په دې څوارلس ټوکيزو کلياتو کې

لومړی ټوک (پنځوني او ژباړي): متکور، په اورونو کې سندرې، د ټولنپوهنې له نظره په افغانستان کې د واک جوړښتونه، په افغانستان کې د جګړې جنايتکارانو محاکمه، د افغانستان فرهنګي ميراثونو ته يوه کتنه، فلسفه او فلسفي بهير (۱- ۹٦۹) مخونه.

دويم ټوک (راټولوني): هيلي، نيمګړي ارمانونه، د لوونو فصل، سيندونه هم مري او د پښتو ادب لرغونې دوره (۹۷۰- ۲۱۱۳) مخونه.

درېيم ټوک (راټولوني): د نازو انا ياد، د استاد الفت نثري کلّيات (۲۱۱۴- ۳۲۱۰) مخونه.

څلورم ټوک (يونليکني): د اماراتو سفر، که يون دی يون دی، د پنتاګون تر څنډو، د کرملېن په زړه کې (۳۲۱۱- ۴۲۷۴) مخونه.

پنځم ټوک (يونليکونه): د ډېلي تخت هېرومه، دري ورځې د افسانو په وطن کې، د خدای(ج) تر کوره (۴۲۷۵- ۵۳۱۹) مخونه.

شپږم ټوک (کلتوري او څېړنيز اثار): استاد زيار د پښتني فرهنګ يو ځلاند ستوری، د ژبو او ادبياتو پوهنځي پښتو کتابښود، ساينسي پرمختياوې، هيله د خپلو سريزو په لمن کې، د کتابونو په ورمو کې (۵۳۲۰- ٦۱۳۳)مخونه.

اووم ټوک (کلتوري او څېړنيز اثار): فرهنګي فقر، له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل، د افغانستان فرهنګ ته اووښتي زيانونه، مرکه او مرکې، کلتوري يون، جنګ او فرهنګ په افغانستان کې (٦۱۳۴- ۷۱۱۹) مخونه.

اتم ټوک (سياسي او ټولنيز اثار): بېړنی لويه جرګه: ولسواکي او زورواکي، افغانستان په سياسي کړليچ کې، د سمون په لټه (۷۱۲۰- ۸۱[illegible]) [illegible]

ن[illegible]م ټوک (س[illegible] او [illegible]): ک[illegible] [illegible]وال [illegible] په کړليچ کې، ملي هويت او ملي عزت (۸۱۴۸- ۹۳۰٦) مخونه.

لسم ټوک (سياسي او ټولنيز اثار): ملي درسونه، د ارګ نا ويلې خبرې (۹۳۰۷- ۱۰۳۴۹) مخونه.

(پاتې د پښتې ۳ مخ)

Ketabton.com

...مه پېړی یون

شپږم ټوک

(کلتوري او څېړنيز اثار

محمد اسمعيل يون

۱۳۹٦ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیمه پېړۍ یون

شپږم ټوک

(کلتوري او علمي اثار)

محمد اسمعیل یون

۱۳۹۶ لمریز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

نیمه پیړۍ یون

شپږم ټوک

(کلتوري او علمي اثار)

لیکوال: **محمد اسمعیل یون**

خپرندوی: **د افغانستان ملي تحریک**

ډیزاین: **فیاض حمید**

چاپکال: **۱۳۹٦ لمریز**

چاپشمېر: **۱۰۰۰ ټوکه**

د خپرندوی د خپرونو لړ: (۱۴۳)

وېبپاڼه: **www.melitahrik.com**

د دې کتاب د چاپي او انلاین خپرولو ټول حقوق له خپرندوی سره خوندي دي

۵۳۲۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ:

د افغانیت، اسلامیت او انسانیت

رښتینو لارویانو ته!

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولیک

ګڼه	سرلیک	مخ
•	د استاد یون پنځوس کلن یون	٥٣٢٨
•	زما د نیمې پېړۍ یون	٥٣٤٤
	استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری	
١	ددې اثر دویم چاپ	٥٣٥٥
٢	سریزه	٥٣٥٧
٣	ژوند لیک	٥٣٦١
٤	ژورنالیست زیار	٥٣٧٣
٥	څېړنیال زیار	٥٤٠٦
٦	ځانګړي څېړنیز چاپي او ناچاپي اثار	٥٤٢١
٧	کره کتونکی زیار	٥٤٢٤
٨	داستان لیکونکی زیار	٥٤٣١
٩	ژبپوهاند زیار	٥٤٤١
١٠	ځانګړي ژبني چاپي او ناچاپي اثار	٥٤٥٤
١١	ژباړونکی زیار	٥٤٧٥
١٢	یادښت (سریزه) لیکونکی زیار	٥٤٨٥
١٣	یادونه	٥٤٩٦
١٤	ځانپېښنې	٥٥١٥
١٥	اخځونه	٥٥٢٩
١٦	وروستۍ بشپړونه	٥٥٤٢

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو کتابښود

۱	د دې اثر د دویم چاپ په اړه څو ټکي	۵۵٤۷
۲	څو خبرې او د لیکوال پېژندګلوي	۵۵۵۱
۳	ددې اثر اړتیاوې، نیمګړتیاوې او برياوې	۵۵۵۵
٤	د ژبو او ادبیاتو پوهنځي لنډه تاریخچه	۵۵۵۹
۵	ژبو اوادبیاتو پوهنځي چاپ کړي کتابونه	۵۵٦۷
٦	د ژبو او ادبیاتو پوهنځي استادان او د هغوی کتابونه	۵۵۷۰
۷	د ژبو او ادبیاتو پوهنځي فارغان او د هغوی کتابونه	۵٦۱۰
۸	د ژبو او ادبیاتو پوهنځي پښتو مونوګرافونه	۵٦٤٦

ساینسي پرمختیاوې

۱	د دې اثر په باب څو یادونې	۵۷۲۲
۲	لومړنۍ خبرې	۵۷۲٤
۳	پیلامه	۵۷۲٦
٤	د بخار ماشین	۵۷۲۷
۵	لېږد رالېږد (ترانسپورت)	۵۷۲۹
٦	ځمکنۍ ترانسپورت یا ځمکني لېږد رالېږد وسایط	۵۷۳۲
۷	بایسیکل او موټرسایکل	۵۷۳۳
۸	موټر یا بې اسه ګاډۍ	۵۷۳٦
۹	افغانستان ته لومړی موټر څه وخت راغی؟	۵۷۳۸
۱۰	اورګاډی	۵۷۳۹
۱۱	بحري ترانسپورت	۵۷٤۱
۱۲	کښتۍ یا بحري بېړۍ	۵۷٤۲
۱۳	اوبتل	۵۷٤٤
۱٤	هوایي ترانسپورت	۵۷٤۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵	بالون	۵۷٤٦
۱٦	الوتکه	۵۷٤۸
۱۷	فضايي بېړۍ	۵۷۵۰
۱۸	ډله ییز اړیکي (مخابرات)	۵۷۵۱
۱۹	ټيلېګراف	۵۷۵۲
۲۰	ټلېفون	۵۷۵٤
۲۱	فکس	۵۷۵٦
۲۲	کمپيوټر	۵۷۵۷
۲۳	انټرنېټ	۵۷۵۸
۲٤	رسنۍ	۵۷٦۰
۲۵	کاغذ	۵۷٦۱
۲٦	چاپ ماشين	۵۷٦۲
۲۷	راډيو	۵۷٦٤
۲۸	ټلويزيون	۵۷٦٦
۲۹	انرژي	۵۷٦۸
۳۰	بادي برېښنا	۵۷٦۹
۳۱	اوبو برېښنا	۵۷۷۱
۳۲	لمريزه برېښنا يا انرژي	۵۷۷۳
۳۳	اټومي برېښنا يا انرژي	۵۷۷۵

هيله د خپلو سريزو په لمن کې

۱	((هيله)) د ملت جوړونې فکري ځواک	۵۷۷۹
۲	د ((هيلې)) پر سريزو يوه سريزه	۵۷۸۳
۳	((هيله)) د کومو هيلو په هيله خپرېږي؟	۵۷۸۸
٤	په ((هيله)) کې د هېوادوالو هيلې انعکاس ...	۵۷۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵	((هیله)) د کومو ستونزو له پېچومو تېرېږي؟	۵۷۹۵
٦	فرهنګي رغونه د لومړيتوب حق لري	۵۸۰۰
۷	د فرهنګي چارو او اړتیاوو په باب څو وړاندیزونه	۵۸۰٤
۸	هیله یو کلنه شوه	۵۸۱۱
۹	د فرهنګي چارو سمون او ملګرتیا ته اړتیا ده	۵۸۱٤
۱۰	زموږ د ازادو خپرونو ستونزې	۵۸۱۷
۱۱	د هېواد ملي یووالی او د فرهنګیانو نوې هیلې	۵۸۲۱
۱۲	لویدیځ مېشتي افغان فرهنګیان او فرهنګي هیلې	۵۸۲۸
۱۳	د پښتو ژبې او ادبیاتو یو طلایي پړاو	۵۸۳۲
۱٤	هیله دوه کلنه شوه	۵۸۳۵
۱۵	د هېواد دننه فرهنګي یون او خوځون	۵۸۳۸
۱٦	((چغې مه وهئ کار وکړئ!))	۵۸٤٦
۱۷	د هېواد د تحصیل کړو اشخاصو بهیر ...	۵۸٤۹
۱۸	شلمې پېړۍ په مخه دې ښه!	۵۸۵۲
۱۹	د مسلک له خاوندانو یوه هیله	۵۸۵٦
۲۰	هیله درې کلنه شوه	۵۸٦۰
۲۱	راځئ چې سره کېنو په ټغر د روغې جوړې	۵۸٦۸
۲۲	دا دنیا چا شل کړې ده؟	۵۸۷۱
۲۳	د اوسنیو پښتو خپرونو موضوعي وېش	۵۸۷٤
۲٤	د فرهنګي کار جغرافیایي موقیعیتونه	۵۸۷۸
۲۵	یوه ملتپاله فرهنګي ستراتیژي	۵۸۸۲
۲٦	((هیله)) د خپل ژوند د نیمې لسیزې په درشل کې	۵۸۸٦
۲۷	کار خپله سخت کار دی	۵۸۹٤
۲۸	افغانستان، اسلام او پښتو؛ درې ستر ارزښتونه ...	۵۸۹۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹	بحراني شرایط او فرهنګي کار	۵۹۰۳
۳۰	که مې سل نصیحتونه ورته وکړل!	۵۹۰۷
۳۱	که مطبو عات ازاد شي	۵۹۱۳
۳۲	په هېواد کې د واک انحصار څنګه له منځه تللای شي؟	۵۹۱۸
۳۳	په کابل کې څوک، څوک ساتي؟	۵۹۲٤
۳٤	په کابل کې قانوني واک او عملي واک	۵۹۳۱
۳۵	سوله، عدالت او که دواړه؟	۵۹۳۸
۳٦	افغانستان د ابهام پر لوري	۵۹٤۵
۳۷	پر دولتي خپرونو تنظیمي انحصار ...	۵۹٤۹
۳۸	په افغانستان کې بهرني ځواکونه ګټې او زیانونه	۵۹۵۸
۳۹	تر چتې وتي مطبوعات	۵۹٦۱
٤۰	افغاني سفارتونه د تنظیمواکۍ مورچلونه	۵۹٦۷
٤۱	افغانستان او د ایډیالوژیو بحران	۵۹۷٤
٤۲	د مهال له مخې د هیلې د سریزو د چاپ څرنګوالی	۵۹۸۰

د کتابونو په ورېمو کې

۱	ددې سریزو په باب څو ټکي	۵۹۸۵
۲	سریزه: د غشو تنده	۵۹۹۱
۳	بېکسیار	٦۰۰۰
٤	ازمون په خپل فرهنګي ازمون کې ډېر بریمن دی	٦۰۱۱
۵	یادون	٦۰۲۵
٦	له ((خیرې ګرېوانه)) تر ((کوثر جامه))...	٦۰۳۷
۷	د واقعیتونو یوه هنداره	٦۰٤۸
۸	د لویدیځمېشتي فرهنګي بهیر یو ((یار))	٦۰۵۰
۹	د اروا پوهنې ښوونځي	٦۰۵٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰	گام پر گام له خوشال سره	٦۰٥۸
۱۱	((لاهو)) شاعر	٦۰٦۳
۱۲	پردېس ژوند او ((پردېسې نغمې))	٦۰٦٥
۱۳	ددې اثر لیکوال او خپرندوی په باب څو خبرې	٦۰٦۸
۱٤	زرین انځور او دده د لنډو کیسو دا انځوریزه ټولگه	٦۰۷۳
۱٥	د استاد ستانیکزي یوه گټوره پوهنیزه هڅه	٦۰۷۹
۱٦	د جنگي جنایتکارانو محاکمه یوه ملي اړتیا ده	٦۰۸۱
۱۷	لغمان او اوسنی فرهنگي بهیر	٦۰۸۸
۱۸	پښتو غږ پوهنه او ویېپوهنه	٦۰۹٥
۱۹	په ((زړه کلا)) کې یو عالم خبرې	٦۰۹۷
۲۰	زموږ د تاریخ یوه بله پاڼه	٦۱۰۳
۲۱	د فریاد سوي فریادونه	٦۱۰۷
۲۲	افغانستان د مکیاویلي په سیاسي فورمولونو کې	٦۱۱٤
۲۳	((یوه شپه دوه خوبونه)) او د هغو تعبیرونه	٦۱۲۳
۲٤	((حقیقت)) او د کوچنیانو ادبیات	٦۱۲٦
۲٥	ترپایلیک پورته هڅه	٦۱۳۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استاد یون پنځوس کلن یون

ښاغلي پوهاند دوکتور محمد اسمعیل یون زموږ د زمانې په تېره بیا د سختو حالاتو یو مخکښ فکري مبارز دی. ده د افغانستان د کورنیو او بهرنیو مخالفینو، جنگسالارانو او فسادگرو پر وړاندې د مبارزې یوه ځانگړې لاره، چې د قلم، ژبې او جرئت لاره وه، غوره کړه. دا یې د خپل ولس او خلکو د اوږدو مبارزو تر ټولو غوره، بریالۍ او ژغورندویه لاره او مبارزه وبلله. دی که په کابل کې و او یا هم په نورو ولایتونو کې، خپلو ملي او فرهنگي هلو ځلو ته یې دوام ورکړی، همدا علت و چې افغانانو دده د مبارزې پر حقانیت، ربښتینولۍ او زړورتیا باور پیدا کړ، ډېری افغانان په ځانگړې توگه ځوانان یې تر ځنگ ودرېدل او دې مبارزې ته یې لا نور ځواک وروباښه. یون ددې ځوانانو په راټولېدو سره پرځان لا باوري شو او خپلې دې مبارزې ته یې په سیستماتیک ډول دوام ورکړ.

که وویل شي چې یون د افغاني ټولنې، ملي تفکر او د مظلوم اکثریت د غږ پورته کولو یو بریالی وياند دی، نو مبالغه به مې نه وي کړې. ددې لپاره چې ښاغلی یون په بشپړه توگه وپېژنو، نو غواړم دلته یې د ژوند، اثارو او افکارو پر بېلابېلو برخو لنډه رڼا واچوم:

۱-زوکړه: محمد اسمعیل یون د حاجي محمد خان زوی او د هدایت خان لمسی دی، پر (۱۳۴٦ل) کال د کب پر (۱۸) مه نېټه د لغمان ولایت د الینگار ولسوالۍ د (الوخېلو) په یوې روښنفکرې کورنۍ کې زېږېدلی دی. یون لا د شپږم ټولگي زده‌کوونکی و چې پلار یې وفات شو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کور سرپرستي او د ژوند نورې چارې خپله ده ته ورپرغاړه شوې. خو په دې سختو شرایطو کې یې هم خپل هوډ قوي وساته، هم یې د کورنۍ سرپرستي کوله او هم یې خپلو زده کړو ته دوام ورکړ.

۲- زده کړې: محمد اسمعیل یون پر (۱۳۵۳ل)کال د الینګار ولسوالۍ د (سلینګار) په لومړني ښوونځي کې، چې د یون له کوره په پلي مزله یې نږدې یو نیم ساعت واټن درلود، په لومړي ټولګي کې شامل شو، یون یو کال د سویې ازموینه ورکړه او یو ټولګی یې ارتقا وکړه، پر (۱۳۵۷ل)کال دې ښوونځي ته نوې ودانۍ جوړه شوه او د یون کور ته نږدې ساحه کې اباد شو. پر (۱۳۵۸ل) کال دا ښوونځی د حکومت د مخالفینو له خوا وسوځول شو، یون د نورو زده کوونکو په شان له ښوونځي څخه بې برخې شو، یون له درس سره د خپلې مینې او د کورنۍ د موافقې پر اساس کابل ته راغی او دلته پر (۱۳٦۱ل) کال یې د کابل په (ده خدایداد) او بیا په (ده یحیی) لېسو کې خپلې زده کړې پسې تعقیب کړې. پر (۱۳٦۲ل) کال د کابل په خوشال خان لېسه کې شامل او پر (۱۳٦٦ل) کال ترې په دویمه نومره فارغ شو، (۱۳٦۷ل)کال د کابل پوهنتون په ژبو او ادبیاتو پوهنځي کې شامل او پر (۱۳۷۰ل) کال ترې اول نومره فارغ شو، پر (۱۳۷۰ل)کال یې د یاد پوهنځي پښتو څانګې کې د کدر ازموینه ورکړه، په یاده ازموینه کې بریالی او پر همدې کال د (نامزد پوهیالي) په رتبه د پښتو څانګې د کدر غړی شو. یون پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۳۸۵ل)کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په ماسترۍ پروګرام کې شامل او پر (۱۳۸۷ل)کال کې ترې فارغ شو.

یون د (کابل پوهنتون) علمي مجلې موسس هم دی او درې کاله یې ددې مجلې مدیریت هم ورپرغاړه و.

محمد اسمعیل یون پر (۱۳۹۲ل) کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې د دوکتورا (PhD) پروګرام کې شامل شو او د تحصیل دا پړاو یې هم پر (۱۳۹٦ل) کال په بریالیتوب سره بشپړ کړ.

یون پر پورتنیو زده کړو سربېره د لنډ مهاله کورسونو، ورکشاپونو او سیمینارونو لپاره په کور دننه او بهر په ځینو برخو کې زده کړې کړې دي او لنډ مهاله کورسونه یې هم تعقیب کړي دي.

یون له (۱۳۷۰ل) کال څخه چې د کابل پوهنتون په کدر کې شامل شوی، بیا تر (۱۳۹٦ل)کال پورې په منظم ډول تدریس کړی او په دې یاده موده کې یې له (نامزد پوهیالي) څخه نیولې بیا تر (پوهاندۍ) وروستۍ لوړې پوهنتوني رتبې پورې ټولې رتبې په ترتیب سره بشپړې کړي او د هرې رتبې لپاره یې له پوهنتوني مقرراتو سره سم ځانګړی اثر لیکلی دی.

۳- دندې: یون چې کله په ښوونځي کې د څلورم، پنځم او شپږم ټولګي زده کوونکی و، نو د ښوونځي د ترانې د ټیم غړی و، سپورت سره یې هم مینه درلوده، په ښوونځي کې د خپل عمر په هلکانو کې د والیبال

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټیم غړی و، یون چې کله له لغمان څخه کابل ته راغی، نو دلته په (خوشال خان) لیسه کې د ادبي انجمن مشر شو. یون د ثانوي زده کړو پر مهال (۹-۱۲) ټولګي پورې موده کې له یو شمېر اخبارونو او مجلو سره قلمي همکاري درلوده او د ځینو چاپي خپرونو له خوا ورته حق الزحمه هم ورکول کېدله. یون په کابل پوهنتون کې د تحصیل پر مهال هم د لیکوالو د ټولنې غړی، د ځوانو لیکوالو د ټولنې د مشرتابه غړی، د خوشال فرهنګي ټولنې د ځوانانو د برخې مسول او یو شمېر نورو فرهنګي ټولنو غړی پاتې شوی دی.

یون لا په (۱۲) ټولګي کې و چې د (هیلې) په نامه یې د لرو او برو افغانانو د ځوانو شاعرانو یوه شعري ټولګه راټوله او پر (۱۳٦٦ل) کال یې چاپ کړه.

د پوهنځي پر وروستي کال یې دوه اثار: د خپلو شعرونو ټولګه (مټکور) او د ولسي شاعر (محمد عالم حیران) د شعرونو ټولګه (نیمګړي ارمانونه) چاپ کړل.

یون د تنظیمي جګړو پر مهال کله په کابل او ځینې وختونه په پېښور کې اوسېده، هلته په پېښور کې یې (هیله) مجله چاپوله، د (معارف) مجلې همکار و، په جرمنې کې د دوو افغاني کلتوري ټولنو؛ (د افغانستان کلتوري ودې ټولنه) او (د پښتني فرهنګ د ودې او پراختیا ټولنې) استازی هم و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمـد اسـمعیل یـون د طالبـانو د نظـام تـر ړنګېـدو وروسـته پـر (۱۳۸۱ل)کال لومړی په ختیزو ولایتونو کـې د ملګـرو ملتونـو د مرسـتو د ځانګړي دفتر یوناما (UNAMA) مشاور او ډېر ژر په یـادو ولایتونـو کـې د بېړنۍ لویې جرګې لپاره د انتخاباتو د دفتر مشر شو. یون دا دنـده هـم پـه ښه ډول ترسره کړه.

یون پر (۱۳۸۲ل)کال د بېړنۍ لویې جرګه چې نږدې (۱٦۰۰) تنـو پـه کې له ټول افغانستان څخه ګډون درلود، غړی و، د جرګې د مشرتابه لپـاره ټاکنې وشـوې او یـون د رایـو پـه اکثریـت سره د بېړنـۍ لـویې جرګـې د لومړي منشي په توګه انتخاب شو، د منشیتوب دنـده یـې هـم پـه ښـه ډول ترسره کړه او بیا یې د یادې جرګې په باب (بېړنۍ لویه جرګـه- ولسـواکي او زورواکي) تر نامه لاندې یو ځانګړی اثر هم ولیکه.

یون پر (۱۳۸۵ل)کال د افغانستان او پاکستان تـر مـنځ د (امـن ګـډې جرګې) لپاره د افغانستان له لوري د منشي په توګه غوره شو او دا دنده یـې هم په ښه ډول ترسره کړه.

یون پر (۱۳۸۵ل)کال د جمهور رییس حامـد کـرزي د یـوه ځـانګړي فرمان له لارې د امنیت شورا دفتر د فرهنګي چارو د رییس په توګـه غـوره شو، اوه کاله یې دا دنده پر مخ یوړه او جمهور رییس حامـدکرزي تـه یـې په ډېرو ملي او فرهنګي مسایلو کې خپلې مشورې ورکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یون پر (۱۳۹۲ل)کال په حکومت کې د ولسمشر له خوا جنگسالارانو او فسادگرو ته د زیاتو امتیازاتو له ورکړې سره د مخالفت له امله له خپلې دندې استعفی ورکړه او پر همدې کال یې (د افغانستان ملي تحریک) په نامه د یو ازاد، فرهنگي، مدني، ټولنیز، ملي او سیاسي حرکت بنسټ کېښود.

۴-کورنی ژوند:

استاد یون پر (۱۳۷۴ل) کال له (اریـن مومند) سره واده وکړ، اوس څلور اولادونه لري (هیله، سمسور، سوله او ودان). (هیله) او (سمسور) دا مهال (۱۳۹٦ل کال) پر لوړو زده کړو بوخت دي، (سوله) او (ودان) د ښوونځي زده کوونکي دي او مېرمن یې (ارین یون) په ولسي جرگه کې د ننگرهار د خلکو منتخبه استازې ده.

۵-فعالیتونه:

الف- ټولنیزه برخه کې: یون له (۱۳٦٦ل)کال څخه بیا تر (۱۳۹٦ل)کال پورې په ټولنیزو چارو کې زیات کارونه ترسره کړي دي، په یاده موده کې یې په سلگونو زرو هېوادوالو سره لیدنې کتنې کړي دي، په سلگونو ټولنیزې غونډې یې جوړې کړي، د خلکو مشکلاتو ته یې ځان رسولی، د نورو ملگرو او ملي تحریک د ملگرو په مرسته یې مصیبت ځپلو خلکو ته مرستې وررسولي. په کابل، کندوز، بغلان، بدخشان، فاریاب، بلخ، هلمند، ننگرهار، پکتیا، خوست، لغمان، کونړ او د هېواد په نورو سیمو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې زلزله ځپلو، سېلاب ځپلو، جنګ ځپلو او نورو مصيبت ځپلو هېوادوالو ته د ملي پانګوالو مرستې رسولې دي، د دولت او خيريه ټولنو پام يې هغو ته واړولی او له دې لارې يې خلکو ته په مستقيم او نامستقيم ډول د ميليونونو ډالرو مرستو د ور رسولو زمينه برابره کړې ده. د مصيبت ځپلو خلکو لپاره يې لوی رسنيز کمپاينونه هم ترسره کړي او دا کار ددې سبب شوی چې هم دولت او هم خيريه ټولنې غمځپلو سيمو ته ځان ورسوي. د جګړې ټپيانو ته د وينې د ورکړې لپاره يې څو پروګرامونه جوړ کړي او همدارنګه يې د خلکو مدني او اعتراضيه غونډو ته لاره هواره کړې ده. د مسجدونو او کلينيکونو په جوړونه کې يې ونډه اخيستې، د صحي اوبو لپاره يې د ژورو څاګانو په کيندنه او د چاپېريال د پاک ساتلو لپاره يې هم د هېوادوالو مرستې اړمنو هېوادوالو ته رسولې دي. په مجموعي ډول د ټولو هغو خيريه او ټولنيزو کارونو شمېر چې يون په تېرو (۳۰) کلونو کې ترسره کړي تر (۱۰۰۰) ګټورو او مرستندويه کارونو زياتېږي.

ب- سياسي برخه کې: محمد اسمعيل يون سره له دې چې له کوم سياسي ګوند سره تړاو نه لري او نه يې غړيتوب لري، خو په خپله يې له نورو روښنفکرو افغانانو سره په ګډه (د افغانستان ملي تحريک) په نامه د يو ملي، مدني، خدماتي، ټولنيز، ملي او سياسي حرکت بنسټ ايښی دی. ددې تحريک له لارې يې په هېواد کې يو شمېر سياسي فعاليتونه ترسره کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یون له یو شمېر نورو افغانانو سره په ګډه په هېواد کې د ولسواکۍ د ټینګښت، د جنګسالارانو او فسادګرو د زور کمونې، له منځه وړنې او همدارنګه د عادلانه سیاسي نظام د ټینګښت لپاره ګڼ شمېر لاریونونه ترسره کړي او په ځینو نورو دا ډول مظاهرو کې یې ګډون کړی دی. دا مظاهرې ټولې سوليېزې او هدفمنې وې. د ټولو هغو غونډو، لاریونونو، جرګو، مرکو، سیاسي سیمینارونو او ورکشاپونو شمېر چې یون په مستقیم او نامستقیم ډول او د نورو هېوادوالو په مرسته جوړ کړي په تېرو (۳۰) کلونو کې تر (۸۰۰) بېلابېلو غونډو اوړي.

د ملي او اسلامي هويت د خونديتابه لپاره يې ټينګه او متواتره مبارزه د ملي او سياسي مبارزو يوه بېلګه ده.

ج- فرهنګي برخه کې: یون د يو خپلواک ليکوال په توګه په تېرو دېرشو کلونو کې ګڼ شمېرفرهنګي، علمي او اکاډمیک خدمتونه ترسره کړي،په ګڼو چاپي، راديويي او ټلويزيوني مرکو کې يې د و اقعيتونو او حقايقو د څرګند بيان له امله د خلکو په زړونوکې ځای نيولی دی. که څه هم ډېر خلک د يون ليکنې، مرکې او نظريات خوښوي، خو يو شمېر داسې خلک هم شته، چې د يون سرسختي مخالفين دي؛ د هغه ملي او ګټورو نظرياتو ته هم غلط رنګ او تعبير ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره يې زورواکي او د سياسي ډلو ټپلو غړي او مشران دي، د يون نظريات خپلو شخصي او تنظيمي ګټو ته خطر بولي، نو ځکه يې په ټينګه مخالفت کوي. هر کله چې يون کومه ليکنه او مرکه کړې، نو دده پر وړاندې يې مثبت او منفي غبرګونونه دواړه راپارولي دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

منفي غبرگونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سیاسي بهیر کې یې ډېرې نامشروع گټې ترلاسه کړي او ځانونه یې مطرح کړي دي.

مثبت غبرگونونه اکثره د ولس د مشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو یون په دغسې سختو اغزنو او تنگو شرایطو کې بیا هم خپلو فرهنگي، سیاسي او ټولنیز کارونو ته دوام ورکړی دی.

د ټولو هغو لیکنو، مرکو او ویناوو شمېر چې استاد یون په تېرو (۳۰) کلونو کې د هېواد په داخل او بهر کې له چاپي، غږیزو، لیدنیو او برېښنایي رسنیو سره کړي تر (۱۲۰۰) عنوانو لیکنو، مرکو او ویناوو اوړي.

د استاد یون اوسنی فرهنگي کارونه، چې تاسو یې اوس په مسلسل ډول گورئ، د تېرو دېرشو کلونو په بهیر کې ترسره شوي دي. استاد یون په تېرو (۳۰) کلونو کې تر (۵۰) عنوانو زیات اثار لیکلي چې نږدې ټول یې چاپ شوي، دا اثار یې هم په برېښنایي ډول، هم په کتابي ډول او هم په (CD) کې لوستونکو ته وړاندې کړي دي. استاد یون پر خپلو فرهنگي کارونو سربېره د گڼو فرهنگي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توگه هم خپل فرهنگي رول ادا کړی دی، په پېښور کې یې د دوو المان مېشتو فرهنگي ټولنو (دافغانستان دکلتوري ودې ټولنې) او(د پښتني فرهنگ د ودې پراختیا ټولنې) د همکار په توگه د بېلابېلو لیکوالو په لسگونو اثار، ایډیټ او چاپ کړي دي. دغه راز یې د سلگونو کورنیو مشاعرو، ادبي غونډو او سیمینارونو په جوړونه کې ونډه اخیستې ده، خپله یې هم په سلگونو مشاعرې،سیمینارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په رسنیزه برخه کې یې د (ژوندون) په نامه یو رسنیز مرکز جوړ کړی چې ژوندون راډیو ټلوېزیون په کې فعالیت لري، دا راډیو ټلوېزیون د ټول هېواد په کچه نشرات لري او د سټلایټ او وېبسایټ له لارې یې هم ټولې نړۍ ته نشرات رسېږي.

په اکاډمیکه برخه کې یون د (کونړ) او (لغمان) پوهنتونونو په تاسیس کې اساسي نقش لوبولی دی او اوس دا دواړه پوهنتونونه په زرګونو محصلین لري، دغه راز د یو شمېر خصوصي ښوونځیو او پوهنتونونو په جوړونه کې یې هم مرسته کړې ده. یون د (هیلې، شمشاد او کابل پوهنتون) په نامه د درېو مجلو د مسول مدیر په توګه هم خپله دنده اجرا کړې ده. پر خپلو کتابونو سربېره یې د بېلابېلو لیکوالو نږدې (۴۰۰) عنوانو بېلابېلو اثارو ته د چاپ زمینه برابره او د یو شمېر نورو د سمون چارې یې هم پر مخ وړي دي.

په سیمه ییزه او ملي کچه یې د (۳۰) کلونو په بهیر کې تر (۱۱۰۰) زیاتې ادبي، علمي او فرهنګي غونډې، سیمینارونه او ورکشاپونه جوړ کړي دي.

چاپ شوي اثار یې په دې ډول دي:

الف- پنځونې:

کتاب نوم	څرنګوالی	چاپکال
• مټکور	(لومړۍ شعري ټولګه)	دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
• په اورونو کې سندرې	(دویمه شعري ټولګه)	دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب- راټولونې:

- هیلې (ګډه شعري ټولګه) دویم چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- نیمګړي ارمانونه (د حیران شعري ټولګه) دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- د لوونو فصل (ګډه شعري ټولګه)دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- د نازو انا یاد (د سیمینار د لیکنو ټولګه) دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- د الفت نثري کلیات (د الفت نثرونه) درېیم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- سیندونه هم مري (د اسحق ننګیال شعري منتخبات) دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- د پښتو ادب لرغونې دوره (لومړی ټولګی) لومړی چاپ ۱۳۸۷ل کال.

ج- ژباړنې:

- د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه، د (پوهنوال روستار تره کي) اثر دویم چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- .د افغانستان فرهنګي میراثونو ته یوه کتنه (د نینسي دوپرې اثر) دویم چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- په افغانستان کې د جګړې جنایتکارانو محاکمه(د پوهنوال روستار تره کي) اثر دویم چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- فلسفه او فلسفي بهیر (د استاد افغانیار اثر) لومړی چاپ ۱۳۹۴ ل کال.

د- یونلیکنې:

- د اماراتو سفر (د اماراتو یونلیک) دویم چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- که یون دی یون دی (د اروپا یونلیک) لومړی چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- دېنټاګون ترخنډو (د امریکا یونلیک) لومړی چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- د کرملین په زړه کې (د روسیې یونلیک) لومړی چاپ۱۳۸۹ ل کال.
- د ډیلي تخت هېرومه (د هند یونلیک) لومړی چاپ۱۳۸۹ ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- درې ورځې د افسانو په وطن کې (د هلمند یونلیک) لومړی چاپ ۱۳۹۴ ل کال.
- د خدای تر کوره (د حج یونلیک) لومړی چاپ ۱۳۹۴ ل کال.

هـ- څېړنې او شننې:

- د محمدګل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه (څېړنیز اثر) دویم چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری (څېړنیز اثر) دویم چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- دکابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابښود (څېړنیز اثر) دویم چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- د افغانستان فرهنګ ته اوښتي زیانونه (څېړنیز اثر) دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- د پښتو شعر هندسي جوړښت (علمي اثر) شپږم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل (څېړنیز اثر) دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- ساینسي پرمختیاوې (څېړنیز اثر) دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- بېړنۍ لویه جرګه ولسواکي او زورواکي (سیاسي څېړنیز اثر) دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- اندیال خوشال (د څېړنیزو لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- هیله د خپلو سریزو په لمن کې (د تحلیلي لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- کلتوري یون(د ادبي څېړنیزو لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- فرهنګي فقر (د کلتوري څېړنیزو لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۸۷ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- مرکه او مرکې (له بېلابېلو لیکوالو سره د مرکو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- خوشال په خپل ایډیال (د څېړنیزو لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- دکتابونو په وړمو کې (پر بېلابېلو اثارو د لیکل شویو سریزو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- افغانستان په سیاسي کړلېچ کې (د سیاسي او ټولنیزو لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- پښتو لیکنی سمون (ژبنی څېړنیز اثر) لومړی چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- اوسنۍ رسنۍ(څېړنیز اثر) لومړی چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- که نړیوال ماته وخوري؟ (د سیاسي او ټولنیزو لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- جنګ او فرهنګ په افغانستان کې (د کلتوري څېړنیزو لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۹۴ ل کال.
- د سمون په لټه (د سیاسي او ټولنیزو لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۹۴ ل کال.
- کتاب الشعر (د علمي څېړنیزو لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۹۴ ل کال.
- کره کتنه (علمي اثر) لومړی چاپ ۱۳۹۴ ل کال.
- ادب تاریخ (علمي اثر) لومړی چاپ ۱۳۹۴ ل کال.
- ملي درسونه (د سیاسي لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۹۴ل کال.
- د نجات خلی (څېړنیز اثر) لومړی چاپ ۱۳۹٦ ل کال
- د ارګ نا ویلې خبرې (سیاسي څېړنیز اثر) لومړی چاپ ۱۳۹٦ل کال.
- د زمانې په کړلېچ کې (څېړنیز او تحلیلي اثر) لومړی چاپ ۱۳۹٦ل کال.
- ملي هویت او ملي عزت (څېړنیز او تحلیلي اثر) ۱۳۹٦ل کال.
- د خادم نړۍ لید (څېړنیز اثر) ناچاپ ۱۳۹٦ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد یون د (۱۳۹٦ل) کال د کب پر (۱۸)مه نېټه په تذکره کې د لیکل شوي عمر له مخې پوره پنځوس کلن شو، ژوند یې د نیمې پېړۍ وروستي حد ته ورساوه. خو دا نیمه پېړۍ له منډو، تړړو، ستونزو، کړاوونو، جنجالونو او همدارنګه له بریاوو سره مله وه. له لومړي ټولګي څخه مخکې دوران خو بېخي د ماشومتوب دوران وي، په هغه کې انسان له زیاترو مسوولیتونو څخه بې غمه وي. له لومړي ټولګي څخه بیا تر دولسم ټولګي پورې د زده کړې زمانه وي، یون سره له دې چې په دې دوران کې د پلرنۍ مینې له نعمته محروم شو، د کور د سرپرستۍ درونه مسوولیت ورپه غاړه شو، خو دې سره سره یې خپلو زده کړو ته یې دوام ورکړ، په همدې بهیر کې یې ادبي پنځونې وکړې او د (۱۲) ټولګي په بهیر کې یې د خپلو ادبي هڅو یا راټولونو لومړی ثمر (هیلې) ګډه شعري ټولګه چاپ کړه. د ژوند دربیم پړاو یې د تحصیل دوره ده چې د څلورو کلونو په ترڅ کې یې په ښه ډول ترسره کړه. په دې بهیر کې یې (متکور)، (د لوونو فصل)، (نیمګړي ارمانونه) او (د نازو انا یاد) اثار ټولنې ته وړاندې کړل. د ژوند بله مرحله یې د ګڼو خدمتونو مرحله ده چې له (۱۳۷۱ل) کال څخه پیل بیا تر دې دمه (۱۳۹٦ل) کال پورې رارسېږي.

دا نو د ګڼو خدمتونو مرحله ده چې پوره شپږ ویشت کاله وخت یې ونیو او ده هم په کې ښې ډېرې هلې ځلې وکړې چې مونږ یې دمخه یادونه وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که یوازې په فرهنګي برخه کې د تېرو دېرشو کلونو په بهیر کې مـوږ د استاد یون له خـوا تـول لیکـل شـوي، ژبـاړل شـوي او راتـول شـوي اثـار محاسبه کړو، نو تر (۱۵۰۰۰) کتابي مخونو يې شمېر اوړي او دا بیا کـه دده د لیکوالۍ پر (۳۰) کلن عمر ووېشو نو د ورځې لږ تر لـږه یـو نـیم مخ کـار کېږي. یانې استاد په (۳۰) کلونو کې یوه ورځ هم بې لـه لیکـوالۍ نـه ده تېره کړې. دا په داسې حال کې ده چې پـه سـلګونو بېلابېـل لیکـل شـوي پیغامونه، ویناوې، مرکې، مباحثې، منـاظرې او لکچرونـه لا پـه دې کمیـت کې شامل نه دي. ددې ترڅنګ هغه په سلګونو غونډې، مظـاهرې، تـولنیز او سیاسي خدمتونه ترسره کړي، چې موږ يې دمخه یادونه وکړه، هغه لا لـه دې فرهنګي کار څخه جلا دي، که دا تـول کارونـه سره محاسـبه کـړو، نـو رښتیا هم سړی فکر کوي چې دا دومره کارونه د هـر چـا پـه وس پـوره نـه دي. هغه چا چې استاد یـون سره لـه نـږدې کارونـه کـړي وي، هغـو تـه د استاد د کار اوسېله، زغم، هوډ او اراده معلومېږي. هر سړی ورسره کار هـم نه شي کولای، یو ستړی، ستومانه او سرګردانه خو ګټور او مثمر ژوند لـري، زه ورسره له (۱۳۸۳ل) کال راهیسې کار کوم، د کار او فشار کچه يـې ماتـه تر هر چا زیاته معلومه ده. د همدغو کارونو برکت و چـې افغانسـتان کـې د ملتپالنې یوه نوې جذبه، روحیه او ولوله راپیدا شوه. داسې یو وخـت هـم دلته تېر شو چې د واکمنو جنګسالارانو پـر وړانـدې چـا سـونې هـم نـه شـو کولای، خو استاد يې په مقابل کې ودرېد، ځوانانو يې ملاتړ وکړ او بیا يـې ولس هم ملاتړ ته راودانګل. د هېواد ملي او اعتقادي هویت په خطـر کـې و، د ملي هویت تذکرو کې د (دین) او (ملت) د سـترو ارزښـتونو د لیکلـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخنیوی کېده، خو استاد یون او ملګرو یې د اسلامیت او افغانیت غږ اوچت کړ او ان د کرزي او غني حکومتونو هم د دې رسا غږ او داعیې مخه ونه شوه نیولی. په داسې حال کې چې افغانستان پردیو ایډیالوژیو سخت زیانمن کړی و، د یوه ملي فکر رغول او ځلول اسانه کار نه و، خو د استاد یون او دده په شان د ځینو نورو شخصیتونو برکت و چې د ملي هویت، ملي فکر او ملي ویاړونو ولولې تر هرې بلې ایډیالوژۍ زیاتې ځلیږي. زه نه غواړم دا لیکنه تر دې زیاته اوږده کړم، ځکه د استاد مبارزه دده په فعالیتونو او همدارنګه د استاد په ټولو اثارو کې انځوریږي. خو ددې ځو ټکو یادونه مې ځکه وکړه چې زموږ راتلونکی نسل د استاد د ملي او فرهنګي مبارزو او د هغه د زمانې له چاپېریال څخه خبر شي.

استاد یون ته د اوږد عمر او لا زیاتو بریاوو په هیله

ضیاء الرحمن ضیاء

کابل- ژوندون راډیو ټلوېزیون

(۱۳۹٦ل) کال د کب، (۲۷)مه نېټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د نیمې پېړۍ یون

ژوند یو سفر دی، پیل، منځ او پای لري. د (۱۳۹٦ل) کال د کب پر (۱۸)مه نېټه زه د تذکرې د رسمي سن له مخې پوره پنځوس کلن شوم. په دې مانا چې په دې نړۍ کې مې پوره پنځوس کاله مزل وکړ. دا مزل به ګوډ و مات و، له ستونزو او کړاوونو به ډک و، هدفمن او بې هدفه به هم و، خو هر څه چې و، ژوند و نو. له کومې ورځې چې مې ښي او کیڼ لاس پېژندلی، کوښښ مې کړی چې هدفمن ژوند ترسره کړم، خو ټول کارونه د انسان په وس پوره نه دي، چاپېریال کله پر سړي داسې کانې وکا چې د ژوند بهیر او د فکر مسیر یې وربدل کا. له کومې ورځې چې مې قلم ګوتو کې نیولی، نو بیا پر ځان پوه شوی یم چې نه هر څه چې وي، هر څومره ستونزې چې وي، وي دې، ملت ته باید یو څه وکړم. د شعر په لیکلو مې شعور نور هم وده وکړه، خوشال بابا وایي چې شعر مشتق دی له شعوره، نو کېدی شي شعور مې وده کړې وي او احساس مې ځورېدلی وي چې د ژوند دې بلې نړۍ ته یې هم متمایل کړم. د ښوونځي په لسم ټولګي کې وم چې د وخت په اخبارونو کې مې شعرونه چاپ شول، دا زما د زیاتې هڅونې سبب شول. پر همدې مهال په خوشال خان لېسه کې د ادبي انجمن مسول وم. دې سره مې د خپل وخت له ځینو اخبارونو سره قلمي همکاري پیل شوه او په دې ډول مې په رسمي ډول ادبي سفر هم پیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو. خو له شعر او شاعرۍ سره مې مینه ان له هغه وخته وه چې په ښوونځي کې شامل شوم.

په دولسم ټولګي کې وم چې د (هیلې) په نامه مې د لرو او برو پښتنو افغانانو د ځوانو لیکوالو یوه تذکره یا غورچاڼ برابر کړ او پر (۱۳٦٦ل) کال چاپ شو، د پوهنځي پر وروستي کال مې د (نیمګړي ارمانونه) ، (د لوونو فصل) په نامه دوه راټولونې او هم مې د خپل شعرونو ټولګه (متکور) چاپ کړې. په دې ډول نو له (۱۳٦٦ل) کال څخه بیا تر (۱۳۹٦ل) کال پورې چې پوره دېرش کاله کېږي، ما له فرهنګي دایرې بهر ژوند نه دی کړی او که د چا خبره ووایم چې یوه ورځ هم له فرهنګي کار او روزګاره بهر نه یم پاتې شوی، مبالغه به مې نه وي کړې. البته په دې تېر دېرش کلن بهیر کې ځینې سیاسي کارونه له ناچارۍ څخه راباندې تحمیل شوي او ځینې ټولنیز کارونه مې په خپله خوښه ترسره کړي، خو دا کارونه مې هم د خپل ولس د سوکالۍ، د ملي واکمنۍ د ټینګښت او د فرهنګي کارونو د ملاتړ لپاره ترسره کړي دي. په (۱۳۸۵ل) کال زه د جمهوري ریاست د ملي امنیت شورا دفتر د فرهنګي چارو رییس وم. دا مهال زما له منظم فرهنګي کار څخه څه باندې دوه لسیزې عمر تېر شوی و، په ځنګ کې د نورو هغو ملي، سیاسي او ټولنیزو کارونو پر وړاندې چې ما یې د سرته رسولو هیله لرله، سخت خنډونه موجود وو، له خپلو ملګرو؛ ضیاءالرحمن ضیاء او وفاالرحمن وفا سره مې مشوره وکړه چې راځئ فرهنګي کار ته اړم شو، دا کارونه جانبي عوارض نه لري او که لري یې هم کم دي، تنګنظره سیاسي اشخاص ورسره ژر حساسیت نه ښیي او که دوی حساسیت ښکاره هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، نو موږ به خپل کار ترسره کړی وي. ددې فرهنګي کار لپاره مو یو پلان جوړ کړ، په څه باندې دوو کلونو کې مو د نږدې دوویشتو کلونو په ترڅ کې شوي فرهنګي کارونه راټول او منظم کړل. زما له خوا ټول پخواني لیکل شوي کتابونه او راټولونې مې له سره منظم او تر سمون وروسته مو چاپ ته تیار کړل، دا کار که څه هم ډېر ستونزمن و، خو پخې ارادې موږ خپل هدف ته ورسولو. ټول (۳۳) عنوانه بېلابېل اثار مو پر یوه وخت چاپ کړل. (۱۳۸۷ل) کال زما لپاره د فرهنګي کارونو یو غوره کال و. د خوږې خاطرې په توګه مې په ذهن کې دی. هغه وخت مې هم په یادښتونو کې لیکلي او ملګرو ته مې هم ویلي وو چې هېواد کې حالات ترینګلي دي، پر ژوند یوه شېبه هم باور نه شته، نو هر چا چې هر څومره فرهنګي کارونه کړي یانې اثار یې لیکلي دي، باید په خپله یې راټول او چاپ کړي.

زما کار یوه نوې تجربه وه، ځینو نورو لیکوالو هم هڅه وکړه دا تجربه تکرار کړي، خو په لاره کې ټکني شول، خپل کارونه یې بشپړ نه کړای شول. زما د خپلې تجربې له مخې ترڅو چې کار ته کار ونه وایې او خپله یې ترسره نه کړې، کارونه په خپل سر نه خلاصېږي. کله چې مې د عمر نیمه پېړۍ مزل وواهه، نو یو ځل بیا مې زړه کې راتېره شوه چې د خوشال بابا په وینا چې د عمر اساس پر باد ایښی دی، نو بیا خو پرې اعتماد هم په کار نه دی، راځه دا ځل د خپل ټول فرهنګي ژوندانه کړي کارونه چې دا وخت پوره دېرشو کلونو ته رسېږي، بیا له سره منظم او کلیاتو په بڼه چاپ کړه. له دې کار څخه مې هدف دا و چې په ژوند کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مې نه دي غوښتي څوک راځخه ازار شي او یا د چا د اوږو پېټی شم، هسې نه چې تر مرگ وروسته زما لیکنو او اثارو پسې، ښه دي، که خراب، کمزوري دي که قوي، هنري دي که ناهنري، څوک سرگردانه شي او پر راټولونې یې ځان سترې کړي. له خدایه شکر کاږم چې ژوند یې راته د نیمې پېړۍ وروستي حد پورې راورسوه، دا د هغه لوی ذات پېرزوینه ده، که نور یې راته وغځوي، نو هم لویه مهرباني به یې وي او که نه برخلیک یې راته وخته لیکلي وي، نو ژوند خو د هغه لوی ذات ډالۍ ده، هر وخت یې اخیستلای شي. په دې خاطر مې یو ځل بیا پر ټولو پخوانیو چاپ او وروسته پر ځینو ناچاپو اثارو گوتې ووهلې او د محتوایي وېش له مخې مې سره منظم کړل، ټول پنځوس عنوانه شول چې راټولونې، پنځونې، ژباړنې او څېړنې ټولې په کې شاملې دي. دا ټول پنځوس عنوانه بیا د شکل او محتوایي وېش له مخې په (۱۴) بېلابېلو ټوکونو کې تنظیم شول او (نیمه پېړۍ یون) نوم ورته ورکړل شو.

دا پنځوس بېلابېل اثار چې ښه مې پورته ورته یاده کړه زما د نیمې پېړۍ په تېره بیا (۳۰) کلونو فرهنگي سفر پایله او ثمره ده چې خپلو قدرمنو هېوادوالو ته یې وړاندې کړم. که چېرې په هېواد کې جگړه او ناورین نه وای، نو کېدی شول تر دې زیات کار ترسره شوی وای، خو موږ بدمرغه نسل وو چې له ډېر تنکي زلمیتوبه مو جگړه پیل شوې او دادی تر نږدې سپینږیرتوبه لا دوام لري. زه د ښوونځي په شپږم ټولگي کې وم چې جگړې د پلار له خواږه نعمته محروم کړم. له هغې ورځې بیا تر دې لیکنې پورې (۳۸) کاله تېرېږي، خو د پلار مرگ مې د پرونۍ ورځې د ترخې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاطرې په شان په ذهن کې انځور دی. ما غوندې په ملیونونو افغانانو د جګړې ټپونه او دردونه لیدلي دي.

نږدې دوه نسلونه په جګړه کې راګیر شول او لوی شول. د جنګ نسل د فرهنګ نسل نه دی. جګړه ډېره بدمرغه پدیده ده، د فرهنګ او تمدن د عمرونو مېوه او ثمره په یوه ساعت کې پوپناه کړي، نو په داسې یوه جګړه ییز چاپېریال کې چې هر څوک د ټوپک تر واکمنۍ لاندې د قلم د حاکمیت لپاره کار کوي، له اور سره د لوبو په مانا دي. له دې معترضه جملې څخه مې هدف دادی چې زموږ راتلونکی نسل باید پر دې پوه شي چې که ما او زما د عمر ټول پښت راتلونکي نسل ته څه ډېر بډایه فرهنګي سوغات نه دی ډالۍ کړی، نو په دې کې زیات قصور د زمانې دی. خدای(ج) دې وکړي چې زموږ راتلونکی پښت زموږ په شان د ډول ډول انقلابونو د ژرندو تر پلونو لاندې ګیر نه شي، چې د غنم د دانې په شان یې ژوند محوه شي او یا یې هم اغزن چاپېریال د ژوند مېوه پخېدو ته پرې نه ږدي. الله تعالی دې وکړي زموږ راتلونکی پښت زموږ د زمانې له تاوجن چاپېریال څخه ښه پند او عبرت اخیستی وي او د یوه سوکاله ژوند او پرمختللي افغانستان لپاره ورته مناسب فرصتونه برابر شي.

ددې لیکنې په دې برخه کې غواړم د خپل ژوند په پنځوس کلن بهیر او په تېره بیا په (۳۰) کلن فرهنګي ژوند کې له ټولو هغو دوستانو څخه مننه وکړم چې په یو نه یو ډول یې زما د فرهنګي مبارزې لاسنیوی کړی دی. خپل مرحوم پلار ته د دعا لاسونه پورته کوم چې زما مزل یې تر شپږم ټولګي پورې راورساوه او بیا یې د خپل ابدي سفر لمنه ونیوه، خو ما

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې د جنازې بازو ته اوږه ور نه کړای شوه او نه مې د مرګ پر مهال د هغه مبارکه څېره ولیده، د پلار قبر مې معلوم نه دی. د ژوند یو ارمان مې دا و چې کاشکې یې قبر معلوم وای چې لکه د مرغۍ د بچي په شان مې پرې وزرې غوړولای وای، څو شپې ورسره ارام غځېدلای وای، د هغه د هغو مهربانیو قدر مې کړی وای چې زه یې پر اوږو ګرځولای وم. بازار ته یې بیولی وم، مېلې ته یې بیولی وم، ډاکتر ته یې بیولی وم، پټې به یې جیب کې راته پیسې ایښودلې، له نورو پټې. اوس مې نو له خدایه لویه هیله همدا ده چې تر مرګ وروسته مې لومړی ملاقات له خپل پلار سره وشي، په پښو کې ورته ورغړم راورغړم او خپله مینه پرې ماته کړم.

مور مې راسره ډېره په تکلیف شوې، د ژوند ټول ارمان یې خپل زوی ته و، زه یې د یوازیني زوی په توګه ډېر نازولی یم، ځان یې په تکلیف کړی، خو زه یې سختو ته یې نه یم پرې ایښی، ماته یې د تعلیم زمینه برابره کړې، د ټیکري په پیڅکې پورې تړلې پیسې یې راته رالېږلې، خو زه یې بې خرڅه کړی نه یم، بختور وم چې د مور جنازې ته مې په خپله اوږه ورکړه، د وفات پر وخت مې د هغې جنازې ته ځان ورساوه، لکه د مرغۍ بچي چې د خپلې مور پښو ته رغړي، داسې ترې تاو راتاو شوم، سترګې مې ورته ښکل کړې، سترګې یې رڼې وې، لکه چې د خپل یوازیني زوی لیدو ته په طمع وې، مور مې ډېر وخت غېږ کې ونیوله، داسې چې زه به یې کلک غېږ کې نیولی وم، ایا څوک به وي چې د داسې یوې صحنې پوره انځور وکاږي.

له جلال اباده تر لغمانه مې د مور د تابوت سر ته ناست وم، ډېر مې ورته وکتل، په لیدو یې نه مړېدم، له حج څخه مې ورته کفن راوړی و، د خدای په کور مې موښلی او د زمزم په اوبو مې مینځلی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له خپلو خوږو خویندو مې هم ډېره مننه کوم چې زما په روزنه او پالنه کې یې ډېر زیات زیار ګاللی، له مشرانو او کشرانو خویندو ټولو څخه ډېره مننه، خو ما یې لا د خدمت حق نه دی اداکړی، له خپلو ټولو استادانو څخه چې له لومړي ټولګي څخه بیا د دوکتورا او پوهاندۍ تر کچې یې ګام پر ګام زما معنوي ملاتړ کړی، له خپلو ټولو هغو دوستانو، ملګرو، لیکوالو، د مال او عزت له خاوندانو څخه هم ډېره مننه چې په دې نیمه پېړۍ کې یې له ماسره مادي مرسته او لاسنیوی کړی دی.

له خپلې مېرمنې او اولادونو څخه ډېره مننه کوم چې په تېرو (۲۲) کلونو کې یې راسره د ژوند ډېرې سړې او تودې وګاللې او زما فرهنګي چارو کې یې له ما سره تر وروستي بریده مرستې وکړې.

له قلموالو، لیکوالو او نورو هغو دوستانو چې زما د اثارو په کمپوز، سمون او چاپ کې یې په یو نه یو ډول مرسته کړې له ټولو منندوی یم، خدای(ج) دې ټولو ته اجرونه او ثوابونه ورکړي، که ددغو ټولو دوستانو مالي او معنوي ملاتړ نه وای، نو خدای خبر چې زه د دغومره کارونو د سرته رسونې جوګه شوی وای او یا دغه اثار تر تاسو دررسېدلي وای او هم نور فرهنګي، ټولنیز او ملي کارونه ترسره شوي وای.

له ټولو یوه نړۍ مننه

ستاسو د ټولو یون

(۱۳۹۶ل) کال د کب (۱۹)مه

کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

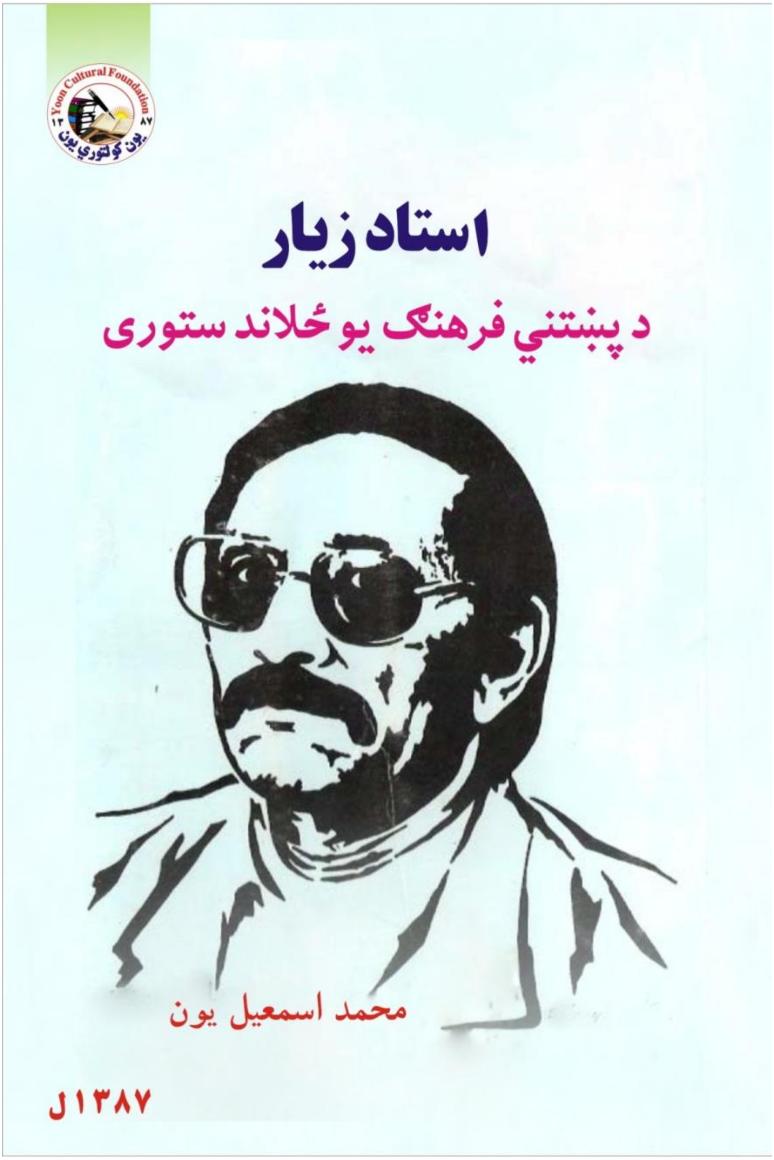

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد زیار

د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری

لیکوال

محمد اسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

پخپله استاد زیار ته!

چې د پښتنې مینې راکښون یې زما په

زړه کې ددغه اثر د کښلو هیله وروزله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: استاد زیار دپښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری

لیکوال: محمد اسمعیل یون

خپرندوی: یون کلتوري یون

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

لومړی چاپ: ۱۳۷۸ل کال

دویم چاپ: ۱۳۸۷ل کال

د لیکوال

پرله پسې نومره: (۷)

د خپرندوی

پرله پسې نومره: (۷)

کمپوزر: ضیاءالرحمن ضیاء

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې اثر دویم چاپ

دا اثر چې ستاسو په لاس کې دی، ما د خپل تحصیل په بهیر کې لیکلی دی. زه د پوهنځي د لومړي ټولګي محصل وم، چې دا کار مې پیل او تر ځلورم ټولګي (۱۳۷۰ل کال) پورې مې بشپړ کړ، هغه وخت په کابل کې کتابتونو او ځینو نورو اخځونو ته لاسرسی څه ناڅه اسانه و، نو ځکه ما وکړای شول ګڼ شمېر اړتیا وړ مواد پیدا کړم. که هغه مهال مې دا کار نه وای کړی، نو په دې اثر کې، چې د کومو اخځونو یادونه شوې، تر ډېره وروسته یې پیدا کول ناشوني وو. ددې کتاب هر څپرکی چې ما بشپړاوه، نو استاد زیار ته مې د بیا کتنې او تدقیق لپاره سپاره، هغه په کې زیاتون او سمون راوسته او په پای کې ترې دغه اثر جوړ شو. کله چې څوک دا اثر لولي، نو لیکنې سبک کې به یې، د استاد زیار د ژبني سبک سیوری څه ناڅه حس کړي، ددې علت دا و، چې ددې اثر د کتنې پر وخت زیار صیب په کې ځینې کلمې اړولي را اړولي دي.

دا اثر بیا وروسته پر (۱۳۷۲ل) کال په لاهور کې چاپ شو. ددې کتاب له لیکلو بیا تراوسه (۱۳۸۷ل) کال وروستۍ میاشت) پورې، نږدې شل کاله تېرېږي، د شلو کلونو په بهیر کې استاد زیار ګڼ شمېر نور اثار هم لیکلي، لکه پښتو سیندګی، پښتو او پښتانه د ژبپوهنې په رڼا کې، پښتو لیکلار ښود او ځینې نور څېړنیز او تخلیقي اثار، دغه راز د استاد نورې ګڼ شمېر لیکنې هم په چاپي او برېښنایي خپرونو کې خپرې شوي دي، چې ددې کتاب د دویم چاپ پر وخت پر هغو بحث او بیا دلته ددې بحث ځایونه ماته شوني نه وه، نو ځکه مې د دې کتاب د تېر شلکلن تاریخي اصالت له مخې، په خپله بڼه د هغه بیا چاپ مناسب وګاڼه. زه دا یادښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور نه غځوم، یوازې دومره یادونه کوم، چې ځوان لیکوال باید د خپلو مخورو او محسنو لیکوالو زیات قدر وکړي او که غواړي د هغو په باب څه ولیکي، نو ښه به دا وي، چې د هغوی د ژوند پر مهال، پر هغوی څه ولیکي، ددې ډول لیکنو گټه داده، چې یو خو به زموږ مشران پر ژوندوني، خپل قدر او ارزښت ویني او بله دا چې دا ډول لیکنه یا لیکنې به له خپل نظره تېرې کړي، د نیمگړتیاوو او غلطیو مخه به یې ونیسي او تېروتنې به یې په خپله سمې کړي.

د مړو ستاینې د زړې عنعنې د بدلانه، د ژوندي ستاینې د نوي دود د پیل په هیله.

په درنښت

پوهندوی محمداسمعیل یون

ارگ، د جمهوري ریاست ودانۍ

کابل- افغانستان

د (۱۳۸۷ل) کال د سلواغې، (۲۶)مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

د خوشال قدر که اوس پر هېڅـا نـه شـته
پس له مرګـه بـه یـې یـاد کـا ډېـر عـالم

نن راته د هغه چا د احساس تاو قلم په ګوتو کې راکړی، چې ډېر کلونـه دمخه ورسره په نا اشنایۍ کې اشنا وم، زه لا کوچنی وم، چې د هغه نوم مې اورېدلی و. خلکو به یې ډېره ستاینه کوله. له همغه مهاله مې په زړه کـې د هغه مینې او پښتني ولولو ځای نیولی و. په زړه کې به مې دا هیله څو ځلې د خیال او خوب په شان وګرځېده، چې ګوندې داسې وخت راشـي چـې استاد زیار مې ښوونکی شي او د هغه له اورنیو پښتني ولولو څخه مې زړه تودوخه او فکر روښانتیا ومومي.

ډېر وخت تېر شوی و، خو هیله مې لا نه وه زړه شوې. یو وخـت مـا پـه خوشال خان لېسه کې زده کړه کوله، له شعر او ادبیاتو سره مې زیاته مینه پیدا شوې وه، کله کله به زه هم هغو فرهنګي ځانګو، چې ادبي غونـډې او مشاعرې یې جوړولې، خبرولم.

یوه ورځ د افغانستان د لیکوالو انجمن له خوا د کره کتنې یـوه غونـډه جوړه شوې وه او د یوه شاعر پر شعرونو خبرې کېدلې. زه هم هلته تللی وم، له نېکه مرغه مې هلته استاد زیار هم ولید، چې له بهر څخه تـر یـو اوږده سفر وروسته تازه راغلی و، دده عالمانه لوښې او کمینې زما هیله لا پیاوړې کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو ورځې وروسته مې ورسره د لیکوالـو انجمـن د ځوانـو شـاعرانو او لیکوالو په کانون کې بیا وکتل، دا ځل ورسره پوره بلد شوم. خپله پته یـې ماته راکړه، بیا نو زه ادبیاتو پوهنځي ته ډېـر ورتللـم او خپلـې لیکنـې او شعرونه به مې وراورول او ده به په ډېره سړه سینه راته اصلاح کـول. زمـا هیله خو پوره شوې وه، ځکه چې هغه زما ښوونکی شوی و، یو ډېر خوږ او مهربانه ښوونکی.

خو زما هیلې هغه وخت لا پسې د خوښۍ په اوبو ولامبل چې زه د ژبو او ادبیاتو پوهنځي محصل شوم، لومړی ټولگی و او لومړی ساعت، کله چـې ټولگي ته ننوتم، پر یوې څوکۍ کېناستم، څو شېبې لا نه وې تېرې شـوې، چې استاد زیار ټولگي ته راننوت او تر پېژندگلوۍ وروسته یې پر لوست پیل وکړ.

اوس نو چې زما هیله پوره شوې ده، پرځای بولم، چـې ددغـه پیـاوړي استاد د ژوند په باب د خپل توان په کچه یو څه ولیکم. سره له دې چې دا کار باید هغه لیکوال او څېړونکي کړی وای چې د ځواکمن قلم خاوند وای، خو هغه څه چې د استاد پر ما حق دی، باید ادا یې کړم. سره له دې چې دا کار زما لپاره ډېر گران دی او نه شم کولای څنگه چې ښایي، د استاد د ژوند او اثارو د څرنگوالي په باب وړنده معلومات وړاندې کړم او د هغه پـر ټولـو ادبي، هنري او علمي کارونو باندې په ټول ټال او کره ډول خپل ځان او نور خبر کړم.

زه دا کار ددې لپاره سرته رسوم، یو دا چې د استاد حق مې ادا کړی وي او بل دا چې تراوسه پورې پرته له (استثناتو) په پښتو ادب، فرهنگ او زموږ په ټولنه کې دا خبره باب ده، چې په ژوندوني د شاعر، ادیـب او هنرمنـد درناوی نه شته. هغه د افغان سید جمال الدین خبره چې وایي: ((په شرق

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ادیب د ژوند پر وخت مړ دی او تر مرګه وروسته ژوندی کېږي)). بېځي پرځای خبره ده (دوکتـور عبـدالحکیم طبیبـي: تـلاش هـای سیاسـی سیدجمال الدین افغان، (۱۳۵۵ل) کال (۲۰) مخ).

زما موخه داده، چې د یوه شاعر یا لیکوال د ژوند په لړ کې د هغه پر اثارو لیکنه او د هغه پر ژوند لیکنه به له څو اړخونو څخه غوره او مثبته پرېوځي.

یو دا چې شاعر یا لیکوال او یا هنرمند به په ژوندوني د خپل کار ثمره په خپلو سترګو ویني، دویم دا چې لیکوال به د خپلې دغې ثمرې د لیدلو په پایله کې لا نور هم ددې زغم او ځواک پیدا کړي، چې خپلـې پنځـونې او نوښتونه لا پسې زیات کړي، درېیم دا چې موږ به د لیکوال او هنرمند حق ادا کړی وي او څلورم دا چې موږ به په څېړنو او لیکنو کې له تېروتنو سـره مخامخ نه شو او که مخامخ هم شو، هغه به ډېرې کمې وي.

خواوس اوس دا خبره باب ده، چې کله شاعر یا لیکوال له نـړۍ څخـه سترګې پټې کړي، بیا ټول د قلمونو څوکې تېرې کړي او متې راونغاړي او تر هغه چې یې له لاسه کېږي، زړونه تش کړي او داسې شیان ولیکـي، چـې ارواښاد په ګور کې نا ارامه کړي.

په ځینو ځایو کې خو لا داسې هم لیدل شوي دي، چې د یوه شاعر یـا لیکوال د ژوند او مرګ نېټې دمعلومولو په باب کتابونه لیکل شوي، رسالې کښل شوي، خو بیا هم په بشپړ او جوت ډول د هغه د ژوند یا مرګ نېټه نه ده زباته ((ثابته)) شوې.

په دې توګه به ښه دا وي، چې په خپله د لیکوال په ژونـدوني د هغـه د ژوند او اثارو په باب څه ولیکل شي او د تېروتنو پر وخت په خپله لـه هغـه څخه مرسته وغوښتل شي. بیا به نو ددې اړتیا نه وي، چې یـوازې د یـوه شاعر یا لیکوال د ژوند او مرګ نېټې د جوتیا لپاره کتابونه او رسالې ولیکو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېخرته غونډېږ پرې جوړې کړو او له دې سره سره پرې بېځایــه لګښــتونه وکړو.

دا زما لومړنی کار دی، چې ښایي نیمګړتیاوې به ولري، خو زما هیلــه دا ده، چې نور لیکوال په دې برخه کې په پوره ځیرتیا کار وکــړي او د خپلــو مشرانو او نوښتګرو لیکوالو حق ادا کړي. زه په دې لیکنه کې د استاد زیار د ژوند او اثارو په باب غږېږم، هیله ده، هغه څه چې مې راټول کړي دي، څــه ناڅه د استاد له اندو ژوند سره سمون ولرلای شي.

په پښتنه مینه

اسمعیل یون

د ژبو او ادبیاتو پوهنځي محصل

(۱۳٦۸ل) کال، پسرلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند ليک

پوهاند دوکتور مجاور احمد زيار د عجب گل زوی پر (۱۳۱۴ل) کال د سپين غر د مزينې رود پر غاړه د اخون کلي په يوه بېکوره او بې ځمکه بزگره کورنۍ کې وزېږېد. د ښوونځي په درېيم ټولگي کې يې د يوازيني گټندوی پلار سيوری له سره پرېوت. پاتې درې ټولگي يې لـه کوچـاني بېوزله ژوند سره د يو بل په مزدورۍ پای ته ورسول. تـر څلـور کلنـې خوارۍ مزدورۍ وروسته ورته د کابل د ليليه ښوونځي چانس برابر شو، له (۱۳۳۵ل) تر (۱۳۳۶ل) کال يې د زده کړې ترڅنگ د هلمند په ناوه کې کار کوه.

پر (۱۳۳۷ل) کال يې دولس کلنې زده کړې پای تـه ورســولې او پــر (۱۳۳۸ل) کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي کې پر زده کړه بوخت شو. پر(۱۳۴۱ل) کال يې له دغې څانگې څخه ليسانس واخيست او د همدغه پوهنځي په کدر کې پر تدريس او ژبنيو څېړنو بوخت شو.

پنځه کاله يې د هېواد په غرو، رغو، ځنگلو، ميرو، کليو او باندېو کې د (۱۴) ژونديو او نيم ژوندويو ژبو (۱۰۴) ټوکه گړدودي څېړنې ترسره کړې. بيا سويس ته واستول شو او هلته يې د ((برن)) پوهنتون د ژبپــوهنې، ادب پوهنې او وگړپوهنې په څانگه کې د علومو دوکتورا واخيسته. پــر (۱۳۵۱ل) کال يې هېواد ته له راستنېدو سره خپلې اســتادۍ تــه دوام ورکړ او ترڅنگه يې د څانگې (۲) مياشتنۍ مجله (وړمه) وچلوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر(۱۳۵۷ل) کال ورته د استادۍ ترځنګ د پښتو څېړنـو د نړیـوال مرکز ریاست دنده ورترغاړې شوه. څه مهال وروسته زنداني شو. بیا یې د سولې او پیوستون د سازمان د رئیس او مرستیال په توګه دنده ترسره کړه. څلور کاله د ژبو او ادبیاتو پوهنځي رئیس پاتې شو. بیا یې د المان په هومبولت پوهنتون کې د مېلمه استاد په توګه د افغانستان پوهنې د تدریس دنده پرمخ یوړه او د (۱۳۶۵ ل) کال له مني راهیسې بیا د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په پښتو څانګه کې د ژبپوهنې او ادب پوهنې پر تدریس بوخت شو.

دوکتور زیار له ننه اووه ویشت کاله دمخه واده کړی دی، یو زوی او یوه لور لري. زوی یې په المان کې د لوړو ریاضیاتو او لور یې دلته د طب په څانګه کې زده کړه کوي او مېرمن یـې د ژبـو او ادبیـاتو پـوهنځي دالماني څانګې استاده ده.

استاد زیار یو ډېر کاري او څو اړخیز انسان دی. کله چې د ده د ژوند پاڼې اړوو را اړوو، ان له ورکینې څخه یې څو څو کاره پرمخ وړي دي، هم به یې له ځمکوالو سره مزدوري کوله او هم به یې ورسره د ښوونځي او جومات زده کړه غبرګه پرمخ وړله. لو او لـور او نـورې راز راز موسـمي خوارۍ او ورځ مزدورۍ خو یې په هره توګه د زیـار کښـې لوښـې نـه بېلېدونکی توک و. د منځنیو زده کړو په دوره کې یې دغې بوختیا بیـا نوې بڼه موندله. د تعلیمي کال په بهیر کې یې د شعر لیکنې او ژباړنې له لارې مطبوعاتي فعالیت کاوه.

د ورزش په برخه کې له اووم ټولګي څخه د بېلابېلو ورزشي ډولونـو لېوال و او د بایسکتبالر په توګه د کابل او ان د برن پوهنتون د اړوندې لوبډلې (ټیم) رسمي غړی پاتې شوی دی. د ښوونځي په رخصتیو کـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې پرځای چې کلي ته ستون شي او له خپلې کورنۍ سره پــه ارامــه واوسېږي، د هېواد په ځینو پروژو، لکه د هلمند وادي په هغه کې پر کار بوخت شوی او په ګټلو پیسو یې هم د خپل تعلیمي ژوند جیــب خــرڅ برابر کړی او هم یې له خپلې بېوزلې کورنۍ سره مرسته کړې ده.

د پوهنتون په دوره کــې یــې لــږ تــر لــږه شــپږ ډولــه بوختیــاوې (مصروفیتونه) پرمخ وړل. د هېواد د ورځپاڼې خبریال، د اصلاح، انیس، ژوندون، عرفان او پوهنې او د مرکز او ولایاتو د خپرونو قلمي همکار، د پوهنې مطبعې مصحح، د رحمان بابا، بیهقي ښوونځي او پښتو کورسونو حق الزحمه یي ښوونکی، د پوهنځي د پښتو مجلې (وږمې)) مرستیال، د پوهنتون د بایسکتبال د ټیم غړی، په کابل کې د مصر سفارت د عربي کورس شاګرد او د ثقیله ورزش د کلوپ غړی او داسې نور.

استاد زیار په دې ګروهه دی، چې ژوند د زمانې د بهیر پر وړاندې ډېر لنډ او تنګ دی او هغه څه چې یو انسان یې باید په خپلــه ژونــد کــې ترسره کړي، نه ترسره کېږي، نو له همدې کبله تل پــه تلــوار او منــډو رامنډو کې دی او نه غواړي د ژوند یوه شېبه خوشې تېره کړي. هېڅکله یې په یاد نه دي، چې د زینې پوړۍ یې یو په بل پسې تر پښو لاندې کړې وي، بلکې تل یې کله یوه او کله دوه په منځ کې پرې ایښې دي. پلی تګ یې له نورو سره توپیر لري. پر پلیو لارو هم، چې هر څومره ګڼه ګوڼه وي، د شتې غوندې خپله لاره باسي او له ټولې پاملرنې سره سره یې له یو بل سره ټکر هم راځي، همداسې یې بایسکل ځغلول او موټرسایکل چلول هم درواخله.

په ژبنیو څېړنو کې یې پوره څلور کاله له دغو دوه ارابه یــې وســیلو څخه تر وروستي بریده کار اخیستی او ډېر یې ژوبل کړی هــم دی. لــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدې کبله يې موټر اخيستو ته مېړمن نه پرېږدي. له دې ټولــو منــدو رامندو او بېړندويۍ سره بيا هم يو روغتيايي اوډلې او مهالوېشي ژوندون لري او دا هم په دې موخه چې وخت يې هسې خوشې لــه لاســه ونــه وځي. خوب و خوراک، کار، ورزش او هوساينه هر څه يې پر مهــالوېش برابر دي.

په الکولي څښاک، څکاک، توندو، تورشو خوراکونــو او نــورو نــاوړو عادتونو، نه خپل اقتصاد ويجاړوي او نه روغتيا. په ټوليز (کُلي) ډول يې ساده ژوند خوښ دی، خو دومره هم نه چې څوک ورته ســاده ووايــي. سهارنی کړاو (جمناستيک) او تشناب تر وسې وسې، که پر کور وي که پر بيديا، نه قضا کوي.

شعر او شاعري او نور زېړندويه فعاليت يې له هوساييزو (تفريحــي) بوختياوو څخه ګڼل کېږي، د سفر او ان د ناروغۍ د وخت بوختيــا يــې همدا ده. د يادښت کتابچه يې خو ټول عمر ملګرې ده.

استاد زيار له اوډلي، بيړندويــه، تــرور، خوځندويــه (ډيناميــک) او دوديال (اخلاقي) ژوند دود سره يو سرکښ، سرغړانده او ناړامه خــوی خصلت لري او له هر راز دوديزو او ټولنيزو بنديزونو او اجبارونو سره نه پخلاکېدونکی دی. کله چې استاد زيار ته جوته شي، چې په يوه خبــره کې د حق پر خوا دی، د دوست و دښمن ورم و پند او زور زاري پرې څه اغېزه نه لري. په سپين ويلو او ګوتې نيولو کې نه ډار پېژني او نه لــورو وپاس اوزړه سوی او هغه هم زياتره بيا د خپلو نژدې اړوندانو او دوستانو پر وړاندې. استاد زيار له ټول کلکوالي، ناړاموالي او انتقادي او انتقامي لوښې سره سره بيا هم د لوی زغم او سپېڅلي احساس څښتــن او پــه دوستۍ او اشنايۍ کې ډېر ټينګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مېرمنې، زوی او لور سره که څه هم په ټولو چارو کې مرستندوی دی، خو بیا هم ترې دومره خوشاله نه بریښي، ځکه په بدل کې ترې دا سترګې لري، چې هغوی هم دده اوډلی بېړندویه ژونـد دود ومنــي، د ساري په توګه یې مېرمن د کور په اوډون، سمون، پاک کارۍ او لوښــو پرېوللو کې د مرستې پاسلنه پرځان نــه اخلــي او هغــه یــې زیـاتره د سپېڅلتیایي او اوډلې لوښې او آر (اصل) یوه برخه بولي.

ان تر دې چې د نوي ازاد پښتو شعر او په ځانګړي ډول بیا د پښتو د لیکني معیار لپاره د استاد زیار دا شل کلنې پرله پسې هلې ځلې یوازې دده له پښتونولۍ یا ځانګوالۍ څخه نه، بلکې زیاتره د ده له اوډونــي او ډینامیکي لوښې څخه سرچینه اخلي، دی وایي:

((هغه بې شمېره ځیلونه (وراینتونه) یا ګړدودونه، چــې پــه ګړنــۍ (ګفتاري) پښتو کې دود لري، باید په لیکنۍ پښتو کې یــووالی او کــره والی ومومي. یا په بله وینا- جوړښتي او ګرامري وارینتونه توحید کــړ شي او لغوي وارینتونه تکثیر کړ شي. په بله وینا خــولې ډېــرې او بــې شمېره دي او کنټرول یې ناشونی، څه چې یو بې سرو بوله کار دی، مګر قلمونه هغومره ډېر نه دي، چې کنټرول نه شي)). دی لکه څنګه چې د ټولو پښتنو ټبرونو لپاره د یوه ملي یووالي یا (ملیت) په بله وینا د یوه لوړ ټولنیز پرمختګ او بشپړتیا غوښتونکی دی. دغسې د لیکني ژبیووالي لپاره هم ټینګار کوي او څنګه چې لومړۍ موخه د یو واریز (اوښتون) له لارې کېدونکې ده، دغسې دغه ژبنۍ بشپړتیا هم یوې اګاهانه او ټینګر هاند او هڅې ته اړتیا لري.

د استاد دا خبره، چې ټولنیزه بشپړتیا او ژبنۍ بشپړتیا سره یو له بله نه شلېدونکي بهیرونه دي، یوه پرځای او په نوي علمي نړۍ لیــد کــره

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې خبره ده. د نړۍ نورې يادې ژبې، لکه (انګليسي، الماني، پرانسي، يا روسي هغه مهال معياري بڼې پيدا کـړي، چــې بېلابېلــو ټبرنيــو او فيوډالي ډلو ټپلو يې پانګوالي اړيکو ته لوړتيا موندلې ده،يا په بله وينــا (ملت) ته رسېدلی دي. استاد زيار پر دې ټينګار کوي، چې (له ټولنيز- اقتصادي انقلاب سره بايد فرهنګي انقلاب هم له ياده ونه ايستل شي او ژبه خو د دواړو بيخبنايي- مخبنايي جوړښتونو يو ګډ آر او اړيکی بلل کېږي (د استاد زيار ژوند ليک چې د اکبر کرګر له خوا د استاد زيــار د زېږېدنې د پنځوسمې کاليزې په غونډه کې اورول شوی و).

استاد زيار تراوسه (۱۳۷۰ل) پورې (۳۰) کاله د ژبو او ادبياتو پوهنځي او په علومو اکاډمۍ کې اکاډيميک خدمت کړی دی. د سويس له بــرن پوهنتون څخه يې د ژبپوهنې، ادبپوهنې او وګړپوهنې لــومړۍ درجــه دوکتورا اخيستې ده. په انګليسي، الماني، روسي، عربي او نورو لرغونو هندو اروپايي ژبو هېږي.

استاد زيار د ښوونځي له نهم ټولګي (۱۳۳۴ل) راهيسې د شاعرۍ او ليکوالۍ ډګر ته راوتلی دی، د ټولو ادبي، علمي او تحقيقي اثارو شــمېر يې (۱۳۰) ټوکو (کتابونو) او(۱۱۰۰) ليکنو ته رسېږي. په دې کې د ګڼــو علمي، تحقيقي ليکنو ترڅنګ هغه ژورنالستيکي ليکنې هم راځي چې له (۱۳۳۸ل) کال راهيسې يې د هېواد، ننګرهار، وړانګې، اصلاح او د ثور انقلاب حقيقت (پيام) ورځپاڼو او د پوهنې مجلې د خبريال او د هېواد د نورو ټولو مهالنيو خپرونو او راډيو تلويزيون د همکار په توګه د هېواد په دننه او بهر کې په پښتو، دري، انګريزي او الماني ژبو خپرې کړې دي. د پوهاند زيار ادبي، علمي او تحقيقي اثار په لاندې ډول دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- نومتړنګونه یا اسمي ترکیبونه، په الماني ژبــه د ســویس د بــرن پوهنتون د (۱۹۷۴ل) کال خپرونه.

۲- پښتو پښویه (ګرامر) د کابل پوهنتون د (۱۳۶۲ل) کال خپرونه.

۳- پښتو لیکلار د ننګرهار د بایزید روښان پوهنتون د (۱۳۶۰ل) کال خپرونه.

۵- زنداني نغمې، د چاپ او خپرونې د دولتي کــومېټې د (۱۳۵۹ل) کال خپرونه.

۶- سوزونه او سازونه (د شعرونو غونډ)، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې د ریاست د (۱۳۶۴ل) کال خپرونه.

۷- اور او وینې (د شعرونو غونــډ) د چــاپ او خپرونــې د دولتــي کومېټې د خپرونو ریاست د (۱۳۶۵ل) کال خپرونه.

۸- وینه او مینه (د شعرونو غونډ) د ملي دفــاع وزارت د (۱۳۶۰ل) کال خپرونه.

۹- نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی، د کابل پوهنتون ګستنر چاپ، (۱۳۶۳ل) کال.

۱۰- پښتانه او ورونه ملیتونــه (ژبــاړه) د چــاپ او خپرونــې دولتــي کومېټې د (۱۳۶۶ل) کال خپرونه.

۱۱- مینه د زړه په وینه (رومان) تر چاپ لاندې.

۱۲- اندو ژوند (شعري طرحې او ځلوریزې) د سرحدونو چارو وزارت د (۱۳٦٨ل) کال خپرونه.

۱۳- پښتو- دري فرهنګ تر چاپ لاندې.

۱۴- ګلکځونه (شعري غونــډ) د افغانســتان د لیکوالــو د انجمــن د (۱۳۶۷ل) کال خپرونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵- الماني- پښتو فرهنګ- د برلین پوهنتون په غوښتنه د (۱۳۶۷ل) کال خپرونه.

۱۶- د پښتو الماني ژباړیز پرابلمونه (په الماني) ناچاپ.

۱۷- افغان- شوروي فرهنګي اړیکي، په دوستي مجله کې یې برخه برخه چاپ شوې ده.

۱۸- سپین غر (شعري غونډ) ناچاپ.

۱۹- کارپوهه (ارګولوژي) برخه برخه په فولکور مجله کې خپره شوې ده.

۲۰- ټولنوال ریالیزم برخه برخه په هنر او ژوندون مجلو کې خپور شوی دی.

۲۱- پښتو ګړدودونه (لهجې) په وږمې مجله کې چاپ شوي دي.

۲۲- پښتو آر پوهه (اتمولوژي) تر ((ژ)) پورې په وږمه مجله کې خپره شوې ده.

۲۳- پښتو بدلمېچ یا پښتو شعر څنګه جوړېږي؟ د اطلاعاتو او کلتور وزارت د (۱۳۶۹ل) کال خپرونه.

۲۴- لیکونه (په پښتو- دري- انګلیسي او الماني) ناچاپ.

۲۵- ځان پېښې (په پښتو- دري- انګلیسي او الماني) ناچاپ.

۲۶- د هېواد پر (۱۴) ژبو (پښتو-دري، اوزبکي، ترکمني، بلوڅي، براهوي، واخي، پشه یي، پاراسوني، کتي ((نورستاني))، ګوجرو ((ګجراتي))، تیرو ((تیراهي))، شغني، کشمونډي (۱۰۴) ټوکه ګړدودودي (لهجوي) څېړنې، چې د سویس د ملي فونډ له خوا د یونسکو په سپارښتنه، د افغانستان (د ژبپوهنې اتلس) په نامه په برن پوهنتون کې تر کار لاندې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷- پښتو، دري، پشه يي فولکوري څېړنې.

۲۸- تر (۱۱۰۰) زياتې علمي، ادبي، تحقيقي او ژورناليستيکي ليکنې يې په پښتو، دري، انګليسي او الماني، تر هېواد دننه او د باندې خپرې شوي دي. دغه راز يې يو لړ ادبي اثار د شوروي اتحاد په خو ژبو او مجاري، الماني، انګليسي، بلغاريايي او داسې نورو ژبو اړول شوي او په اړوندو هېوادو کې خپاره شوي دي.

د اثارو ټول شمېر يې له مقالو پرته:

ــ ادبي (۱۰) اثره.

ــ علمي (۱۶) اثره.

ــ تحقيقي (۱۰۴) اثره.

ــ مجموعي (۱۳۰) اثره.

(ژوندون مجله، (۱۳۶۷ل) کال د ميزان او عقرب ګڼه).

استاد زيار د پورتنيو ياد شوو اثارو په درلودلو سره په ټول هېواد کې تر ټولو لوړ ملي ريکارډ ټينګ کړی دی. استاد د هېواد په نويو او زړو ژبو کې پوره تخصص لري. استاد د اروپايي او بين المللي ژبپوهانو د ټولنې، د کابل پوهنتون او د ژبو او ادبياتو د پوهنځي د علمي شوراګانو او د علومو اکاډمۍ د ژبنيو او ادبي علومو د انسجام د کومېټې غړی دی او د علامه سيد جمال الدين افغان د فرهنګي ټولنې مشر هم دی.

همدارنګه استاد زيار په ګڼو ملي او بين المللي علمي او سياسي غونډو کې ګډون کړی او ليکنې او ويناوې يې په کې اورولې دي.

دا و د استاد زيار د اندو ژوند لنډ جاج. په دې ډول استاد زيار له زياتو ناخوالو سره سره په خپل کارو زيار او هاند وهڅې نن دې ځای ته رارسېدلی دی، چې هېڅکله يې پښتانه او پښتانه ليکوال او اديبان نه شي هېرولای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد زيار ډېرې ليکنې کړې دي، د ژبې او ادب په هره برخه کې يې هر هر څه ليکلي دي، زيار يې کښلی دی، منډې يې وهلې دي، ستړی شوی او د پښتو ادب او پښتني فرهنګ هرې برخې ته يې يو څه ورکړي دي. فکـر کوم، دی په خپل ټول عمر کې ډېر کم وخت او که په زغرده ووايو يوه ګړۍ هم بې قلمه او بې کاغذه نه دی پاتې شوی، خو دا ټول يې د چا لپـاره او د څه لپاره؟ ځواب يې روښانه دی، چې دا هر څه يـې د خپلـې ژبـې، ادب، فرهنګ او خپلو وګړو لپاره کړي دي.

زيار د خپل ژوند زياته برخه د خپلو خلکو ادبياتو ته ورکړې ده، دی وايي:

((ليکنه زما د ژوند نه جلاکېدونکی ټوک دی، له هغې راهيسـې چـې خپل ښي او کيڼ لاس مې پېژندلی دی، زه ليکنه کوم او ليکنه مې د ژوند ملګرې شوې ده)).

يو ليکوال دده په باب ليکي: ((زه استاد زيار د يـو پرکـاره خـو دقيـق ليکوال او محقق په توګه پېژنم. دی چې هر څه ليکي، په ژوره توګـه يـې ليکي، ښه يې ليکي، ښکلی يې ليکي او له يـوه ژور احسـاس او پښـتني احساس سره يې وړاندې کوي، دده هڅه په دې کې ده، چې په ليکنه کې د اړوندې موضوع ټولې پوښتنې اوارو‌ي او نه پرېږدي، چې لوستونکی په تياره کې پاتې شي (د نورمحمد سهيم مقاله، د استاد زيـار پنځوسـمه کـاليزه، ناچاپ).

د هند يو ليکوال ((سادهن مکرجي)) د خپل کتاب ((افغانسـتان زوال سی عروج تک))، چې پر (١٩٨٤م) کال د هند په نوي ډهلي کې چاپ شوی دی. په (١٢۶) مخ کې د پوهاند زيار يادونه کوي او هغه د پښتو يو ستر عالم بولي. همدارنګه په ((تاريخ نوين افغانستان)) کې هم د يوه ستر فرهنګي او ټولنيز شخصيت په نامه ياد شوی دی، نو بايد د داسې ستر انسان درنـاوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وشي او په درنه سترګه ورته وکتل شي، چې د خپـل زړه پـه وینــو خپـل فرهنګ او ادب ته د زمانې له ناخوالو سره سره کار کوي او پرمخ ځي. لکـه څنګه چې د استاد زیار له لنډ نوم (تخلـص) څخــه څرګنــدېږي، دی یــو زیارکښ انسان دی، له همدې امله خو یې نن تر دې ځایه ځان رارسولی دی او پر مورِ پښتو مینانو باندې یې د احسان سـیوری پـروت دی. زه دلتــه د استاد په باب له زیاتو خبرو تېرېږم، ځکه که هر څــومره خبــرې وربانــدې وکړم، بیا به هم کمې وي. هغه د شاعر خبره دلته سمه راځي چې وایي:

کتاب وصف ترا آب بحر کافی نیست

که ترکنم سر انگشت و صفحه بشمارم

او یا دا پښتو لنډۍ:

ستا د ښایست ګلونه ډېر دي

ځولۍ مې تنګه زه به کوم کوم ټولومه

تر دې وروسته راځو، د پوهاند زیار لیکوالۍ، اثارو او دده اثارو څرنګوالي ته.

لکه څنګه چې دمخه مو وویل، پوهاند زیار د خپلې لیکوالۍ له پیل نــه، یانې له هغه وخت نه، چې دی لا پنځلس کلن و، بیا تر ننه پورې د ادبیاتو په بېلابېلو برخو کې یې خپل قلم ازمویلی او د پښتو ادب په بڼ په هر ګــوټ کې یې زرغون نیالګي ایښي دي. د یوه لیکوال خبره ده چې وایي:

((استاد زیار د خپلې هغې مینې له مخې چې د خپل فرهنګ له غوړېدا او سمسورتیا سره یې لري، د پوهې او ادب هېڅ یوه خوا بې برخــې نــه ده پرېښې او د هغې هر نیالګی یې د زړه په وینو خړوب کړی دی، روزلی یــې دی، پاللی یې دی او ثمر ته یې د رسېدو په هیله پـر خپـل ځــان بانــدې کړاوونه ګاللي دي او اوس هم لګیا دی، کړاوونه ګالي، پر ځان سختۍ تېروي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بې خوبۍ زغمي، چې په دې توګه دغه نیالګی زمونږ راتلونکــو پښــتونو (نسلونو) ته له خوږو او په زړه پورې مېوو سره وسپاري)).

لکه څنګه چې ښکاره ده، استاد زیار د ژبې، ادب او فرهنګ په بېلابېلو برخو کې ډېر ګټور او ارزښتمن کارونه کړي دي. نو که مــونږ اوس د اســتاد ټولې لیکنې او اثار په ځیر سره وګورو، ویې څېړو او مطالعه یې کــړو، نــو د هغو څرنګوالی او شننه به مونږ ته استاد زیار په لاندې نومونو راوپېژني:

۱- ژورنالیست زیار ۲- شاعر زیار ۳- څېړنیال زیار ۴- کره کتونکی زیار - ۵- داستان لیکونکی زیار ۶- ژبپوهاند زیار ۷- ژباړونکی زیار.

دا ډلبندي ما له خپل فکره کړې ده، ښایي نور یې پر نورو برخو وویشي، خو له دې سره سره بیا هم د استاد نورې لیکنې شته، چې د څرنګوالي له مخې د استاد په پورتنیو نومونو کې نه راځي، خو په ټولیز (عمومي) ډول یې زیاتې لیکنې په پورتني نومونو کې په یوه نه یوه کې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژورنالیست زیار

استاد زیار د خپلې وینا له مخې لومړی ژورنالیستیکي کارونه پـرمخ وړل او ژورنالیستیکي لیکنې به یې کولې، هغه هم په ډېره زیاته کچـه. دې کار بېلابېل لاملونه (عوامل) درلودل، یو دا چې استاد زیار د هغـه وخت د ځینو لیکوالو، چې دا کارونه یې پرمخ وړل، تر اغېزې لاندې و او بل دا چې د خپلو اقتصادي ستونزو له کبله دې ته اړ و، چې له ورځپاڼو سره همکاري وکړي، د هغوی د خوښې مطالب وربرابر کړي او ورســره ورسره خپله پښتني مینه څرګنده کړي.

یوه بله د یادولو وړخبره داده، چې پر یـوه مهــال د ژورنالیســتیکي لیکنو ترڅنګه د ده شعرونه هم چاپېدل او له راډیو خپرېدل او ځینې لا تر ژورنالیستیکي لیکنو دمخه چاپ شوي دي، یانې استاد زیار مخکې تر هغه چې ژورنالیست شي، شاعر و، خو اصلي خبره چې موږ ورباندې ټینګار کوو، هغه داده چې استاد زیار له (۱۳۳۵ل) کال راهیسې د هېواد اخبارو او مجلو ته بې کچه ژورنالیستیکي مطالب کښلي او تیار کړي دي او له (۱۳۳۸ل) کال څخه یې د (هېواد) د ورځپاڼې د لومړي خبریال په توګه دنده ترسره کړې ده.

استاد زیار پر (۱۳۳۵– ۱۳۴۵لمریز) کلونو له انیس ورځپــاڼې ســره قلمي همکاري لرله او همدارنګه به یې اصــلاح ورځپــاڼې تــه مطالــب برابرول. له (۱۳۳۷– ۱۳۴۳ل) کلونو پورې د عرفــان او پــوهنې مجلــو خبریال او قلمي همکار و. هغه وخت او راوروسته یې د هېواد په بېلابېلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځپاڼو، جریدو او مجلو کې زیاتره مرکې، راپورتاژونه، لیـدنې کتنــې، هنري او ورزشي لیکنې، خبرونه، ګزارشونه، یونلیکونه او داسې نورې ژورنالیستیکي لیکنې خپرې شوې دي.

سره له دې چې استاد زیار تراوسه پـورې کـوم ځـانګړی تیوریـک ژورنالیستیکي اثر نه لري، خو د ژورنالیستیکي لیکنو شمېر یې خـورا زیات دی. زه یې دلته د ځینـو لاســته راغلـو ژورنالیســتیکي لیکنــو سرلیکونه له اخځونو سره راوړم او پر څرنګوالي یې غږېږم. چې اســتاد زیار د خپلې لیکوالۍ له پیل څخه تراوسه پورې د هېواد په مطبوعــاتو کې چاپ کړي دي. خو د یوه ټکي یادول یې ضرور دي، چې استاد زیار ډېرې زیاتې ژورنالیستیکي لیکنې چاپ کړي دي او د ټولو راټولول یې لا ډېر ګران کار دی او لا ښېخي کېدون (امکان) نه لري، په خپله وایي: ((ما به خپل ژورنالیستیکي مطالب په خپله د مرکز ورځپــاڼو او مجلــو تــه ورکول، چې همکاري مې ورسره لرله همــدا راز مــې پــه (۱۳۳۵ل) او (۱۳۳۶ل) کلونو کې یو زیات شمېر ژورنالیستیکي لیکنې د مطبوعــاتو مستقلې ادارې ته ورکولې چې کریم ((روهینا)) یې مسوول او سلیمان لایق یې مرستیال و. هغو زما دا لیکنـــې د هېــواد زیــاترو ولایتونــو او مهالنیو او ورځپاڼو ته لېږلې او ماته به یې ځای پرځــای حــق الزحمــه راکوله، په دې ډول زما یو زیات شمېر ژورنالیستیک مطالب د هېواد د ټولو خپرني ارګانونو له خوا چاپ شوي دي)). خو زما هیله دا وه، چې زه د استاد ټولې لیکنې راټولې کړم، خو پر دې کار بریالی نه شوم. زه لومړی عامه کتابتون ته ولاړم هلته مې پر کار پیل وکړ، ځینې مطالب مې پیدا کړل زیاتره کلکسینونه نیمګړي وو او د ځینو کلونو خو لا هېڅ نه شته او د ولایتونو د ځینو خپرونو خو لا هېڅ پته نه لګــي. بیــا مــې د علومــو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکاډمۍ کتابتون ته مخه وکړه، هلته مې هم دا حال ولید، په خپلــه لــه استاد زیار سره هم د هغو ورځپاڼو، مجلو او جریــدو ګنــې، چــې د ده لیکنې په کې چاپ شوي، نه شته او له دې کبلــه یــې د ټولــو لیکنــو راټولول او د هغو اخځ ورکول یو ناشونی کار دی، نو زما دلتــه هماغــه ورځپاڼې، مجلې او جریدې چې په ځینو کتابونو کې او یا له ځینو کسانو سره خوندي دي، تر څېړنې لاندې ونیولې او پر همدې مې بسنه وکړه.

۱- د میدان کتنه:

دا د استاد زیار د هغه ژورنالیستیکي لیکنې نوم دی، چې د وردګــو ولایت د یوه راپور تاژ په بڼه لیکل شوی دی. په دې لیکنه کې د وردګو ولایت د میدان د خلکو دود دستور په باب معلومات ورکــړ شــوي دي. همدارنګه له دې لیکنې سره یوځای د کرکیلې پر وخت ځینې عکسونه چاپ شوي، چې په خپله یې اخیستې دي. دا لیکنه د وږمې مجلــې د (۱۳۴۲ل) کال د ۵-۶ ګڼې په ۳۵-۴۳ مخونو کې خپره شوې ده.

۲- د سرې کال د ښوونکي د ورځې ګزارشونه:

د پوهاند زیار د هغه ژورنالیستیکي لیکنې نوم دی چې د یوه خــورا اوږد ګزارش په بڼه برابر شوی، په دې لیکنــه کــې یــې د (۱۷) غونــډو ګزارشونه راغلي، چې د ښوونکي دورځې په ویاړ جوړې شــوې وې. دا لیکنه د پوهنې مجلې د (۱۳۳۹ل) کال د (۹) ګڼې په (۶۷-۷۴) مخونو کې خپره شوې ده.

۳- د ازموینو ګزارشونه:

دا د استاد زیار د یوې ژورنالیستیکي لیکنې نوم دی، چې په هغه کې له ۹ تعلیمي موسسو څخه د نهایي ازموینو د اخیستلو ګزارشونه برابر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي دي. دا لیکنه د پوهنې مجلې د (۱۳۳۹ل) کال د لسمې ګڼې پــه ۵۷-۶۲ مخونو کې چاپ شوې ده.

۴- د خوښۍ او سوله ییز ژوند یوه بېلګه:

دغه لیکنه د المان په دیموکراتیک جمهوریت کې پر فاشیزم باندې د برې د څلوېښتمې کالیزې په ویاړ د جوړو شوو خوشالیو او جشنونو یو لنډ راپورتاژ دی، چې د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼې د (۱۳۶۴ل) کال د (۲۵۵)مې ګڼې په (۵) مخ کې چاپ شوی دی.

۵- اګاهانه هرکلی:

دا لیکنه چې د اساسي قانون د طرحې د اعلان په اړوندتیا له ننګرهار ولایت څخه د یوه راپورتاژ په بڼه کښل شوې ده. په دې راپورتاژ کــې د اساسي قانون په باب خبرې شوي دي. دا راپورتاژ د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼې د (۱۴-۷-۶۶) نېټې په لومړي او درېیم مخ کې چاپ شوی دی.

۶- د استاد میوندي ویرمن شهادت:

دا د پوهاند زیار بله ژورنالیستیکي لیکنه ده، چې د پوهاند میوندي د شهادت په باره کې لیکل شوې ده او په هغه کې د میونــدي د ژونــد او شخصیت په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د وړمــې مجلــې د (۱۳۵۱ل) کال د (۴-۵) ګڼې په (۱-۲) مخونو کې خپره شوې ده.

۷- د سویس له برن څخه لیک:

د پوهاند زیار یو لیک دی، چې د سویس له برن پوهنتون څخه یــې کابل مجلې ته رالېږلی دی، دا لیک د کابل مجلې د (۱۳۴۹ل) کال د (۴) ګڼې په (۵۷-۵۸) مخونو کې چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸- د وړمې اتلسم خپرنی کال:

د استاد زیار یوه سرلیکنه (سرمقاله) ده چې د وړمې مجلې په بـاب يې کښلې ده. دا لیکنه د وړمې مجلې د (۱۳۵۳ل)کال د لومړۍ ګڼې په (۱-۲) مخونو کې خپره شوې ده.

۹- زموږ ملي واکمني بل الترناتيف نه لري:

دا د هغه ژورنالیستیکي لیکنې نوم دی، چې د یوې مرکې په ترڅ کې وړاندې شوی او د کابل پوهنتون اوونیزې د (۱۳۶۷ل) کال (۱۶) ګڼې په (۲) مخ کې چاپ شوې ده.

۱۰- د ثور انقلاب لسمه کالیزه د افغانانو د نېکمرغۍ کالیزه:

دا هم یو ډول ژورنالیستیکي لیکنــه ده، چــې د کابـل پوهنتــون د اوونیزې د (۱۳۶۷ل) د ثور د اوومې نېټې په ګڼه کې خپره شوې ده.

۱۱- جنګیالي ځوانان باید د پوهې او زده کړې په ډګر کې هم مخکښ اوسي:

یوه ژورنالیستیکي لیکنه ده، چې د (درفـش جوانــان) جریــدې د (۱۳۶۰ل) کال د (۱۱) مې میاشتې په ګڼه کې خپره شوې ده.

۱۲- د ثور انقلاب او افغاني مېرمنې:

یوه ژورنالیستیکي او څېړنیزه لیکنه ده، چې د ((زنــان)) مجلــې د (۱۳۶۰ل) کال د (۲) ګڼې په (۱۹) او (۲۰) مخ کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳- ټول ملي او هېوادپال ځواکونــه دې د یــوې نــوې نېکمرغې ټولنې د جوړولو لپاره سره یو موټی شي: دا هم د پوهاند زیار یوه ژورنالیستیکي لیکنــه ده، چــې د هېــواد ورځپــاڼې د ۱۳۵۹ل کال د (۱۰) میاشتې د (۲۳) نېټې په ګڼه کې خپره شوې ده.

۱۴- پراخه پلار وطنه ملي جبهه:

د ملي جبهې په باب د پوهاند زیار یوه ژورنالیستیکي لیکنه ده، چې د هېواد ورځپاڼې د (۱۳۶۰ل) کال د درېیمې میاشتې د (۱۹) مې نېټې په ګڼه کې خپره شوې ده.

۱۵- د شوروي لیدنه کتنه:

د استاد زیار په وینا تر یاد شوي سرلیک لاندې یې د وږمــې مجلــې د (۱۳۵۶ل) کال په یوه ګڼه کې یو راپورتاژ خپور کړی دی. خو ددغه کال د اړتیا وړ ګڼه زما لاس ته رانغله. همدارنګه اســتاد زیــار وایــي: د هېــواد ورځپاڼې د (۱۳۵۹ل) کال په یوه ګڼه کې یې د هند ســفر پــه نامــه یــو راپورتاژ خپور کړی دی.

دیموکراتیک المان د سولې او سوسیالیزم په سنګر کې:

دا هم د پوهاند زیار یو بل راپورتاژ دی، چې د المان له دیموکراتیــک جمهوریت څخه برابر شوی دی او د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼــه کــې چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیموکراتیک المان د تېرو تاریخي خوړو ترخو د پاتوړي (وارث) په توګه:

د پوهاند زیار یو بل راپورتاژ دی، چې د هېواد ورځپــانې د (۱۳۶۱ل) کال په یوه ګڼه کې خپور شوی دی.

ټولنیزه هوساینه:

د استاد زیار یو بل راپورتاژ دی، چې له ختیز المان څخه یې برابر کړی او د هېواد ورځپاڼې د (۱۳۶۱ل) کال په یوه ګڼه کې خپور شوی دی.

هیتلري وژنځایونه:

د پوهاند زیار یو بل راپورتاژ دی، چې د المان له ختــیځ جمهوریــت څخه برابر شوی دی او د هېواد ورځپاڼې د هماغه کال په یوه ګڼه کــې خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر زیار

شعر زموږ د ادب یوه غوره برخه ده او ځانګړې ځېرکی تراوسه پورې په پښتو ادب کې تر نورو ټولو ادبي ژانرونو او برخو د شعر برخه زیاته ده، زیات مینه وال لري، زیات لیکونکي لري او زیات لوستونکي. استاد زیار زموږ د ادب په دغه برخه کې نه هېرېدونکي کارونه کړي دي او کوي یې. ده زیات شعرونه لیکلي، د وخت حالات یې په کې ښه ترا انځور کړي دي او تل ترتله د پښتو شعر د بهیر د مخکښانو په ډله کې پاتې شــوی او لا کله ترې دمخه شوی هم دی.

استاد زیار د اوسني لیکوال لیکونکي استاد ((بېنوا)) په غوښته پــر (۱۳۴۱ل) کال خپل ژوند لیک داسې کښلی و:

((له لسم ټولګي څخه نوی بریالی شوی وم، چې د تېــر بــا مشــقته کړکېچن یا له خواږه سوزه ډک ژوند خاطراتو مې د تحت الشعور له پردو څخه د شعور صحنې ته پرله پسې په راوتلو پیل وکړ، چې ورو ورو یــې زما له معصومانه عشقي احساساتو سره اړخونه بدل کړل. دې احساساتو زما له فطري او کسبي انکشاف څخه الهام واخیست، لومړی یې زما ژبه وخوځوله او بیا د قلم په ژبــه د (شــعر) پــه نــوم راڅرګنــد شــول)). (عبدالروف بېنوا: اوسني لیکوال (۳) ټوک، (۱۳۴۶ل) کال، (۱۱۰۸) مخ).

استاد زیار په زیاته کچه شعرونه لیکلي او وخت پر وخت یې د هېواد په مطبوعاتو کې چاپ کړي دي. د ده لومړنی شعر پر (۱۳۳۵ل) کــال د زیري جریدې له خوا خپور شوی او وروسته یې بیــا د هېــواد، انــیس،

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلاح، ننګرهار... ورځپاڼو او د پوهنې، کابل، عرفان په مجلو کـې پـه زیاته کچه شعرونه چاپ کړي او له راډیو څخه یې خپاره کړي دي او په دې توګه د څومره والي (کمیت) له پلوه هم له خپلو هم مهـالو څخـه وروسته نه دی پاتې شوی. په دې ډول استاد له پښـتو شـاعرۍ سـره یوځای- پارسي شاعري هم کړې ده، خو راوروسته یې پرې ایښې ده.

استاد لومړی پارسي شعر د(۱۳۳۳ل) کال د کب پر میاشت ویلی او د (۱۳۳۴ل) کال د نوروز پر ورځ یې د ابن سینا منځني ښوونځي له خوا په جوړه شوې غونډه کې اورولی دی. د سر مصرع یې په دې ډول ده:

اوان وقت گل رسید بشگفت گلها تازه تر

استاد زیار په بېلابېلو برخو کې خپل قلم ازمویلی دی او د پښتو شعر په زیاتو برخو او زیاتو فورمونو کې یې شعرونه لیکلي دي. څلوریزې یې کښلې دي، نظمونه یې لیکلي او اوس خو یې په زیاته کچه د ازاد شعر د مخکښۍ دنده پر غاړه اخیستې ده.

دلته د ده د شعر پر ټولو اړخونو باندې غږېدل او خبرې کول ډېر کار غواړي او زما غوندې د کم منګي او کم ازمېښتي کار هم نه دی او غټـو غټو لیکوالو او کره کتونکو ته اړتیا لیدل کېږي، چـې د اسـتاد زیـار د شاعرۍ د اړخونو د څرنګوالي په باب څېړنې او لیکنې وکـړي، خـو زه دلته یوازې دومره څه لیکم، چې نورو ته یې لږ تر لږه د شاعرانه هلو ځلو د پرله پسې بهیر یو لنډ انځور هومره وړاندې کړم.

استاد زیار له ډېر پخوا راهیسې، یانې له (۳۶) کلونو راهیسې شعرونه لیکي، خو بیا هم تر ډېره وخته پورې یې د شعرونو ځانګړې مجموعه نه وه چاپ شوې. متې یې پر (۱۳۵۹ل) کال لومړی شعري غونډ ((زنـداني نغمې)) چاپ شو. دغه کار البته ځینې عوامل لري، چې زه یې دلته لـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځېړلو ډېره کوم، یوازې د ده پر شاعرانه فعالیتونو رڼا اچوم او هغه شعري غونډونه یې درپېژنم، چې تراوسه پورې چاپ یا چاپ ته چمتو دي.

یو بل ټکی هم د یادولو وړ دی او هغه دا چې استاد زیار یو زیات شمېر شعرونه په بېلابېلو وختو کې دبېلابېلو جریدو، مجلو او ورځپاڼو او راډیو له لارې خپاره کړي دي، د هغو ټولو راټولول یو ناشونی کار دی، خو یـو زیات شمېر یې په شعري غونډو کې راغلي دي. له همدې کبله یې یوازې د شعري غونډونو پر پېژندنه بسنه کوو. خو تر دې مخکې، چې د هغـه شعري غونډونه وښیو، ښه به وي چې د پښتو شعر او شاعرۍ په برخـه کې یې ستر نوښت یانې د ازاد شعر مساله هم له یاده ونه باسو.

زیار د هغو مخکښو شاعرانو سرلاری دی، چې په پښتو کـې د شـعر نویوالي او نږیوالي لپاره سرسخته مبارزه، هاند او هڅه کوي، کله خـو دی د خپلې دغې سرسختې مبارزې او د هغې بې کچه مینې له مخـې، چې د شعر له دې ځانگړي فورم سره یې لري، د ادبي چاپېریال د ځینو لنډ اندو او لنډ پارو دود پالو (عنعنه پسندانو) له ناوړه چلند او د ځینو نورو له گونگسیو سره مخامخېږي. خو زیار هغه دومره سـتر خنـډ نـه بولي، لکه څنگه چې د ده په پېژندنه کې مو وویل، دی په ډېره گڼه گونه کې هم خپله لار باسي او همدا راز په دې برخـه کـې هـم د هـېڅ راز خنډونو خیال نه ساتي.

دی په ځانگړې توگه زیاتره ځوان شاعران دېتـه هڅـوي، چـې ازاد شعرونو ته مخه وکړي، خو دا په دې مانا نه ده، چې گڼي زیار زموږ د ادب او په ځانگړي ډول د شعر له پخوانیو فورمونو سره دښمني ښيي، بلکې دی وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((موږ باید د شعر په نورو پخوانیو جولو (فورمونو) کې داسې شعرونه ولیکو، چې تر مخکنیو غوره وي او قافیه او ردیف زموږ فکر او سوژې ته ضرر پېښ نه کړي. خو که چېرې د غزل غوندې د شعر په نورو پخوانیو چوکاټونو کې مو شعر لیکنه زموږ ترمخه شاعرانو ته نه شي رسېدی، نو ښه به دا وي، داسې یوه لاره وسنجوو، چې هم تـر پخوانیـو شـاعرانو دمخه شو او هم زموږ لپاره نوی وي او هم په کې خپل فکر او خیال پـه ښه ډول ځای کړو)).

د استاد زیار پورتنۍ خبرې که ځینې غزل بول او دودیزوال شاعران راباندې راونه پارېږي، تر ډېره ځایه درستې دي. همدا اوس زه د یوه غزل بول شاعر، چې تر ټولو زیات ازاد شعر د رامنځته کېدو مخالف دی، تر ۸ ټوټو څخه زیات تش په نامه غزلې وړاندې کولای شم، چې په یوه قافیه، یوه ردیف په یوه محتوا او مانا او هغه هم په لا ډېره زړه او سولېدلې بڼه چې په سلګونو پلا زموږ په ادب کې تکرار شوې خپرې شوې دي.

خو له دې سره جوخت موږ له ښه مرغه داسې شاعران هم لرو، چې د غزل په فورم کې یې ډېر پیاوړی اندو خیـال رانغښــتی دی او داســې شاعران بیا د ازاد شعر د رامنځته کېدو خنډ کېږي هم نه او د هر ادبي ژانر رامنځته کېدو ته په درنه سترګه ګوري. په هره توګه هر څوک چې د شعر په هر چوکاټ کې څه لیکي، باید ښه یې ولیکي او تر پخوانیو یــې ډېر ښه ولیکي.

ازاد شعر په پښتو ژبه کې یوه نوې پدیده ده، نوې پدیده که هر څومره د خلکو په ګټه هم وي، په پیل کې بیا هم له مخالفتونو سره مخامخېږي. په هر ډول استاد زیار په پښتو کې د ازاد شعر د یــوه مخــکښ او زړور مبلغ په توګه باید له مخالفتونو سره مخامخ شي. خــو راتلــونکي یــې

(c) ketabton.com: The Digital Library

روښانه ده او د پښتو ازاد شعر د لومړۍ مستقلې چاپي مجموعې د چاپوونکي او درلودونکي په توګه دا حق لري، چې د خپلې ټاکلې لارې دفاع وکړي او پر مخ ولاړ شي. لوی استاد ((حبیبي)) لا هغه وخت د استاد زیار په باب کښلي وو:

((د پښتو د اوسني شعر د تنکي بڼ یو بل غوړېدلی ګل دوکتور زیار دی. په زړو قالبونوکې نوي موضوعات ځایوي، خو په دې وروستیو کې یې د شعر فورم هم اوښتی او د فورم او فون په لحاظ منظومي نوی والی لري...)). (د اصف بهاند مقاله- د استاد زیار پنځوسمه کالیزه، ناچاپه.)

اوس راځو د استاد زیار شعري غونډونوته:

خو تر دې مخکې چې د هغه د شعري غونډونو پر پېژندنه پیل وکړم، خپله یاده شوې خبره بیا راغبرګوم، هغه دا چې استاد ګڼ شمېر شعرونه پخوا په ورځپاڼو، مجلو او جریدو کې خپاره کړي دي. د هغو ټولو راټولول یو ناشونی کار دی، ځکه چې د ورځپاڼو، جریدو او مجلو کلکسینونه نیمګړي دي، دا دی دلته بیا یو ځل د هغو خپرونو نومونه اخلم، چې د استاد شعرونه په کې په زیاته کچه په انفرادي ډول خپاره شوي دي:

د هېواد، انیس، پیام ورځپاڼې، د پوهنې او عرفان مجلې، د ننګرهار، کندهار او پکتیا مجلې، زیري جریده او نورې زیاتې خپرونې، چې له دېرشو کلونو راهیسې یې خپرونې کړې دي. اوس یې دلته یوازې پر هغه شعري غونډونو، چې تراوسه پورې چاپ او یا ناچاپ دي، رڼا اچوو:

تر ټولومخکې یې د لومړي شعر لومړۍ او وروستۍ مسره چې د زیري اوونیزې د (۱۳۳۵ل) کال په مني کې خپور شوی، راوړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځو به یو موړه له کاروانه پاتې

(لومړۍ مسره)

د وطن غم کې شه کوشانه پاتې

(وروستۍ مسره)

زنداني نغمې:

زنداني نغمې د استاد زيار د شعرونو لومړی چاپي غونډ دی چې پــر (۱۳۵۹ل) کال د بيهقي موسسې له خوا په ښکلې کچه او سکښت چاپ شوی دی. په دغه شعري غونډ کې، چې ټول (۱۰۰) مخونــه لــري (۳۵) ټوټې شعرونه راغلي دي. د دې مجموعې په شعرونو کې هم د استاد زيار د نورو شعرونو په شان د ده سياسي کړنلاره او سياسي مفکوره له ورايه ښکاري. د دې مجموعې شعرونه د فورم له مخې ازاد او ځينې نيمه ازاد او ځينې يې په نوروفورمونو کې راغلي دي. پر دغه شعري غونډ باندې د (زنداني نغمې) تر سرليک لاندې د اکبر کرګر له خوا په (۴) مخونو کې يوه سريزه کښل شوې ده.

همدارنګه دمجموعې په پيل کې په ۶ مخونو کې د (زنداني نغمې) په نوم په خپله د استاد زيار يادښت راغلی دی. د ا دی دلته له دغه شعري غونډ څخه يو دوه بېلګې را اخلو:

ازاده مينه

ســـــتا لـــــه خـــــوا نـــــه بېلېـــــدی نـــــه شـــــمه زه
ســـــتا لـــــه مينـــــې صـــــبرېدی نـــــه شـــــمه زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چــــې نیــــولې مــــې ده ســــتا د وفـــا لاره
لـــــه دې لارې کړېـــــدی نـــــه شــــمه زه
نـــا امیـــده ســـتا د ســـترګو لـــه ککونـــه
لکـــه اوښـــکه څڅېـــدی نـــه شـــمه زه
یـــم رنځـــور ســـتا د پېغلوټـــو کرشـــمو زه
بـــې وصـــال دې رغېـــدی نـــه شـــمه زه
لـــه خپـــل ځانـــه تېرېـــدل ماتـــه اســـان دي
خـــو لـــه تانـــه تېرېـــدی نـــه شـــمه زه
زه یـــم ســـتا هغـــه ازاده مینـــه زیـــاره
چـــې پـــه جېـــل کـــې ځایېـــدی نـــه شـــمه زه!

د زندان پسرلی

راغلـــه مـــې خواتـــه غلـــې غلـــې وږمـــه
د تـــور زنـــدان لـــه وســـپنیزو پنجـــرو
د ننګرهــــــار د ســــــپرلنیو ګلــــــو
دلمـــــر دوړانګـــــو پـــــر زرینـــــو وزرو
دلتـــه پراتـــه دېـــر د فاشـــیزم دښـــنه
د مېنـــې مینـــې پـــه ګنـــاه بنـــدیان
د یـــو ولـــس د یرغملـــو پـــه نـــوم
د ســـتر بـــري پـــه هیلـــه ګـــالي زنـــدان
دلتـــه بنـــدیان د هغـــو زړو ښښـــتنان
چـــې د وطـــن پـــه عشـــق ټوپونـــه وهـــي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چــــې ســــر ترپایـــــه یـــې پـــــه رګ رګ کــــې
انســــــاني مینــــــه غورځونګونـــــه وهـــــي.

وینه او مینه

وینه او مینه د پوهاند زیار دشعرونو هغه غونډ دی، چې پر (۱۳۶۰ل) کال د ملي دفاع وزارت په چاپ خونه کې د (۱۰۰۰) ټوکو پـه تیـراژ پـه ښکلې کچه او سکښت چاپ شوی دی.

په دغه شعري غونډ کې د استاد ځینې هغه شعرونه راغلي دي، چې د (۱۳۳۹- ۱۳۶۰ل) کلونو په اوږدو کې یې ویلي دي. دا مجموعـه پـه ښکلي ډیزاین او انځور ښکلې شوې ده او د نورو کتابونو په پرتلـه پـه وړوکي (جیبي) کچه له چاپه راوتلې ده.

ددې غونډ په پیل کې د (سخن کوتـاهی در بـاره وینـه او مینــه) د دوکتور اسدالله حبیب له خوا پـه درې مخونـو کـې د شـاعر او د دې مجموعې د شعرونو د څرنګوالي په باب یوه سریزه کښل شوې ده. پـه دې شعري غونډ کې چې ټول (۱۳۲) مخونه لري، (۱۱۹) ټوټې شـعرونه ځای شوي دي، چې زیات شمېر یې څلوریزې او ځینې یې ازاد شعرونه او اداني یا سپین شعرونه دي.

دا شعرونه د استاد زیار د اندو ژوند د څو اړخونو هنداري بلل کېږي. په تېره یې بیا د سیاسي ژوند، لکه چې وایي:

((زما دغه وینه او مینه زما د (۲۲) کلن ژوند او اند د بشپړتیایي بهیر یو نیمګړی غوندې انځور دی. له یوه لنډ تنګ ولسوال نړۍ لیده نیولې تر ټولنوال او پرګنوال هغه پورې...)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته به له دغه شعري غونډ سره د لا بلـدتیا پـه موخـه دوه ټـوټې شعرونه را واخلو:

سم هوډ

ســـازېدل لـــه زمـــانې ســـره اســـان دي
زمانـــه ســـازول ځـــان ســـره زه غـــواړم
ســـاز ناســـازې زمـــانې ســـره بـــه نـــه شـــم
ځـــه پـــروا کـــه راغلـــم راغلـــم، لاړم لاړم.

چپه زمانه

زمانـــه راتـــه چپـــه غونـــدې ښـــکارېږي
چپ ته ښي او ښـي تـه چـپ چـې ویـل کېـږي
((لېـونی خانـدي پـر کلـي پـر ده کلـی))
د هوښـــیارو دا متـــل دلتـــه جـــوړېږي.

سوزونه او سازونه:

د پوهاند زیار د شعرونو یو بل ښکلی غونډ دی، چې پر (۱۳۶۴ل) کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا په دولتي چاپخونه کې پـه افسېټ ډول د (۲۰۰۰) ټوکونو په تیراژ له چاپه راوتلی دی. د اسـتاد دا شعري غونډ د کمیت او کیفیت له پلوه پوره بډایه دی. پـه دې شـعري غونډ کې (۷۳) ټوټې شعرونه راغلي دي، چې د فورم له مخې ازاد- نیمه ازاد او یو شمېر یې په پخوانیو شعري فورمونو کې ویل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه شعري غونډ په پیل کې د پیلامې په توګه د ((زما ســوزونه او سازونه)) تر نامه لاندې په درو مخونو کې په خپلــه د اســتاد زیــار یــو یادښت راغلی دی، چې د دغه شعري غونډ په باب وایي:

((هسې خو د مانا او محتوا له مخې دغه شــعري انځورونــه د یــوه ربړېدلي او کړېدلي انسان د ژوند یــو داســتان دی، چــې د رنګــارنګو مهالونو او چاپېریالونو رنګارنګیو په کې اړخونه بدل کړي، هر سوز یې د یوه مهال او هر ساز یې د یو چاپېریال ښکارندویي کوي، د هر هغه مهال او چاپېریال چې زه یې ستاسې او نورو ملیونونو همځېلو (همنوعانو) د یوه استازي په توګه یو نه جلا کېدونکی ټوک یم او له همدې کبله یــې اوس د همدغه رنګین داستان آر لوبغاړی او اتل یم)).

پر دې شعري غونډ باندې په شپږو مخونو کې د ((زیار شاعري)) پــه نوم د اجمل ختک له خوا یوه ســریزه کښــل شــوې او همدارنګــه (د سوزونه او سازونه په باره کې څو خبرې) تر سرلیک لانــدې پــه درېــو مخونو کې د دوست شینواري له خوا هم یوه سریزه کښل شوې ده.

اجمل ختک د استاد زیار په باب وایي:

((زیار په سینه کې د شاعر زړه هم لري او ژبه هم، د یو داسې شاعر زړه چې د ښکلا او مینې خوندونه او دردونه هم محسوسولای شي او د ژوند او محنت ارمانونه او محرومیتونه هم. دی داسې شاعر دی، چې ژبه یې د خپلو خواهشاتو له تاوه نه تاوېږي، بلکې د خپل محیط او انسانیت په غم ککړه ده، د انسان د ژوند له هرې موضوع، مضمون او کار ســره خپل تعلق څرګندوي او له هر تعصب او تنګ نظری نه پرته په خلوص، بلکې لېونتوب سره خدمت کوي.)) دی همدارنګه زیاتوي: ((زیار د خپلو شخصي خواهشاتو په خوب ویده شاعر نه دی، د خپل هېواد او ولس په

(c) ketabton.com: The Digital Library

غم لړلی، بیدار لیکوال دی. زه هر وخت زیــار صــاحب او د ده ذهــن د تحقق او څېړنې په کار کې مصروف ویــنم. د ده شــعرونه د ده د ذهــن پیداوار دي...)).

یوه بله خبره چې د دغه شعري غونډ په باب د یادولو وړ ده، هغــه دا ده چې په دغه شعري غونډ کې راغلي دوه سریزې د کتاب په پای کــې راغلې دي، یانې د شعرونو تر پای ته رسېدو وروسته. که چېرې له دود سره سم دا سریزې د کتاب په پیل کې راغلی وای، ښــه بــه وای او لــه لوستونکو سره به یې ډېره مرسته کړې وای. داستاد زیار دا یاد شــوی شعري غونډ د خپل هغه دروند ارزښت له مخــې چــې لــري یــې، پــر (۱۳۵۸ل) کال دخوشال خان لومړۍ درجه جایزه وګټله.

دا شعري غونډ له سریزو او ویي پانګې پرته ۲۶۵ مخونه لري. د کتاب پای ته په شعري غونډ کې د راغلو وییونو ۲۲ مخه ویي پانګه هم راغلې ده، چې له لوستونکو سره د ستونزو په حل کې پوره مرسته کولای شي. دلته ترې یو ښکلی شعر را اخلو:

مین ارمانونه

دا مې اوښکې ورتې ورتې...
راخوټکېږي او بهېږي
د لیمو له سرچینو نه
پر باړخو باندې مخ کښته...
که بهیر دی رانه لېږدي د نیمګړو ارزوګانو.
دا زما بېلتون ځپلې
ارمانژلې، ځورېدلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرترپای ناکامه مینه
اوبو وړې شانې هیله...
په ارمان د یوه څرک د چا د مخ د رڼاگانو.
په دې زړه د تورې شپې کې
په تورتم تورو تیارو کې
د مینو ارمانونو...
برېښنا نه شته، ځلا نه شته
ورک را ورک او راورکي
نه بنډاو د سونگ د شمعې نه کړاو د پتنگانو
گوري گوري تورې ورېځې
چې دهسک مخ یې نیولی
پنا کړي یې له سترگو
دي د ستورو سترگکونه
پلوشې د وړمکۍ...
یا که سیوري دي چې ښوري د شهیدو ارواگانو!
لار لودن راځنې ورک دی
غورځم، پرځم، ټپرېږم...
لارښودنه لرم د مینې
چې مې بوځې تر درشله
د زړه سواندي خواږه یار...
پخسوي مې، ځوروي مې یاد د تېرو پېرزوگانو!

(c) ketabton.com: The Digital Library

اور او وینې

د پوهاند زیار د ازادو شعرونو یو ښکلی غونډ دی، چې پـر (۱۳۶۵ل) کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا د(۲۰۰۰) ټوکونو په تیراژ په دولتي چاپخونه کې په ښکلې کچه او سکښت چاپ شوی دی. په دې غونډ کې ټول (۴۳) ټوټې شعرونه راغلي او ټول یې ازاد دي.

دا غونډ (۱۹۱) مخونه لري. د شاعر دې شعرونو هم د نورو شعرونو په څېر د ده اندو خیال په ښه ډول څرګند کړی دی، چې دا یې په شعرونو کې د بریالیتوب یوه ستره نښه ده. په پیل کې د سریزې پرځـای (ازاد شعر ته رابلنه) په نوم یو ښکلی ازاد شعر راغلی دی. د اور او وینې غونډ د ازاد نوي پښتو شعر لومړی بېلګه ده، چې د ځوانو زېږندویانو لپاره یو ګټور لارښود ګڼل کېږي.

دا غونډ د ژبني سبک له پلوه د (یوې نړه، خوږې، لنـډې، روانــې او بشپړې کره) پښتو تر ټولو غوره بېلګه ګڼل کېــږي او نــوې رغــونې او ترکیبونه په کې زیات راغلي دي.

د هنري پرداز، ایماژونو او انځورونو او په تېره د اساتیرو له پلوه ډېــر لوړ او د فکري محتوا له مخې ډېر ژور دی په دې توګه دلته په ټوله مانا د ژوند ((شعار)) پر ((شعر)) بدل شوی دی. دلته د هنري ارمان او ټولنیز ارمان، یا په لنډ ډول د شکل اومحتوا تــرمنځ ډیالتیــک پــه رښــتینې ((ډیالیکتیکي)) مانا ټینګ دی. د ترخه ټولنیز واقعیت له څلونې ســره سره په کې پر ارمان برې او ایمان هم یوځای انځورل کېږي.

استاد زیار په دغه شعري غونډ کې زیار کښلی، چې (ادب د ادب یــا هنر د هنر لپاره) او بل (ادب یا هنر د ژوند لپاره) دواړو بهیرونو ته پیوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړي او په دې توگه د ښوونکي او کره کتونکي په توگه یوه نــوې لاره پرانیزي. د استاد دا شعرونه د کوم اروپایي یا شرقي ازادو شعرونو پېښې نه دي، بلکې زېږندوی او نوښتگر یې په دې گروهه دی، چــې دلتــه د فولکور او منظومو ادبي دواړو ډولــو شــعرونو لــه تونیــک ســیلابیک خصوصیت څخه گټه اخیستل شوې، له قافیې پرته چې د نړۍ دهــېڅ کومې ژبې د شعر بنیادي شرط نه دی، نور ازاد شعر له منظوم ادبــي او فولکوري هغه سره کوم توپیر نه لري، په دې مانا چې وزن او ســېلاب د نړیوال بنستیز شرط په توگه تر دا منځ یو شان واکمني لري.

دلته د شعر د څرمې (فرعي) ځانگړتیا په توگه قافیې قید و بندیز نه شته او نه د مسرو د لنډوالي او اوږدوالي قید. د ساري په توگه قافیه وال (یا بې قافیه ولسي شعرونه) په اوو څپیزو مسرو پیلېږي. حال دا چې په نوي ازاد شعر کې له څلورو څپیزو مسرو څخه پیل مومي او ان تــر ۳۹ څپیزو رسېږي. تر دې البته زیات (جمله) او (سا) نه شي اوږدېدلای، په تېره سا ایستنه چې مسره سره ځای پرځای دروي.

استاد زیار د دې مجموعې د نوم په باب وایي:

دا چې ما بیا هم د دې دفتر نوم شعار ډوله ټاکلی، زما د سر صــفحې شعر یې ځواب وایي:

ټول دفتر مې شو د مینې اور و وینې
ستا د سرو سکروټو شونډو له غزله!

د دغه غونډ ستر نوښت په دې کې دی، چې په پښتو ژبه کې د ازادو شعرونو لومړنۍ، ځانگړې بشپړه چاپي مجموعه ده چې شعرونو یــې د پوخوالي زیاتې پوړۍ وهلې دي. یو شاعر د دې مجموعې په باب لیکي: ((د شعرونو سبک یې عاطفي او روښانفکرانه دی او د هنري ارمــان او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنيز ارمــان تــرمنځ يــانې د شــعري شــكل او مضــمون تــرمنځ ژور ډياليكتيكي اړيكي شتوالى لري. د رسالت دقيق او اســتادانه رعايــت، شاعرانه مسووليتونو (زماني مسووليت)، (مكاني مسووليت)، (ټــولنيز مسووليت) او (ادبي مسووليت) د محترم زيار شعرونه لا شــتمن كــړي دي)). (د ثور انقلاب حقيقت ورځپاڼه، (۱۱/۳/۱۳۶۶) ګڼه، ن. سيورى، اسحق ننګيال).

په هر حال دا غونډ پښتو ژبې ته د نوي فورم او نوې محتوا په درلودلو سره د پوره ارزښت لرونكى دى. بايد زمونږ ژبې داســې يــوه مجموعــه لرلاى، خو ښه ده چې لري يې.

ددغه غونډ په باب ډېر څه ويلو ته اړتيا شته او مــورږ تــرې د خپلــې ليكنې د ډېر اوږدوالي له كبله ډډه كوو. د زياتو معلوماتو لپاره وګورئ: كابل مجله (۱۳۶۶ل) كال لومړۍ ګڼه (اور او وينــې تــه يــوه كتنــه) د نورمحمد سهيم كره كتنه.

يوه بله خبره، چې د دې غونډ په باب د يادولو وړده، هغه داده، چــې په پاى كې يې له (١٦٧-١٨٤) مخ پورې د هغو وييونو پانګه راغلې ده، چې د دې شعري غونډ په شعرونو كې كارول شوي دي، چې بې له شــكه د شعرونو په ځينو پېچلو برخو كې له لوستونكو سره مرسته كوي. دا دى، دلته له دې ښكلي شعري غونډ څخه د طلايي شګې په نامه يوه ټوټــه ښكلى شعر را اخلو:

طلايي شګې

په وزرو د مينه وړو

او خوړو خوړو شېبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم گلیون د سرو گلونو
گلکځونو
دنگو دنگو چنارونو د وارنا...
د الواک نیلی مې ځغلي او راځغلي
کښته پورته
د شنه هسک و شنه دریاب په همغاړې او همبریدې
ارتې ارتې
او ناپایې شنې ورشو کې
سپینې سپینې ښکلې ښکلې
او جوړه جوړه کوترې
سره خاندې او مستي کړي
خوله پر خوله غاړه پر غاړه
پر پستو ((طلایي شگو))
تر تودو زرینو وړانگو
د لمر لاندې...
او زه ناست ورته پر غاړه
جوړوم د طلایي شگو کورونه
په پر غز، غر څپه راشي
ببړۍ ډوبه مې د اند شي
کړي را وران خیالي کورونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګلکځونه:

د پوهاند دوکتور مجاور احمد زيار د شعرونو هغه ښکلی غونـډ دی، چې د افغانستان دليکوالو د انجمن له خوا په دولتي مطبعــه کــې پــه ښکلې کچه او سکښت د (۲۰۰۰) ټوکونو په تيراژ له چاپه راوتلی دی. دا غونډ ټول (۱۳۲) مخونه لري او د شاعر (۶۰) ټوټې شعرونه په کې راغلي دي. ددغه غونډ زياتره شعرونه غزل دي. يو شمېر نيمه ازاد او يو لړ يې په نورو پخوانيو فورمونو کې ليکل شوي دي. پر دې غونډ باندې د استاد عبدالروف بېنوا له خوا په څلورو مخونو کې يوه سريزه کښل شوې ده، چې په هغه کې د استاد زيار د ژوند او د ده د شاعرۍ په هکله رڼا اچول شوې ده او په خپله د همدې غونډ په باب خبرې شــوې دي. پــه دغــه غونډ کې د استاد زيار د زلميتوب د وخت ځينې شــعرونه راغلــي دي، چې استاد بېنوا په دې باب ليکي:

((ده دا خپل ګلکځونه يوازې د زلميتوب د مينې او هوس لپاره حصار کړي نه دي، بلکې د خپل هېواد، د خپل ولس او د اوسنۍ نړۍ د ټولنيزو نابرابريو هغه نارې سورې او کوکې يې هم په کې وهلې دي، چــې د ده انساني عواطف يې لړوزلي او بشري احساسات يې راپارولي دي)).

دا دی، دلته يې يو ښکلی غزل را اخلو:

د استاد حمزه په ژبه

پـــــرون دې پرېکــــــړې د جرګـــــو پــــه ژبـــــه
نــــــن دې هـــــــر څــــــه د ولولــــــو پــــــه ژبــــــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درنـــــه پښـــــتو ده هېـــــره شـــــوې کـــــه څـــــه
چـــــې اوس غرېـــــږي د وســـــلو پـــــه ژبـــــه
څـــو بـــه پـــه څـــو یـــې زمـــا وینـــو تـــه ناســـت
څـــو بـــه مـــې وژنـــې د دښـــنو پـــه ژبـــه
کـــه وو تربرونـــه خـــو پـــردو تـــه یـــو وو
ولـــې پـــردي شـــو د پـــردو پـــه ژبـــه
لـــه ولـــس وځـــه خولـــه نـــرخ مـــه وځـــه
درتـــه یـــم ســـر د پښـــتنو پـــه ژبـــه
خیـــر دی کـــه کـــړم درتـــه د زړه خبـــرې
د اوښـــکو وینـــو د ســـلګو پـــه ژبـــه
وایـــم رښـــتیا درتـــه، ترخـــه کـــه هـــم وي
د اوســـمهال د اســـوېلو پـــه ژبـــه
پـــرې چـــې پیغـــام د ژونـــد درواســـتومه
د انقـــلاب د پلوشـــو پـــه ژبـــه
ځـــم د اســـتاد حمـــزه پـــه لار درســـره
ګونـــدې شـــې پـــوه مـــې د شـــعرو پـــه ژبـــه.

ګډه نړۍ:

دا د یوې درې کسیزې مشاعرې بنه لري، چې لـه (۱۳۴۰-۱۳۴۴ل) کلونو پورې د زیار، ممنون او فنا له خوا پرله پسې تر سره شـوې او پـر خپل وخت د مېرمن مجلې او هېواد ورځپاڼې له خوا خپره شـوې ده او په راوروسته کلونو کې سېلاب ساپي او نصرالله حافظ هم په کې برخـه اخیستې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته له دغو درې کسيزو مشاعرو څخه لومړۍ مشاعره، چې د استاد زیار د شعرونو په دې طرحې جوړه شوې، راوړم.

بیا مې ښکلی یـار پــه زړه وربـېـړي نـــن
ګاتي مــې د ســترګو پســې لــوبېږي نــن

د محمد جان فنا شعر په دې ډول دی:

اندېښنه

ســـــاز د محبـــــت راتـــــه غړېـــــږي نــــن
پېغلـــــه د هنـــــر راتـــــه نڅېـــــږي نــــن
یـــو نظـــر مـــې ســـتا د مـــخ ښایســـت ولیـــد
یـــو جهـــان رڼـــا پـــر مـــا وربېـــږي نــــن
تـــش چـــې تصـــور دې د بشـــر وکـــړم
ټـول جهـان مـې خیـال کـې نـه ځـايېږي نـن
خوب کـې چـې مـې سـتا سـترګې لیـدلې دي
څـــاڅکی دمـــاتم پـــر مـــا تـــويېږي نــــن
ويـــې کتـــل پـــه نـــاز راتـــه بڼـــو لانـــدې
ځکـــه مـــې اغـــزي پـــه ســـترګو کېـــږي نــــن
ښکل مې کـړی خـوږې سـرې خنـدنۍ شـونډې
زړه مـــې اور د مینـــې کـــې ســـوځېږي نــــن
مـــرګ او ژونـــد ((فنـــا)) راتـــه جنـــون ښـــکاري
خیـــال چـــې د لیلـــی راتـــه پســـخېږي نــــن

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هم د ممنون شعر:

ناکامه هیله

غـم مـې بیـا د خیـال پـه کـور ګـډېږي نـن
هیلـه مـې ناکامـه شـوه ژړېـږي نـن
مـا د زړه پـه وینـو چـې ابـاده کـړه
دا د محبـت مـانۍ نړېـږي نـن
مسـته ښـه ورشـو د اسـماني مینـې
زړه لکـه هوسـۍ ورنـه تېرېـږي نـن
سـتا د تصـور درشـل بـه پالمـه
تېـرې زمـانې راتـه غړېـږي نـن
سـتا د مکېزونـو رڼاګـانو کـې
پربـړده دا ((ممنـون)) چـې وسـوځېږي نـن

اندو ژوند:

اندو ژوند د استاد زیار د کوچنیو ټوټو د لړۍ دویمه شعري مجموعه ده، چې په هغه کې د جولې له مخې زیـاتره ځلـوریزي او ((سـپین)) شعرونه راغلي دي او انتقادي، طنزي او حماسي رنګ لري. دغه غونډ پر (۱۳٦۸ل) کال د سرحدونو چارو وزارت له خوا په اریانا چاپخونـه کـې چاپ شوی دی. دلته یې دوه بېلګې راوړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلهاري

ما په مينه کې زده کړې له پتنګه بلهاري ده
ولـــــولـــــه مـــــې پـــــښتنه او اراده مې منصوري ده
لړم، ۴۳ کال

نکريزې او رانجه

دزړه وينـــــې مـــــې نکريـــــزې
شـــوې د پېغلـــو هيلـــو پښـــو تـــه
شـــو رانجـــه راتـــه ګرومونـــه
غـــړ مـــې نـــه رســـي غـــوړو تـــه
۶۲ -۹-۱۸

ګلوييونه:

د استاد زيار يو ناچاپ غونډ دی، چې په هغه کې د فورم له مخــې د ګلکځونو شعري غونډ ته ورته شعرونه راغلي، دي چې زياتره يې غزليز رنګ لري.

سپين غر:

د استاد زيار هغه شعري غونډ دی، چې په هغه کې د ده لــه (۱۳۳۸-۱۳۴۵) کلونو پورې ځينې شعرونه راغلي دي، چې د ((پښتونستان)) او تولنيزو موضوعاتو په باب يې ويلي دي. په دې شعري غونډ کــې اوړده

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظمونه راغلي دي، چې يو شمېر يې په راډيويي مشاعرو کې ويل شوي او يو شمېر يې په بېلابېلو خپرونو کې خپاره شوي دي. دلته لــه دغــه شعري غونډ څخه يوه بېلګه را اخلو:

پښتني غمونه

زه پښـــــتون د پښـــــتونخوا يـــــم
پښـــتونخوا کـــې پښـــتون غـــوارم
پښـــــــتني دردونـــــــه ژاړم
افغـــــــاني غمونـــــــه ژاړم

✵ ✵ ✵

بيـــا مـــې وينـــې راخـــوټېږي
د زخمـــــي زړه لـــــه پرهـــــاره
ځوړېـــــدلې تلوســـــې مـــــې
لـــــه درد ســــوزه وهـــي څړيکـــې..
پـــه خـــوګلن کـــې د ګوګـــل مـــې
د مـــــړو ژوانــــدو ارمــــانونو
آ واړه واړه بڅرکـــــــــــــــــــــــي
پــــه ورو ورو راتــــازه کېــــږي
اســـوېلي مـــې لمبـــه اخلـــي..
د پلرونــــــــو او نيکونــــــــو
د آ تېــــــــرو پرتمونــــــــو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغـــــه تېـــــرې خـــــاطرې بيـــــا
هغـــــه هېـــــرې خـــــاطرې بيـــــا
زمـــــا زړه بانـــــدې وريـــــږي
دا لمبـــــې بـــــه پتـــــې پتـــــې
نـــــور پـــــه زړه کـــــې ځنګـــــه نغـــــاړم
پښـــــتني دردونـــــه ژاړم
افغـــــاني غمونـــــه ژاړم

✵✵✵

پـــــه ترپکـــــو مـــــې شـــــي زړه کـــــې
پښـــــتني ســـــپېڅلي مينـــــه
لېـــــونى شـــــانې احســـــاس مـــــې
کـــــومې لـــــور تـــــه لېـــــږدوي بيـــــا
د هـــــوښيـــــارو پـــــه نـــــړۍ کـــــې
لېونتـــــوب راتـــــه پيغـــــور شـــــي
چېرتـــــه ښـــــه هلتـــــه بـــــه ځمـــــه
کـــــه وي ســـــمې او کـــــه غرونـــــه
کـــــور و کلـــــى بـــــه پرېږدمـــــه
وايـــــم ځـــــان مـــــې کـــــړای ازاد
لـــــه هـــــر قيـــــد او لـــــه جنجالـــــه
خپـــــل غـــــم چـــــې د ځـــــان مـــــل کـــــړم
پـــــرې بـــــه پـــــام غلطومـــــه
مـــــرګ تـــــه شـــــپې بـــــه تېرومـــــه
څـــــوک بـــــه نـــــه نيســـــي مـــــې ســـــتونى

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپل واک اختیار به ژاړم
پښتني دردونه ژاړم
افغاني غمونه ژاړم

✵✵✵

چېرې مینه چې گناه ده
چېرې زړونه چې ساړه دي
چېرې ژبه او قلم چې
ښورول دار ته ختل دي
چې په نوم انسان یادېږم
او انسان نه بلل کېږم
یو موجود ددې د جهان یم
او جهان کې بې اختیاره
د شمال په یوه ربړه
لکه پاڼه هسې رپم
د نانځکې غوندې هسې
له هوس سره لوبېږم
تول کار زیار مې بل لپاره
هېڅ مې واک د خپل ځان نه شته
څومره شرم و څومره ننگ دی
که پر دې ژوندانه ویاړم
پښتني دردونه ژاړم
افغاني غمونه ژاړم

✵✵✵

(c) ketabton.com: The Digital Library

چـــې يـــو ځـــل پـــه حقـــه مينـــه
دار پـــه خپلـــو ســـترګو ښـــکل کـــړم
د خپـــل ســـر او مـــال پـــه بيـــه
پښـــــتونواله کـــــړم ترســـــره
د خوشـــال لـــه ســـپيني تـــورې
د ايمـــل، دريـــا لـــه ننګـــه
د تيـــارو ګوګـــل شـــي ځيـــرې
د خيبـــر لـــه دنګـــې څـــوکې
د شمشـــاد لـــه هســـکه ســـره
پلوشـــې د ژونـــد خـــورې شـــي
د بـــاړې او ســـوات ســـيندونه
اباســـين لـــره بيـــا يوســـي
د خپلـــواک ژوندانـــه زېـــری
لـــه خپلـــواک پښتونســـتانه
څـــه ارمـــان بـــه مـــې بيـــا نـــه وي
لـــه دنيـــا کـــه زيـــاره ولاړم
پښـــــتني دردونـــــه ژاړم
افغـــــاني غمونـــــه ژاړم.

استاد زيار د پـورتني شـعر پـه بـاب وايـي: ((د (۴۴/۶/۹) کـال د پښتونستان په راډيويي مشاعره کې وار راونه رسېد. همداسـې مـې د موسی شفيق په غوښتنه په سـټډيو کـې واوراوه. يـو کـال وروسـته (۴۵/۶/۹) قدير، فهيم اورولی و. په دغه کال سويس ته تللی وم. له دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره سره دا زما تر ژباړلي شعر ((بلنه)) (۱۳۴۰ل) وروسته لومړی نــیم ازاد شعر دی او تر دې راوروسته مې دغې خواته ورو ورو هڅه زیاتېږي. دغه راز د ((ګلولې)) په نوم د استاد زیار د ازادو شعرونو دویم غونډ هم چاپ شوی دی.

دا شعري غونډ پر (۱۳۶۹ل) کال د افغانستان د لیکوالو د ټولنې لــه خوا د (۲۰۰۰) ټوکونو په شمېر خور شوی دی، چې د استاد (۶۰) ټوټو په شاوخوا کې ازاد شعرونه په کې خوندي دي. دغه راز یې د ازادو شعرونو د لړۍ درېیم غونډ ((د سبرونو نڅا)) او د کوچنیو ټوټو د لــړۍ درېــیم غونډ چاپ ته چمتو دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څېړنيال زيار

پوهاند دوکتور مجاوراحمد زيار د خپلې هر اړخيزې ليکوالۍ په ترڅ کې علمي څېړنې او پلټنې هم له ياده نه دي ايستلي او په دې برخه کې يې زياتې مقالې کښلي او ليکنې يې کړې دي. په حقيقت کې څېړنــه د استاد د ليکوالۍ يوه زياته برخه را اخلي. موږ به دلته له ګڼ‌دودي څېړنو پرته د ده نورې ژبنۍ څېړنې دده په ژبپوهنيزه برخه کې راوړو او دلته به يې هغه تحقيقي ليکنې له اخځ او څرنګوالي سره يادې کړو، چــې پــه بېلابېلو برخو کې يې کړي دي او بيا به يې پر خپلواکو څېړنيزو اثارو رڼا واچوو:

په پښتو کې ازاد وګړنی او ليکنی شعر پر سېلابي تونيکــو آرونو او ويونو ولاړ دی:

دا د هغې څېړنې نوم دی، چې د پښتو شعر او پــه ځــانګړي ډول د پښتو ازاد شعر او د هغه جوړښت د څرنګوالي په باب په کې هر اړخيز او په زړه پورې معلومات وړاندې شوي دي. فکر کوم دا پــه پښــتو کــې د لومړي ځل لپاره د ازاد شعر په باب يوه ژوره علمي ليکنه ده.

دا ليکنه د ژوندون مجلې د (۱۳۶۷ل) کال د لومړۍ ګڼــې پــه (۲۲) مخونو کې خپره شوې ده، دغه راز يې د همدغې مجلې د همدغه کال په پنځمه ګڼه کې دغې لړۍ ته دوام ورکړی دی او ترځنګه يې د همدغــه کال په کابل مجله کې يو لړ نورې ورته ليکنې هم خپرې کړې دي (دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکنه را وروسته د کتاب بڼې (پښتو شعر څنګه جوړېږي؟)) ته لوړتیا موندلې ده).

راوړتي او پښتو ګرامر یې:

دا یوه څېړنیزه لیکنه او ژباړنه ده، چې د مستر راوړتي د ژوند او د هغه د پښتو ګرامر په باب معلومات په کې ورکړ شوي دي. دا لیکنه د وږمې مجلې د (۱۳۵۶ل) کال د (۴) ګڼې په (۵۰-۵۷) مخونو کې خپره شوې ده او بیا پر (۱۳۵۷ل) کال د (پښتو چاپي اثار په دوو تېرو پېړیو کې) د اطلاعاتو او کلتور وزارت د مقالو په غونډ کې هم راغلې ده.

د امیر شېرعلي خان د پښتو بولیو یوه قلمي نسخه:

دا په متنپوهنه کې د استاد زیار یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې د امیر شېرعلي خان د فرهنګ پالنې او پښتو پالنې په برخه کې په کې زیات معلومات وړاندې شوي دي، دا لیکنه د کابل مجلې د (۱۳۶۲ل) کال د (۱۱) ګڼې په (۳۴-۴۲) مخونو کې چاپ شوې ده.

پټه خزانه د پښتو د تاریخي ګړدود څېړنې د یوه غوره اخځ په توګه:

دغه څېړنیزه لیکنه په ((د محمد هوتک یاد)) نومي کتاب کې د علومو اکاډمۍ له خوا پر (۱۳۶۲ل) کال خپره شوې ده.

د ملا درمحمد ځاځي شاعري:

د یوې بلې څېړنیزې لیکنې نوم دی، چې د یاد شوي شاعر د شاعرۍ په باب په کې معلومات راټول شوي دي. دا لیکنه دکابل مجلې د(۱۳۴۲ل) کال د (۷-۸) ګڼې په (۲۳-۳۲) مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومیالی نورسیب:

دا یوه بله څېړنیزه لیکنه ده، چې له ګڼو بېلګو سره په کې د نورسیب د شاعرۍ په باب هر اړخیز معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د (۱۳۴۲ل) کال د (۹) ګڼې په (۱۴-۳۶) مخونو کې راغلې ده.

د لال پورې شریف:

په دې تحقیقي لیکنه کې له لاسته راوړو بېلګو سره د لال پورې شریف د ژوند او شاعرۍ په باب پوره معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د (۱۳۴۳ل) کال د (۴) ګڼې په (۷-۲۳) مخونو کې خپره شوې ده.

الفت (۱۲۸۸-۱۳۵٦) د پښتو ادب د نوي ادبي سنتیز پر پېچومې:

په دې لیکنه کې د استاد ګل پاچا الفت د لیکوالۍ په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د(۱۳۶۲ل) کال د (۲) ګڼې په (۱۲-۱۳)مخونو کې راغلې ده.

د سید راحت الله راحت زاخیلي مهال او چاپېریال:

دا د سید راحت زاخیلي په باب د استاد زیار یوه تحقیقي لیکنه ده، چې د کابل مجلې د (۱۳۶۳ل) کال د لومړۍ ګڼې په (۲۹-۳۹) مخونو کې خپره شوې ده. همدارنګه نوموړې لیکنه ((د راحت یاد)) نومي کتاب په (۵۷-۶۵) مخونو کې هم راغلې ده. چې د کابل پوهنتون د فرهنګي شورا له خوا په (۱۳۶۳ل) کال کې خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې پښتو داستان لیکنه:

په دې څېړنیزه لیکنه کې په افغانستان کې د پښتو داستان لیکنې د څرنګوالي په باب معلومات وړاندې شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د (۱۳۶۲ل) کال د (۱۲) ګڼې په (۱-۸) مخونو کې چاپ شوې ده.

د انقلابي شاعر نورمحمد غمجن د شهادت د لومړي تلین په درناوي:

په دې تحقیقي لیکنه کې د پوهندوی نورمحمد غمجن د لیکوالۍ او ژوند په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنــه د ژونــدون مجلــې د (۱۳۶۲ل) کال د لومړۍ ګڼې په (۹–۱۲) مخونو کې خپره شوې ده.

مایاکوفسکي په هاوانا کې:

د مایاکوفسکي په باب د استاد زیار یوه څېړنیــزه لیکنــه ده چــې د ژوندون مجلې د (۱۳۶۲ل) کال د (۲) ګڼې په (۵۵–۶۶) مخونو کې خپره شوې ده.

مایاکوفسکي د ستر سوسیالیستي انقلاب د شاعر په توګه:

دمایاکوفسکي په باب د استاد زیار دویمه څېړنیزه لیکنه ده، چې د ژوندون مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۴ ګڼې په ۹–۱۵ مخونو کې خپره شوې ده. دغه ډول دا لیکنه د دوستي مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۳ ګڼې په ۸۰-۸٤ مخونو کې هم را اخیستل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومیالۍ انقلابي لیکوالــه انــازیګر بــه خپــل ادبــي شاهکارونه ژوندي وساتي:

دا د یوې څېړنیزې او ژباړیزې لیکنې نوم دی، چــې د یــادې شــوې لیکوالې د مړینې له کبله لیکل شوې ده. دا لیکنه د ژوندون مجلــې د (۱۳۶۲ل) کال د ۲ ګڼې په ۷٦-۸۰ مخونو کې خپره شوې ده.

د ټولنوال ریالیزم په رڼا کــې د میتــود او موضــوع ډیالکتیک:

یوه بله علمي لیکنه ده چې په یوې اوږدې لړۍ پــورې اړه لــري او د ژوندون مجلې د ۱۳۶۲ کال د ۳ ګڼې په ۵-۹ مخونو کې خپره شوې ده.

کارپوهه (Ergology):

دا د پوهاند زیار د یوې بلې څېړنیزې لیکنې نوم دی، چې په هغې کې د فولکور او وګړنۍ تکنالوژۍ په باب معلومات ورکړ شوي دي او په دې لړ کې د کټ اوبدنې په باب څېړنه شوې ده. دا لیکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ ل کال د ۱۱ګڼې په ۱۵۷-۱٦٦ مخونو کې خپره شوې ده.

د کرنې لوښي او سامان او د هغوی د کارونې چمونه:

دا هم یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې د کرنې سامان الاتو په باب په کې معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ل کال د ۳ ګڼې په ۲۵-۳۹ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارپوهه (اوبدنې او رغاونې):

په دې ليکنه کې د ولسي کارونو د يو ډول (اوبدنو او رغونو) په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا ليکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۶ل کال د ۲ ګڼې په ۳۹-۴۳ مخونو کې خپره شوې ده.

اوبدنه او د هغې لومړۍ لارې چارې او ډولونه:

د فولکور په برخه کې يوه بله څېړنيزه ليکنه ده، چې په هغې کې د لاسي کارونو د ځينو ډولونو په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا ليکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ل کال د ۴ ګڼې په ۳۲-۳۵مخونو کې خپره شوې ده.

پسته انځورګري يا رنګونه (رنګريزي):

په ولسي لاسرغاوې (لاسي صنعت) کې يوه بله څېړنيزه ليکنه ده، چې د فولکور مجلې د ۱۳۵۶ل کال د ۳ ګڼې په ۲۸-۲۹ مخونو کې چاپ شوې ده.

کارپوهه (Ergology):

يوه بله ليکنه ده، چې په هغې کې د ولسي جامو (څادر) په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا ليکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ل کال د ۶ ګې په (۲۶-۲۹) مخونو کې خپره شوې ده.

اوبدنه او د هغې لارې چارې او ډولونه:

دا د تېرې يادې شوې ليکنې يوه برخه ده، چې د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ل کال د ۵ ګڼې په ۲۹-۳۲ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارپوهه:

یوه بله څېړنیزه لیکنه ده، چې د (فرهنگ خلق) جریدې د ۱۳۵۷ل کال د لومړۍ گنې په ۱۲-۱۳ مخونو کې خپره شوې ده.

په پاټکیزه (طبقاتي) جگړه کې د هنر ونډه:

د هنر په باب یوه علمي تحقیقي لیکنــه ده چــې د هنــر مجلــې د ۱۳۵۷ل کال د لومړۍ گنې په ۲۴-۲۵ مخونو کې خپره شوې ده.

ټولنوال ریالیزم د رښــتینې ټــولنیز هنــر اســتازي (رسالت) پرځای کولای شي:

یوه علمي تحقیقي لیکنه ده چې د هنــر مجلــې د ۱۳۵۹ل کــال د لومړۍ گنې په ۵-۶ مخونو کې خپره شوې ده.

رښتینی ټولنیز هنر د وگړو زېږونه ده او د همدوی د غوښتنو او اړتیاوو څرگندونه:

د هنر په باب یوه علمي تحقیقي لیکنــه ده، چــې د هنــر مجلــې د ۱۳۵۸ل کال د ۴-۵ گنې په ۱۸ او ۸٤ مخ کې خپره شوې ده.

د ټولنې په ژغورتیایي بهیر کې د ټولنــوال ریــالیزم اغېزه او ونډه:

یوه علمي او تحقیقي لیکنه ده، چې د هنر مجلې د (۱۳۵۹ل) کال د ۵-۶ گنې په ۱۷-۱۸ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو د اوسني نظام تحلیل او څېړنه د روحیاتو له مخې:

د پورتنۍ یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چــې د پــوهنې مجلــې د ۱۳۴۱ل کال د ۴ گنې په ۳–۶مخونو کې خپره شوې ده.

د پښتو د اوسني نظم تحلیل او څېړنه:

د یادې شوې لیکنې یــوه بلــه برخــه ده، چــې د پــوهنې مجلــې د (۱۳۴۱ل) کال د ۵ گنې په ۱۸-۱۹ مخونو کې چاپ شوې ده.

سپیتامه زره توشتره یا سپین ځواکي زردښت د بامي بلخ ستر نومیالی بچی:

د یاد شوي شخص په باب یوه تحقیقي لیکنه ده، چې د بلخ مجلې د ۱۳۵۷ل کال د لومړۍ گنې په ۱۴–۱۵ او پاتې په ۵۱ او ۵۳ مخونــو کــې خپره شوې ده.

د ټولنوال ریالیزم په رڼا کــې د میتــود او موضــوع دیالتیک:

یوه علمي او تحقیقي لیکنه ده چې د ژوندون مجلې د (۱۳۶۲ل) کال د ۳ گنې په ۵–۹ مخونو کې خپره شوې ده.

پرده پوښي او سپېڅلتیا له ټولنوال ریالیزم او ژمنتیا څخه تېښته ده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هم يوه علمي تحقيقي ليکنه ده، چې د ژوندون مجلې د (۱۳۶۱ل) کال د لومړۍ ګڼې په (۱۲-۱۵) مخونو کې خپره شوې ده.

د واقعيت تشې پېښې په وزن او قافيه شعر کېدی نه شي:

يوه تحقيقي او علمي ليکنه ده، چې د ژوندون مجلې د ۱۳۶۱ ل کال د ۳ ګڼې په ۱۱-۱۴ مخونو کې خپره شوې ده.

دمعياري ليکنۍ پښـــتو اړتيـــا، پرنســـيپونه او لارې چارې:

يوه علمي او تحقيقي ليکنه ده، چې د ژوندون مجلې د ۱۳۶۱ل کال د ۴ ګڼې په ۴۴-۴۷مخونو کې خپره شوې ده.

د ګويتې پر پلونو:

ګويتې په باب يوه علمي او تحقيقي ليکنه ده، چـــې د ((اجتمـــاعي علوم)) مجلې د (۱۳۶۱ل) کال د ۳ ګڼې په ۱۶۳-۱۷۲) مخونو کې خپره شوې ده.

کوشاني د يوې آرې (اصلي) باختري ژبې په توګه:

يوه تحقيقي او علمي ليکنه ده، چې د (تحقيقات کوشاني) مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۲ ګڼې په (۱۱-۱۱۶) مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان- شوروي ګډ فرهنګي ميراثونه:

يوه څېړنيزه ليکنه ده، چې د شـــوروي اتحـــاد او افغانســـتان د ګـــډ فرهنګ په باب په کې معلومات ورکړ شـــوي دي. دا ليکنـــه د دوســـتي مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۲-۳ ګڼې په ۴-۳۸ مخونو کې چاپ شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملي سپورتونو په لړ کې (هله داد):

د ورزش په باب يوه څېړنيزه ليکنه ده، چې په هغې کې د (هله داد) لوبه بيان شوې ده. دا ليکنه د (بدني روزنه) مجلې د ۱۳۳۹ ل کال د ۳ ګڼې په ۱۲-۱۴ مخونو کې خپره شوې ده.

د کبډۍ لوبه:

دا هم د کبډي ورزش په باب د استاد يوه څېړنيزه ليکنه ده، چې د بدني روزنې مجلې د ۱۳۳۹ ل کال د لومړۍ ګڼې په ۱۱-۱۳مخونو کې خپره شوې ده.

په افغانستان کې د اجباري او اختياري ودونو کړکېچونه:

دا په ټولنه کې په اجباري او اختياري توګه واده کول او د هغه د راتلونکې د څرنګوالي په باب يوه څېړنيزه او تحليلي ليکنه ده. د استاد دا ليکنه د هغه د مېرمنې په نوم ((سکينه زيار)) د مېرمن مجلې د ۱۳۴۴ل کال د اسد ګڼې په ۱۱ مخ او پاتې په ۳۳ مخ کې خپره شوې ده.

په افغانستان کې د اختياري او اجباري ودونو کړکېچونه:

د پورتنۍ يادې شوې ليکنې دويمه برخه ده، چې د مېرمن مجلې د ۱۳۴۴ ل کال د سنبلې او ميزان ګڼې په ۲۳ مخ او پاتې يې په ۵۳ مخ کې خپره شوې ده.

دغه ډول يې د هنر په باب يوه بله علمي څېړنيزه ليکنه د اجتماعي علوم مجلې په لومړۍ ګڼه کې هم خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغان- شوروي ګډ فرهنګي اړیکي د موسیقۍ په برخه کې:

یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۶۳ل کال د ۴ ګڼې په ۲۷-۲۹ مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان- شوروي ګډ فرهنګي اړیکي، د فلم او سینما په برخه کې:

یوه بله تحقیقي لیکنه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۶۰ کال د ۸ ګڼې په ٤٤-٤٨ مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان-شوروي فرهنګي اړیکي، د فلم او سینما په برخه کې:

د یادې شوې لیکنې دویمه برخه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۶۲ کال د لومړۍ ګڼې په ۵۱-۵۷ مخونو کې خپره شوې ده.

د شوروي اتحاد په شپېته کلن پېر کې د افغان- شوروي د دوستۍ پرمختیا:

دا هم د پوهاند زیار یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۶۱ل کال د ۱۱ګڼې په ۵۷-۶۳ مخونو کې خپره شوې ده.

۷۶کلن مصري لیکوال نجیب محفوظ د نوبل سرړنۍ جایزه وګټله:

د استاد یوه بله څېړنیزه لیکنه ده، چې د مصري لیکوال نجیب محفوظ د اثارو او ژوند د څرنګوالي په باب په کې معلومات وړاندې شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. دا لیکنه د ژوندون مجلې د ۱۳۶۷ل کال د میزان او عقرب میاشتو د ګڼې په ۵۳-۵۴ مخونو کې خپره شوې ده او همغــه مهــال پــه دري ایډیشن کې د همده له خوا په دري ژبه هم خپره شوې ده.

ارتوګرافیک ریفورم (الفبایي سمون) زموږ له ملــي انقلابي هیلو سره سمون لري، نوې افغاني الفبا د ټولو افغاني ژبو لپاره:

دا یوه پیشنهادي ډوله څېړنیزه لیکنه ده. دلته استاد زیار د اوښتون په پلمه خپلو هغو الواکونو (نظریاتو) ته یوه ټولنیزه بڼه ورکړې، چې له کلونو راهیسې یې د پښتو د اوسنۍ لیکني یا الفبایي سیستم د ریفورم یا سمون په برخه کې خپاره کړي وو. ده په دغه وېره څېړنیزه لیکنه کې د عربي سیستم ټولې نیمګړتیاوې په ګوته کړي او دا یې زیاته کړې ده چې یو یوازینی فونیمیک الفبایي سیستم کولای شي د ټولو افغاني ژبو لپاره رامنځته شي او دود وومي. ده د همدې موخې لپاره پر بېلابېلــو لارو چارو رڼا اچولې او د دغه الفبایي اوښتون د ترسره کولو لپاره یې یو لړپلانونه په ګوته کړي دي. دغه لیکنه د عرفان مجلې د ۱۳۵۷ل کال د سرطان-اسد او عقرب-قوس په ګڼو کې له یوه الفبایي جــدول ســره خپره شوې او ۱۶ مخه یې نیولي دي.

د حمید مومند لیکلار:

دا یوه شپاړس مخیزه څېړنیزه لیکنه ده چې استاد زیار د عبدالحمید مومند د شاه و ګدا د ترجمې د دوه سوه اویایمې کالیزې په سیمینار کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورولې وه او بيا پر ۱۳۶۶ ل کال په اړوند غونډ کې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوې ده.

د حمزه ژب- ښکلاييز سبک:

دا د پوهاند زيار يوه پنځه ويشت مخيزه علمي څېړنه ده چې د حمزه شينواري د اتيايمې کاليزې په سيمينار کې يې اورولې او بيا په ((د حمزه ياد)) غونډ کې پر ۱۳۶۶ل کال د سرحدونو چارو وزارت د خپرونو له خوا خپره شوې ده.

د رحمان بابا ليکلار:

دا يوه پنځلس مخيزه څېړنه ده، چې د کابل پوهنتون له خوا د رحمان بابا د دوه سوه اتيايم تلين له کبله په جوړ شوي سيمينار کې اورول شوې او بيا وروسته ۱۳۶۹ل کال په اړوند غونډ کې د نوموړي پوهنتون له خوا چاپ شوې ده.

د تاريخ مرصع ليکلار:

په دې نامه هم د استاد زيار يوه مقاله خپره شوې ده چې په هغې کې د تاريخ مرصع د ليکلار او ليکدود په باب خبرې شوي دي.

هغه انقلابي ليکوال او پوهاند چې اندو ژوند يې د انسان ژغورتيا ته وبښل:

دا د هغې څېړنې نوم دی، چې استاد زيار د الماني ليکوال گيورک بيوخنر د يو سلو پنځوسم تلين له کبله ترسره کړې ده او د بيوخنر د ليکوالۍ په باب په کې خبرې شوي دي. دا ليکنه د ژوندون مجلې د ۱۳۶۶ کال د لومړۍ گڼې په ۴۷-۵۴ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه د پښتو پښتۍ ماتوي او نامعیاریتوب یې کوپړۍ:

یوه علمي لیکنه ده، چې د (پښتو په ټولیزو رسنیو کې) د سیمینار په غونډه کې چې د علومو اکاډمۍ له خوا په (۱۳۶۷ل) کال چاپ شو یدی راغلې ده. همدارنګه دېته ورته مقاله د ژورنالیستانو د ټولنې لــه خــوا دهمداسې یوه سیمینار په غونډه کې راغلې ده.

وګړپوهنه (اتنولوژي):

دیوې نیم ځېړنیزې او نیم ژباړیزې لیکنې سرلیک دی چې د فرهنګ مجلې د (۱۳٦۸ل) کال په لومړۍ (وري-غویي) ګڼه کې خپره شوې ده.

د ډګریزې څېړنې لارې چارې:

دا هم د استاد زیار دیوې علمي لیکنې نوم دی چې د افغانســتان د علومو اکاډمۍ د پښتو څېړنــو د نړیــوال مرکــز د (۱۳۶۷ل) کــال پــه سمپوزیم کې وړاندې شوې او په اړوند غونډه کې چاپ ته سپارل شــوې ده.

Jams Darmesteter:

د استاد زیار لیکنه ده، چې په پښتو مجله کې په انګلیســي ژبــه د ۱۳۶۲ کال د ۳ ګڼې په ۴۵-۵۰ مخونو کې خپره شوې ده.

لویه جرګه:

په الماني ژبه ((Der Rat des Jirgas)) د استاد یوه لیکنه ده چــې د دیموکراتیک المان د ((ویلت بیونې)) نومي مجلې په ۱۷-٦-۱۹۸٦ ګڼــه کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

" The Ethno - Linguistic

Composition of Afghanistan"

د افغانستان وگړ- ژبیز جوړښت:

دا لیکنه استاد زیار په انگلیسي ژبه د هند ((انجمن فارسي)) اورگان ((بیاض)) د ۱۹۸۳م په لومړۍ گڼه کې خپره کړې ده او د افغانســتان د علومو اکاډمۍ د پښتو مجلې د همدغه کال د درېیمې گڼې په ۶۵-۶۷ مخونو کې هم خپره شوې ده.

نوي ازاد شعر پر وړاندې:

یوه علمي تحقیقي لیکنه ده، چې د کابل مجلې د (۱۳۶۷ل) کال د ۵ گڼې په ۳۵-۵۴ مخونو کې خپره شوې ده.

همدارنگه یې د نوي ازاد شعر په باب د همدې کال په یوه بله گڼه کې هم یوه مخ لیکنه خپره شوې ده.

دغه راز یې دوه نورې لیکنې، یوه د سیدحسن حسن په باب او بله د سعدالله جان برق د شاعرۍ په باب د جرگې په مجله کې خپره شوې ده. همدارنگه یې د استاد خادم په باب یوه لیکنه په ژوندون مجله کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړي څېړنیز چاپي او ناچاپي اثار

کارپوهه:

یو علمي تحقیقي اثر دی، چې په پنځوسمو کلونو کې د اطلاعــاتو او کلتور وزارت د فولکور مجلې او ((فرهنګ خلق)) له خوا برخــه برخــه خپور شوی دی. مګر د خپلواک یوځایي چاپ پر وخت یې ښایي دغــه اوسنی نوم په ((د افغانانو وګړنی تخنیکپوهنه)) په نوم سمون ومومي.

ټولنوال ریالیزم:

یو علمي څېړنیز اثر دی، چې د ټولنوال یا اجتماعي (سوسیالیستي) ریالیزم په باب په کې یو لړ تیوریکي څېړنې شوي دي. د دغه اثــر یــوه زیاته برخه د شپېتمو کلونو له پیل سره د هنر او ژوندون په مجلو کــې خپره شوې ده.

د افغان - شوروي فرهنګي اړیکي:

د پوهاند زیار یو بل څېړنیز اثر دی، چې د دوستۍ په مجله کې یــې ځینې برخې خپرې شوي دي.

د پښتو، دري، پشه يي فولکوري څېړنې:

د استاد زیار یو څېړنیز علمي اثر دی، چې په هغه کې د یادو شویو ژبو فولکوري څېړنې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګړدودي (لهجوي) څېړنې:

د پوهاند زیار تر ټولو ستر تحقیقي علمي اثر دی چې د څلورو کلو په موده کې یې کښلی دی. دا اثر (۱۰۴) ټوکه لري چـې پـه هغـه کـې د افغانستان د (۱۴) ژبو د ګړدودونو په باب هر اړخیز معلومات ورکړ شوي دي او له څو کلونو راهیسې د سویس د ملي فونډ له خوا د یونسکو په سپارښتنه ((د افغانستان د ژبپوهنې اتلس)) لپاره په برن پوهنتون کې تر کار لاندې دی.

لیکونه:

لیکونه د استاد زیار یو بل اثر دی، چې په هغه کې پـه پښـتو، دري، الماني او انګلیسي ژبو هغه لیکونه راغلي دي چې استاد ځینو کسانو ته د بېلابېلو ادبي، هنري او سیاسي موضوعاتو په باب لېږلـي دي. دا اثـر تراوسه چاپ ته نه دی ورکړ شوی.

پښتو بدلمیچ یا پښتو شعر څنګه جوړېږي؟

دا کتاب د استاد زیار له خورا نوښتګرانه علمي- تحقیقي اثارو څخه دی. په دغه کتاب کې د پښتو شعر ((سېلابوتونیک)) قواعـد وړانـدې شوي چې د لومړي ځل لپاره د همده له خوا را ایستل شوي او پـر درې ګونو پښتو وګړنیو (فولکوریکو) لکینیو یا دیواني او اوسنیو ازادو شعرو باندې تطبیق شو یدي.دغه کتاب چې له یادښت، ویی پانګې، سمونلیک او نیولیک پرته ۱۷۸ مخونه او یو لړ کلیشې، یوه ټټرۍ او د اوستربلونو جدول لري، د اطلاعاتو او کلتور وزارت د خپرونو له خوا د ۱۳۶۹ پر اوړي په ښکلې کچه او سکښت له چاپه راوتلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه کتاب د ټټرۍ (واسکټ) پر یوه پیڅکه داسې کښل شوي دي: ((پوهاند زیار د یوه ژبپوهاند، ادبپوهاند او ۳۳ کلن شاعر او لیکوال په توگه تر خپلو اوږدو څېړنو وروسته دې پایلې ته ورسېد، چې د هرې ژبې او بیا پښتو پویټیکس او فونیټیکس (شعر پوهه او غږ پوهه) سره نه شلېدونکي اړیکي لري او په دې توگه د پښتو شعر رغښت سپلابوټونیک (څپیز- خجیز) دی، نو دا دی د لومړي ځل لپاره د همدغه سیستم د دودونو او د ویونو (قواعد او قوانینو) پر را ایستنه بری مومي او زړو ببولالو ته د پای ټکی ږدي. څنگه چې دی شعر ((موزونه او مقفی)) نه بلکې ((موزونه او مخیله)) وینا بولي، نو ((نوی ازاد شعر)) رښتینی شعر گڼي او د رغښت مخبیلگه یې ولسي ازاد شعر دی (لنډۍ، سروکي...) نه اروپایي هغه. دغه کتاب د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د ادبي فنونو، عروضو او قافیې او څه ناڅه متنپوهنې د ټکسبوکونو ځای نیولای شي)).

پوهندوی عبدالحکیم د یوې کره کتنې (کابل مجله د ۱۳۷۰ دویمه گڼه) په ترځ کې داسې لیکي: ((... د ژبپوهنې او ادبپوهنې د گڼ شمېر خپرو شوو لیکنو، څېړنو او تدریس په لړ کې په همدې وروستیووختو کې د ادبپوهنې د تیورۍ د شعر پوهنې په برخه کې د محترم پوهاند دوکتور زیار یو نوی اثر چې په هغه کې د پښتو شعر جوړونې تیوري وړاندې شوې ده... پوهاند دوکتور زیار د ((پښتو شعر څنگه جوړېږي؟)) د اثر په لیکلو سره د ادب تیورۍ د شعر پوهنې او شعر جوړونې په برخه کې لومړنۍ ژوره او جامع څېړنه وړاندې کړه، چې دا څېړنه د نړیوالو ادبي څېړنو په شان یوازې د پښتو ژبې د ځانگړنو او قواعدو پر بنسټ ولاړه ده...)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کره کتونکی زيار

وايي چې: ((ادبي کره کتنه د ادبياتو روح دی، کره کتنه د ادبياتو د ودې او تکامل اساسي او عمده عامل دی.))(۱) او ((پــه حقيقــت کــې د تولنيز نظارت يوه مهذبه بڼه ده چې د صميميت او خواخوږۍ له مخــې روښنفکره ايجاد گرانه لاربښوونه کوي.))(۲)

((دا د ادبي کره کتونکي وظيفه ده، چې د يــوه ادبــي اثــر محتــوا، تکنيکي اړخونه او بديعي پرابلمونه او ځانگړنې وڅېړي، په ادبي اثر کې ژور ټولنيز پرابلمونه راوسپړي، د هغه ليکوال يا شاعر ملاتړ وکړي، چې په خپل خلاقيت سره د ژوند واقعيتونو او بشري لوړ ارمانونــه يــې پــه ښکلې او عاطفي بڼه انځور کړي دي او ددې خلاف هغو کسانو ته چــې اشتباه کوي د منطقي استدلال له لارې قناعت ورکړي.)(۳)

استاد زيار هم زموږ د ادب دغه ارزښتناکه برخه له خپل زيــاره بــې برخې نه ده پرې ايښې. سره له دې چې ده تراوسه پورې په دې برخــه کې کوم ځانگړی اثر نه دی خپور کړی، خو زيات کار يې پرې کړی دی، په لسگونو مقالې يې ليکلې دي، دکره کتنو په زياتو غونډو کې يې برخه اخيستې او زياتې ادبي غونډې او مشاعرې يې تر کره کتنې لاندې نيولې دي.

---

(۱) ژوندون مجله، ۱۳۲۵ل کال، ۵-۲ گڼه، د پښتنې ځلورم مخ.

(۲) محمد صديق روهي، ژوندون مجله، ۱۳۲۳ل کال، ۵گڼه، ۸مخ.

(۳) محمد صديق روهي، ژوندون مجله، ۱۳۲۳ل کال، ۵ گڼه، ۱۳مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته به یې هغه لیکنې راوړم، چې په دې باب یې په بېلابېلو وختونو کې لیکلي او په بېلابېلو خپرونو کې خپرې شوې دي:

ځوان ژمن (متعهد) پښتو ادب ته یوه کره کتنه:

د استاد د هغې لیکنې نوم دی، چې د پښتو ادب بېلابېل فورمونـــه، چوکاټونه او لیکنې په کې تر کره کتنې لاندې نیول شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۹-۱۰ ګڼې په ۲۵-۳۷ مخونو کې خپـــره شوې ده.

کره کتنه:

د پوهاند زیار د هغې کره کتنـــې نـــوم دی، چـــې د وږمـــې مجلـــې د (۱۳۵۲ل) کال د ۱-۲ ګڼې په ۱۷٤-۱۸۰ مخونو کې خپره شوې ده. په دې لیکنه کې درې کتابونه تر کره کتنې لاندې نیول شوي دي.

لومړی د ((فردي او اجتماعي ژوند لارښوونکی)) د سیدحکیم کمال شینواري اثر دی.

دویم د چار ګل په نوم د همېش خلیل د لنډو کیسو مجموعه ده.

درېیم روسي- پښتو قاموس دی چې (نژدې ۳۲۰۰۰ لغتونه) لري.

د پښتو غزل مشاعرې ته یوه کتنه:

د کره کتنې په برخه کې د استاد زیار د یوې لیکنې نوم دی چې پـــه هغې کې د پښتو ژبې یوه مشاعره تر کره کتنې او ارزونې لاندې نیـــول شوې. دغه مشاعره د همده په هڅه د سعدالله جان برق په یوه شعر:

((بیا مې په تیارو کې ستا د خیال لمنه ونیوه
بیا یو سېلاب وړي د یـــو جـــال لمنه ونیوه))

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سرحدونو چارو وزارت د خپرونو ریاست له خوا جوړه شوې وه او د کابل مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۸ ګڼې په ۱۵-۴۱ مخونو کې خپره شــوې ده.

نوی قاموس او نوې لار:

د کره کتنې په برخه کې یوه بله لیکنــه ده، چــې د کابــل مجلــې د ۱۳۴۹ل کال د (۸) ګڼې په ۴۴-۵۱ مخونو کې خپره شوې ده.

لیکنې که ژباړنې! ولې زموږ لیکنې د پردیو ژبو رنګ لري!؟

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زیار یــوه بلــه لیکنــه ده، چــې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۴ل کال د حوت ګڼې په ۱۰ مخ او ۳۲ مخ کې خپره شوې ده. دغلته تر پورتنۍ کلیشې لاندې استاد د کره کتنې په برخــه کې نورې لیکنې هم کړې دي.

لیکنې که ژباړنې! ولې زموږ لیکنې د پردو ژبــو یــو رنګ لري!؟

د کره کتنې په برخه کې یوه بله لیکنه ده، چې د ننګرهار مجلــې د ۱۳۵۴ل کال د سلواغې د ګڼې په ۱۵ او ۳۹ مخ کې خپره شوې ده.

ټولنپوهنه یا د پښتو علمي کېدو یوه غوره بېلګه:

دا هم د کره کتنې په برخه کې یوه علمي لیکنه ده، چې د ننګرهــار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د مرغومي او سلواغې د ګڼې په ۲۷ او ۳۰ مخ کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبنيو آرونو (اصولو) په رڼا کې د ليکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زيار يوه علمي ليکنــه ده، چــې د پکتيا مجلې د ۱۳۵۶ل کال د ۳ ګڼې په ۴ مخ کې خپره شوې ده. دلته تر پورتنۍ کليشې لاندې د کره کتنې په برخه کې د استاد زياتې ليکنې راغلي دي.

د ژبنيو آرونو (اصولو) په رڼا کې د ليکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې يوه علمي ليکنه ده، چې د پکتيا مجلــې د ۱۳۵۶ل کال د ۴ ګڼې په ۲۲-۲۳ مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبنيو ارونو (اصولو) په رڼا کې د ليکنۍ او خپرنــۍ پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې يوه علمي ليکنه ده چې د پکتيــا مجلــې د ۱۳۵۶ل کال د ۶ ګڼې په ۱۲ مخ کې چاپ شوې ده.

کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زيار د يوې بلې ليکنې نوم دی، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۴ل کال د ۳ ګڼې په ۱۷۳-۱۷۷ مخونو کې خپــره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې یوه علمي لیکنه ده، چې د پکتیا مجلــې د ۱۳۵۶ل کال د ۷ ګڼې په ۸ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه بله برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۱-۲ ګڼې په ۱۶ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه بله برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۳ ګڼې په ۲۸ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۷ ګڼې په ۲۳ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۴ ګڼې په ۱۵ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۶ل کال د ۵ ګڼې په ۱۵ مخ کې خپره شوې ده.

ټولپوهنه یا د پښتو د علمي کېدو یوه غوره بېلګه:

د کره کتنې په برخه کې د استاد زیار یوه علمي لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۳ل کال د مرغومي او سلواغې د ګڼې په ۲۷ مخ او ۳۰ کې خپره شوې ده.

کره کتنه:

بیا هم تر دغې کلیشې لاندې د پوهاند زیار درې لیکنې راغلې، چې په هغو کې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۳ ګڼې په ۱۱۱-۱۱۶ مخونو کې د پښتو لیکونه، مطبوعاتو ته یوه کتنه او برشنا کتابونه تر کـره کتنـې لاندې نیول شوي دي.

دغه راز یې د کره کتنې په برخه کې څو بېلابېلـې لیکنـې د وږمـې مجلې د ۱۳۵۱ ل کال د ۴-۵ ګڼې په ۱۶۴-۱۷۸ مخونو کې چاپ شوي، چې په هغو کې د عصبي جهاز توصیفي تشریح، نننۍ ادبي پښتو، دویي پوهنې یادښتونه، د تورې شرنګ، مظلومه دنیا، د ملګرو ملتو منشور او مرغلرې کتابونه تر کره کتنې لاندې نیول شوي دي.

دا راز د کره کتنې په برخه کې د استاد زیار دوه لیکنې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ ل کال د ۶ګڼې په ۱۷۶-۱۷۶مخونو کې خپره شوې ده، چې دلته هم دوه کتابونه (کندهار او کاکړي سندرې) تر کره کتنې لاندې نیـول شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا راز د وړمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۳-۴ ګڼې په ۱۵۲- ۱۶۴ مخونو کې بیا هم د کره کتنې په برخه کې د استاد زیار دوه لیکنې خپرې شوي، چې په هغې کې ابدالۍ توره او غورځنګ کتابونه تر کره کتنې لاندې نیول شوي دي.

د کره کتنې په برخه کې یې دوه لیکنې د وړمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۵ ګڼې په ۱۲۱-۱۲۹ مخونو کې خپرې شوي، چې په هغې کې د ((مزارات)) او بلې کې د((تلوسې)) کتابونه تر کره کتنې لاندې نیول شوي دي.

د کره کتنې په لړ کې یې د نجیب دېوان او زما سندرې کتابونه هم تر کره کتنې لاندې نیولي دي، دا لیکنه یې د وړمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال په ۶ ګڼه کې خپره شوې ده.

نصر الله حافظ دودیزوال وګړنی شاعر:

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زیار یوه بله علمي لیکنه ده، چې په هغې کې د نصرالله حافظ د شعرونو د څرنګوالي په باب خبرې شوي دي. دا لیکنه د سباوون مجلې د ۱۳۶۶ل کال د ۵ ګڼې په ۳۵ او ۶۳ مخ کې خپره شوې ده.

پیوند د اسطورو او تلمیحو شاعر:

دا د استاد زیار هغه کره کتنه او ارزونه ده، چې پر ۱۳۶۸ل کال یې د علي ګل پیوند پر شعرونو او بیا پر ((سیلۍ)) نومي شعري غونډ بانـدې کړې وه او د لیکوالو د انجمن په کلوپ کې یې یوې غونډې ته اورولې وه. دا چې ولې ژوندون له چاپه لرې کړه او تري تم یې له منځه یوړه، تراوسه یې کومه پته ونه لګېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داستان لیکونکی زیار

وایي چې: ((کیسه ژوند دی او ژوند کیسه. پــه ژونــد کــې کیســې جوړېږي او کیسې له ژونده جوړېږي. ژوند د پېښو یو بهیر دی او پېښې د کیسو اساسي شرط. ژوند پېښې جوړوي او پېښې کیسې. کیســې د ژوند یو تصویر دی او د تصویر یو اړخ په کیسو کــې ژونــدی کېــږي او کیسې هستېږي. یون د ژوند یو نوم دی او که یون نه وي کیســه هــم حرکت نه شي کولای او نه شي جوړېدلای.

ژوند او د ژوند هره شېبه تنظیم او برابرۍ ته سخت ضرورت لــري او کیسه د همدغسې یو تنظیم لپاره تلاش دی او باید وي.

ژوند د خپل وړاندې تګ په سلسلو کې قهرمانان خلقوي، قهرمانان بیا کیسې جوړوي او په کیسو کې قهرمانان باید خلــق شــي. ژونــد د غورځو پرځو یو نوم دی او کیسې له همدغو حالاتو څخه ایجادېږي.)) [1]

نو استاد زیار هم د کیسې دغومره ستر ارزښت په پام کې نیولو سره کیسه هېڅکله له یاده نه ده کښلې، تل یې په دې برخه کې کار کــړی دی، د کیسو په باب یې علمي او تحقیقي لیکنې کړي، د هغو پر شکل او محتوا پوره غږېدلی دی او ان که ووایو پوره استادي په کې لري، زیاته به مې نه وي ویلي، نو ځکه یې کیسې لیکلي دي، ډېرې یې لیکلي دي او ښې یې لیکلي دي.

دلته په لنډ ډول د ده پر چاپي او نا چاپي کیسو رڼا اچوو:

---

(۱) زرین انځور، کابل مجله، ۱۳۴۲ کال، لومړۍ ګڼه، ۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوولسم پوړ کړکۍ (مینه د زړه په وینه):

دا یو رومان دی، چې استاد زیار په دیموکراتیک المان کې پر ۱۳۶۴ل کال کښلی دی. په دغه رومان کې له یوې المانۍ پېغلې سره د یوه مېلمه افغاني استاد مینه انځور شوې او په دې ترڅ کې د هیټلري فاشیســتي جنګ ناخوالو او پایلو ته ګوته نیول شوې ده. له دې سره سره په کې د افغاني ټولنې جنګ ځپلی اکر هم رانغښتل شوی او په دې توګه په کې د ((ولسیتوب)) او ((ژمنتوب)) توګه له ورایه ځلېږي.

دغه رومان څه دپاسه (۲۰۰) ټایپي مخه او (۱۶) څپرکي لري چــې د سرحدونو چارو وزارت له خوا چاپ ته وړاندې شوی دی.

او خندا یې راوېښ کړم:

د استاد زیار یوه لنډه کیسه ده، چې د سباوون مجلې د ۱۳۶۷ل کال د ۲ ګڼې په ۱۸-۱۹ مخونو کې خپره شوې ده. همدارنګه همدغه کیسه د مېرمن مجلې د ۱۳۶۴ ل کال په ۵ ګڼه کې هم خپره شوې ده.

د غرونو او ځنګلونو شپه:

د غرونو او ځنګلونو شپه د استاد زیار یوه داستاني اډانه (طرحه) یــا تکل دی، چې په ښکلو الفاظو کې رانغاړل شو یدی. دا داستاني طرح د کتاب مجلې د ۱۳۶۵ کال د ۷-۸ ګڼې په ۷۱-۷۴ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا ډول یې یوه بله اډانه د زېري جریدې د ۱۳۶۵ل کال په یوه گنه کې هم خپره کړې ده.

پټه پلوشه:

پټه پلوشه یو منځنی داستان دی، چې استاد د څرخې پله زندان تر اغیزې لاندې لیکلی دی. دا داستان شل مخه لري او تراوسه پورې خپور شوی نه دی.

د سترگو دروړ:

د سترگو دروړ د هغې منځنۍ کیسې نوم دی، چې د هېواد د ځــوان شاعر باقي بریال ژوند په کې بیان شوی دی. دا کیسه پر ۱۳۶۵ل کال د بریال په ویاړ لیکل شوې ده او د ځارنــدوی مجلــې د ۱۳۶۷ل کــال د لسمې گڼې په ۶۸-۷۲ مخونو کې له چاپه راوتلې ده.

په همدې ډول یې د ۳۹-۱۳۴۰ل کلونو په اوږدو کې یو شمېر نورې لنډې کیسې لیکلي او په هېواد او اصلاح ورځپاڼو کې خپرې شوي دي. دا دی، دلته یې یوه لنډه کیسه د بېلگې په توگه وړاندې کوو:

او خندا یې راویښ کړم

د یوه لرې سفر په تکل د برلین ښار د (رڼا غر) لوی تمځي ته ورسېدم. بار بستره مې ښه پوره درانه وو. شاکځوړې مې دواړې اوږې سره ټینگې کېښکلې وې، ملا مې ورسره کړوپه کړوپه کېده او سم مې پورتــه نیــغ کتلای نه شول.

لویو او وړو کځوړو مې لاسونه هم خورا بې دمې کړي وو. په پښو کې مې متره پاتې نه وه او په ډېره خوارۍ مې په ځــان پســې راکښــلې. دا اندېښنه هم راسره وه، چې که لږه دمه ونیسم او سا هومره واخلم، نــو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل ټاکلی اورګاډی به راځخه وخوځېږي. په دې کې مې ناڅاپه پر یوې ښکلې نجلۍ سترګې ولګېدې، چې زما غوندې دا هم له یوه ښاري ګاډي ځخه نوې پلې شوې وه او د اورګاډي په هڅه لېږداوه غبرګ بکسونه د تمځي پر وچې کانکریټي ډیوډۍ ورو ورو کښوي او پـاپې پـاپې پلونـه ورسره اخلي، په هغه ګڼه ګوڼه کې یو زړه سواند لاروی نه پیدا کېـده، چې د بکسونو په لېږد کې ورسره مرسته وکړي او تر یوې بلې ډیوډۍ یې ورسره ورسوي.

ما په دغه ښار او ټول هېواد کې وخت ډېر تېر کړی و، ډېرې رنګیزې څېرې مې لیدلې وې، مګر د دغې ښکلې پېغلـې سـره سـپینه او زړه راکښونکې څېره یوازې ماته نه، بلکې ټولو ښاریانو ته نـوې برېښـېده، دومره چې تا به ویل له ارمه کومه ښاپېرۍ راغلې او یا له اسمانه کوهم پرښته راکښته شوې ده.

زما غوندې پرې د هر چا دا اټکل راته، چې یا خو د کوم بـل هېـواد ګرځندویه ده او ښایي د کوم یار اشنا یا خپل خپلوان تر لیدنې وروسته بېرته خپل ټاټوبي ته ځي. زړه مې ډېر غوښتل ورسره مرسته وکړم، نه یوازې د هغې د بې سارې ښکلا او بې کچه پېغلتوب په پار، بلکې د یوې پردېسې ښځمنې په توګه، مګر خپل درانه پېټي له دغه ویاړه بې برخې کړی وم. خو نورو تش لاسو او هوسا لارویانو ته مې له پخساکه یینګـې ایشیده چې ولې پر هغې ښلکې پردېسې زړه نه سېزي او پېټې ورسره نه سپکوي.

زه هله پوه شوم، چې لودیځیان له پرمختللي کولتور سره سره بیا هم کلک زړي دي. خپلې پردېسۍ ته مې زړه ختټه شو چې نه چېرې زه هم له داسې تنګسې سره لاس و ګرېوان شم او خپل بار پر خپلـو اوږو تـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

منزله ونه شم رسولای. سره له دې مې هم خپل پښتی دومره نه ژاړه او ځانته مې ډاډ ورکاوه، مګر د هغې ښکلې پردېسې او بېوسۍ مې یوه شېبه هم له زړه نه وته او همدا سودا راسره وه، چې کېږي خپل ګاډی لاندې نه کړي او بل ورپسې ګاډي ته یوه ګړۍ دوه سترګې پر لار پاتې شي.

زما ګاډی پر خپلې ټاکلې شېبه له تمځي وخوځېد او زړه مې له هغې پردېسې سره په تمځي کې تم پاتې شو. اورګاډی لکه د ژوند بهیر ډېر ګړندی او بېړندی له ښکلو غرونو، سیندونو او ګلکڅونو څخه تېرېده. خنډ و ځنډ یې نه پېژندل او د سیمه ییزو ګاډو غوندې هر کلي او باندې ته نه ودرېده په ښکاره د نورو سپرلیو غوندې ما هم پر ښکلو شا او خوا منظرو سترګې ښخې کړې وې، خو له زړه مې یو خدای خبر و. د پاتې نیمې ورځې له تېرېدو سره د کوربه هېواد تر پولو واوښتو، مګر د ((ایلبې)) ښکلی سیند مو له خپل ښکلي چاپېریال سره هماغسې ملګری و. تر څو یې د دو ناو په څپانده سیند او د الپ په نندداریزو ځنګلي ګلکڅونو وسپارلو. لمر راڅخه خپلې تودې طلایي وړانګې ورو ورو لېږدولې او د اسمانڅکو غرنیو ونو د څوکو په ښکلولو یې له مور سره هم مخه ښه کوله او بېرته راڅخه مخ پر لویدیځ ستنېده، تر څو د سکنې ماښام تیاره ولګېده، تورې تروږمۍ شپې رانه هر څه له سترګو پنا کړل، سپرلۍ هم په خپلو څوکیو او سفري کټونو کې ځای پر ځای شوې. ما په خپل کټ کې هسې پښې غځولې وې او کمپله مې نیمکښه غوندې پر ځان راکښلې وه. هرڅه چې مې ځان تلقیناوه، د خوب نړۍ ته پناه یوسم، خو خوب چېرې و. یوازې د ګاډي د ګړب ګړوب له کبله

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه، بلکې د پردېسي پېغلې اندېښنې مې هم لکه ماران په زړه کې کښېته پورته ځغلېدې راځغلېدې.

شپه به نیمايي ته رسېدلې وه او سترګې مې سره سمې نه وې ورغلې، چې ناڅاپه د ګاډي یوې بوړنوونکې کړیکې بېرته راویښ کړم. کوم همخوني مې د کړکۍ پرده یوې خواته کړه او سترګې مې د پراګ د ښکلي ښار په ځراغان تمځې ولګېدې. له تمځي او بیا له ټول ښار څخه له وتو سره مې چې هر څو هڅه وکړه، تښتېدلی خوب مې سترګو ته بېرته کډه راوکړي، خو بریالی نه شوم او هسې مې له نیمکښې کړکۍ څخه د تور مخي اسمان په ناپایه ورشو کې د یونیم ستوري ننداره کوله. په همدې همدې کې ورو ورو د ختیځ له خوا د شلمې یا دوه ویشتمې سپوږمۍ نیمزالې غوندې رڼا د کړکیو ښیښې راوبرېښولې او له یوه اوږده تورتم تونل څخه له وتلو سره بیا د شپې نوراني پېغله د اسمان نیمايي ته رانېغه شوې وه او د هسک په ارته ورشو کې یې راسره تېز تېز ځغاستل. زما لپاره دا رومانتیکه شاعرانه او شپېنۍ ننداره تر ورځنۍ هغې هم ډېره په زړه پورې وه، ځکه له کومه راهیسې چې د یو ګڼ مېشتي اروپايي ښار په اسمانڅکو کې مېشت شوی وم. سپوږمۍ ته مې هډو پام شوی نه و او د چا خبره بېخي یې راڅخه ونګه هېره شوې وه.

شپه به متی پار نیمه پاتې وه، چې سخت خوب راغلی و، یو له ډېرو رنګینو ډک خوب چې له ډېرو خوږو خوږو خوبونو سره ملګری و. له زړه مې هغه ټولې ورځینۍ اندېښنې او ستړیاوې لښېدلې وې او د یوه زړه راکښونکي روښان سباوون هیله منو ولولو مې په زړه کې غځونې کولې. خدایزده چې نور به مې څه خواږه خوابونه کتل او خپلې مرورې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

تمبېدلې هیلې او اسرې مې پرې غولولې او پخلا کولې، چې یو ناڅاپه یوې مستې زړه وړونکې خندا راویښ کړم.

له کټه مې ورو ورو ځان راښوی کړ، د کړکۍ هنداره مې په بیړه بیړه راکښې ایسته او د باندې مې سر وکیښ. ګورم چې لمر نوی څرک راوهلی او د پسرلني سباوون خوشبویه او پسته وږمه د غرنیو ګلانو عطرونو زمورږ پر ګاڼې راشیندي.

ترور ترور مې ګاونډیو کړکیو ته غلچکي غلچکي وکتل او سم مې په هماغسې پرونۍ پېغلې سترګې ولګېدې، چې سپینه نرۍ غاړه یې له کړکۍ راکښلې وه او اوږدې وربښمینې طلایي څڼې او اوربل یې د اورګاډي د توند باد له څپو سره شیند پر شیند اخوا دېخوا اوښتل را اوښتل.

همدا چې یې هوسۍ وږمه ترندې او برندې سترګې پرما ولګېدې، نو ما پرې هم بېواکه غږ وکړ: سهار مو نېکمرغه! هغې هم لکه تړول عمر چې لیدلی او کتلی اوسم، په یوه پېژندویه او مینه وړې شان ګړدود زما د سلام غبرګون وکړ او بېرته د لمر څرک په ښکلې ننداره بوخته شوه، زه هم ترې را شا کوچ شوم. یخ پخ پرځای کېناستم، تندي ته مې یو تس ورکړ او په زړه کې مې له ځان سره وویل: ((هغه مې چې پر اسمان غوښتله، خدای پر ځمکه راکړه!)).

هو، ما نوره خپله ورکه او د لارې مله موندلې وه، داسې مې انګېرله چې د لمر وړانګې او د سباوون زړه راکښونکې وږمه او بیا شاوخوا غرونه، ځنګلونه، سیندونه او ګلکڅونه طلایي کورونه او پرتمین ښارونه راسره یوځای ځغلي او د لمرین ختیځ پر لور زما د پردېسو هیلو بدرګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي. نور مې نو د ارمانونو غوټۍ باغ باغ غوړېدلې وې او ټوله نړۍ راته د ګل په څېر موسکۍ موسکۍ کېده.

❋ ❋ ❋

له کيسه ليکنې پرته استاد زيار يو زيات شمېر ادبي ټوټې هم ليکلي چې ځينې د ټکلونو بڼه لري او چاپ کړي يې دي. دلته يــې د لاســته راغلو ټوټو يادونه کوم.

د توبې ورونه:

د توبې ورونه د استاد زيار د هغې ادبي ټوټې نوم دی، چې (افراطينو ته) تر سرليک لانــدې د کابــل پوهنتــون اوونيــزې د ۱۳۶۶ کــال د ۵ مياشتې د ۲۱ نېټې په ګڼه کې خپره شوې ده.

تلک:

د پوهاند زيار يوه بله ادبي ټوټه ده، چې د وړمې مجلې د ۱۳۵۱ کال د ۳ ګڼې په ۶۹-۷۱ مخونو کې خپره شوې ده. دغه ډول د زېرې جريدې د ۶۵- ۶۶ کلونو په ګڼو کې د استاد زيار ځينې نورې ادبي ټــوټې هــم خپرې شوې دي.

خوب کالي:

خوب کالي د پوهاند زيار د يوې بلې ادبي ټوټې نوم دی چې لاندې به يې متن په بشپړ ډول راوړو:

زه په ختيځ کې وم،

ته په لويديځ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی
پر ما ورځ راغله
او بيا پر تا
خو ته،
تر ما دمخه راويښ شوې
او دمخه ولښېدې
او زه
ځای پر ځای ويده پاتې شوم
ستا د کاروان د غړو غوړ
زما په غوږو کې
هسې خوبولې انگازې شوې
او زما خوب يې نور هم پسې لا درون کړ
تا
زما له خوبولتيا ناوړه گټه واخيسته
بېرته راپسې راستون شوې
په خوب کې دې رانه هر څه ولجه کړل
او زه دې
پر وچ ډاگ
ميرات او کور گډی
ويده پرېښودم...
هو
تر څو چې زما د راويښېدو وار راسېده
او عقل مې سرته راته
بيا پېړۍ اوښتې وې
او پړاوونه پړاوونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر تا لرې پاتې وم
اوس نو
که یو خوا
له ډېرې بېوسۍ او نهیلۍ نه
زما د پښو سپینې غوټې شوې
نو بل خوا
تا هم راباندې داسې کوډې کړې دي
چې په سپېره خاورینه کنډواله کې
پر سپینه رڼا ورځ
په غړېدلو سترګو
خوب وړی یم
له کار او ژوند سره هماغسې مرور یم
او خوب کالي مې لا
پر کار کالیو نه دي بدل کړي!!؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبپوهاند زیار

وایي چې ((ژبپوهنه هغه علم دی، چې د یوې ژبې داخلي ساختمان او جوړښت تر څېړنې لاندې نیسي)). [1] پوهاند زیار هم په دې برخه کې دومره زیات کار کړی دی، چې کله په هېواد کې څوک د ژبې یا ژبنیو مسایلو په باب غږېږي، نو د استاد زیار نوم به یې تر ټولو لومړی په خوله کې وي.

ده تراوسه پورې په سلګونو علمي او تحقیقي مقالې د ژبپوهنې په برخه کې په ملي او هم بین المللي کچه لیکلې دي او ځکه خو یې باید لیکلی وای، چې د ده رسمي څانګه او مسلک همدا ژبه ده او په دې برخه کې یې لومړۍ درجې او علمي رتبې هم اخیستې دي.

ده د ژبپوهنې په برخه کې دومره زیات کار کړی دی، چې ګرد یې د ده پر نورو ادبي کارونو او نوښتونو هم پرېوتی دی. ټول خلک لومړی دا فکر کوي، چې د یو ستر ژبپوهاند نوم اخلي او د هغه په باب خبرې کوي، خو ځینې خلک لا په دې پوه نه دي، چې استاد زیار نه یوازې په ژبپوهنه کې استاد دی، بلکې په شعروشاعرۍ او داستان لیکنه کې هم استادي لري. موږ دلته دده په باب له زیاتو خبرو څخه تېرېږو. د ده کار ټولو ته ښکار او څرګند دی، زموږ ډېرو خبرو او نه خبرو ته حاجت او اړتیا نه شته، هغه د خوشال بابا خبره:

(۱) پوهندوی نوراحمد شاکر، ژبنۍ څېړنې، ۱۳۵۰ کال، مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمر پــه ګوته پټاوه نه شي خوشاله
هېڅ منکر مه شه له خپلې عاشقۍ

اوس به دلته لومړی د پوهاند زیار هغه ژبنۍ لیکنې چې پر بېلابېلــو وختو یې په بېلابېلو جریدو، مجلو او ورځپاڼو کې خپرې کــړې دي لــه اخځ سره یادې کړو او د هغو پر څرنګوالي به لنډه رڼا واچوو او بیا د هغه په ځانګړو ژبنیو اثارو وغږېږو.

د ژبپوهنې نومونې:

د ژبپوهنې نومونې د استاد زیار د یوې اوږدې ژبنۍ لیکنې نــوم دی، چې د وږمې مجلې په بېلابېلو ګڼو کې خپره شوې ده. استاد زیار د دې لیکنې د لومړۍ برخې په پیل کې وایي:

((د لوی ځښتن په نامه د ژبپوهنې په نومونو لاس پورې کوم او په دې توګه په پښتو کې لومړی پلا د نومونپوهنې (Terminology) بنسټ ږدم دا ځکه یوه اړتیا ګڼم، چې زموږ ژبه نن سبا د نړۍ له سترو ژبــو ســره سیالۍ ته ملا تړلې ده.)).[1]

په دې لیکنه کې د ژبپوهنې نومونې (اصطلاحات) پــه پښــتو، دري، الماني او انګلیسي ژبو کښل شوي دي. د دې اوږدې ژبنۍ لیکنې لومړۍ برخه د وږمې مجلې د ۱۳۵۰ل کال د ۵-۶ ګڼې په ۱۱۲-۱۱۵ مخونو کې خپره شوې ده.

---

(۱) دوکتور زیار، د وږمې مجله، ۱۳۵۰ل کال، ۵-۶ ګڼه، ۱۱۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترکیبات اسمی در زبان دری:

ترکیبات اسمی در زبان دري د هغې ژبنۍ لیکنې نوم دی چې په دري ژبه کښل شوې ده. په دې لیکنه کې د دري ژبې د نومونو د جوړښت او څرنګوالي په باب ګټور معلومات وړاندې شوي دي. دا لیکنه د خراسان مجلې د ۱۳۶۰ل کال د ۵ ګڼې په ۱۵۰–۱۵۳ مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د پورتنۍ یادې شوې لړۍ بله برخه ده، چې د وړمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۶ ګڼې په ٤٧-٤٨ مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د وړمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۶ ګڼې په ۵۵–۵۶ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو ګړدودونه ((لهجې)):

پښتو ګړدودونه د هغې اوږدې لیکنې نوم دی چې د پښتو ژبې د بېلابېلو ګړدودونو (لهجو) په باب په کې ګټور معلومات وړاندې شوي دي. دا لیکنه چې تر ۷۰ څخه زیات مخونه لري، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز د نړۍوال سیمینار د مقالو په مجموعه کې، چې پر (۱۳۵۴ل) کال جوړ شوی و، راغلې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د یادې شوې لیکنې بله برخه ده، چې د وړمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۵ ګڼې په ۵۷– ۵۹ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبپوهنې نومونې:

د یادې شوې لیکنې بله برخه ده چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۱-۲ ګڼې په ۱۳۹-۱۴۰ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

پښتو آرپوهه د استاد زیار د هغې ژبنۍ علمي څېړنېزې اوږدې لیکنې نوم دی، چې د وږمې مجلې په زیاتو ګڼو کې په پرله پسې توګه خپــره شوې ده. په دې لیکنه کې د هغو لغتونو ریښې له نورو ژبو، لکه هندي، پارسي، بلوڅي، مونجي، سوغدي... سره څېړل شوي دي، چې اوس په پښتو کې کارول کېږي. دا لیکنه د وږمې مجلــې د ۱۳۵۱ل کــال د ۱-۲ ګڼې په ۹۸-۱۰۲ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د یادې شوې لیکنې څلورمه برخه ده، چې د وږمې مجلې د (۱۳۵۱ل) کال په (۶) ګڼه کې په (۸) مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د یادې شوې لیکنې اوومه برخه ده، چې د وږمې مجلې د (۱۳۵۲ل) کال د (۵) ګڼې په (۶۳-۷۲) مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

دیادې شوي لیکنې اتمه برخه ده، چې د وږمې مجلــې د (۱۳۵۲ل) کال د ۶ ګڼې په ۸ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو آرپوهه:

د يادې شوې ليکنې بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ ل کال د ۱–۲ ګڼې په ۸۹-۹٦ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د يادې شوې ليکنې بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۶ ګڼې په ٤٧-٤٨ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د يادې شوې ليکنې يوه برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۴–۵ ګڼې په ۱۱۷–۱۲۶ مخونو کې خپره شوې ده.

د زيات پياوړتوب په هيله يوه نوې هڅه:

دا د استاد زيار د هغې ليکنې نوم دی، چې هغې کې ده پر خپلې نوې وظيفې باندې د ټاکل کېدو له امله خپل هوډ ښوولی او د ليکلار په برخه کې يې لږ و ډېر معلومات وړاندې کړي دي. دا ليکنه د وږمې مجلـې د ۱۳۵۱ل کال د ۳ ګڼې په ۱–۳ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د يادې شوې ليکنې يوه بله برخه ده چې د وږمې مجلـې د ۱۳۵۱ل کال د ۳ ګڼې په ۸٦-۸۸ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارتوگرافيک ريفورم (الفبايي سمون) زموږ له ملـــي انقلابي هيلو سره سمون لري، نوې افغاني الفبا د ټولو افغاني ژبو لپاره:

د ژبپوهنې په برخه کې د پوهاند زيار يوه علمـــي ليکنـــه ده چـــې د عرفان مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۴-۵ گڼې په ۶۱-۶۷مخونو کې يې يـــوه يوه برخه خپره شوې ده. همداسې يې يوه وړه ليکنه کال دوه دمخه په جمهوري پلوشه کې هم وړاندې شوې ده (زياته څرگندونه: د لـــومړي څپرکي وروستۍ برخه).

د تذکره الاوليا ژبنۍ خوا:

دتذکره الاوليا ژبنۍ خوا د پوهاند زيار د يوې بلې ژبنۍ ليکنې نـــوم دی، چې په ((د امير کروړ ياد)) نومي کتاب کـــې چـــې د افغانســـتان د علومو اکاډمۍ له خوا پر ۱۳۴۶ل کال خپور شوی، په ۳۹۰-۳۹۹ مخونو کې راغلې ده.

پښتو آرپوهه:

د يادې شوې ليکنې يوه برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۳-۴ گڼې په ۱۲۵-۱۳۲ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو څنگه په پښو ودرېږي او څنگه پل واخلي:

يوه ژبنۍ علمي ليکنه ده چې د کابل مجلې د ۱۳۴۶ل کال د ۹ گڼې په ۲۰-۳۰ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبپوهنه د پښتو په چوپړ کې:

یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د کابل مجلې ۱۳۵۷ل کال د ۲ ګڼې په ۱۶۰-۱۷۰ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو ویي پوهنې ته یوه لنډه کتنه:

یوه علمي ژبنۍ لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۳ ګڼې په ۱۳-۱۸ مخونو کې خپره شوې ده.

لنډون د لیکنۍ پښتو د یوه معیار په توګه:

یوه علمي ژبنۍ لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۵-۱۳۵۶ل کال د ۲ ګڼې په ۱-۵ مخونو کې چاپ شوې ده. همدارنګه د زېري جریدې د ۱۳۵۵-۱۳۵۶ل کال په ګڼو کې هم خپره شوې ده.

مختصری پیرامون و جه تسمیۀ خراسان:

دا یوه علمي ژبنۍ څېړنه ده، چې په پارسي ژبه کښل شوې او د خراسان مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۱۲ ګڼې په ۵٤-۸۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د ویي پانګې په پراختیا کې د کړ نومونو (فعلي مشتقاتو) ونډه:

یوه ژبنۍ مقاله ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ ل کال د لومړۍ ګڼې په ۳۰ مخ کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ويي پانګې په پراختيا کې د کـړ نومونـو (فعلـي مشتقاتو) ونډه:

د يادې شوې ليکنې يوه بلـه برخـه ده، چـې د ننګرهـار مجلـې د ۱۳۵۳ل کال د غويي مياشتې د ګڼې په ۲۸ مخ کې خپره شوې ده.

په ويي پانګه کې د ستاينومونو (صفتونو) ونډه:

يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د غبرګولي د ګڼې په ۳۷-۳۸ مخونو کې خپره شوې ده.

د پکتيا ګړدودونه:

په دې ليکنه کې د پکتيا ګړدودونه تر څېړنې لاندې نيول شوي دي دا ژبنۍ ليکنه د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۵ د وږي مياشتې ګڼې په ۱۵ مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو ويي پانګې په پراختيا کې د بيا ځلي تړنګونو (تکراري ترکيبونو) ونډه:

يوه ژبنۍ ليکنه ده چې د ننګرهار مجلـې د ۱۳۵۳ل کـال د لـړم د مياشتې د ګڼې په ۲۹ او ۳۶ مخ کې خپره شوې ده.

د ګډې ليکنۍ معياري پښتو پرېکړه د نوې تـاريخي اړتيا په توګه:

يوه ژبنۍ ليکنه ده چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۶ل کال د لينـدۍ د ګڼې په ۱۳ مخ کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ویي پانګې په پراختیا کې د جوړه توړنګونـــو (جفتو ترکیبونو) ونډه:

یوه ژبنۍ لیکنه ده چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د لینـــدۍ د ګڼې په ۲۳ مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو ویي پانګې په پراختیا کې د ټاکنتړنګونو (تعیني ترکیبونو) ونډه:

یوه ژبنۍ څېړنه ده چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د مرغومي او سلواغې د ګڼې په ٤٨ مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو دایره المعارف بشپړېدل:

یوه علمي او ژبنۍ لیکنه ده، چې د عرفان مجلـــې د ۱۳۵۶ل کـــال د لومړۍ ګڼې په ۱۴۱-۱۴۶مخونو کې خپره شوې ده.

راځئ کلیو، باندېو او غرو رغو ته ووځو او خپله هېره کړې پښتو بېرته یاده کړو:

یوه ژبنۍ مقاله ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۶ل کال د لومړۍ ګڼې په ۱۶ او ۳۷ مخ کې خپره شوې ده.

ګړدودونه (لهجې):

د استاد زیار د ګړدودونو د مقالې دویمه برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۵ل کال د ۲ ګڼې په ۶ مخ کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسمي مشتقات (نوم بېلنګونه) زموږ د لیکنۍ پښتو ستره برخه ده:

یوه علمي ژبنۍ لیکنه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۶ل کال د ۲ ګڼې په ۱۸ مخ کې خپره شوې ده.

موږ او ژبه:

دا یوه بله ژبنۍ څېړنه ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۲ل کال د وړي د ګڼې په ۳۷-۳۹ مخونو کې خپره شوې ده.

خپلسرې معیاري پښتو به څنګه وي؟ پښتو که ناپښتو؟

یوه علمي ژبنۍ لیکنه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۳ل کال د لومړۍ ګڼې په ۱۲۲-۱۲۴ مخونو کې خپره شوې ده.

له ثور انقلاب راهیسې په پښتو کې نوې ویي رغاونه (نیولوګیزم):

دا یوه بله ژبنۍ لیکنه ده، چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا په یوه جوړ شوي سیمینار کې اورول شوې او بیا په (پښتو څېړنې) نومي غونډ کې پر ۱۳۶۷ل کال په ۴۱۲-۴۵۹ مخونو کې خپره شوې ده.

د سویس له برنه رالېږل شوی لیک:

کابل مجلې ته د پوهاند زیار رالېږل شوی لیک دی، چې په هغه کې د ژبپوهنې د اصطلاحاتو په باب خبرې شوې دي. دا لیک د کابل مجلې د ۱۳۴۷ل کال د ۱۱-۱۲ ګڼې په ۱۰۹ مخ کې خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو پرمختګ د هغې د پرابلمونو پــه حــل کــې نغښتی دی:

دا د هغې ژبنۍ ليکنې نوم دی، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د وري د مياشتې د ګنې په ۲۳مخ او پاتې په ۳۳ مخ کې خپره شوې ده.

سم يې ليکئ او سم يې لولئ، (په) او (پر) يو د بل پر ځای مه کاروئ:

دا هم يوه ژبنۍ ليکنه ده چې د دوو سربلونو (پــه) او (پــر) د کــارولو د څرنګوالي په باب په کې څرګندونې شوې دي. دا ليکنه د هېواد ورځپانې د وري په ۱۳ ګڼه کې خپره شوې ده. دا لکينه د هغې لړۍ يو ټوک دی چې په نوموړي ورځپانه کې کله نا کله خپرېده.

سربلونه او ستربلونه:

دا هم د استاد زيار د يوې ژبنۍ ليکنې نوم دی، چې د پښتو ژبــې د ليکلار په باب ليکل شوې ده. دا ليکنه د يوې مرکــې پــه تــرڅ کــې د ((جوانان امروز)) مجلې د ۱۳۶۶ل کال په ګڼه کې راغلې ده او هم پــه ځانګړي ډول په يوه جلا پاڼه کې هم چاپ شوې ده.

((په اوسنۍ ليکنۍ پښتو کې د نوې ويــي رغــاونې اړتيا)):

د استاد يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د پښتو مجلــې د ۱۳۶۰ل کــال د ۱ ګڼې په ۴۵-۴۷ مخونو کې په الماني ژبه خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((پښتو ژبې او ادب ته یوه لنډه کتنه)):

د استاد زیار لیکنه ده، چې د ۱۳۵۸ل کال په کالنۍ کې خپره شوې، په الماني ژبه عبدالغفار ژباړلې او د پښتو مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۴ ګڼې په ۱۱۸-۱۳۰ مخونو کې خپره شوې ده.

(پښتو ژبې او ادب ته یوه کتنه):

دا هغه لیکنه ده، چې د عطار له خوا په الماني ژباړل شوې او د پښتو مجلې د ۱۳۵۹ل کال لومړۍ ګڼې په ۹۶-۱۰۵ مخونو کې خپره شوې ده.

نومتړنګونه- د پښتو ویي رغاونې یو خورا ډېر زېږی ډول:

د استاد زیار یوه بله لیکنه ده، چې د پښتو مجلې د ۱۳۶۰ کـال د ۳ ګڼې په ۶۵-۷۱ مخونو کې خپره شوې ده.

ویي پانګه (لغوي ذخیره):

یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۳ ګڼــې پــه ۱۳- ۱۸ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو لیکلار:

یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د پلوشې مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۱-۲ ګڼې په ۲۴-۲۶ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو لیکلار:

یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د پلوشې مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۳ ګڼې په ۳۳-۳۵ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو لیکلار:

یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د پلوشې مجلې د ۱۳۵۶ل کال د ۴ ګڼې په ۲۹-۳۲مخونو کې خپره شوې ده.

زموږ لیکنې او جمله رغاونې:

دا یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۶۱ل کال د ۱۰-۱۲ ګڼې په ۷۵-۸۰مخونو کې خپره شوې ده.

له اساطیري ضحاکه تر رښتیني تاریخي سهاکه:

دا یوه ژپنۍ او تاریخي څېړنه ده، چې استاد د ابوالقاسـم فردوسـي تلین په ویاړ د جرګې مجلې د ۱۳۷۰ل کال په لومړۍ ګڼه کې خپره کړې ده.

افغاني فرهنګ د پلورالیزم په رڼا کې:

دغه لیکنه د وخت د فرهنګي او په تېره د هنري زېږونو د یوې ارزونې په توګه د وطن میاشتنۍ د ۱۳۷۰ل کال په دویمه ګڼه کې خپره شــوې ده.

زموږ په هنري زېږندویۍ کې د نویو هڅو یو لنډ جاج:

دغه لیکنه هم پاسنۍ لیکنې ته ورته منځپانګه را اخلــي او د وطــن مجلې د ۱۳۷۰ل کال په څلورمه ګڼه کې چاپ شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړي ژبني چاپي او ناچاپي اثار

ويي رغاونه:

ويي رغاونه د پوهاند زيار يو ژبنی اثر دی چې په هغه کې ځينې ژبني مسايل په ځانګړي ډول پښتو وييونه (لغتونه) څېړل شوي دي. دا اثر د کابل پوهنتون له خوا په ۱۳۵۵ل کال کې په ګستتنر ډول خپور شوی او په ادبياتو پوهنځي کې د درسي مضمون په توګه ورځخه ګټه اخيستل شوې ده.

د ژبپوهنې بنسټونه:

دا هم د استاد يو ژبنی اثر دی، چې د کابل پوهنتــون لــه خــوا پــه ۱۳۵۳ل کال کې په ګستتنر ډول چاپ شوی دی. له دغه اثر څخه د ژبو او ادبياتو پوهنځي کې د درسي مضمون په توګه ګټه اخيستل شوې ده.

نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی:

((نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی)) د پوهاند زيار يو بل ژبنی اثــر دی، چې پر ۱۳۵۶ل کال د کابل پوهنتون له خوا په ګستينر ډول په دري ژبه کښل شوی، په عمومي ډول په کې د ژبې او ژبنيو مسايلو او ژبنيــو کورنيو په باب معلومات راغونډ شوي دي او د فلسفې څانګې شاګردانو ترې د درسي مضمون په توګه ګټه اخيستې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو- دري فرهنګ:

پښتو دري فرهنګ یو علمي او سیستماتیک فرهنګ دی که څه هم دغه فرهنګ د دولس زرو (۱۲۰۰۰) پښتو ویپو په درلودلو سره منځنۍ کچه لري، خو نژدې ټوله پښتو ویي پانګه په بنسټیزه او کلیدي توګه را اخلي. دا اثر ټایپستي ۱۵۰۰ مخونه لري.

دغه فرهنګ له ۱۳۵۳ل کال راهیسې حروفي چاپ ته چمتو دی، خو استاد زیار نه غواړي، د چاپي تېروتنو بلهاري شي او داسې کښاند (خطاط) هم ډېر کم پیدا کېږي، چې د غږیزې (فونیمیکي) ابېځې له توغه یې ووتلای شي.

ویي پوهنه:

ویي پوهنه یا علم اللغت د پوهاند زیار د هغه کتاب نوم دی، چې پر ۱۳۶۰ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا د لوړو او مسلکي ښوونو د وزارت په چاپخونه کې د شوکت حسیني په خطاطۍ په افیست ډول او په ښکلې کچه او ډیزاین د ۱۰۰۰ ټوکونو په تیراژ له چاپه راوتلی دی. دا کتاب د استاد زیار له خوا د پښتو ویي پوهنې او ملي ژغورنې د لارې شهید عبدالرحمن لودین ته ډالی شوی دی.

نوموړی کتاب ټول ۳۵۱ مخونه لري او د استاد د څو کلونو د کار ییبره (ثمره) ده. په دې کتاب کې د پښتو ژبې یو ګڼ شمېر وییونه (لغتونه) له پارسي اندول سره یوځای راغلي دي. په یاد شوي اثر کې د پښتو ژبې د لغتونو د جوړښت او څرنګوالي په باب پوره پوره معلومات وړاندې شوي دي. ددغه کتاب په پیل کې په دریو مخونو کې د دوکتور زیار یو یادښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی او وروسته بیا په دوو مخونو کې د پوهندوی نوراحمد شاکر یــوه کتنه راغلې ده.

پوهندوی شاکر د دغه اثر په باب لیکي:

((دغه کتاب د دوکتور زیار د څو کلونو د څېړنو او پلټنو محصول دی او د پښتو ويي پوهنې (لیکزیکولوژۍ) په برخه کې یو لومړی جــامع او سیستماتیک اثر دی. نوموړی همدارنګه زیاتوي: ((زیار دا عیني مساله په خورا ښه توګه دلته څېړلې او شرح کړې ده چې پښتو غوندې د یوې نوې علمي کېدونکې ژبې کار باید د لغوي زېرمې له برسېرونې، ټولونې او پر کار اچونې څخه بېل شي او په دې توګه د محاوري، د متني، مصنوعي او مستعارو برخو ترمنځ یو اندول ټینګ شي)).

د نور احمد شاکر تر کتنې وروسته په دوو مخونو کې د هغه وخــت د انګلیسي ژبې او ادبیاتو د رشتې استاد پوهندوی محمد عمــر زاهــدي تقریظ راغلی دی، چې ددې کتاب د څرنګوالي په باب یې رڼا اچولې ده.

ښه به وي چې د دغه ارزښتمن کتاب د زیاتې پېژندنې په هڅه د هغــه نیولیک (فهرست) راوړو:

د وییونو ډولونه:

ــ ويي پانګه (لغوي ذخیره)

ــ ويي پیدایښت، ويي جوړښت، ويي جوړونه

ــ د پښتو کولتوري کولو لیار...

ــ پلټنه، ټاکنه، پورونه

ــ نیولوګیزم یا لغت جوړونه

ــ د لیکنۍ پښتو یوه تاریخي اړتیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ د خپلې پانګې ترویج، تصفیه نه ګڼل کېږي.
ـ هممانیز (مترادف) وییونه
ـ پور وییونه (مستعار لغات)
ـ وییکي (ادوات)
ـ ګړنې یا اصطلاحات
ـ د ویي رغاونې له مخې د کړ ډولونه
(کړ نومونه (فعلي مشتقات)
ـ ننوم بېلنګونه (اسمي مشتقات)
ـ ستاینومونه (صفتونه)
ـ چار نومونه
ـ اړیکنومونه (نسبتي اسماء
ـ لوښنومونه
ـ ځاینومونه
ـ مانا نومونه
ـ ووړنومونه
ـووړ نوم ډوله، څېزنومونه
ـ ډېر ګړي (جمع) څیز نومونه
ـ ترنګونه
ـ ستاینوم ترنګونه
ـ جوړه ترنګونه (بشپړاند، هممانیز، کړول، څیزنوم، ستاینوم)
ـ ټاکنترنګونه (لوښنوم،څیزنوم، ستاینوم، څیزنوم)
ـ بیاځلي ترنګونه
ـ یومخیز

(c) ketabton.com: The Digital Library

- بر خيز
- برخيز سمغړي
- ورته مانيز- مقفی
- ورته مانيز- مقفی
- مقفی- مهمل
- نوې نوموني (اصطلاحات)
- راز راز ترنګونه.

د يادونې بل ټکی دا دی، چې ځينې خلک داسې فکر کوي چې ګنې دکتور زيار يوازې داسې سوچه پښتو غواړي، چې ببخي د بلې ژبې يوه کلمه هم په کې راغلې نه وي، خو په حقيقت کې داســې نــه ده. دا دی ددغه ټکي د روښانيتا په موخه د ياد شوي کتاب څو مخونه را اخلو:

د خپلې پانګې ترويج تصفيه نه بلل کېږي:

زموږ غونډې په يوه وروسته پاتې ټولنه کې هر نوی ګام زوړ عنعنــي ذهنيت پاروي، که څه هم دا نوی ګام د نوي ژوند زيږــری وي او د نــړۍ والې سيالۍ سريزه. دلته د نوي ګام اخيستونکي ته يوازې زغمنه نــه، چې سرښندنه او قرباني په کار ده چې يې د خپلې ټولنې د نوي کولو په خاطر د بري شرط او آړ وګڼي، دليل او منطق په دليل او منطق ځــواب کړي او هسې بې منطقي او سر زوري په ((قالو سلاما))، نو ځکه مو دغه د تخنيکي خبرو پرځای د پښتو ليکلار په برخه کې د نوي ګــام دفــاع غوره وګڼله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکونکي په ژبپوهنه کې لوړو زده کړو او پــه هېــواد کــې د پښــتو ګړدودونو (لهجو) اوړدو څېړنو تر هر څه لومړی دېته ځیــر کــړي چــې پښتو بنه نوي علمي او کلتوري ژوند ته ورتمبول کېږي او ګړی پر ګړی او ورځ پر ورځ د بې کچه عربیزم په منګولو کې په لوی لاس ورښــکېل کېږي، تر دې چې یې کور ته هستي له ډار سره مخامخوي او پــه ډېــره لنډه موده کې یې د ګډوله کېدو او بیا د بېخي پــردي کېــدو کېــدون رامنځته کوي.

ددغه ستر خطر د مخنیوي لپاره د څو نورو خواخوږو پښتو لیکوال په ننګه او ملاتړ مې وپتېیله چې په همدې (نوي علمي او کلتوري ژونــد) پیل کې چې په منځوال (اوسط ډول) لا د شلمې پېړۍ په یوه پوهنه او فن کې هم یو لیکلی یا ژباړلی اثر نه لري او د چا خبره کار له کاره تېر نه دی، په ډېره چټکۍ او هر اړخیزه توګــه د پښــتو آره او اصــیله پانګــه رابرسېره خوندي او جوته شي او د دودولو او کارولو لپاره یــې ســیخه شي.

د نورې علمي او کلتوري نړۍ ازمېښتونه او چمونه هم په واک کې وو، هغه دا چې دلته له مور سره د نوي ژبپوهنې د بنسټونو او څېړندودونو ترڅنګه لکه څنګه چې انګرېزي، جرمني، پرانسي، روسي او نورو یــادو ژبو د خپل علمي ژوند په پیل او اغاز کې له درو، په بله وینا څلورو لارو څخه خپله پانګه رابشپړه کړې او هغه دا چې لومړی خپله آره پانګه له ګړدودو (لهجو) څخه راټولاسه کړي، بیا یوازې په علمــي تخنیکــي او مدني ډګر کې د پښتو د ویي پوهنې او ویي رغاونې بنسټونو له مخــې نوې ټاکنې وکړي او تر ټولو وروسته بیا پردیو ژبنیو (وارداتو) تــه غبــرګ پرانیځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې هڅه مو تر دا منځ د يوه انډول او تناسب د ټينګولو لپاره سمدلاسه د (يوې- نګه بشپړې- کره ليکنۍ يا علمي پښتو) د رامنځته کولو لپاره د فيصدي آر او معيار وټاکه:

ـ په سلو کې (۲۵) له اوسنيو ګړدودو (لهجو)، (۲۵) له زړو ادبي متنو، (۲۵) له ټاکنو او (۲۵) له نورو ژبو څخه د پورونو په توګه. هو، د هرې عصري ژبې پانګه پر دغو څلور ګونو بنسټونو ولاړه ده. (لهجوي، متني، مصنوعي، عاريتي).

پښتو هم حق لري له نړيوال دود سره سم د پردۍ پانګې ترڅنګه خپله پانګه په کار واچوي او د نورو ژبو غوندې علمي او مدني اصطلاحات وټاکي.

ـ پښتو د خپلې پانګې ترويج غواړي، نه تصفيه او د نورو ژبو غوندې د علمي اصطلاحاتو ټاکنه.

ژبنۍ خبرې په ژبپوهانو پورې اړه لري. يو ژبپوهاند پوهېږي چې کوم اړخ ولسي دی او کوم علمي.

ـ د پښتو پانګې تثبيت د نوي علمي ژوند لپاره د وخت اړتيا ده، ټولونه او پکار اچونه.

ـ پښتو هم حق لري، همدومره د غربيزم او عربيزم مخنيوی وکړي چې له خپلې ټولنې پردۍ نه شي.

او تر ټولو وروسته پښتو پردۍ پانګې ته په سلو کې (۲۵) زياته اړه نه ده او د خپلې پانګې ترويج تصفيه نه ګڼل کېږي.

دا شعارونه د هغو بې منطقيو او بې ځايه تورونو غبرګون دی، چې له علمي، عيني او افاقي حقايقو څخه سترګې پټې کړي او څه يې چې پر خوله ورځي، هغهووايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

له تنګ نظرو، ځان ساتو او ځان ښکارو سره لومړۍ درسته او حربه داده، چې ګوندې زموږ دغه کار تصفیه او پیوریزم دی او دا یو زوړ رټلی او فاشیستي مسلک دی.

یوه ډله داسې پوهېدلې ده، چې موږ ګوندې د خلکو (ګړنۍ) پښتو سموو، نه د لیک او علم پښتو، ځینې دا سپسته رامنځته کوي، چې د نړۍ ژبې او بیا زموږ د ګاونډ دا دغه کار نه کوي، نوي ځیزونه نه دودوي، موږ یې ولې دود کړو؟ او له دې ناخبره چې که نورو ژبو یو څو پېړۍ مخکې دا هڅه کړې او زموږ ګاونډیانو (تورکې او ایران) که پخوا دومره نه وه کړې، همدا اوس یې کوي او روان دي او حق هم لري، ځکه یو هېواد چې هر څومره ځان نړیوال او بشروال ګڼي، خپله ژبه او کلتور سل په سلو کې پردي کول نه غواړي، ځینو دا اورېدلي دي چې ژبه په دې ډول سوچه کول د ژبې عامه استفاده راټیټوي او زموږ په راډیویي او اخباري پښتو باید هر سړی پوه شي. حال دا چې دلته د هر سړي پوهېدل په یوې داسې بې لیک لوسته ټولنه کې بې له هغې کوم امکان نه لري، نه د لهجوي لغاتو له پلوه او نه د علمي لغاتو له پلوه او یو څه لږ پراخ الواکي بیا په داسې حال کې چې د آرو وییونو او ټاکنو دودول د یوه آر (اصل) په توګه مني، مګر توکونه او جزئیات یې نه. دا نو په رښتیا هماغه ډله ده چې دلیل او منطق ته غوږ نیسي او سړی ورسره یوې روغې ته رسېدای شي.

پښتو نومترنګونه (اسمي ترکیبونه):

پښتو نومترنګونه یا (اسمي ترکیبونه) د استاد زیار د دوکتورا تیزس دی، چې د سویس د برن پوهنتون له خوا پر (۱۹۷۴م) کال خپور شوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. دغه علمي ژبنی اثر چې په الماني ژبه کښل شــوی او ۱۱۶ مخونــه لري، د هند و اروپايي ژړو او نويو ژبو د ويي رغاونې (لغوي ساختمان) په رڼا کې د پښتو ويي رغاونه او بيا نومترڼګونه تر څېړنې لاندې نيســي او بېلابېل ډولونه يې په بېلابېلو څپرکو او لښــتليکونو (جــدولونو) کــې وړاندې کوي پر دغه کتــاب بانــدې د سويســي، المــاني، فرانســي او امريکايي پوهانو له خوا ارزونې او کره کتنې شوې دي، چې يو لړ يې زموږ په خپرونو کې هم انګازه موندلې ده.

الماني- پښتو فرهنګ:

دغه فرهنګ د استاد زيار د يوه شپږ ژبيز فرهنګ يوه برخه ده چې په ختيــز المــان کــې د بــرلين د هومبولــت پوهنتــون د ايرانپــوهنې او افغانپوهنې د څانګې له خوا د څو کلونو راهيسې تر کار لانــدې دی او تراوسه لا چاپ ته استول شوی نه دی. دا اثر څه دپاسه ۱۵۰ مخونه لري.

پښتو ليکلار:

پښتو ليکلار د دوکتور مجاور احمدزيار يو بل درونډ ژبنی اثر دی، چې د ۱۳۶۰ ل کال د کب پر مياشت د ننګرهار پوهنتون د ښوونې او روزنې د پوهنځي له خوا په ښکلې کچه او صحافت له چاپه راوتلی دی.

دا اثر ټول ۲۶۷ مخونه لري او د پښتو ژبې د ليکنې لپاره يو ګټور اثر دی. په دې اثر کې د پښتو ژبې د معياري ليکنې لارې چارې په مفصله توګه څېړل شوې دي. دغه اثر ((د يوې يوازينۍ کره (معياري) ليکنــۍ پښتو)) ((مانيفيست)) بلل شوی دی (د هيله من د ماسترۍ تيزس). د کتاب په پيل کې په درو مخونو کې په خپله د پوهاند زيار يادښت راغلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. نوموړی اثر د غلام محی الدین افغان د شپېتم تلین په ویاړ خپــور شوی دی.

د کتاب له ۱۷۹-۲۰۲ مخونو پورې هغه لغتونه راغلي دي، چــې پــه پارسي او پښتو کې کارول کېږي او د پارسي مانا ترڅنګ یــې د پښــتو درسته او نادرسته مانا هم راغلې ده.

له ۲۰۳-۲۱۰ مخونو پورې ځینې هغه لغتونه راغلي دي چې د دري او پښتو ژبې ترمنځ ګډ دي او په پښتو کې یې سمه او ناسمه کارونه ښوول شوې ده.

تر دې وروسته بیا له ۲۳۷-۲۶۲ مخونو پورې د ځینو لغتونــو ویــي پانګه راغلې، چې په پارسي ژبه هم مانا شوي، دلته له دغه با ارزښته اثر سره د زیاتې بلدتیا په هڅه د هغه نیولیک او یو مطلب را اخلو:

ـ څو نومونې (ترنومونه)

ـ یوه نګه، بشپړه او کره لیکنۍ پښتو.

ـ معیاري کېدنه د پښتو لومړنۍ ربړه

ـ لنډون د لیکنۍ پښتو د یو معیار په توګه

ـ پښتو پردۍ پانګې ته په سلو کې...

ـ نیولوګیزم (ویي رغاونه)

ـ هممانیز (مترادف) وییونه

ـ همجولیز او ډېر مانیز وییونه

ـ وییکي (ادوات)

ـ ګړنې (اصطلاحات)

ـ (څو) یا (تر څو)

ـ له (چې) سره (کوم، چا...، مه ملګري کوئ!

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ سم، سوچه، لنډه، روانه او اسانه پښتو

ـ د معیاري لیکنۍ پښتو اړتیا

ـ ټکي پر ټکي یې مه راژباړئ!

ـویيي پانگه (لغتنامه)

دا دی، ددې کتاب له ۶۱-۶۴مخونو پورې یو مطلب را اخلو:

له (چې) سره (کوم-څوک- چېرې...) بې ځایه مـه یوځای کوئ!

لکه څنگه چې په کابلۍ پښتو کې د دري ژبې ((تا)) تر اغېزې لاندې (څو) او (ترڅو) یا (څو چې) او (تر څو چې) بې ځایه دود موندلی، دغه راز په پېښورۍ پښتو کې د اردو ژبې له لوري د انگرېـزي اړیکنــومځرو (ارتباطي ضمیرو) تر اغېز لاندې (کوم چې)، (څوک چې)، (څومره چې)، (کله چې)....، هسې بې ځایه کارېدنه موندلې ده. ښایي دلته له انگرېزي پرته د نورو اروپايي ژبو مخامخ اغېزه هم بې څه نه وي او کوم پښـــتانه لیکوال، چې تر زده کړې وروسته خپل هېواد ته راستنېږي او تــازه پــه پښتو لیکنه یا ژباړنه پیل کوي، نو په ناځانخبري (غیر شــعوري) ډول د خپلې زده کړې ژبې په پېښو د پښتو له آر (اصیل) او ســاده ارتبــاطي ضمیر (چې) سره (کوم)، (څوک)، (چا)، (چېرې) او داسې نور استفهامیه ضمیرونه ملگري کوي او په دې توگه خپله پښتو کړکېچنوي، لکه په دې وروسته جملو کې:

۱- ما هغه نجلۍ ولیده (څوک) چې په کابل ننداري کې کار کوي.

۲- نن مې هغه سړی ولید، (چا) چې له ما سره مرسته کړې وه.

۳- زه په داسې کور کې اوسېږم، (کوم) چې دوه ورونه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سمه پښتو:

۱- ما هغه نجلۍ ولیده چې په کابل ننداريې کې کار کوي.

۲- نن مې هغه سړی ولید چې له ما سره یې مرسته کړې وه.

۳- ما یو کتاب واخیست چې له چاپه نوی راوتلی دی.

۴- زه په داسې کور کې اوسېږم چې دوه ورونه لري.

د پورتنیو تقلیدي مرکبو ارتباطي ضمیرونو داسې نورې بېلګې لـه پېښور، مسکو او بي بي سي راډیـو څخـه اورېـدل کېـږي چـې دوی خپلواکې جملې سره په وچ زور یوځای کوي، لکه په دې وروسته بېلګو کې:

۱- د هند د بهرنیو چارو وزیر شوروي اتحاد ته ولاړ، څوک چې د هغه هېواد له مشرانو سره خبرې کوي.

۲- ما پښتو ګرامر ولیکه، کوم چې اوس تر چاپ لاندې دی.

۳- زه ژمی په ننګرهار کې تېروم، چېرې چې هوا ډېره په زړه پـورې وي.

۴- زه ماښام کورته راغلم، کله چې هوا خرابه وه.

په سمه پښتو:

۱- د هند د بهرنیو چارو وزیر شوروي اتحاد ته ولاړ، دی بـه هلتـه د هغه هېواد له مشرانو سره خبرې اترې وکړي.

۲- ما پښتو ګرامر ولیکه، دغه کتاب اوس تر چاپ لاندې دی.

۳- زه ژمی په ننګرهار کې تېروم، هلته ژمی ډېر په زړه پورې وي.

۴- زه ماښام کورته راغلم، دغه مهال هوا خرابه وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ښه مرغه دغه ډول جملو لا زموږ لیکنو او خپرونو تــه لاره نــه ده پیدا کړې او هیله ده پښتو لیکونکي ترې مخکې له مخکې ډډه وکړي.

ددې بې ځایه پېښو په لړ کې دا وروسته بېلګې هم د پاملرنې وړدي:

۱- ما هغه سړی ولید د چا په باره کې چې ما ډېر څه اورېدلي وو.

۲- د نړۍ پرمختللي ځواکونه به د نړیــوال امپرالیــزم هغــه ټــولې دسیسې شنډې کړي د کومو له مخې چې د اتومي جنګ خطر رامنځته کېږي.

۳- توریالی له کندهاره په هغه الوتکه کې راغی، په کومه کــې چــې ځلمی هم و.

۴- زه له لغمانه راغلم، له کوم ځایه چې ډېرې ښې وریجې راځي.

۵- زه په کابل کې اوسېږم، له کله راهیسې چې په کار ګومارل شوی یم.

په دې توګه پښتو (چې) پر بیانیه، علنیه، ارتباطیه او داسې نورو دندو سربېره لکه د (ترڅو) په برخه کې یې چې یادونه شوې، د اروپایي ژبو د ټولو ارتباطي ضمیرونو دنده هم پرځای کوي، هغه هم په دې شرط چې په ملګرې جمله کې ورسره بل ارتباطي ادات (اړیکوییکي) هم راغلــي وي، لکه (یو، هغه، داسې...). لکه په پورتنیو پنځو لومړیو جملو کې. که نه، (چې) په ځانته ډول د نورو ژبو غوندې هېڅکله د دوو خپلواکو جملو د یوځای کولو لپاره د ارتباطي ضمیرونو په توګه کارېدلای نه شي، لکه په تېرو دویم ډول پنځه ګونو جملو کې. همدا خبره ده چې په پښتو کې ډېرې جملې سره لرې کول یا په بلــه وینــا ډېــرې پېچلــې مرکبــې او مختلطې (ګډې او ګډلې) جملې جوړول سم نه دي او که څوک یې لــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورو ژبو نه په پېښو جوړې هم کړي، یو نادوده کار به وي، لکه د (څــو)، (ترڅو) ، (کوم چې)، (چا چې) او داسې نورو څیزونو بې ځایه کارونه.

که کوم لیکوال نه غواړي یو مطلب په بېلابېلو خپلواکو جملــو کــې څرگند کړي، بلکې د دوو یا زیاتو جملو ته سره اړیکي ورکړي، نو ورته په کار دي چې پورتني ارتباطي شرطونه پرځای کړي او که وغواړي، گــرد سره د دوو یا زیاتو خپلواکو مطلبونو لپاره سره دوې یا زیاتې خپلواکې جملې وتړي هم کولای شي، د پښتو د گرامري جوړښت دننه له راز راز ارتباطي وییکو (صله او موصول) څخه کار واخلي، بــې لــه دې چـــې د اروپايي ژبو تقلید وکړي، لکه په دې وروسته جملو کې:

((زه د سپین غر په لمن کې زېږېدلی یم (چېرې چې) څپاند رودونــه بهېږي او سمسور کڅونه خړوبوي)). دلته گران لوستونکي ښه قضاوت کولای شي چې کومه بېلگه له پښتو رغاوني سیستم سره ښه تــرا اړخ لگوي؟ د اجمل ختک په دې لاندې شعر کې که څه هم د (څوک چې) د کارونې یو شرط پرځای شوی نه دی او هغه دا چې د هغې فرعي جملې په سر کې یې ځای نیولی دی چې تر اصلې جملې وروسته راغلــې ده، مگر د شعري اړتیا له مخې دومره نادوده نه برېښي، که نه په نثر کې باید د پښتو گرامر له دود سره سم دغسې څرمه جملې تل تــر آرې دمخــه راشي.

ځـــــئ هــغـــــو خــوارو تـــه جــنت وگټو
څـــوک چـــــې له موره دوزخیان پیدا دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو الماني ژباړيز پرابلمونه:

دا هم د پوهاند زيار يو علمي ژبنی اثر دی، چې استاد زيار له ۱۳۶۳ل کاله تر ۱۳۶۶ل کال پورې د برلین په هومبولت پوهنتون کې د استادۍ د دندې د ترسره کولو پر وخت لیکلی دی او اوس چاپ ته تیار دی، پــه دې اثر کې د پښتو او الماني ژبې پرتله شوې ده. دا اثر په المــاني ژبــه کښل شوی او تر ۱۰۰ زیات مخونه لري.

پښتو پښويه (ګرامر):

پښتو پښويه (ګرامر) د استاد زيار يو ژبنی اثر دی، چــې پــه ۱۳۶۲ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي له خوا په ښه ډيــزاين او کچه د لوړو او مسلکي ښوونو په چاپخونه کې چاپ شوی دی. دا اثــر د نوې علمي ژبپوهنې پر بنسټ ليکل شوی دی او په پښتو ژبه کې دګرامر په برخه کې يو نوی او ستر اثر ګڼل کېږي.

دا اثر له يوه يادښت او دوو کتنو پرته ټول ۲۷۴مخونه لري. دا اثــر د پښتو ګرامر بنسټ ايښودونکي پيرمحمد کاکړ تــه اهــدا شــوی دی. د کتاب په پيل کې د استاد زيار خپل څلور مخيز يادښت راغلی دی، چې يوځای ليکي: ((ما د ژبپوهنې د يوه نوي زده کوونکي او پښتو ګــړدود څېړونکي په توګه د سويس له زده کړو نه له بېرته راستنېدو ســره لــه زړې ژبپوهنې او زړې ژبښودنې سره يو مخيز نــه پخلاکېــدونکي ســر غړاوي ته راودانګل او خپله لومړنۍ دنده مې دا وبلله چــې لــه پښــتو ځانګې څخه نور د زړې ژبښودنې ټغر وبلېږدوم...)).

پر دې اثر باندې د استاد زيار تر يادښت وروسته په ۳ مخونو کــې د پوهاند محمد رحيم الهام يوه کتنه راغلې ده چې وايي: ((پښتو پښويه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ګرامر) د پښتو په تشریحي ژبپوهنه کې یو نوی د پام وړ او ګټور اثر دی. له دې ګرامر نه ړومبی د پښتو ځینې ګرامرونـــه د بهرنیـــو ژبپوهـــانو او کورنیو څېړونکو له خوا لیکل شوي دي، خو زیاتره یې عنعنوي څېړندود لري او معاصر علمي څېړندود په کې نه دی کارول شوی او ځینې یـــې چې علمي څېړندود لري، مکمل او مشرح نه دي. نوموړی زیاتوي: ((دغه کتاب اوس د ازموینې له ډګر څخه په هسکه غاړه راوتلی دی او بلـــه دا چې په دې کتاب کې د ژبپوهنې معاصر بین المللي اصطلاحات ټول پر پښتو اړول شوي دي)).

د محمد رحیم الهام تر کتنې وروسته په دوو مخونو کې د پوهنمـــل محمد صابر خویشکي له خوا یوه کتنه شوې ده، چې نوموړی پـــه یـــوه برخه کې وایي:

((ددې کتاب په تالیف کې چې د لیکوال د اوږدو مودو د څېړنـــې او مطالعاتو نتیجه ده، له ډېرو سترو معتبرو کورنیو او بهرنیو اثـــارو څخـــه استفاده شوې او په ډېر دقت او د یوه منظم پلان لـــه مخـــې او زمـــوږ د زمانې د علمي مقتضیاتو په پام کې نیولو ســـره لیکـــل شـــوی دی او د محصلانو او نورو څېړونکو لپاره یو ارزښتناک او ګټور اثر دی...)).

په پښتو پښویه (ګرامر) اثر کې په درو څپرکو کې تـــر دغـــو لانـــدې سرلیکونو لاندې بېلابېل ژبني مسایل څېړل شوي دي:

ــ ژبه

ــ غږ او لیک

ــ ژبه او ګړهار

ــ نومونې

ــ ځنځیري واحدونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- اواز
ـ د اواز ډولونه
ـ بلغږ- فشار
ـ څپه
ـ ګړ
ـ ويی- غونډله
ـ نومونه
ـ کړ
ـ وييکي
ـ ژبوهنه
ـ ګړدود پوهه- پښويه
ـ غږ پوهه
ـ مورفولوژيکي اوښتنې
ـ وينابيز غړي
ـ ويند غړي
ـ زېږ ډولونه
ـ پورويي
ـ زيرځي- وتوځي
ـ پښتو اواز پوهه
ـ تم بېواک
ـ د خپلواکو لښتليک
ـ نيمواک غږونه
ـ غبرګغږونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ــ د بېواکو لښتليک
ــ کوچنۍ ترينه جوړه
ــ پښتو ګړپوهه (صرف)
ــ نوم ګړپوهه
ــ د نوم اوړون اړخونه
ــ نرينه نوم- ښځينه نوم
ــ د ګڼې نښې
ــ پېر (حالت)
ــ ناوښتوني نومونه
ــ څيز نوم
ــ ستاينوم
ــ شمېر نوم
ــ نومځری (ضمير)
ــ ځانګړنومځري
ــ تولنومځري
ــ پوښتنومځري
ــ پلوي نومځري
ــ اړيکنومځري
ــ غبرګون- ناټيکنومځري
ــ ګډ ټولنومځري
ــ ټول- ځانګړي نومځري
ــ کړ ګړپوهه
ــ د مصدر جوړښت او دنده

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ کړ اوړون توکونه

ـ کم اوړوني (حکمي متعدي)

ـ اوړونونه- تېرمهال

ـ لنډ تېرمهال

ـ لر تېر مهال

ـ ګوماني تېر مهال

ـ ارماني تېر مهال

ـ اړوتی تېر مهال

ـ تواني او ټینګاري تېر مهال

ـ نالېږند کړ- خبري

ـ لنډ او لر تېر مهال

ـ روږدني او ارماني تېر مهال

ـ تواني تېر مهال

ـ ټینګاري تېر مهال

ـ ګوماني تېر مهال

ـ پوښتني تېر مهال

ـ هیښني او اړوتی تېر مهال

ـ د اوسمهال کړاوون- لېږند

ـ اړوتی، ارماني او پوښتني...

ـ هېښني او تاني

ـ امري- ټینګاري اوغوښتنې

ـ نالېږند- بشپړ وسمهال

ـ د اوستر مهال کړاوون

(c) ketabton.com: The Digital Library

ــ د کړ رغاونې ډولونه

ــ ناوړېدني ګړونه

ــ وييکي

ــ سربلونه او اوستربلونه

ــ وينا وابښتي

ــ د پښتو ګړونو انځور ليک

ــ غونډله پوهه- غونډله

ــ د غونډلې رغنده ټوکونه

ــ اوډون

ــ د ايښي او ايښوني سمون

ــ نومواله او کړواله غونډله

ــ يوه ستوې غونډله

ــ غبرګغونډله

ــ ګډه غونډله

ــ ګډلې غونډله

ــ ګړنې يا اصطلاحات

ــ غونډله پوهيزه شننه.

همدارنګه د کتاب په پای کې له ۲۵۷-۲۷۳ مخونو پورې د هغو نويو نومونو (اصطلاحاتو) او وييونو مانا راغلې ده چې په نومــوړي اثــر کــې کارول شوي دي.

ددې کتاب د چاپ يا د ټوکونو شمېر ناڅرګند دی، خو د استاد زيار په وينا ۱۰۰۰ ټوکه چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو ګړدودونه:

پښتو ګړدودونه د استاد زیار یو بل ژبنی اثر دی، چې څه دپاسه ۷۰ مخونه لري. دا اثر یو ځل د ((پښتو څېړنې)) د ۱۳۵۶ کال په غونډ کې خپور شوی. همدارنګه د وړمې مجلې په ځینو ګڼو کې یې ځینې برخې خپرې شوې دي په دې اثر کې د بېلابېلو پښتو ګړدودونو په باب معلومات ورکړل شوي دي.

پښتو آر پوهه:

پښتو آر پوهه د استاد زیار یو بل ژبنی اثر دی، چې د وړمې مجلې په ځینو ګڼو کې یې ځینې برخې خپرې شوي، خو د ځانګړي اثر په توګه لا تراوسه نه دی چاپ شوی.

دري- پښتو فرهنګ:

دري پښتو فرهنګ د استاد زیار یو بل ژبنی اثر دی، چې تراوسه نه دی خپور شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړونکی زیار

ژباړه سره له دې چې په خپله هغې ژبې ته چې ژباړه پرې کېږي، ګټوره نه پرېوزي، بلکې ژبې ته لا ډېر زیان او تاوان پېښوي. په خپله د استاد زیار خبره ((ژباړه د پښتو پښتۍ ماتوي)) او له همدې کبله پر پردو بهرنیو ژبو له لاسبري سره سره ژباړې ته زړه نه ښه کوي او پرځای یې څېړنې او پنځونې ته زیات ارزښت ورکوي. خو بیا هم د ژباړې له لارې کېدی شي، موږ له نړیوالې پوهې او فرهنګ سره اړیکې ټینګ کړو، نور له خپل فرهنګ څخه خبر کړو او د نورو له هغه څخه خپل ځان. بیا هم استاد زیار د ژباړنې په برخه کې د کتنې وړ کار کړی دی، خو د ده ژباړه هسې ژباړه نه ده چې ګنې زموږ د ژبې پښتۍ به ماتې کړي. ده چې له هرې ژبې څخه پښتو ته څه راژباړلي دي، ښه یې ژباړلي دي، په ښه پښتو یې ژباړلي دي، په معیاري پښتو او سوچه پښتو. دا ځکه چې ژبه د ده رسمي ځانګه ده، دی په ژبه کې استاد دی. د هېواد پر لرغونو او اوسنیو خوارلسو ژوندیو او نیم ژوندیو ژبو یې څېړنې کړې دي او په علمي ډول پر الماني، روسي، انګلیسي، عربي او نورو بهرنیو ژبو پوهېږي او باید هم د ده په ژباړنه کې د ((خو)) ځای نه وي.

په ژباړه کې هر ګوره له هغو کسانو څخه زیاته تېروتنه کېږي، چې په پردۍ او بیا په ځانګړي ډول پر خپله ژبه علمي لاسبری ونه لري. دا دی، دلته د استاد زیار پر ژباړیزو فعالیتونو رڼا اچوم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهاند زیار له خپل ژورنالیستیک فعالیت سره سم پــه ژباړنــه لاس پورې کړی دی، چې له ۱۳۳۵ څخه تر ۱۳۳۷ل پورې یې له دري څخه او بیا راوروسته له انګریزي او الماني څخه راز راز موضوعګانې د مقــالو او کتابو په بڼه په پښتو ژباړلې دي.

دلته د استاد د ژباړو یو لنډیز راوړم، خو بیا هم یادونه کوم، چې د ده د ټولو ژباړو موندل اوسمهال یو ناشونی کار دی، ځکه چې ده لــه ډېــر پخوا څخـــه پــه ژبــاړو لاس پــورې کــړی دی او لکــه څنګــه چـــې د ژورنالیستیک فعالیت په برخه کې یې یادونه شوې ده، دمخکې کلونو د جریدو، مجلو او ورځپاڼو کلکسینونه په کتابتونونو کې نیمګــړي دي. د ده د خپلې وینا له مخې له دري ژبې څخه یې لومړنۍ ژباړې پر ۱۳۳۵ ل کال په انیس ورځپاڼه کې خپرې شوې دي.

له انګلیسي څخه یې لومړنۍ ژباړه پــر ۱۳۳۷ل کــال د هېــواد پــه ورځپاڼه کې خپره شوې ده، چې د دغو کلونو د یــادو شــویو ورځپــاڼو کلکسینونه اوس په کتابتونونو کې نه پیدا کېږي.

دا یې هم د لاسته راغلو ژباړو لنډیز:

طب او حکمت په اسلام کې:

((طب او حکمت په اسلام کې)) د هغه اثر نوم دی، چې استاد زیار پر ۱۳۳۶ل کال کله چې د ښوونځي د یوولسم ټولګي زده کوونکی و، لــه پارسي ژبې څخه ژباړلی دی او پــر ۱۳۳۷ل کــال د ښــوونې او روزنـــې موسسې له خوا د خپلواکې رسالې په توګه افسیت شوی دی، د مخونو شمېر یې څه دپاسه ۶۰ ته رسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سره کوتل ډبر لیک:

د سره کوتل ډبر لیک یوه بله ژباړه ده، چې استاد زیار له الماني ژبې څخه کړې ده. دا ژباړیز اثر د علومو اکاډمۍ له خوا د ۱۰۰۰ ټوکو په تیراژ پر ۱۳۶۹ل کال له چاپه راوتلی دی، چې د مخونـو شـمېر یـې ۱۰۰ تـه رسېږي.

پښتانه او ورونه ملیتونه:

پښتانه او ورونه ملیتونه د دیموکراتیک المان د یـوه ختیځپوهانـد ((بورخارد)) اثر دی چې استاد زیار هغه په پښتو ژباړلی دی. دا اثر پـر ۱۳۶۶ل کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا په ښکلې کچه او سکښت له انځورونو او عکسونو سره د ۲۰۰۰ ټوکونو په تیراژ په دولتي چاپخونه کې چاپ شوی دی.

د نوموړي اثر متن ۹۲ مخونـه لـري او څـه دپاسـه ۲۰۰ عکسـونه، انځورونه او نقشې لري. له دې پرته یې په ۱۷ مخونو کـې ویـې پانګـه راغلې، یو مخ یې د تېروتنو سمونلیک او یو مخ یې نیولیک(فهرسـت) نیولی دی. د کتاب سرته په دوو مخونو کې په خپله د ژبـاړن یادښـت راغلی دی. دلته د ده د پېژندګلوۍ لپاره ددغه اثر نیولیک راوړم:

مخنۍ خبرې		مخګڼه
لومړی څپرکی:	د اسیا ناسپړلې غوټې	۳
دویم څپرکی:	پښتانه، تاجک او نورستانیان	۱۳
درېیم څپرکی:	د غرنیو هېوادونو لرغونی مهال	۲۳
څلورم څپرکی:	د زرتشت په هېواد کې	۴۸
پنځم څپرکی:	د اسلام په څپان کې	۶۷
شپږم څپرکی:	د افغانستان پر لوري لار	۸۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی: یوه ګرانه پاتمړې (میراث) ۹٦

دلته به د استاد له ژباړې سره د پېژندګلوۍ په موخه د دغه اثــر لــه اووم څپرکي څخه ۹۵ مخ راواخلو:

((یوه ګرانه پاتمړې (میراث)):

کله چې ((وسپنیز امیر)) پر ۱۹۰۱م کال ومړ، افغانستان تر بخارا هم وروسته پاتې و، دلته د راپاتې دودیزې (عنعني) ښوونې ترڅنګه اروپایي فرهنګ او پوهې پښې هومره ټینګې کړې وې. انګرېزانو هم د کرګــري فیوډالي ټبرینو ډلو ټپلو په کچه (سطح) د خپل ((ســرحدي ولایــت)) پښتانه او د سویل بلوڅان له ځان سره وساتل.

د ړنګېدونکې قاجاري واکمنۍ ختیځ چې بلوڅو او پښتنو په کې ژوند کاوه، له هر راز پرمختګه لرې پاتې و. په دې توګه منځنۍ اسیا په یوه بد اکر (حالت) په شلمه پېړۍ کې پل کېښود، چې تاریخ یې په کې د نړیوال تاریخ هغه برخه راخیسته چې د جنګ جګړو او اړپېچونو له لاسه څیرې ویرې وه، دا هغه برخه ده چې سپړنه یې زموږ ددغه کتــاب لــه موخــو (هدفو) څخه تېرې کوي او هغه زموږ د شپو ورځو د جنګ جګړو دمخه تاریخ انځورول وو او دا دی زموږ د پېړۍ په پای کې د خوشال خان هغه ارمان رښتیاینه مومي چې درې سوه کاله مخکې یې داسې انځورلی و:

تـــر مـغولـــو پښـــتانه پـــه تـــوره ښـــه دي
کــه پــه پوهــه پښـــتانه وای څــه هوښـــیار

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسونـــــه چـــې سندوبـلـــــه وکـــا
پادشـاهان ورتــه سـجود کانـدي اختیـار

که نفـاق کـه اتفـاق کــه جـــهل پــوهــه
د هر چـا د خـدای پـه لاس ده هـره چـار

دا چې نن سبا د هندوکش پرگنو له شاهانو سره نوره شلولې ده، نو دا هیله غځونې کوي چې دوی به یوځل بیا د خوشال خان شعرونه په نوې مانا راواخلي...)).

بلنه:

بلنه د انگلیسي شاعر الفرید د شعر پښتو ژباړه ده، چې د شعر په نیم ازاد کالب کې اچول شوې او دوه درې کاله وروســته د کابـل مجلــې د ۱۳۴۳ل کال په ۳ گڼه کې خپره شوې ده او پـــه ((گلکځونــه)) نــومي شعري غونډ کې یې هم راغلې ده. داسې ښکاري چې دا د استاد زیار د ازاد شعر لومړۍ ازمېښتي بېلگه ده. دلته یې بشپړ متن وړاندې کېږي، چې د کابل مجلې د یادې شوې گڼې ۴۷-۴۸ مخونه یې نیولي دي.

بلنه

پرېږدۍ
پرېږدۍ
زوړ جرس د نهیلو مه کړنگوۍ نور
راشۍ یه د نړۍ خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا نغمې مه غړوئ نور

پرېږدئ

پرېږدئ

بدمرغۍ او ناخوالې چې تېرېږي

وروستۍ شپه د زاړه کال ده

ورته ګورئ سبا کېږي

✵ ✵ ✵

په ناوړه فکر مه ځئ

نوي نوي شیان واخلئ

د خوښۍ په شورو زوږ کې

نور په سر دا جهان واخلئ

✵ ✵ ✵

پرېږدئ

ځئ پر خپله مخه

کال زوړ شوی اوس تېرېږي

رښتیا مل کړئ د خپل ځان

چې:

په درواغ کلي ورانېږي

✵ ✵ ✵

پرېږدئ، پرېږدئ

چې تېر شوي

زاړه شوي

او ترې نه وینو هېڅ اوس

آ چې غل و پرېږدئ درومي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې اوس خلاص شو له هغه اوس

❋ ❋ ❋

نور یې هېر کړئ

اخ و ډب د نیستمنانو، بې شتو پرېږدئ

پر ناسورو پرهرونو د همځېلو ملهم کېږدئ

❋ ❋ ❋

راشئ بس کړئ

د مړ ژواندي حال څه فکر مه کوئ نور

پرېږدئ پرېږدئ

زوړ جرس د نهیلو مه کړنګوئ نور

❋ ❋ ❋

مه کړئ

مه کړئ

یو د بل مخ ته ګوزار

خپلو منځو کې

راشئ وکړئ تل لپاره

ښه روزګار خپلو منځو کې

❋ ❋ ❋

په ښه خوی او ښو کړو وړو او

په خوږو پښتو خبرو

شئ راپورته په جګړه

د تورو تبو سړه لرو

تنګ نظر کړئ لرِ پراخه

له بېځای خوشې کارونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور مو ژوند په هوسايۍ کړئ
په زرو زرو کلونو

✵✵✵

د زرګونو کلو جنګ او
هم نفاق مه يادوئ نور
پرېږدئ پرېږدئ
زوړ جرس د نهیلو مه کړنګوئ نور
راشئ
یه دنړۍ خلکو
دا نغمې مه غږوئ نور

(ګلکځونه، ۳۴-۳۷مخونه.

د کنېشکا د سره کوتل ډبرلیک:

دا د استاد زيار بل ژباړيز اثر دی، چې پر ۱۳۶۹ل کال د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا په ښکلې قطع او صحافت د پوهنې په چاپخونه کې چاپ شوی دی.

د افغان شوروي فرهنګي اړيکي (د ورزش په برخه کې):

له روسي منابعو څخه د استاد زيار ژباړه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۶۰ل کال د ۷ ګڼې په ۴۳-۵۲ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغان شوروي فرهنگي اړیکي (د ورزش په برخه کې):

د استاد یوه ژباړه ده چې له روسي منابعو څخه شوې ده او د دوستۍ مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۲ گڼې په ۵۲-۵۸ مخونو کې خپره شوې ده.

له انگلیسي ژبې څخه چې استاد کومې ژباړې کـړي دي، د هېـواد ورځپاڼې د ۱۳۳۷ او ۱۳۳۸ کلو په گڼو کې خپرې شوې دي، خو د یـادو شویو کلونو گڼې اوس په کتابتونو کې نه شته.

د استاد بله ژباړه یو چیني داستان دی، چې یې د چیني اخځونو له انگلیسي متن څخه په پښتو ژبـاړلی دی، چـې د اصـلاح ورځپـاڼې د ۱۳۳۹ل او یا د ۱۳۴۰ل کال په څو گڼو کې خپور شوی، خو ما د اړتیا وړ دا گڼې پیدا نه کړای شوې.

د واخي ژبې ټولنیز دریځ:

دا د فرانسي افغانپوهاند (شارل کیفر) د هغې وینا پښتو ژباړه ده، چې په الماني ژبه یې د ۱۳۵۷ل کال د تلې پر څلورمه د ژبو او ادبیـاتو پـه پوهنځي کې اورولې وه. په دې لکینه کې د واخي ژبې پېژندگلوي، لـه نورو ژبو سره د هغې اړیکي او همدارنگه د ژبې د جوړښت او څرنگوالي په باب معلومات ورکړل شوي دي. دغه ژباړه د وږمې مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۳ گڼې په ۱۱۸-۱۳۰ مخونو کې خپره شوې ده.

د هنري تندې د ماتولو لپاره چوپړ وهل:

دا د هغې ژباړې نوم دی، چې پوهاند زیار له یوې امریکایي خپرونـې ((ریډر ډایجست)) څخه په پښتو کړې ده او د پوهنې مجلې د ۱۳۳۹ل کال د لومړۍ گڼې په ۳۳–۳۶ مخونو کې خپره شوې ده.

د ساو ژبه په ختیځ افغانستان کې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا یوه ژبنۍ څېړنیزه لیکنه ده، چې د المــاني افغانپوهانــد گیــورگ بودروس له خواکښل شوې او استاد هغه په پښتو ژپاړلې ده. دا ژباړه د کابل مجلې د ۱۳۵۳ل کال د ۲ گڼې په ۱۰-۱۵ مخونو کې خپره شوې ده.

په زړه پورې خبرونه:

په زړه پورې خبرونه د پوهاند زیار هغه ژباړې دي، چې له الماني ژبې څخه په پښتو ژباړل شوي دي او د کابل پوهنتــون (پوهنتــو کابــل) اوونیزې د ۱۳۶۶-۱۳۶۷ کلونو په ځینو گڼو کې خپرې شوې دي.

دغه راز د پوهنې مجلې د ۱۳۳۸-۱۳٤۰ل کلونو په ځینو گڼو کې هم له بهرنیو سرچینو څخه د استاد زیار ځینې ژباړې خپرې شوې دي.

همدارنگه یې د (گوند) لپاره له المــاني او انگلیســي څخــه ځینــې ځانگړې لیکنې په پښتو ژباړلي دي، په تېره بیا د ۱۳۵۵-۱۳۵۷ل کلونو ترمنځ د گوند ((د ژباړې بورډ)) د غړي په توگه ((تاریخي ماتریالیزم)) په پښتو ژباړلی، چې یو نقل یې د ((انقلاب)) له راتگ سره له منځه تللی او بل یې له ځانه سره ساتلی دی او همدا ډول یې د گوند پــه سپارښــتنه وخت ناوخت له ((واشنگټن پوست)) او ((زویدد ایجلند څایتونگ)) څخه یو لړ مطالب په پښتو او دري را اړولي دي. دغه راز یې یوه بله ژبــاړه د زېري جریدې د ۱۳۶۴ل او یا ۱۳۶۵ل کال په یوه گڼه کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادښت (سریزه) لیکونکی زیار

د غرونو څوکې:

دغرونو څوکې کتاب د عبدالکریم پتنګ له خوا اوډل شــوی او پــر ۱۳۵۹ل کال د کابل پوهنتون د هغه وخت د ژبو او ادبیاتو بشري علومو د پوهنځي له خوا خپور شوی دی چې په درېو مخونو کې یې د کتاب د ارزښت او د لیکوال د هڅې په باب د استاد زیار یو یادښت راغلی دی.

نومورکي مؤرخین:

نومورکي مؤرخین د لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي اثر دی، چې پر ۱۳۵۹ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا چــاپ شوی او په دوو مخونو کې پرې د استاد زیار یو یادښت راغلی دی.

د میا فقیرالله جلال ابادي فواید فقیرالله:

دا کتاب د پوهاند استاد عبدالشکور رشاد پــه ســریزه، تعلیقــاتو او لغتنامې پر ۱۳۵۹ل کال د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا چاپ شوی او د استاد زیار له خوا پرې یو یادښت کښل شوی دی.

د پټې خزانې فرهنګ:

د پټې خزانې فرهنګ د پوهاند استاد عبدالشکور رشاد یو ژبنی اثــر دی، چې په هغه کې د پټې خزانې د ځینو لغتونو څرنګوالی ښوول شوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. دا اثر پر ۱۳۶۲ل کال د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا چاپ شــوی دی او د استاد زیار له خوا پرې په دوو مخونو کې یو یادښت کښل شوی دی.

د میا فقیرالله پېژند لیک:

دمیا فقیرالله پېژند لیک د پوهاند عبدالحی حبیبي اثر دی چې پــر ۱۳۵۹ کا د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا خپور شــوی دی. پــر دې اثــر باندې د پوهاند زیار له خوا په درېو مخونو کې یو یادښت کښــل شــوی دی.

د احمد شاه بابا د دېوان غورچانړ:

دا د هغه کتاب نوم دی، چې د پوهاند استاد عبدالشکور رشاد له خوا ترتیب شوی دی. په دې کتاب کې د احمدشاه بابــا د دېــوان د ځینــو شعرونو انتخاب راغلی دی. دا کتاب پر ۱۳۵۷ل کال د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوی دی او د پوهاند زیار له خوا پــرې پــه دوو مخونــو کــې یادښت راغلی دی.

د چینیانو یونلیکونه:

دا کتاب د عبدالکریم محب له خــوا ژبــاړل شــوی دی او د علومــو اکاډمۍ له خوا پر ۱۳۵۷ل کال خپور شوی دی. په دې کتاب کې په دوو مخونو کې د پوهاند زیار یو یادښت راغلی دی.

دا لیکوال دا ځېرې:

((دا لیکوال دا ځېرې)) د هېواد د شاعرانو او لیکوالو تذکره ده، چې د ځوان شاعر او لیکوال افضل ټکور له خوا ترتیب شــوې ده. دا اثــر د

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومونو او قبايلو چارو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو د رياست له خوا پر ۱۳۶۶ل کال خپور شوی او د استاد له خوا پرې په ځلورو مخونو کې يو يادښت راغلی دی.

مقدمه يی بر زبانشناسی:

دپروفيسور دوکتور عبدالظهور او پوهنمل عين الدين نصر لــه خــوا ليکل شوی او د کابل پوهنتون له خوا پر ۱۳۶۳ل کال چاپ شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد زيار له خوا په ۴ مخونو کې يوه پارســي ســريزه کښل شوې ده.

زږه پانګه:

د دوست شينواري اثر دی، چې پر ۱۳۶۳ل کال خپور شوی دی او د استاد له خوا پرې په ۴ مخونو کې د (زړه پانګه د نــوې پــانګې د يــوه بشپړاند ټوک په توګه) په نوم يوه سريزه کښل شوې ده.

د خوشال ختک فراقنامه:

د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي له خوا پر ۱۳۶۳ل کال خپره شوې ده او د استاد له خوا پرې په ۲ مخونو کې يو يادښت کښل شــوی دی.

د کوشنيانو ژبه:

د پروفيسور سيال کاکړ يو اثر دی، چې پر ۱۹۷۹م کال په کوټه کــې خپور شوی دی. پر دې اثر باندې په ۶ مخونو کې د (کوچنيانو ژبه) تــر سرليک لاندې د استاد يو يادښت راغلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنپوهنه:

دا اثر له الماني څخه د عبدالروف خپلواک له خوا په پښتو ژباړل شوی او پر ۱۳۵۲ل کال د کابل پوهنتون د اقتصاد پوهنځي له خوا خپور شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد له خوا یو تقریظ کښل شوی دی.

مینه نه مري:

د باقي بریال د شعرونو دویم غونډ دی، چې پر ۱۳۶۷ل کال خپور شوی دی. پر دې شعري غونډ باندې د (تلپاتې بریال او شعر یې) په نوم په ۷ مخونو کې د استاد سریزه راغلې ده.

پوځ د پېړیو په پوړیو کې:

دا د محبوب سنگر اثر دی، چې پر ۱۳۶۵ل کال خپور شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد زیار له خوا یو یادښت کښل شوی و، خو له چاپه پاتې شوی دی.

پښتو روزنه:

د استاد عبدالروف بېنوا اثر دی، چې پر ۱۳۵۷ل کال د پښتو څېړنو د نړېوال مرکز له خوا خپور شوی دی. پر دې اثر باندې په ۶ مخونو کې د استاد زیار له خوا یو یادښت کښل شوی دی.

د غلام محی الدین افغان افکار او اثار:

د هغه کتاب نوم دی، چې پر ۱۳۶۰ل کال د کابل پوهنتون له خوا خپور شوی او په ۴ مخونو کې پرې د استاد زیار یادښت راغلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا د چم ګلونه:

((ستا د چم ګلونه)) د ښاغلي نصرالله حافظ د شعرونو مجموعه ده، چې پر ۱۳۶۵ل کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا خپـــره شوې ده. پر دې مجموعه باندې د استاد له خوا په ۵ مخونو کې د (حافظ او د ده نظم او غزل) په نوم سریزه کښل شوې ده.

د افغان یاد:

د محی الدین افغان د شپېتم تلین د سیمینار د لیکنو مجموعه ده، چې پر ۱۳۶۰ل کال د کابل پوهنتون له خوا خپره شوې ده او د اســتاد زیار له خوا پرې یو یادښت کښل شوی دی.

شګې او ګلونه:

دا د صدیق کاوون د یوه شعري غونډ نوم دی، چې پر ۱۳٦٨ل کال د افغانستان د لیکوالو انجمن له خوا خپور شوی او استاد پــرې یــو اتــه مخیزه سریزه (ازمېښتونه او نوښتونه) کښلې ده.

د پښتني قبایلو اصطلاحي قاموس:

د ابراهیم عطایي اثر دی، چې د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز له خوا پر ۱۳۵۷ل کال خپور شوی دی او د استاد زیار له خوا پرې یو یادښت کښل شوی دی.

دکوزې پښتونخوا په معاصر شعر کې دملي او مترقي افکارو انعکاس:

دا د بریالي باجوړي اثر دی، چې د ماسترۍ د پوهنلیک (تیزس) لپاره یې کښلی و، چې د استاد له خوا پرې یوه ارزونه کښل شوې ده. دا اثــر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تراوسه پورې ناچاپ دی.

ادبي ژانرونه او مکتبونه:

دا د دوکتور محمد ګل نورزي اثر دی، چې پر ۱۳۶۲ل کال یې کښلی او پر ۱۳۷۰ل کال د کابل پوهنتون له خوا افسیتي چاپ شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد له خوا یوه اوږده ارزونه کښل شوې ده.

(A Camparison of Tani dialect with the standard Pashto)

دا د تنیو د ګړدود په برخه کې په انګرېزي ژبه د سید کریم شاه نېکمل دماسترۍ او پوهنملۍ تیزس دی، چې په ۱۳۶۷ل کال کې پرې دلاربښود استاد په توګه د استاد له خوا یو یادښت کښل شوی دی. همدارنګه یې د نوموړي د ترفیع لپاره یوه جلا ارزونه هم کښلې ده.

ګیتا نجلي:

دا د بنګالي لیکوال رابندرانات ټاګور د اثر پښتو ژباړه ده چې د استاد عبدالروف بېنوا له خوا ترسره شوې ده. دا اثر پر ۱۳۳۶ل کال د راډیو د نشراتو د څانګې له خوا خپور شوی او استاد زیار پرې یو یادښت کښلی دی.

د لمر شغلو ته:

د لمر شغلو ته د کمال الدین مستان د شعرونو غونډ دی، چې پر ۱۳۶۷ل کال خپور شوی او د استاد زیار له خوا پرې یو ارزونه کښل شوې ده.

ارمانونه:

ارمانونه د حبیب الله زړه سواند د شعرونو مجموعه ده، چې پر ۱۳۶۷ل کال خپره شوې ده. پر دې غونډ باندې د استاد زیار له خوا یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه کښل شوې وه، خو په مجموعه کې چاپ شوې نه ده.

نوي څنډونه:

نوي څنډونه د فاروق فردا د شعرونو غونډ دی چې لا تراوسه چاپ شوی نه دی. پر دې غونډ باندې د استاد زیار له خوا یوه سریزه کښل شوې ده.

په انګلیسي ژبه دحبیب الله تږي ګرامري اثر:

په انګلیسي ژبه د حبیب الله تږي ګرامري اثر دی، چې پر ۱۳۵۶ل کال د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز له خوا چاپ شوی او استاد زیار پرې په انګلیسي ژبه یو یادښت کښلی دی.

تلوسې:

د برکت الله کمین د شعرونو غونډ دی، چې استاد زیار پرې یوه وړه سریزه کښلې ده. دا اثر پر ۱۳۵۲ل کال خپور شوی دی.

خاوره:

د امین افغانپور داستاني غونډ دی، چې استاد پرې یوه وېړه سریزه کښلې، که څه هم دغه کتاب پر ۱۳۶۷ل کال چاپ شوی، خو سریزه له آره پر ۱۳۵۳کال هغه مهال کښل شوې وه چې افغانپور غوښتل، دغه داستاني غونډ چاپ ته وسپاري. لکه څنګه چې په خپله په غونډ کې کمی زیاتی راغلی، نو پر سریزه کې هم وړنده بدلون او سمون راوړل شوی دی.

ډولۍ:

دا د پوهنمل خالق رشید داستاني غونډ دی چې پر ۱۳۶۸ل کال د

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان د لیکوالو انجمن له خوا خپور شوی دی. استاد زیار پر دغه اثر یوه هر اړخیزه سریزه کښلې ده چې په هغه کې د پښتو پر اوسني داستاني بهیر هم یوه لنډه کتنه شوې ده.

همدارنګه استاد د عزیز رویش پر شعري غونډ په دري ژبه یوه وېړه سریزه کښلې ده. دغه غونډ پر ۱۳۶۸ل کال د کورنیو چارو وزارت د خپرونو په لړ کې له چاپه راوتلی دی. دغه راز استاد زیار یو ګڼ شمېر تقریظونه د (کتنه، ارزکتنه، ارزونه، یوه لنډه ارزونه...) په نومونو د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي، اقتصاد پوهنځي، انجنیري پوهنځي، د ننګرهار د بایزید روښان پوهنتون د ښوونې او روزنې او پښتو ادبیاتو پوهنځي د لوستلیکیو (درسي کتابونو)، علمي ترفیعاتو او د ماسترۍ پر اثارو کښلي دي، چې یو شمېر یې په کې په دري ژبه هم دي.

پر دغو ټولو لیکنوسربېره یې یو ګڼ شمېر ازادې او لیکلې راډیویي مرکې او ویناوې کړې، چې زیاتره یې چاپ شوي نه دي، چې زه یې دلته د څو بېلګو لنډه یادونه کوم.

راډیویي مرکې:

له ۱۳۵۱ – ۱۳۵۳ل کال پورې یې په ((موږ او اورېدونکي)) پروګرام کې هره اوونۍ یو ځل د ژبنیو مسالو په باب رسېدلو پوښتنو ته ځوابونه ویلي دي.

همدا ډول یې له ۱۳۵۱ل کال راهیسې تراوسه په ((کره کتنه))، بوډۍ ټال، ولولو او داسې نورو پروګرامونو کې لړ و ډېره په لیکنۍ یا ګړنۍ توګه برخه اخیستې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تلویزیوني پروگرامونو کې یې د ۱۳۵۸ل کال لـه مرغـومي څخـه تراوسه پورې په ځینو ادبي او سیاسي مرکو او ((گرد مېزونو) کې برخه اخیستې ده.

د کابل پوهنتون، د علومو اکاډمۍ او د اطلاعاتو او کلتـور وزارت، د لیکوالو انجمن او ژورنالیستانو ټولنې په یـو لـړ علمـي کنفرانسـونو، سیمینارونو او سمپوزیمونو کې یې د لیکنو ترڅنگه ځینې ازادې وېناوې هم کړي دي.

همدا راز د ژوندون او هنر مجلو، هېواد، انیس او کابل ټایمز ورځپاڼو او ځینو نورو مهالنیو خپرونو په گردیو مېزونو او مرکو کـې یـې برخـه اخیستې ده. د ((یوې یوازینۍ بشپړې، نگه او کره لیکنۍ پښـتو)) پـه برخه کې یې له ۱۳۵۱ل کال څخه تراوسه پورې د مخامخ خبـرو اتـرو، لکچرونو او وېناوو له لارې د باختر اژانس، راډیو، تلویزیون او د هېواد د زیاترو مهالنیو چاپي خپرونو پښتو لیکونکو او ژباړونکو ته وخت پر وخت لارښوونې کړي دي.

پر ۱۳۶۶ل کال یې د اساسي قانون، ملي سولې او پخلاینې په تبلیغ کې کارنده ونډه اخیستې او په کابل او ننگرهـار کـې یـې پـه یـو لـړ کولکتیفونو، فرهنگي، علمي او ټولنیزو سازمانونو کې وېناوې کړي دي.

همدا راز یې د افغانستان د سولې، پیوستون او د دوستۍ سازمان د رئیس او مرستیال او د لیکوالو د ټولنې د استازي په توگه په بېلابېلـو سیاسي ادبي او ټولنیزو غونډو کې وېناوې اورولې دي.

تر هېواده د باندې:

۱- پر ۱۳۴۹ل کال چې په سویس کې یې د لوړو زده کړو وروسـتۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپې ورځې تېرولې او په خپل هېواد (افغانستان) کې يې د وچکالۍ له کبله سخته ولږه رامنځته شوې وه، د سويسيانو د انساني مرستو او خواخوږيو د هڅونو لپاره يې د برن ښار په يو کليسا کې ګنو لمونځغاړو ته په الماني ژبه ليکلې او ازاده وينا کړې ده.

۲- د ۱۳۵۹ل کال د غبرګولي پر درېيمه يې د افغانستان د سولې او پيوستون د سازمان د مشر او فوق العاده استازي په توګه په هغه نړۍ واله غونډه کې په انګليسي ليکلې وينا اورولې ده چې د ناپييلو هېوادونو د غورځنګ د پنځه ويشتمې کاليزې د نمانځنې لپاره د سريلانکا په مرکز کولمبو کې جوړه شوې وه.

۳- د ۱۳۵۹ل کال د تلې پر اتلسمه يې د افغانستان د سولې او پيوستون د سازمان د پنځه کسيز هئيت د مشر په توګه د مجارستان په مرکز بوداپست کې د صنفي اتحادې يوې غونډې ته دوه ساعته اوږده وينا کړې ده.

۴- د ۱۳۶۰ل کال دوري له پنځمې تر اتلسمې يې د ژبو او ادبياتو پوهنځي د رئيس په توګه د هند د اتلس ورځني سفر په ترځ کې د ډيلي پوهنتون، جواهر لال نهرو پوهنتون، پنجاب پوهنتون، حيدراباد پوهنتون او ممبيي پوهنتون او ځينو فرهنګي موسسو او سازمانونو د کتنې پر وخت ويناوې او مرکې کړي دي. ددغه سفر يو ګزارش يې هماغه مهال په هېواد ورځپاڼه کې هم خپور شوی دی.

۵- پر ۱۳۶۵ او ۱۳۶۰ل کال يې د شوروي اتحاد د علمي او فرهنګي سفرونو په ترځ کې د اذربايجان په راډيو او د ازبکستان په تلويزيون کې خبرې اترې او مرکې کړي دي او دغه راز يې د ((شوروي ادبيات)) او ((نوويستي)) له خبريالانو سره يو لړ مرکې کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶- د ۱۳۶۵ کال د زمري میاشتې پر شلمه یې په برلین کې د المــان دیموکراتیک جمهوریت د متحد سوسیالیست ګونــد خپرنــي اورګــان ((نوایزددایچلند)) پازوالو ته د افغانستان د وخت د بدلونونو په باب په الماني ژبه یونیم ساعته لکچر ورکړی دی.

۷- د المان متحد سوسیالیستي ګوند په یوولسمه کنګره کــې یــې ((دثور انقلاب حقیقت ورځپانې)) د افتخاري خبریال په توګــه ګــډون کړی دی، چې د ۱۹۸۶م د اپریل له ۱۸-۲۰ د برلین په جمهوري ماڼۍ کې جوړه شوې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه

لکه څنګه چې ښکاره ده او موږ هم دمخه ورته ګوته ونیوله، د پوهاند زیار د لیکنو شمېر پرته له ځانګړو اثارو (۱۱۰۰) ټوټو ته رسېږي او کېدی شي له دغو څخه لا زیاتې وي. استاد زیار خپلې دا لیکنې لــه ۳۰-۳۵ کلونو راهیسې په هېواد او بهر کې په پښتو، دري، انګلیسي او الماني ژبو د بېلابېلو مهالنیو (چاپي، راډیویي او تلویزیوني) خپرونو له لارې خپرې کړې دي. د دغو لیکنو یو شمېر مې د خپلو نژدې ملګرو او په خپلــه د استاد په مرسته پیدا کړي، هغه هم په ډېره ستونزه، هغه جریدې، مجلې او ورځپاڼې چې د علومو اکاډمۍ، عامه کتابتون او د کابل پوهنتون پــه مرکزي کتابتون کې موجودې وې، پوره پوره مې ورڅخه ګټه واخیسته، چې یو اوږد زماني واټن یې ونیو، خو بیا هم زه په دې بریالی نــه شــوم، چې د استاد زیار یو لړ چاپي لیکنې له اخځلیک سره دلته راوړم دا ځکه چې په کتابتونونو کې د ډېرشمو کلونــو د جریــدو، مجلــو او ورځپــاڼو کلکسینونه نیمګړي دي او په تېره بیا د هېواد ورځپاڼــه چــې ۳۷-۴۳ کلونو پورې په کې د خبریال په توګه د استاد ډېرې لیکنې او راپورتاژونه خپاره شوي دي او د ځینو خو لا هېڅ نه شته. استاد زیار د خپلو چاپي لیکنو یو اخبار هم له ځانه سره نه دی ساتلی. زه له ځینو نورو لیکوالو سره چې ځانګړي کتابتونونه لري هم په تماس کې شوم، له هغوی سره هم زما د اړتیا وړ مواد نه وو. نو په دې وجه مې ونه شو کــړای، چــې د پوهاند زیار ټولې چاپي لیکنې دلته راوړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دی دلته د هغوجریدو، مجلو او ورځپاڼو یادونه کوم چې د استاد د لیکنو یوه زیاته برخه په کې خپره شوې ده، خو په کتابتونونو کې نه پیدا کېږي او په یوځایي ډول یې موندل ډېر زیات زماني واټن غواړي او ځینې بیا هم ښایي هېڅ پیدا نه شي:

۱- د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼې ځینې اړتیا وړ ګڼې.

۲- د (هېواد) ورځپاڼې د ۴۰-۴۱ او ۴۲ ځنې اړتیا وړ ګڼې.

۳- د اصلاح ورځپاڼې د ۳۵-۴۳ کلونو ګڼې.

۵- د ننګرهار ورځپاڼې د ۴۳ او ۴۴ کلونو د حمل او ثور د میاشتو ګڼې.

۶- د (پکتیا وړانګه) ورځپاڼې د ۴۲ کال ګڼې.

۷- د (پلوشه) مجلې د ۵۲-۵۷ کلونو ګڼې.

۸- د زېري جریده د ۳۵ کال ګڼې او ځینې نورې اړتیا وړ ګڼې.

۹- د مېرمن مجلې ځینې اړتیا وړ ګڼې.

۱۰- د (پوهنتون کابل) اوونیزې د ۱۳۶۶ کال ځینې اړتیا وړ ګڼې.

۱۱- د کابل پوهنتون خبرونه د ۱۳۳۸-۱۳۴۱ کال ګڼې.

۱۲- د (بدني روزنه) مجلې د ۱۳۴۱ کال ګڼې.

۱۳- د کهول مجلې ځینې اړتیا وړ ګڼې.

۱۴- درفش جوانان اوونیزې ځینې اړتیا وړ ګڼې.

۱۵- د حقیقت سرباز جریدې ځینې اړتیا وړ ګڼې.

۱۶- د (ننداره)) مجلې ځینې اړتیا وړ ګڼې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما په خپله دغه څېړنیزه لیکنه کې له خپل واک و وس سره سم هڅه وکړه، چې د استاد زیار پر اند وژوند او فرهنګـي شخصـیت، د لاسـته راغلو اخځونو او توکونو له مخې رڼا واچوم، خو بیا هم هاغسې چې مـا غوښتل او ښایي نور یې هم وغواړي، ونه شو کړای او ډېر څه نا سپړلي او ناجوت پاتې شول. له دې کبله مې غوره وګڼله، په خپله له استاد زیـار سره هم یو لړ خبرې اترې او مرکې وکړم، چې ګوندې له دغې لارې زما د څېړنې پاتې تشې او نیمګړتیاوې څه ناڅه بشپړوالی او کره والی ومومي. دا هم زما پوښتنې او د ده غبرګونې:

۱- پوښتنه: ښاغلی استاد زیار! ما څو ځایه ستا د ژوند لیکونو پـه ترڅ کې چې ستا د چاپ شویو کتابونو پر دوتنـو (پښـتیو) او ژونـدون مجلې د ۱۳۶۷ل کال په ۴ ګڼه کې خپاره شوي دي، سـتا د خپلواکـو څېړنیزو، ژباړیزو او زېږندویزو (تخلیقي) اثـارو شـمېر ۱۳۰ او د لیکنـو (مقالو) هغه ۱۱۰۰ ښوول شوی دی، خو زما د لږو ډېرې پلټنې له مخـې لومړی شمېر تر ۱۳۰ ټوکو هم تېری کوي، مګر ستا د بېلابېلو لیکنو ټول شمېر مې د ورځپاڼو، جریـدو او مجلـو د کلکسـینونو د نشـتوالي او نیمګړتیا له کبله پوره نه شو کړای په دغه برخه کې ستا غبرګون څـه دی؟

ځواب: څنګه چې زما د بېلابېلو لیکنو(مقالو) شمېر هم زیاتره پـه ژورنالستیک فعالیت پورې اړه لري او په تېره بیا دا چې له ۱۳۳۸ل څخه مې تر ۱۳۴۵ل کال پورې د هېواد ورځپاڼې د خبریال په توګـه زښـتې ډېرې لیکنې خپرې شوې، نو دا کومه هېښـنده خبـره نـه ده، چـې د کلکسینونو نشتوالی او نیمګړوالی یې تا دغې پوښتنې ته اړ باسـي. زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوره باور لرم چې که دغه کلکسینونه په لاس درغلي وای، هرو مرو دې زما ((شمېر)) ته د مننې سرخوځاوه، ځکه ښه مې په یـاد دي چـې د ۱۳۳۸ل کال له ژمي بیا د ۱۳۴۱ل کال تر پایه د هېواد ورځپاڼې یوه ګڼه هم بې زما له لیکنې خپره شوې نه ده. ان داسې وخت راغلی چـې پـه بېلابېلو پورنومو (لکه مزینه وال، اخترخېل...) مې په کې تر درو لیکنـو هم خپرې شوې دي: یو راپورتاژ، یوه مرکه او یا هم ورزشـي او هنـري تبصره، که نه یو ښاري خبر خو به مې بې نومه هم په کې خپرېده. نو که په منځنۍ کچه مې یوازې په هېواد ورځپاڼه کـې د کـال ۳۰۰ لیکنـې خپرې شوي وي، نو یوازې مې په نوموړو درو کلونو کې د ژورنالیستیکو لیکنو شمېر نهو سوو ته رسېږي او همزمان ورسره په نورو ورځپـاڼو او مهالنیو کې هم لږ تر لږه ۵۰ لیکنې ورسـرباري شـوي دي او دغـه راز ژورنالستیک فعالیت مې لږ و ډېر تر دې دمه رارسېږي.

زه دا باټې نه وهم چې ګوندې زما ټولې (۱۱۰۰) لیکنې دې یو مخیـزه علمي او څېړنیزې وي، دغه راز په پورتني شمېر کې زما ځینو هغو لیکنو هم غبرګون (دوبلکیت) موندلی چې په علمي سیمینارونو او غونډو کې مې اورولي او بیا وروسته په اړوندو غونډونو (مجموعو) کې چاپ شوي دي او یا لکه ژبنۍ هغه چې یوه زیاته برخه یې پـه (لـیکلار) او (ویـې پوهنه) کې راغلې ده.

نور واړه واړه مطلبونه لکه سریزې، یادښـتونه، کتنـې، ارزونـې یـا تقریظونه هم په پورتني شمېر کې راځي چې پر ځینو علمي تیزسـونو، څېړنیزو اثارو، پوهنتوني لوستلیکیو (درسي کتابونو) او یـا شـعري او

(c) ketabton.com: The Digital Library

داستاني غونډونو مې کښلي دي او دا هم باید ووایم چې زما د لیکنـــو شمېر په دوه مخکې کلو اړه لري او نورې لیکنې مې همداسې روانې دي.

هوګوره، زما ادبي زېږندويې (تخلیقات) تر نوموړي شمېر د باندې دي چې تا هم ورته ځانته جلا څېرکی ورکړ ی دی.

۲- پوښتنه: ستا د ((ملي ریکارډ)) خبره ښایي پر ځینــو کســانو دومره ښه ونه لګي، په دغه باب مو څه نظر دی؟

ځواب: ((اختر څه پټ مېړه نه دی)) ترڅو چـــې پوهانــد حبیبــي ژوندی و، دا حق مې ځانته نه ورکاوه، ځکه هغه د یوه افغاني لیکوال او پوهاند په توګه په ټول افغاني فرهنګي تاریخ کې نه یـــوازې د مقـــالو او کتابونو د څومره والي له پلوه یو ملي ریکارډ ټینګ کړی و، بلکــې پــه ځینو علمي څانګو، لکه تاریخ لیکنه او متن پوهنه کې یې څرنګــوالی (کیفیت) هم په برخه و. خو تر ده وروسته په ټوله پازوالۍ (مسوولیت)، په نورو مړو او ژوندیو لیکوالو او څېړنوالو کې په څه دپاسه ۱۳۰ خپلواکو اثارو او ۱۱۰۰ مقالو سره ځان د ((ملي ریکارډ)) څښتن بولم، که څــوک یې نه مني، ((دا ګز او دا میدان))، ((که شپه تیاره ده، منې پــه شـــمار دي)) په دې کې شک نه شته چې زما په خپلواکو ((کتابي)) اثارو کـــې ۱۰۴ ټوکه هغه ډګر څېړنې (فیلډ ریسرچونه) هم راځي چې د هېـــواد د ۱۰-۱۴ ژبو پر ۱۰۴ ګړدودونو مې ترسره کړي دي او د چا خبـــره یـــوازې څېړنیزه او دیتایي بڼه لري، همداسې مې څرمه (ضمیمي) فولکوریکي څېړنې هم درواخله! خو بیا هم دا په زغرده ویلای شم چې مـــا د دغـــو اومو توکونو د علمي اوډون په لومړني پړاو کې هم هغه مهـــال کارنـــده

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخه اخیستې چې د برن پوهنتون د شپږ کلنې زده کړیزې استوګنې په ترڅ کې مې له خپل استاد پروفیسور ژارژ ردار او دوکتور شـارل کیفـر سره پرځای کړې ده او هر تړوک به یې تر بشپړ اوډون وروسته زما په نامه له چاپه راووځي(د افغانستان د ژبپوهنې اتلس د پروژې په باب خو مې په خپل ځای کې څرګندونه کړې ده). له بلې خوا مې په خپلو ورځنیو لیکنو، څېړنو او کتابونو کې هم له پورتنیو دیتاوو څخه تل ګټه اخیستې او زما د ژبنیو او فولکوریکو څېړنو یوه غوره سرچینه بلل کېږي.

که ځینې راسره رخه لري او د ((ملي ریکارډ)) خبره پرې بده لګي، نه یې ته خوله تړلای شې او نه زه. دغه رخه یوازې له دې سرچینه نه اخلي چې ګوندي د چا خبره اړوندو کسانو ته زور ورکـوي، بلکــې لــه هغــه ناباندیوالي تومنه اخلي چې دوی یې زما له خوا د ((پښتو لیکنې معیار)) او ((ازاد شعر)) له راپیل کړي غورځنګ او بیا نه ایلېـدونکې انتقــادي لوښې سره یې لري. له اروابناد استاد حبیبي سره زما د پرتلې په بــاب ستا بله پوښتنه هم دلته ځواب موندلای شي.

۳- پوښتنه: له ډېرو ښاغلو مې اورېدلي دي، چې تــه د ځــانګړي سیاسي او فرهنګي تګلارې له کبله تل ((چپی)) پاتې شوی یې او همدا ناړامه او نه ایلیدونکی چپي دریځ دې د لوړو دولتي څوکیو لپاره خنــډ ګرځېدلی دی، ایا دا خبره سمه ده؟

ځواب: زه به دا هم زیاته کړم، کله چې په ناڅاپي توګه یوې لــوړې څوکۍ ته رسېدلی هم یم، د همدغه دریځ له کبله ترې نه یوازې بېرته ژر لرې شوی یم، بلکې جزا مې هم لیدلې ده، یا زندان ته تللی یم او یا بهر ته. د خپلې ګروهې او دریځ، یا پــه بلــه وینــا لــه تــاکلو ژونــد آرونــو

(c) ketabton.com: The Digital Library

(پرنسیپونو) د څوکی، بلکې د ژوند پروا مې هم ساتلې نه ده. زه به هېڅکله داسې شرایطو ته سر کښېته نه کړم چې زما د ځانګړې سیاسي او فرهنګي تګلارې او ټاکلي دریځ په بیه پرېوځي. ښایي ډېر فرهنګیالان لږ و ډېر دغه راز نه ایلېدونکی دریځ ولري، مګر ما په کړن کې زباته کړې ده او چاته مې شک او خرخشه پرې ایښې نه دي. له بلې خوا په ټوله مانا د ټولنې او ژوند د رښتینې څېرې په ځلونه کې زما ناڼرامه او بې پروا ((زړورتیا او رښتینتیا)) بس دي چې د وخت واکمنان رابانـدې کومه پوړۍ او څوکۍ ونه لوروي.

۴- پوښتنه: لکه څنګه چې تا ویلي دي ((لیکوالي زما د ژوند یو نه جلاکېدونکی ټوک دی)) همدا اوس زما د منګ په انډول ستا روغتیایي حالت ښه برېښي، ایا کېدی شي، دا خبره د عمر تر پایه پورې پر ځان ومنئ!؟

ځواب: هسې خو هر څوک دا هیله لري، په پوره روغتیا سره یو اوږد ژوند په مخ کې ولري او خپلې نیمګړې هیلې او ارمانونه د بري تر بریده ورسوي، مګر له ما سره د روغتیا او ژوند اوږدتیا هیله د همدې لپاره ملګرې ده چې وکړای شم، د ژوند تر وروستۍ ساه پورې لږ تر لږه نوموړی شمېر اثار په چاپ ورسوم او د خپل پښتني، افغاني او بیا یې د جهاني فرهنګ تاریخ ته وسپارم.

هو ګوره، له دې سره به زما ټوله کازمني (ازمندي) خړوبتیا ونه مومي او غوارم د دغه اوډوني (تدویني) کار تر څنګه په درو ګونو (څېړنیزو، ژباړیزو او زیږندویزو) ډګرونو کې هم خپل نه ستړي کېدونکي کار و زیار

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرمخ یوسم. په ځانگړي ډول په ناپیلې (منثورې) زېړندویزې برخه کې همدا اوس بې شمېره اډانې (طرحې) او یادښتونه له ځان سره کښــلي لرم چې په کور ناستې سره ورته د لنډ، منځني او اوږد داستان (رومان) په بڼه رښتاینه وبښم، هغه هم په دې آړ (شرط) چې تــر هغــې مــې د ((پښتو لیکني معیار)) او هم ((پښتو ازاد شعر)) غورځنــگ یــو غــوځ بشپړتیایي پړاو ته رسولی وي، د اگاهانه او نــا اگاهانــه ((مخــالفینو)) غوړونه دې کانه وي.

۵- پوښتنه: ځینې کسان وایي: ((استاد زیار په خپلــه علمــي- ادبي او همدارنگه سیاسي تگلاره کې له ښــندې (افــراط) څخــه کــار اخلي)) ته په دې کې څه وایې؟

ځواب: په یوه وروسته پاتې ټولنه لکه افغاني او په تېره پښتني ټولنه کې هر نوی ټولنیز او فرهنگي بدلون او غورځنگ هرومرو لــه نابانــدې سره مخامخېږي او ذهنیتونه راپاروي که به څه هم د دغې نابانــدې او پارونې آر لاملونه (اصلي عوامل) ساده او نالوستې پرگنې نه، بلکې تش په نامه ((روښاندان)) وي، چې د خپلو ارتجاعي گټو په پار د دغو پرگنو له ساده گۍ او نالوستۍ ناوړه گټه اخلي. د ساري په توگه د ثور اوښتون ضد پارونې له آره له همدغه راز شاتگ پالو او ځانساتو ((روښــاندانو)) څخه سرچینه اخلي او فرهنگي بدلون یا اوښتون خــو چــې د ټــولنیز اوښتون یو نه جلاکېدونکی ټوک بلل کېږي، بیا په ځــانگړي او ســیده ډول د همدوی په خپل لاس له خنډو ځنډ سره مخــامخېږي. لــه کلــو راهیسې چې ما د ((پښتو لیکني معیار)) د رامنځته کولو لپاره غږ پورته کړی او ټولې هاندو هڅې مې ورته راگومارلې دي، د وخت د پښتو ټولنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټيکه والو راپسې د مخالفت بيرغ راپورته کړی او هماغومره پلويان يې د ځان ملګري کړي، لکه څومره چې ما د ځان ملګـري کـړي دي. نـو دا څرګنده وه، چې هغوی دغه غورځنګ د خپلې ټيکې لپاره خطر انګېره او څه يې چې له لاسه کېدل، ډډه يې ترې ونه کړه.

د دوی همدومره پروپاګند بس و، چې د ((ژبنـي معيـار)) جـاج لـه ((ژبني تصفيې (پيوريزم))) سره په سپسته يې توګه ګډ کړي او د وخت واکمن ځواکونه او ځان ساتي توکونه اګاهانه يا نااګاهانه زمـا او زمـا د لارويو پر ضد راوپاروي. (ددغې ربړې په بـاب زمـا اړونـدې ليکنـې او کتابونه هم په پام کې ونيسئ، همداسې د نوي او ازاد پښتو شعر هاندو هڅې هم درواخله چې په را وروستو څو کلونو کې مې ورته اوړه ورتـه کړې ده او ته يې ګورې چې تر پايه پورې مې څومره ځوان استعدادونه ملګرتيا کوي او يوازې څو زوړ خوښي مې مخې ته درېږي. د پښتو ټولنې د وخت ټيکه وال چې له لرو ډېر واک و ځـواک سـره د افغانسـتان د علومو اکاډمۍ ته په ميراث پاتې دي، سره له دې چې له شعر او شاعرۍ سره دومره سرو کار هم نه لري، خو بيا هم له دغو زوړ خوښيو سره خپل پخواني ګرومونه (کمپلکسونه) ګډوي. نو ته سوچ وکړه چې که دغه راز کسان راته ((افراطي)) ونه وايي، نور به راته څه ووايي. په سياسي برخه کې هم د هر راز ((افراط)) تور بيا هم تر بل هر چا زيات له همدغو څخه آره اخلي او تصادفي نه ده چې دوی ببلابېلې سياسي ډلې ټپلې سـره اچوي، ما له تا سره او تا له ما سره او خپله د ((اپولوتيستانو)) په توګه د خير پر غونډۍ کېني. پاچاخان (عبدالغفار خان) چې په خپل ژغورنده

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسي غورځنګ کې د ((عدم تشدد)) لار نیولې وه، بیا هم ګوډاګیانو ورته همدغه ټکی پلمه کاوه.

زه له دې هم منکر نه یم چې نژدې شل کاله ((د افغانستان د خلکو دیموکراتیک ګوند)) غړی پاتې شوی یم او د دوران سازې ایډیولوژۍ یو سخت پلوی، مګر کله چې دغه ګوند دولتي ځواک په واک کې راوست، له لومړۍ ورځې یې په بېلاریو پیل وکړ او زه یې هم په زندان وسپارلم. تر شل میاشتني زندیو او زندانونو وروسته چې د ګوند شـــړل شــوې ځانګه ((پرچم)) ډګر ته راغله او له ((خلق)) ځانګې سره یې په ســمه سمیا (فیفتي- فیفتي) کې دربېیم ځلې نیم بند یووالی وکــړ، زمــا پــر سترګو هم یو څه رڼا راغله او ازاده ساه مې واخیسته. د لومړي ځل لپاره مې د خپلو کتابونو په چاپولو لاس پورې کړ او ۳-۴ کاله مې یوه نیمــه څوکۍ هم وچلوله. دلته پرچمیانو د ((امینیانو- تره کیانو) ضد سیاست د ټولو پښتنو پر وړاندې راواخیست او د انتي پشتونیزم او پرو تاجکیزم بازار یې تود کړ. ما ولیدل چې نورې دواړې ډلې راته د زغم وړې نه دي، ((نه اشه ښه ده نه ګله، دوی دې وخوري یو تر بله)) او په برلین کې مې د استادۍ په پلمه خپله استوګه غوره وګڼله. پر ۱۳۶۵ل کال مــې لــه راستنېدو سره چې دوکتور نجیب د ګوند و دولت مشرتابه ته رسېدلی و، بیا هم په ګوند کې خپل غړیتوب وساته، خو کومه ورته څپه چــې د مخه راپیل شوې وه، نوره هم پسې تونده شوه او ورسته د شتو ټولونې سیالي د بډو او چور، غلا او خیانت، جاسوسي، هېواد پلورنې او په پای کې د هېواد د ټوټه کېدو پلان په خپله د مشرتابه د غړیو له خوا شـــورو زور وموند، نور راته په ګوند کې پاتې کېدل پــه همــدغو جرمونــو کــې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شريکېدل وبرېښېدل او د همدغو لاسوندونو په راوړنه مې خپله استعفا وړاندې کړه. مگر د ((ايډيولوژۍ)) د مثبتو او انساني اړخونو پلوی به مې د ژوند ترپايه کومه وټه ونه مومي.

له دې کبله بې سياسته ژوند، په ژوند کې نه شمېرم او هنر و ادب هم د ژوند د يوه ټوک په توگه په سياست پورې تړلی بولم.

۶- پوښتنه: پر تا باندې تل دا انتقاد هم دی چې ستا ليکلار ډېره گرانه ده او په اسانه پرې څوک نه پوهېږي ايا دا انتقاد تــر کــوم ځايــه سمون لري؟

ځواب: لکه پاس مې چې وويل، ما په خپله د ((يوې، يوازينۍ، نگه، بشپړه، کره ليکنۍ پښتو)) يا په لنډ ډول ((معياري پښتو)) غورځنــگ راپيل کړی دی، نو بايد زما ليکلار د همداسې پښتو يوه څرگندويه بېلگه وي او جوته ده چې زما ليکنۍ پښتو د نورو غوندې يوه لنډه تنگه سيمه ييزه پښتو نه ده، بلکې د ټولو سيمو، تاريخي متنونــو او نويــو رغــاونو استازي کوي او يوازې په سلو کې پنځه ويشت پورويپونه (دخيل لغات) را اخلي. ځکه د نورو سترو نړيوالو ژبو غوندې د معياري پښتو ليکلار هم بايد پر جوړښتي (گرامري) يووالي او لغوي رنگارنگوالي ولاړه وي. دا هم بايد ووايم چې ددغه انتقاد آره چېرې ده ((که ملحد يم د دښنه يم)) په ادبي زېږونو کې پر دغه ژبنۍ خوا سربېره فکري او بديعي پېچلتيا هــم کېدی شي، د انتقاد لپاره پلمه شي خو دا پلمه هم بې سرو بوله ده پــه دې چې هنر زېږونه له گزارش سره همدا توپير لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– پوښتنه: د نوي ازاد شعر په باب ځینې پسي شا او ځینــې لا مخامخ ستا هلې ځلې انتقادوي، ستا په نظر د دوی دغه کار زموږ ادب ته زیان نه رسوي؟

ځواب: لکه څنګه مې چې ستا د مخنۍ پوښتنې په غبرګون کې پر دغه باب رڼا واچوله، له عیني پلوه هېڅ رښتینی پرمختللی غورځنــګ بې ګټې نه وي او جوته ده چې هر راز ناباندي يې بې ځایه او بــې ګټــې وي. دلته له دې پرته چې دغه متل رایاد کړم، بل وړ ځواب ورته نه ګورم: ((کاروان به تېرېږي او سپي به غپېږي.)) هیله ده چې زما دغه غبرګون ته په خپله ((افراط)) ونه بولې.

۸- پوښتنه: ستا په نظر د یوه لیکوال هغه هم ستا غونــدې د یــوه ستر لیکوال لپاره په سیاست کې سیده ګډون ښه برېښي او کــه څــه ډول؟

ځواب: که یو لیکوال او بیا ادیب غواړي، پرګنو ته لار پیدا کــړي او ټولنیز ګرانښت او منښت يې په برخه شي، بایــد د خپلــې ټــولنې پــه پرمختللې مبارزه کې کارنده ګډون ولري او لا هڅه يې تل دا وي چې په مخکښانو کې يې ځای ونیسي. ((ادب د ادب لپاره)) نن سبا هډو هېڅ ارزښت نه لري او ((ادب د ژوند لپاره)) په خپله سیاست دی. دا خبــره چې ځینې لیکوال وايي ((له سیاست سره کار نه لرو یا مو سیاست نه خوښېږي)) په خپله یوه سیاسي خبره ده. داسې کسان هم له سیاسي ګروهې ځان پاکولای نه شي، هرومرو یوه سیاسي لار او تګلار لري او په کړن کې لیدل شوي دي، چې تل د پرمختللي سیاست او مبــارزې پــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخالف سنګر کې تیکاو لري او د دې لپاره چې د خپل ارتجاعي سیاسي دریځ د پټولو هڅه یې کړې وي، سیاست او ادب سره نه پخلاکېدونکی بولي او له دې انګروزې سره سوچ کوي، نور به وغولوي،له دې نـاخبره چې خپل ځان غولوي. هره ادبي زېږنــده کــه شــعر دی یــا داســتان، نندارلیک دی، که فلملیک، هرومرو یو سیاسي، یا په بله وینا یو ټولنیز ارمان او پیغام لري، خو که دغه ارمان او پیغام یو خوا له له هنري ارمان سره اخښلی را اخښلی وي او بل خوا د ټولنې له پرمختګ او پرمختیایي بهیر سره سمون ولري، داسې چې د اندو جاج (فکرو مفهوم) له پلــوه پوره ژور او د ژبنۍ او هنري جولې له پلوه لــه یــوه ښــکلاییز خونــد او راکښون څخه ډک وي او له دې سره سره یې د انساني ټولنې او ژوند په انځورنه او ځلونه کې پوره رښتینولي نغښتې وي، هغه زېږندې بــه پــه رښتیا سره منښت او ګرانښت ولري او له دې سره به یې زېږندوی هم له دغه ویاړ څخه برخمن وي.

د نړۍ نومیالي شاعران او لیکوال تل پرمختللي او جنګیالي وي. دلته د سیده او ناسیده پوښتنه سمه نه ده که ستا موخه ګونــدي غړیتــوب وي، نو ((شنې په غلا نه چیچل کېږي))، د یــوه تــش ((اپولوتیســت)) لیکوال یا په بله وینا د یوه ارتجاعي دریځ لید توګې او نړۍ لید لرونکي لیکوال پرمخ د پرمختګ ورشو ډېره لنډه تنګه ده او کوم ارت او په زړه پورې څنډونه او لر لیدونه په مخ کې نه لري او د چــا خبــره ((د جــولا غوندې یې منډه تر مړوي پورې وي)) او بس.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- پوښتنه: ځینې کسان وایي چې ((د استاد زیار د پښتو پالنې روحیه د ده له سیاسي تګلارې سره ټکر خوري)) ستا په اند دا خبـــره سمه ده؟

ځواب: دا چې زما پښتو پالنه د ټولنې له کوم ناپښتو ملیت یا ډلې ټپلې په تاوان نه ده، بلکې د افغان ولس د ټولنیز او فرهنګي پرمختګ په ګټه ده او له بلې خوا زما له سیاسي تګلارې او اند پوهې سره پـوره اړخ لګوي، نو ولې تر دا منځ ټکر پېښ شي او که کوم ټکر دلتـــه لیـدل کېږي، آره (منشا) یې له ما سره نه، بلکې له هماغو لنډ اندو پښتنو او نا پښتنو یا ګوندیانو او ناګوندیانو سره ده چې پښتنو ته د مشـــر ورور یـــا اکثریت په سترګه نه ګوري، کاشکې دوی لـــه مـــا ســـره، نـــه یـــوازې د مارکسیستي- لینیستي آرونو (اصولو) له مخې، بللکې لـــږ تـــر لـــږه د ټولمنلیو نړیوالو آرونو پر بنسټ استدلال کولای، هسې بې آرو بې دلیله ادعاوې ماته کوم ارزښت درلودای نه شي.

۱۰- پوښتنه: لکه څنګه چې څرګنده ده، ته د نورو ټولو مخینه والو او ازمېښتکارو لیکوالو په انډول له ځوانو شاعرانو او لیکوالو سره زیات نږدېوالی او لورېینه لرې او له همدې کبله در نه ډېر ګڼ شمېر تاو راتـــاو هم دي، علت څه دی؟

ځواب: ما د (نوي- زوړ) د مبارزې سختې شېبې لیدلې او تر اوسه یې لا ګورم، له دې کبله زه نه غواړم زوړ خوښی پاتې شم او د ((زوړ)) د خوشالونې په بیه ((ځوانان)) له ځانه بېزاره کړم. ما له هغو ((زړو)) څخه ستر لوست اخیستی، چې تل یې پر خپلو ((زړو)) ټینګار کړی او د نوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښت د نوښتونو پر ضد درېدلي، یا په بله وینا د نوي او ځوان استعداد په غوړېدا کې خپله نیستي ویني. دا سې زاړه خپل ځانونه په خپله منفوروي او کوم درناوی چې ځوانان یې ورته باید وکړي، په لوی لاس له لاسه ورکوي. زه د همدغه رمز په پوهېدو سره دې پایلې ته رسېدلی یم چې نه یوازې ځوانانو ته په کمه سترگه ونه گورم، بلکې د استعداد د غوړېدا او هڅونې مرسته یې وکړم. همدا سبب دی چې تر ((زړو)) مې له ځوانانو سره ناسته پاسته زیاته ده، لیکنې ورسموم او سمه لارښوونه یې کوم، نو ښکاره ده چې تر بل هر چا پر ما ډېر تاو راتاو وي او همغومره پرې گران یم، لکه څومره چې دوی پر ما گران دي. زه که هرڅومره زوړ شم، فکرو خیال، هیله او ارمان به مې زړښت ته پرې نږدي او په دې ډول به تر مرگه له ځوان پښت سره واټن ونه لرم. د نوي ازاد شعر لپاره زما هاند وهڅه د همدې لوښې ښکارندوی دي. زه ددې څه پروا نه ساتم چې زوړ خوښي زاړه دې رانه خوښ وي یا ناخوښ، ځکه بې له هغې دوی د گور پر څنډه ولاړ دي او له دې سره سره یې بې گټې اندونه او ازمېښتونه هم یوځای ورسره له منځه تلونکي دي.

حال دا چې ځوانان یوه ویړه راتلونکې په مخ کې لري او زما د پښت د نورو لیکوالو او فرهنگیالانو ورمندون (قضاوت) او ارزونه (ارزیابي) د همدوی په لاس کې دي.

۱۱- پوښتنه: لکه څنگه چې ښکاره ده، اقتصادي حالت د ژوند په ټولو برخو کې خپلې اغېزې ښندي، ستا اقتصادي اکر پر اوس وخت څه ډول دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: زما اقتصادي اکر سمدلاسه په دې بد نه دی چې کـار ډېـر کوم او له دې سره مې ورځنۍ اړتیاوې هم خړوبېږي. د زېرمـې خیـال دومره نه ساتم، تش همدومره بو بچت هومره په پام کې نیسم چې زما او زما د کورنۍ غړیو کومې نابېرې پېښې ته ځواب وویلای شي. زه په دې برخه کې د المانیانو نه ، بلکې د فرانسیانو لیاره خوښوم، لکه چې وایي: ((المانیان ددې لپاره ژوند کوي چې کار وکړي او فرانسیان ددې لپـاره کار کوي چې ژوند وکړي)).

۱۲- پوښتنه: لکه څنګه چې برېښي، ستا روغتیایي حالت ډېر ښه دی او لا تراوسه ځوان ښکارې او د همدغې روغتیا په برکت دې په ۳۵-۳۶ کلن لیکوالي ژوند کې دا دومره کار کړی دی، نو که همداســې روغ پاتې شې او یو اوږد ژوند ولرې، کله دې دا هیله هم په زړه کې غځـونې کوي، چې په لیکوالۍ کې پر ملي کچه سربېره نړیوال ریکارډ هم ټینګ کړای شې؟

ځواب: لکه چې وایي: ((نړۍ په امید خوړل کېږي))، نـو زه هـم د خپلو ټاکلو ژوند آرونو (پرنسیپونو) د چوکاټ دننه له یوه امید سره ژوند کوم او هغه امید هم دا دی چې په خپل ژوند کې ستر فرهنګي بـري او بریاوې ترلاسه کړم. لومړی مې په ملي او بیا په نړیواله کچه، یا مې لږ تر لږه د خپل ملي او بیا جهاني فرهنګ په تاریخ کې نوم پـه غټـو تـورو وکښل شي. زه په همدغه هیله او ارمان د یوه روغتیـایي اوږده ژونـد پلوی یم او له همدې لامله په پرتلیزه توګه تر ډېرو همزولو ځوان پـاتې یم. زه د بې خرته دماغي کـار ترڅنګـه جســمي کـار او ورزش، پلــې ګرځېدل او هوساییز پروګرام او بیا سم او ارام خوب او وړنده خــوراکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

رژیم هم له یاده نه باسم د سویس شپږ کلنې تحصیلي استوګنې زما د مادي او مانیز ژوند کچې په لوړونه کې خورا ستر نقــش لوبــولی دی او همدغه شپږ کاله مې په خپل ژوند کې شمېرلي دي چـــې هغــه هــم د څرخي زندان یو کلن بند راته بېرته له صفر سره ضرب کړل، خو بیا هم د ناخوالو او بېلابېلو رواني فشارونو او اندېښنو زغم مې د رواني تلقین له لارې تل لوړ ساتلی او د ((خوړو)) په پرتله ((ترخه)) ژر ژر هېروم. زمــا زیات شعرونه له همدغه تلقین څخه رنګ اخلي، که نه هسې خو مــې ژوند سر ترپایه رنځ او کړاو، درد او څړیکې دي او د چا خبره هسې ځان غولوم او زړه خوشالوم.

((چې په ناز لوی شي په زیار زړېږي))

زه پــه زیــار لوی شوم، په ناز زړېږم

۱۳- پوښتنه: لکه څنګه چې وایــي، د لــوړ اســتعداد او ذکــاوت خاوندان، یا په بله وینا نابغه د ښکاره کړو وړو او ناستې پاستې له پلوه زیاتره نارمل نه وي، یا په ډاګه ووایم له نبوغ سره یو راز لېونتــوب هــم ملګری وي، نو ته له دغه پلوه د خپل ځان په باره کې څه نظر لرې، ایــا لومړی ستا دا دومره فرهنګي او علمي بریاوې د همداسې لوړ استعداد یا ((نبوغ)) ښکارندویي نه کوي او دویم دا چې که دا خبره سمه وي، نــو ستا ځینې ناړامۍ او نه سازښتونه یو ډول (لېونتوب) نه ګڼل کېــږي او باور لرې چې ته هېڅ راز جسمي او رواني یا دماغي ناروغي نه لرې؟

ځواب: زه څنګه چې د لوړ استعداد، ذکاوت یا نبوع دعوا نه لرم، نو د لېونتوب تور راباندې هم لګېدای نه شي. زه ګومان نــه کــوم، زمــا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذکاوت کچ و مېچ یا (I.Q) دې دومره لوړه وي او دومره نــومرې ووړلای شم چې زما د فوق العاده ذکاوت یا نبوغ تر بریده ورســي. زه د نــژدې دېرش کلنو رسمي او نا رسمي زده کړو په اوږدو کې هماغه مهال د لوړې درجې یا لومړۍ درجې په اخیستلو بریالی شوی یم چې زیاته خواري او زیار مې ګاللی دی، که نه کله کله د بې پروایۍ او ناغېړۍ له کبله مې نه یوازې اول نمره ګي بایللې چې لا ښخي په منځنۍ او ټیټه درجه کامیاب شوی یم. زه د کرکټر لوژۍ د آرونو له مخې ((دمــاغي)) کرکټــر ارزول شوی او ډلبندي شوی یم (د پوهاند سید بهاوالدین مجروح د شننې له مخې) او له همدې کبله چې له هرڅومره ګرانې او پېچلې علمي موضوع او مسالې سره مخامخ شوی یم، د پوهېدنې او شننې له توغه یې پــوره وتلی یم، خو بیا هم د پرله پسې هاندو زیار په پایلــه (نتیجــه) کــې. زه همدومره پوهېږم چې دومره تېز هوشه نه یم او یو څه وخت ته اړتیا لرم چې یوه علمي یا فلسفي پوښتنه او مساله په هر اړخیزه توګه حل کړم او هرو مرو پرې بریالی کېږم. زما پرتلیزه روغتیا زما د خپلې پاملرنې او اوډلي ژوند زېږنده ده. یوه نیمه روغتیایي ستونزه به هرومرو ولرم چې یا خو به مور زېږې وي او یا خو به مې د ژوند په لومړنیو پنځلسو کلونو کې راپېښه شوې وي، ځکه دغه کلونه مې له سختې بېوزلۍ او بدویت سره ملګري وو. زه له څو کلو راهیسې پوه شوی یم چې ښي غــوږ او کینــه سترګه مې کمزوري دي او له دې سره متې پر دې هم ورسېدم چــې دا دومره عمر او بیا د زده کړو په بهیر کې هرومرو زیانمن شوی یم او ډېــر څه مې چې باید لاسته راوړي وای او ژر مې لاسته راوړي وای، له لاسه وتلي دي. حافظه مې هم دومره پیاوړې نه ده او د ټولو په پای کــې لــه ارثي پلوه زما د پزې د څوکې یو څه کږوالی هم تل زما د ناپــامۍ او نــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيرتيا سبب شوی دی. زما نه ژبورتيا هم ښايي د پاســنيو طبيعــي او کسبي روغتيايي نيمګړتياوو زېږنده وي او له همدې کبله مــې د زده کړو په ګړنيو ازموينو کې تل پوره نومرې نه دي اخيستې او په ليکنيــو (تحريري) هغو کې مې بيا پوره پوره وړې دي. اوس هم زه تــر ويـنــا پــه ليکنه کې ځان ډېر پياوړی ننګيرم که دا خبره سمه وي چې د هر چا د استعداد او ذکاوت له لوړوالي سره هماغومره د لېونتوب لــوړوالی هــم وي، نو کېدای شي، دغه غبرګ وياړ زه هم ولرم. خو رښتيا رښتيا دا ده چې زه ټول فرهنګي او علمي بري او برياوې د خپل لوړ استعداد زېږنده نه، بلکې تر هر څه دمخه د خپلو هاندو هڅو او خولې تويونو ييبره بولم، زه دلته د نوميالي مخترع اډيسن د خبرې پخلی کوم چې د اختراعاتو په باب يې د يوې پوښتنې په ځواب کې کړې وه:

((نبوغ په سلو کې ۹۹ په خولې توينه اړه لري او يوازې يو په الهام)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانپېښنې

(Autobiography)

د ځانپېښنو ثبت د لیکـوال د ځـاني، ټـولنیز، سـیاسي او فرهنګـي ژوندانه په څېړنه او سپړنه کې ډېر رول لـري، پـه تېـره بیـا دا چـې دا پېښې په خپله د لیکوال په قلم ثبت شوي وي. دا لیکنه یا ځانپېښې، چې دلته یې لولئ، پوهاند استاد زیار په خپل قلـم لـیکلي، نـو ځکـه دده د ژوند په تشریح کې ډېره مرسته کوي.

کله چې سړی د همېشه بهار ننګرهار له منځي جلال اباد څخه مخ پر سویل یو دېرش څلوېښت کیلومتره د مزینې په ښکلې او سمسوره دره کې پورته ولاړ شي او د سپین غر شنې لمنې ته ورنژدې کېږي، په هــر نیم کیلومتري واټن کې یوې لویې ویالې ته رسي چې لوی لوی کلــي او لوړې برجورې کلاوې، شنې کروندې، بڼې دېــرې او ښــېرازې بــاغچې وربـاندې لکه د مرغلرو لړ پرله پسې پرتې دي. دغه ویالې لــه پســرلي نیولې، د اوړي تر وروستیو شپو ورځو له مست څپانــد ((مزینــې)) رود څخه د لویو لویو دودیزو بندونو له لارې اوبه را اخلــي او ډکــې بهېږي او بیا وروسته یې د چینو او کارېزونو نرۍ نرۍ اوبه ځای نیسي؛ له همدې کبله یې د لرنیو (وروستي ورخو) برخو منګني کښتونه د برنیو (سر ورخو) هغو هومره ګڼ سمسور او ښېرازه نه وي- مزینــې رود لــه خپلې ښکلې او اوږدې درې سره د سپین غر له هغو ســویلي ســر درو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښخه سرچینه اخلي، چې د شینوارو او خوګیانو ترمنځ تېرنی او اداري برید جوړوي او شمالي هغه یې د کورمې سیند سرچینه؛ د مزینې رود پر نویو اوبو (باریکاب) باندې پر کابل سیند پای ته رسي.

دغه رود له کوټ او چپرهار هغو سره د ((روداتو ولسـوالۍ)) رغـوي چې لومړی ترې په ((تور راغه)) او دویم ترې په ((سپین راغـه)) جـلا کېږي.

د همداسې یوې ویالې له سر ورخ ښخه پر شمال د ((اخون کلی)) د کلاوو لړۍ رانښلي چې ښلورمه یې د ملک میرسید کلا نومېږي او ځینې یې د ملا رحمت الله کلا هم بولي، ځکه د دواړو مخورو ترمنځ سمه پـر دوو برخو وېشل شوې او دواړه یو برابر اړوندان او ګاوندیان لري. دغه کلا تر ټولو هملړو کلاوو ډېره لوړه او برجوره ده او مخه یې د تلبهاندې ویالې له کبله تل په شنو کروندو، بڼو دېرو او بڼکیو ښکلې او ښېرازه برېښي. د مزینې رود منځ لار چې اوس سړک شوی دی، د دغې کلا لـه سـویلي اړخه تېرېږي.

زما مور وپلار تر یوه لانجمن واده دولس- دیارلس کاله وروسته له یو زوی لور سره له پاسنې حصارک، میدانک او بیا روغانیو ښخه دغې کلا ته رالېږدېدلي وو او د ملک میرسید د ګاونډي په توګه یې په یو خونیز کور کې استوګنه غوره کړې وه، چې له ښارویو سـره پـه کـې یوځـای اوسېدو. زه د خپلې مور د وینا له مخې په همدغه کورګي کې د ۱۳۱۵ل کال پر دویمه یا درېیمه میاشت زېږېدلی یم، چې د صفرې له میاشتې او د مندتو (زردالو) له موسم سره یې سمون درلود؛ دا ځکه چې دغه تازه راوتې مېوه یې راباندې وېشلې وه دا هغه شپې ورځې وې چې زما د دوو خویندو ترمنځ یوازینی اووه- اته کلن ورور د کوي د ناروغۍ له کبله له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نړۍ څخه تازه سترگې پټې کړې وې. له دې لامله زما زېږېـدنې دغـې کوچنۍ کورنۍ ته نوې رڼا وبښله او له ټولې بېوزلۍ سره سره یې د ناز او هوسایۍ په غېږ کې رالوییدلم او په مینه مینه یې پاللم او روزلم. پلار به مې په هر اختر کې په ښایسته کالیو پټولم او په کال کې به یې د سیالۍ په توگه د ولسوالۍ بازار (شیرشاهي) ته پر شا لېږدولم او یـوه ښـکلې چرمه یې ټټرۍ (سدرۍ) به یې راته پر درزي باندې گنډلـه. د پـلار د ځوانۍ د ځواکمنو مټو او نه ستومانېدونکي کارو زیار په برکت مـو یـو شډل، مگر څه ناڅه هوسا او بسیا ژوند درلود. له کرگرۍ او جـولاگرۍ سره یې د غوا خوسي او مېږې وزې ساتنه پالنه هم کوله. له همدې کبله مو د شودو، شړومبو کوچو او غوړیو کمی نه و او هېڅ ژمی مو بې لاندي نه تېراوه.

له فرهنگي پلوه میرسید کلا تر نورو کلاوو پوره دمخه وه، هسې خو ټول اخون کلی، لکه څنگه یې چې له نامه ښکاره وه، یو دیني – فرهنگي کلی و او د سیمې د یوه مخور او ستر ځمکوال اخون پـه نامــه نومــول شوی و چې شاهي دربار ته یې هم لار درلوده او امیر حبیــب الله خــان ورته د ورځې تر اوو وژنو (قتلونو) فرمان ورکړی و. خو کله چې ورباندې د اوبخرې (حقابې) د بلوسنې له کبله یو سر تېر بزگر غلیلاک راوړ او له غټو زامنو سره یې یوځای بلې نړۍ ته ولېږه او ساتندوی امیر یــې هــم همهال د خپلو چړچو بلهاري شو، نو یوې نوې را لېږدېدلې فرهنگي ((قاضي امین جان)) کورنۍ یې ځای ونیو. دغې کورنۍ هم نژدې شل کاله پر اسکیرلي ولس باندې د یوه ځبېښاکگر په توگه خپله واکمني وچلوله، تر څو یې د جاسوسۍ په تور له چوچو پوچو سره د کابل دهمزنگ ځای شو او ترې راپاتې سمسور باغ او دېره یې د یــوه لـومړني ښـوونځي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرانیستنې لپاره په زړه پورې انګېـزه شـوه چـې د مزینـې حصـارک ښوونځي په نامه یې د تېر فرهنګي برم یوازینی پاتوړی او ځای ناستی وګرځېد.

زموږ کوچنۍ کورنۍ د نورو دوه درو ګاونډیو کورنیو غونډې د کــلا د دواړو ځمکوالو دیني فرهنګي کورنیو له اغېز سره سره زما نورو خویندو ورونو له لیک لوست سره کومه لېوالتیا نه درلوده. خو کله چــې زه تــر شپږ کلنۍ واوښتم او د کال مخکې جوړ شوي ښوونځي پلټونکي راپسې راغلل، نو پلار مې له ټولو هلو ځلو سره ونه شو کړای، ما تــرې د کــلا د یوازیني ښوونځي منګي هلک په توګه وژغوري. له دې سره یوه اندېښنه دا وه چې زه نه چېرې د یوه نارامه هلک په توګه کوم ســرکاري کتــاب څیرې کړم او ده ته خطره پېښه شي. یوه همداسې ورته اندېښنه ورتــه بله هغه مهال پیدا شوه چې ما ترې د سرښوونکي په سپارښتنه د یوې بغدادۍ سیپارې د رانیونې غوښتنه وکړه. دا یې بیــا داســې انګېرلــه، ګوندې چې هغه راڅخه څیرې یا تر پښو لاندې شي، غاړه به یې راسره بنده شي، خو مور مې دغه کار یو ستر ثواب ګاڼه، سیپاره یې راته پیدا کړه. د هغې له پای ته رسولو سره یې راته (عم) سپیاره او بیا یې په هغې پسې قران شریف هم د ملا او ملک له کورنیو څخــه راتــه پــه ســوال وغوښتل او د هماغو کورنیو له ښځمنو سره مې لوستل. پلار مې له دغه کار څخه متې هماغه مهال خبر شو چې زما تربور استاد ترې د مبارکۍ ویلو په ترڅ کې د پګړۍ غوښتنه وکړه، بیا یې نو په هسکه غاړه هغه ته پګړۍ ورکړه او زه یې ونازولم. مګر تر څو چې ژوندی و، د ښــوونځي د یوې سلېټ تختې اخیستنه یې را باندې ونه لوروله. دریم ټولګي ته نوی بریالی شوی وم چې د پلار سیوری مې له سره پرېوت او ما ددې لپــاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې متې راته مور سليټ تخته واخيسته، مړينې يې دومره اندېښمن نه کړم. له دې ناخبره چې يوازينی رزمنه وال (نفقه رسان) مو له لاسه ورکړ او د مشروټې نرينه غړي په توګه د درو نورو غړو (مور او دوو کشــرانو ورونو) کالخوايي همدا زما تر غاړې شوه. زه اړوم چې په هماغه نه کلنۍ کې تر ژرندې او لو و لور پورې ټولې بهرنۍ چارې پرمخ يوسم. له پــلاره راته دومره پانګه پاتې وه چې متې مو پرې يوه وزه واخيسته، نور نــو د خدای اسرې ته کېناستو. له بده مرغه هماغه ژمی له سختو واورو سره ملګری و او بل کال ته ورپسې پر ټوله سيمه د يوې بېسارې وچکالۍ او قحطۍ ناتار راخپور شو. ځوانې جانې کونډې مور مې نوره اړووته چې د کور ځلور دېوالي پرېږدي، تور ټيکری پر سر کړي او له مــورې درو ســرو زامنو سره په کوچياني ژوند پيل وکړي؛ دواړې مشرې خويندې مو خو لا د پلار پر ژوند په خپل بخت پسې تللې وې. مور به مـــې د لــو و لــور او مزدورۍ لپاره کشروټی درې کلن ورور په غېږ کې ونيو او مــورې دوه لــړ شان غوټکي (نه کلن او شپږ کلن) ورونه به يې له لاسه ونيوو او د کامې، جلال اباد او نورو لريو نژديو سيمو په تکل به مو خپل ((عاريتي)) کورو کلي پرېښوول. يا به مو د غنمو وږي ټولول، يا کودي، يا به مو د جــوارو وږي سپينول، يا به مو پومبه اوبله او يا خو به مو له چا سره په يوه خېټه مزدوري کوله.

ما له دغو ټولو خواريو مزدوريو او لولنګريو سره سره بيــا هــم د زده کړې لړۍ نه پرېښووه او له ځلورم ټولګي څخه مې تر شــپږمه څــه پــر مزينه او څه پر کامه د يوه او بل په مزدورۍ پرمخ بوتلــه. دغــه مهــال (۱۳۲۸ل) مو له ميرسيد کلا څخه خپل پلرني کلي حصارک ته کډه وکړه. هلته مو د خپل پخواني ځای ځايګي او پولې پټي څه نښه نښانه او قباله

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتې نه وه او تر کلونو کلونو ګاونډیتوب وروسته مو متې په خپلو متو ځانته کلاګۍ جوړه کړه او جریب نیم ځمکه مو ورسره هم وپېرله. د ښوونځیوالې زده کړې ترڅنګه مې هر سهار او مازیګر دیني هغه هم پرې نه ښووه او تر شپږم ټولګي وروسته راته د همدې مزدکي زده کړې کېدون راترلاسه شو او د چړي په توګه مې پوره څلور کاله د ننګرهار په بېلابېلو لریو نژدیو سیمو کې عربي او پارسي زده کړې پرمخ یوووړې، ترڅو راباندې د کوم زړه سواند فرهنګیالي زړه وسوه او په جلال اباد کې یې تر ازموینې وروسته د ۱۳۳۲ل تعلیمي کال لپاره د کابل لیلیه ښوونځي ((دارالمعلمین)) ته راواستولم. دا زما په ژوند کې لومړی اوړون ټکی و چې هم یې له بېوزلۍ او لولنګرۍ وژغورلم او هم یې له ناپوهۍ او بې لیک لوستۍ.

کابل د هېواد د یوازینۍ غورې فرهنګي منځۍ په توګه زما د هر اړخیزې روحي او ذهني ودې او غړېدا لپاره لیاره اواره کړه او زما پرمخ یې د پراخو علمي- فرهنګي پرمختیاوو روښانه څنډونه او لرلیدونه پرانیستل. په ابن سینا ښوونځي او دارالمعلمین کې زما شپږ کلنې زده کړې له ډېرو بریو او بریاوو سره ملګرې وې. له اتم ټولګي څخه مې د شاعرۍ او لیکوالۍ وړتیا غځونې وکړې او زه یې دېته وهڅولم چې په ټولو پوهنتوني څانګو کې له چانس درلودنې سره سره ژبې او ادب ته مخه وکړم او همدا مې تر پایه د ژوند یو نه بېلېدونکی ټوک وګرځي. له دې سره سره مې له لسم ټولګي څخه تر دولسمه د ژمنۍ رخصتۍ له خوا د هلمند ناوې په پروژه کې له امریکایانو سره لومړی کال د ډیزاینر او پر دویم کال د افیس انجنیر په توګه کار کاوه چې پر جیب خرڅ سربېره مې خپله انګلیسي زده کړه هم پراخواله د تعلیمي کال په اوږدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې مې هر ګوره ادبي او ژورنالیستي لړۍ هم پرمخ وړه او د بایسکتبال د ټیم د غړي او مشر په توګه مې وزګار وخت هم هسې وزګار نه تېراوه. پر ورځپاڼو، مهالنیو او اوونیزو سربېره مې سر له دولسم ټـولګي ۱۳۳۷ل څخه له راډیو افغانستان سره د همکارۍ لړۍ هم رانښــلولې وه او پــه پوهنتوني دوره کې مې پرې د څو ورځپاڼو او مجلو پرله پییلې خبريالي هم ور زیاته شوه.

پر ۱۳۴۱ل کال له پوهنځي څخه له وتلو سره سم له سمونې په علمي کدر کې ونیول شوم او د ژبپوهنې د نــوې پرانیســتل شــوې څــانګې (موسسې) په چوکاټ کې راته ((د افغانستان د ژبپوهنې اتلس)) لپاره د ژبنیو څېړنو کار را تر غاړې شو چې پر ۱۹۶۰م کال په ویانا کې د یونسکو د ختیځپوهنې د څلیرویشتمې کانګرې له خوا یې سپارښت شوی و او د اروپایي ژبپوهانو په علمي تخنیکي او مالي مرسته د یوې اوږد مهــالې پروژې په توګه پرمخ وړل کېده. ما نژدې پنځه کاله د هېواد په غرو رغو او کلیو باندو کې د هېواد د څوارلسو ژبو څه دپاسه سل ګړدوده د جلا جلا اثارو په بڼه وڅېړل او وکښل. دغه ډګر څېړنې (فیلډ ریســرچونه) چې د هېواد او سیمې په کچه یې مخینه نه درلوده، زما د راتلونکو لورو څانګیزو زده کړو په بریالۍ پرمخوړنه او علمي فرهنګي بشپړتیا کې یو بېساری غوره نقش ولوباوه.

ما په دغه ترڅ کې د نورو دوه درو ملګرو په توپیر یوازې د ګړدودو پر څېړنه، کښنه او ټولونه بسنه نه کوله، بلکې ورسره ورسره مې د هــرې اړوندې ژبې او سیمې فولکور او دودونه جالونه هم کښل او راټولول. له دې سره سره مې ژورنالیستي هڅې هم پرمخ وړې او د بېلابېلو خپرونو د همکار او په تېره د هېواد ورځپاڼې د لومړني او همېشني خبريال پــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه مې د هر څېړنیز سفر یو اوږد انځوریز راپورتاژ هــم را برابــراوه. د علمي او فولکوریکو څېړنو یوه برخه مې علمي خپرونو لکه کابل مجلې او ورځې مجلې ته سپارله او بله مې له ځان سره په ځانګړو څرمه کتابچو کې راخوندي کوله؛ ثبت کړې هغه خو مې له ژبنیو څېړنو سره یوځای د پروژې د امانت په توګه د اړوندو ځانګو په واک کې ورکوله چې آر (اصل) یې سویس ته استول کېده او کاپي یې د پوهنځي د ژبپوهنې په موسسه کې خوندي کېدله.

زما د علمي- فرهنګي بشپړتیا دویم اوږون ټکی د لوړو ځانګیزو زده کړو لپاره هغه بورس و چې د نومړو پنځه کلنو څېړنو د پاداش په توګه د سویس ملي فونډ راپه برخه کړ. ما ددغه هېواد د پایتخــت بــرن پــه دولتي پوهنتون کې شپږ کاله د ټــولیزې (عمــومي) ژبپــوهنې هنــدو اروپایي او هندو اریاني فیلولوژۍ او پــه څرمــه توګــه د وګــړ پــوهنې (اتنولوژۍ) او ادبپوهنې زده کړې پرمخ بوتلې. چې لومړي درې کاله مې د الماني او انګلیسي ژبو زده کړې او پیاوړتیا او ماسټرۍ ونیول او درې وروستي مې د یفل دوکتورا. ما د سویس په ښکلي هېواد کې له شــپږ کلنې استوګنې څخه نه یوازې د خپلې ځانګیزې پرمختیا او بشــپړتیا لپاره ګټه واخیسته چې لا تر څنګه مې لــه خپــل اســتاد پروفیســور ژارژردار سره د افغانستان د ژبپوهنې اتلس د تیارونې په بهیر کې هــم خپله مرسته ونه سپموله، په تېره د خپلو څیرلیو او کښلیو ګړدودو په برخه کې. پروفیسور ژاردار د سویس د ناسیونال فونډ درې- څلور ټوکه چاپ ته چمتو کړي او پاتې کار ته له کور ناستې سره سره دوام ورکوي. له هېواد سره مې پرله پیيلي ژورنالیستي او ادبي اړیکي دپخوا په څیر پالل. د شعر په برخه کې مې ببخي یوه نوې لیاره ونیوله او دا نه یوازې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې لامله چې د اروپايي ادبي او شعري بهير تر اغېزې لاندې راغلی وم، هغه هم زياتره له جوليز (فورمال) پلوه، بلکې نوي طبيعـي، ټـولنيز او فرهنګي چاپېريال راباندې نوې اغېزې وښندلې، پـه تېـره د سـويس بېساري ښکلي او الهام ښونکي پنځ زما پـر شـاعرانه ولولـو يـو نـه اټکلېدونکی اثر واچاوه. ما په وزګار او ازادو ورځو کې لـه غـر ګرځيـو اوسکي لوبغاړو سره يوځای پر واورينـو الپونـو او ښـېرازو ځنګلونـو، سيندګيو او سيندونو او ټولو جنتي منظرو ګرځېدم او د ايشيا د جنت ((افغانستان)) په ياد به مې ترې شاعرانه الهامونه اخيستل، په سويس او نورو اروپايي هېوادو کې زما د شعرونو ښېلګې په ښلابېلو غونډونو کې له ځای او نېټې سره راخوندي شوې دي. ما د سويس له ديموکراسۍ څخه په ګټه اخيستنه د خپل يوه شعر الماني ژباړه د پوهنتون په يـوه کـېنې لاسې اوونيزه ((برنرستوډنټ)) کې خپره کړه چې ډېره هنګامه او انګازه يې پيدا کړه او د اړونـدو زده کړيـالو (محصـلينو) د ټـولنې ((فــوروم پوليتيکوم)) له تاوده هر کلي سره سره راباندې په وروستيو دوو کلو کې يو نيم زريز بورس پر پنځه سويز بدل شو. هماغه وو چې لـه سياســي شعرونو سره مې هغه پخوانۍ لېوالتيا کمه شوه او له ټولنــوال ريـاليزم سره مې د روماتنتيسيزم او سمبوليزم راګډولو ته هڅه ډېره شوه، يا د چا خبره د ((شعريت)) په هڅه کې شوم. که څه هم زما دغه هڅه هېواد ته له راستنېدو او ګوندي فعاليت سره نيمزالې غوندې پاتې شوه او متې يې د شپېتمو کلونو له پيل سره بېرته ساه واخيسته. هسې خو سياست زما له شعر سره نه بېلېدونکی پيوند لري. ځکه زه شعر او هر هنـر پـه ژوند پورې تړلی بولم او سياست ور پورې د ژوند د يوه واقعيت په توګه اړوند ګڼم خو دومره نه چې هغه د شعار تر بريده ورسوي. ما د همـدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستی لسيزې په سر کې پاسني آر ته خپله پاملرنه زباته کړه او په پای کې مې هم کره کتونکو ته زباته کړه چې نور مې وچ او سپېره شعار تـه پای ټکی ايښی دی او دا دی د همدې لړۍ تر دوه گونو غونډونو (اور او وينې- گلولې) پسې مې درېيم غونډ چاپ ته چمتو دی چې په يو مهال کې د ازاد پښتو شعر لومړنی بشپړې بېلگې هم گنل کېږي او له دې سره سره زما د شل کلن ازاد شعر غورځنگ له عملي او لارښودو بېلگو څخه شمېرل کېدای شي. د ۱۳۵۱ل په درشل کې مې له سـويس څخـه لـه راستنېدو سره د ژبو او ادبياتو پوهنځي د پښتو څـانگې د ژبپـوهنې د استاد په توگه خپله رسمي او مسلکي دنده له سره پيل کړه او د تدريس ترڅنگه مې د څېړنو او ليکنو او له دې سره د ژورناليستي فعاليت لړۍ هم په نوي دود او سبک راونښلوله. د پوهنځي د دوې مياشتنی مهالنی (وږمې) را تر غاړه کېدل مې د دوو غبرگو غورځنگونو د سيستماتيکولو او رښتيايني لپاره ښه فال وگاڼه چې لومړی مې د ((يوې يوازينی گډې نږه بشپړې کره ليکنی پښتو)) او دويم مې د ((نوي ازاد پښتو شعر)) په نامه ان د سويس د استوگنې په وروستيو کلو کـې د کابـل مجلـې او ځانگړو ليکونو له لارې اعلام کړی و. په دغه (وږمې) مجله کې مې تولې رارسېدلې ليکنې له پورتني آرو معيار سره سمې کره کولې او بيا مـې چاپ ته سپارلې او همداسې يې د ازادو او نيم ازادو شعري بېلگو خپرول درواخله. له هماغې لومړی گنې څخه مې پر وړاندې ټينگار (مقاومـت) پيل شو، خو ما خپله درسته پر ځمکه ونه غورځوله، کتـونکې ډلـه او همکاران مې په منطق او استدلال له ځان سره ملگري کړل او د پښتو ټولنې رسمي او نيم رسمي گواښونه مې د پوهنتوني اتاريتی او علمـي ځوابيه ليکنو سره شنډ کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه مهال چې لومړی ډله ییز ټکر مې پر ۱۳۵۴ل کال د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز په پرانیستونکي نړیوال علمي سیمینار کې لــه دودیــزو پښتو پوهانو او ټیکه والو سره پېښ شو او ځوان زده کړوال پښــت او د ارواښاد نارویژي استاد پروفیسور مورګن ستیرن تر مشرۍ لاندې مــې ټول مېلمانه اروپايي ژبپوهان او ختیځپوهان پر خوا ودرېــدل او د چــا خبره هغو ته مې علمي او رواني ماته ورکړه. نور مې زوړ اندو بــډانو لــه ډاګیزې (علني) مخامختیا څخه لاس واخیســت او لــه هغــې ورځــې راهیسې یې چې له سرکاري واک وویسا څخه په ګټه اخیستنه زما مخې ته هر ډول کرکنډې راغورځولې، له پښو یې غورځولای نه شوم، کــه څه هم توکیز او مانیز زیانونه یې ډېر راورسول، نه مې کوم اثــر جــایزه وړای شوه او نه یې د چاپ کابو پیدا کوله، مګر یو مخیزه یې زما د علمي او ژورنالیستي هلو ځلو مخه نیولای نه شوه. هغه ټول څېړلي او لیکلي اثار مې پرله پسې زېرمه کول او متې مې د ثور اوښتون له دویــم پــړاو راهیسې د هغو د چاپ لړۍ راونښلوله چې اوس یې شمېر ۱۶ ته رسېږي. دا زما د ګوندیتوب یوازینۍ ګټه وه چې د نورو لیکوالو او پوهانو غوندې زما اثارو ته هم د چاپ لاره اواره شوه. نور خو یې تر اوښتونه پوره اووه کاله د سر په کاسه اوبه راکړې او را وروسته مې هم یو کلن څرخي زندان د همدغه ګوند پر سر وګاله چې په جنتي سویس کې یې زما د رښتیني ژوند شپږ کاله بېرته له صفر سره برابر کړل او دا باید اعتراف وکړم چې ګوندیتوب زما د ((معیاري پښــتو)) او ((ازاد پښــتو شــعر)) د غبرګــو غورځنګونو د خنډ و ځنډ تل یو غوره لامل بلل شوی دی. پــه علمــي، ژورنالیستي او زېږندویي (ایجادي) ډګر کې هر ګوره زه ډېر لږ د ګوند د دیکتې او دوکتورین اړوند شوی یم او که په یوه لیکه کې ورسره راغلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

یم، هغه مې ورسره له ښه یا بدمرغه اند پوهیز (ایډیولوژیکي) گډوالی و. اوس چې مې د واکمن گوند له لیکو څخه د وتو دوه کاله تېر شوي هم دي، د خپل پاټکیز رغښت او د افغان ولس د وروسته پاتېوالي په غوښتنه له خپلې اند پوهې او نړۍ لید څخه تېرېدونکی نه یم. زه د یوه نړیوال سیستم په توگه د ستالیني سوسیالیزم د راپرځېدنې هر کلی کوم، خو کپیتالیزم یې هېڅکله یوازینی الترناتیف او ځایناستی نه بولم او د یوه منځگړي هومانیستي ژغورنده نړیوال غورځنگ منځته راتگ ته سترگې پر لار یم له دې سره په زېړنـدویي ډگر کې هم د سوسیالیستي ریالیزم پر ځای د یوه رښتیني هومانیزم لاروي خوښوم او د هېڅ بېلارې کوونکي پانگوالي (ایزم) لاره به ونه نیسم.

زه ځان پوره بریالی ننگیرم چې زما شل کلنو غبرگو غورځنگونو نن سبا خپلې ییبرې او اغېزې ښندلې له یوې یوازینۍ کره پښتو سره په لره بره پښتونخوا کې ((ازاد)) یا په بله وینا ((نوي ازاد پښتو شعر) نـور لـه هغې کړغېړنتیا (ابتذاله) را ژغورل شوی دی چې تر شپېتمو کلونو دمخه ورسره لاس و گرېوان و. دا کومه پوچه او بې سرو بوله ادعا نه ده، بلکې د زبات لپاره یې عیني لاسوندونه لرم. د ساري په توگه د نوي او نـوي ازاد شعر او ان نوي داستان هېڅ یو ځوان نوښـتگر زمـا لـه سـیده او ناسیده شاگردۍ او لارښوونې څخه انکار نه شي کړای. دا ماته نور کوم ارزښت نه لري چې څوک مې د شاگردۍ یا لارښوونې پاسلنه مني یا نه مني مگر د غورځنگ ویاړ راځنې هېڅکله اخیستلای نه شي.

زما ټولې لیکنې، څېړنې، علمي، ژورنالیستیکي او زېړندویي کارونه په لومړي سر کې په خپله مورنۍ ژبه دي او کله نا کله مې په کې له پارسي، انگلیسي او الماني څخه هم کار اخیستی. لومړی شعري ازمېښت مـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په پارسي ژبه و چې د اتم ټولګي په پای کې مې ویلی و او د ۱۳۳۴ل کال د ابن سینا ښوونځي په پسرلنۍ غونډه کې مې اورولی و. همدارنګه له پارسي څخه زما لومړۍ پښتو ژباړه له لسم ټولګي، له انګلیسي څخه له دولسم ټولګي او له الماني څخه له ماسترۍ مهاله راپیلېږي دا چې پارسي شعر مې دومره نه دی پاللی، ښایي چې چا به ورهڅولی نه یم، خو هڅه مې کړې چې په هر شعري غونډ کې یې یوه نیمه شعر ډولـه بېلګه را واخلم. په کتابي بڼه زما لومړۍ ژباړه هم له دري څخه په پښتو وه چې د ((طب او حکمت په اسلام کې)) تر سرلیک لاندې مې په یوولسم ټولګي کې پر ۱۳۳۶ل کال تر سره کړې او پر ۱۳۳۷ل کال د وخت د ښوونې او روزنې د موسسې له خوا په افسیټ چاپ خپره شوې ده.

زما ادبي ژباړې له انګلیسي څخه پر ۱۳۳۹ کال د الفردو موسس د یوه شعر او د یوه چیني لیکوال د داستان له پښتو کولو سره پیل کېږي او له الماني څخه پر ۱۳۴۸کال د سویسي ګتهیلف، الماني ګویتې، برتولت برېښت او داسې نورو شاعرانو د شعرونو له ژباړې سره. د پارسي شعر را اړونه مې خو ټیک له هماغه شپږم ټولګي څخه رانښلي چې په جومات کې مې د سعدي ګلستان او بوستان، د جامي یوسف و زلیخا، د نظامي سکندر نامه او د داسې نورو کلاسیکو شاعرانو او ناثرانو اړوند اثار د یوه ټاکلي دودیز کریکولم په چوکاټ کې له عربي هغو سره یوځای یو بل پسې لوستل او ورسره ورسره مې پارسي لیک زده کاوه. د همدغه کار له برکته مې وکړای شول، کابل ته له رسېدو او د اووم ټولګي له پیلونې سره مې پر پارسي باندې د لاسبري بهیر تر نورو پښتو ژبیو ډېر ګړندی

(c) ketabton.com: The Digital Library

و، تر دې کچې چې دوه کاله وروسته مې په کې خپل لومړی شعر هــم وکښه.

زه دا خپله ستره نېکمرغي ګڼم، تر هغې مخکې چې له بهرنیو ژبــو سره مې پېژندويي پيدا شي، د مورنۍ ژبې ((پښتو)) تــر څنګــه دغــې دويمې غورې هېوادنۍ ژبې زما په علمي- فرهنګي بشپړتيا کې يوه نه هېرېدونکې اغېزمنه ونډه اخيستې ده او پر دې ډېر وياړم او ښاځم چې د ناپليون له خبرې سره سم دغې دويمې زده کــړې ژبــې ماتــه دويــم شخصيت رابښلی دی.

ما په ۲۹ کلنۍ کې د يوې اوږدې سوځنده مينې تر بريــالنۍ پــايلې وروسته واده کړی او د همدغه برياليتوب له کبله يې راته د ((پښتيان)) او ((پښتيانا)) په نومونو دوه غبرګ نښانونه د مينه وړي برخليک پر ټټر راځړولي دي.

دا دی، په څرمه ډول خپل ژوند ليک له يوې لنډې کرونولوژۍ سره د خپلو ليکنو څېړنو، ژباړو او ادبي زېږونو بشپړ ليکلو ستاسې مخ ته ږدم چې په لنډ ډول زما له پېچلي، مګر وياړلي اندو ژوند سره پېژنــدګلوي پيدا کړئ.

په ټوله فرهنګي او شاعرانه مينه

پوهاند دوکتور مجاور احمد زيار

کابل، مرغومی، ۱۳۷۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځونه

ددغه اثر په کښلو کې له دغو لاندې اخځونو او یادښتونو څخه ګټه اخیستل شوې ده:

۱- دوکتور عبدالحکیم طبیبي، تلاشهای سیاسی سید جمال الدین افغاني، ۱۳۵۵ل کال، ۲۰مخ.

۲- د پوهاند زیار پنځوسمه کالیزه، د اکبر کرګر له خوا د استاد زیار اورول شوی ژوند لیک.

۳- ژوندون مجله ۱۳٦۷ل کال، د میزان-عقرب ګڼه، ۷۸-۸۰مخونه او د پښتې ځلورم مخ.

٤- د نورمحمد سهیم مقاله، د استاد زیار پنځوسمه کالیزه، ناچاپه.

۵- وږمې مجله، ۱۳٤۲ل کال، ۹ ګڼه، ۳۵-٤۳ مخونه.

٦- پوهنې مجله، ۱۳۳۹ل کال، ۹ ګڼه، ٦۷-۷٤ مخونه.

۷- پوهنې مجله، ۱۳۳۹کال، ۱۰ ګڼه، ۵۷-٦۲ مخونه.

۸- د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼه، ۱۳٦٤ل کال ۲۵۵ ګڼه، ۵ مخ.

۹- د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼه،۱۳٦٦ل کال د ۷ میاشتې د ۱٤ نېټې ګڼه، لومړی مخ او درېیم مخ.

۱۰- وږمه، ۱۳۵۱ل کال، ٤-۵ ګڼه، ۱-۲مخونه.

۱۱- کابل مجله، ۱۳٤۹ کال، ٤ ګڼه، ۵۷-۵۸ مخونه.

۱۲- وږمه، ۱۳۵۳ ل کال، لومړۍ ګڼه، ۱-۲ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳- پوهنتون کابل (اوونیزه)، ۱۳۵۳ل کال، ۱٦ ګڼه، ۲مخ.

۱٤- درفش جوانان (اوونیزه) ۱۳٦۰ل کال، د ۱۱ میاشتې د ۲۷ نېټې ګڼه.

۱۵- پوهنتون کابل (اوونیزه) ۱۳٦۷ کال د ثور د اوومې نېټې ګڼه.

۱٦- زنان مجله، ۱۳٦۰ل کال، ۲ ګڼه، ۱۹ مخ او ۳۳ مخ.

۱۷- هېواد (ورځپاڼه)، ۱۳٦۰ل کال، ۱۰ میاشت، ۲۳ نېټې ګڼه.

۱۸- هېواد (ورځپاڼه)، ۱۳٦۰ل کال، ۳ میاشت، ۱٦ نېټې ګڼه.

۱۹- عبدالروف بېنوا، اوسنی لیکوال، ۳ ټوک، ۱۳٤٦ کال، ۱۱۰۸ مخ.

۲۰- د اصف بهاند مقاله، د پوهاند زیار پنځوسمه کالیزه، ناچاپه.

۲۱- وینه او مینه (شعري غونډ) پوهاند زیار، ۱۳٦۰ل کال.

۲۲- اور او وینې (شعري غونډ) پوهاند زیار، ۱۳٦۰ل کال.

۲۳- د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼه، د ۱۳٦٦ل کال، ۳مه میاشت، د ۱۱ نېټې ګڼه، د ن. سیوري یا (اسحق ننګیال) لیکنه.

۲٤- زیار، مجاوراحمد: ګلکڅونه (شعري غونډ)، ۱۳٦۷ل کال.

۲۵- پوهاند زیار: زنداني نغمې (شعري غونډ)، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې خپرونه، ۱۳٦٤ ل کال.

۲٦- سوزونه او سازونه (شعري غونډ)، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې خپرونه، ۱۳٦٤ل کال.

۲۷- پوهاند زیار: اند و ژوند (شعري طرحې او څلوریزې) د سرحدونو چارو وزارت، ۱۳٦۸ل کال.

۲۹- ژوندون مجله، ۱۳٦۷ل کال، ۱ ګڼه، ۵-۲۲مخونه.

۳۰- وږمه، ۱۳۵٦ل کال، ٤ ګڼه، ۵۰-۵۷ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱- د عبدالحمید مومند یاد، د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳٦٦ ل کال.
۳۲- ژوندون مجله، ۱۳٦٦ل کال، لومړۍ گڼه، ٤۷-٥٤ مخونه.
۳۳- د حمزه یاد، ۱۳٦٦ل کال، ۱۱ گڼه، ۲۹-٦۸ مخونه.
۳٤- کابل مجله، ۱۳٦۲ل کال، ۱۱ گڼه، ۳٤-٤۲ مخونه.
۳٥- د محمد هوتک یاد، ۱۳٦۲ل کال، ۱٤٥-۱٥۲مخونه.
۳٦- کابل مجله، ۱۳٤۲ کال، ۷-۸ گڼه، ۲۳-۳۲ گڼه.
۳۷- کابله مجله، ۱۳٤۲ل کال، ۹ گڼه، ۱٤-۳٦گڼه.
۳۸- کابل مجله، ۱۳٤۳ل کال، ٤ گڼه، ۷-۲۳مخونه
۳۹- کابل مجله، ۱۳٦۲ل کال، ۲ گڼه، ۱۲-۱۳ مخونه
٤۰- کابل مجله، ۱۳٦۳ ل کال، لومړۍ گڼه، ۲۹-۳۹ مخونه
٤۱- کابل مجله، ۱۳٦۲ل کال، ۱۲ گڼه، ۱-۸ مخونه
٤۲- ژوندون مجله، ۱۳٦۲ل کال، لومړۍ گڼه، ۹-۲۱مخونه
٤۳- ژوندون، ۱۳٦۲ل کال، ۲ گڼه، ٥٥-٦٦ مخونه
٤٤- ژوندون، ۱۳٦۲ل کال، ۲ گڼه، ۷٦-۸۰مخونه
٤٥- ژوندون، ۱۳٦۲ل کال، ۳ گڼه، ٥-۹ مخونه.
٤٦- ژوندون، ۱۳٦۲ل کال، ٤ گڼه، ۹-۱٥ مخونه.
٤۷- فولکور مجله، ۱۳٥٥ل کال، ۱۱ گڼه، ۱٥۷- ۱٦٦ مخونه.
٤۸- فولکور، ۱۳٥٥ ل کال، ٦ گڼه، ۲٦-۲۹ مخونه
٤۹- فولکور، ۱۳٥٥ل کال، ۳ گڼه، ۳٥-۳۹ مخونه.
٥۰- فولکور، ۱۳٥٥ل کال، ۲ گڼه، ۳۹-٤۲مخونه.
٥۱- فولکور، ۱۳٥٥ل کال، ٤ گڼه، ۳۲-۳٥ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۲- فولکور، ۱۳۵٦ل کال، ۳ ګڼه، ۲۸-۲۹ مخونه.

۵۳- فولکور، ۱۳۵۵ل کال، ۵ ګڼه، ۲۹-۳۱ مخونه.

۵٤- فرهنګ خلق مجله، ۱۳۵۷ل کال، لومړۍ ګڼه، ۲٤-۲۵ مخونه.

۵۵- هنر مجله، ۱۳۵۷ل کال، لومړۍ ګڼه، ۲٤-۲۵ مخونه.

۵٦- هنر، ۱۳۵۹ل کال، لومړۍ ګڼه، ۵-٦ مخونه.

۵۷- هنر، ۱۳۵۸ل کال، ٤-۵ ګڼه، ۱۸ او ۸٤ مخ.

۵۸- هنر، ۱۳٦۱ل کال، قوس، حوت، ګڼه، ۳-٦مخونه.

۵۹- هنر، ۱۳۵۹ل کال، ٤ ګڼه، ۵-۷ مخونه.

٦۰- هنر، ۱۳۵۹ل کال، ۵-٦ ګڼه، ۱۷-۱۸ مخ.

٦۱- پوهنې مجله، ۱۳٤۱ل کال، ٤ ګڼه، ٦۳ مخ.

٦۲- پوهنې مجله، ۱۳٤۱ل کال، ۳ ګڼه، ۲۰-۲۳ مخونه.

٦۳- پوهنې مجله، ۱۳٤۱ل کال، ۳ ګڼه، ۱۸-۱۹ مخونه.

٦٤- بلخ مجله، ۱۳۵۷ ل کال، لومړۍ ګڼه، ۱٤-۱۵ مخونه.

٦۵- ژوندون مجله، ۱۳٦۲ل کال، ۳ ګڼه، ۵-۹ مخونه.

٦٦- ژوندون، ۱۳٦۱ل کال، لومړۍ ګڼه، ۱۲-۱۵ مخونه.

٦۷- ژوندون، ۱۳٦۱ل کال، ۳ ګڼه، ۱۱-۱٤ مخونه.

٦۸- ژوندون، ۱۳٦۱ل کال، ٤ ګڼه، ٤٤-٤۷ مخونه.

٦۹- اجتماعي علوم مجله، ۱۳٦۱ل کال، ۳ ګڼه، ۱٦۳- ۱۷۲ مخونه.

۷۰- تحقیقات کوشاني مجله، ۱۳۵۹ل کال، ۲ ګڼه، ۱۱-۱۱٦ مخونه.

۷۱- دوستي مجله، ۱۳۵۹ل کال، ۲-۳ ګڼه، ٤-۳۸ مخونه.

۷۲- بدني روزنه مجله، ۱۳۳۹ کال، لومړۍ ګڼه، ۱۲-۱٤ مخونه.

۷۳- بدني روزنه، ۱۳۳۹ کال، لومړۍ ګڼه، ۱۱-۱۳ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۴- مېرمن مجله، ۱۳٤٤کال، د اسد د میاشتې ګڼه، ۱۱ او ۱۳ مخونه.
۷۵- مېرمن، ۱۳٤٤ل کال، د سنبلې- میزان ګڼه، ۲۳ او ۵۳ مخ.
۷٦- دوستي مجله، ۱۳٦۲ل کال، ۳ ګڼه، ۸۰-۸٤ مخونه.
۷۷- دوستي، ۱۳٦۳ل کال، ٤ ګڼه، ۲۷-۲۹ مخونه.
۷۸- دوستي، ۱۳٦۰ل کال، ۸ ګڼه، ٤٤-٤۸ مخونه.
۷۹- دوستي، ۱۳٦۲ل کال، لومړۍ ګڼه، ۵۱-۵۷ مخونه.
۸۰- دوستي، ۱۳٦۱ل کال، ۱۱ ګڼه، ۵۷-٦۳مخونه.
۸۱- ژوندون مجله، ۱۳٦۷ل کال، میزان-عقرب ګڼه، ۵۳-۵٤ مخونه.
۸۲- ژوندون، ۱۳٦۵ل کال، ۵-٦ ګڼه، د پښتۍ څلورم مخ.
۸۳- محمد صدیق روهي، ژوندون مجله، ۱۳٦۳ل کال، ۵ ګڼه، ۸ مخ.
۸٤- محمد صدیق روهي، ژوندون مجله، ۱۳٦۳ل کال، ۵ ګڼه، ۱۳ مخ.
۸۵- کابل مجله، ۱۳۵۲ل کال، ۱-۲ ګڼه، ۲۵-۳۷-۱۸۰مخونه.
۸٦- وږمې مجله، ۱۳۵۲ل کال، ۱-۲ ګڼه، ۱۷٤-۱۸۰ مخونه.
۸۷- کابل مجله، ۱۳٤۹ل کال، ۸ ګڼه، ٤٤- ۵۱ مخونه.
۸۸- کابل مجله، ۱۳٦۲ل کال ۸ ګڼه، ٤۱-۵۱ مخونه.
۸۹- ننګرهار مجله، ۱۳۵٤ل کال، د حوت میاشتې ګڼه، ۱۰ او ۳۲ مخ.
۹۰- ننګرهار مجله، ۱۳۵٤ل کال، د سلواغې ګڼه، ۱۵ او ۳۹ مخ.
۹۱- ننګرهار، ۱۳۵٤ل کال، د مرغومي او سلواغې ګڼه، ۲۷ او ۳۰ مخ.
۹۲- پکتیا مجله، ۱۳۵٦ل کال، ٤ ګڼه،٤ مخونه.
۹۳- پکتیا، ۱۳۵٦ل کال، ٤ ګڼه، ۲۲-۲۳ مخ.
۹٤- پکتیا، ۱۳۵٦ل کال، ٦ ګڼه، ۱۲ مخ.
۹۵- وږمه، مجله ۱۳۵٤ل کال، ۳ ګڼه، ۱۷۳-۱۷۷ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹٦- پکتیا مجله، ۱۳٥٦ل کال، ۷ ګڼه، ۸ مخ

۹۷- پکتیا، ۱۳٥٦ل کال، ۸ ګڼه، ۱۲ مخ

۹۸- پکتیا، ۱۳٥٦ل کال، ۹ ګڼه، ۸ مخ.

۹۹- پکتیا مجله، ۱۳٥۷ل کال، ۱-۲ ګڼه، ۱٦ مخ.

۱۰۰- پکتیا مجله، ۱۳٥۷ل کال، ۳ ګڼه، ۲۸ مخ.

۱۰۱- پکتیا مجله، ۱۳٥۷ل کال، ۷ ګڼه، ۲۳ مخ.

۱۰۲- پکتیا مجله، ۱۳٥۷ل کال، ٤ ګڼه، ۱٥ مخ.

۱۰۳- پکتیا مجله، ۱۳٥٦ل کال، ٥ ګڼه، ۱٥ مخ.

۱۰٤- ننګرهار مجله، ۱۳٥۳ل کال، مرغومي-سلواغې ګڼه، ۲۷ او ۳۰ مخ.

۱۰٥- وږمه مجله، ۱۳٥۱ل کال، ۳ ګڼه، ۱۱-۱۱٦ مخونه.

۱۰٦- وږمه مجله، ۱۳٥۱ل کال، ٤-٥ ګڼه، ۱٦٤- ۱۷۸ مخونه.

۱۰۷- وږمه مجله، ۱۳٥۱ل کال، ٦ ګڼه، ۱۷٦-۱۷٦ مخونه.

۱۰۸- وږمه مجله، ۱۳٥۲ل کال، ۳-٤ ګڼه، ۱٥۲-۱۹٤ مخونه.

۱۰۹- وږمه مجله، ۱۳٥۲ل کال، ٥ ګڼه، ۱۲۱- ۱۲۹ مخونه.

۱۱۰- وږمه مجله، ۱۳٥۲ل کال، ٦ ګڼه.

۱۱۱- سباوون مجله، ۱۳٦٦ل کال، ٥ ګڼه، ۳٥ او ٦۳ مخ.

۱۱۲- زرین انځور، کابل مجله، ۱۳٦٤ل کال، لومړۍ ګڼه، ۱ مخ.

۱۱۳- سباوون مجله، ۱۳٦۷ل کال، ۲ ګڼې، ۱۸-۱۹- مخونه.

۱۱٤- مېرمن مجله، ۱۳٦۷ل کال، ۲ ګڼې، ۱۸-۱۹ مخونه.

۱۱٥- کابل مجله، ۱۳٥٥ل کال، ۷-۸ ګه، ۷۱-۷٤ مخونه.

۱۱٦- پوهنتون کابل، (اوونیزه)، ۱۳٦٦ل کال، ٥ میاشت، ۲۷ نېټې ګڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱ل کال، ۳ ګڼه، ٦۹-۷۱ مخونه.
۱۱۸- ژبنۍ څېړنې، نوراحمد شاکر، ۱۳۵۲ل کال.
۱۱۹- وږمه مجله، ۱۳۵۰ل کال، ۵-٦ ګڼه، ۱۱۲-۱۱۵ مخونه.
۱۲۰- خراسان مجله، ۱۳٦۰ل کال-، ۵-٦ ګڼه، ۱۵۰-۱۵۳ مخونه.
۱۲۱- وږمه مجله، ۱۳۵۲ل کال، ٦ ګڼه، ٤۷-٤۸ مخونه.
۱۲۲- وږمه، ۱۳۵۲ل کال، ٦ ګڼه، ۵۵-۵٦ مخونه.
۱۲۳- پښتو څېړنې، (د مقالو مجموعه) د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳۵٦ل کال.
۱۲٤- وږمه مجله، ۱۳۵۲ل کال، ۵ ګڼهو ۵۷-۵۹ مخونه.
۱۲۵- وږمه مجله، ۱۳۵۲ل کال، ۱-۲ ګڼه، ۹۰-۹۱ مخونه.
۱۲٦- وږمه مجله، ۱۳۵۱ل کال، ۱-۲ ګڼه، ۹۸-۱۰۲ مخونه.
۱۲۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱ل کال، ٦ ګڼه، اته مخیزه.
۱۲۸- وږمه مجله، ۱۳۵۲ل کال، ٦ ګڼه، اته مخیزه.
۱۲۹- وږمه مجله، ۱۳۵۲ل کال، ۵ ګڼه، ٦۳-٦۷ مخونه.
۱۳۰- وږمه مجله، ۱۳۵۲ل کال، ۱-۲ ګڼه، ۱۱۳-۱۲۲ مخونه.
۱۳۱- وږمه مجله، ۱۳۵۱ل کال، ۱-۲ ګڼه، ۱۳۹-۱٤۰ مخونه.
۱۳۲- وږمه مجله، ۱۳۵۱ل کال، ٦ ګڼه، ۸۹-۹٦ مخونه.
۱۳۳- وږمه مجله، ۱۳۵۱ل کال، ٦ ګڼه، ٤۷-٤۸ مخونه.
۱۳٤- وږمه مجله، ۱۳۵٤ل کال، ٤ ګڼه، ۸۷-۱٦۰ مخونه.
۱۳۵- وږمه مجله، ۱۳۵۱ل کال، ٤-۵ ګڼه، ۷۳-۷٦ مخونه.
۱۳٦- وږمه مجله، ۱۳۵۱ل کال، ٤-۵ ګڼه، ۱۱۷-۱۲٦ مخونه.
۱۳۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱ل کال، ۳ ګڼه، ۱-۳ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۸- ۳ ګڼه، ۸٦-۸۷ مخونه.

۱۳۹- عرفان مجله، ۱۳۵۷ل کال، ٤-۵ ګڼه، ٦۱-٦۷ مخونه.

۱٤۰- د امیر کروړ یاد، د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳٦٤ل کال، ۳۹۰-۳۹۹ مخونه.

۱٤۱- وږمه، ۱۳۵۲ل کال، ۳-٤ ګڼه، ۱۲۵-۱۳۲ مخونه.

۱٤۲- وږمه مجله، ۱۳۵۲ل کال، ٦ ګڼه.

۱٤۳- وږمه، ۱۳۵۲ل کال، ۳-٤ ګڼه، ٦۹-۷۰ مخونه.

۱٤٤- کابل مجله، ۱۳٤٦ل کال، ۹ ګڼه، ۲۰-۳۰ مخونه.

۱٤۵- کابل مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۲ ګڼه، ۱۰٦-۱۰۷ مخونه.

۱٤٦- کابل مجله، ۱۳۵۹ل کال، ۲ ګڼه، ۱۹-۳۵ مخونه.

۱٤۷- کابل مجله، ۱۳۵۹ل کال، ۳ ګڼه، ۱۳-۱۸ مخونه.

۱٤۸- کابل مجله، ۱۳٦۱ل کال، ۲ ګڼه، ۵٤-۸۲ مخونه.

۱٤۹- خراسان مجله، ۱۳٦۲ل کال، ۱۲ ګڼه، ۵٤-۸۲ مخونه.

۱۵۰- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳ل کال، لومړۍ ګڼه، ۳۰ مخ.

۱۵۱- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳ل کال، د ثور میاشتې ګڼه، ۲۸ مخ.

۱۵۲- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳ل کال، د غبرګولي میاشتې ګڼه، ۳۷-۳۸ مخونه.

۱۵۳- ننګرهار مجله، ۱۳۵۵ل کال، د وږي میاشتې ګنه، ۱۵ مخ.

۱۵٤- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳ل کال، د وږي میاشتې ګنه، ۳٤ مخ.

۱۵۵- ننګرهار مجله، ۱۳۵۵ل کال، د لړم میاشتې ګنه، ۲۹ او ۳٦ مخ.

۱۵٦- ننګرهار مجله، ۱۳۵٦ل کال، د لیندۍ میاشتې ګنه، ۱۳ مخ.

۱۵۷- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳ل کال، د لیندۍ میاشتې ګنه، ۲۳ مخ.

۱۵۸- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳ل کال، د مرغومي او سلواغې میاشتو ګڼه، ٤۸ مخ.

۱۵۹- عرفان مجله (میاشتنۍ)، ۱۳۵٦ل کال، لومړۍ ګنه، ۱٤۱-۱٤٦ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۰- عرفان مجله، ۱۳۵۵ل کال، ۱۱ گڼه، ۱۵۷-۱٦٦ مخونه.

۱٦۱- پکتیا مجله (میاشتنۍ)، ۱۳۵٦ل کال، لومړۍ گڼه، ۱٦ او ۳۷ مخ.

۱٦۲- پکتیا مجله، ۱۳۵۵ل کال، ۲ گڼه، ٦ مخ.

۱٦۳- پکتیا مجله، ۱۳۵٦ل کال، ۲ گڼه، ۱۸ مخ.

۱٦٤- وړمه مجله (درې میاشتنۍ)، ۱۳۵٤ل کال، ٤ گڼه، ۸۷-۱۰۸ مخونه.

۱٦۵- وړمه مجله، ۱۳۵۱ل کال، ٦ گڼه، ۳۷-٤۲ مخونه.

۱٦٦- وړمه مجله، ۱۳۵۱ل کال، ٦ گڼه، ۸۵-۹۲مخونه.

۱٦۷- ننگرهار مجله (میاشتنۍ)، ۱۳۵۲ل کال، د وړي میاشتنۍ گڼه، ۳۷-۳۹ مخونه.

۱٦۸- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷ل کال، ٦ گڼه، ۲٦ مخ.

۱٦۹- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷ل کال، ٤ گڼه، ۲٦ مخ.

۱۷۰- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۱-۲ گڼه، ۱۵ او ٤۹ مخ.

۱۷۱- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۳ گڼه، ۱۳ او ۲۸ مخ.

۱۷۲- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۵ گڼه، ۱۳ مخ.

۱۷۳- وړمه مجله، ۱۳۵۳ل کال، لومړۍ گڼه، ۱۰٤-۱۰٦ مخونه.

۱۷٤- وړمه مجله، ۱۳۵۳ل کال، لومړۍ گڼه، ۱۲۲-۱۲٤ مخونه.

۱۷۵- وړمه مجله، ۱۳۵۳ل کال، لومړۍ گڼه، ۱۳۱-۱٤۰ مخونه.

۱۷٦- وړمه مجله، ۱۳۵۳ل کال، ۳ گڼه، ۱۲۹-۱۳۱ مخونه.

۱۷۷- وړمه مجله، ۱۳۵۳ل کال، ٤ گڼه، ۱۵۹- ۱٦۲ مخونه.

۱۷۸- وړمه مجله، ۱۳۵۳ل کال ۱۲۱- ۱۳۵ مخونه.

۱۷۹- پښتو څېړنې، د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳٦۷کال، ٤۱۲-٤۵۹ مخونه.

۱۸۰ کابل مجله، ۱۳٤۷ل کال، ۱۱-۱۲ گڼه، ۱۰۹ مخ.

۱۸۱- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳ل کال، د وړي میاشتې گڼه، ۲۳ او ۳۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸۲- بیاض، فارسي هندوستاني خپرني اورګان، ۱۹۸۳م کال، لومړۍ ګڼه،
۱۸۳- هېواد ورځپاڼه، ۱۳۵۹ل کال، وږی، ۱۳۱ نېټې ګڼه.
۱۸٤- پوهاند زیار: ویي پوهنه، کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳٦۰ل کال.
۱۸۵- پوهاند زیار: ویي رغاونه، د کابل پوهنتون ګستنر چاپ، ۱۳۵۵ل کال.
۱۸٦- پوهاند زیار: د ژبپوهنې بنسټونه، د کابل پوهنتون ګستنرچاپ، ۱۳۵۳ل کال.
۱۸۷- پوهاند زیار: نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی، د کابل پوهنتون ګستنر چاپ، ۱۳۵٦ل کال.
۱۸۸- پوهاند زیار: پښتو لیکلار، ننګرهار پوهنتون خپرونه، ۱۳٦۰ل کال.
۱۸۹- پوهاند زیار: پښتو نومتړنګونه، د سویس د برن پوهنتون خپرونه، ۱۹۷٤م کال.
۱۹۰- وږمه مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۳ ګڼه، ۱۱۸-۱۳۰ مخونه.
۱۹۱- پوهنې مجله، ۱۳۳۹ل کال، لومړۍ ګڼه، ۲۳-۳٦ مخونه.
۱۹۲- کابل مجله، ۱۳۵۳ل کال، ۲ ګڼه، ۱۰-۱۵ مخونه.
۱۹۳- پوهاند زیار: پښتانه او ورونه ملیتونه،ژباړه، ۱۳٦٦ل کال.
۱۹٤- کابل مجله، ۱۳٤۳ل کال، ۳ ګڼه، ٤۷-٤۸ مخونه.
۱۹۵- دوستي مجله، ۱۳٦۰ل کال، ۷ ګڼه، ٤۳-۵۲ مخونه.
۱۹٦- دوستي مجله، ۱۳٦۲ل کال، ۲ ګڼه، ۵۲-۵۸ مخونه.
۱۹۷- عبدالکریم پتنګ: د غرونو څوکې، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۵۹ل کال.
۱۹۸- عبدالحی حبیبي: نومورکي مورخین، د ژبو او ادبیاتو پوهنځي خپرونه، ۱۳۵۹ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹- میا فقیر الله جلال ابادي: فواید فقیرالله، د ژبو او ادبیاتو پوهنځي خپرونه، ۱۳۵۹ل کال.

۲۰۰- عبدالشکور رشاد: د پټې خزانې فرهنګ، د ادبیاتو پوهنځي خپرونه، ۱۳٦۲ل کال.

۲۰۱- عبدالحی حبیبي، د میا فقیرالله پېژند لیک، د ادبیاتو پوهنځي خپرونه، ۱۳۵۹ل کال.

۲۰۲- عبدالشکور رشاد: د احمدشاه بابا د دېوان غورچاڼ، ۱۳۵۷ کال.

۲۰۳- عبدالکریم محب: د چینیانو یونلیکونه، ژباړه، د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳۵۷ل کال.

۲۰۴- افضل ټکور: دا لیکوال دا څېړې، د قومونو او قبایلو چارو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو د ریاست خپرونه، ۱۳٦٦ل کال.

۲۰۵- عبدالروف خپلواک: ټولنپوهنه، ژباړه، ۱۳۵۲ل کال.

۲۰٦- پروفیسور دوکتورعبدالظهور او پوهنمل عین الدین نصر: مقدمه بر زبانشناسی، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳٦۳ل کال.

۲۰۷- دوست شینواری، زړه پانګه، د افغانستان د علومو اکاډمۍ ۱۳٦۳ل کال.

۲۰۸- پروفیسور سیال کاکړ: د کوشنیانو ژبه، د کوټې چاپ، ۱۹۷۹م کال.

۲۰۹- باقي بریال: مینه نه مري، شعري غونډ، ۱۳٦۷ل کال.

۲۱۰- عبدالروف بېنوا: پښتو روزنه، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز خپرونه، ۱۳۵۷ل کال.

۲۱۱- د غلام محی الدین افغان افکار او اثار، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳٦۰ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱۲- نصر الله حافظ: ستا د چم ګلونه، د چاپ او خپرونې د دولتي کومیټې خپرونه، ۱۳٦٥ل کال.
۲۱۳- کاوون توپاني: شګې او ګلونه، د چاپ او خپرونې د دولتي کومیټې خپرونه، ۱۳٦٦ل کال.
۲۱٤- ابراهیم عطایي: د پښتني قبایلو اصطلاحي قاموس، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز خپرونه، ۱۳٥۷ل کال.
۲۱٥- دوکتور ګل محمد نورزی: ادبي ژانرونه او مکتبونه، ۱۳۷۰ل کال.
۲۱٦-پوهاند زیار: ګلکځونه، د لیکوالو انجمن خپرونه، ۱۳٦۷ل کال.
۲۱۷- کابل مجله، ۱۳٤۳ل کال، ۳ ګڼه، ٤۷-٤۸ مخونه.
۲۱۸- د خوشال خټک فراق نامه، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳٦۳ل کال.
۲۱۹- د راحت یاد، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳٦۳ل کال، ٥۷-٦٥ مخونه.
۲۲۰- پښتو پښویه (ګرامر)، پوهاند زیار، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳٦۲ل کال.
۲۲۱- مېرمن مجله، ۱۳٦٤ل کال، ٥ ګڼه.
۲۲۲- څارندوی مجله، ۱۳٦۷ل کال، ۱۰ ګڼه.
۲۲۳- پوهنتون کابل اوونیزه، ۲۱-٥-۱۳٦٦ل نېټې ګڼه.
۲۲٤- وږمه مجله، ۱۳٥۱ل کال، ۳ ګڼه، ٦۹-۷۱ مخونه.
۲۲٥- پښتو مجله، ۱۳٦۰ل کال، لومړۍ ګڼه، ٤٥-٤۷ مخونه.
۲۲٦- پښتو مجله، ۱۳٥۹ل کال، ٤ ګڼه، ۱۱۸-۱۳۰ مخونه.
۲۲۷- پښتو مجله، ۱۳٥۹ل کال، لومړۍ ګڼه، ۹٦- ۱۰٥ مخونه.
۲۲۸- پښتو مجله، ۱۳٦۰ل کال، ۳ ګڼه، ٦٥-۷۰ مخونه.
۲۲۹- پښتو مجله، ۱۳٦۲ل کال، ۳ ګڼه، ٤٥-٥۰ مخونه.
۲۳۰- کابل مجله، ۱۳٥۷ل کال، ۲ ګڼه، ۱۰٦-۱۰۷ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳۱- کابل مجله، ۱۳۵۹ل کال، ۳ ګڼه، ۱۳-۱۸ مخونه.

۲۳۲- پلوشه مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۱-۲ ګڼه، ۲٤-۲٦ مخونه.

۲۳۳- پلوشه مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۳ګڼه، ۳٤-۳۵مخونه.

۳۳٤- پلوشه مجله، ۱۳۵٦ل کال، ٤ ګڼه، ۲۵- ۳۲ مخونه.

۲۳۵- پلوشه مجله، ۱۳۵۵ل کال، ۲ ګڼه، ۲۳-۲۸ مخونه.

۲۳٦- برکت الله کمین: تلوسې، شعري غونډ، ۱۳۵۲ل کال،

۲۳۷- کابل مجله، ۱۳٦۷ل کال، ۵ ګڼه، ۳۵-۵٤ مخونه.

۲۳۸- زیار: د کنیشکا د سره کوتل ډبرلیک (ژباړه)، ۱۳٦۹ل کال.

۲۳۹- خاوره، امین افغانپور، ۱۳٦۷ل کال.

یادښت: ما په پورتنیو یاد شویو اخځونو کې د هغوی ټول یاد شوي مخونه نه دي را اخیستي، یوازې مې د لیکنــو څرنګــوالی او د هغــوی سرلیکونه را اخیستي دي او په ځینو ځایو کې مې د هغوی ټول مخونه هم را اخیستي دي. د پوره مخونو راوړنه مې په دې خاطر کړې ده، چې شمېر او څومره والی یې څرګند شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستۍ بشپړونه

د کتاب د چاپ چمتو کېدنې په وروستیو شېبو کې د استاد زیـار د تازه زېړونو او خپرونو دا لنډیز برابر کړای شو:

۱- په ادبي برخه کې یې ځلور شـعري غونډونـه (د سـبرونو نڅـا، ګلوییونه، رزم و بزم، څڅواکي) او یو داستاني اثر (مینه د زړه په وینه) له چاپه راووتل. همدارنګه یې یو ننداریک (ډرامه) چې پر ۱۳۵۷ کال یې کښلې وه او چاپ و نندارې ته لا نه ده وړاندې شوې، دلته د یاد وړ ده.

۲- په څېړنیزه برخه کې یې یوه نوې څېړنه ((د پټې خزانې لیکزیکي شننه)) چې برخه برخه د ((وفا)) په اوونیزه کې خپـره شـوې ده، پـه همدغه روان کال کې په کتابي بڼه چاپ ته سترګې پر لار ده. د پېښـور پوهنتون پښتو څانګې او پښتو اکېډمۍ د باړه ګلۍ د تېر او سږ کال په غبرګو سیمینارونو کې یې اوږدې اوږدې څېړنې وړاندې کړې دي. همدا راز یې د بېلابېلو غونډو او خپرونو لپاره یو لړ لیکنې څېړنې، کره کتنې او سریزې کښلې دي او د لوی احمد شاه بابا د ۲۲۰ تلین په نمانځنه کې یې یوه لیکنه په وفا اوونیزه او بله د خلیل ولسي ادبي جرګې د اړونـد سیمینار په غونډ کې چاپ شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- په ژباړيزه برخه کې يې ((د هند و اروپايي ژبو لرغونی تاريخ)) د يادونې وړ دی چې له الماني سرچينو څخه يې را ژباړلې او د کابل مجلې د ۱۳۷۰ کال د درېيمې گڼې برابر ۳۴ مخه يې پرې نيولي دي.

د فرانسې افغانپوهاند کيفر لپاره يې ((د پتې خزانې الماني ژبــاړه او گرامري شننه)) خو تراوسه کورته هېره وه، همداسې يې په څلورو ژبو ليکلې ((ځانپېښې)) هم درواخله.

يون، ۱۳۷۲ل کال، مرغومی

(c) ketabton.com: The Digital Library

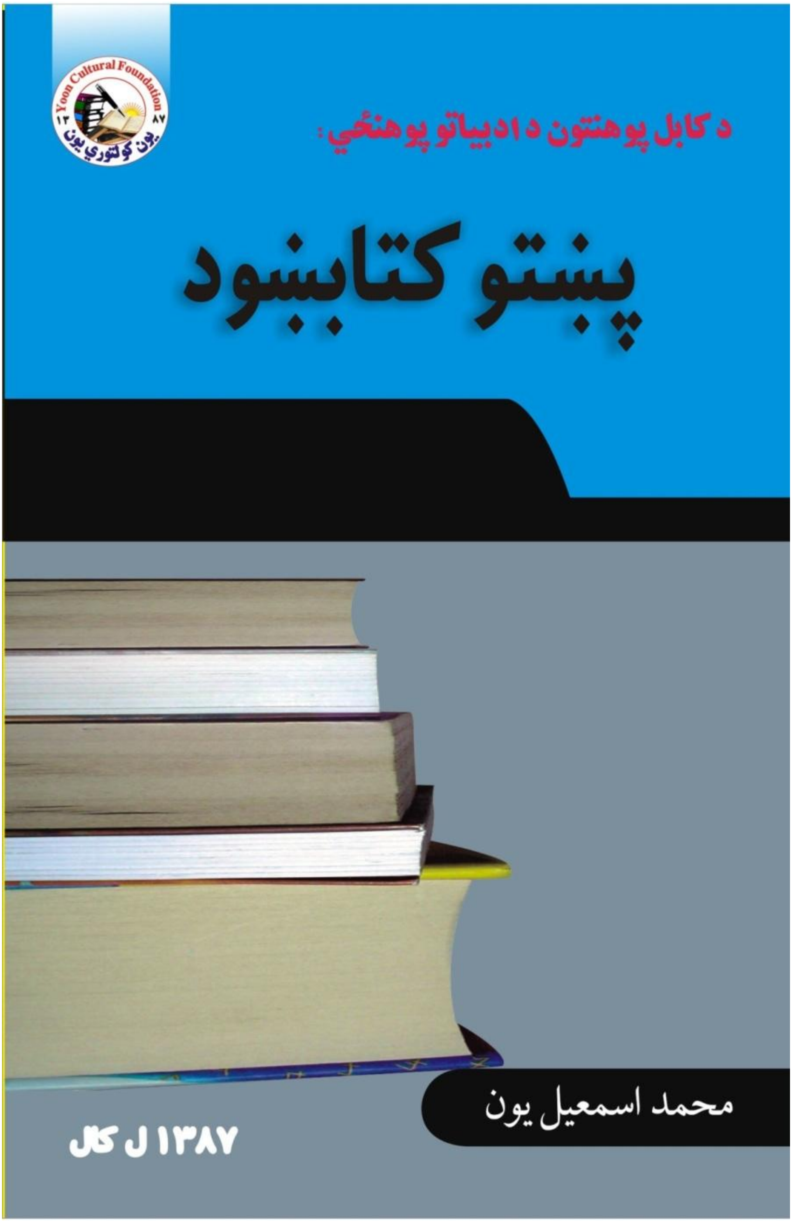

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي

د پنځوسو (۱۳۲۳-۱۳۷۳) کلونو

پښتو کتابښود

لیکوال

محمد اسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم:	ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابښود
لیکوال:	پوهیالی محمد اسمعیل یون
خپرندوی:	یون کلتوري یون
چاپشمېر:	۱۰۰۰ ټوکه
لومړی چاپ:	۱۳۷۶ل کال
دویم چاپ:	۱۳۸۷ل کال
د لیکوال	
پرله پسې نومره:	(۹)
د خپرندوی	
پرله پسې نومره:	(۹)
کمپوزر:	ضیاءالرحمن ضیاء

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې اثر د دویم چاپ په اړه څو ټکي

دا اثر ما پر (۱۳۷۳ل) کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي، د پنځوسمې کلیزې په ویاړ لیکلی و، هغه وخت کابل کې سخت جنگونه وو، پوهنتون په واقعیت کې تړلی و او یوازې په کابل ښار کې شپږ اووه ځله له یوه ځایه بل ځای ته مهاجر شوی و. درې کاله وروسته ددې زمینه برابره شوه، چې دا اثر چاپ کړم، هغه وخت په ټول کابل کې یو کمپیوټر هم نه و، چې ما پرې دا اثر کمپوز کړی وای، نو ځکه مې له گران ورور او خوږ ژبي شاعر صدیق الله بدر څخه هیله وکړه چې که دا راته په خپلو مبارکو گوتو ولیکي، بدر چې زما د فرهنگي مبارزې یو پخوانی ملگری او د سختې ورځې یار دی، په ورین تندي یې زما غوښتنه ومنله، دا اثر یې د څو میاشتو په بهیر کې خطاطي کړ، هغه هم یوازې د ثواب په بدل کې، دا کتاب درې کاله له ما سره پاتې شو، ځکه چې مالي لگښت ورته نه برابرېده، بیا مې د همدې پوهنځي له خپل یو ټولگیوال (احمدالله) څخه هیله وکړه چې دا کتاب چاپ کړي، د هغه اقتصاد ښه و، په تاجکستان او نورو هېوادونو کې یې تجارت هم کاوه، هغه هم زما خبره په خلاصې

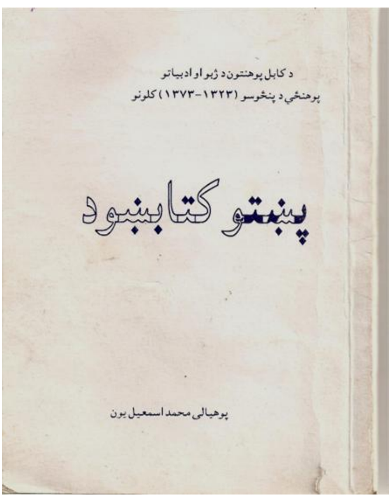

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټنډې ومنله. کله چې مې کتاب پېښور ته یووړ، نو له نورو کاغذونو سره مې په یوه ځانګړې پلاستیکي کڅوړه کې خوندي کېښود، څو ورځې راسره په ګل حاجي پلازا کې و، له ځان سره به مې ګرځاوه، ددې اثر همدا یوازېنۍ خطاطي شوې نسخه راسره وه، هغه کاغذونه چې بدر ورڅخه دا کتاب خطاطي کړی و، هغه متفرقه کاغذونه وو، ډېر منظم نه وو او د همدې څو کلونو په بهیر کې مې له لاسه وتي وو.

پر هغه ورځ چې مې دا اثر له ګل حاجي پلازا څخه قصه خوانۍ کې دانش چاپخونې ته ورووړ، نو سخته ګرمي هم وه، ددې ترڅنګ ما سره نورې کڅوړې هم وې، چې نور ناچاپ کتابونه او یادښتونه هم په کې وو. ګل حاجي پلازا کې مې یوه سیوري ته پر کټاره ډډه لګولې وه، کله چې تلم نو کڅوړې مې ځان سره واخیستې، موټر کې کېناستم، ((ګوره قبرستان)) ته لا نه وم رسېدلی چې زړه کې مې څه ټکه پرېوته، ما ویل راځه دا کڅوړې وګوره، نه چې څه شی پاتې نه وي، کله چې مې کڅوړې راجګې کړې، لږ سپکې رابښکاره شوې، دننه مې ولټولې اخوا دېخوا مې ښې واړولې، هر څومره چې ګورم کتاب نه شته، زړه مې ډېپ ولوېد، ما ویل لکه چې د څو کلونو خواري مې اوبو یووړه، حیران وم چې چېرته به رانه لوېدلی وي، ځان سره مې فکر وکړ راځه ګل حاجي پلازا ته لاړ شه، د هیلې یوازېنی ځای همغه دی، که هلته نه و نور نو زړه صبر کړه، له (صدر بازار) نه بېرته راوګرځېدم، ګرمي نو دومره زور اخیستی و، چې د چا خبر خوله یې لګوله، خو زه پر داسې غم اخته وم، پوه نه وم، چې پر څومره وخت بېرته ګل حاجي پلازا ته رسېدلی یم. همغه ځای کې چې ساعت دمخه ولاړ وم، څو ځله کښته و پورته تېر شوم، بیا هملته غلی ودرېدم، وروستی امید مې هم له لاسه ورکړ، لس پنځه لس دقیقې همداسې ځای پر ځای ولاړ وم، چورت وړی وم، چې ترڅنګ مې یو ځوان ودرېد، ماته یې وویل یون صیب خو به نه یې؟ ما ویل ولې نه یون یم، بیا یې راته وویل څه خو به درنه پاتې نه وي؟ ما ویل والله چې دغسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو کتاب مې چاپ ته وړه، تیار په ترس کې خطاطي شوی و، هغه راځخه ورک شوی دی، ځکه بېرته راغلم، دې وخت کې هغه لږ موسکی غوندې شو، کځوړه یې راښکاره کړه، دا خو به نه وي، ما ویل ولې نه والله همدا دی، د کځوړې منځ مې وکوت، کتاب په کې ایښی و، پر سترګو مې رڼایي راغله، وجود مې یخ شو، ارام شو، ما ویل کور دې ودان چې پر ما دې څومره غټ زېری وکړ. هغه وویل: زه همدلته په هغه دفتر کې کار کوم، پر دې لاره تېرېدم چې دا کځوړه مې ولیده، راجګه مې کړه، چې ومې کتل، کتاب په کې و او بیا ستا نوم پرې لیکل شوی، نو ځکه مې ځان سره وساته، ما ویل حتمي بېرته همدلته ورپسې راځې، زه خپله کتابونه کمپوزوم، ماته د کتاب درد او ستونزې معلومې دي، چې څومره سخت کار دی، خو څه ښه شو چې کوم بل ځای کې درنه نه دی پاتې شوی، ما ویل ډېره مننه وروره ما سره دې ډېره زیاته نېکي وکړه، څه خدمت درته وکړم، هغه ویل نه مننه، ښه کار دا وشو چې کتاب پیدا شو، ما ویل خفه ورته په دې وم، چې دا یې یوازېنۍ نسخه ده او بله یوه پاڼه هم ما سره نه شته. هغه ځوان نه مې یو ځل بیا مننه وکړه، کځوړې مې ټولې ځان سره ښې چک کړې او ژر د قصه خوانۍ پر لوري رهي شوم، د دانش چاپخونې مسئول اسدجان ساپي ته مې وویل: دا کتاب راته ژر چاپ کړه، هغه خپل ماشین ورپسې راووېست، ماته یې وویل: څومره او په کوم کاغذ؟ ما ورته وویل مه په کاغذ پسې ګرځه او مه یې شمېر پسې، همدا اوس یې چاپ ته ورکړه، دا ټوله کیسه مې ورته وکړه، هغه ویل خدای درسره ډېره نېکي کړې ده، سملاسي یې نورزي ته وویل، ژر دا کتاب یوسه چې پسټنګ یې کړي او سبا اول همدا چاپ کړه. دا و ددې اثر یو داستان. اوس چې له هغه وخته نږدې دولس کاله تېرېږي، زه یو ځل بیا خپل اثار په دې نیت چاپوم، چې د مرګ له خطره یې وژغورم. طبیعي خبره ده، چې دا اثر ځرګندې نیمګړتیاوې لري، خو د هغه وخت ظرفیتونه هم باید په پام کې ونیول شي، لکه د انساني مغز محصول هر اثر چې له نیمګړتیاوو خالي نه وي، دا اثر هم خپلې نیمګړتیاوې لري، خو اوس چې یې زه بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاپوم، د همدې مشخص کلکتیف د پنځوس کلن فعالیت د څرنګوالي په انعکاس کې ماته بې ګټې نه ښکاري. تر چاپ وروسته به (که ژوند مو ملګری و) طبعاً ددې اثر یاد شمار ګڼې د کابل پوهنتون ادبیاتو پوهنځي ته هم ورکوم، هلته به له دې اثر څخه ګټه اخیستل کېږي، په تېره بیا د مونوګرافو په تنوع کې به مرسته وکړي؛ تر یوه حده به د تکراري او کلیشه یي مونوګرافو مخنیوی وکړي. دا اثر به د ادبیاتو پوهنځي د محصلینو او استادانو مخ ته پروت وي، کله چې ددې پوهنځي لسیزې او یا شلیزې پوره کېږي، کېدی شي څوک پرې نور څه زیات کړي او سمونې په کې وکړي. اوس چې د کمپیوټر زمانه ده او د لاس خواري کمپیوټر ته انتقال شوې، نو ټولو لیکوالو ته بویه چې خپل اثار نه یوازې د بیاچاپ له لارې خوندي کړي، بلکې د انټرنیټ څپو ته یې هم وروسپاري، چې هم د مرګ له خطره خوندي شي او هم یې ګټه اخیستنه عامه او اسانه شي. ما د خپل کار د بشپړاوي او خوندیتوب لپاره همداسې یو لړۍ پیل کړې او له نورو لیکوالو هم هیله لرم، چې خپل کارونه په خپله تنظیم کړي او خپل اثار له ټولو احتمالي خطرونو څخه وژغوري، که چېرې دوی په خپلو اثارو کې د بیا سمون او زیاتون غوښتونکي هم وي، نو د خوندیتوب په حالت کې ورته دا کار لا اسانه کېږي. له ټولو افغان لیکوالو د همدې فرهنګي هیلې د تطبیق په هیله.

په درناوي

پوهندوی محمد اسمعیل یون

ارګ، د جمهوري ریاست ودانۍ

کابل- افغانستان

د ۱۳۸۷ل کال د کب ۲۰مه نېټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځو خبرې او د لیکوال پېژندګلوي

دغه رساله (د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پنځوسو کلونو پښتو کتابښود) د (۱۳۷۵ل) کال په لومړنیو ورځو شپو کې، یون صاحب د کتابت په خاطر ماته راکړه، ما هم په خوشالۍ سره د کتابت پر چارو پیل وکړ او تر څه مودې ځنډ وروسته مې خپل کار سرته ورساوه. کله چې د کتاب چارې ترسره شوې، رساله مې د هغه لیکوال ته ور وسپارله. د رسالې د ورسپارلو په جریان کې یون صاحب پر خپلې رسالې د څه لیکنې پېرزوینه راباندې وکړه، چې دا دی د همدغې پېرزوینې له مخې غواړم ځو شېبې د یادې شوې رسالې او بیا د ګران یون پر پېژندګلوۍ درسره وغږېږم.

تر دغې رسالې دمخه دوه نور کتابونه په دغه برخه کې د چاپ له ډګره راوتلي دي. لومړنی کتاب د ښاغلي لیکوال رازمحمد ویښ دی، چې (پښتو کتابونه) نومېږي. په دغه کتاب کې د برتش موزیم د پښتو کتابونو د معرفۍ ترڅنګ دننه په هېواد کې د چاپ شویو کتابونو یو فهرست هم ورکړل شوی دی. دویم کتاب د هېواد نومیالي لیکوال او محقق ښاغلي حبیب الله رفیع په دوو ټوکونو کې لیکلی، چې (پښتو پانګه) نومېږي.

همدارنګه په دغه برخه کې عتیق الله پژواک هم یوه بریالۍ هڅه کړې ده، چې په خپل وار د یادونې وړ ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه رساله چې اوس ستاسو په لاس کې ده له یادو شویو کتابونو څخه یو څه توپیر او نوی والی لري او هغه دا چې دا رساله د یو مشخص کلکتیف د استفادې په غرض لیکل شوی او هم په ځانګړې ډول د پنځوسو کلونو په بهیر کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د استادانو او فارغانو له پېژندګلوۍ سره سره د هغوی د اثارو او هم د مونوګرافونو بشپړه معرفي نامه ده.

دغه رساله په داسې وخت او حالاتو کې لیکل شوې ده، چې په وطن کې د اور او وینو سیندونه جاري وو، د ډاډ او اطمینان هېڅ څرک نه لګېده او د پوره نهیلیو ورځې شپې وې، څو ک چې په هغو حالاتو کې دلته مېشت وو، سره له ډېرې وېرې او ترهې یې د ورځني ژوند بارونه کاږل. زموږ لیکوال د هغې اورنۍ مینې له مخې چې له خپلې ژبې او خپل فرهنګ سره یې لري، په همدغو اور وړینو شېبو کې خپله رساله ولیکله او د هغه د بشپړتیا په خاطر د ګولیو، راکټونو او بمونو په باران کې کتابتون په کتابتون وګرځېد او ډېر کتابونه یې پسې وکتل.

ددغې رسالې ژبه ډېره خوږه او روانه ده، بې ځایه حاشیه روي په کې نه را ترسترګو کېږي، په ډېرو لنډو او وړو جملو کې ډېر څه په کې بیان شوي دي. کومه وروستۍ خبره چې غواړم ددغې درنې رسالې په باب وکړم، هغه داده چې کېدی شي د ځینو تخنیکي ستونزو له امله لا هم د ډېر شمېر لیکوالو او د هغو د اثارو او هم مونوګرافونو یاد په دې رساله کې راغلی نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پای کې هیله څرګندوم، چې دغه رساله لکه څنګه چې ښایي همداسې ډېره ګټوره او اغېزمنه ثابته شي او هغه ستونزې چې له دې امله راپېښې دي له دې سره له منځه لاړې شي.

یون صاحب په خپلې رسالې کې د ګڼ شمېر وتلو او نومیالیو لیکوالو او د هغو د پښتو اثارو پېژندګلوي درسره کوي او زه غواړم چې د یون صاحب د ژوند هېنداره درته وځلوم.

پر افغانستان او افغاني فرهنګ او خپلې ژبې اورنی مین پوهیالی محمد اسمعیل یون د اروابناد محمدخان زوی د ۱۳٤٦ل کال پر کب میاشت د لغمان ولایت د الینګار ولسوالۍ د نیازیو په یوې روښنفکرې کورنۍ کې زېږېدلی دی. لومړنۍ زده کړې یې په الینګار ولسوالۍ کې سرته رسولي، پر ۱۳٦٦ل کال کې له خوشال خان لېسې نه فارغ شوی دی. تر فراغت وروسته پر ۱۳٦۷ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي پښتو څانګې ته لاړ او پر ۱۳۷۰ل کال له نوموړې څانګې فارغ او پر همدې کال د پښتو څانګې د علمي کادر غړی شو.

یون صاحب تراوسه پورې دا لاندې ادبي فعالیتونه ترسره کړي دي:

۱- هیلې، ګډ شعري جونګ، راټولونه، ۱۳٦۷ل کال چاپ.

۲- نیمګړي ارمانونه، د حیران د شعرونو جونګ، سریزه او راټولونه، ۱۳٦۹ل کال چاپ.

۳- د لوونو فصل، ګډ شعري جونګ، راټولونه، ۱۳٦۹ل کال چاپ.

٤- د استاد الفت نثري کلیات، سریزه او راټولونه، ۱۳۷۰ل کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری، خپړنیز اثر، ۱۳۷۳ل کال چاپ.

٦- متکور، د شعرونو مجموعه، د لیکوالو انجمن، ۱۳٦۹ل کال چاپ.

۷- د نازو انا یاد، سریزه او د مقالو راټولونه، ۱۳۷۰ل کال چاپ.

۸- د محمدګل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه، ۱۳۷۳ل کال چاپ.

۹- د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پنځوسو کلونو پښتو کتابښود، همدا رساله.

همدارنګه د شعرونو دویمه مجموعه یې هم چاپ ته تیاره ده، چې یوه زیاته برخه یې په ځینو پښتو خپرونو کې چاپ او خپره شوې ده.

په سپېڅلې پښتني مینه

صدیق الله بدر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې اثر اړتیاوې، نیمګړتیاوې او بریاوې

د (۱۳۷۳ل) کال پر لړم میاشت ، چې پوهنتون د څووم ځل لپاره د پرله پسې جګړو له امله، له تجارت، جمهوریت، زرغونې لېسو، له پلان وزارت، کابل پولیتخنیک او د امام زمان له تکیه خانې څخه د خیرخانې مېنې په درېیمه برخه کې د سرور کاینات مسجد ته په مهاجرت مجبور شوی و، نو په همدې ترینګلي او جګړه ییز حالت کې د پوهنځي د هغه وخت د مشرتابه له خوا وپتېیل شوه، چې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي (پنځوسمه کلیزه) ونمانځل شي.

په همدې نیت ما ته هم بلنه راکړل شوه، چې د ادبیاتو پوهنځي د ټول ژوند په بهیر کې د دې پوهنځي د ځینو نامتو استادانو پر ادبي خدمتونو په ځانګړې ډول پر اثارو لیکنه وکړم. ما چې کله په دې باب د کتابونو پاڼې واړولې نو خدای(ج) شاهد دی، چې لیکنه وار په وار اوږدېدله. یو ځل بیا راته هغه اړتیا رادمخه شوه، چې موږ ورسره په پوهنځي کې د زده کړې پر وخت مخامخ وو. زموږ د تحصیل په وخت کې د محصلینو غټه ستونزه دا وه، چې هېڅ داسې کیلي موجود نه وه، چې د هغې په زور دې محصلین د ادبیاتو د لویې نړۍ ور پرانیزي او په دې لویې دنیا کې دې د خپل اند، ذوق او موخې نیلي وځغلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر چا چې به کومه وړه ليکنه هم کوله، نو اخځونو او کتابونو پسې به سرگردانه و، ان دا چې استادانو به په رسمي توگه سيمينار او کورنۍ دنده وروسپارله، بيا به هم د کتابونو په لټون او پيداکېدن کې پاتې راغلل، کله کله خبره تر دې بريده هم رسېدله چې استادان به هم د پوره اخځونو په ورکړه کې له ستونزو سره مخامخېدل.

دا ستونزه د پای ليکونو (مونوگرافونو) د ليکلو پر وخت لا ډېره څرگندېدله، فارغان به يو او بل ماخذ پسې لالهانده وو. څرنگه چې په پښتو څانگه کې د تېرو کلونو دمونوگرافونو بشپړ کتابښود او نومښود موجود نه و، نو داسې هم شوي چې يوه ټاکلې موضوع څو تنو فارغانو ته ورکړل شوې ده. د کتابونو او يا هم د اخځونو نشتوالي له کبله ځينو استادانو خپلو فارغانو ته ډېره ساده او بسيطه موضوع هم ټاکله، چې له آره په يو پايليک ليکلو نه ارزي.

ځينې داسې اشخاص هم له ادبياتو پوهنځي څخه فارغېدل، چې په پای کې يې د (شلو) ادبي کتابونو نومونه هم په پرله پسې ډول اخيستلی نه شول، هغه چا چې له ادبياتو سره يې پوره مينه لرله، د هغو لپاره هم دا امکان موجود نه و، چې په خپله ټاکلې څانگه کې تېر شوي کارونه ترسترگو تېر او پر نورو کېدونکو باندې غور وکړي.

همدغو نيمگړتياوو ما کې دا ولوله پياوړې کړه، چې لږ تر لږه په دې برخه کې داسې يوه هڅه وکړم، چې د ژبو او ادبياتو پوهنځي ځانگړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول په پښتو ځانګه کې دغه تشه که پوره ډکه نه شي، نو د محصلینو یو څه اړتیا خو حل کړي.

لکه څنګه چې ددې رسالې له نامه څخه ښکاري په دې کتابګوتې کې هڅه شوې، چې د پښتو کتابونو پېژندنه وشي، خو ځای نیم په کې د ځینو لیکوالو د یو نیم فارسي کتاب یادونه هم راغلې. داسې ټاکل شوې وه، چې د یو بشپړ کتابښود په څېر به د هر کتاب څه ناڅه پوره پېژندنه راځي، خو د تخنیکي ستونزو او د ځینو تذکرو د نابشپړ ثبت په وجه دا هیله پوره نه شوه. ځینو ځایونو کې د کتاب د چاپ کلونه او خپرندوی ارګانونه هم پاتې شول. یوازې د لیکوالو په همهغې پېژندنې بسنه وشوه چې په ادبیاتو پوهنځي پورې اړه لري. څرنګه چې د ادبیاتو پوهنځي تراوسه پورې بېلابېل پړاوونه وهلي او بېلابېل نومونه یې غوره کړي، ځینې ځانګې یو وخت په ادبیاتو پوهنځي پورې تړلې، خو وروسته بیا خپلواک پوهنځي ورڅخه جوړ شوي، دلته هم د هغو د استادانو او نورو لیکوالو د هغو اثارو یادونه شوې، چې دوی د ادبیاتو له پوهنځي سره وخت ناوخت تړښت لرلی دی.

د یو شمېر هغو استادانو د یادون امکان هم میسر نه شو، چې په بېلابېلو وختونو کې یې په پوهنځي کې د استادۍ دنده سرته رسولې او اثار یې لیکلي، همدارنګه د ځینو هغو فارغانو یاد چې د اثارو خاوندان دي. دا ددې اثر بله نیمګړتیا ده. له علمي او د کتابښودنې له میتود سره سم هم د دې کتاب محتویات برابر شوي نه دي. یوازې د وخت اړتیا په پام کې نیول شوې ده او همدا ډول نورې ډېرې نیمګړتیاوې، خو د پښتو مل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی: ((تور توتان- له یاره قربان)) خو زه په دې خوښ یم، چې ما د خپل احساس بار تر دې دمه راورساوه، دعلمي نیمګړتیاوو د بشپړاوي لپاره نورو ته خپله هیله ورغځوم. خو له دې سره سره که زما دا نیمګړی زیار د پښتو ژبې او ادب مینانو، پالونکو په ځانګړي ډول د ادبیاتو پوهنځي د راتلونکو محصلینو د ګټې اخیستنې، د هغوی د ادبي کړاو په اسانۍ او نورو ادبي چارو کې په درد ولګي او له اړتیاوو یوه اړتیا پوره کړي، نو دا به زما ددې او هغې بلې نړۍ د روحي ارامتیا او ډاډ سبب شي.

په ټوله انساني او پښتني مینه

پوهیالی محمداسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبو او ادبیاتو پوهنځي لنډه تاریخچه

((د ژبو او ادبیاتو پوهنځی د ۱۳۲۳ل کال د لړم (عقرب) پر میاشت جوړ شو. پر دې وخت د ژبو او ادبیاتو پوهنځی ((د ادبیاتو فاکولته)) په نامه یادېده. دغه مهال په کابل پوهنتون کې یوازې درې پوهنځي (طب، حقوق او ساینس) جوړ شوي وو.

پر ۱۳۲۷ل کال ښځینه قشر ته هم ددې زمینه برابره شوه چې په ادبیاتو پوهنځي کې زده کړې وکړي. پر دې مهال دې برخې د نارینه وو له برخې څخه جلا او بېلې خپلې درسي چارې پرمخ وړلې.

پر ۱۳۲۹ل کال د ادبیاتو د فاکولتې د محصلینو شمېر تر (۸۰) تنو څخه زیات و، پر ۱۳٦٥ کال دا شمېر (۱٤۰۰) تنو ته ورسېده، پر ۱۳٥۹ کال د هغو کسانو لپاره چې د ورځې یې د ځینو ستونزو له کبله نه شول کولای درسي چارو ته حاضر شي، د ادبیاتو د شپې پوهنځی جوړ شو.))[۱]

د ادبیاتو پوهنځي د جوړولو موخه دا وه، چې د هېواد ځوان نسل د فرهنگپالنې او فرهنگیالۍ په روحیه وروزي، د خپل هېواد له تاریخ او ثقافت څخه یې خبر کړي او په دې ډول د خپل هېواد له فرهنگ څخه بهرنیان او د هغو له فرهنگ او ژبو سره خپل هېوادوال اشنا کړي. له دې پرته د مسلکي ښوونکو روزنه او په بېلابېلو پوهنیزو او ادبي برخو کې د مسلکي کادرونو، څېړونکو او لیکوالو روزنه د پوهنځي بله موخه وه.

---

[۱] اسدالله حبیب: د اجتماعي علومو مجله، کابل پوهنتون، ۱۳۲۵ل کال، (۱-۱۸ مخونه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

((د ۱۳٤۰ او ۱۳٤٤ل کلونو ترمنځ د ژورنالیزم، الماني او فرانسوي ژبو څانګې هم په دې پوهنځي کې جوړې شوې. څرنګه چې پر دې وخت په ادبیاتو پوهنځي کې پر ژبو او ادبیاتو سربېره نور علوم، چې بشري علوم هم په کې شامل وو، تدریسېدل، نو پر ۱۳٤٤ لمریز کال ((د ادبیاتو او بشري علومو پوهنځي)) په نوم ونومول شو او پر ۱۳۵۸ل کال ((د ژبو او ادبیاتو پوهنځي)) په نوم یاد شو.

د ۱۳۵۲- ۱۳٦۲ ل کلونو په واټن کې په ادبیاتو او بشري علومو پوهنځي کې یو لړ بدلونونه رامنځته شول، پر ۱۳۵۳ل کال کله چې د تعلیم او تربیې پوهنځی لغوه شو، نو د هغه پوهنځي د انګلیسي ژبې او ادبیاتو څانګه، د اجتماعي علومو ډیپارټمنټ، د تعلیم او تربیې ډیپارټمنټ او نور تشکیلات د ادبیاتو او بشري علومو په پوهنځي پورې وتړل شول او په دې ډول ددې پوهنځي علمي فعالیتونه نور هم زیات شول.

وروسته ډیپارټمنټونو او ځینو نورو څانګو زیاته پراختیا وکړه او ځینې ډیپارټمنټونه له دغه پوهنځي څخه بېل شول او د یوه ځانګړي پوهنځي بڼه یې غوره کړه.

پر ۱۳۵۸ل کال د ادبیاتو او بشري علومو له پوهنځي څخه د جغرافیې ډیپارټمنټ بېل او د علومو پوهنځي له جیولوژي اوسرولوژي ډیپارټمنټ سره یوځای شو او په ګډه یې له ځمکپوهنې څخه د ژورنالیزم، تاریخ او اجتماعي علومو ډیپارټمنټونه بېل او پر ۱۳۵۸ل کال یې د ((اجتماعي علومو پوهنځی)) جوړ کړ، وروسته پر ۱۳٦۵ل کال د تاریخ او فلسفې پوهنځي پر کار پیل وکړ، دغه راز د ۱۳٦۳ل کال د چنګاښ پر ۱۸مه نېټه د ښکلو هنرونو اختصاصي ډیپارټمنټونه له ژبو او ادبیاتو پوهنځي څخه بېل او ((د ښکلو هنرونو پوهنځي)) په نوم یې مستقل پوهنځی جوړ کړ.[۱]

---

[۱] پوهنتون کابل در ده سال اخیر، ۱۳۲۷ل کال، کابل پوهنتون، ۱۲-۱۴ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر ۱۳۷۰ل کاله پورې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په تشکیلاتي جوړښت کې (۹) ډیپارټمنټونه: (پښتو، دري، اوزبکي، روسي، هسپانوي، فرانسوي، الماني، عربي او انګلیسي) موجود وو.

پښتو څانګه د ۱۳۳۵ل کال په وروستیو کې ((د فلسفې او ادبیاتو له څانګې څخه بېله او مستقله څانګه شوه)).

د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د خپل عمر د (۵۰) کلونو په واټن کې په زرګونو علمي او کاډمیک کادرونه ټولنې ته وړاندې کړي دي.

((یوازې په یوه لسیزه (۵۷-٦۷) کې په ادبیاتو پوهنځي کې (٤۵۹۲) تنه محصلین شامل شوي او (۱۷۱۷) تنه فارغ التحصیلان یې هېواد ته وړاندې کړي دي.

دلته به د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د فارغانو یو لښتلیک (جدول) راوړو، چې د هغو فارغانو د څرنګوالي څرګندویي کوي:

د فراغت کال	د فارغانو شمېر
((۱۳۲۷ل کال لومړۍ دوره	۳ تنه
۱۳۲۸ل کال	۷ تنه
۱۳۲۹ل کال	۹ تنه
۱۳۳۰ل کال	۱۹ تنه
۱۳۳۱ل کال	١٤ تنه
۱۳۳۲ل کال	۲۰ تنه
۱۳۳۳ل کال	۲٦ تنه
۱۳۳٤ل کال	۲۵ تنه
۱۳۳۵ل کال	۱۵ تنه
۱۳۳٦ل کال	۱۸ تنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۳۷ل کال	۲۷ تنه
۱۳۳۸ل کال	۲٦ تنه
۱۳۳۹ل کال	۳۲ تنه
۱۳٤۰ل کال	۳۵ تنه
۱۳٤۱ل کال	٤۱ تنه
۱۳٤۲ل کال	٦۲ تنه
۱۳٤۳ل کال	۵٦ تنه
۱۳٤٤ل کال	٦۳ تنه
۱۳٤۵ل کال	۵۸ تنه
۱۳٤٦ل کال	۷۱ تنه
۱۳٤۷ل کال	۹۵ تنه
۱۳٤۸ل کال	۱٤۲تنه
۱۳٤۹ل کال	۱٤۳تنه
۱۳۵۰ل کال	۷۱ تنه
۱۳۵۱ل کال	٦۷ تنه
۱۳۵۲ل کال	۷۷ تنه
۱۳۵۳ل کال	۱۵۸ تنه
۱۳۵٤ل کال	۱٤٤ تنه
۱۳۵۵ل کال	۲۵٦ تنه
۱۳۵٦ل کال	۱٦۷ تنه
۱۳۵۷ل کال	۲۳۵ تنه
۱۳۵۸ل کال	۱۸٤ تنه
۱۳۵۹ل کال	۱۲۸ تنه
۱۳٦۰ل کال	۱۵۵ تنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳٦۱ل کال	۱٤۹ تنه
۱۳٦۲ل کال	۱۸٤ تنه[1]
۱۳٦۳ل کال	۱۲۰ تنه
۱۳٦٤ل کال	۸۸ تنه
۱۳٦۵ل کال	۱٦٤ تنه
۱۳٦٦ل کال	۱٤٤ تنه
۱۳٦۷ل کال	۹۱ تنه
۱۳٦۸ل کال	۱۵۲ تنه
۱۳٦۹ل کال	۱۱۹ تنه
۱۳۷۰ل کال	۱۸۵ تنه
۱۳۷۱ل کال	؟
۱۳۷۲ل کال	؟
۱۳۷۳ل کال *	؟

((پر ۱۳٦۷ل کال د ادبیاتو پوهنځي د استادانو شمېر (۱۳٦) تنه ته رسېده، چې له هغې جملې څخه (۱۰) تنه د دوکتورا د درجې لرونکي، (٤۵) تنه د ماسټرۍ درجې لرونکي او پاتې یې لیسانس و))[1]

د ۱۳٦۳ل کال په دویمه نیمایي کې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په پښتو او دري څانگو کې د ماسټرۍ پروگرام پیل شو، چې د یو څو دورو تر فراغت وروسته دا پروگرام له خنډ سره مخامخ شو. پښتو، دري او روسي

[1] پوهاند عبدالرزاق زهیر، پوهنځی ادبیات در (۴۰) سال اخیر، ۱۳۲۴ل کال، ۳۰-۳۱ مخونه.

[1] پوهنتون کابل در ده سال اخیر، ۱۳۲۷ل کال، کابل پوهنتون، ۱۲-۱۴ مخونه.

*- ۱۳۷۱-۱۳۷۳کلونو کې د جگړو له امله د پوهنځي د فارغانو شمېر دقیق معلوم نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګو د یو ټاکلي وخت په جریان کې د ماسټرۍ پروګرام پر مخ وړی دی.

تر ۱۳۷۰ ل کال پورې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په منځني ډول هر کال (۶۰) تنه فارغان ټولنې ته وړاندې کړي دي.

د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له ۱۳۵۸ل کال څخه تر ۱۳۶۵ل کاله پورې پر مستقلو کتابونو سربېره د لیسانس دورې لپاره (۱۷۰) عنوانه لکچرنوټونه چاپ او خپاره کړي دي، دغه راز د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د خپل (۵۰) کلن فعالیت په بهیر کې یو شمېر بهرني محصلین هم روزلي، دا محصلین اکثراً له بهر څخه د پښتو او دري ژبو د زده کړې په خاطر راتلل، هغو بهرنیانو چې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په پښتو څانګه کې زده کړې کړي دادي:

ګڼه	نوم	په پوهنځي کې د شاملېدو نېټه	ملت	څانګه
۱	عارف عثمانوف	۱۳۳۷ل کال	ازبک-شوروي	پښتو
۲	حسن الشیخ	//	مصري	//
۳	فنګ ګواتای	۱۳۳۸ل کال	چینایي	//
٤	وانګ خوخای	//	//	//
۵	تونګ شن یانګ	//	//	//
٦	چن مین	//	//	//
۷	تولی کن	//	//	//
۸	چي ده ون خای	//	//	//
۹	تاکشی کتو فوجي	۱۳۳۸ل کال	جاپانی	پښتو
۱۰	دلترفل لاوس فیشرارکیالوجسات	//	المانی	//
۱۱	نواته	۱۳۳۹ل کال	جاپانی	//
۱۲	عبدالرحیم	۱۳٤۰ل کال	شوروي	//
۱۳	بیک مراد	//	//	//

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٤	پریت پتنگهـ کتیوریا	١٣٤٣ل کال	هندي	//
١٥	مگنی گراس نیید	١٣٤٤	امریکایي	//
١٦	لین چانگ پاو	//	چینایي	//
١٧	شنگ توشینگ	//	//	//
١٨	موتی فو	//	//	//
١٩	توسترلایس راس موسنت	//	ډنمارکی	//
٢٠	مسن راسه مارکو ویس	١٣٤٥ل کال	یوگوسلاویایي	//
٢١	هرلندنا ایالایز	١٣٤٦ل کال	امریکایي	//
٢٢	جي پل کوپریت لویز	//	//	//
٢٣	سموت پتریسا	//	انگلنډی	//
٢٤	جني کانیوا	//	شوروي	//
٢٥	چي پوسو روزبا	//	//	//
٢٦	کارنیکوف	//	//	//
٢٧	میرزاگیروا	١٣٤٦ل کال	//	//
٢٨	کرولیف	//	//	//
٢٩	میکولویچ ترنول ولیکی	//	//	//
٣٠	ولادیمیر کولویویچ دوکوف	//	//	//
٣١	نانچینکو	//	//	//
٣٢	یارکو	//	//	//
٣٣	اسپرنابلینا	//	//	//
٣٤	د- ن چیوا	١٣٤٧ل کال	بلغاریایي	//
٣٥	جناسولیتر	//	چلکوسلواکیایي	//
٣٦	پخلیناتاتانیانیکو لینا	١٣٤٩ل کال	شوروي	//
٣٧	میکرون حرگالینا چولیا	//	بلغاریایي	//
٣٨	گولد یکرویز	//	امریکایي	//

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۹	مګنی ګوردن کی	//	//	//
٤۰	عضاف السید زیران	۱۳۵۱	مصري	//
٤۱	کونیکن اینا ماروتا	//	فنلندي	//
٤۲	انترابرت ستی چن ارتر	//	برتانیایي	//
٤۳	اینابما ریاتا	//	فنلنډي	//
٤٤	ماریاتا	۱۳۵۲ل کال	بلغاریایي	//
٤٥	الین	۱۳۵۲ل کال	بلغاریایي	//
٤٦	برناردس کنګه	۱۳۵٤ل کال	بلغاریایي	//
٤۷	ګنرین ای نوراس	۱۳۵۲ل کال	امریکایي	//
٤۸	رونالد چترنګی	//	کاناډایي	//
٤۹	ماریاششتز	//	کاناډایي	//
۵۰	اسکره شنیده	۱۳۵۲ل کال	امریکایي	//
۵۱	فلپ هرزیج	//	//	//
۵۲	وپر اپاستواله	//	//	//
۵۳	وزیلا زخاراوایا	//	بلغاریایي	//
۵٤	کارتیرو	//	برازیلی	//
۵۵	یادویکه	۱۳۵۳ل کال	پولنډی	//
۵٦	برنارد ګنګ	۱۳۵۵ل کال	برتیانیایي[۱]	//

[۱] پوهنځی ادبیات در چهل سال اخیر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبو اوادبیاتو پوهنځي چاپ کړي کتابونه

له (۱۳۲۳-۱۳۷۰ ل) کاله پورې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا یو زیات شمېر علمي، ادبي او هنري غونډې او سیمینارونه جوړ شوي، دغه راز د ادبیاتو پوهنځي له خوا یو شمېر علمي موضوعات تحقیق او څېړل شوي او یو لړ کتابونه خپاره شوي، چې موږ به دلته ددې ډول اثارو نومونه واخلو:

۱- د پښه یانو شفاهي ادبیات.

۲- په افغاني ټولنو کې د ښځو اجتماعي وضع.

۳- انګېرنې، کرکې او کړنې: زېورالدین زېور او سپوږمۍ نوري، ۱۳۴٦ل کال چاپ.

٤- د خوشال د کلیاتو انساني قاموس.

۵- پښتو ویي پوهنه؛ مجاور احمدزیار، ۱۳۵۷ل کال چاپ.

٦- پښتو پښویه (ګرامر)، مجاوراحمد زیار، ۱۳٦۲المریز کال چاپ.

۷- د غلام محی الدین افغان افکار او اثار، ۱۳٦۲ل کال چاپ.

۸- د پښتو ادبیاتو تاریخ (دویم ټولګي لپاره)، ډاکټر زېورالدین زېور، ۱۳۵۸ل کال.

۹- د پښتو ادبیاتو تاریخ (درېیم ټولګي لپاره)، ډاکټر زېورالدین زېور، ۱۳٦۸ل کال چاپ.

۱۰- د پښتو ادبیاتو اوسنۍ دوره، (درېیم ټولګي لپاره)، ډاکټر زېورالدین زېور، ۱۳٦۰ل کال چاپ.

۱۱- اوسني ادبیات، ډاکټر زېورالدین زېور، ۱۳٦۱ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲- د پښتو اصطلاحي قاموس، ډاکټر زیورالدین زیور، ۱۳٦۱ل کال چاپ.

۱۳- د پښتو گرامر، زرغونه زیور، ۱۳٦۰ل کال چاپ.

۱٤- د پښتو نحو، زرغونه زیور، ۱۳٦٦ل کال چاپ.

۱۵- د پټې خزانې فرهنگ، پوهاند عبدالشکور رشاد.

۱٦- د پښتو ادبي سبکونه،

۱۷- د پښتو ادبیاتو تاریخ، لومړی ټوک، پوهاند حبیبي، ۱۳۵٤ل کال چاپ.

۱۸- د گولډ شتیت پښتو فرهنگ، پوهاند رشاد، ۱۳۵٦ل کال چاپ.

۱۹- د جبر او اختیار ډیالکتیک، پوهاند مجروح ، ۱۳۵٦ل کال چاپ.

۲۰- ژبنۍ څېړنې، پوهندوی شاکر.

۲۱- د وړمې مجلې د تاریخي مضامینو فهرست، تدوین لامان مراد.

۲۲- تاریخي پېښې، عبدالروف بېنوا.

۲۳- پښتو متون، لومړی ټوک، عبدالرزاق زهیر.

۲٤- پښتو متون، دویم ټوک، عبدالرزاق زهیر.

۲۵- د بایزید روښان خیرالبیان.

۲٦- پښتو مصادر، محمداعظم ایازی.

۲۷- انشا او پښتو ادب، پاینده محمد زهیر.

۲۹- د تاریخ په باره کې، محمد حسن ضمیر ساپی.

۳۰- د پښتو گرامر، هربرت پنزل، د محمد رحیم الهام ژباړه.

۳۱- خلاصة المریدن، شمس الدین کاکړ، د پوهنوال میرحسین شاه اهتمام او مقدمه.

۳۲- د افغان یاد

۳۳- د خلکو تجربې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳٤- د غرونو څوکې، عبدالکریم پتنګ.

۳۵- پښتو نوی مصدر.

۳٦- نوموړکي مورخین، پوهاند حبیبي

۳۷- فواید فقیرالله.

۳۸- د میا فقیرالله پېژند لیک.

۳۹- اسماء الحسنی.

د ژبو او ادبیاتو پوهنځي پر پښتو کتابونو سربېره د وړمې مجله هم په پښتو ژبه تر ۱۳۳٦ل کال راهیسې بیا تر شپېتمو کلونو پورې خپره کړې ده.

((د وړمې مجلې لومړۍ ګڼه د ۱۳۳٦ل کال د تلې پر میاشت چاپ شوه)) [1]. همدغه راز دغه پوهنځي د علمي، ادبي او هنري مسایلو په باب په لسګونو سیمینارونه جوړ کړي او یو زیات شمېر لکچرنوټونه او نور درسي مواد یې چاپ او خپاره کړي دي.

[1] پوهنځی ادبیات در چهل سال اخیر، ۱۲۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبو او ادبياتو پوهنځي استادان او د هغوی کتابونه

۱- پوهاند عبدالحی حبيبي:

لوی استاد پوهاند عبدالحی حبيبي زموږ د هېواد د معاصر فرهنگ او ادب د لويو خدمتگارانو له جملې څخه دی. استاد له يوې خوا د هېواد د فرهنگ د پرمختگ او زرغونتيا لپاره گڼ شمېر اثار وليکل او له بلې خوا يې د فرهنگي او علمي مرکزونو په جوړولو کې هم کارنده ونډه واخيستله، استاد د يو شمېر نورو فرهنگي بنسټونو ترڅنگ د ژبو او ادبياتو پوهنځي د رغښت په کار کې هم خپلې هلې ځلې نه دي سپمولي او د هېواد ددغه فرهنگي بنسټ په جوړښت او فعاليت کې يې ستړياوې گاللي دي. استاد پر ۱۳۲۳ل کال (د ژبو او ادبياتو پوهنځی د تاسيس له کال څخه) تر ۱۳۲۵ل کال پورې د ژبو او ادبياتو پوهنځي د رئيس په توگه پاتې شوی[1]) او تر دې وروسته يې هم پر بېلابېلو وختونو د ژبو او ادبياتو پوهنځي د پښتو او دري ژبو او ادبياتو استاد پاتې شوی دی.

تراوسه پورې د هېواد په دننه او بهر کې د استاد تر (۱۰۰)زيات ادبي او علمي اثار چاپ شوي دي، د استاد زيات اثار په دري ژبه خپاره شوي دي او يو شمېر يې هم په عربي او اردو ژبو خپاره شوي دي.

[1] پښتانه شعرا، پنځم ټوک، ۱۲۲۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرنګه چې موږ دلته د پښتو اثارو کتابښود ترتیبوو، نو دلته به د استاد د هغو کتابونو نومونه واخلو، چې په پښتو ژبه لیکل شوي او پر بېلابېلو وختونو خپاره شوي دي.

((۱- د خوشال خټک مرغلرې (د خوشال خټک کلیات) سمون مقابله، تعلیقات او مقدمه، کندهار، ۱۳۱٦ل کال چاپ.

۲- د عبدالقادر خټک دېوان؛ سمون، مقابله، تعلیقات او مقدمه، کندهار، ۱۳۳۷ل کال چاپ.

۳- پښتو او پښتونواله: کندهار، ۱۳۳۷ل کال چاپ.

٤- پسرلنۍ سندره، پښتو منظومه: کندهار، ۱۳۱۷ل کال چاپ.

۵- د احمدشاه بابا دېوان: سمون، مقابله او مقدمه، کابل، ۱۳۲۲ل کال چاپ.

٦- پټه خزانه: تصحیح، تعلیق او دري ترجمه، کابل، ۱۳۲۲ ل کال چاپ، تهران، ۱۳٤۰ل کال چاپ، کابل، ۱۳۵٤ درېیم چاپ، کابل، ۱۳۵۷ل کال څلورم چاپ، کابل پوهنتون.

۷- د پښتو ادبیاتو تاریخ لومړی ټوک.

۸- د پښتو ادبیاتو تاریخ دویم ټوک، کابل ۱۳۲٤ل کال چاپ.

۹- پښتانه شعرا لومړی ټوک؛ کابل، ۱۳۲۰ل کال چاپ.

۱۰- د پښتو ادبیاتو تاریخ: د ادبیاتو پوهنځي د درېیم ټولګي لپاره، ۱۳٤۷ ل کال چاپ.

۱۱- د افغانستان پېښلیک (کرونولوجي)) کابل، ۱۳۵۳ل کال چاپ.

۱۲- د پښتو ادبیاتو تاریخ: د ادبیاتو پوهنځي د څلورم ټولګي لپاره، ۱۳٤۷ل کال چاپ.

۱۳- د البیروني کتابښود: کابل ۱۳۵۲ل کال چاپ.

۱٤- په اوسني پښتو شعر کې د ژوند څپې: کابل ۱۳٦۰ل کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵- پیر روښان، د خیرالبیان مقدمه: کابل ۱۳۵۳ل کال چاپ.
۱٦- د پښتو ادب په تاریخ کې قصیده: کابل ۱۳۵۷ل کال چاپ.
۱۷- پښتو د تاریخ او لغت په رڼا کې: کابل ۱۳٤۷ل کال.
۱۸- د پښتو ژبې او ادب موقف د مرکزي اسیا د خلکو په تمدونونو کې: (په پښتو او انگلیسي) ژبه خپور شوی، کابل، ۱۳۵٦ل کال چاپ.
۱۹- د شیخ الاسلام عبدالله انصاري سیرت او شخصیت: کابل ۱۳٤۱ل کال چاپ.
۲۰- د خوشال سواتنامه: مقدمه او تعلیقات، کابل ۱۳۵۸ل کال چاپ.
۲۱- د امیر علي شېر فکري او سیاسي شخصیت: کابل ۱۳٦۰ ل کال چاپ.
۲۲- پښتو نثر ته کره کتنې: کابل، ۱۳٦۰ل کال چاپ.
۲۳- اسماني نغمې او لاهوتي سرودونه: کابل ۱۳٦۱ل کال چاپ.
۲٤- تذکرة الاولیا، کابل ۱۳٦۲ل کال چاپ.))[1]

دغه راز د استاد حبیبي یو شمېر نورې لیکنې د هېواد په بېلابېلو خپرنیو ارگانونو کې لکه: وږمه، کابل، عرفان مجلو، زېري، ازاد افغانستان جریدو او ځینو نورو خپرونو کې خپرې شوي دي او هم یې د یو شمېر لیکوالو پر ادبي، تاریخي او نورو اثارو لیکنې، حاشیې، تعلیقات او سریزې لیکلي دي.

۲- غلام جیلاني جلالي:

نوموړی هم د هېواد د ملي فرهنگ له لویو خدمتگارانو څخه و، پر خپل وخت یې یو زیات شمېر اثار لیکلي، د اثارو زیاته برخه یې په پارسي

[1] پښتانه شعرا، پنځم ټوک، (۱۲۷۰-۱۲۷۵) مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه ليکلې، خو په پښتو ژبه کې يې هم د يادونې وړ اثار ليکلي دي. نوموړی ((پر۱۳۲۵ل کال په ادبياتو پوهنځي او منځني دارالمعلمين کې د پښتو او دري ژبو استاد پاتې شوی دی [1].)) دا دی دلته ددغه استاد د پښتو اثارو يادونه کوو:

((۱- د مصر مختصر تاريخ له ۵۰۰ ق م څخه تراوسه: د کابل کالنۍ ۳ ګڼه کې چاپ شوی دی.

۲- د اولي اعدادې تاريخ، ناچاپ.

۳- د افغانستان د طبيعي جغرافيې په باب يوه رساله: د ۱۳۱۳ل کال د کابل کالنۍ چاپ.

٤- د پنځم ټولګي حساب: د پوهنې د وزارت له خوا چاپ شوی دی.

۵- د پښتو ادبياتو اجمالي تاريخ: ۳ ټوک (اريانا دايرة المعارف) کې پر ۱۳۳۷ کال چاپ شوی دی.

٦- د پښتو ځانتنۍ ادب او موسيقي: پر ۱۳٦۰ل کال چاپ شوی دی.

۷- د اندلس مدنيت: د پوهنې وزارت له خوا چاپ شوی دی.

۸- د پښتو ملي ادب او موسيقي: ناچاپ.

۹- د علم صوت رساله: په کابل مجله کې خپره شوې ده.[2]))

۳- استاد ګل پاچا الفت:

استاد ګل پاچا الفت ((پر ۱۳۳۵ ل کال په لومړۍ رتبه د پښتو ټولنې رئيس شو او د پوهنې (ښوونې او روزنې) وزارت د عالي شورا په غړيتوب

[1] پښتانه شعرا، پنځم ټوک، ۱۲۱۳ مخ.
[2] پښتانه شعرا: پنځم ټوک، ۱۳۲۷ل کال چاپ، ۱۲۱۴-۱۲۱۵ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ومنل شو، همدارنګه د کابل پوهنتون د حقوقو او ادبیاتو پوهنځیو د پښتو استادي هم ورپه غاړه شوه.[1])) د استاد الفت اثار په دې ډول دي:

((۱- د پسرلي نغمه: د شعرونو لومړۍ مجموعه، ۱۳۲۰ل کال چاپ.

۲- ښه لمسون: د شعرونو دویمه مجموعه، چې د هغه په خپل لیک ملي ارشیف کې خوندي ده.

۳- عالي افکار: د شعرونو درېیمه مجموعه، د ننګرهار مطبعه، ۱۳۲۷ل کال چاپ.

٤- د ازادۍ پیغام: د شعرونو څلورمه مجموعه، کابل افیسټ چاپ.

۵- غوره اشعار: د شعرونو پنځمه مجموعه، کابل، ۱۳٤۱ل کال چاپ.

٦- د زړه وینا: د شعرونو شپږمه مجموعه، کابل، ۱۳٤۱ل کال چاپ.

۷- بله ډیوه: د نثرونو لومړنۍ مجموعه، د پښتو قرائت درسي مرستیال مجموعه، کابل، ۱۳۲۰ل کال.

۸- نوی سبک او نوی ادب: د هنري نثرونو دویمه مجموعه، کابل چاپ.

۹- غوره نثرونه: د ادبي نثرونو درېیمه او بشپړه مجموعه، کابل، ۱۳۳٦ل کال چاپ.

۱۰- څه لیکل یا لیک پوهه: څېړنه، ننګرهار مطبعه، ۱۳۳۸ل کال چاپ.

۱۱- املا او انشاء: څېړنه، کابل ۱۳۳۸ ل کال چاپ.

۱۲- لیکوالي، (املا اوانشاء: کابل، ۱۳۳۹ ل کال چاپ.

۱۳- لغوي څېړنه: کابل ۱۳۲۱ل کال .

۱٤- پښتو سندرې: څېړنه، کابل، ۱۳۲۵ل کال.

۱۵- ملي قهرمان: (د خوشال خټک په باره کې)، کابل ۱۳٤٤ل کال چاپ.

۱٦- منطق: علمي اثر، کابل، ۱۳۳۵ ل کال.

[1] پښتانه شعرا: پنځم ټوک، ۱۳۲۷ل کال چاپ، ۷-۱۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷- پښتو کلي پنځم جلد، لومړی ټوک: درسي، کابل، ۱۳۲۱ل کال.

۱۸- پښتو کلي پنځم جلد، دویم ټوک: درسي، کابل، ۱۳۲۱ل کال چاپ.

۱۹- لوړ خیالونه او ژور فکرونه: د ادبي نثرونو ترجمه، کابل ۱۳۳۵ل کال.

۲۰- احمدشاه بابا: له دري نه پښتو ته ترجمه، کابل مجله، ۱۳۲۳ل کال.

۲۱- نوی څرک: (د پښتو لغاتو مقایسه له نورو ژبو سره).

۲۲- څه گورم او څه اورم؟

۲۳- اجتماعي نظریات: په پېښور کې چاپ شوی دی.

۲٤- د ټولنې علم: (ترجمه)

۲۵- د موفقیت لار: (ترجمه) [۱]

۲٦- اسلام او د اسلام نقش د فرد او جامعې په جوړولو کې: پر ۱۳۵۸ل کال په لاهور کې چاپ شوی دی.

۲۷- د استاد الفت نثري کلیات: پر ۱۳۷۰ل کال په کابل کې چاپ شوی دی.

٤- استاد عبدالروف بېنوا:

استاد عبدالروف بېنوا هم یوه موده د ادبیاتو پوهنځي استاد پاتې شوی دی.

پښتو اثار یې دادي:

۱- پښتو کلي: څلورم جلد، لومړی ټوک، ۱۳۲۰ل کال، پښتو ټولنه.

۲- پردیس: د علامه اقبال د ((مسافر)) نومي منظوم کتاب، په پښتو نظم ترجمه ده، پر ۱۳۲۱ ل کال په انیس ورځپاڼه کې خپره شوې ده.

---

[۱] پښتانه شعرا، پنځم ټوک، ۱۳۷۰-۱۳۷۲ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- پښتو د شاهانو په دربار کې: (رساله)، ۱۳۲۲ل کال، کابل کالنۍ.

٤- پښتنې مېرمنې: (تذکره) ۱۳۲۳ل کال، د مطبوعاتو رياست.

۵- د هوتکو په دوره کې پښتو: (رساله)، ۱۳۲٤ل کال، کابل مجله کې خپره شوې ده.

٦- میرویس نیکه: ۱۳۲۵ل کال، پښتو ټولنه.

۷- اریایي، فارسي، پښتو مرثيې او وېرنې: تحقيقي رساله، ۲٦-۱۳۲۵ کلونه، کابل کالنۍ.

۸- د غنمو وږی: تاريخي منظومه رساله ده، په دې رساله کې د احمد شا بابا د جلوس د ورځې منتظره ترسيم شوې ده، ۱۳۲۵ل کال چاپ.

۹- د پیرمحمد کاکړ د دېوان تدوین، تصحیح او مقابله، ۱۳۲۵ل کال پښتو ټولنه.

۱۰- ادبي فنون: دا کتاب پر ۱۳۲٦ل کال د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی دی او دا لاندې ادبي فنون يې په پښتو بيان کړي او په پښتو کې يې تطبيق کړي دي: معاني بيان، بديع، عروض، قافيه، خطابه او د ليکنې اصول، دا کتاب دهغو درسونو مجموعه ده، چې استاد بېنوا د ادبياتو پوهنځي دافتتاح پر لومړي کال د هغه پوهنځي لومړي ټولګي ته ورښودلي وو.

۱۱- ويښ زلميان: ۱۳٦٦ل کال پښتو ټولنه.

۱۲- د ډارمستتر پښتو څېړنې: دا کتاب فرانسوي مشهور ليکوال او مستشرق جيمس ډارمستتر، په فرانسوي ژبه ليکلی، ښاغلی سيدقاسم رښتيا په پارسي ترجمه کړی او استاد حبيبي او استاد بېنوا په پښتو ترجمه کړی دی، پر ۱۳٤٦ل کال د پښتو ټولنې له خواچاپ شوی دی.

۱۳- د رحمان بابا د دېوان تدوين، تصحيح او مقابله، وړه جيبي قطع، ۱۳۲۸ل کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤- خوشال خټک څه وايي؟ یو وار په هند کې چاپ شوی او دویم ځل پر ۱۳۲۹ل کال د مطبوعاتو دمستقل ریاست له خوا چاپ شوی دی.

۱۵- پښتونستان: ۱۳۳۰ل کال، د مطبوعاتو مستقل ریاست.

۱٦- د کاظم خان شیدا د دېوان تدوین، تصحیح او مقابله، ۱۳۳۳ل کال، پښتو ټولنه.

۱۷- پرېشانه افکار: د شعرونو مجموعه، ۱۳۳۵ل کال، د کابل راډیو نشراتي څانګه.

۱۸- ګیتانجلي: د رابندرنات ټاګور اثر، پښتو ترجمه، ۱۳۳٦ل کال، د کابل راډیو نشراتي څانګه.

۱۹- لنډی: یو شمېر پښتو منتخبې لنډۍ له پارسي او انګرېزي ترجمې سره، انګرېزي ترجمه یې ښاغلي شریقي کړې ده، دغه ترجمه له ښو رنګه تابلوګانو سره پر ۱۳۳۷ل کال د کابل راډیو له خوا چاپ شوې ده.

۲۰- خوشال او پسرلی: پر ۱۳۳۷ل کال د کابل راډیو د پښتون ږغ مجلې له خوا چاپ شوې ده.

۲۱- د زړه خواله: ادبي نثرونه، پر ۱۳۳۸ل کال په اصلاح ورځپاڼه کې خپاره شوي او هم د یومستقل اثر په توګه چاپ شوي دي.

۲۲- پښتو قرائت: د لسم ټولګي لپاره، ۱۳۳۹ل کال چاپ.

۲۳- زوړ ګنهکار: ۱۳۳٦ل کال چاپ.

۲٤- اشتباه: (ډرامه)

۲۵- اوسني لیکوال، لومړی ټوک، ۱۳٤۰ل کال، د مطبوعاتو مستقل ریاست.

۲٦- اوسني لیکوال، دویم ټوک ، د مطبوعاتو مستقل ریاست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷- اوسني ليکوال، درېيم ټوک، ۱۳٤٦ل کال، د پښتو د تعميم او انکشاف لوی مديريت[۱].

۵- قيام الدين خادم:

استاد قيام الدين خادم هم د يوې مودې لپاره په ادبياتو پوهنځي کې تدريس کړی دی، اثار يې دادي:

چاپ شوي اثار:

۱- معلم پښتو: د کندهار چاپ.

۲- پښتو کلی: ۱-٤ ټوکونه (له مګرو سره).

۳- د کوچنيانو اخلاقي پالنه: (ترجمه)

٤- نوی ژوندون: (د ادبي نثرونو مجموعه)

۵- پښتونولي: (د پښتو دودونه او اخلاق).

٦- بايزيد روښان: (تاريخي، تحقيقي رساله)

۷- د شريف سرګذشت: (له اردو نه ترجمه شوی ناول)

۸- د مرغلرو امېل: (د شعرونو لومړۍ مجموعه)

۹- ځاروان: (د شعرونو دويمه مجموعه)

۱۰- خيالي دنيا: (د ادبي نثرونو دويمه مجموعه)

۱۱- نبوغ او عبقريت: (اجتماعي فلسفي څېړنه)

۱۲- نوې رڼا: (د مقالو مجموعه)

۱۳- د پښتو ننني ليکوال: تذکره پر ۱۳۱۷ او ۱۳۱۸ل کال په کابل کالنۍ کې چاپ شوې ده.

۱٤- د پښتو د تاريخ يوه سره پاڼه.

---

[۱] اوسني ليکوال، ۳ ټوک، ۱۵۱۰-۱۵۱۲ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵- د خوشال او رحمان موازنه.
۱٦- مکارم الاخلاق: (له عربي څخه ترجمه)
۱۸- پښتانه شعرا: د لومړي او دویم ټوک ځینې برخې.
۱۹- پارسیان څوک وو؟: (تاریخي څېړنه)
۲۰- په تذکرة الاولیا تبصره.
۲۱- کوشانیان څوک وو؟: (تاریخي څېړنه).
۲۲- د بابا نصیحت نامه: (منظومه).
۲۳- سیدکمال او ببوجانه: (داستان).
۲٤- د پښتو پټۍ: (د پښتو الف بې په باره کې).
۲۵- لوی اصحابان: (مذهبي تاریخ او سیره).
۲٦- نشنیلیزم او انتر نشنلیزم: (ملیت او بین الملیت).
۲۷- افغاني حکومت.
۲۸- د پښتو نثر تاریخي تطورات او د نثر لیکونکو تذکره: کابل کالنۍ ۱۳۱۹-۱۳۲۰ کلونه.
۲۹- معیاري پښتو.
۳۰- لرغوني پښتانه قومونه.
۳۱- پښتو قرائت د دویم ټولګي لپاره.
۳۲- پښتو قرائت د درېیم ټولګي لپاره.

ناچاپ اثار:

۱- د پښتونخوا قیصې.
۲- مکالمات.
۳- عزیزه حب خیر.
٤- سورګل.
۵- کانفرانسونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶- کره پښتو.
۷- پښتو زده کړه.
۸- نصوص الحکم.
۹- د پښتو شاعري.
۱۰- پښتو په غربي لیکدود.
۱۱- پښتني پور.
۱۲- پېړۍ او پښتانه.
۱۳- د پښتنو قامولي.
۱۴- غوره سندرې.
۱۵- د پښتو مشاعرې.
۱۶- اینده پښتنو ته.
۱۷- د تنقید حق.
۱۸- ساتلې خزانې
۱۹- د پښتو ولسي ادب.
۲۰- د شعرونو درېیمه مجموعه.
۲۱- د ادبي نثرونو مجموعه
۲۲- د داستانونو مجموعه
۲۳- مجلسي شاعران.
او نور...[1]

۶- پوهاند صدیق الله رښتین:

[1] پښتانه شعرا، پنځم ټوک، ۱۲۰۰-۱۲۰۳ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهاند صدیق الله رښتین د پښتو ادب یو لوی خدمتگار اوعالم دی. رښتین صاحب زیاته موده د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانگې استاد پاتې شوی او زموږ د ځوان نسل د روزنې لپاره یې د یادونې وړ هلې ځلې کړي دي. د استاد رښتین اثار په دې ډول دي:

۱- پښتانه شعرا: دویم ټوک.

۲- پښتو کلي لومړی لیار ښوونکی.

۳- پښتو کلي شپږم سمستر

٤- د پښتو ادب تاریخ.

۵- پښتو اشتقاقونه او ترکیبونه.

٦- د پښتو لومړی گرامر (فارسي)

۷- نوی ژوند: (د پښتونستان په باره کې)

۸- د پښتنو مجاهدې: (تاریخي اثر)

۹- د مومند عبدالحمید دېوان.

۱۰- د پښتو قیصې.

۱۱- پښتونیار.

۱۲- د میوند هنداره: (ژباړه)

۱۳- دهند سفر.

١٤- د خوشال خټک بازنامه.

۱۵- دمعارف د دویم او درېیمو ټولگیو قرائت.

١٦- د معارف د شپږم ټولگي دینیات.

۱۷- د پښتونستان واقعات: (رساله).

۱۸- پښتو ادبیات: (رساله)

۱۹- پښتو نثر.

۲۰- د پښتو ادب درې مشهورې کورنۍ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱- د پښتو او سانسکریت نژدېوالی.

۲۲- پښتو ژبښودنه.

۲۳- نومیالي شاعران.

۲٤- ادبي اوتاریخي سمونې.

۲۵- گرامري اصطلاحات.

۲٦- دیني هنداره: (له عربي نه ژباړه)

۲۷- د خوشال طب نامه: (چاپونه،کتنه او سمونه)

۲۸- د حمید نیرنگ عشق: (چاپونه، کتنه او سمونه).

۲۹- د میا شرف عروض: (چاپونه، کتنه او سمونه).

۳۰- پښتنې مېرمنې: (ډرامه، ناچاپ).

۳۱- د ژوند وظیفې: (ترجمه، ناچاپ)

۳۲- ځلاندې پلوشې: (ترجمه، ناچاپ).

۳۳- د پښتو اشعارو قسمونه: ناچاپ

۳٤- پښتو خېړنه: ناچاپ

۳۵- د ننگرهار او قطغن سفر: ناچاپ

۳٦- د پښتونستان مقالې: ناچاپ

۳۷- د معارف د دویم ټولگي پښتو قرائت: ناچاپ.

۳۸- د ژوند سندره: ناچاپ

۳۹- د مصر سفر: ناچاپ.

٤۰- د شوروي اتحاد سفر: ناچاپ.

٤۱- د قلمي نسخو د څېړنې لار: ناچاپ

٤۲- پښتو پېژندنه: ناچاپ

٤۳- روښان ستوري: ناچاپ

٤٤- سبک پېژندنه: ناچاپ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۵- د هېواد ننداره: ناچاپ
۴۶- نومیالي پوهان: ناچاپ
۴۷- پښتني لارښود: ناچاپ
۴۸- د هند کتابخانې: ناچاپ
۴۹- د پښتو قلمي نسخې: ناچاپ
۵۰- د مهتمم پېژندنه: ناچاپ
۵۱- د خپلواکۍ هڅې: ناچاپ
۵۲- د پښتو تاریخي څېړنه: ناچاپ
۵۳- تاریخي لیکونه: ناچاپ
۵۴- د فکر پلوشې: ناچاپ
۵۵- د شعرونو مجموعه: ناچاپ
۵۶- پښتو گرامر: ناچاپ، دوه ټوکه کې.
۵۷- خوږه وږمه: ناچاپ
۵۸- نړۍ وال کنفرانسونه: ناچاپ
۵۹- رنگارنگ گلونه: ناچاپ
۶۰- د پښتو نثر هنداره: چاپ.[۱]

۷- اکاډمیسین پوهاند عبدالشکور رشاد:

استاد عبدالشکور رشاد د هېواد له نومیالیو پوهانو څخه یو پوه دی. ډېره موده د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانگې د استاد په توگه پاتې شوی دی او زموږ د اوسني ادبي بهیر زیات لیکوال د استاد له پوهنیزو وړانگو څخه برخمن شوي دي. دا دی دلته د استاد د پښتو اثارو یادونه کوو:

[۱] اوسني لیکوال: عبدالروف بېنوا، لومړی ټوک.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((۱- لودي پښتانه: پښتو ټولنه، ۱۳۳٦ل کال چاپ.

۲- د تولستوي درې نکلونه: ژباړه، د هېواد ورځپاڼې له خوا پر ۱۳۳۹ کال کې چاپ.

۳- د زړه وینې: شعرونه، ۱۳۷۰ل کال چاپ.

٤- د بېلتون غږ: ناچاپ.

۵- لاله: ناچاپ

٦- روڼې اوښکې: ناچاپ

۷- ملحد شاهي او ملاشاهي: شعرونه، ناچاپ.

۸- پښتو قرائت: د (۱۱) ټولګي لپاره، د ښوونې او روزنې وزارت له خوا چاپ شوی دی.

۹- پښتو قرائت: د (۱۲) ټولګي لپاره، د ښوونې او روزنې وزارت له خوا چاپ شوی دی.

۱۰- د احمدشاه بابا د شهنامې تحشیه او تعلیق.

۱۱- د قیصه خوانۍ خونړۍ پېښه: د سرحدونو چارو وزارت له خوا چاپ شوی دی.

۱۲- مکتبي قاموس چې له (٦-۱۲) ټولګي پورې د ښوونځیو د پښتو کتابو د پنځو او شپږو زرو لغاتو تشریح کوي.))[۱]

۱۳- ډیلی د پښتنو په وخت کې: ۱۳۳۹ ل کال چاپ.

۱٤- دامیر خسرو دهلوي هندي شاعري: ۱۳۵۳ل کال

۱۵- دخیرالبیان په سریزه کې درې مقالې: ۱۳۵۳ل کال

۱٦- دخیرالبیان لغتونه: په ۱۲۲ مخونو کې د ۱۳۵۳ل کال چاپ.

۱۷- د دولت لواڼي د دېوان سریزه: د ۱۳۵۳ل کال چاپ.

---

[۱] اوسنی لیکوال، لومړی ټوک.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸- د واصل روښاني د ځو شعرونو سريزه او سمونه، د ۱۳۵۳ل کال چاپ.

۱۹- پاڼي ني، ابښت او هيايي او په هغه کې پښتو کلمې، د ۱۳۵٤ ل کال چاپ.

۲۰- گيتانجلي سريزه په ۱۰٤ مخونو کې د ۱۳۵٤ل کال چاپ.

۲۱- دتاج سريزه: د ۱۳۵٤ل کال چاپ.

۲۲- د گولډن شتت د فرهنگ سريزه، د ۱۳۵٦ل کال چاپ

۲۳- د گلشن روه سريزه، په ۱۹۲ مخونو کې د ۱۳۵٦ل کال چاپ.

۲٤- د احمدشاه بابا د ځو اشعارو د پښتو شرحې سريزه، د ۱۳۵٦ل کال چاپ.

۲۵- د احمدشاه بابا د دېوان غورچاڼ د ۱۳۵۷ل کال چاپ

۲٦- بديع: درسي کتاب د دارالمعلمين له خوا پر ۱۳۵۹ل کال کې چاپ شوی دی.

۲۷- د پښتو تجديدونو تاريخچه، په ۷٤ مخونو کې د ۱۳۵۹ل کال چاپ.

۲۸- د ابن سينا د مخارج الحروف پښتو ژباړه.

۲۹- د اسماالحسنی سريزه، د ۱۳۵۹ل کال چاپ.

۳۰- د ځمکنو ميا عمر، د ۱۳٦۰ل کال چاپ.

۳۱- د حاجي جمعه بارکزي د دېوان سريزه او لغتنامه د ۱۳٦۱ل کال چاپ.

۳۲- پر افغانستان او هند برتانوي ځو خبرې، د ۱۳٦۱ل کال چاپ.

۳۳- د پټې خزانې فرهنگ.

۳٤- درباره ظفرنامه اکبري و ناظم ان، د ۱۳٦۵ل کال چاپ.

۳۵- لس مقالې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳٦- سوبهیاش چند رابوس.

د استاد ناچاپ اثار:

۱- پښتانه شعرا (په اردو کې): په دغه اثر کې هغه په ختېه پښتانه شاعران معرفي شوي، چې په اردو ژبه یې شعرونه ویلي دي، په دغه اثر کې (۳۸۳) تنه شاعران راغلي دي.

۲- پښتانه شعرا: (په فارسي ژبه کې) په دغه اثر کې (۲۰۰) تنه شاعران معرفي شوي دي.

۳- ایا؟ ، په دغه اثر کې هغه تېروتنې په گوته شوي، چې هغه په پښتو او فارسي ادبیاتو او تاریخ کې د پاملرنې وړ دي.

٤- غالب جنگ نواب احمدخان بنگښ او د هغه کورنۍ.

۵- د پښتني قومونو او قبایلو په باب یاداښتونه، په ۲۰۰ مخونو کې.

٦- مستشرقین: په دغه اثر کې (۲۰۰) ختیځپوهان چې د افغانستان پښتو او فارسي ژبو په باب یې څېړنې کړي، معرفي شوي دي.

۷- امین الملک گل محمدخان غوریاخېل بابړ او د هغه کورنۍ (چې د استاد له نیکونو څخه دی).

۸- ملي قهرمان غازي محمداکبرخان.

۹- سوري پښتانه (لکه لودي پښتانه چې مخکې مو یاد کړل).

۱۰- د کندهار دمدرسو تدریسي نصاب.

۱۱- حضرت ابوبکرصدیق(رض) په پښتو ژبه، ۱٤۰ مخونو کې.

۱۲- په زړه فارسي او اوستا کې پښتو کلمې (د ماسترۍ دورې لپاره).

۱۳- د کندهار زیارتونه.

۱٤- ادبي قاموس: دغه اثر شپږ ټوکه دی:

لومړی ټوک: (۱۰۰۰) مخه.

دویم ټوک: (۵۰۰) مخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېیم ټوک: (۱۰۰۰) مخه

څلورم ټوک: (٤٧٠) مخه

پنځم ټوک: (٤٨٠) مخه

شپږم ټوک: (۹۲) مخه، چې تراوسه هم ترلاس لاندې دی.

۱۵- جغرافیایي یادښتونه: دغه اثر دوه ټوکه دی.

۱٦- د کندهار تاریخي یادښتونه: په دوه ټوکه کې:

لومړی ټوک: تر مغولو دمخه د کندهار په باب.

دویم ټوک: تر مغولو وروسته د کندهار په باب.

۱۷- د احمدشاهي عصر نومیالي، په دوه ټوکه کې:

لومړی ټوک: هغه برخه ده، چې د احمدشاهي شاهنامې د تعلیقاتو په نامه راغلي دي.

دویم ټوک: له احمدشاهي شاهنامې پرته نور نومیالي دي.

۱۸- پښتانه مشاهیر: دا اثر درې ټوکه دی:

لومړی ټوک: (۱۵۰) مخه، دویم ټوک(۲۰۰) مخه او درېیم ټوک تر لاس لاندې دی.

۱۹- د طریقت شجرې: د هغو طریقو په باب دی، چې په افغانستان او پښتنو کې مشهورې دي.

۲۰- نسبي شجرې: دغه شجرې څلور ټوکه دي:

لومړی ټوک: په هندوستان کې د پښتنو نوابۍ او مشهورې کورنۍ.

دویم ټوک: د سدوزیو پاچهانو او شهزاده گانو په باب.

درېیم ټوک: د محمدزیو پاچهانو او شهزاده گانو په باب.

څلورم ټوک: د پښتنو قومونو په باب عمومي شجرې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱- سل متله په اوو ژبو: دغه اثر په څلورو ټوکو کې تراوسه کښل شوی دی. دغه متلونه، په پښتو، فارسي، عربي، روسي، انګرېزي او اردو ژبو لیکل شوي دي.

۲۲- دوه زره (۲۰۰۰) پښتو متله په روسي ژبه.

۲۳- د خوشال فرهنګ: دغه اثر په اوو ټوکو کې دی:

لومړی ټوک: طب نامه، دویم ټوک: بازنامه، درېیم ټوک: رباعیات او قطعات، څلورم ټوک: دستارنامه، پنځم ټوک: غزلیات او قصاید، شپږم ټوک: رباعیات او قطعات، اووم ټوک غزلیات او قصاید.

۲٤- د پټې خزانې فرهنګ دویمه برخه.

۲۵- د ګلشن روه لغتنامه.

۲٦- د خیرالبیان لغتنامه.

۲۷- د فرهنګونو په باب: په دغه اثر کې ټول هغه فرهنګونه چې په ختیز کې کښل شوي دي، معرفي شوي :

_ پښتو فرهنګونه د الفبا په ترتیب.

_ پارسي فرهنګونه د الفبا په ترتیب.

_ عربي فرهنګونه د الفبا په ترتیب.

_ ترکي فرهنګونه د الفبا په ترتیب.

_ هندي فرهنګونه د الفبا په ترتیب.

۲۸- بدیع: په (۲۷۱) مخونو کې.

۲۹- بیان: په (۳۱۷) مخونو کې.

۳۰- قافیه: په (۳۰۰) مخونو کې.

۳۱- عروض: په دوو ټوکو کې، لومړی ټوک (۷٦۷) او دویم ټوک (۳۵۰) مخونو کې.

۳۲- معاني: په (۳۸۳) مخونو کې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۳- نقد: د پښتو، پارسي او عربي ادبیاتو په تاریخي او علمي برخو کې په (۲۹۳) مخونو کې.

۳٤- په گلشن روه کې د بابوجان منتخباب نثر نه دی (دپوهاندی اثر).

۳۵- لوی احمدشاه بابا د خلکو له نظره)). [1]

۳٦- د کارنامو مېرمنې، ناچاپ.

۸- حبیب الله تږی نیازی:

حبیب الله تږی یوه ټاکلې او یوه د یادونې وړ موده د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانگې د استاد په توگه پاتې شوی دی.

پښتو اثار یې په دې ډول دي:

۱- ژبه خپله سرته پرېږدئ: د کارنل پوهنتون د پروفیسور ښاغلي جان هال تالیف دی، چې استاد تږي ترجمه کړی، خو چاپ شوی نه دی.

۲- د شعرونو یوه مجموعه: چاپ شوې نه ده.

۳- د لیک تاریخ او تحول: په متفرق ډول په کابل مجله کې چاپ شوی دی.

٤- معاصر افغاني ادب: ډېره مختصره برخه یې د ۱۳۳۹ل کال په کابل کالنۍ کې خپره شوې ده.)) [1]

۹- پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار:

پوهاند دوکتور مجاور احمدزیار د هېواد له مخکښو لیکوالو او وتلو ژبپوهانو څخه دی. استاد د خپل ژوند یوه زیاته برخه د کابل پوهنتون د

---

[1] خالق رشید، قلم جریده، ۱۳۷۰ل کال د لیندۍ ۳۴-۳۵ گڼه، ۵-۷ مخونه.

[1] اوسنی لیکوال، عبدالروف بېنوا، لومړی ټوک، ۱۹۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبو او ادبیاتو پوهنځي پښتو څانګه کې د استاد په توګه تېره کړې ده او تر اوسه یې یو زیات شمېر اثار او لیکنې د هېواد په دننه او بهر کې خپرې شوي دي، دلته یې د ځانګړو اثارو یادونه کوو:

۱- نومترنګونه یا اسمي ترکیبونه: په الماني ژبه د سویس د برن پوهنتون د ۱۹۷٤م کال خپرونه.

۲- پښتو پښویه (ګرامر): د کابل پوهنتون د ۱۳٦۲ل کال خپرونه.

۳- پښتو ویي پوهنه (لکزیکولوژي): د کابل پوهنتون د ۱۳٦۰ل کال خپرونه.

٤- پښتو لیکلار: د ننګرهار د بایزید روښان پوهنتون د ۱۳٦۰ل کال خپرونه.

۵- زنداني نغمې: د شعرونو مجموعه، ۱۳۵۹ل کال چاپ.

٦- سوزونه او سازونه: شعري غونډ، د چاپ او خپرونې د دولتي کمېټې ریاست، ۱۳٦٤ل کال چاپ.

۷- اور او وینې: د شعرونو غونډ، د چاپ او خپرونې د دولتي کمیټې ریاست، ۱۳٦٤ل کال چاپ.

۸- وینه او مینه: شعري غونډ، د ملي دفاع وزارت، د ۱۳٦۰ل کال خپرونه.

۹- نظر کوتاهی بر زبان وزبان شناسي: د کابل پوهنتون ګستنر چاپ ۱۳٦۳ل کال.

۱۰- پښتانه او ورونه ملیتونه: ژباړه، د چاپ او خپرونې د دولتي کمېټې ریاست، ۱۳٦٦ ل کال.

۱۱- مینه د زړه په وینه: رمان، ۱۳۷۲ل کال چاپ، لاهور.

۱۲- اندو ژوند: شعري طرحې او څلوریځې، د سرحدونو چارو وزارت، ۱۳٦۸ل کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳- پښتو-دري فرهنګ: د برلین د پوهنتون په غوښتنه کښل شوی دی.

۱٤- ګلکڅونه: شعري غونډ، د افغانستان د لیکوالو د انجمن خپرونه، ۱۳٦۷ل کال.

۱۵- الماني- پښتو فرهنګ: د برلین پوهنتون په غوښتنه کښل شوی دی.

۱٦- د پښتو الماني ژباړیز پرابلمونه (په الماني ژبه، ناچاپ

۱۷- سپین غر: شعري غونډ، ناچاپ.

۱۸- کارپوهه (رارګولوژي): برخه برخه په فولکور مجله کې خپره شوې ده.

۱۹- ټولنوال ریالیزم: برخه برخه په هنر او ژوندون مجلو کې خپور شوی دی.

۲۰- پښتو ګړدودونه (لهجې): په وږمې مجله کې چاپ شوی دی.

۲۱- پښتو آر پوهه (اتمولوژي): تر ((ژ)) پورې په وږمه مجله کې خپره شوې ده.

۲۲- پښتو بدلمېچ یا پښتو شعر څنګه جوړېږي؟: د اطلاعاتو او کلتور وزارت، ۱۳٦۹ل کال.

۲۳- لیکونه (په پښتو،دري،الماني او انګلیسي) ناچاپ.

۲٤- ځان پېښې (په پښتو، دري، الماني او انګلیسي، ناچاپ

۲۵- د هېواد پر ۱٤ ژبو (پښتو، دري، ازبکي، ترکمني، بلوڅي، براهوي، ورخي، پشه یي، پاراسوني، کتي (نورستان)، ګوجرو، ((ګجراتي)) تیرو ((تیراهي))، شغني، کشمونډي، ۱۰٤ ټوکه ګړدودي (لهجوي څېړنې چې د سویس د ملي فونډ له خوا د یونسکو په سپارښتنه د افغانستان (د ژبپوهنې اتلس) په نامه په برن پوهنتون کې ترکار لاندې دي.

۲٦- پښتو، دري، پشه یي فولکوري څېړنې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷- د سبرونو نڅا: شعري غونډ، د سید جمال الدین افغان فرهنګي ټولنه، ۱۳۷۲ل کال.

۲۸- ګلوییونه: شعري غونډ، د سید جمال الدین افغان فرهنګي ټولنه، ۱۳۷۲ل کال.

۲۹- رزم و بزم: شعري غونډ، د سید جمال الدین افغان فرهنګي ټولنه، ۱۳۷۲ل کال.

۳۰- څڅواکي: شعري غونډ، د سید جمال الدین افغان فرهنګي ټولنه، ۱۳۷۲ل کال.

۳۱- نندارلیک (ډرامه): پر ۱۳۵۷ل کال کښل شوې، خو چاپ او ننداري ته نه دی وړاندی شوی.

۳۲- د پټې خزانې لیکزیکي شننه (پټه خزانه، لغوي خزانه)، ۱۳۷۵ل کال چاپ.

۳۳- د هندو اروپایي ژبو لرغونی تاریخ (له الماني سرچینو څخه ژباړه)، دکابل مجلې د ۱۳۷۰ل کال د ۳ ګڼې برابر ۳٤ مخونه یې نیولي دي.

۳٤- د پټې خزانې الماني ژباړه او ګرامري شننه، دا ژباړه د فرانسوي افغانپوهاند (کیفر) لپاره شوې ده.

۳۵- سیندګی (جیبي قاموس) ۱۳۷۳ل کال چاپ.

۳٦- تر ۱۱۰۰ زیاتې علمي، ادبي، تحقیقي او ژورنالیستیکي لیکنې په پښتو، دري، انګلیسي او الماني د هېواد دننه او د باندې خپرې شوي دي. دغه راز یې یو لړ ادبي اثار (د شوروي اتحاد) په څو ژبو او مجاري، الماني، انګلیسي، بلغاریایي او داسې نورو ژبو اړول شوی دی.

د ژوندون مجلې د ۱۳٦۷ل کال د میزان او عقرب د ګڼې له مخې د زیار صیب د اثارو شمېر په دې ډول ښوول شوی دی: داثارو ټول شمېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې له مقالو پرته ادبي (۱۰) اثره، علمي (۱٦) اثره، تحقیقي (۱۰٤) اثره، مجموعي (۱۳۰) اثره.))[۱]

۱۰- پوهاند محمد رحیم الهام:

استاد محمد رحیم الهام د علومو اکاډمۍ د غړي او یوه زیاته موده د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د دري او پښتو څانګو د استاد په توګه پاتې شوی دی. استاد خپلې زیاتې لیکنې په دري ژبه کړي دي. مونږ به یې دلته د پښتو اثارو پېژندنه وکړو:

۱- په اسلامي تصوف یوه مقدمه، ناچاپ.

۲- د تشریحي ژبپوهنې مقدمه، په کابل مجله کې چاپ شوې ده.

۳- د ژبځېړنې مقدمه، په کابل، وږمه او رهبر مجلو کې خپره شوې ده.

٤- د پښتو ژبې فونیمي جوړښت تحلیل (د پوهندوی علمي رتبې ته) ناچاپ.

۵- د پښتو ګرامر طرح: په وږمه مجله کې چاپ شوی دی.

٦- د پښتو ګرامر، هربرت پنزل، ژباړه، د ادبیاتو پوهنځي له خوا چاپ شوی دی.

۷- تطبیقي ادب: (پښتو ژباړه) په کابل مجله کې چاپ شوی دی.

۸- د پښتو او انګرېزۍ مقابله یي فونیم پېژندنه (د ماسټرۍ تیزس) ناچاپ.

۹- د سانسکریت د دوو ټوټو شعرونو ترجمه او تحلیل، ۲ ټوکونو کې، ناچاپ.

۱۰- ادبي مسالې: د لیکوالو انجمن خپور کړی دی.

---

[۱] استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری. محمد اسماعیل یون، ۱۳۷۲ل کال، لاهور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱- پښتو خجخېړنه، يرژي پيچکا، ژباړه، ۱۳٦۸ل کال چاپ.

۱۱- پوهاند سيد بهاوالدين مجروح:

استاد مجروح پر ۱۹۵۹م کال د ادبياتو پوهنځي رئيس او هم پر ۱۹۷۰م کال د دويم ځل لپاره د نوموړي پوهنځي رئيس و. همدا راز استاد مجروح زياته موده د ادبياتو پوهنځي د تاريخ او فلسفې د څانگې استاد پاتې شوی دی.

د مجروح صيب پښتو اثار دادي:

۱- د جبر او اختيار ډيالکټيک: د ادبياتو پوهنځي چاپ.

۲- ځانځاني ښامار: د ادبياتو د پوهنځي چاپ.

۳- د مور پيغام: پښتو منظومه، د پېښور چاپ.

٤- دښمن وپېژنئ: يوه تحليلي ليکنه ده، د پېښور چاپ.

۵- نا اشنا سندرې: د پېښور چاپ.

استاد مجروح په دري او فرانسوي ژبو هم يو شمېر اثار ليکلي دي.

۱۲- پوهاند عبدالرزاق زهير:

عبدالرزاق زهير هم يو وخت د ژبو او ادبياتو پوهنځي استاد پاتې شوی دی، دلته يې د اثارو يادونه کوو:

۱- د اروپا ادبي ليکونه: پر ۱۳۳۵ل کال يې تاليف کړی او ادبياتو پوهنځي ته يې سپارلی دی.

۲- د پښتو ادب سخنوران: پر ۱۳۳٦ل کال يې د مطبوعاتو په کالنيو جايزو کې د خوشال خټک جايزه اخيستې.

۳- د انشا فن او ليکوالي: په عرفان مجله کې، پر ۱۳٤۱ل کال خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤- پښتو ادب: پر ۱۳٤۱ل کال په پوهنې مجله کې خپور شوی دی.

٥- شهلا: ټولنيز- اقتصادي داستان، ۱۳۳۲ل کال په انيس کې خپور شوی دی.

٦- پښتو متلونه: چاپ شوي نه دي.)) [١]

۱۳- پوهاند دوکتور محمد حسن کاکړ:

((ښاغلی محمد حسن کاکړ هم يو وخت د ادبياتو پوهنځي د بهرنيو زده کوونکو په کورس کې ښوونکی و. دغه لاندې اثار يې ليکلي دي.

۱- سود او زيان: ناچاپ

۲- د لرغوني يونان ژوند او فکر: ناچاپ

۳- پښتو د باندنيو لپاره: ناچاپ

٤- د ماکسيم گورگي ادبي نکلونه: (ژباړه) پر ۱۳۳۹ل کال د پښتو ټولنې له خواچاپ شوی دی.

٥- د برتانيې سياسي سيستم: ژباړه، ناچاپ،

٦- اوسنۍ سياسي فلسفې: ژباړه، ناچاپ.))[١]

١٤- عبدالباري اشنا:

نوموړی هم ((يو وخت د ادبياتو پوهنځي استاد پاتې شوی دی تراوسه يې دغه اثر لاسته راغلی دی:

۱- ادبيات: پر ۱۳٦٦ل کال په طلوع افغان اوونيزه او هم په ځانگړي ډول خپور شوی دی.))[٢]

---

[١] اوسنی ليکوال، ۲ ټوک، ۱۳٤۱ل کال، ۵۷۱-۵۷۲ مخونه.

[١] اوسنی ليکوال، دريیم ټوک، ۱۳٤۲ل کال، ۱۰۲۹-۱۳۷۰ مخونه.

[٢] اوسنی ليکوال، دريیم ټوک، ۱۳٤۲ل کال، ۱۰۲۹-۱۰۷۷ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

گل محمد نورزی:

د زیات وخت لپاره د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانگې استاد پاتې شوی دی، دغه لاندې اثار یې لاسته راغلي دي:

۱- د مغلو په دولت کې د وروستیو کودتاوو تاریخ: له روسي ژبې نه پښتو ته ژباړل شوی او په دوو ټوکو کې پر ۱۳۵۲ل کال، د کابل پوهنتون له خوا چاپ شوی دی.

۲- د درانیانیو امپراتوري: ژباړه، ۱۳۵۸ل کال، پښتو ټولنه.

۳- مفتش: د گوگول د یو اثر ژباړه،د لیکوالو ټولنه.

٤- د ماشومانو قیصې: د ماشومانو لپاره دوه واړه کتابونه دي چې له روسي ژبې څخه ژباړل شوي او دواړه په شوروي کې چاپ شوي دي.

٥- خوشال پېژندنه: درسي نوټ دی، لنډیز یې په گستز ډول چاپ شوی دی.

٦- د پښتو ادبیاتو ژانرونه: ناچاپ

۷- ادبي مکتبونه: ناچاپ

سعدالدین شپون:

سعدالدین شپون د ادبیاتو پوهنځي فارغ التحصیل دی او هم په نوموړي پوهنځي کې استاد پاتې شوی دی، تراوسه یې دغه اثار لیکلي دي:

۱- پرخه په ترخه: د شعرونو جونگ، په پېښور کې چاپ شوی دی.

۲- د بنگي غاړه ((ناول)): په سپېدې مجله کې یې ځینې برخې خپرې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- ليکوالي: ۱۳۵۲ل کال، د ژبو او ادبياتو پوهنځي د پښتو څانګې له خوا.

نور احمد شاکر:

استاد نوراحمد شاکر څه دپاسه پنځه ويشت کاله د ادبياتو پوهنځي استاد پاتې شوی دی. دغه اثار يې تراوسه چاپ شوي دي:

۱- بديع او بيان: د لسمو او دولسمو ټولګيو لپاره، د ښوونې او روزنې د وزارت له خوا، پر ۱۳٦٥ل کال خپور شوی دی.

۲- ژبنۍ څېړنې: د ادبياتو پوهنځي له خوا چاپ شوی دی.

_ پاينده محمد زهير:

يوه موده د ژبو او ادبياتو پوهنځي د استاد په توګه پاتې شوی دی. اثار يې په لاندې ډول دي:

۱- د افغانستان د معارف تاريخ: پاينده محمد زهير او ډاکتر محمديوسف علمي په ګډه ترتيب کړی او پر ۱۳۳۹ل کال د پوهنې وزارت له خوا چاپ شوی دی.

۲- پښتو خبرې: کابل، ۱۳۱٤ل کال چاپ.

۳- د پښتولغات: (٤۰۰ لغات)، ۱۳۱٤ ل کال چاپ.

٤- د پښتو زر متلونه: کابل مطبوعات،۱۳۱۷ل کال چاپ.

٥- د پښتو يو زر لنډۍ.

٦- پښتو فولکوري مجموعه: (په درېيو رسالو کې)، ۱۳۲۷ل کال چاپ.

۷- د پښتوادب او انشاء: ادبياتو پوهنځی، ۱۳۲٥ل کال.

۸- د پښتو تحليلي او مقايسوي ګرامر.

۹- پښتو منثورې ادبي ټوټې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰- د پښتنو يرغل: (ژباړه).

۱۱- په پښتو ژبه د معارف وزارت لپاره د ځينو درسي کتابونو لکه: (فزيک، کيميا، جغرافيه، رياضي، هندسې، دينياتو، تاريخ او بيولوژي ژباړه.

۱۲- د راډيو درسونه: په پښتون ژغ مجله کې چاپ شوي دي.

۱۳- د پښتو رهنما: په نوي طرز د پښتو زده کوونکو لپاره.

۱٤- د پښتو بول چال: په پښتو او فارسي په نوي طرز.

۱۵- د کليوالو ښوونځيو لومړی کتاب: په نوي طرز، ۱۳۲۸ل کال، کابل.

۱٦- د پښتو قرائت: د لومړيو ښوونځيو لپاره.

۱۷- د پښتو قرائت: د منځنيو ښوونځيو لپاره.

۱۸- د پښتو قرائت: د ثانوي ښوونځيو لپاره.

۱۹- د دايرة المعارف د رسالو ژباړه: ټولې ۱٤ رسالې.

۲۰- د مرحوم مستغني د کلياتو تدوين او د سريزې ليکنه.

۲۱- د پښتو الفباء: د مجلې او تحليل په اصولو د لومړيو ټولگيو لپاره پر ۱۳۲٦ل کال ليکل شوې ده.))[1]

محمداعظم ایازی:

محمد اعظم ايازی يو وخت د ادبياتو پوهنځي استاد پاتې شوی دی، پښتو اثار يې دادي:

۱- قواعد پښتو: په کابل کې چاپ شوی دی.

۲- الفاروق: له اردو څخه ژباړل شوی، ناچاپ.

---

[1] اوسنی ليکوال دويم ټوک، ۵۵۸-۵۵۹ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- رياضي او جغرافيه له لومړي څخه بيا تر څلورم جماعته پورې چاپ شوی دی.

٤- الانسان: له اردو څخه ژباړه، ناچاپ.

۵- لس زره لغاتونه: کابل چاپ.

٦- د پښتو گرامر: چاپ. [۲]

طاهر علمي:

د ادبياتو پوهنځي استاد پاتې شوی دی. اثار يې دادي:

۱- د روښانيانو د تصوف په باب: ناچاپ.

۲- د پښتو معاصر ادب: لکچر نوټ.

نصرالله سوبمن:

نوموړی هم یوه موده د ژبو او ادبیاتو پوهنځي استاد پاتې شوی. اثار يې دادي:

۱- د لرې شرق او جنوبي شرقي اسيا جغرافيه: پر ۱۳۵۲ل کال د کابل پوهنتون له خوا چاپ شوی دی.

۲- د کابل سلطنت بیان (ژباړه): د پښتو څېړنو بین المللي مرکز، ۱۳۵۹ل کال چاپ.

۳- دراني احمدشاه: ژباړه، د علومو اکاډمی، ۱۳٦٦ل کال چاپ.

عبدالروف خپلواک:

پوهندوی خپلواک د يو وخت لپاره د ادبياتو پوهنځي د تاريخ څانگې استاد پاتې شوی دی.

---

[۲] اوسنی لیکوال، لومړی ټوک، ۱۱۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- د پرمختیایي هېوادونو ټولنیز، اقتصادي او سیاسي تحلیل: له الماني ژبې څخه ژباړه، ۱۳۵۸ل کال چاپ.

نورمحمد غمجن:

اروابناد نورمحمد غمجن زیاته موده، د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې استاد و. نوموړي استاد د خپل لنډ عمر په بهیر کې د یادونې وړ ادبي فعالیتونه ترسره کړي دي، دلته یې د پښتو اثارو یادونه کوو:

۱- د پشه یانو د محیط ژبې، خلکو، د ځینو شاعرانو او متلونو معرفي (مونوګراف).

۲- د پشه یانو شفاهي ادبیات.

۳- د پښتو او پشه یي ژبو د ګرامر نږدېوالی (د پوهنملی علمي ترفیع لپاره).

٤- پشه یي-پښتو قاموس (چې تر لسو زرو زیات لغتونه لري.)

٥- د پشه یانو متلونه (ناچاپ).

٦- د پشه یانو پیداوار (ناچاپ).

۷- د پشه یانو د جغرافیایي محیط معرفي (ناچاپ).

۸- د پشه یي ژبې د ادبیاتو تاریخ.

۹- پشه یي کیسې، روایتونه، (ناچاپ).

۱۰- د پښتو شعرونو مجموعه. (ناچاپ)

۱۱- په پښتو ژبه مقالې، (ناچاپ)

۱۲- پښتو خواږه نثرونه. (ناچاپ)

۱۳- د پشه یي ژبې تاریخچه: (ناچاپ)

۱٤- د نورستاني ژبې تاریخچه: (ناچاپ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵- د روښاني دورې منظوم متون، د ژبو او ادبياتو پوهنځي د درېيم ټولګي لپاره درسي کتاب. ګستسنر چاپ.

۱٦- د روښاني دورې منظوم او منثور ادب تاريخ: د پښتو د دويم ټولګي لپاره (د دوکتور زېورالدين په ګډون).

۱۷- پښتو متلونه، راټولونه. [۱]

سرمحقق محمدصديق روهي:

کانديد اکاډميسين سرمحقق محمدصديق روهي يوه زياته موده د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي استاد و. د استاد اثار په لاندې ډول دي:

۱- د خېړنې لارښود: د ۱۳٥٤ل کال چاپ.

۲- پښتو په بېلګه يي جملو کې: د ۱۳٥۷ل کال چاپ.

۳- ادبي خېړنې: ۱۳٦۰ل کال چاپ.

٤- د ژبښودنې مسلې: د ۱۳٦۰ ل کال چاپ.

٥- د ادب او فلکور په باره کې: د ۱۳٦٥ل کال چاپ.

٦- فلکور پېژندنه: د ۱۳٦٥ل کال چاپ.

۷- پښتو معاصر ادبيات: دوه جزوې: د ۱۳٦٦ل کال چاپ.

۸- د روښاني غورځنګ ماهيت: ناچاپ

۹- شعر پېژندنه:

۱۰- د نصيحت اکسير: يوعلمي، انتقادي اثر، ناچاپ.

۱۱- د دولسم ټولګي لپاره د ادبياتو تاريخ: ناچاپ.

[۱] پښتانه شعرا، پنځم ټوک، عبدالله بختاني خدمتګار، ۱۲۴۴-۱۲۴۲ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بایزید اڅک:

ډېره زیاته موده د ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې استاد پاتې شوی دی.

۱- پښتو فونولوژي او مورفولوژي (پوهنملی رتبې لپاره): ژباړه.

دوکتور زېورالدین زېور:

پوهنوال دوکتور زېورالدین زېور هم ډېره زیاته موده د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې استاد پاتې شوی دی، دغه اثار یې تراوسه پورې لیکلي دي:

۱- پښتو ادبیاتو تاریخ: د پښتو څانګې د دویم ټولګي لپاره، کابل پوهنتون، ۱۳۵۹ل کال چاپ.

۲- پښتو ادبیاتو تاریخ اوسنۍ دوره: د پښتو څانګې څلورم ټولګي لپاره، کابل پوهنتون، ۱۳۶۰ل کال چاپ.

۳- پښتو معاصر ادبیات: د ماسټرۍ دورې د محصلینو لپاره، کابل پوهنتون، ۱۳۶۵ل کال چاپ.

٤- انګېرنې: یو درسي کتاب دی، چې پر ۱۳٦٤ل کال چاپ شوی دی.[۱]

۵- پولاد څنګه کلکېده: په دوو ټوکو کې د نامتو لیکوال استروفسکي د رومان ژباړه، ۱۹۷۷م کال د مسکو چاپ.

٦- پښتو ادبیاتو تاریخ: د پښتو څانګې د درېیم ټولګي لپاره، کابل پوهنتون، ۱۳۵۷ل کال.

---

[۱] دا لیکوال او دا خبرې: افضل ټکور، ۱۳۲۲ل کال، ۲۲۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښاغلي ډزه: دا د مختار عوزوف رومان دی، چې په پښتو ژباړلی شوی، مسکو چاپ.

۸- د ادبیاتو اصطلاحي قاموس: کابل پوهنتون خپور کړی دی.

ډاکتره زرغونه زېور:

نوموړې هم له ډېرو کلونو راپدېخوا د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانگې استاده پاتې شوې او تراوسه د پوهندوی علمي رتبې ته رسېدلې ده، دغه اثار یې کښلي دي:

۱- د پښتو ژبې گرامر، لومړی برخه (فونولوژي) لومړی چاپ، ۱۳٦۱ل کال، دویم چاپ، ۱۳٦۳ل کال گستنر .

۲- پښتو ژبه کې د لرې او برې پښتونخوا د لهجې خصوصیات او د اجمل خټک ژبه، د ډاکترۍ تېزس، ناچاپ.[1]

۳- د پښتو ژبې نحوه: (گستنرچاپ).

پوهندوی عبدالخالق رشید:

استاد عبدالخالق رشید تر ۱۳۵۸ل کال راهیسې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانگې استاد دی. دغه لاندې اثار یې تراوسه پورې لیکلي دي:

۱- پښتني لنډۍ: دا د پښتو لنډیو یوه کوچنۍ رساله ده، چې چاپ شوې ده.

۲- د پښتو ژبې تاریخي متون: یو درسي کتاب دی، چې په گستنر ډول چاپ شوی دی.

[1] دا لیکوال دا خبرې: افضل ټکور، ۱۳۲۲ل کال، ۲۰۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- ډولۍ: د لنډو کیسو مجموعه ده، پر ۱۳٦۷ل کال د لیکوالو انجمن خپره کړې ده.

٤- د پښتو هنري کره کتنې تاریخچه: پر ۱۳٦۹ل کال د لیکوالو انجمن خپور کړی دی.

۵- د خطر زنگ: ناچاپ.

٦- مخکښه هیله: ناچاپ.

۷- مرسله (ناول):

۸- بارانونه او سېلابونه: ناچاپ.[1]

۹- استوګن او نا استوګن ادبي بهیر: (د پوهندوی علمي ترفیع لپاره)، ناچاپ.

۱۰- کنګل ژمی، کنګل لاسونه (د لنډو کیسو مجموعه) دغه مجموعه د خوشال فرهنګي ټولنې له خوا پر ۱۳۷۳ل کال په پېښور کې چاپ شوې ده.

پوهنوال جلال الدین:

استاد جلال الدین خان هم له ډېرو کلونو راهیسې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي استاد دی، دغه اثار یې تراوسه پورې لیکلي دي:

۱- پښتو مثنوي: ناچاپ، (د پوهندوی علمي ترفیع لپاره)

۲- دپښتو نظم شکلي ډولونه، (د پوهنوالۍ علمي ترفیع لپاره).

پوهنمل محمد رفیق:

[1] دا لیکوال او دا څېړې، افضل ټکور، ۱۳۲۲ل کال، ۱۹۴ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهنمل محمد رفيق له ۱۳۵۸ل کال راهيسې د ژبو او ادبياتو پوهنځي د پښتو څانگې استاد دی. تراوسه يې دغه لاندې اثار ليکلي دي:

۱- وزن پوهنه، درسي نوټ، ۱۳٦۱ل کال، گستتنر.

۲- د بديع علم څېړنه او اوډنه، درسي نوټ، ۱۳٦۲ل کال، گستتنر.

۳- ادبي فنون، درسي نوټ، ۱۳٦۳ل کال، گستتنر.

٤- قافيه، درسي نوټ، ۱۳٦۲ل کال گستتنر.

۵- د عبدالحی حبيبي د ژبنيو ادبي چاپي اثارو څېړنه، د پوهنيارۍ تيزس.

٦- د پښتو اوسني شعر سبک، د پوهنملۍ علمي ترفيع لپاره.

۷- د پښتو هنري نثر.

بخت مير وزيري:

بخت مير وزيری د ژبو او ادبياتو پوهنځي د پښتو څانگې استاد دی. تراوسه يې دغه لاندې ليکنې کړي دي:

۱- د وزيرو د لهجې مقايسه له معياري لهجې سره (د ماسترۍ تيزس).

۲- د وزيرستان د وزيرو پېژندل، (د ليسانس دورې مونوگراف).

محمد صابر خويشکی:

نوموړی هم له شلو کلونو راهيسې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي استاد دی او تر دې وخته د پوهندوی علمي رتبې ته رسېدلی دی.

۱- په پښتو ادبياتو کې رياليزم. (د ماسترۍ تيزس).

بريالی باجوړی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهنمل بريالی باجوړی له ۱۳٦۰ل کال راهيسې د ژبو او ادبياتو پوهنځي د پښتوڅانګې استاد دی. تراوسه يې دغه اثار ليکلي دي:

۱- تښتېدلی خوب: د لنډو کيسو مجموعه ده، چې پر ۱۳٦٤ل کال د ليکوالو انجمن خپره کړې ده.

۲- منزلونه: (تدوين او سريزه) د مصري خان خاطر د شعرونو مجموعه، ۱۳٦٥ل کال چاپ.

۳- ګيلې: د لنډو کيسو دويمه مجموعه، د قومونو او قبايلو وزارت له خواچاپ شوې ده.

٤- سندريز شفقونه: (تدوين او سريزه) د سيف الرحمن سليم د شعرونو مجموعه ده، چې پر ۱۳٦٥ل کال د چاپ او خپرولو د دولتي کمېټې له خوا چاپ شوې ده.[1]

٥- د خاطر د شعر څېړنه او تحليل له ژوند ليک سره (د پوهنيارۍ تيزس).

٦- د کوزې پښتونخوا د معاصر شعر ځانګړنې (د پوهنملۍ تيزس).

۷- زما د کلي لېوني بادونه (د خان بهادر حسرت د شعرونو مجموعه).

۸- د ناپښتو ځانګو لپاره د پښتو ژبې ګرامر او ادب، د آصف بهاند په ګډون.

احمد شاه وېښ:

احمدشاه وېښ له ۱۳٦٤ کال راهيسې د ژبو او ادبياتو پوهنځي د پښتو څانګې استاد دی. تراوسه د پوهنملۍ علمي رتبې ته رسېدلی دی، دا يې اثار دي:

[1] دا ليکوال او دا څېړې، افضل ټکور، ۱۳۲۲ل کال، ۵۹-۲۰ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- پښتو ازاد شعر، د پوهنیارۍ علمي رتبې ته، ناچاپ.
۲- د شعرونو لومړۍ مجموعه، ناچاپ.
۳- د شعرونو دویمه مجموعه، ناچاپ.
٤- د شعرونه درېیمه مجموعه، ناچاپ او هم یو شمېر نورې ادبي ټوټې او طنزونه.

لطیف بهاند:

پوهنیار لطیف بهاند هم د یو وخت لپاره د ژبو او ادبیاتو پوهنځي استاد پاتې شوی دی. نوموړي تراوسه پورې دغه اثار کښلي دي:

۱- ناول د ماه رخې: (د راحت زاخیلي)، دغه اثر پر ۱۳٦۳ل کال کابل پوهنتون خپور کړی دی.

۲- د اشرف خان هجري منتخبات: دا د هجري د شعرونو منتخب دی، چې پر ۱۳٦٤ل کال د اشرف خان هجري د علمي سیمینار په ویاړ د قومونو او قبایلو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو د ریاست له خوا چاپ شوی دی.

۳- د رڼا ناوې: د کوزې پښتونخوا د نامتو شاعرانو د شعرونو منتخب، لیکوالو انجمن، ۱۳٦۵ل کال.

٤- د پښتو ژبې ګرامر: دغه اثر پر ۱۳۵۹ل کال د کابل پوهنتون له خواچاپ او خپور شوی دی.

۵- څلور اورني کلونه: دا د کورنیو چارو وزارت له خوا پر ۱۳٦۵ل کال خپور شوی دی.

٦- د خیرالبیان منتخبات: پر ۱۳٦۱ل کال چاپ شوی دی.

۷- ریالیزم او د ریالیزم ضد (پښتو ژباړه) په ګستنر ډول د قومونو او قبایلو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو د ریاست له خوا چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸- پل: د شعرونو مجموعه ده، چې پر ۱۳٦۹ل کال د لیکوالو انجمن له خوا چاپ او خپره شوې ده.

۹- ماتې کړۍ: د کوزې پښتونخوا د نامتو شاعرانو د ازاد شعر منتخب، ناچاپ.

۱۰- د هنر ټولنپوهنه: ژباړه، ناچاپ.

۱۱- لس مقالې: د مقالو مجموعه، ناچاپ.[۱]

محمد آصف بهاند:

محمد آصف بهاند له ۱۳٦۵ل کال راهیسې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې استاد دی. تراوسه یې دا لاندې اثار لیکلي دي:

۱- د پښتو ژبې ګرامر، دویم کتاب، د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د ناپښتو څانګو درسي کتاب.

۲- د پښتو ژبې ګرامر، درېیم کتاب، د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د ناپښتو څانګو درسي کتاب.

۳- د پښتو ادبیاتو د لرغونې دورې منظوم متون، د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې درسي کتاب، ۱،۲،۳ ګستسنر چاپ.

٤- د کوچنیانو ادبیات: د لیکوالو انجمن له خوا پر ۱۳۳٦ل کال کې چاپ شوی دی.

۵- شعر د پښتو د کلاسیکو شاعرانو له نظره: د پوهنیارۍ تیزس، ناچاپ.

٦- پښتو ادبیات له ۱۲۵۰ څخه تر ۱۲۹۷ پورې، د لیسانس مونوګراف، ناچاپ.[۱]

---

[۱] دا لیکوال او دا څېړې، افضل ټکور، ۱۳۲۲ل کال، ۷۵-۷۲ مخونه.

[۱] دا لیکوال او دا څېړې، ۱۳۲۲ل کال، ۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبو او ادبیاتو پوهنځي فارغان او د هغوی کتابونه

زلمی هېوادمل:

زلمی هېوادمل پر ۱۳۵۲ل کال د ادبیاتو او بشري علومو پوهنځي د ژورنالیزم له څانګې څخه فارغ شوی دی او تراوسه پورې یې دغه لاندې اثار پښتو ادب ته وړاندې کړي دي.

الف- لیکنې: زاړه متون:

۱- حکایت رسول: د ارزاني روښاني یوه منظومه رساله ده، چې له څرګندونو او یادونو سره پر ۱۳۵۵ل کال د وږمې مجلې له خوا چاپ شوې ده.

۲- د قلندر دیوان: ترتیب، سریزه او تعلیقات، ۱۳۵٦ل کال چاپ، پښتو ټولنه.

۳- د سره غره ګلونه: د جانان هوتک او جان محمد کاکړ منتخبات او اثار دي (له حبیب الله رفیع سره یې په ګډه ترتیب کړی دی) د زېړي کالنۍ لومړۍ ګڼه، ۱۳۵۷ل کال چاپ.

٤- اسماء الحسنی: میافقیرالله جلال ابادی (تدوین او د متن لارښود) ۱۳۵۹ل کال، کابل پوهنتون.

۵- فواید فقیرالله: (تدوین)، ۱۳۵۹ل کال، کابل پوهنتون.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦- د حاجي جمعه بارکزي دېوان: (سریزه او تدوین)، ۱۳٦۰ل کال چاپ، پښتو ټولنه.

۷- د خانگل خلیل څو شعرونه: (تدوین، سریزه، لغتنامه او شرح)، ۱۳٦۰ل کال، پښتو ټولنه.

۸- حسن و دل، مسافر مروت، (مقدمه، لغتنامه او فهرست)، ۱۳٦۱ل کال، پښتو ټولنه.

۹- د عبدالحمید مومند دېوان: (سریزه، لغتنامه او فهرست)، ۱۳٦۱ل کال، پښتو ټولنه.

۱۰- د خوشال منظومه بازنامه: (سریزه او فهرست)، ۱۳٦۲ل کال، پښتو ټولنه.

۱۱- د خوشال فراقنامه: (شرح او تعلیق)، ۱۹۸٤م کال، د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي چاپ.

۱۲- نافع المسلمین، نور محمد علي: (سریزه او تعلیق) ۱۳٦۳ل کال، د کلتور دولتي کمېټې چاپ.

۱۳- د مست منتخبات: د ملا مست له سلوک الغزات او نورو رسالو څخه د ده د اثارو انتخاب (له سریزې او تعلیقاتو سره)، ۱۳٦٤ل کال د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوی دی.

۱٤- د سکندر خان خټک شمایل نامه او پند نامه: (سریزه، شرح او تعلیقات)، ۱۳٦٤ل کال.

۱۵- د شمس الفلک دېوان: پښتو اکاډمۍ پېښور، ۱۹۹۳م کال.

۱٦- د خوشال پارسي منثوره بازنامه: (سریزه، ترتیب، شرح او تعلیقات)، ۱۳٦۵ل کال، خراسان مجله.

۱۷- رابعه او بکتاش: ۱۳۷۱ل کال، پېښور چاپ.

۱۸- د واصل روښاني دېوان: (تدوین)، ۱۳٦۵ل کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹- رستم او سهراب: د ملا نعمت الله نوښاري د رستم او سهراب د متن چاپ ته برابرول له سريزې سره، ۱۳۶۱ل كال، ناچاپ.

۲۰- د عبدالرحيم هوتک ديوان: د موجودو معلومو خطي او چاپي منتخبو نسخو له مخې چاپ ته تيارول.

۲۱- هدايت المبتدي: د پيرمحمد كاكړ د هدايت المبتدي د متن چاپ ته تيارول له سريزې او شرحې سره، ناچاپ.

۲۲- ياقوت السير: د محقق العلما عبدالحق خروټي د ياقوت السير د لومړي ټوک چاپ ته تيارول، پر ۱۳۶۰ل كال چاپ شوی دی.

ب- د معاصرو ادبياتو پر مجموعو كار:

۱- د غلام محی الدين افغان افكار او اثار: د سراج الاخبار له پاڼو څخه د غلام محی الدين افغان د اثارو راټولونه، د ده ژوند، اثارو افكارو په باب له يوې څېړنې سره، ۱۳۶۰ل كال، د كابل پوهنتون چاپ.

۲- د عقيدت گلونه: د ارواښاد محمد نواز خټک پر مزار د يوې مشاعرې د نظمونو ترتيب له سريزې سره، ۱۳۶۳ل كال.

۳- داغستان، راحت زاخيلي، (سريزه او راټولونه) د هېواد ورځپاڼې له خوا، ۱۳۶۳ل كال (د عبدالله بختاني خدمتگار مقدمه هم ورسره مله ده).

٤- د غني كليات: (تدوين)، ۱۳٦٤ل كال، د قومونو او قبايلو وزارت د نشراتو رياست.

٥- خوشال نامه: د مرحوم سرفراز خان عقاب د څلورو ليكنو مجموعه له سريزې او تعليق سره چاپ ته برابرول، پر ۱۳٦٥ل كال چاپ شوی دی.

٦- د كره كتنې ډولونه، د ليكوالو انجمن، ۱۳۷۰ل كال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج- د کتابپوهنې او ادبي تاریخ په باب اثار:

۱- فرهنگ زبان و ادبیات پښتو، ۱ ټوک، ۱۳۵٦ل کال چاپ، د ښوونې او روزنې وزارت.

۲- د محمد هوتک ژوند او مزار: ۱۳٦۲ل کال، د بایزید روښان پوهنتون.

۳- بیدیاني گلونه: (تذکره)، ۱۳٦۲ل کال چاپ، پښتو ټولنه.

٤- د هند د کتابخانو پښتو خطي نسخې: د هند په کتابتونونو کې د پښتو د اثارو یوه ببلیوگرافي ده، له سریزې او تعلیقاتو سره، ۱۳٦۳ل کال، پښتو ټولنه.

٥- فرهنگ زبان و ادبیات پښتو، ۲ ټوک، ۱۳٦٥ل کال، د چاپ او خپرولو دولتي کمېټه.

٦- فرهنگ زبان و ادبیات پښتو، ۳ ټوک،کابل چاپ.

۷- په هند کې د پښتو ادبیاتو د ایجاد او ودې پړاوونه، ۱۳۷۳/۱۳۷۰ل کال چاپ، پېښور.

۸- د پښتو د ادبي تاریخ خطي منابع: (د تاشکند، دوشنبې، ماسکو، لیننگراد او ایران) په کتابتونونو کې د پښتو خطي فهرست، د ۱۳٦٦ل کال په نشراتي پلان کې شامل و.

۹- د پښتو شاعرانو تذکره: هېوادمل صیب وايي: ((دا تذکره اوس زما تر کار لاندې ده، نوم مې ورته نه دی خوښ کړی، د چاپ او خپرونو د دولتي کمېټې د ۱۳٦٦ل کال په نشراتي پلان کې شامل وه)).

۱۰- د حاج په تله: د قومونو او قبایلو وزارت د نشراتو د ریاست له خوا، ۱۳٦٥ل کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- د مقالو مجموعې چې ښاغلي هېوادمل راټولې کړې دي:

۱- د پښتو ټولنې تاریخچه: پر ۱۳۵٦ل کال د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی دی.

۲- تاریخي پلټنې: پر ۱۳۵۷ل کال دعلومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوی دی.

۳- امیرعلي شېر نوایي: د نوموړي پر ژوند او اثار د مقالو مجموعه، ۱۳٦۰، پښتو ټولنه.

٤- د افغان یاد: د غلام محی الدین افغان د مړینې د شپېتمې کالیزې په درنښت د مقالو مجموعه، ۱۳٦۰ل کال، کابل پوهنتون.

۵- شیخ بوستان بړېڅ: د شیخ د څلورم سوم تلین په مناسبت مقالې، ۱۳٦۰ل کال، د اطلاعاتو او کلتور وزارت.

٦- د الفت یاد: د استاد الفت د پنځم تلین په مناسبت د مقالو مجموعه، ۱۳٦۱ل کال، د قبایلو وزارت خپرونه.

۷- د زرغونې یاد: د مقالو مجموعه (تدوین)، ۱۳٦۲ل کال، پښتو ټولنه.

۸- د محمد هوتک یاد: د محمد هوتک د نمانځنې د غونډې په ویاړ د مقالو مجموعه، ۱۳٦۲ل کال، پښتو ټولنه.

۹- د نوري یاد: د محمدګل نوري د لسم تلین په ویاړ د مقالو مجموعه، ۱۳٦۲ل کال، پښتو ټولنه.

۱۰- د راحت یاد: د نوموړي د زوکړې دسلمې کلیزې په ویاړ د مقالو مجموعه، ۱۳٦۳ل کال، کابل پوهنتون.

۱۱- د استاد یاد: د علامه لوی استاد پوهاند حبیبي د مړینې په مناسبت د مقالو مجموعه، ۱۳٦٤ل کال، پښتو ټولنه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲- د امير کروړ ياد: د امير کروړ سوري د دولس سوه پنځوسم تلين په مناسبت مقالې، ۱۳٦٤ل کال چاپ.

۱۳- د ننگونو شاعر: د اروابناد محمد اکبر خادم د زوکړې د سلمې کاليزې په مناسبت مقالې، ۱۳٦٤ل کال چاپ.

۱٤- غني او اجمل: د نومورو د زوکړې دکليزو په مناسبت مقالې، د قبايلو وزارت، ۱۳٦٥ل کال چاپ.

۱۵- تاريخ مرصع د څېړنو په بهير کې: کابل پوهنتون، ۱۳٦٦ل کال چاپ.

۱٦- د حمزه ياد: د قومونو او قبايلو وزارت د نشراتو او فرهنگي چارو رياست، ۱۳٦۹ل کال چاپ.

۱۷- د عبدالحميد مومند ياد: د پښتو څېړنو نړيوال مرکز، ۱۳٦٥ل کال چاپ.

ح- د نورو پر اثارو مقدمې:

۱- فولکوري مرغلرې: مولف يې عبدالکريم پتنگ دی او هېوادمل پرې يوه اوږده سريزه کښلې، ۱۳۵٦ل کال چاپ.

۲- د خلکوتجربې: دا اثر هم ښاغلي پتنگ ليکلی چې هېوادمل صيب پرې اوږده سريزه کښلې، کابل پوهنتون، ۱۳۵۷ل کال.

۳- پښتو روزنه: د استاد بېنوا اثر دی، د هېوادمل (۳۸) مخه مقدمه يې په پيل کې راغلې ده، ۱۳۵۷ل کال چاپ.

٤- نوموړکي مورخين: د لوی استاد حبيبي صاحب اثر دی، د هېوادمل پر سريزه، کابل پوهنتون، ۱۳۵۹ل کال چاپ.

۵- د غرونو څوکې: مولف يې عبدالکريم پتنگ دی، په (۵۰) مخونو کې هېوادمل پرې سريزه کښلې ده، کابل پوهنتون، ۱۳۵۹ل کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦- غرنۍ سندرې: د ښاغلي (م،ع،غ) اثر دی، هېوادمل پرې (٧٠) مخه سریزه کښلې ده، پښتو ټولنه، ١٣٦٠ل کال.

٧- قصې او افسانې: د سلیمان لایق اثر دی، هېوادمل پرې سریزه کښلې ده، پښتو ټولنه، ١٣٦١ل کال چاپ.

٨- د ښکارندوی غوري پر قصیده مشاعره: د استاد الفت ټولونه ده، هېوادمل پرې سریزه کښلې، ١٣٦٢ل کال چاپ.

٩- اریایي، پارسي، پښتو ویرنې: د استاد بېنوا اثر دی، هېوادمل پرې سریزه کښلې، پښتو ټولنه، ١٣٦٢ل کال چاپ.

١٠- د رضواني منتخب نثرونه: ښاغلي ځدراڼ ټول کړي دي، هېوادمل پرې سیزه کښلې، پښتو ټولنه، ١٣٦٢ل کال.

١١- د خوشال په باب د خارجي پوهانو اثارو ته ژوره کتنه: د استاد کامل مومند د یو اثر پښتو ژباړه ده، چې ډګروال کریمي ترسره کړې ده، هېوادمل پرې سریزه کښلې ده، پښتو ټولنه، ١٣٦٣ل کال چاپ.

١٢- امیرکروړ سوري اور چند پښتو شاعران: د اردو رساله ده ښاغلي متین چاپ ته تیاره کړې ده، هېوادمل پرې سریزه کښلې ده، د قومونو قبایلو وزارت، ١٣٦٣ل کال چاپ.

یادونه: پر ٤،٥،٦،٧، نومره کتابونو چې د هېوادمل کومې سریزې راغلي، بې نومه چاپ شوي دي، پر ٨،٩،١٠،١١ او ١٢ نومرو کتابونو چې کومې سریزې راغلي په پای کې د امیرکروړ سوري د بین المللي سیمینار د علمي سکرتریت امضا لیدل کېږي دا ځکه چې ددغه سیمسینار علمي سکرتر ښاغلی هېوادمل و.

١٣- د هجري منتخبات: لطیف بهاند تدوین کړی، هېوادمل پرې سریزه کښلې، ١٣٦٤ل کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤- د زنځیرونو شاعر: زرین انځور لیکلی او هېوادمل پرې سریزه کښلې، پښتو ټولنه، ۱۳٦٤ل کال چاپ.

۱۵- د پټې خزانې پر څلورم چاپ یوه مقدمه (د کتابپوهنې)، ۱۳۵۷ل کال، کابل پوهنتون.

د هېوادمل صیب د سریزو یادون مې ځکه وکړ چې دده سریزې هم د یوې رسالې یا کتابګوټي، په انډول او تناسب دي.

ط- د شفاهي ادبیاتو او فولکور په باب لیکنې:

۱- په ولسي شعرونو کې اړونه: دا رساله په فولکور مجله کې پرله پسې نشر شوې ده، ۱۳۵٦ل کال.

۲- پښتو سندرې د تاریخ د یوې منبع په توګه: د دې رسالې څو برخې متفرقې چاپ شوي دي، ۱۳۵٦ل کال.

۳- ولسي سندرې: لومړی ټوک یې پر ۱۳٦۱ل کال د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی دی، په دې مجموعه کې د ۲۲۰ په شاوخوا کې سندرې له مقدمې او تعلیقاتو سره راغلي دي.

٤- په پښتني فولکور کې د تصنیف مساله: ددې رسالې لنډیز د جاج په تله نومي اثر کې چاپ شوی دی.

۵- د پښتني فولکور ټولونې ربړې: ددې رسالې لنډیز (د افغان یاد) نومي مجموعه کې چاپ شوی دی.

٦- پښتني هنداره: د ختیز ولایت (لغمان) دودونه دي (له زانګو تر هدیرې) چاپ ته تیاره ده.

۷- ولسي سندرې: دویم ټوک، ۱۳٦٦ل کال چاپ.

۸- پښتو ځانتني ادب او موسیقي: دا د مرحوم جلالي یوه رساله ده، چې هېوادمل پرې یوه هر اړخیزه مقدمه او حاشیه لیکلې او اصلي متن یې هم ایډېټ کړی او چاپ ته تیار کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی- ژباړې:

۱- د پټې خزانې د درېیم چاپ د مقدمې پښتو ژباړه: لوی استاد حبیبي په پارسي کښلې او هېواد مل په پښتو ژباړلی او پر ۱۳۵٤ل کال د پټې خزانې د درېیم چاپ په سریزه کې چـــاپ شوې
ده او ژباړه یې پر ۱۳۵۷ل کال د څلورم چاپ د سریزې په توګه راغلې ده، کابل پوهنتون چاپ.

۲- د بوعلي سینا ژوند لیک: دا د (زنده گی نامه بوعلي سینا) پښتو ژباړه ده، چې لوی استاد حبیبي یې پارسي متن ترتیب کړی او پښتو ژباړه یې هېوادمل کړې ده، اصل پارسي متن او پښتو ژباړه یې پر ۱۳۵۹ل کال د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوې ده.

۳- د میا فقیرالله ژوند لیک: دا رساله هم د (شناخت نامۀ فقیرالله) پښتو ژباړه ده، پارسي متن یې استاد حبیبي تهیه کړی دی. ۱۳۵۹ل کال، کابل پوهنتون چاپ.

٤- امیرکروړ او دده کورنۍ: دا رساله د (امیر کروړ و دودمان او) پښتو ژباړه ده، چې لوی استاد حبیبي په پارسي ژبه کښلې ده، دا ژباړه له پارسي متن او انګرېزي ژباړې سره یوځای پر ۱۳٦۱ل کال د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوې ده.

۵- متن پوهنه: هېوادمل د متن پوهنې او نسخه پوهنې د بېلابېلو څانګو په باب له اردو ژبې څخه تر شلو زیاتې مقالې راژباړلي دي، چې په کابل مجله، عرفان مجله، کتاب مجله او زېري جریده کې نشر شوي دي.

٦- دملتان لودي شاهي کورنۍ: د لوی استاد حبیبي یوه اردو رساله ده، چې هېوادمل یې لنډیز په پښتو ژباړلی دی.

۷- خوشال خان خټک: دا ژباړه د ننګرهار مجلې په څو ګڼو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸- د شوروي د مطبوعاتو سیستم: د پوهاند حبیب الرحمن هاله د پوهندوی اثر، پښتو ژباړه. د لیسانس دورې مونوگراف، ۱۳۵۲ل کال.

ک- مقالې:

هېوادمل تراوسه پورې تر دوو سو زیاتې اخباري او تحقیقي مقالې کښلي، چې دغو لاندې خپرونو کې خپرې شوي دي: اصلاح، هېواد، جمهوریت، ژوندون، (پخوانی، اوسنی) وږمه، پلوشه، اریانا، کابل، زېری، ننگرهار مجله، کندهار مجله، پکتیا مجله، کتاب، عرفان، فولکور او خراسان.

ل- تخلیقي اثار:

۱- بېوزلي گوجر (لنډه کیسه) وږمه مجله، ۱۳۵۰ل کال، ٦ گڼه.

م- د کتابونو چاپ.

کومو موسسو ته چې هېوادمل کتابونه چاپ کړي دي دادي:

۱- بایزید روښان پوهنتون: درې کتابونه.

۲- د اطلاعاتو او کلتور وزارت او کلتور کمېټه: درې کتابونه.

۳- د قومونو او قبایلو وزارت: دېرش کتابونه.

٤- پښتو ټولنه او د علومو اکاډمی: تر اتیاوو زیات کتابونه او رسالې.

۵- کابل پوهنتون: دېرش کتابونه.

٦- د هېواد ورځپاڼه: دوه کتابونه.

۷- د چاپ او خپرونې دولتي کمېټه: دوه کتابونه.

ټول تر (۱۲۰) څخه زیات بېلابېل عنوانه کتابونه.

ن- د جغرافیا په باب څېړنې:

۱- د لغمان اقتصادي جغرافیا: دا رساله پر ۱۳۵۱ل کال د ننگرهار ورځپاڼې د یوې میاشتې په گڼو کې پرله پسې نشر شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د لغمان تاریخي جغرافیا: دا رساله پر ۱۳٦٤ل کال د کابل پوهنتون د اجتماعي علومو د پوهنځي له خوا چاپ شوې ده.[۱]

۳- د ننګرهار تاریخي جغرافیه: پر ۱۳٦۷ل کال د کابل پوهنتون له خوا چاپ شوې ده.

خالد روښان:

نوموړی د ادبیاتو پوهنځي فارغ دی او د لسو په شاوخوا کې اثار یې لیکلي دي. روښان خپل اثار په انګرېزي او تر هغې وروسته په پارسي ژبه لیکلي دي. دلته به یې د پښتو اثر یادونه وکړو:

۱- د شېرشاهي پېښه (پښتو ډرامه).[۲]

محمد حسن ساپی:

محمد حسن ساپی هم د ادبیاتو پوهنځي لیسانسه فارغ التحصیل دی او ددغو اثارو نومونه یې موږ ته د مطبوعاتو له لارې رارسېدلي دي:

۱- سلطان شهاب الدین غوري: (د لیسانس دورې مونوګراف).

۲- دتاریخ په باره کې: د ادبیاتو پوهنځي له خوا په ۱۳۷مخونو کې پر ۱۳۳۸ل کال چاپ شوی.

۳- برېښنا: د برېښنا په باب یوه رساله ده، چې له انګرېزي څخه ژباړل شوې ده.[۱]

---

[۱] دا لیکوال او دا خبرې، افضل ټکور، ۴۴۹-۴۲۳ مخونه.

[۲] اوسنی لیکوال، لومړی ټوک، ۵۱۳مخ.

[۱] اوسنی لیکوال، دویم ټوک، ۲۰۴ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد ظاهر افق:

دی هم د ادبیاتو پوهنځي فارغ التحصیل دی او تراوسه يې دا لاندې اثار لیکلي دي:

۱- لیک نښې:

۲- هنر او ښکلا پېژندنه:

سلیمان لایق:

ښاغلی لایق هم د ژبو او ادبیاتو پوهنځي فارغ دی، اثار يې دادي:

۱- کېږدی: د شعرونو مجموعه، چاپ.

۲- چونغر: د شعرونو مجموعه، چاپ.

۳- ساحل: د شعرونو مجموعه، چاپ.

٤- یادونه او درمندونه: د شعرونو مجموعه، د اطلاعاتو او کلتور وزارت، ۱۳۵۷ل کال.

عبدالرحیم هاتف:

ښاغلی هاتف هم له ژبو او ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی دی، پښتو اثار يې دادي:

۱- د حمید ماشوخېل احوال او اشعار: ناچاپ.

۲- د روزنې د نفسیاتو اساس: ناچاپ.[1]

عبدالقدوس تندر:

د ادبیاتو له پوهنځي فارغ شوی دی او د (مینې سوغات) په نوم يې د لنډو کیسو یوه مجموعه لیکلې ده، چې تراوسه چاپ شوې نه ده.

---

[1] اوسني لیکوال، دویم ټوک، ۱۳۵۰-۱۳۵۱ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد اسماعیل زاهل:

د ادبیاتو له پوهنځي څخه فارغ شوی دی او د (کلي ژوند) په نوم یې یو اثر لیکلی دی، چې تراوسه چاپ شوی نه دی.

محمد زرین انځور:

پر ۱۳۵٦ل کال کې د ژبو او ادبیاتو د ژورنالیزم له څانګې څخه فارغ شوی او دا لاندې اثار یې لیکلي دي:

۱- دا سرونه او دا رسمونه: د لنډو کیسو مجموعه، ۱۳٦۳ل کال، د لیکوالو انجمن.

۲- د غزل په اننګو کې: (تدوین او سریزه)، ۱۳٦٤ل کال، د قومونو او قبایلو چارو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو ریاست.

۳- د شریف دیوان: راټولونه او سریزه، ۱۳٦۳ل کال، کتاب مجله.

٤- اشرف خان هجري د زنځیرونو شاعر: ۱۳٦٤ل کال، د علومو اکاډمي.

۵- اباسین کیسې کوي: (تدوین او سریزه)، ۱۳٦٤ل کال، د لیکوالو انجمن.

٦- شعرونه او نقدونه: ۱۳٦۵ل کال، د لیکوالو انجمن.

۷- د افغانستان د ژورنالیزم مخکښان: ۱۳٦۵ل کال، د چاپ او خپرونې دولتي کمېټه.

۸- د مهدي داستاني کلیات: (تدوین او سریزه) د لیکوالو انجمن.[1]

۹- تروږمی: د لنډو کیسو مجموعه، پېښور چاپ.

۱۰- د ثور په تراژیدي کې ادبیات:...

[1] دا لیکوال او دا خبرې، ۳۳-۳۴ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱- زموږ د کلي پانې: د لنډو کیسو مجموعه، پېښور چاپ.

۱۲- د پښتو کیسو تاریخ: په دوه ټوکه کې، ناچاپ.

نورالله ولسپال:

نوموړی هم د کابل پوهنتون له ادبیاتو پوهنځي څخه پر ۱۳۵۱ل کال فارغ شوی، اثار یې دادي:

۱- د خوشال کلیات: ۳،۲،۱ ټوکونه تیارول او چاپ ته برابرول (ګډه پروژه) لومړی ټوک یې پر ۱۳۵۸ل کال چاپ شوی دی.

۲- د عبدالقادر خان خټک دېوان. [۲]

عزيزي تحریک:

عزیز تحریک د ادبیاتو پوهنځي له انګلیسي څانګې څخه فارغ شوی دی او تراوسه یې دغه لاندې اثار لیکلي دي، خو د مجموعې په شکل نه دي چاپ شوي:

۱- رنګینه شعرونه، د شعرونو مجموعه.

۲- اوښتون: د شعرونو مجموعه.

۳- انقلابي تحفه: د شعرونو مجموعه.

٤- د اوښکو باران: د شعرونو مجموعه. [۱]

۵- الینګاري شاعران: (ادبي تذکره).

---

[۲] دا لیکوال او دا څېړې، ۴۱-۴۲ مخونه.

[۱] دا لیکوال او دا څېړې، ۹۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاه محمود حسین:

شاه محمود حسين د ادبياتو پوهنځي له تاريخ څانګې نه فارغ شوی دی، نوموړي په پښتو او دري ژبو يو شمېر اثار ليکلي، پښتو اثار يې په دې ډول دي:

۱- د هيلو غوټۍ: (د شعرونو مجموعه)، ۱۳۶۳ل کال، د ليکوالو انجمن.

بسم الله حقمل:

نوموړی هم د ادبياتو پوهنځي فارغ التحصيل دی، اثار يې په دې ډول دي:

۱- لنډې کيسې: دا رساله د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا خپره شوې ده.

۲- د څارندوی غږ: دا رساله پر ۱۳۶۲ل کال کې د څارندوی مجلې له خوا چاپ شوې ده.

۳- حماسه هستوونکي: دا رساله هم د څارندوی مجلې له خوا خپره شوې ده.

٤- د خوست د خلکو اتنوګرافيک جوړښت، ناچاپ.

۵- ورکه دې وي وسله او جنګ: ناچاپ.

٦- هغه انسان چې د ځان دښمن دی: ناچاپ.

۷- د شعرونو مجموعه: ناچاپ.[1]

---

[1] دا ليکوال او دا خبرې، ۱۲۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرحیم ځدراڼ:

ځدراڼ هم د ادبیاتو پوهنځي فارغ دی، تراوسه یې یو شمېر اثار لیکلي دي:

۱- په خارج کې پښتو څېړونکي: ۱۳٦۵ل کال، پښتو ټولنه.

۲- روهیله پښتانه: ۱۳۵۷ل کال، پښتو ټولنه.

۳- په ملي ازادي ښنونکو نهضتونو کې د ښځو برخه: پر ۱۳۵٤ل کال په کابل مجله کې په پرله پسې توګه چاپ شوې ده.

٤- دشعر او شاعرۍ په باب یې یوه رساله هم پر ۱۳۵٦ل کال د کابل مجلې له لارې چاپ شوې ده.

۵- شېرشاه افغان: دغه رساله پر ۱۳۵۷ل کال په زېري کالنۍ مجله کې چاپ شوې ده.

٦- د شرق د تمدن تاریخ: پر ۱۳٦٤ل کال یې ژباړلی او د ادبیاتو پوهنځي د درسي کتاب په توګه د کابل پوهنتون له خوا چاپ شوی دی.

۷- د ادب مطالعه: دا د لیکوال ژباړل شوی اثر دی، د قومونو او قبایلو وزارت چاپ.

۸- د رضواني منتخب نثرونه: د افغانستان د علومو اکاډمۍ چاپ.

۹- پښتو-پښتو تشریحي قاموس، ګډه پروژه، د افغانستان د علومو اکاډمۍ چاپ.

۱۰- پښتو کلي، دریېم، څلورم او پنځم ټوک کې یې هم له یو درې کسیز هئیت سره کار کړی دی.

۱۱- خوشال او د هغه ادبي کورنۍ: ژباړه، د کابل مجلې له لارې چاپ شوی دی.

۱۲- د ملا لتاړ دېوان: په کابل کې چاپ شوی دی.

۱۳- نژادي توپیر: ناچاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤- د نړۍ د غوره لیکوالانو او ادبیاتو معرفي: ناچاپ.
۱٥- مادي او معنوي کلتور: ناچاپ.
۱٦- د لنډې کیسې فني او تخنیکي خواوې، پر دې سربېره یې یو شمېر لیکنې او مقالې هم د هېواد په مطبوعاتو کې چاپ شوي دي.[۱]

سهراب دیدار:

دیدار پر ۱۳٥٦ل کال له پښتو ځانګې څخه فارغ شوی دی، اثار یې دادي:

۱- د لنډو کیسو مجموعه، ناچاپ.
۲- د فولکوري کیسو مجموعه، ناچاپ.
۳- ولسي لوبې: ناچاپ.[۱]

داد محمد راسا:

راسا پر ۱۳٦٤ل کال د ادبیاتو له شپې پوهنځي څخه فارغ شوی دی او د (رڼا استازی) په نوم یې د شعرونو یوه مجموعه خپره شوې ده.

محمد نعیم سالارزی:

سالارزی پر ۱۳٤٦ل کال له ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی دی او دا لاندې اثار یې لیکلي دي:

۱- پښتو-پښتو تشریحي قاموس، ګډه پروژه، پنځه ټوکه، ۳ ټوکه چاپ شوی دی.

---

[۱] دا لیکوال او دا څېړې، ۱۲۳-۱۲٤مخونه.
[۱] دا لیکوال او دا څېړې، ۱۷۲مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- شیخ ملي او د ځمکو وېش: ۱۳٦۳ل کال، د قومونو او قبايلو وزارت چاپ.

۳- د خوشال فرهنګ: ۱۳٦٥ل کال چاپ.

٤- پخوانيو پښتو چاپي دېوانونو کې متلونه او اصطلاحات، د کابل مجلې له لارې په متفرق ډول خپور شوی دی.[1]

محمد اسماعیل سړه بن:

سړه بن پر ۱۳٤٥ل کال له ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی دی او دغه اثار يې تراوسه پورې پښتو ادب ته وړاندې کړي دي:

۱- د خوشال رباعیات: چاپ.

۲- د دولت لواڼي دېوان، چاپ.

۳- د خوشال خټک دېوان لومړی او دویم ټوک، چاپ.

٤- پښتو لنډۍ، چاپ.

٥- فولکوري طب، چاپ.

٦- د خوشال خټک فرهنګ، چاپ.

۷- د پښتو ادب په تاریخ کې د اخوند درويزه او دده د پيروانو ادبي مقام، چاپ.

۸- د اماني دورې ريفورمونه، چاپ.[1]

---

[1] دا ليکوال او دا څېړې، ۲۳۰مخ.

[1] دا ليکوال او دا څېړې، ۲۴۳مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورمحمد سهیم:

سهیم پر ۱۳۵۵ل کال د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي د ژورنالیزم له څانګې څخه فارغ شوی دی، اثار یې په دې ډول دي:

۱- د څراغ ارمان: د لنډو کیسو مجموعه، ۱۳٦٤ل کال، د لیکوالو انجمن.

۲- په پښتو لنډو کیسو کې ریالیستیکي افکار، چاپ.

۳- څلور مقالې پر فردوسي او شهنامه (ژباړه).

٤- د محمد رسول د جغتو د دیوان تحقیقي متن، ناچاپ.

۵- د برې پښتونخوا اوسنیو لنډو کیسو ته کره کتنه، ناچاپ.

٦- په پښتو اوسني شعر کې د نوښت مسئله، ۱۳٦۹ل کال، د لیکوالو انجمن.[۲]

شریفه شریف:

نومورې پر ۱۳۵٤ل کال د کابل پوهنتون له ادبیاتو پوهنځي فارغه شوې ده، دغه اثار یې لیکلي دي:

۱- د ژوند انځور (د پښتو د نثر او شعر منتخب)، ۱۳۵٦ل کال، پښتو ټولنه.

۲- د لنډې کیسې تیوري (ژباړه).[۱]

---

[۲] دا لیکوال او دا خبرې، ۲۲۲مخ.

[۱] دا لیکوال او دا خبرې، ۲۸۱مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد نبي صلاحي:

صلاحي پر ۱۳٦۱ل کال له ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی او اثار یې دادي:

۱- نوې ادبي تیوري، پر ۱۳٦۹ل کال د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوې ده.

۲- ادبي ګلشن (شعرونه او مقالې) ناچاپ.

۳- د حافظ کاڼی، د لنډو کیسو مجموعه.

۴- په پښتو شعر کې د انځور مسئله: ناچاپ.[۲]

فرهاد ظریفي:

ظریفي پر ۱۳۵٦ل کال له ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی، اثار یې دادي:

۱- حیات افغاني: لطیف طالبي او ظریفي په ګډه ژباړلی، د قومونو او قبایلو وزارت چاپ.

۲- د غازي امان الله خان سقوط، له اردو نه په پښتو ژباړل شوی دی.

۳- د صفاري کورنۍ تر مشرۍ لاندې د افغانستان د خلکو د ازادۍ غوښتلو مبارزه، (رساله) ناچاپ.

۴- همدا ډول یې د پکتیا د دودونو په باب یو څه معلومات راټول کړي دي، چې تراوسه لا چاپ شوي نه دي.[۱]

---

[۲] دا لیکوال او دا څېړې، ۳۰مخ.

[۱] دا لیکوال او دا څېړې، ۳۲۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد عیان عیان:

عیان پر ۱۳٤۹ل کال د ادبیاتو پوهنځي د ژورنالیزم له څانګې څخه فارغ شوی دی، اثار یې په لاندې ډول دي:

۱- علمي سوسیالیزم: په پښتو یې ژباړلی او تر ۱۳۵۷کال دمخه چاپ شوی دی.

۲- چپه کښ: یوه کیسه ده، چې پر ۱۳۵۷ل کال چاپ شوې او په روسي ژبه ژباړل شوې ده.

۳- کوچۍ: د لنډو کیسو مجموعه ده، چې پر ۱۳٦٤ل کال د لیکوالو انجمن له خوا خپره شوې ده.

٤- د ډیالکټیکي ماتریالیزم لنډ کورس په نوم یې یو اثر هم ژباړلی، چې تراوسه چاپ شوی نه دی.[1]

غوټۍ خاورې:

غوټۍ خاورې پر ۱۳٦۲ل کال د کابل پوهنتون له ادبیاتو پوهنځي څخه فارغه شوې او دا یې اثار دي:

۱- د ننګرهار نکلونه، چاپ.

۲- د پښتو په شفاهي ادب کې شکل او مضمون.[1]

عاشق الله فریاد:

فریاد پر ۱۳٦٤ل کال د ژبو او ادبیاتو له شپې پوهنځي څخه فارغ شوی دی، اثار یې په دې ډول دي:

۱- ډیوې: د شعرونو مجموعه، د لیکوالو انجمن چاپ.

---

[1] دا لیکوال او دا خبرې، ۳۲۲مخ.

[1] دا لیکوال او دا خبرې، ۳۳۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د چاربیتو د پیدایښت او جوړښت په باب یې تحقیقي څېړنه هم کړې ده، چې تراوسه چاپ شوې نه ده.

۳- د لغمان د ځینو شاعرانو شعرونه یې هم راټول او د مجموعې په شکل ترتیب کړي دي.[۲]

محمداکبر کرگر:

کرگر پر ۱۳۵٦ل کال د ادبیاتو پوهنځي له فلسفې څانگې څخه فارغ شوی دی او تراوسه یې لاندې اثار ټولنې ته وړاندې کړي دي:

۱- کیسې او حماسې (څېړنه او ژباړه)، چاپ.

۲- د اگست یودېرشمه یا بلشویکا: چاپ.

۳- شپېږ: د لنډو کیسو مجموعه، ۱۳٦٤ل کال چاپ.

٤- لیننیزم په تیورۍ او عمل کې (ژباړه) چاپ.

۵- غني د شگو په محل کې: ۱۳٦۵ل کال چاپ.

٦- څو ادبي یادونې، ۱۳٦٦ل کال چاپ.

۷- سینده ځه، سینده بهېږه، د لنډو کیسو مجموعه، چاپ.

۸- استتیک مقولې، چاپ.

۹- په حالنامه کې د بایزید روښان عرفاني افکار، چاپ.

۱۰- د ثور انقلاب او د ملي او قبایلي مسایلو مقدماتي څېړنه، ناچاپ.

۱۱- د پښتو گړنې یا اصطلاحات، ناچاپ.

۱۲- منځنۍ پېړۍ او سکولاستیکي افکار، ناچاپ.[۱]

---

[۲] دا لیکوال او دا څېړې، ۳۲۴-۳۲۷مخونه.

[۱] دا لیکوال او دا څېړې، ۳۵۹مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فضل الهي ګران:

ګران پر ۱۳٦۰ل کال د ادبیاتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی، اثار یې دادي:

۱- د هیلو ګودرونه: دشعرونو مجموعه، د لیکوالو انجمن.
۲- د برېښنا پړک: ناچاپ.
۳- افغاني غورځنګ، ناچاپ.
٤- د ننګرهار غږ: ناچاپ.
۵- شنې لوخوړې: ناچاپ.
٦- لګېدلی اور: ناچاپ.
۷- سرې سکروټې: ناچاپ.
۸- د خپګان څپې: ناچاپ.
۹- د پیوستون نغمې: ناچاپ.
۱۰- د ګران شاهیکوټي شاعري (حالنامه).
۱۱- لاسنیوی.
۱۲- د شاهیکوټ دودونه او رواجونه.
۱۳- د پښتنو د تاریخ میتودولوژي.[1]

میراحمد ګوربز:

نوموړی پر ۱۳٤۸ل کال له ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی او (د ګوربزو نکلونه) په نوم یې اثر لیکلی، چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا خپور شوی دی.

[1] دا لیکوال او دا څېړې، ۳۷۱مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالمتین متین:

متین پر ۱۳٤٥ل کال له ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی او دغه لاندې اثار یې ټولنې ته وړاندې کړي دي:

۱- د کامګار خټک دېوان انتقادي متن: ۱۳٥۸ل کال چاپ.

۲- د خوشال کلیات لومړی ټوک: ۱۳٥۸ل کال چاپ.

۳- د خوشال خان خټک سواتنامه.

٤- د خوشال خان خټک دستار نامه.

٥- امیر کروړ اور چند شاعران، یوه کوچنۍ رساله ده، چې د نوموړي په زیار چاپ شوې ده.[1]

کمال الدین مستان:

مستان پر ۱۳٦٤ل کال د ژبو او ادبیاتو له شپې پوهنځي څخه فارغ شوی دی، دغه یې اثار دي:

۱- ولسي پانګه: د فرهنګ مجلې له لارې خپره شوې ده.

۲- ولسي شاعران: د هنر مجلې له لارې یې ځینې ولسي شاعران معرفي کړي دي.

۳- د خوږ ژبي شاعر بهایي جان ژوند لیک: د رسالې په شکل چاپ شوی دی.

٤- توفان: دګورکي د لنډو کیسو ژباړه ده، ۱۳٦۳ل کال چاپ.

٥- د لمر شغلو ته: د شعرونو لومړۍ مجموعه، چاپ.

٦- د شهادت پاڼې: د شعرونو دویمه مجموعه، چاپ.

۷- زما پوهنځی: د ګورکي د یو اثر ژباړه ده، چې چاپ شوی دی.[1]

---

[1] دالیکوال او دا څېړې، ۳۹۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نصرالله خان ناصر:

نوموړی پر ۱۳۵۷ل کال د ادبیاتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی او (د پښتني فولکور د ترجمو تاریخي سیر ته یوه کتنه) تر نامه لاندې یو اثر لیکلی چې چاپ شوی نه دی.

نظري اریانا:

له ادبیاتو پوهنځي فارغ شوی دی او تراوسه یې د (لیکوال) په نامه یو اثر په پښتو ژبه ژباړلی دی او چاپ کړی دی.

تاج محمد یاري:

نوموړی د ژبو او ادبیاتو له شپې پوهنځي څخه فارغ شوی دی او د (ستوری او سیوری) تر نامه لاندې یې د شعرونو یوه مجموعه د لیکوالو د انجمن له خوا چاپ شوې ده.

سیدالشاه پولاد:

نوموړی پر ۱۳۴۰ل کال د ادبیاتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی او د (ښکلاپېژندنه) په نوم یې یوه رساله د زېري جریدې له خوا په متفرق ډول خپره شوې ده.

نورالله ولسپال:

ولسپال پر ۱۳۵۱ل کال له ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی دی او دغه ادبي کارونه یې ترسره کړي دي:

---

(۱) دا لیکوال او دا خبرې، ۳۹۸مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- د خوشال کلیات، ۳،۲،۱ ټوک (ګډه پروژه) چې لومړی ټوک یې پر ۱۳۵۸ل کال چاپ شوی دی.

۲- د عبدالقادر خان خټک دېوان، د علومو اکاډمۍ چاپ.

معروف شاه خان:

نوموړی له ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی او اثار یې دادي:

۱- د حمید په دېوان کې د تلمیح صنعت ډولونه (د پوهنیارۍ تیزس) ناچاپ.

۲- په پښتو کې د فاعلي جملو د استعمال جوړښت او ځانګړتیاوې (دماسټرۍ تیزس) ناچاپ.

۳- پښتو پښویز سمونونه یا پښتو ګرامري مطابقتونه (د پوهندوی رتبې ته)، ناچاپ.

خان سلام:

د ادبیاتو له پوهنځي پښتو څانګې څخه فارغ شوی او دا لاندې اثار یې لیکلي دي:

۱- د میرزاخان انصاري د دېوان قافیوي نیمګړتیاوې (پوهنیارۍ رتبې ته) ناچاپ.

۲- د حمید په دېوان کې د استعارې او کنایې ادبي صنعتونو لټونه او تحلیل، ناچاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محبوب شاه ارزومند:

د ادبیاتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی، اثار یې دادي:

۱- د امانت او اور لمبې: د داستانو نقد (د پوهنیارۍ تیزس) ناچاپ.

۲- د پښتو نظم کلاسیک ژانرونه (د پوهنملۍ تیزس)، ناچاپ.

شاه ولي خان:

نوموړی د ادبیاتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی او دا لاندې اثار یې لیکلي دي:

۱- پښتو ویي پانګه (د پوهنملۍ تیزس) ناچاپ.

۲- د پښتو نثر ډولونه او بشپړتیایي پړاوونه (د پوهندوی تیزس) ناچاپ.

پري اقبال:

د ادبیاتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغه شوې ده او اثار یې دادي:

۱- د خوګیاڼو د وزیرو ګړدود (د ماسټرۍ تیزس)، ناچاپ.

۲- د لوی ننګرهار نومورکي شاعران، ناچاپ.

فیاض:

نوموړی د ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې فارغ التحصیل دی، اثار یې دادي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- په پښتو لنډو کیسو کې د ریالیزم څرنګوالی (د پوهنملۍ تیزس) ناچاپ.

۲- د روښاني ادبیاتو په هنداره کې د روښاني نهضت په باب د بېلابېلو نظریو کره کتنه (د پوهندوی تیزس) ناچاپ.

عزیزالله جبارخېل:

جبارخېل د ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې فارغ التحصیل دی او د (غلجايي حصارک ګړدودونه) په نوم یې یو اثر لیکلی، خو چاپ شوی نه دی.

سید محی الدین هاشمي:

هاشمي پر ۱۳٦۱ل کال د کابل پوهنتون له ژبو او ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی دی، اثار یې دادي:

۱- ابدي ژوند، چاپ.

۲- د سردرو توتیان، (د ولسي شاعرانو تذکره) چاپ.

۳- پښتو ګرامر (ژباړه) چاپ.

٤- د ادبي- هنري او کلتوري اصطلاحاتو تشریحي فرهنګ (دوه ټوکه) ناچاپ.

٥- په پښتو لنډیو کې انګېرنې، چاپ.

٦- لیدلی خوب (د اشعارو مجموعه) ناچاپ.

۷- د سرمنزل په لور، د ادبي ټوټو مجموعه، ناچاپ.

۸- د کونړ سادات، ناچاپ.

۹- په کوز کونړ کې د جهاد پیلامه او ادامه، ناچاپ.

۱۰- د روسانو د مزدور رژیم په زندانو کې لیدلي او اورېدلي حالات، ناچاپ.

۱۱- د ادب پوهنې بنسټونه (درسي کتاب).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲- د هجرت پر لار او دیار (سفرنامه) ناچاپ.

۱۳- د پښتو معاصر ادب تاریخ (د ادبیاتو درسي کتاب)

۱٤- د لیکوالۍ فن، چاپ.

۱۵- د جهاد او مقاومت فرهنګي مرکزونه او خپروني.[1]

توریالی ځاځی:

پر ۱۳۵۳ل کال د ادبیاتو پوهنځي له ژورنالیزم څانګې څخه فارغ شوی دی، اثار یې دادي:

۱- د شعرونو مجموعه: چاپ.

۲- جهادي لنډۍ: چاپ.

۳- د لنډو کیسو مجموعه: چاپ.

سیدګلاب سباوون:

پر ۱۳۵۵ل کال د ادبیاتو پوهنځي له ژورنالیزم څانګې نه فارغ شوی دی:

۱- د حمزه ژوند و اند: ناچاپ.

محمد نسیم ستانیزی:

پر ۱۳۵۵ل کال له ادبیاتو او بشري علومو پوهنځي څخه فارغ شوی دی. پښتو اثار یې دادي:

۱- ځاله او طوفان (د لنډو کیسو مجموعه).

۲- د لارې مشال (ژباړه).

[1] د لیکوالۍ فن: سید محی الدین‌هاشمي، پېښور، چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- دمارکسیزم اشتباه، چاپ.
٤- د اسلام څلور ستر فاتحین.
۵- د توحید، نبوت او له مرگه وروسته ژوند عقلي ثبوت، ژباړه.
٦- جونگړه او مانۍ (دلنډو کیسو مجموعه) چاپ.
۷- د اسلامي انقلاب هنداره: (ژباړه) چاپ.
۸- هغه ټول پسې لیواله وو: د لنډو کیسو مجموعه. چاپ.
۹- توري حاشیې: د لنډو کیسو مجموعه، چاپ.
۱۰- ځلایي کونجې: د لنډو کیسو مجموعه، چاپ.
۱۱- د اسلامي دعوت اصول: (ژباړه).
۱۲- سور ښامار: (ژباړه).
۱۳- د ایشیا په زړه کې طوفان، چاپ.
۱٤- د اسلام اقتصادي اصول، ناچاپ.
۱۵- څلور زندانونه، ناچاپ.

محمد آصف صمیم:

پر ۱۳۵٦ل کال د ادبیاتو او بشري علومو پوهنځي عربي څانگې څخه فارغ شوی دی. اثار یې دادي:

۱- ربنتیانۍ کیسې (ژباړه) چاپ.
۲- د رحمان بابا دیوان نوم ښود، چاپ.
۳- مړه یې مه بولئ ژوندي دي، ۲ ټوکه، چاپ.
٤- توحیدي ټولنه او ټولنیز عدالت، (ژباړه) ناچاپ.
۵- د حضرت علي(رض) لنډې ویناوې (ژباړه)، ناچاپ.
٦- ربنتیا خبرې، درې جلده، (ژباړه) ناچاپ.
۷- خوشال او قران.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸- خوشال یاد کړي شاعران.
۹- شاعر د شاعر په هنداره کې.
۱۰- خوشال نومښود.
۱۱- د رحمان بابا فرهنگ.
۱۲- پښتو درسي کتاب د ٤ او ٦ ټولگي لپاره.
۱۳- وهابیت د قران او سنتو په رڼا کې (ژباړه) چاپ.
۱٤- د اسلام په جامه کې د استعمار مزدوران، چاپ.
۱۵- د پټې خزانې میزان ربښتیا میزان دی (گډ اثر) چاپ.
۱٦- په کلاسیکو ادبیاتو کې پښتو گړنې، ناچاپ.
۱۷- زندان خوړلي یادونه (ژباړه). ناچاپ.
۱۸- گام پر گام له خوشال سره، (پوهه) مجله کې چاپ شوی دی.
۱۹- د شعرونو مجموعه (سانگې).
۲۰- پښتو نامې.
۲۱- زړه ویي پانگه.
۲۲- د خوشال د ژبې ټوپک.
۲۳- د لرغونې شاعرۍ غورچاڼ.
۲٤- په پښتو لرغونې شاعرۍ کې متلونه.
۲۵- شعرونه ایاتونه.
۲٦- شعرونه حدیثونه.
۲۷- د پښتو د لیکنۍ ژبې د معیاري اړخ یوجاج.
۲۸- ربښتیني اتلان (ژباړه).
۲۹- د ملا لتاړ د دېوان د چاپي او خطي نسخو مقابله.
۳۰- خوشال یاد کړي کتابونه.
۳۱- د حمزه لیکونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۲- په انساني غړو پورې اړوند ګړنې.
۳۳- روهیلې په هندوبار کې.
۳٤- ځان پېښې له (۹٤-۸٤) پورې.
۳۵- روښاني روحاني فرهنګ.
۳٦- رښتیانۍ خبرې.

محمدعارف غروال:

پر ۱۳٤۷ل کال د ادبیاتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی. اثار یې دادي:

۱- د دولت لواڼي د دېوان انتقادي متن، چاپ.
۲- د رحمان بابا د دېوان انتقادي متن، چاپ.
۳- د خوشال خټک د کلیاتو د لومړي ټوک انتقادي متن، چاپ.
٤- د سید جمال الدین افغان العروة الوثقی، چاپ.
۵- د حبیب الله دېوان، چاپ.
٦- غرنۍ سندرې، چاپ.
۷- د بنګړو شرنګ (د معاصرو شاعرانو د اشعارو مجموعه) چاپ.
۸- د وینو فوارې، د جهادي شعرونو مجموعه، چاپ.
۹- تورزن تورن افغان، د جهادي شعرونو مجموعه، چاپ.
۱۰- بمونه او غمونه، د جهادي شعرونو مجموعه، چاپ.
۱۱- راه عمل فارسی ترجمه، چاپ.
۱۲- منظر مرګ، فارسی ترجمه، چاپ.
۱۳- انګلیسي پښتو ورځنۍ خبرې (ژباړه) چاپ.
۱٤- د خوشال خټک د کلیاتو د دویم ټوک انتقادي متن، ناچاپ.
۱۵- اختیارات بدیعي د پښتو یوناني طب، ناچاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦- د پکتیا ولسي شاعران، ناچاپ.
۱۷- د وطن مینه د شعرونو مجموعه، ناچاپ.
۱۸- کورنی طب، (ژباړه). ناچاپ.
۱۹- غوټۍ نامه د شعرونو مجموعه، ناچاپ.
۲۰- قصص الانبیاء (ژباړه)، ناچاپ.

فدا محمد فایض:

پر ۱۳۵٦ل کال د ادبیاتو پوهنځي له دري څانګې څخه فارغ شوی دی، یوه د شعرونو مجموعه لري، چې تراوسه نه ده چاپ شوې.

ذکریا ملاتړ:

پر ۱۳۵٦ل کال د ادبیاتو او بشري علومو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی، اثار یې دادي:

۱- د پښتو متلونو او اصطلاحاتو قاموس لومړی ټوک، (تالیف).
۲- په پښتو ادب کې د طالب په نوم شاعرانو تذکره، (تالیف)
۳- چې نه غواړم مه یې راپېښوې، دزندان کیسه، (تالیف).
٤- د پښتو په ولسي ادب کې د ماشومانو شاعري، (تالیف)
۵- تیرایان او تیرایي ژبه، (تالیف).
٦- پر افغانستان باندې د روسانو د تېري اساسي علتونه، (تالیف).
۷- عملي لار او علمي فلسفه، (ژباړه).

فضل ولي ناګار:

د ادبیاتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی، ((دا هغه بالا حصار دی)) په نوم یې د شعرونو یوه مجموعه خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد حسن ولسمل:

پر ۱۳٤۲ل کال له ادبیاتو پوهنځي فارغ شوی دی.

۱- ظاهر شاه د قضاوت په تله کې، (د ګډو مقالو مجموعه)، چاپ.

۲- زنداني سوغات، چاپ.

محمد معصوم هوتک:

پر ۱۳٦٦ ل کال د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی. اثار یې دادي:

۱- پاشلې ویناوې، د مولوي صالح محمد هوتک، ترتیب، سریزه، تحشیه او تعلیقات، ۱۳٦۹ل کال چاپ.

۲- سرامنې اوښکې، (شعرونو مجموعه)، ۱۳٦۹ل کال چاپ.

۳- د میرزا حنان بارکزي دېوان، ترتیب، سمون، سریزه، مقابله او ویي پانګه، ۱۳۷۰ل کال چاپ.

٤- میرزا عبدالودود هوتک، ناچاپ.

٥- ښکار او کندهار، ناچاپ.

٦- احمدشاهي کندهار، ناچاپ.

۷- پښتنې قبیلې او روایتي شجرې، ناچاپ.

۸- بحرالعلوم، دوست محمد خټک، ۱ ټوک، ترتیب، سریزه، سمون او حاشیه، ناچاپ.

۹- خیرالبیان او دربیم قرائت، چاپ، (ګډ هېواد).

۱۰- د ملا امیر دېوان، ترتیب او سریزه، ناچاپ.

۱۱- د غره او دوره (ژوند لیک)، ناچاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲- د زړه ایشناو، د شعرونو مجموعه، ناچاپ.[۱]

وسیع الله سیار:

د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی.

۱- په پښتو کې د مسجع نثر د پیدایښت او پایښت مسئله، پر ۱٤۱۳هـ ق کال لیکل شوی.

افضل شېرزاد:

د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له انګلیسي څانګې څخه فارغ شوی دی، د شعرونو یوه مجموعه لري، چې تراوسه لا چاپ شوې نه ده.

عبیدالله محک:

محک د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي انګلیسي څانګه لوستې، نوموړی په پښتو او دري ژبو یو شمېر اثار لیکلي دي، پښتو اثار یې دادي:

۱- د نیمو شپو چغې: د لنډو کیسو مجموعه، د لیکوالو انجمن، کابل چاپ.

۲- ګل په جبه زار کې (ناول)، ۱۳۷۰ل کال چاپ.

[۱] پوخ کانی، محمدمعصوم هوتک، ټورنټو، کاناډا، ۱۳۷۵ل کال چاپ د پښتنې ځلورم مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لعل پاچا ازمون:

ازمون تر درېیم ټولګي پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي پښتو څانګه لوستې او بیا یې د جګړو له امله خپل وروستی کال د ننګرهار په پوهنتون کې بشپړ کړ، تراوسه یې دغه ادبي فعالیتونه ترسره کړي دي:

۱- د ملنګ جان خوږې نغمې له نویو زیاتونو سره، ۱۳۷۰ل کال چاپ.

۲- د سیند غاړې ګلونه، د محمد نور د شعرونو راټولونه او سریزه، لاهور چاپ.

۳- پرهرونه دي چې خاندي: د شعرونو مجموعه، پېښور، ۱۳۷۲ل کال چاپ.

٤- کابل د وینو او لمبو په سین کې: د کابل په باب د شعرونو مجموعه، راټولونه، پېښور، ۱۳۷۳ل کال چاپ.

۵- د خسرو شعرونه: سریزه او راټولونه، ناچاپ.

غلام نبي فراهي:

غلام نبي فراهي د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له پښتو څانګې فارغ شوی او بیایې له همدې څانګې ماسټري هم ترلاسه کړې ده. د لیسانس دورې پر مونوګراف سربېره (د استاد بېنوار ژوند او اثار په نامه یې د ماسټرۍ دورې د تیزس په توګه یو بل اثر هم لیکلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبو او ادبیاتو پوهنځي پښتو مونوګرافونه

۱- د رحمان بابا او خوشال شعر او شاعري:

د شریفې خوګیانۍ (اسلمي) له خوا پر ۱۳۴۲ل کال د پوهاند صدیق الله رښتین تر لارښوونې لاندې لیکل شوی، د مخونو شمېر یې (۲۴) دی. په دغه مونوګراف کې د رحمان بابا د اشعارو پر اخلاقي، ټولنیزو، تصوفي او د خوشال د اشعارو پر اخلاقي، ټولنیزو، عشقي او حماسي خواوو لنډې خبرې شوي دي.

۲- بلوڅ او بلوڅي:

عبدالرحمن بلوڅ د پوهاند صدیق الله رښتین تر لارښوونې لاندې پر ۱۳۴۳ل کال لیکلی دی، د مخونو شمېر یې (۴۴) دی. دغه مونوګراف پر شپږو څپرکو وېشل شوی، چې په هره برخه کې یې د بلوڅو او بلوڅي ژبې په باب لنډه رڼا اچولې.

۳- د باختري او ایرانیو تاریخي انکشاف:

د محمد کریم اڅکزي له خوا پر ۱۳۴۳ل کال لیکل شوی، لارښود استاد یې حبیب الله جاج پښتون زوی دی، د مخونو شمېر یې (۲۰) ته رسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤- د کوچنیانو شفاهي ادب یا د کوچنیانو فولکور:

د شاه ولي له خوا پر ۱۳٤٤ل کال په ۹۷مخونو کې لیکل شوی، په مونوگراف کې د کوچنیانو شفاهي ادب ته پر کتنې سربېره د هغو پر روزنیز اړخ هم رڼا اچول شوې ده.

٥- پښتنې شاعرانې:

د زرغونې زېور له خوا پر ۱۳٤٥ل کال په (۷٥) مخونو کې د لوی استاد علامه عبدالحی حبیبي تر لارښوونې لاندې لیکل شوی دی. په دغه مونوگراف کې ټولې (۳۳) پښتنې شاعرانې معرفي شوي او د شعرونو بېلگې یې راوړل شوي دي.

٦- د ننگرهار د سیمې ولسي شاعران:

د زېورالدین زېور له خوا پر ۱۳٤٥ل کال په (٥۱) مخونو کې لیکل شوی، لارښود استاد یې پوهاند عبدالحی حبیبي دی، په دغه مونوگراف کې د (۳٦) تنو شاعرانو ژوند لیک او د شعرونو بېلگې خوندي دي.

۷- د ادبي تاریخ تیوري:

پر ۱۳٤٦ل کال په (٤۸) مخونوکې د حبیب الله تږي له خوا لیکل شوی دی. په دې مونوگراف کې د ادب تاریخ تیوري، تاریخي سیر او د تیورۍ د میتود په باب خبرې شوي دي.

۸- د تگاب د سیمې ولسي شاعران:

لیکوال یې سیدامیر دی، پر ۱۳٤٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې لیکل شوی دی. د مخونو شمېر یې (۸۱) ته رسېږي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې مونوگراف کې د تګاب د څلورو تنو شاعرانو ژوند لیک او د شعرونو بېلګې راغلي دي.

۹- د ننګرهار مجله:

دا مونوګراف د شاه ولي قرار له خوا پر ۱۳۴۶ل کال د استاد محمد حسین راضي تر لارښوونې لاندې لیکل شوی، د مخونو شمېر یې (۴۷) ته رسېږي. دا مونوګراف شپږ څپرکي لري او د ننګرهار مجلې د موضوعي نیولیک (فهرست) په باب په کې خبرې شوي دي.

۱۰- د کونړ د سیمې اجتماعي دودونه:

د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې د جلال الدین کونړي له خوا پر ۱۳۴۶ل کال په (۶۷) مخونو کې لیکل شوی دی. په دې مونوګراف کې د کونړ د خلکو په ځینو دودونو او رواجونو لنډه رڼا اچول شوې ده.

۱۱- بازارک او څڅوبی:

د عبدالباقي (شینواري) له خوا پر ۱۳۴۶ل کال لیکل شوی، د مخونو شمېر یې (۲۷) دی. یاد شوی مونوګراف دوه برخې لري، په لومړۍ برخه کې یې د بازارک او په دویمه برخه کې یې د څڅوبي سیمو په باب خبرې شوي دي.

۱۲- د افغانستان په تاریخ او ادبیاتو کې د روښانیانو دنهضت مقام:

د عبدالقیوم نورزي له خوا په (۶۴) مخونو کې پر ۱۳۴۷ل کال لیکل شوی، په دغه مونوګراف کې د روښانیانو د نهضت ماهیت، اصولو او عقایدو په باب خبرې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳- د شگې پخواني شاعران:

عبدالمجید زاخېل د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې پر ۱۳٤۸ل کال لیکلی، د مخونو شمېر یې (۵۱) ته رسېږي. په دې مونوگراف کې د شگې د څو تنو شاعرانو ژوند لیک او د شعرونو بېلگې راوړل شوي دي.

۱٤- پښتني دودونه-کړنې او فالونه:

د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې علي محمدمنگل پر ۱۳٤۸ل کال لیکلی دی. دغه مونوگراف (۷۰) مخونه لري او د پکتیا د خلکو د ځینو دودونو په باب په کې لنډه رڼا اچول شوې ده.

۱۵- د لغمان بشري جغرافیه:

اسدالله (رویا) پر ۱۳٤۸ل کال په (۲۷) مخونو کې لیکلی دی. لارښود استاد یې حمیدالله امین دی، په یاد شوي مونوگراف کې د لغمان ولایت پر ځینو دودونو، رواجونو او ځینو سپورتي لوبو لنډه رڼا اچول شوې ده.

۱٦- مېرمن حمیده او د هغې ژوند او اشعارو ته یوه کتنه:

عبدالصبور ملیار په (٤۰) مخونو کې پر ۱۳٤۸ل کال د حبیب الله جاج تر لارښوونې لاندې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د مېرمن حمیدې ژوند لیک او د شعرونو نمونې راوړل شوي دي.

۱۷- د شیدا په فکر او شعر لنډه څېړنه:

خیرمحمد شینواري پر ۱۳٤۹ل کال لیکلی دی، (۳۸) مخه لري د کاظم خان شیدا د ژوند پر حالاتو او د شعر پر ځینو ځانگړنو خبرې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸- د پکتیا ولایت د گوملې پېژندنه:

محمدعلم نواب خېل د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې پر ۱۳٤۹ل کال لیکلی دی، (۷۹) مخونه لري. په دې مونوگراف کې د پکتیا ولایت د گوملې د سیمې پر لنډې پېژندنې سربېره د نوموړې سیمې پر ځینو قوانینو او دودونو هم لنډې خبرې شوي دي.

۱۹- د پکتیا ولایت د ځاځیو ولسي شاعران:

دسید محمد کارگر له خوا د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې پر ۱۳٤۹ل کال لیکل شوی دی. (۵۵) مخونه لري، په نوموړي مونوگراف کې د پکتیا ولایت د هاشم خېلو او عمرخېلو د سیمو (۷٦) تنه شاعرانو پېژندگلوي او شعري بېلگې راغلي دي.

۲۰- د نوزاد رواجونه:

نصر الله نوزادي پر ۱۳٤۹ل کال په (۲۸) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې په دریو برخو کې د نوزاد د خلکو پر ځینو رواجونو خبرې شوي دي.

۲۱- خوشال خان او د پښتنو د ازادۍ تحریک:

عبدالمالک شهبازخېل پر ۱۳۵۰ل کال د پوهاند میرحسن شاه تر لارښوونې لاندې لیکلی، (۵۰) مخونه لري. په نوموړي مونوگراف کې د خوشال خان پر ژوند، اقتصادي او ټولنیزو حالاتو باندې لنډه رڼا اچول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲- د راډیو افغانستان د پروګرامونو شکل او څرنګوالي ته یوه کتنه:

شاه محمود زیارمل پر ۱۳۵۰ل کال په (۲۰) مخونو کې لیکلی، په نوموړي مونوګراف کې د کابل راډیو د پروګرامونو او دهغو د نشر او خپرېدو د وختونو په باب معلومات ورکړل شوي دي.

۲۳- د پشه یي د خلکو محیط او د ژبې معرفي:

نورمحمدغمجن الینګاري په (٦٨) مخونو کې پر ۱۳۵۰ل کال لیکلی، په یاد شوي مونوګراف کې د پشه یي ژبې او د پشه یانو د محیط په باب رڼا اچول شوې ده.

۲٤- د افغانستان کالنۍ د مضامینو فهرست:

سید عبدالستار رازي پر ۱۳۵۰ل کال په (۵۵) مخونو کې لیکلی، لارښود استاد یې محب الله رحمتي دی.

۲۵- د اندړو دودونه:

د محمد اسلم قربانخېل له خوا د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۵۱) مخونو کې پر ۱۳۵۰ل کال لیکل شوی دی، په یاد شوي مونوګراف کې د غزني د اندړو ولسوالۍ دخلکو د ټولنیزو دودونو په باب خبرې شوې دي.

۲٦- د احمدشاه بابا لښکر کشي او دده د امپراطورۍ حدود:

امان الله ایازي پر ۱۳۵۱ل کال د پوهاند میرحسین شاه تر لارښوونې لاندې بشپړ کړی دی. په دغه مونوګراف کې د احمدشاه بابا د واکمنۍ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حدودو او لښکر کشیو په باب په لنډیز سره خبرې شوې دي.

۲۷- د پښتونستان مسئله د تاریخ په اوږدو کې:

عبدالشاه ظفرخېل پر ۱۳۵۱ل کال د پوهنوال حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې لیکلی دی. (۵۲) مخونه لري.

۲۸- پښتونستان:

لیکواله یې حفیظه ده، پر ۱۳۵۱ل کال یې د پوهاند میرحسین شاه تر لارښوونې لاندې بشپړ کړی دی. (۸۲) مخونه لري، په یاد شوي مونوګراف کې د پښتونستان پر جغرافیایي موقعیت خبرې شوي او د پښتونستان د ځینو ملي مبارزو لکه خان عبدالغفار خان پېژندګلوي په کې راغلې ده.

۲۹- عربي ژبه د پېړیو په بهیر کې:

عبدالغفور رسول پر ۱۳۵۲ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې بشپړ کړی دی، (۳۰) مخونه لري. مونوګراف درې برخې لري او د عربي ژبې د پرمختګ او ځرنګوالي په باب په کې خبرې شوي دي.

۳۰- د قره باغ پښتني دودونه:

محمد حسن پر ۱۳۵۲ل کال په (۵۸) مخونو کې لیکلی، د غزني ولایت د قره باغ د سیمې د پښتنو د ځینو دودونو په باب په کې معلومات وړاندې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱- د لغمان ولایت د ملي شاعرانو په شعرونو کې د ځایونو نومونه:

محب الدین محب پر ۱۳۵۲ل کال په (۵۱) مخونو کې لیکلی، په دې مونوګراف کې د یادې شوې سیمې د اتو تنو شاعرانو د شعرونو له مخې سیمه ییزو نومونو ته ګوته نیول شوې ده.

۳۲- وړانګې ورځپاڼه:

محمدانور پر ۱۳۵۲ل کال د حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې لیکلی، (۳٦) مخونه لري. په دغه مونوګراف کې د یادې شوې خپرونې او د هغې د مضامینو په باب معلومات وړاندې شوي دي.

۳٤- د قرغیو د ولسوالۍ جغرافیه:

محمداعظم حیدري پر ۱۳۵۲ل کاې د پوهاند حمیدالله امین تر لارښوونې لاندې بشپړ کړی دی، (۷۵) مخونه لري، په دې مونوګراف کې د لغمان ولایت د قرغیو سیمې د یو شمېر غرونو او سیندونو په باب معلومات وړاندې شوي دي.

۳۵- ۱۸۹۳م څخه راپدېخوا د تاریخ په اوږدو کې د پښتونستان مسئله:

د جان محمد، دوړ له خوا پر ۱۳۵۲ل کال لیکل شوی دی. لارښود استاد یې برهان الدین حساس دی، مخونه یې (٤۸) دي. مونوګراف څلور څپرکي لري او په هر څپرکي کې د پښتونستان په باب معلومات وړاندې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳٦- په افغاني ټولنه کې د ښځو دريځ:

لطيفې پر ۱۳۵۲ل کال د زرغونې زېور تر لارښوونې لاندې ليکلی، (۳۵) مخونه لري. په دغه مونوگراف کې په افغاني ټولنه کې د ښځو د دريځ په باب خبرې شوي او هم د ځينو افغاني ښځمنو شاعرانو پېژندگلوي او د شعرونو بېلگې راغلې دي.

۳۷- د خوست لهجې او مروج ليکدود:

حضرت محمد وياړ پر ۱۳۵۲ل کال د شيريندل گرديوال تر لارښوونې لاندې ليکلی دی. دغه مونوگراف (۲۷) مخونه لري.

۳۸- د پروفيسور ډاکتر برنارډورن د پښتو منتخباتو او د رحمان بابا د چاپي ديوان مقايسه:

د ميرزامحمد له خوا پر ۱۳۵۲ل کال په (۷۹) مخونو کې ليکل شوی دی.

۳۹- په کندهار کې د ډله ييزو مفاهيمو وسايلو تاريخي سير:

احمدالله پر ۱۳۵۲ل کال د عنايت الله تر لارښوونې لاندې ليکلی دی، (٦۲) مخونه لري. په دې مونوگراف کې د کندهار د مطبوعاتو او خپرو شويو مطالبو په اړه خبرې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۰- پښتني جرګې او دودونه:

سهراب مومند پر ۱۳۵۲ل کال د مجاوراحمدزیار تر لارښوونې لاندې لیکلی، (۲٦) مخونه لري. په دغه مونوګراف کې د پښتني جرګې پر اهمیت او په اولسمه او اته لسمه پېړۍ کې د پښتنو د ځینو دودونو په باب خبرې شوې دي.

۴۱- د سراج الاخبار او هېواد مقایسوي مطالعه:

لعل پاچا ځدراڼ پر ۱۳۵۳ل کال د حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې لیکلی، (۴۲) مخونه لري. په دغه مونوګراف کې د سراج الاخبار او هېواد د ورځپاڼو پرتلنه شوې ده او د دواړو ورځپاڼو توپیرونو ته ګوته نیول شوې ده.

۴۲- د هسکې مېنې جغرافیه:

د سیدبادشاه له خوا پر ۱۳۵۳ل کال د حمیدالله امین تر لارښوونې لاندې لیکل شوی، (۳۰) مخونه لري. په دغه مونوګراف کې د شینوارو دهسکې مېنې د ولسوالۍ پر جغرافیه لنډه رڼا اچول شوې ده.

۴۳- د پښتو فولکور او ادب:

حفیظ الله جمالي پر ۱۳۵۳ل کال د دوکتور مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې لیکلی، (۳٦) مخونه لري. په دغه مونوګراف کې د پښتني فولکور پر ځینو اړخونو رڼا اچول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤٤- پښتونستان وپېژنئ:

محمد نعیم پر ١٣٥٣ل کال د دوکتور مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې په (٣٠) مخونو کې بشپړ کړی دی. په مونوګراف کې د پښتونستان د سیمې په باب ځینې معلومات راغلي دي.

٤٥- د جمعي مفاهیمې وسایل په کندهار کې:

حبیب الله حبیب پر ١٣٥٣ل کال د استاد حبیب الله تر لارښوونې لاندې په (٢٦) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د کندهار د خپرونو په باب یو لړ معلومات وړاندې شوي دي.

٤٦- د پښتونستان په مسئله کې د هېواد ورځپاڼې رول:

شیخ محمد پر ١٣٥٣ل کال د پوهنوال حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې په (٤٩) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې هغو لیکنو ته نغوته شوې ده، چې د پښتونستان په باب په هېواد ورځپاڼه کې خپرې شوې دي.

٤٧- د انګولا مسئله:

رحیم داد همزولي پر ١٣٥٣ل کال د حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې په (٣٧) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د نوموړي هېواد جغرافیا او تاریخ ته لنډه کتنه شوې ده.

٤٨- د مطبوعاتو رول د هېواد او ازادۍ په برخه کې:

خان زمان پر ١٣٥٣ل کال د حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې په (٢٨) مخونو کې بشپړ کړی دی. دغه مونوګراف پر څلورو برخو وېشل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېواد د ازادۍ په برخه کې د مطبوعاتو پر اغېز او تاثیر خبرې کوي.

۴۹- تربګني:

د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې (وزیر) لیکلی دی، د لیکلو کال یې ۱۳۵۳ل دی، (۳۸) مخونه لري او د لنډې کیسې، ډرامې او تربګنۍ په باب په کې معلومات راغلي دي.

۵۰- له جغرافیایي نومونو سره د روایاتو تړون:

د وزیر محمد له خوا پر ۱۳۵۳ل کال لیکل شوی، (۳۵) مخونه لري، په دغه مونوګراف کې د ځینو روایاتو په باب خبرې شوي دي.

۵۱- ژبه او د ژبې د پیداکېدو سرچینه:

د الله باز له خوا د دوکتور مجاوراحمدزیار تر لارښوونې لاندې پر ۱۳۵۳ل کال په (۲٦) مخونو کې لیکل شوی دی. په دغه مونوګراف کې د ژبې د پیداکېدو پر علتونو او عواملو لنډې خبرې شوې دي.

۵۲- د پښتو څېړنو بین المللي مرکز:

عبدالهادي هاند پر ۱۳۵۳ل کال په ۲۳ مخونو کې لیکلی دی، په دغه مونوګراف کې د پښتو ژبې د بین المللي مرکز په باب معلومات وړاندې شوي دي.

۵۳- د تصوف اغېز پر ټولنه باندې:

مصرخان پر ۱۳۵۳ل کال د زیورالدین زیور تر لارښوونې لاندې په ۳۳ مخونو کې بشپړ کړی دی او د روښانیانو د غورځنګ په باب په کې خبرې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٥٤- د ملنګ جان ورک اشعار:

اخندخان پر ۱۳۵۳ل کال د مجاوراحمدزيار تر لارښوونې لاندې بشپړ کړی دی. ۲۵ مخونه لري، په نوموړي مونوګراف کې د ملنګ جان پر پېژندګلوي سربېره د هغه ځينې شعرونه او د هغه په باب د کورنيو او بهرنيو ليکوالو ځينې اشعار راغلي دي.

٥٥- د کندهار د سيمې فکاهيات:

د بريالي پکتا له خوا پر ۱۳۵۳ل کال د حبيب الله جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې ليکل شوی. دغه مونوګراف (۲٦) مخونه لري او په کې د کندهار د سيمې ځينې ټوکې ټکالې راټولې شوې دي.

٥٦- د پښتو ټولنې نشراتي فعاليتونه:

زمري محقق پر ۱۳۵٤ل کال د حبيب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې بشپړ کړی. دغه مونوګراف (۳۰) مخونه لري او په کې د پښتو ټولنې لنډه تاريخچه بيان او ددې ټولنې پر خپرنيو فعاليتونو رڼا اچول شوې ده.

٥٧- د پښتونستان د مطبوعاتو وضع د صدر بوټو د حکومت په دوره کې:

محمد زمان پر ۱۳۵٤ل کال د حبيب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې ليکلی دی. نوموړي مونوګراف کې د ذوالفقار علي بوټو د واکمنۍ پر وخت د پښتونستان د غورځنګ او د پښتنو د مطبوعاتو د څرنګوالي په باب خبرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۸- د کټواز د سیمې دودونه:

محمدنواز پر ۱۳۵٤ل کال د دوکتور مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې بشپړ کړی، (۳٤) مخونه لري. په دغه مونوگراف کې د غزني د کټواز د سیمې پر ځینو دودونو او پښتني رواجونو لنډه رڼا اچول شوې ده.

۵۹- مقلوبې پښتو کلمې:

محمد قاسم سالمي پر ۱۳۵٤ل کال د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۱۹) مخونو کې لیکلی. په دغه مونوگراف کې د پښتو د مقلوبو کلمو په باب معلومات راغلي دي لکه: اغزی agzay ، ازغی azgay

٦۰- د مومندو ورزشي لوبې:

د سرفراز له خوا د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې پر ۱۳۵٤ل کال په (٦۱) مخونو کې لیکل شوی دی. په یاد شوي مونوگراف کې د مومندو پر ځینو سیمه ییزو لوبو رڼا اچول شوې ده.

٦۱- په افغانستان کې د مطبوعاتو لوړ او ځوړ او د هغو پرمختیا:

نام حق ځیرک پر ۱۳۵٤ل کال د حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې لیکلی دی، (٤۲) مخونه لري. په دغه مونوگراف کې په افغانستان کې د مطبوعاتو پر څرنگوالي او همدارنگه پر ځینو اقتصادي، فرهنگي، سیاسي، مذهبي او ټولنیزو حالاتو هم لنډه رڼا اچول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦٢- د جمهوري پلوشه د مطبوعاتو په لمن کې:

پر ١٣٥٤ل کال د حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې عبدالشکور لیکلی دی، (٣٥) مخونه لري. په نوموړي مونوگراف کې د پلوشې جریدې د مضامینو او همدارنگه له کابل مجلې سره د نوموړې جریدې پرتلنه شوې ده.

٦٣- د پښتو په گړني (شفاهي) ادب کې د ښځو ونډه:

شریفې شریف پر ١٣٥٤ل کال د مجاوراحمد زیار ترلارښوونې لاندې بشپړ کړی دی، (٥٥) مخونه لري. په دغه مونوگراف کې په لنډیو کې د ښځو پر ونډې او دریځ خبرې شوې دي.

٦٤- د زده کوونکو د درسي وروسته والي علتونه:

محمد نسیم قسیمي پر ١٣٥٤ل کال د ډاکتر گل جانان ظریف تر لارښوونې لاننديې لیکلی دی، ٦٤مخونه لري. دا مونوگراف اته څپرکي لري، چې د زده کوونکو پر درسي ستونزو او د هغو پر د عواملو خبرې شوي.

٦٥- د سرخرورد په پارسي کې د پښتو گډون او اغېزه:

جمال الدین وطنمل پر ١٣٥٤ل کال د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (١٦) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې په ورځنیو خبرو کې په یاد شوې سیمه کې پر پارسي باندې د پښتو ژبې اغېزې ته نغوتې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦٦- د میرویس هوتکي او احمدشاه دراني زمام داري ته مقایسوي کتنه:

محمد صدیق خالقي پر ١٣٥٤ل کال د پاینده محمد (سرهنگ) تر لارښوونې لاندې لیکلی او (٣٦) مخونه لري. په دغه مونوگراف کې د میرویس نیکه او احمدشاه بابا د جگړو، اتلولیو او واکمنیو په باب لنډه رڼا اچول شوې ده.

٦٧- د خوشال خان خټک عصر ته یوه کتنه او د هغه معاصرین:

ذکریا پر ١٣٥٤ل کال لیکلی دی، (٣١) مخونه لري، په دغه مونوگراف کې د خوشال خان خټک پر پېژندگلوۍ سربېره د هغه وخت پر حالاتو هم لنډه رڼا اچول شوې ده.

٦٨- د ماشومانو د بد اخلاقۍ سببونه:

زرشاه حق یار پر ١٣٥٥ل کال د پوهاند محمد فاضل تر لارښوونې لاندې لیکلی، نوموړی مونوگراف شپږ څپرکي لري او د ماشومانو د روزنې او همدارنگه پر ناوړه چارو د هغو د اخته کېدو پر سببونو خبرې شوې دي.

٦٩- د افغانستان د ثانوي ښوونځیو ازموینې:

شېرخان ربنتین پر ١٣٥٥ل کال د پوهندوی عطاالله روف تر لارښوونې لاندې په ٤٢ مخونو کې لیکلی دی. پر دغه اثر کې د افغانستان د ثانوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښوونځیو په درسي میتود خبرې شوې دي.

۷۰- ښوونه او روزنه د اسلام له نظره:

عبدالقیوم وزیر پر ۱۳۵۵ل کال د استاد دانش تر لارښوونې لاندې په (۷۹) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د اسلام له نظره پر ښوونه او روزنه خبرې شوې دي.

۷۱- د وردګو د قبیلې د واده او مړي دودونه:

محمد مبارک پر ۱۳۵۵ل کال د دوکتور مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې په ٤۹ مخونو کې لیکلی دی. په یاد شوي مونوګراف کې د ودرګو د قبیلې د مړي او ژوندي او د واده پر دودونو او رواجونو رڼا اچول شوې ده.

۷۲- په ننګرهار کې فولکوریکې کیسې:

عبدالروف پت یار پر ۱۳۵۵ل کال د دوکتور مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې په (۱۲۰) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د ننګرهار ولایت (۹) فولکوریکې کیسې راټولې شوې دي.

۷۳- سرې لمبې:

سعدالله فیضي پر ۱۳۵۵ل کال لیکلی دی، (۸۳) مخونه لري او په دغه مونوګراف کې د ملا عبدالحنان حیرت پر ژوند او ټولنیزو شرایطو او اشعارو خبرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷٤- د اماني دولت د سقوط سببونه:

غلام احمد واک پر ۱۳۵۵ل کال د پوهندوی سید سعدالدین هاشمي تر لارښوونې لاندې لیکلی دی. (٦۳) مخونه لري، په نوموړي مونوگراف کې د اماني دولت د ظهور په مقابل کې د بریتانوي ښکېلاک د مخالفتونو عوامل ترکتنې لاندې نیول شوي دي.

۷۵- زیتون په افغانستان کې:

بخت جمال پر ۱۳۵۵ل کال لیکلی دی. لارښود استاد یې محب الله رحمتي دی. په دغه مونوگراف کې په افغانستان کې د زیتون د حاصلاتو په باب معلومات راټول شوي دي.

۷٦- د لغمان ولایت د کلمان د سیمې معرفي:

عبدالمومن پر ۱۳۵۵ل کال د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (٤٦) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د کلمان د سیمې، اقتصادي ځرنگوالی او جغرافیایي موقعیت او د سیمې د ځینو دودونو په باب ځرگندونې شوې دي.

۷۷- د امان افغان جریدې خپرونې په سیاسي، اقتصادي، اجتماعي او کلتوري ساحه کې:

محمد صفر خواریکښ پر ۱۳۵٦ل کال لیکلی، لارښود استاد یې حبیب الرحمن هاله دی. (۳۹) مخونه لري. په نوموړي مونوگراف کې د (امان افغان) جریدې د خپر شوو لیکنو په باب ځینې معلومات راټول شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۸- سیکان او د هغوی دودونه:

شفیق الله دردمل پر ۱۳۵٦ل کال د حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې په (۷۲) مخونو کې لیکلی دی. په یاد شوي مونوګراف کې د هندوستان سیکانو د کلتور او د هغو د دودونو په باب ځینې معلومات راټول شوي دي.

۷۹- د مرکخېلو دود او دستور:

محمد صابر پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۲۷) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د مرکخېلو د دود او دستور په باب په لنډه توګه رڼا اچول شوې ده.

۸۰- د پاینده محمد کرېه وال ژوند او ځینې شعرونه:

محمد سراب پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۳۵) مخونو کې لیکلی دی. په یاد شوي مونوګراف کې د پاینده محمد کرېه وال د ژوند او شاعرۍ په باب څرګندونې راغلې دي.

۸۱- د غزني د قره باغ د سیمې منطقوي جغرافیه:

د قیوم داد حکیمزي له خوا پر ۱۳۵٦ل کال لیکل شوی، لارښود استاد یې پوهنوال حمیدالله امین دی. د یادې شوې سیمې جغرافیايي موقعیت یې څېړلی دی.

۸۲- د ګوجري ژبې لغوي ذخیره:

عبدالطیف دلسوز پر ۱۳۵٦ل کال د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۳٦) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د گوجرو د ژبې (گوجري) په باب لنډ معلومات راغلي دي.

۷۳- په افغانستان کې د ښوونې او روزنې د ښه والي لپاره لازمې طريقې:

گلبدين نېکمل پر ۱۳۵٦ل کال د عطاالله روف تر لارښوونې لاندې ليکلی دی. په دغه مونوگراف کې د يادې شوې موضوع په باب څرگندونې شوې دي.

۸٤- د پکتيا ولايت د سيد کرم ولسوالۍ عمومي جغرافيه:

اشرف شريفي پر ۱۳۵٦ل کال د پوهنوال حميدالله امين تر لارښوونې لاندې ليکلی دی، چې د سيدکرم ولسوالۍ عمومي جغرافيه په کې تشريح شوې ده.

۸۵- د منځنۍ پېړۍ او اسکولاستيکي افکار:

د محمد اکبر ارينمل له خوا پر ۱۳۵٦ل کال په (۳۲) مخونو کې ليکل شوی دی. په دغه مونوگراف کې د افغانستان د منځنيو پېړيو د ټولنيز، اقتصادي جوړښت او د ښوونې او روزنې په باب لنډ معلومات وړاندې شوې دي.

۸٦- د ساووجي ژبې لغات:

محمد نادر مشوانې پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د ساووجي ژبې ځينې وييونه (لغات) د هغو فونيټيک شکل او پښتو ماناوې راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸۷- خبر په امان افغان کې:

سیدامین مجاهد پر ۱۳۵٦ل کال د محمد کاظم اهنگ تر لارښوونې لاندې بشپړ کړی دی، (۳٤) مخونه لري. په نوموړي مونوگراف کې د امان افغان جریدې د ځینو لیکنو فهرست او د نوموړي جریدې لنډه تاریخچه راغلې ده.

۸۸- د مزار درې د ادیت او شماش دودونه:

رحمت سید پر ۱۳۵٦ل کال د دوکتور مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د مزار درې د ادیت او شوماش د جغرافیې پېژندگلوي او د هغو د ځینو دودونو په باب معلومات راغلي دي.

۸۹- د گوشتې ولسوالۍ دودونه:

عبدالجبار پر ۱۳۵٦ل کال د پوهنمل محمد طاهر علمي، تر لارښوونې لاندې په (۱۹) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د گوشتې ولسوالۍ د ځینو دودونو په باب خبرې شوې دي.

۹۰- د خوست محلي گړنې:

شازالي پر ۱۳۵٦ل کال د محمد طاهر علمي تر لارښوونې لاندې په (۳٦) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د خوست د خلکو یو شمېر عامیانه گړنې څېړل شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۱- د ښاغلي محمد داود سفرونه بهرنیو هېوادونو ته:

محمد شریف شاذ پر ۱۳۵٦ل کال د محمدکاظم اهنگ تر لارښوونې لاندې په (۳۲) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د سردارمحمدداود د سفرونو یادونه راغلې او هم د دې سفرونو د موخو په باب رڼا اچول شوې ده.

۹۲- د سید عبدالخالق کندهاري پېژندگلوي او د اشعارو مجموعه:

عبدالطیف پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې لیکلی دی، (٦۸) مخونه لري. په نوموړي مونوگراف کې د سید عبدالخالق کندهاري ژوند لیک او د هغه د شعرونو بېلگې راغلي دي.

۹۳- د چپرهار د سیمې د ولسي شاعر امیرزاده (خاکسار) د اشعارو مجموعه:

شېرزاده پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۳۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د امیرزاده لنډ ژوند لیک او د هغه د شعرونو بېلگې خوندي دي.

۹٤- د کونړونو ولایت بشري جغرافیه:

سیداحمد پر ۱۳۵٦ل کال د پوهنمل دوکتور عبدالله (روحاني) تر لارښوونې لاندې په (٤٦) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د کونړونو د عمومي جغرافیې، ټولنیز ځرنګوالي او د اداري تشکیلاتو په باب یو لړ معلومات راغلي دي.

۹۵- د محمد باقي بادل (بارکزي) اشعار:

د عوذ بالله له خوا پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۵۱) مخونو کې لیکل شوی دی. په نوموړي مونوګراف کې د یاد شوي شاعر لنډه پېژندنه او د کلام بېلګې خوندي دي.

۹٦- په شینوارو کې د کونه تیر غزا:

معروف شاه خان پر ۱۳۵٦ل کال د استاد رشاد تر لارښوونې لاندې په (٤۳) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د شینوارو د غزا علتونه او د غزا د ګډون کوونکو په باب معلومات راغلي دي.

۹۷- د محمد نواب اشعار:

محمد ظاهر (همت) پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۵۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د محمد نواب پېژندګلوي، دهغه اشعارو په باب تبصره او د شعرونو بېلګې راغلې دي.

۹۸- د شینوارو د سیمې اصطلاحات:

سید عیسی نېکمل پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۵۵) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د شینوارو د سیمې یو لړ عامیانه اصطلاحات ځای شوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۹- د اشرف خان هجري په شعر کې ادبي تصلفات (باتې):

محمد گل کوچي پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۳۳) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د اشرف خان هجري په شعر کې تصلفات څېړل شوي دي.

۱۰۰- د یوه ولسي شاعر پېژندنه:

د عبدالاحد ښکاره له خوا پر ۱۳۵٦ل کال د دوکتور مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې لیکل شوی دی. په نوموړي مونوگراف کې د ولسي شاعر حاجي محمد پر ژوند لیک او شاعرۍ رڼا اچول شوې ده.

۱۰۱- د حضرت ولي پېژندنه او نظمونه یې:

فضل ولي ناگار پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۳٦) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د حضرت ولي پېژندنه او د هغه د نظمونو په باب معلومات راغلي دي.

۱۰۲- د ارچې تجارت د کونړونو په ولایت کې:

د غلام قادر جلیلي له خوا پر ۱۳۵٦ل کال د عبدالله روحاني تر لارښوونې لاندې په (۲۸) مخونو کې لیکل شوی دی. په نوموړي مونوگراف کې د کونړونو ولایت پېژندنه، د ولایت جغرافیایي موقعیت او د ارچې د لرگیو د سوداگرۍ په باب معلومات راغلي دي.

۱۰۳- د تگاب د سیمې نوي او زاړه شاعران:

گلداد بېژني پر ۱۳۵٦ل کال لیکلی دی. لارښود استاد یې پوهاند عبدالشکور رشاد دی، (٦۸) مخونه لري. په نوموړي مونوگراف کې د تگاب

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سیمې د څلورو تنو شاعرانو پېژندنه او د شعرونو بېلګې راغلې دي.

۱۰٤- د جانان فدوي هوتک پېژندنه او اثار:

محمد حنیف پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۵۰) مخونو کې لیکلی. په دغه مونوګراف کې د جانان فدوي پېژندګلوي او د شعرونو بېلګې خوندي دي.

۱۰۵- د زابل ولایت د بادامو او انګورو تولید او تجارت:

د سید علي هوتک له خوا پر ۱۳۵٦ل کال د حمیدالله امین تر لارښوونې لاندې په (۳٦) مخونو کې لیکل شوی دی. په دغه مونوګراف کې لومړی د زابل ولایت د جغرافیې په باب خبرې شوي، بیا د اوسېدونکو د اقتصادي حالت او هم په اقتصاد کې د بادامو پر اهمیت او د هغو پر تجارت خبرې شوې دي.

۱۰٦- د ولسي شاعر بهاوجان پېژندنه:

محمدعارف پېژاند پر ۱۳۵٦ل کال د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې لیکلی دی، چې په کې د سیدبهاوجان پېژندګلوي او د شعرونو بېلګې خوندي دي.

۱۰۷- د پښتو ادب طالبان:

ذکریا ملاتړ پر ۱۳۵٦ل کال د پوهندوی دوکتور ګل محمد نورزي تر لارښوونې لاندې په (۲۳) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د پښتو ادب (۲۲) طالبانو په باب معلومات راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰۸- د پښتو ژبې د ځینو ولسي شاعرانو پېژندګلوي:

محمد معین باجوړي پر ۱۳۵٦ل کال د ګل محمد نورزي تر لارښوونې لاندې لیکلی دی، چې (٤١) مخونه لري. په نوموړي مونوګراف کې د پښتو ژبې د (۱۸) تنو شاعرانو پېژندګلوي او د کلام بېلګې راغلي دي.

۱۰۹- د کندهار په سیمې کې کرکې:

محمد رحیم سلطاني پر ۱۳۵۷ل کال د حبیب الله جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د کندهار د خلکو په فولکور کې کرکې څېړل شوې دي.

۱۱۰- د بېسوادۍ د مسلې حل په افغانستان کې:

خوشحال یاسیني پر ۱۳۵۷ل کال لیکلی دی. دا مونوګراف پنځه برخې لري، په هره برخه کې یې د سواد د ګټې او د بېسوادۍ د له منځه وړلو لارې چارې څه نا څه په ګوته شوې دي.

۱۱۱- د نوم صرف (نوم ګړپوهه):

نصرالله ناصر پر ۱۳۵۷ل کال د پوهاند دوکتور مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې په (۳۹) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د نوم پر صرف باندې خبرې شوې دي او د نوم ډولونه هم په ګوته شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱۲- د شینوارو ولسي ادب:

تاج محمد پر ۱۳۵۷ل کال د نورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې په (۵۵) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د شینوارو ولسوالۍ پر ولسي ادب رڼا اچول شوې ده.

۱۱۳- د ګرشک د خلکو ګړنی ادب:

سخیداد هلمندي پر ۱۳۵۷ل کال د پوهاند دوکتور مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې په (٤۱) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د ګرشک د خلکو ولسي اصطلاحات څېړل شوي او بېلګې یې راوړل شوې دي.

۱۱٤- ټولنیزه پراختیا:

فیض محمد فیاض پر ۱۳۵۷ل کال د حبیب الله جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۳) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې ټولنیزه پراختیا له علمي نړۍ لید او د هغه د مخالف فکر دواړو له مخې څېړل شوې ده.

۱۱۵- اجتماعي انقلابونه او ښوونې روزنې سره د هغو اړیکي:

سراج الدین پر ۱۳۵۷ل کال د رڼا ګل رڼا تر لارښوونې لاندې په (۲۱) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې پر ښوونه او روزنه باندې د ټولنیزو بدلونونو اغېزې څېړل شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱٦- د تره خېلو ګړدود:

مصطفی نژدې پر ۱۳۵۷ل کال د دوکتور مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې لیکلی دی، چې د تره خېلو د ګړدود په باب معلومات په کې راغونډ شوي دي.

۱۱۷- د شوروي اتحاد د مطبوعاتو سیستم:

زلمي هېوادمل پر ۱۳۵۷ل کال د حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې په (۱۷) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د شوروي اتحاد د مطبوعاتو، راډیو او ټلویزیون په باره کې په لنډیز سره معلومات راوړل شوي دي.

۱۱۸- د ممتاز کارګر اشعار:

نادرخان پر ۱۳۵۷ل کال د دوکتور مجاوراحمدزیار تر لارښوونې لاندې په (٤٤) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د ممتاز کارګر ژوندلیک او د شعرونو بېلګې راغلې دي.

۱۱۹- د حیات الله بشري اشعار:

نورمحمد پر ۱۳۵۷ل د مجاوراحمدزیار تر لارښوونې لاندې په (۲۱) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د شاعر پېژندګلوي او د شعرونو بېلګې راغلې دي.

۱۲۰- د حصارک د ځانپېښو ثبت د لیکوال د ځاني، ټولنیز، سیاسي او فرهنګي ژوندانه په څېړنه او سپړنه کې ډېر رول لري، په تېره بیا دا چې دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښې په خپله د ليکوال په قلم ثبت شوي وي. دا ليکنه يا ځانپېښې، چې دلته يې لولئ، پوهاند استاد زيار په خپل قلم ليکلي، نو ځکه دده د ژوند په تشريح کې ډېره مرسته کوي.

غلجايي د ولسوالۍ بشري جغرافيه:

زلمي داد پر ۱۳۵۷ل کال د لطف الله ساپي تر لارښوونې لاندې په (۳٦) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د حصارک د ولسوالۍ پر ټولنيز ژوند، اداري تشکيلاتو، دود او دستور باندې رڼا اچول شوې ده.

۱۲۱- ښځه په پښتو منثورو ادبياتو کې:

اميرمحمد پاځون پر ۱۳۵۷ل کال د حبيب الله جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د ښځې د ټولنيز او طبقاتي ژوند په باب معلومات راغلي دي.

۱۲۲- د شغني ژبې فولکور (گړنی ادب):

دلبرشاه سرچشمه پر ۱۳۵۷ل کال د مجاوراحمدزيار تر لارښوونې لاندې په (٤۱) مخونو کې ليکلی دی. نوموړی مونوگراف درې څپرکي لري، چې په هر څپرکي کې يې د شغنان د خلکو د ولسي ادب او ټولنيز ژوند په باب معلومات راغلي دي.

۱۲۳- د تگاو ولسوالۍ د خلکو گړنی ادب:

محمد ابراهيم پر ۱۳۵۷ل کال د حبيب الله جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٤۱) مخونو کې ليکلی دی. نوموړي مونوگراف کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تګاو ولسوالۍ جغرافیایي موقعیت، ټولنیزه او اقتصادي بڼه او پر ولسي ادب رڼا اچول شوې ده.

۱۲۴- د حمید د شاه ګدا په مثنوي کې د قافیې د عیبونو مطالعه:

خان اباد پر ۱۳۵۷ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۲۷) مخونو کې لیکلی دی. دې مونوګراف کې د حمید د یاد شوي اثر د قافیې نیمګړتیاوې په ګوته شوې دي.

۱۲۵- د غلام حسین پېژندګلوي او اشعار:

محمد عمر دایمزي پر ۱۳۵۷ل کال د نورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې په (۵۱) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د غلام حسین ژوند لیک او د شعرونو بېلګې راغلې دي.

۱۲۶- په پکتیا کې ډله ییزه مفاهمه او د هغې وسایل:

عزیزخان عدلي پر ۱۳۵۷ل کال د حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې په (۳۸) مخونو کې لیکلی دی. نوموړی مونوګراف پنځه څپرکي لري او د پکتیا ولایت د مطبوعاتو په باب په کې معلومات راغونډ شوي دي.

۱۲۷- د سیداباد د ولسوالۍ انګېرنې او کږنې:

محمد اصف پر ۱۳۵۷ل کال د دوکتور مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د سید

(c) ketabton.com: The Digital Library

اباد د ولسوالۍ لنډه پېژندنه او د هغې سيمې د کرڼو او انګېرنو په باب معلومات راغلي دي.

۱۲۸- د ګلستان د ولسوالۍ جغرافيايي څېړنه:

عبدالعزيز اکرمي پر ۱۳۵۷ل کال دمحمد ظريف ظريفي تر لارښوونې لاندې په (۶۰) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د ګلستان د ولسوالۍ جغرافيايي موقعيت او بشري او اقتصادي بڼې په باب معلومات راغلي دي.

۱۲۹- د ننګرهار ولايت د غني خېلو د ولسوالۍ اصطلاحات:

داودشاه خوشال پر ۱۳۵۷ل کال د حبيب الله جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې ليکلی دی، چې د غني خېلو د ولسوالۍ عاميانه اصطلاحات په کې راغلي دي.

۱۳۰- کيسې:

عاصم شرر پر ۱۳۵۷ل کال د زېورالدين زېور تر لارښوونې لاندې په (۳۸) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې څلور فولکوريکې کيسې راټولې شوې دي.

۱۳۱- د دولت تطبيقي شکل په افغانستان کې:

د مسافر له خوا پر ۱۳۵۷ل کال د لطف الله ساپي تر لارښوونې لاندې په (۳۵) مخونو کې ليکلی شوی دی. په دغه مونوګراف کې د دولت د تاسيس، منشا، ماهيت او بڼو په باب معلومات راټول شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۲- د نجونو او هلکانو روابط د پوهنتون په ساحه کې:

عالیې تنویر پر ۱۳۵۷ل کال د حبیب الله جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٤١) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د تحصیل په دوره کې د پوهنتون په ساحه کې د هلکانو او نجونو، یا ښځو او نارینه وو اړیکي تر بحث لاندې نیول شوي دي.

۱۳۳- د محمد عثمان د اشعارو مجموعه او ژوند پېښې:

نظام الدین پر ۱۳۵۷ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٥٧) مخونو کې لیکلی دی، چې د شاعر ژوندلیک او د شعرونو بېلگې په کې خوندي دي.

۱۳٤- بالابلوک د ولسوالۍ گړنی ادب:

غلام سخي پر ۱۳۵۸ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۲۸) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د یادې شوې ولسوالۍ پر جغرافیایي موقعیت، ټولنیزو اړخونو او ځینو عامیانه اصطلاحاتو خبرې شوې دي.

۱۳۵- د وزیرستان د برملې پښتني دودونه:

الیاس وزیري پر ۱۳۵۸ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۸) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د وزیرستان د برملې ځینې پښتني دودونه معرفي شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۶- د تاريخي ماترياليزم د څلورو مفاهيمو لنډه توضيح:

داود سرلوړي پر ۱۳۵۸ل کال په (۵۵) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوگراف کې د ماترياليزم ځينې موضوعات څېړل شوي دي.

۱۳۷- د چک ولسوالۍ شفاهي ادبيات:

خرم دل پر ۱۳۵۸ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۲۸) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د وردگو د ولايت پېژندنه، د چک ولسوالۍ پېژندنه او همدارنگه د نوموړي ولسوالۍ د خلکو پر شفاهي ادبياتو خبرې شوې دي.

۱۳۸- د حميد په دېوان کې تلميح:

رحمت الله پر ۱۳۵۸ل کال د زېورالدين زېور تر لارښوونې لاندې په (٦٤) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د حميد مومند پر پېژندنې سربېره د هغه په شعرونو کې د تلميح ادبي صنعت په گوته شوی دی.

۱۳۹- د کارگرې طبقې نوی ډول گوند:

مثل خان نثار پر ۱۳۵۸ل کال د توريالي (دايم) تر لارښوونې لاندې په (۵۲) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوگراف کې د کارگرې طبقې گوند په باب معلومات راغلي دي.

۱٤۰- په سراج الاخبار کې د پښتو ادبياتو ونډه:

حبيب الرحمن زلمي پر ۱۳۵۸ل کال د زېورالدين زېور تر لارښوونې لاندې په (۵۷) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د سراج

(c) ketabton.com: The Digital Library

الاخبار لنډه تاریخچه او په دې جریده کې د پښتو لیکنو نیولیک راغلی دی.

١٤١- مېرمن حمیده او د هغې اشعار:

بریالي زهیر باجوړي پر ١٣٥٨ل کال د زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (٤٦) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د مېرمن حمیدې د نثر او نظم بېلګې راغلي دي.

١٤٢- د ښځینه لنډیو غنایي غشقي برخه:

د سپوږمۍ له خوا پر ١٣٥٨ل کال د نورمحمد عمجن تر لارښوونې لاندې په (٤٤) مخونو کې لیکل شوی دی. په نوموړي مونوګراف کې د ښځینه لنډیو عشقي برخه د الفبا په ترتیب (بېلتون، وصال، د یار خاطر، سپوږمۍ او د مینانو دنیا) په باب معلومات وړاندې شوي دي.

١٤٣- د الینګار ولسوالۍ د نیازیو د قوم کلیوالي لوبې:

د صدیق راشوجان له خوا پر ١٣٥٨ل کال د نورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې لیکل شوی ، چې د نیازیو د قوم یو شمېر سیمه ییزې لوبې یې تشریح کړي دي.

١٤٤- د شوروي اتحاد د ځینو معاصرو لیکوالو بیوګرافي:

شاه صنم پر ١٣٥٨ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٥٢) مخونو کې لیکلی دی. په یاد شوي مونوګراف کې د ((شوروي اتحاد)) د څوارلسو لیکوالانو بیوګرافي راغلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۵- د کونړ ولایت د نرنگ علاقه داری کلیوالي ورزشي لوبې:

غلام حسین پر ۱۳۵۸ل کال دنورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې په (۵٦) مخونو کې لیکلی دی او د یادې شوې علاقه داری ځینې ورزشي لوبې یې په کې راوړې دي.

۱۴٦- د خراسانیانو نهضت د عربو په مقابل کې:

ظابط الله پر ۱۳۵۸ل کال د پاینده محمد سرهنگ تر لارښوونې لاندې په (۸٤) مخونو کې لیکلی دی، چې د عربو پر وړاندې د خراسانیانو د مبارزو څرگندونه په کې شوې ده.

۱۴۷- دنارینه وو له خوا ښځو ته غنایي لنډۍ:

وړانگې پر ۱۳۵۸ل کال د نورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې په (٦۱) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د الفبا په ترتیب د نارینه وو له خوا ښځو ته غنایي لنډۍ راوړل شوې دي.

۱۴۸- وزیرستان وپېژنئ:

بخت میر وزیري پر ۱۳۵۸ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۲۰) مخونو کې لیکلی دی، چې د وزیرستان جغرافیایي موقعیت، د هغه ځای ژبه، کرنه او ځینې دودونه په کې بیان شوي دي.

۱۴۹- د گیلان په ورځنیو خبرو اترو کې ځینې نادر لغتونه:

عبدالرزاق پر ۱۳۵۸ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

(٤٥) مخونو کې لیکلی دی، چې د ګیلان د سیمې ځینې نادر لغتونه په کې راغلې دي.

۱۵۰- پښتو ادبیات له ۱٤٥۰ څخه تر ۱۲۹۷پورې:

آصف بهاند پر ۱۳۵۸ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٤۳) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د یاد شوي عصر عمومي وضعې ته یوه کتنه، د پښتو د نثر او نظم ځانګړتیاوې، د صنعتي انقلاب اغېزې او د ځینو لیکوالو د نظم او نثر بېلګې راوړل شوي دي.

۱۵۱- د خوشال خان سیاسي موضع:

محمد اسمعیل پر ۱۳۵۸ل کال د زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (۵۲) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د خوشال خان ژوند لیک، د بند دوره، د ځوانۍ دوره، مبارزې، د بند علتونه، له مغلو سره جنګ او د خوشال سیاسي او ټولنیز موقف بیان شوي دي.

۱۵۲- د شیګل په شینوارو کې د ځمکې د وېش سیستم:

شېرزمین پر ۱۳۵۸ل کال د حکیم تڼیوال تر لارښوونې لاندې په (۳۹) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د کونړ ولایت د شیګل د سیمې جغرافیایي موقعیت تاریخچه او د ځمکو د وېش سیتسم څېړل شوی دی.

۱۵۳- پښتو ادبیاتو ته د ثور انقلاب په رڼا کې یوه کتنه:

خالق رشید پر ۱۳۵۸ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې لیکلی دی، (٤٤) مخونه لري. دا مونوګراف دوه برخې لري چې له لرغونې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دورې څخه تر ۱۳۵۷ل کال او بيا له ۱۳۵۷ څخه تر ۱۳۵۸ کاله پورې پښتو ادبياتو ته په کې کتنه شوې ده.

۱۵۴- د ورګون د ولسوالۍ سيمه ييزه جغرافيه:

حفيظ الله وزير پر ۱۳۵۸ل کال د محمد ظريف تڼيوال تر لارښوونې لاندې په (۷۲) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د ورګون بشري، فزيکي او اقتصادي بڼې بيان شوي دي.

۱۵۵- د خلق په جريده کې د علمي مضامينو فهرست:

مکمل پر ۱۳۵۹ل کال دجاج پښتون زوی تر لارښونې لاندې په (۳۳) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې په ياد شوې جريده کې د علمي ليکنو عنوان، لنډيز او د ليکوال نوم راوړل شوي دي.

۱۵٦- د تعليمي نصاب په رڼا کې د پښتو ژبې تاريخي سير ته يوه کتنه:

ګل محمد پر ۱۳۵۹ل کال د نوراحمد شاکر تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوګراف کې د تعليمي نصاب په باب خبرې شوي او هم د ځينو ليکوالو د تعليمي نصاب کتابونه معرفي شوي دي.

۱۵۷- د پښتو په شفاهي ادبياتو کې د حماسي لنډيو يوه برخه:

د وږمې يوسفي له خوا پر ۱۳۵۹ل کال د نورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې په (۲۰) مخونو ليکل شوی دی، چې په کې يو شمېر حماسي لنډۍ او د هغو د ځينو لغتونو مانا راوړل شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۸- د پښتنې ښځې تصویر په لنډیو کې:

زرغونې عزیز وردگ پر ۱۳۵۹ل کال په (۵۸) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې هغه لنډۍ راوړل شوي چې د ښځو د ژوند څېره په کې ځلېږي.

۱۵۹- د پښتنو ښځو مبارزې:

الینیس قیوم پر ۱۳۵۹ل کال په (۵۳) مخونو کې لیکلی دی. په نومونړي مونوگراف کې د افغانستان د ښځو ټولنیز موقف، په ملي مبارزو کې د هغوی ونډه او بیا د (۱۳) مبارزو ښځو معرفي د دوی فکري او ادبي کارونه او د هغوی د شعرونو بېلگې راغلې دي.

۱۶۰- پښتنې شاعرانې:

حبیبي پر ۱۳۵۹ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۲۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې (۱۷) تنه پښتنې شاعرانې معرفي شوي دي.

۱۶۱- په کندهار کې پښتني دودونه:

د زینب فروغ له خوا پر ۱۳۵۹ل کال د نورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې په (۵۱) مخونو کې لیکلی شوی دی، چې د کندهار ولایت ځینې پښتني دودونه په کې معرفي شوي دي.

۱۶۲- د فراه د سمیې پښتني دودونه:

پر ۱۳۵۹ل کال د عبدالرزاق له خوا په (۳۵) مخونو کې لیکل شوی دی، چې دفراه ولایت ځینې دودونه په کې معرفي شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦۳- د خوشال په غزلياتو کې ښکلا:

غلام مصطفی نږدې پر ۱۳۵۹ل کال د ډاکتر زېورالدين زېور تر لارښوونې لاندې په (۵۸) مخونو کې ليکلی دی، چې د خوشال په شعرونو کې حسن، مینه، عشق، هنر او اقتصادي موقف په کې څېړل شوی دی.

۱٦٤- د دولت لواڼي په دېوان کې د نومونو برخه:

محمدصابر حقمل پر ۱۳٦۰ل کال د زېورالدين زېور تر لارښوونې لاندې په (۵۳) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوګراف کې د دولت لواڼي په دېوان کې د راغليو نومونو لکه د مېړيو، ګلانو او مرغانو يادونه شوې ده.

۱٦۵- سترګې:

فاطمې اسد حسيني پر ۱۳٦۰ل کال د نورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې په (٤٦) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوګراف کې هغه لنډۍ د الفبا په حساب راوړل شوي، چې سترګې په کې يادې شوې دي.

۱٦٦- د خوست په خبرو اترو کې نادر لغات:

ګلاب خان پر ۱۳٦۰ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۳) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې په ورځنيو خبرو کې د خوست ځينې نادر لغات په ګوته شوي او بيا تشريح شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦۷- یو لړ هغه لنډۍ چې د ښځو له لوري په محرومیت کې ویل شوي:

هما اختري پر ۱۳٦۰ل کال د نورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې په (۳۵) مخونو کې لیکلی دی او هغو لنډیو ته په کې اشاره شوې، چې د ژوند د ځینو برخو د محرومیت په نتیجه کې د ښځو له خوا ویل شوي دي.

۱٦۸- دکونړ ولایت په باره کې عمومي معلومات:

محمدقدیر پر ۱۳٦۰ل کال د نورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د کونړ ولایت جغرافیایي موقعیت، د خلکو پېژندنه، تاریخي سوابق، زراعت، کرنې، اداري تشکیلات او ټولنیزو دودونو په باب ځینې معلومات راغلي دي.

۱٦۹- د کرکو او کړو د پیدایښت عوامل او ډولونه:

نواز پر ۱۳٦۰ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۳) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د کرکو او کړنو په باب ځینې معلومات راغلي دي، لکه: له یو چا ځخه کرکه، له ناروغۍ ځځه کرکه او داسې نورې بېلګې.

۱۷۰- فولکوري طب:

حضرت ګل احساس پر ۱۳٦۰ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٤٤) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د فولکوري طب په باب یو لړ معلومات راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۱- د مقر د ګیلان علاقه دارۍ د واده دودونه:

محمد عمر ګیلاني مقري پر ۱۳٦۱ل کال د حاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۲۸) مخونو کې لیکلی دی او د یادې شوې سیمې د واده دودونه په کې بیان شوي دي.

۱۷۲- په پښتو لنډیو کې شونډې، خوله، خالونه او مخ:

نظیفې پر ۱۳٦۱ل کال د بایزید اڅک تر لارښوونې لاندې په (۲۷) مخونو کې لیکلی دی او هغه لنډۍ په کې راغلي دي، چې یاد شوي موضوعګانې په کې یادې شوې دي.

۱۷۳- د محمدجان فنا ادبي ټوټې:

کاملې پښېمان پر ۱۳٦۱ل کال د لطیف بهاند تر لارښوونې لاندې په (٤۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې دمحمد جان فنا ژوند لیک د هغه اثار او تالیفاتو پېژندنه او د هغه یو لړ ادبي ټوټې راغلي دي.

۱۷٤- د لوګر دودونه:

آصفې احمدزۍ پر ۱۳٦۱ل کال د حاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د لوګر جغرافیایي موقعیت او د هغه ځای ځینې پښتني دودونه بیان شوي دي.

۱۷۵- د کونړونو ولسي شاعران:

سیدمحی الدین پر ۱۳٦۲ل کال د زیورالدین زیور تر لارښوونې لاندې په (۵۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د کونړ د سیمې یو شمېر ولسي شاعران او د هغوی د ځینو شعرونو بېلګې راوړل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷٦- د کلیوالو پر ورځني ژوند د فولکور اغېزه:

غوټۍ خاورې پر ۱۳٦۲ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۱٦) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د کلیوالو د مېرانې، اتلولۍ، زړورتیا او ټولنیز ژوند په باب معلومات راغلي دي.

۱۷۷- په فولکور کې د کیسې ماهیت او وظیفه:

زرغونې احمدزۍ پر ۱۳٦۲ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۲) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د اتلانو د کیسو په باب یو لړ معلومات راغلي دي.

۱۷۸- خوشال خان د پخوانیو او اوسنیو شاعرانو په نظر کې:

خدایداد پر ۱۳٦۳ل کال د زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې لیکلی دی، (۵۳) مخونه لري. په دغه مونوګراف کې لومړی د خوشال د ملي مبارزو په باب یو لړ معلومات راغلي او بیا د خوشال په باب د پخوانیو او اوسنیو شاعرانو نظرونه راوړل شوي دي.

۱۷۹- د دولت لواڼي په دېوان کې قافیوي نیمګړتیاوې:

عزیزالله پاک جبارخېل پر ۱۳٦۳ل کال د جلال الدین خان تر لارښوونې لاندې په (۵۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د دولت لواڼي د دېوان ځینو قافیوي نیمګړتیاوو ته نغوته شوې ده.

۱۸۰- په اندړو کې د واده دودونه:

مهتاب الدین وحدت پر ۱۳٦٤ل کال د پوهنیار جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٤۰) مخونوکې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

غزني ولایت د اندړو ولسوالۍ د واده دودونه تشریح شوي دي.

۱۸۱- کلمه داره روپۍ:

عزیزې شېرزاد پر ۱۳٦٤ل کال د دوکتور زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (۲۲) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې کلمه داره روپۍ (ډرامې) خبرې شوي.

۱۸۲- د خوشال په دېوان کې د ځینو ځایونو نومونه:

ذکریا پر ۱۳٦٤ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۲۹) مخونو کې لیکلی دی. په دې مونوګراف کې د خوشال په غزلونو، رباعیاتو او قصایدو کې د مهمو ځایونو نومونه په ګوته شوي دي.

۱۸۳- د روښاني نهضت بېل بېل اړخونه:

محمدرسول باوري پر ۱۳٦٤ل کال د استاد ضمیر ساپي تر لارښوونې لاندې په (۳۵) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د بایزید روښان ژوند لیک، مبارزې، اثار، مذهبي عرفاني اړخ او ملي فکر بیان شوي دي.

۱۸٤- د خوشال خان ژوند لیک:

محمد قدوس پر ۱۳٦٤ل کال د ګل محمد نورزي تر لارښوونې لاندې په (٤۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د خوشال د کوچنیوالي دوره، د ژوند ځینې پېښې او د کورنۍ په باب معلومات راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸۵- د خوشال خان په اشعارو کې د ازادۍ انعکاس او د ازادۍ له اوسني مفهوم سره د هغه پرتله:

حکیم محمد خاورین پر ۱۳٦٤ل کال د گل محمد نورزي تر لارښوونې لاندې په (۵۵) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د خوشال خان په شعرونو کې د ازادۍ موضوع څېړل شوې ده او د هغه یو شمېر حماسي شعرونه هم راوړل شوي دي.

۱۸٦- د تاریخ په پوړیو کې د پښتو هنري ادبیاتو ته یوه کتنه:

دادمحمد راسا پر ۱۳٦٤ل کال د جلال الدین خان تر لارښوونې لاندې په (۲٦) مخونو کې لیکلی دی. په یاد شوي مونوگراف کې د لرغونې دورې د ادبیاتو او شاعرانو او همدارنگه د معاصرې دورې د ادبیاتو او شاعرانو په باب یو لړ معلومات راغلي دي.

۱۸۷- د سید جمال الدین افغان ژوند او مبارزې:

پر ۱۳٦٤ل کال محمد عارف طاهر د محمد صابر خویشکي تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د سیدجمال الدین افغان د ژوند او مبارزو په باب یو لړ معلومات راغلي دي.

۱۸۸- د لرغوني مصر، یونان او روم په افسانو کې د خلقت مفکوره:

محمدقاسم هیله من پر ۱۳٦٤ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۹) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د لرغوني مصر تاریخچه او په افسانو کې د ارباب الانواعو خلقت څېړل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸۹- په پښتو معاصرو ادبیاتو کې ځینې ریالستیکي موضوعات:

د شمس الله مجمر له خوا پر ۱۳٦٤ل کال د محمد صابر خویشکي تر لارښوونې لاندې په (۳٦) مخونو کې لیکلی شوی دی. په دغه مونوگراف کې د ریالیزم په هکله، د ریالستیکي هنر او د رنساس د دورې د ریالیزم په باب معلومات لیکل شوي دي، دغه راز د استاد الفت، اجمل خټک او سلیمان لایق په اثارو کې ځینې ریالستیکي افکار څېړل شوي دي.

۱۹۰- په پښتو ادب کې د مولوي صالح محمد ونډه:

اسدالله کاروان پر ۱۳٦٤ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۵) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د مولوي صالح محمد ژوند لیک او اثارو په باب معلومات راغلي دي.

۱۹۱- دلعل گل شاعر پېژندنه:

محمدنذیر بري پر ۱۳٦٤ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د لعل گل د کورني ژوند او د شعر د ویلو د عواملو په باب معلومات راغلي دي او هم د شاعر د شعرونو بېلگې په کې راوړل شوي دي.

۱۹۲- د حمید په دېوان کې بدیع صنایع:

حضرت یوسف افتخار پر ۱۳٦٤ل کال د جلال الدین خان تر لارښونې لاندې په (٤۲) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د حمید

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دېوان کې بدیع صنایع په ترتیب سره ښوول شوي دي.

۱۹۳- پښتو منظومې کیسې:

عبدالغني اقبال پر ۱۳٦٤ل کال د جلال الدین خان تر لارښوونې لاندې په (۳۲) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې (۹) منظومې او مشهورې فولکوري کیسې لیکل شوي دي.

۱۹٤- په پښتو منظوم ادب کې د نظم شکلي ډولونه:

سیدکریم ملګري پر ۱۳٦٤ل کال د جلال الدین خان تر لارښوونې لاندې په (٤۷) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې ځینې شعري فورمونه لکه: مربع، رباعي، مثنوي، قصیده، مخمس او داسې نور تشریح شوي دي.

۱۹۵- چاربیته او د هغې ډولونه:

عاشق الله فریاد پر ۱۳٦٤ل کال د جلال الدین خان تر لارښوونې لاندې په (۳۹) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د چاربیتو پر فورم باندې رڼا اچول شوې ده او هم د چاربیتو بېلګې راوړل شوي دي.

۱۹٦- د لنډۍ داستان پیدایښت:

نفیسې طوطاخېل پر ۱۳٦٤ل کال د زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (۳۵) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د لنډۍ کیسې ځانګړنې او پړاوونه بیان شوي دي او اوسنۍ لنډۍ کیسې ته په کې هم کتنه شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۷- د اديپوس افسانه او پر هغې يوه انتقادي تبصره:

گل غوټۍ نايب خېل پر ۱۳٦٤ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٤١) مخونو کې ليکلی دی، په دغه مونوگراف کې د يونان لنډه تاريخچه او د اديپوس پاچا د کيسې مضمون ليکل شوی دی.

۱۹۸- په ولسي ادب کې د جمعه گل د اشعارو دريځ:

د احمدشاه ويښ له خوا پر ۱۳٦٤ل کال د زېورالدين زېور تر لارښوونې لاندې په (۳۷) مخونو کې ليکل شوی دی. په نوموړي مونوگراف کې دشاعر پېژندگلوي، د هغه چاپېريال، د هغه په شعر کې انځورونه بيان او د شعرونو بېلگې راوړل شوي دي.

۱۹۹- په پښتو ادبياتو کې د ناول پيدايښت:

شريفې احمدزۍ کوچۍ پر ۱۳٦٤ل کال د زېورالدين زېور تر لارښوونې لاندې ليکلی دی. په دغه مونوگراف کې د ناول ډولونه، ځانگړنې او په پښتو ادب کې د ناول په باب خبرې شوي دي.

۲۰۰- پښتو د امير شېرعلي خان په دوره کې:

مامور مموزي پر ۱۳٦٤ل کال د جلال الدين خان تر لارښوونې لاندې په (۳۰) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوگراف کې پښتو ژبه د امير شېرعلي خان په دوره کې د پوځي او رسمي ژبې په توگه څېړل شوې ده او د هغه وخت سياسي او اقتصادي اوضاع هم تر څېړنې لاندې نيول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰۱- يوسفزي د خوشال بابا په نظر:

عبدالغني بشردوست پر ۱۳٦٤ل کال د محمد صابر خويشکي تر لارښوونې لاندې په (۳۵) مخونو کې ليکلى دى. په نوموړي مونوگراف کې د خوشال د ژوند حالات، د سوات يوسفزي او د هغوى ژوند او د خوشال او يوسفزيو ترمنځ مناسبات څېړل شوي دي.

۲۰۲- د پرامېته داستان ته يوه انتقادي کتنه:

جانانې ځاځۍ پر ۱۳٦٤ل کال د جاج پښتون زوى تر لارښوونې لاندې په (۵۵) مخونو کې ليکلى دى او د پرومېتې پر داستان يې يوه انتقادي تبصره کړې ده.

۲۰۳- مومن خان او شيرينو:

هنگامې ظاهر پر ۱۳٦٤ل کال د جاج پښتون زوى تر لارښوونې لاندې په (٤۰) مخونو کې ليکلى دى. په دغه مونوگراف کې د داستان اصلي متن، د لغتونو څېړنه، د ځايونو نومونه او د فولکوري عباراتو څېړنه راغلې ده.

۲۰٤- نمرو او تاج محمد:

ماه جبينې لمر پر ۱۳٦٤ل کال د جاج پښتون زوى تر لارښوونې لاندې په (۳۷) مخونو کې ليکلى دى. په دغه مونوگراف کې د دغه منظوم داستان د نظم د برخې وزن و قافيه، د لغتونو څېړنه، د ځايونو نومونه، د شعر ساده گي او د داستان د موضوع څېړنه راغلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰۵- د قصيدې وده او پيدايښت:

محبوبې پر ۱۳٦٤ل کال د جلال الدين تر لارښوونې لاندې په (٤۳) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوګراف کې د قصيدې تعريف او د غوريانو روښانيانو او خوشال په دوره کې د قصيدې په باب معلومات راټول شوي دي.

۲۰٦- د الفت په نثر کې د لنډې کيسې بېلګې:

نفس ګل شريفي پر ۱۳٦٤ل کال د محمد صابر خويشکي تر لارښوونې لاندې په (۳۰) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوګراف کې د الفت ژوند ليک، د الفت په نثر کې دلنډو کيسو ځانګړتياوو او د نثر بېلګې راوړل شوي دي.

۲۰۷- اويرجل د اينيا د تحليل او د روم تشکل:

د راحلې احمدي وردګ له خوا د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې پر ۱۳٦٤ل کال ليکل شوی، چې (۳۱) مخونه لري. په دغه مونوګراف کې د ټراى او سپارتا ترمنځ د لس کلن جنګ علتونه بيان شوي دي.

۲۰۸- په فولکور مجله کې د پښتني فولکور انعکاس:

زرلښتې اورياخېلې پر ۱۳٦٥ل کال د پوهنمل بايزيد اڅک تر لارښوونې لاندې په (٤۰) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې هغو ليکنو ته اشاره شوې، چې د پښتني فولکور په باب په فولکور مجله کې خپرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰۹- په سراج الاخبار کې د پښتو شعر:

محمدشاه پور احمدزي پر ۱۳۶۵ل کال د دوکتور زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (۷۸) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې په سراج الاخبار کې د پښتو شعر د خپرېدو او څومره والي په باب معلومات راغلي دي.

۲۱۰- د کندهار مجلې فهرست د تاسیس له وخته تر ۱۳۵۶ل کال پورې:

سردار محمد راستمل پر ۱۳۶۵ل کال د دوکتور زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (٤۱) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د کندهار مجلې نیولیک راغلی (د لیکوال نوم او د لیکنې سرلیک).

۲۱۱- د روښان د مبارزې تصوفي اړخ:

نسیمې فقیر پر ۱۳۶۵ل کال د پوهنمل محمدصابر خویشکي تر لارښوونې لاندې په (٤۰) مخونو کې لیکلی دی. دا مونوګراف دوه څپرکي لري، په لومړي څپرکي کې یې د روښان پېژندنه او په دویم کې یې د روښاني تصوف د اتو مرحلو په باب خبرې شوې دي.

۲۱۲- د بي بي نېکبختې مموزۍ ژوند او ادب:

صاحب ګل مموزي پر ۱۳۶۵ل کال د دوکتور زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (٤۷) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د بي بي نېکبختې پر ژوند لیک سربېره د هغې پر ادبي ژوند هم رڼا اچول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱۳- د گیلگه مېش حماسه او د هغې څېړنه:

مصري خان کلیوال پر ۱۳٦٥ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د گیلگه مېش د حماسې پیدایښت او مضمون شامل دی.

۲۱٤- د چغه سرای نرخونه او دودونه:

مرسلین روغوال پر ۱۳٦٥ل کال د پوهندوی جلال الدین تر لارښوونې لاندې په (۳۳) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د چغه سرای د پېژندگلوۍ او دودونو په باب معلومات راغلي دي.

۲۱٥- د کوهدامن د داودزو اجتماعي، تاریخي او ادبي فعالیت:

وجیهې داودزۍ پر ۱۳٦٥ل کال د زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (۲٦) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د سیمې د داودزیو ټولنیز، تاریخي او ادبي فعالیتونه یاد شوي دي.

۲۱٦- د مستورې شال شاعري:

سیدمحقق پر ۱۳٦٥ل کال د پوهندوی ډاکترې زرغونې زېور تر لارښوونې لاندې په (٤۷) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې دپښتنې شاعرې (مستورې شال) پر ادبي ژوند رڼا اچول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱۷- د خوشال په کلیاتو کې ادبي صنایع:

فهیمې هاشمي پر ۱۳٦٥ل کال د پوهندوی جلال الدین تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د خوشال ژوند لیک، اثار او د هغه په کلیاتو کې ادبي صنایع په ګوته شوي دي.

۲۱۸- د ماشوم ادبیات:

سدو ټکني پر ۱۳٦٥ل کال د جلال الدین خان تر لارښوونې لاندې په (٤۰) مخونو کې لیکلی دی. د ماشومانو د ادبیاتو په باب معلومات په کې راغلي دي.

۲۱۹- پر نظم باندې ختیځې کیسې او اسطورې:

میاجان مشفق پر ۱۳٦٥ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې (۱۲) افسانوي کیسې راغلې دي.

۲۲۰- د پښتو ژبې باقاعده او بې قاعده مصدرونه:

نورس امرخېل پر ۱۳٦٥ل کال د نوراحمد شاکر تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د پښتو باقاعدې او بې قاعدې مصدرونو ته ګوته نیول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲۱- د پښتو ژبې د باقاعده او بې قاعده لغـاتو مجموعـه چــې مصدر يې په (يدل) ختمېږي:

زرغونې برېښ پر ۱۳٦٥ل کال د پوهندوی نوراحمد شاکر تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د پښتو ژبې د باقاعده او بې قاعده لغتونو تشريح راغلې ده.

۲۲۲- د بهايي جان په اشعارو کې ادبي صنايع:

محمد داود ساپي پر ۱۳٦٥ل کال د پوهندوی جلال الدين تر لارښوونې لاندې په (٤۸) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د بهايي جان پر ژوند ليک سربېره د هغه په شعرونو کې ادبي صنايع هم ښوول شوي دي.

۲۲۳- په معاصرو هنري پښتو ادبياتو کې د ويښ ځلميانو د خپرونو او اثارو تحليل:

زرغونې درانۍ پر ۱۳٦٥ل کال د پوهنوال گل محمد نورزي تر لارښوونې لاندې په (٤۲) مخونو کې ليکلی دی. نوموړي مونوگراف کې د ويښ ځلميانو له جملې ځخه د بېنوا د اثارو تحليل او په دويمه برخه کې د گل پاچا الفت د اثارو تحليل راغلی دی.

۲۲٤- د ماه رخې ناول ته لنډه انتقادي کتنه:

پروين منگل پر ۱۳٦٥ل کال د پوهنوال گل محمد نورزي تر لارښوونې لاندې په (٥٤) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوگراف کې د سيدراحت زاخېلي د (ماه رخې ناول) ته يوه انتقادي کتنه شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲۵- د ننگرهار د مجلې فهرست:

شاه ولي پر ۱۳٦۵ل کال د دوکتور زیورالدین زیور تر لارښوونې لاندې په (۵۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د ننگرهار مجلې د لیکنو فهرست (د لیکوال نوم او د لیکنې سرلیک) برابر شوي دي.

۲۲٦- د رحمان بابا په دېوان کې ادبي صنایع:

بي بي حیا خلازۍ پر ۱۳٦۵ل کال د پوهندوی جلال الدین تر لارښوونې لاندې په (٤۷) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د رحمان بابا پر پېژندگلوۍ سربېره د هغه په دېوان کې ادبي صنایع هم په گوته شوي دي.

۲۲۷- په معاصر پښتو شعر کې ملي او مترقي افکار:

محمد حکیم تڼیوال پر ۱۳٦۵ل کال د پوهنوال زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (۸۰) مخونو کې لیکلی دی. نوموړی مونوگراف درې څپرکي لري، چې د پښتو د معاصرو ادبیاتو په ځانگړي ډول د شعر د فکري خوا (مترقي افکارو) په باب په کې خبرې شوي دي.

۲۲۸- په پښتو لنډیو کې تاریخي پېښې:

محمد قسیم پر ۱۳٦٦ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې لیکلی، چې په لنډیو کې تاریخي پېښې په کې څېړل شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲۹- په پښتو ادب کې ټوکې ټکالې:

میراجان غروال پر ۱۳٦٦ل کال د پوهنوال زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د پښتو ژبې یو شمېر ټوکې او عامیانه اصطلاحات راغلي دي.

۲۳۰- د سراجي دورې پښتو منظوم ادبیات:

محمد علي قریشي پر ۱۳٦٦ل کال د پوهنوال زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (٤٥) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د پښتو ادبیاتو د نظم او شعر پر برخې یو څه خبرې شوي او بیا په یاد شوې دوره کې ځینې پښتو نظمونه راوړل شوي دي.

۲۳۱- پښتانه په بلخ کې:

عبدالقیوم پر ۱۳٦٦ل کال د جلال الدین خان تر لارښوونې لاندې په (٦٤) مخونو کې لیکی دی. نوموړی مونوگراف شپږ څپرکي لري او د بلخ د پښتنو په باب معلومات په کې خوندي شوي دي.

۲۳۲- په پښتو ادبیاتو کې سفرنامه:

حیات الله صبور پر ۱۳٦٦ل کال د پوهنوال زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (٤۹) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د پښتو ژبې یونلیکونو (سفرنامو) په باب معلومات راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳۳- په بره او کوزه پښتونخوا کې ادبي تاریخ لیکنه:

غلام نبي فراهي پر ۱۳٦٦ل کال د پوهنوال زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (٤٦) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د یادې شوې موضوع په باب یو لړ معلومات راټول شوي دي.

۲۳٤- شعر او شاعري د لرغوني یونان د پوهانو له نظره:

غلام مصطفی رحیمي شلګري پر ۱۳٦٦ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۹٦) مخونو کې لیکلی دی. نوموړی مونوګراف شپږ څپرکي لري، چې د موضوع په باب معلومات په کې راغلي دي.

۲۳۵- مهمې فولکوري شپې او ورځې:

داکتر خان پر ۱۳٦٦ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د فولکوري روایاتو له مخې مهمې شپې او ورځې په ګوته شوې دي.

۲۳٦- د منګلو د پښتونولۍ نرخ:

ګلات منګل پر ۱۳٦٦ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۲) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د منګلو د قوم د پښتونولۍ، دود او دستور په باب معلومات راټول شوي دي.

۲۳۷- په پښتو ژبه کې د باقاعده او بې قاعده مصدرونو ډېټا:

شیرین شاه پر ۱۳٦٦ل کال د نوراحمد شاکر تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې لیکلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳۸- د ګودر په باره کې لنډۍ:

محمد اسحق پر ۱۳٦۷ل کال د حاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د الفبا په ترتیب هغه لنډۍ راټولې شوي چې د (ګودر) په باب ویل شوي دي.

۲۳۹- لازمي افعال او د هغوی مورفولوژیکي خصوصیات:

ګل غوټۍ پر ۱۳٦۷ل کال د زرغونې زیور تر لارښوونې لاندې په (۳۷) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د فعلي کټګورۍ او لازمي فعلونو په باب معلومات راغونډ شوي دي.

۲٤۰- د افغانستان د لیکوالو انجمن له تاسیس (۱۳۵۹-۱۳٦٦) کلونو پورې د پښتو چاپ شویو اثارو فهرست:

تاج محمد یاري پر ۱۳٦۷ل کال د حاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۵۹) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د هغو پښتو کتابونو یادونه شوې، چې په یاد شوي زماني واټن کې د لیکوالو ټولنې خپاره کړي دي.

۲٤۱- د ملګرو ملتو منشور او زموږ ملي روغه جوړه:

میرزا محمد توتاخېل پر ۱۳٦۷ل کال د حاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د یاد شویو موضوعګانو فکري نږدېوالی تر بحث لاندې نیول شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادښت: پر ۱۳۷۰ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې په امریت کې یو زیات شمېر پښتو مونوګرافونه خوندي وو، په دې لړ کې یو شمېر داسې مونوګرافونه هم وو، چې د کابل پوهنتون په مرکزي کتابتون کې یې کاپي نه وې، ددې خبرې یوه وجه شاید دا وي، چې مرکزي کتابتون ته یې کاپي نه وې استول شوې او یا هم د کتابتون د کارکوونکو د تخنیکي ستونزو او ځینو نورو لاملونو له امله د دغو مونوګرافونو نقل د پوهنتون په مرکزي کتابتون کې نه وي خوندي شوی. په هر حال دلته به د کال په ترتیب د دغو مونوګرافونو یادونه هم وکړو. د پېژندنې لپاره (د پوهنتون په مرکزي کتابتون کې د هغو د کتلاک نومره هم ثبت شوې وه خو څرنګه چې د مرکزي کتابتون اکثره خطي نسخې چور او یا سیزل شوي چې دې کې پښتو مونوګرافونه هم شامل وو، نو ځکه د کتلاک نومره یې رانه ورل شوه، اوس ددې مونوګراف یو شمېر د زیاتو سیلاوونو او ناتارونو له بلاوو سره سره په پښتو څانګه کې خوندي پاتې دي او ځینې یې کېدی شي د هغو له خپلو لیکوالو سره هم خوندي وي.

۲۴۲- غرځستان:

بسم الله ځیرمن پر ۱۳۳۹ل کال لیکلی، چې (۵۹) مخونه لري او د یاد شوې سیمې سیاسي، ټولنیز او اقتصادي حالات په کې څېړل شوي دي.

۲۴۳- د خوشال خان ادبي لار:

عزیزالله پښتونمل پر ۱۳۳۹ل کال، په (۱٦۷) مخونو کې لیکلی او د خوشال د ادبي ژوند په باب په کې معلومات ورکړل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴۴- د غرب اوسنی تمدن:

نوراحمد پر ۱۳۳۹ل کال په (٤٠) مخونو کې لیکلی، چې د غرب د تمدن په باب یې یو لړ معلومات وړاندې کړي دي.

۲۴۵- د افغانستان د لمر ختیځو او مرکزي برخو کوچیان:

محمد عزیز کاکړ پر ۱۳٤۰ل کال په (۱۷۵) مخونو کې لیکلی او د یاد شوې موضوع په هکله په کې یو لړ معلومات ورکړل شوي دي.

۲٤٦- د لغمان محلي شاعران:

عبدالرشید پر ۱۳٤۱ل کال لیکلی، (۱۰۵) مخه لري او د لغمان د ځینو محلي شاعرانو ژوند لیک او د شعرونو بېلګې په کې راوړل شوي دي.

۲٤۷- ابدالیان:

امین الله پر ۱۳٤۱ل کال په (۵۹) مخونو کې لیکلی او د پښتنو د یوه نامتو ټبر (ابدالیانو) په باب معلومات په کې راټول کړي دي.

۲٤۸- د ښځې تاریخي او محیطي موقف:

صفورا پر ۱۳٤۱ل کال په (٦٤) مخونو کې لیکلی او د تاریخ په اوږدو کې او بیا تر نوي عصره پورې په ټولنه کې د ښځې پر ژوند او دریځ خبرې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴۹- د پکتیا ولایت یو لړ ملي او اجتماعي دودونه:

پر ۱۳۴۳ل کال محمدرحیم شملزي په (۷۰) مخونو کې لیکلی او د یاد شوي ولایت یو لړ ملي او ټولنیز دودونه په کې بیان شوي دي.

۲۵۰- د پښتو اصطلاحات:

حبیب الله جاج پښتو زوی پر ۱۳۴۳ل کال په (۳۰) مخونو کې لیکلی دی او د پښتو ژبې ځینې اصطلاحات یې په کې راټول کړي دي.

۲۵۱- د نباتاتو او مرغانو په باب تحقیق:

محمد اسمعیل پر ۱۳۴۵ل کال په (۳۵) مخونو کې لیکلی او د یاد شوې موضوع په باب په کې یو لړ معلومات راغونډ شوي دي.

۲۵۲- د هلمند ولایت د مارجې د ناقلو حوزه:

پایاب پر ۱۳۴۸ل کال د استاد احمدي تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې لیکلی او د یاد شوې موضوع په باب په کې یو لړ معلومات راټول شوي دي.

۲۵۳- د پښتو پخوانیو گرامرونو ته یوه کتنه:

جانباز پر ۱۳۴۸ل کال په (۵۹) مخونو کې لیکلی او د پښتو د ځینو پخوانیو گرامرونو پر معرفۍ سربېره یې پر هغوی یو لړ خبرې کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۵۴- د لوګر ولایت د فیض اخوندزاده سوانح او اشعار:

شاه الله احمدزي پر ۱۳۴۹ل کال د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۳۸) مخونو کې لیکلی او د یاد شوي شخص پر ژوند لیک سربېره یې د شعرونو بېلګې هم راوړي دي.

۲۵۵- د سپرې ولسوالۍ دودونه:

عبدالودود پر ۱۳۵۰ل کال د پوهاند عبدالحی حبیبي تر لارښوونې لاندې په (۱۵) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې لومړی د سپرې ولسوالۍ موقعیت، دکلیو نومونه او د همغه ځای د ځینو پښتني دودونو په باب معلومات لیکل شوي دي.

۲۵۶- د کندهار سیاسي او اجتماعي اوضاع:

حیات الله رفیقي پر ۱۳۵۰ل کال د پوهاند عبدالحی حبیبي تر لارښوونې لاندې په (۴۲) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د کندهار تاریخي اهمیت، د هغه ټولنیزه وضع، اقتصادي اوضاع او جغرافیایي حالت څېړل شوي دي.

۲۵۷- ولسي ادب:

محمد صابر خویشکي پر ۱۳۵۱ل کال د مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې په (۳۲) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې پښتو لنډۍ، ناول او د ولسي ادب ځینې نور ډولونه بیان شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۵۸- د باجوړ متلونه:

پذیرګل سالارزي پر ۱۳۵۱ل کال د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (٤۳) مخونو کې لیکلی او د الفبا په حساب یو شمېر هغه متلونه په کې راټول شوي، چې د باجوړ دخلکو په خبرو اترو کې کارول کېږي.

۲۵۹- ژوند او هنر:

محمدجان ګیاني پر ۱۳۵۲ل کال د ګل محمد نورزي تر لارښوونې لاندې په (۳٦) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د هنر او ادبیاتو ارزونې، شعر او هنر، فن او ژوند او د خلکو او هنر په باب یو لړ معلومات راټول شوي دي.

۲٦۰- په لغمان کې لاسي صنایع او د هغو اقتصادي ارزښت:

عبدالظاهر نوري پر ۱۳۵۲ل کال په (۵۲) مخونو کې لیکلی او د لغمان ولایت دجغرافیایي موقعیت او لاسي صنایعو په باب په کې معلومات ځای کړای شوي دي.

۲٦۱- په افغانستان کې د ښځو د عصري تربیې تاریخ:

فاطمې ساپۍ پر ۱۳۵۳ل کال د مجاوراحمدزیار تر لارښوونې لاندې په (۵۷) مخونو کې لیکلی او په افغانستان کې یې د ښځو د عصري تربیې او تعلیم په باب رڼا اچولې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲٦۲- د راډیو افغانستان د پروګرامونو شکل او څرنګوالي ته یوه کتنه:

شامحمود زیارمل پر ۱۳۵۳ل کال په (۳۰) مخونو کې لیکلی. په دغه مونوګراف کې د ۱۳۵۲ل کال او تر هغه وړاندې د راډیو پروګرامونه معرفي شوي او هم د دغو پروګرامونو پر مطالبو خبرې شوې دي.

۲٦۳- د کیسو په باره کې:

پر ۱۳۵۳ل کال د محمود ساپي له خوا د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۵۷) مخونو کې لیکل شوی. په دغه مونوګراف کې د کیسې تعریف، مرام او بیا په بېلابېلو سیمو کې د کیسو ویل څېړل شوي او هم یې د ویلو طرز بیان شوی دی.

۲٦٤- د ننګرهار ولایت د برینې د سیمې فولکور:

سیمین پر ۱۳۵٦ل کال د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (٤۰) مخونو کې لیکلی او د یادې شوې سیمې پښتني دودونه لکه: واده، کوژده او ځینې نور دودونه بیان شوي دي.

۲٦۵- د زین الله لنډه پېژندګلوي او اشعار یې:

عزیزالله پر ۱۳۵٦ل کال د مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې په (٤۷) مخونو کې لیکلی او د یاد شوي شاعر پر ژوند لیک سربېره یې د هغه پر اشعارو خبرې کړې او د شعرونو بېلګې یې ورته راوړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲٦٦- د لال پورې څو وګړني شاعران:

خیبر برم پر ۱۳۵٦ل کال د مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې په (۷۰) مخونو کې لیکلی او د لال پورې څلور تنه ولسي شاعران په کې معرفي شوي او د شعرونو بېلګې یې راوړل شوې دي.

۲٦۷- د تعلیمي نصاب په رڼا کې د پښتو ژبې تاریخچې ته یوه لنډه کتنه او د هغو د لیکوالانو پېژندګلوي:

ګل محمد شینزي پر ۱۳۵۹ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د پښتو ژبې د تعلیمي نصاب میتود، د پښتو ادبیاتو د لیکوالو پېژندګلوي او د ځینې درسي کتابونو پر میتود رڼا اچول شوې ده.

۲٦۸- د خوشال په اشعارو کې مېړانه:

الله نظر پر ۱۳٦۱ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٥٤) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د خوشال پر پېژندګلوی سربېره د هغه مبارزې او هم خوشال د نورو له نظره څېړل شوی او بیا یې د کلام بېلګې راوړل شوې دي.

۲٦۹- ادبي کره کتنه او ګټې یې:

شاه محمود زرمتي پر ۱۳٦۳ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳٦) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د پوهانو له نظره کره کتنه څېړل شوې، د کره کتنې تعریف وړاندې شوی او هم د کره کتنې ډولونه په ګوته شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷۰- د حضرت یوسف علیه السلا قیصه:

شریفې یونس وردګ پر ۱۳٦٤ل کال د حبیب الله جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې لیکلی. په نوموړي مونوګراف کې لومړی د اتلانو او پیریانو کیسې او بیا د حضرت یوسف علیه السلام د کیسې بیان شوی دی.

۲۷۱- د خوشال په اشعارو کې د غیر لفظي مفاهموي خپلونو انعکاس:

زرغونې حلیمې پر ۱۳٦٦ل کال د حبیب الله جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۹) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د سر، وچولي، وروځو، سترګو، شونډو او داسې غړو په واسطه د غیر لفظي مفاهمې ډولونه ښوول شوي دي.

۲۷۲- په پښتو معاصرو ادبیاتو کې د (منان ملګري) ادبي او هنري دریځ:

عبدالشکور قیومي د زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې پر ۱۳٦۷ل کال په (٤٥) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د پښتو په اوسنیو ادبیاتو کې د منان ملګري پر ادبي څېړې او مقام خبرې شوې دي.

۲۷۳- په پښتو لنډیو کې د مسافر څېره:

میرزامحمد ګرندي پر ۱۳٦۷ل کال د جلال الدین خان تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د لنډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

محتوا، وېش او بېلګې راغلي دي او بيا په پښتو لنډيو کې د مسافر څېرې ته ګوته نيول شوې ده.

۲۷۴- د ماه رخې ناول او ټولنيز ارزښتونه:

زرغونې شهي پر ۱۳۶۷ل کال د خالق رشيد تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوګراف کې د راحت زاخېلي پېژندګلوي او د هغه د اثارو د پېژندنې په باب معلومات راغلي دي او بيا د ماه رخې ناول اړتيا، ټولنيز او هنري ارزښت او د ناول ټولنيز پيغام بيان شوی دی.

۲۷۵- پښتو ترانې:

حبيبې پر ۱۳۶۷ل کال د زرغونې زېور تر لارښوونې لاندې په (٦٤) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوګراف کې د پښتو ژبې يو شمېر ترانې راټولې شوې دي.

۲۷٦- په پښتو لنډيو کې د (جانان) څېره:

راحلې بابکرخېل پر ۱۳۶۷ل کال د محمد صابر خويشکي تر لارښوونې لاندې په (۳۲) مخونو کې ليکلی او هغه پښتو لنډۍ په کې راوړل شوې، چې د (جانان) ياد په کې راغلی دی.

۲۷۷- د پښتني پېغلو او مېرمنو ادبي او ژبنۍ هلې ځلې:

صالحې سروري پر ۱۳۶۷ل کال د زرغونې زېور تر لارښوونې لاندې په (۳۲) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د ځينو هغو پښتنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېغلو او مېرمنو پېژندګلوي راغلې، چې د پښتو ژبې او ادب په پراختیا او بډاینه کې یې برخه اخیستې ده.

۲۷۸- د ویښتیایي پېر سیاسي، ملي جریدو پښتو برخې ته یوه کتنه:

محمد حسن مطع پر ۱۳٦۷ل کال د خالق رشید تر لارښوونې لاندې په (۸۰) مخونو کې لیکلی. په دغه مونوګراف کې د ویښتیایي پېر د جریدو پر پښتو برخې یو لړ خبرې شوې دي.

۲۷۹- د ازاد افغانستان پښتو برخه:

خیرمحمد شېرزي پر ۱۳٦۷ل کال د خالق رشید تر لارښوونې لاندې په (۵۳) مخونو کې لیکلی دی.

۲۸۰- د انګرېزي استعمار پر ضد د پښتنو د لیکني او ګړني ادب ونډه:

نورمحمد پر ۱۳٦۸ل کال د آصف بهاند تر لارښوونې لاندې په (۵۰) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د انګرېزانو راتګ، د انګرېزانو پر وړاندې د خلکو کرکه او پر هغه وخت د پښتو ادب پر څرنګوالي رڼا اچول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۸۱- د لرغوني یونان او روم نامتو پوهان او لیکوالان:

عاطفې حرکت پر ۱۳۶۸ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې لیکلی او د یونان او روم (۲۹) نامتو پوهان او لیکوالان په کې معرفي شوي او د هغوی پر ځینو اثارو خبرې شوې دي.

۲۸۲- د خوشال په کلیاتو کې تلمیحات:

نسیمې ارغندیوال پر ۱۳۶۸ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٤۰) مخونو کې لیکلی دی او د خوشال په کلیاتو کې د تلمیح ادبي صنایع په ګوته شوې دي.

۲۸۳- په فولکوریک ولسي ادب کې د پښتنو د واده دود او دستور:

عمر ګل پر ۱۳۶۸ل کال د جلال الدین تر لارښوونې لاندې په (۳۲) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې په پښتو ادبیاتو کې د فولکور اهمیت په باب خبرې شوي او ځینې پښتني دودونه بیان شوي دي.

۲۸٤- د شپون تحقیقي او نوښتي اثار:

نفیسې هاشمي پر ۱۳۶۸ل کال د خالق رشید تر لارښوونې لاندې په (٤۹) مخونو کې لیکلی او د سعدالدین شپون پر پېژندګلوۍ سربېره د هغه پر ادبي اثارو یې هم رڼا اچول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۸۵- د ادب مجلې پښتو برخه:

اصفي اندړې پر ۱۳٦۸ل کال د خالق رشید تر لارښوونې لاندې په (۳۰) مخونو کې لیکلی او د ادب مجلې د پښتو برخې نیولیک یې په کې ترتیب کړی دی.

۲۸٦- د پټې خزانې د تاریخي متونو بېلګې: منثور، منظوم متن:

د اسې رحماني له خوا پر ۱۳٦۸ل کال د خالق رشید تر لارښوونې لاندې په (۳۷) مخونو کې لیکل شوی دی. په نوموړي مونوګراف کې د پټې خزانې د تاریخي متونو پر بېلګو خبرې شوې دي.

۲۸۷- د استاد زیار معرفي او د هغه اثار:

پلوشې جبارخېلې پر ۱۳٦۹ل کال د آصف بهاند تر لارښوونې لاندې په (۵۱) مخونو کې لیکلی او په هغه کې یې د استاد زیار پر پېژندګلوۍ سربېره د هغه د اثارو په باب هم یو لړ معلومات وړاندې کړي دي.

۲۸۸- د خوشال په اثارو کې د سواتنامې ارزښت:

سپوږمۍ پر ۱۳٦۹ل کال د آصف بهاند تر لارښوونې لاندې په (۵۹) مخونو کې لیکلی او په هغه کې د خوشال پر پېژندګلوۍ سربېره پر (سواتنامې) هم خبرې شوې دي.

۲۸۹- ټوټکې:

د لیلما وردګ له خوا پر ۱۳٦۹ل کال د آصف بهاند تر لارښوونې لاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په (۳۳) مخونو کې لیکل شوی او په هغه کې بېلابېلې ټوټکې لکه پر زوم باندې ټوټکې، د ایرو او سپېلنو ټوټکې او داسې نورې راټولې شوې دي.

۲۹۰- د لرغونې دورې د شعر شکل او مضمون:

د جلات خان له خوا پر ۱۳٦۹ل کال د آصف بهاند تر لارښوونې لاندې په (۳۳) مخونو کې لیکل شوی. په دغه مونوگراف کې په لرغونې دوره کې پر ملي اوزانو برابرو شعرونو، لکه: د امیر کروړ پر ویاړنې، د بېټ نیکه، شیخ تیمن او داسې نورو پر شعرونو خبرې شوې دي.

۲۹۱- خوشال ولې دستار نامه ولیکله:

محمد نعیم پر ۱۳٦۹ل کال د آصف بهاند تر لارښوونې لاندې په (۳۷) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې پر دستارنامه او د هغې د لیکلو پر علتونو خبرې شوې دي.

۲۹۲- د کاظم خان شیدا په شعر کې د غربت او مساپرۍ انعکاس:

پلوشې عمر پر ۱۳٦۹ل کال د خالق رشید تر لارښوونې لاندې په (۳۷) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د کاظم خان شیدا پېژندنه، د شیدا شاعري او د شیدا د مسافرۍ او غربت علتونه بیان شوي او هم د بېلگې په توگه د شیدا ځینې غزلونه، څلوریزې، مخمسات او قطعات راوړل شوي دي.

۲۹۳- د پخواني یونان او روم وتلي اثار:

عبدالرسول جبارخېل پر ۱۳٦۹ل کال د حبیب الله جاج پښتون زوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر لارښوونې لاندې په (٤٠) مخونو کې لـیکلی او د لرغـوني یونـان او روم یو شمېر اثار په کې معرفي شوي دي.

۲۹٤- د میر مهدي شاه د لنډو کیسو مهم موضوعات:

شریفې پر ۱۳٦۹ل کال د خالق رشید تر لارښوونې لاندې په (٦٥) مخونو کې لیکلی او د مهدي پر ژوندلیک سربېره یې د هغه د لنډو کیسو مهمو موضوعاتو ته گوته نیولې ده.

۲۹۵- د سید بهاوالدین مجروح ژوند او دده د پښتو اثارو معرفي:

نصیرې نوري پر ۱۳٦۹ل کال د خالق رشید تر لارښوونې لاندې په (۳۸) مخونو کې لیکلی او د سیدبهاوالدین مجروح پر ژوند او پښتو اثارو یې رڼا اچولې ده.

۲۹٦- د رحمت شاه سایل د شعر رنگین اړخونه:

امنې پر ۱۳٦۹ل کال د خالق رشید تر لارښوونې لاندې په (۳۹) مخونو کې لیکلی او د رحمت شاه سایل د ژوند او اثارو پر پېژندنه سربېره یې د هغه د شعر پر ځینو محتوایي اړخونو رڼا اچولې ده.

۲۹۷- د پخواني یونان پنځه اتلان:

ناجیې مقبلې پر ۱۳٦۹ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۰) مخونو کې لیکلی او د پخواني یونان د پنځو اتلانو په باب یې معلومات په کې راټول کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹۸- د دولت لواڼي په دېوان کې د توجیه تغیر:

جمیلې پر ۱۳٦۹ل کال لیکلی، لارښود استاد یې جلال الدین خان دی. دا مونوګراف (۳٦) مخونه لري او د دولت لواڼي د دېوان په قافیه کې یې یاده شوې موضوع څېړلې ده.

۲۹۹- د محمد ګل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه:

د محمد اسمعیل یون له خوا لیکل شوی دی. په دغه مونوګراف کې د وزیر محمد ګل خان مومند د ژوند، مبارزو او افکارو په باب څرګندونې شوي دي. دا مونوګراف پر ۱۳۷۳ل کال چاپ شوی دی.

۳۰۰- لنډیو ته یوه لنډه کتنه:

د ارین مومندې له خوا پر ۱۳۷۰ل کال لیکل شوی، چې د لنډیو د جوړښت او د هغو د ځینو اړخونو په باب په کې څرګندونې شوې دي.

۳۰۱- پښتو ډرامه:

د ګل غوټۍ له خوا پر ۱۳۷۰ل کال لیکل شوی، په دغه مونوګراف کې لومړی په تاریخي لحاظ د ډرامې په باب معلومات راغلي او بیا د پښتو ډرامې په باب څرګندونې په کې شوې دي.

۳۰۲- د راحت زاخیلي ژوند او اثار:

بلقیس اندړ پر ۱۳۷۰ل کال لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د راحت زاخیلي د ژوند او اثار په باب معلومات راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۰۳- د عبدالروف بېنوا ژوند او اثار:

د شيما جبارخېلې له خوا پر ۱۳۷۰ل کال ليکل شوی دی، د مرحوم بېنوا ژوند ليک او د هغه اثارو په باب معلومات په کې راغلې دي.

۳۰٤- د محمد صديق روهي ژوند او اثار:

د محمد رحيم له خوا پر ۱۳۷۰ل کال ليکل شوی او د کانديد اکاډميسين محمد صديق روهي د ژوند او د هغه د ادبي فعاليتونو په باب معلومات په کې راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

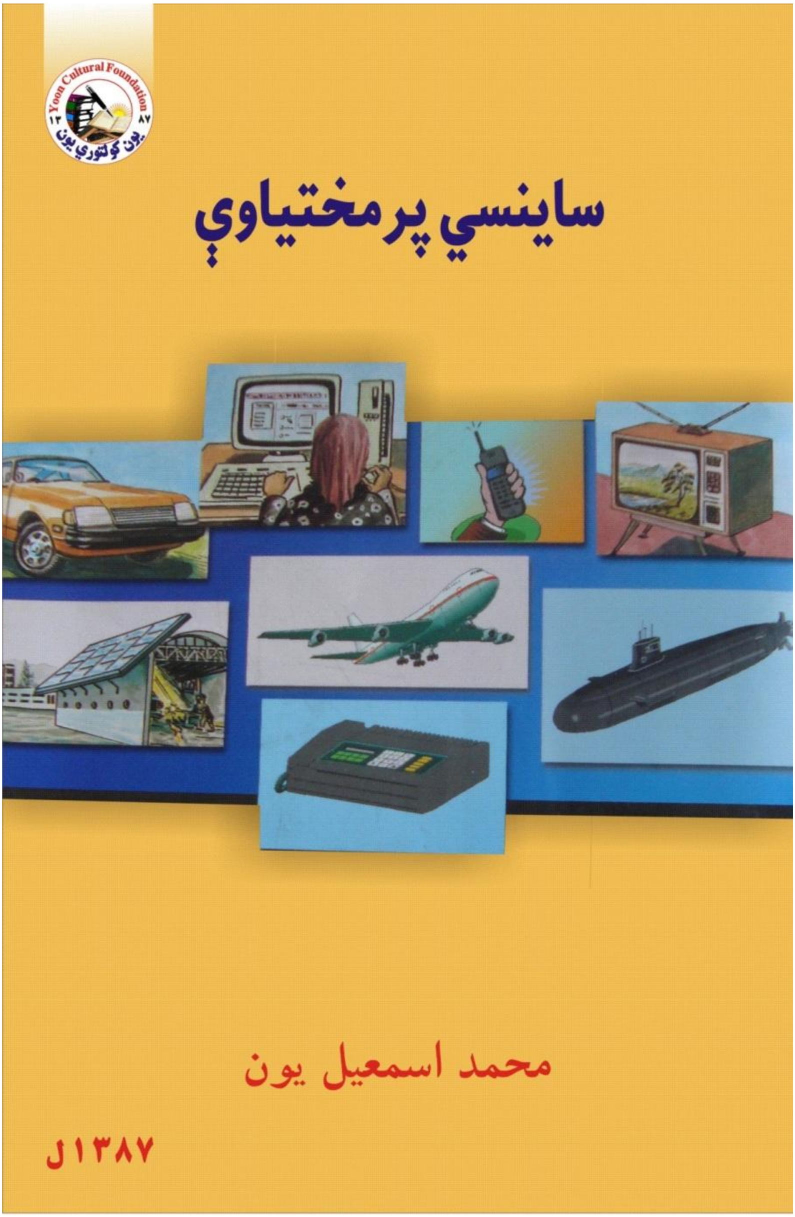

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساینسي پرمختیاوې

(د لومړنیو ښوونځیو د زده کوونکو لپاره مرستندوی)

لیکوال

محمد اسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم:	ساينسي پرمختياوې
ليکوال:	محمد اسمعيل يون
خپرندوی:	يون کلتوري يون
چاپشمېر:	۱۰۰۰ ټوکه
لومړی چاپ:	۱۳۸۰ل کال
دويم چاپ:	۱۳۸۷ل کال
د ليکوال	
پرله پسې نومره:	(۱۸)
د خپرندوی	
پرله پسې نومره:	(۱۸)
کمپوزر:	ضياالرحمن ضيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې اثر په باب څو یادونې

پر (۱۳۷۹ل- ۲۰۰۱م) کال د یونېسکو د ځینو افغان مامورینو له خوا په پېښور کې له ځینو لیکوالو څخه وغوښتل شول، چې د ښوونځیو د زده کوونکو لپاره ځینې داسې درسي مرستندویه اثار ولیکي، چې هغوی د اوسنیو درسي کتابونو ترڅنګ له دې اثارو هم ګټه پورته کړي. په دې لیکوالو کې یو تن زه هم شامل وم. کوم اثار چې ولیکل شول، د هغوی نومونه په دې اثر کې یاد شوي دي. هغه وخت د طالبانو نظام واکمن و. هغوی خپل تعلیمي نصاب درلود،چې ساینسي مضامینو او تجربه یي علومو ته یې په کې چندان توجه نه وه کړې، نو ددې ډول کتابونو چاپ هغه وخت ډېر ګټور او مرستندوی و. پر یوه اثر باید دووتنو لیکوالو کار کړی وای، یو د اصلي لیکوال او بل د همکارپه توګه. اغلې زرغونه جبارخېله ما سره په دې کتاب کې د مرستندویې لیکوالې په توګه په پام کې ونیول شوه او زه بیا په بل اثر کې له هغې سره دمرستندوی لیکوال په توګه،

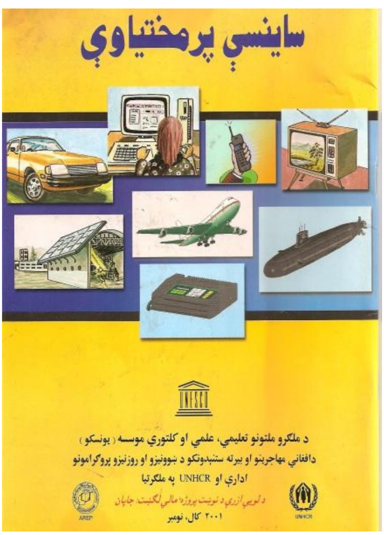

ددې ترڅنګ مې دوه اثار نور هم ورسره ایډېټ کړل. خوددې اثر په سرکې زما او د هغه بل اثر په سرکې د اغلې زرغونې جبارخېل نوم د تعامل

(c) ketabton.com: The Digital Library

او مخکنۍ موافقې له مخې ولیکل شو. نو اوس چې دا اثر زه بیا له سره چاپوم، د کتاب لیکنې او ترتیبونې د اصلي حقیقت او واقعیت له مخې غوره ګڼم، چې هغه بل اثر یوازې د اغلې زرغونې جبارخېل په نوم چاپ شي او دا هغه زما په نوم. په دې اثر کې چې له کومو معلوماتوڅخه ګټه اخیستل شوې وه، ما هغه هم یاد کړي وو، خو د ایډېټ پروخت ددې اثر په متن کې دومره تغیر او تبدیل راوستل شو، چې له ګټه اخیستل شویو کتابونو د متن اصلي بڼه په کې بېخي له منځه لاړه، یوازې له محتوا څخه کار واخیستل شو. ددې علت دا و، چې د ښوونځیو ماشومانو ته باید په داسې ساده ژبه اثر ولیکل شي، چې دوی ته ترې ګټه اخیستنه اسانه وي. په هر حال په پای کې همدغه متن سم وګڼل شو، چې همدا اوس ستاسو په لاس کې دی. د دویم چاپ پر وخت هم ما کوم خاص بدلون په کې نه دی راوستی، زه هیله من اوپر دې باوري یم، چې دا کتاب اوس هم د ښوونځیو په تېره بیا د لومړنیو ښوونځیو له زده کوونکو سره د یوه درسي مرستندوی اثر په توګه مرسته کولای او د هغوی په ذهني ارتقا کې تاثیر لرلای شي.

په ټول هېواد کې د تعلیم د غوړېدو په هیله

په درنښت

پوهندوی محمد اسمعیل یون

ارګ- د جمهوري ریاست ودانۍ- کابل افغانستان

د ۱۳۸۷ل کال د سلواغې ۲۹مه نېټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړنۍ خبرې

په افغانستان کې د زده کړې شرایط ډېر کمزوري شوي دي. د یونېسکو اوسنیو څېړنو په گوته کړې ده، چې په دې جنگ ځپلي هېواد کې، د ښوونځیو زده کوونکي پوره درسي کتابونه نه لري. نه یوازې درسي کتابونه کم دي. زاړه اونیمگړي هم دي، نو له همدې امله په ۲۱مه پېړۍ کې دماشوم اړتیاوې نه شي پوره کولای. په افغانستان کې ټلویزیوني خپرونې، ورځپاڼې او دمعلوماتو د لاس ته راوړلو نورې سرچینې نه شته، نو له همدې امله افغان ماشومان، په عام ډول له هغو پرمختیاوو څخه بې خبره دي،چې په بهرنۍ نړۍ کې منځته راځي. د لوستنې مرستندویو موادو دغه لړۍ د یونېسکو په نوښت خپرېږي. دا لړۍ به د افغان ماشومانو د معلوماتو هغه برخې پیاوړي کړي،چې خورا مهمې دي او په درسي کتابونو کې نه شته. دلوستنې مرستندویو موادو ددغې لړۍ موضوعگانې په لاندې ډول دي.

۱- ساینس- د ساینس اعجاز (نوې اختراعگانې)

۲- روغتیایي ښوونه او روزنه- د ماشوم د سالمې ودې او د لومړنیو مرستو لارښوونې.

۳- اجتماعي کېدنه- گډ ژوند (کورنۍ، همزولي او د سولې ښوونه او روزنه)

٤- د نفوسو چاودنه- د ژوندانه پر کچې د نفوسو د چټکې ودې اغېزې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلوستنې دغه مواد په پښتو او دري ژبو خپاره شوي دي. دغه کتابونه د افغانستان د ښوونې او روزنې د پیاوړو پوهانو او لیکوالو له خوا لیکل شوي دي. د افغان کډوالو \ وطن ته بېرته ستنېدونکو ښوونیزه او روزنیزه اداره(AREP) چې یوه افغان نادولتي موسسه ده، له یونېسکو سره په ګډه کار وکړ او ددې کتابونودمسودې د لیکنې، مخکیني ازمېښت، کمپوز او نهایي کولو لپاره یې اسانتیاوې برابرې کړي. دغه فعالیت او هڅې د لویې ازرې د پروژې د نوښت له مخې، چې مالي لګښت یې د جاپان د حکومت له خوا ورکړ شوی دی، ترسره شوي دي.

موږ د افغان متخصصینو له مرستې او د (AREP) له ملاتړ څخه دزړه له کومې مننه کوو. هیله کوو، چې دغه کتابونه به افغان ماشومانو ته هغه کړنلارې او بهیر روښانه کړي، چې په نړۍ کې نوی منځته راځي. دغه کتابونه به همدارنګه د زده کوونکو د پوهې افق پراخه کړي. لوستنې مواد په ازمېښتي ډول خپرېږي او دسمون لپاره ستاسې وړاندیزونو او کره کتنو ته هر کلی ویل کېږي.

مېرمن انګېبورګ براینس

د یونېسکو دفتر مدیره

اسلام اباد

د ۲۰۰۱م کال د اکتوبر ۳۰مه نېټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پيلامه

لکه څنگه چې پوهېږئ (ضرورت يا احتياج د نوښت مورده). انسان وخت پر وخت د خپل احتياج د پوره کولو لپاره هڅه او هاند کړی او کوي يې.

انسان د خپل پيدايښت او گډ ژوند له پيله خوړو، جامو او استوگنځي ته اړتيا لرله.دوی ددې لپاره د کار ابتدايي وسايل لکه يوم، تبر، کولنگ، غشی، ليندۍ، جغ او سپاره او نور جوړ کړل، چې خپلې اړتياوې پوره کړي. د همدې وسيلو په مرسته يې وکولای شول،د طبعيت له پراخو سرچينو څخه دخپل ځان لپاره گټه پورته کړي او کانونه راوباسي. خو له دې ټولو کارونو او برياوو سره سره بياهم تر هغه وخته پورې چې په نړۍ کې د بخار ماشين او صنعتي انقلاب ته لاره اواره شوې نه وه،د انسان په ژوند کې په يو ځايي ډول ډېر ستر بدلون نه و رامنځته شوی. خو کله چې د بخار ماشين رامنځته شو، تر هغه وروسته بيا په بېړني (چټک) ډول کارخونې جوړې شوې، د توليد سطحه اوچته شوه او د انسان په ژوندانه کې لوی بدلون پېښ شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بخار ماشین

گرانو او خوړو زده کوونکو!

په نړۍ کې د بخار ماشین تر جوړېدو اودصنعتي انقلاب تر راتلو دمخه، له صنعتي پلوه د انسان په ژوندانه کې لوی بدلون نه و رامنځته شوی، صنعتي انقلاب او بدلون دېته وایي، چې د ماشین گراری جوړه شوه او دې سره کار له لاس څخه ماشین ته ولېږدېده او زیات کارونه ماشیني شول.

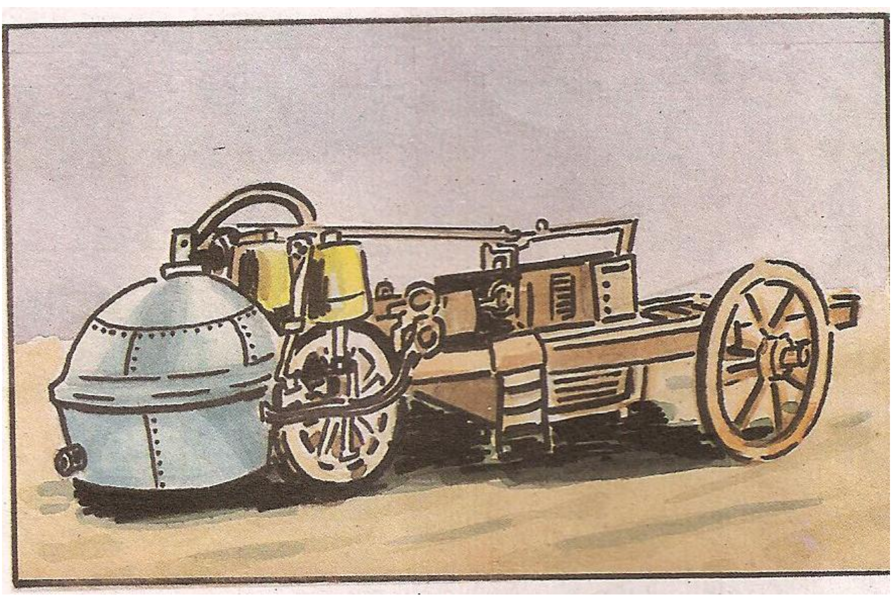

۱شکل : دبخار ماشین

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بخار ماشین نظریه لومړی ځل د یوه پوه (لیوناردو داوینچي) له خوا په ۱٦مه میلادي پېړۍ کې وړاندې شوه. په اوولسمه پېړۍ کې د هغه ماشین یوه بېلګه جوړه شوه، چې د بخار د فشار په واسطه به یې اوبه له کان (معدن) څخه پورته کولې. په همدې پېړۍ کې بیا یوه ایټالوي مخترع (جیوواني) یوه اوبه ګرمووونکې (اب ګرمي) جوړه کړه، خو تر ټولو مهم شخص، چې په همدې اوولسمه پېړۍ کې یې ستر کار وکړ، هغه (ینیس پاپن) دی. ده د بخار هغه دېګ جوړ کړ، چې د نړۍ په پخلنځیو کې استعمالېږي او لومړی ځل یې په کې د غوبې شخه غوښه پخه کړه، ښه خوندوره غوښه او شوروا یې ترې جوړه کړه. خو (پاپن) هم د بخار انجن جوړ نه کړای شو.

تر نوموړي وروسته بیا (توماس نیوکومن) د بخار انجن جوړ کړ. (جیمز واټ) ورته نوره وده ورکړه، وروسته بیا د بخار ماشینونه هم ډېر شول او ډېر ډولونه یې رامنځته شول، چې بیا ورڅخه د ټوکر اوبدلو، د کانونو په راوېستلو او د نورو ډول ډول فابریکو په جوړولو کې کار واخیستل شو او نړۍ د صنعتي کېدو پر لوري وخوځېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لېږد رالېږد (ترانسپورت)

خوږو زده کوونکو! تاسې چې اوس په نړۍ کې دا هر نوی څیز لکه موټر، الوتکه، راډیو، اوبتل، کمپیوټر او نور گورئ! دا خو نو پر یوه وخت او یو ځایي توگه نه دي رامنځته شوي. دا د انسان د پېړیو پېړیو کار و زیار، تجربې، فکر، مطالعې،هڅې او هاند محصول دي.

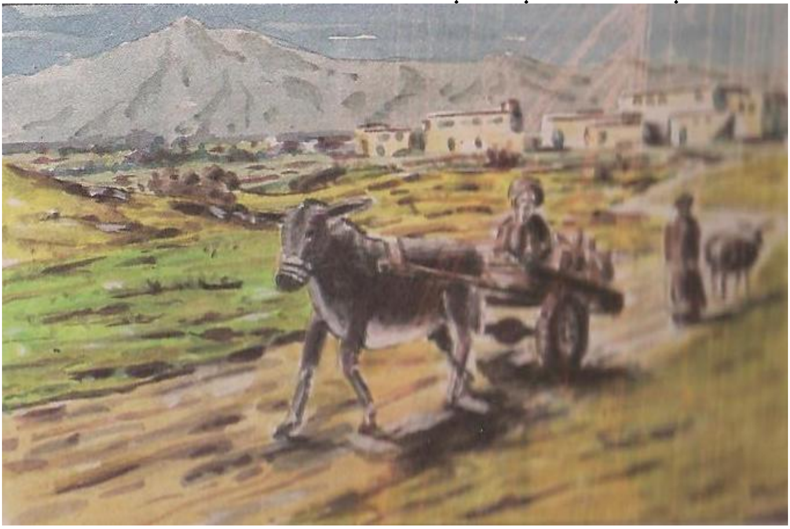

۲شکل: خرگاډی

انسان چې د خدای (ج) په لوی طبعیت کې یو شي ته متوجه شوی، نو تر هغه وروسته یې هغه ته د ورته شي د جوړولو هڅه کړې، لکه انسان په اوبو کې له کب یا مرغابۍ څخه د کښتۍ جوړولو، له مرغۍ یا الوتونکو څخه د الوتکې او همدارنگه له نورو موجوداتو څخه د نورو مصنوعاتو جوړولو الهام اخیستی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

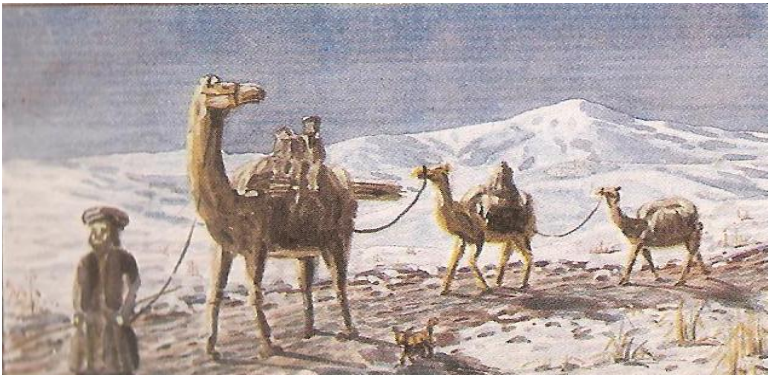

۳ شکل: پر اوښانو بار وړل

موږ او تاسې چې اوسنی ترانسپورت یا د لېږد رالېږد وسایل وینو، دا هم پخوا داسې نه وو. پخوانیو زمانو کې به انسان زیاتره خپل بارونه خپله

٤شکل:گاډی

وړل، له غویو، خرو، اوښانو، اسونو، کچرو او نورو ډول ډول څارویو څخه یې کار اخیسته، لکه څنگه چې اوس هم په یو زیات شمېر وروسته پاتې هېوادونو کې له همدې څارویو څخه کار اخلي، خو په پرمختللو ټولنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې اوس له څارويو څخه څوک د ترانسپورت د واسطې په توګه چندان ګټه نه اخلي، ځکه چې هغوی ښه ښه او ډول ډول وسايط جوړ کړي دي. لکه ځمکني لېږدېدونکي وسايط، بحري لېږدوونکي وسايط او هوايي لېږدوونکي وسايط، چې د هر يوه بيا په سلګونو نور ډولونه جوړ شوي دي. تاسوته به دلته ددې ډول وسايطو ځينې بېلګې در وپېژنو!

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځمکنی ترانسپورت یا ځمکني لیږد رالیږد وسایط

ځمکنی ترانسپورت هغه ته وایي، چې د ځمکې پر مخ ترې د لیږد او رالیږد لپاره کار اخلي. لکه بایسیکل، موټرسایکل، موټر(کرولا، بسونه، نیمه بسونه او ګړندي موټر)، اورګاډی او د هغو بېلابېل ډولونه.

کله چې دا وسایط رامنځته شول، نو د چا خبره د ځمکې تنابونه سره رالنډ شول، مانا دا چې د ورځې فاصله ساعت، د میاشتې ورځې او دکال میاشتې ته راټیټه شوه او هم یې انسانانو ته ددې وس ورکړ، چې ډېر درانه شیان، چې پخوا یې له یوه ځایه بل ځای ته د وړلو وس نه درلود، اوس له کومې ستړیا پرته له یوه ځای څخه بل ځای ته ولېږدوي. ترانسپورت ډېرې اقتصادي ګټې لري، ان تردې چې ځینې پوهان ترانسپورت ته د یوه هېواد یا ټولنې د اقتصاد د ملا تیر وایي، یانې څومره چې دا تیر مضبوط او قوي وي، همدومره به دټولنې اقتصاد هم قوي وي، خلک به هم ارامه او سوکاله وي او هم به زیاته ګټه تر لاسه کوي. له نورو ټولنو سره به یې سوداګریز اړیکي هم ښه او ټینګ وي، دلته به د ځمکني ترانسپورت یوه یوه بېلګه په لنډه توګه دروپېژنو!

(c) ketabton.com: The Digital Library

بايسيکل او موټرسايکل

بايسيکل ډېره کارېدونکې ځمکنۍ ترانسپورتي واسطه ده.

ګرانو زده کوونکو! تاسو ته به خندا درشي، چې موږ څنګه تر ټولو کوچنۍ لېږدوونکې واسطې ته ډېره لويه او ډېره کارېدونکې ترانسپورتي واسطه وايو! هو دا به ومنو چې بايسيکل ډېره کوچنۍ لېږدوونکې واسطه

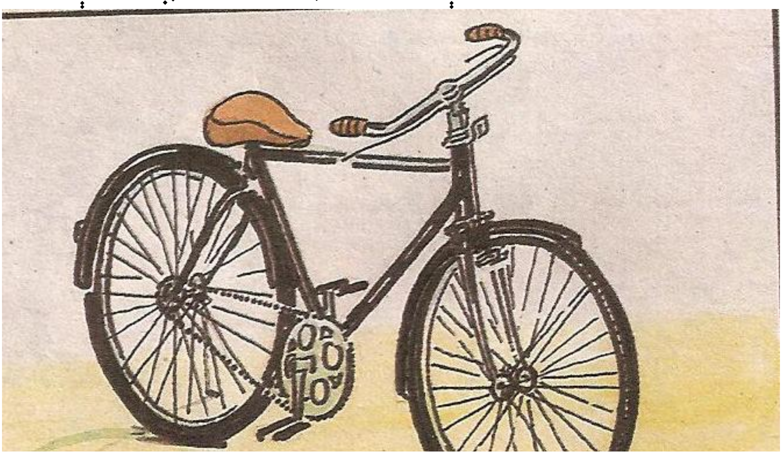

۵شکل: بايسيکل

ده، خو دا خبره بايد هم څرګنده کړو، چې بايسيکل په نړۍ کې داسې يوه واسطه ده، چې په سلګونو مليونه خلک يې هره ورځ استعمالوي، خو نورې لېږدوونکې واسطې بيا دومره نه استعمالوي، نو ځکه ورته لويه او ډېره کارېدونکې لېږدوونکې واسطه وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بایسیکل لومړی ځل د یوه انګلیسي پوه (کنت دوسواک) په وسیله پر ۱۷۹۰م کال اختراع شو، چې دوه څرخونه او یوه تنه یې درلوده.

پر ۱۸۱۸م کال د (شارل فردیک سایویي برون) په نامه یوه الماني په کې نور بدلون راوست، (فنر لرونکی) زین یې پرې کېښود اویو څه نور بدلون یې هم په کې راوست. (میک بلان) سکاټلنډي پر ۱۸٤۲م کال یو بل بایسیکل جوړ کړ، چې په دوو ورځو کې یې (۷۰) کیلو متره واټن وواهه. پر ۱۸۵۲م کال یو بل الماني عالم (فلیپ موریس فیشر) یو بایسیکل جوړ کړ، چې له مخنۍ ارابې سره یې دوه پایډلونه نښتي وو.

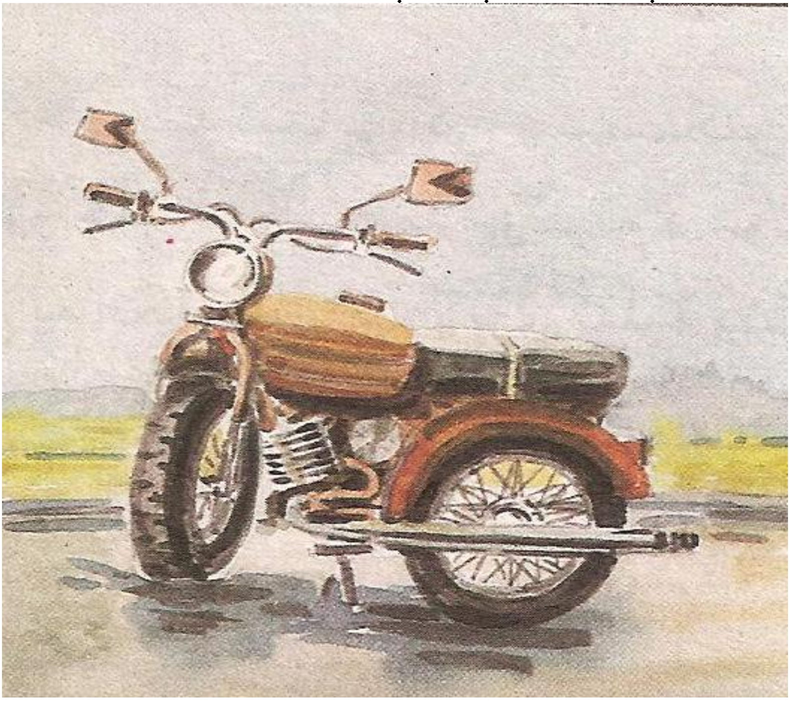

٦شکل: موټرسایکل

په پای کې پر ۱۸۹۰م کال د (مېشلن ورونو) د بایسیکل څرخونو ته پوښ ورکړ او د بایسیکل کار بشپړ شو. اوس په نړۍ کې په لسګونو ډوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

بايسيکلونه جوړېږي، چې سپورټي، تفريحي، سورلۍ والا اود ماشومانو ډول ډول بايسيکلونه په کې شامل دي. بايسيکل نه يوازې ترانسپورټي واسطه ده، بلکې يوه ګټوره سپورټي واسطه هم ده. د بايسيکل بله ګټه داده، چې دسون مواد نه خوري، لګښت نه لري او چاپېريال هم نه ککړوي.

يوه بله واسطه چې بايسيکل ته ورته ده، خو د ماشين په مرسته فعاليت کوي او تېل لګوي موټر سايکل دی. موټر سايکل ډېر کم تېل لګوي او ډېر خلک ورڅخه ګټه اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موټر یا بې اسه ګاډۍ

لومړنی سړی،چې یوه څلور ارابه یي واسطه یې جوړه کړه، یوهالنډی (سیمون ستوین) نومېده، دا واسطه یې په یوه بادبان پورې تړلې وه او په دوو ساعتونو کې یې (٦٨)کیلومتره مزل کاوه.

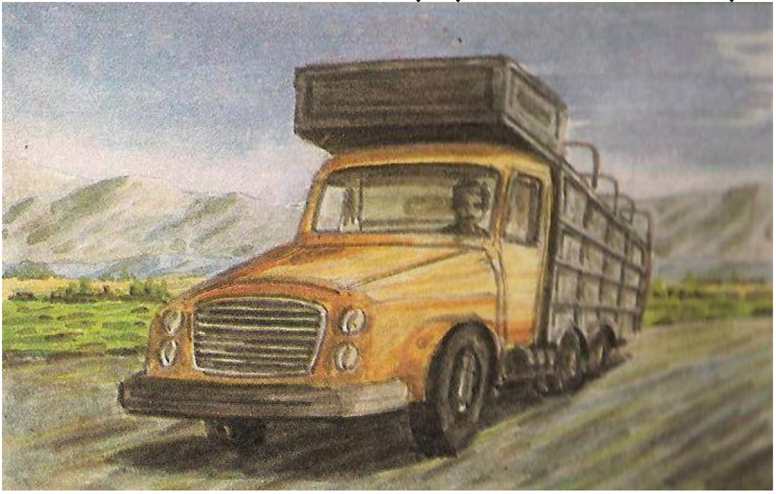

۷شکل: لارۍ

بیا (جان هوتزس) یوه داسې ارابه جوړه کړه،چې د یوه لوی فنر په وسیله یې کار کاوه. ورپسې (اسفان ملر) پر ١٦٨٥م کال داسې یوه بګۍ (ټانګه) جوړ کړه، چې بې اسه یې حرکت کاوه، ورپسې پر١٧٤٠م کال یوه فرانسوي پوه داسې یوه لېږدوونکې واسطه جوړه کړه،چې د یوه لوی فنر په واسطه یې حرکت کاوه، خو د فرانسې دولت یې په دې منطق،چې ګړندیتوب یې زیات دی او خطر پېښوي، د ګرځېدومخه ونیوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتلسمې پېړۍ په دویمه نیمایي کې (سیمینګټن) داسې نقلیه واسطه جوړه کړه، چې په بخار چلېدله، چې همدا واسطه دموټرو بابا ګڼل کیږي.

۸شکل: سرویس

په نولسمه پېړۍ کې په انګلستان کې ډېرې نقلیه واسطې جوړې شوې، خو څرنګه چې د ډېروسکاره په کې سوځېدل، ډېر لوګی یې کاوه او هم یې ډېر ټکر کاوه، نو ځکه یې پرمختګ ونه کړ. د نولسمې پېړۍ په دویمه نیمایي کې په نفتو (تېلو) تلونکي موټر جوړ شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان ته لومړی موټر څه وخت راغی؟

کله چې د برتانوي هند د باندنیو چارو سکرټر (مسټر ډین) د ۱۹۰٤م کال د ډسمبر پر لسمه نېټه کابل ته راغی، نو د نورو سوغاتونو تر څنګ یې د وخت پاچا امیر حبیب الله خان ته یو موټر هم راوړی و، چې اووه سوه سټرلنګ پونډه بیه یې درلوده. افغانستان ته لومړی راغلی موټر هغه بخاري موټر و، چې د ډیزلو پر ځای لرګي په کې سوځېدل او دموټر ماشین به یې څرخاوه.

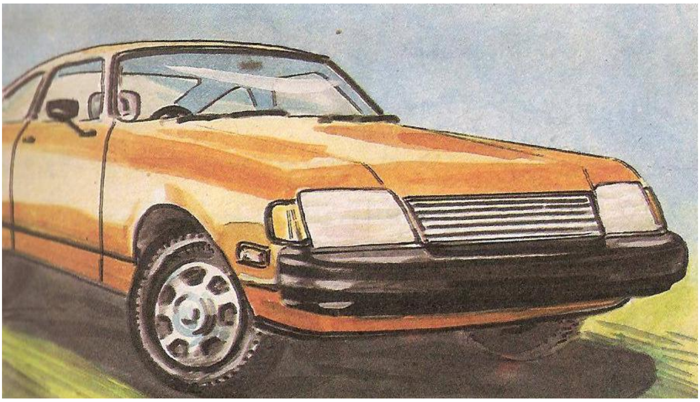

۹شکل: تېز رفتار(ګړندی)

اوس د نړۍ په زیاترو هېوادونو کې په سلګونو ډوله موټر جوړېږي،چې بار وړونکي، سپورټي، تفریحي او نور دي. لارۍ، بسونه او ګړندي (تېز رفتار) یې غوره نمونې بلل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورګاډی

ثابت رېل ګاډي، چې د لرګیو پرکوندو باندې ودرېدل، پر ۱۵۵٦م کال په المان کې ترې ګټه پورته شوه اود (۱۷) پېړۍ په پیل کې، دملکې الیزابېت په دوره کې د انګلستان کارګرانو هم له هغو څخه ګټه پورته کړه. لومړني ریل ګاډي، له لرګیو، بیا چدنو، بیا له اوسپنې او وروسته له پولادو څخه جوړېدل. د ۱۸۲۵م کال د سپټمبر پر ۲۷مه نېټه یو لوی بخاري انجن، چې (۳٤) واګونونه ورپورې تړلي وو اوشپږ سوه تنه په کې سواره وو، پر اوږده سفر پیل وکړ. په دې ډول په نړۍ کې د لېږد رالېږد یوه لویه واسطه جوړه شوه.

اورګاډی افغانستان ته څه وخت راغی؟

پر ۱۳۰۵ل کال په کابل ښار کې له دارالامان څخه د شاه دوشمشیره تر زیارته د رېل یوه پټلۍ وغځول شوه، چې د یوه بخاري انجن په وسیله به یې څو واګونونه له ځان سره کشول. ددې کرښې اوږدوالی (۸-۹) کیلومتره و، تر سقاوي دورې پورې دا کرښه جوړه وه، وروسته بیا له منځه ولاړه. کله چې اعلیحضرت امان الله خان پر ۱۳۰۷ل کال د اروپا په سفر تللی و، له فرانسې او جرمني سره یې په افغانستان کې د ریل کرښې په باب تړونونه وکړل، چې په دې کې له کشک نه تر کندهاره، له کندهاره تر کابله او له کابله تر تورخمه پورې د رېل کرښې غځول شامل وو، خو د امان الله خان د پاچاهۍ د له منځه تلو له امله دا پروژه عملي نه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰شکل: اورګاډی

اوس په نړۍ کې ډول ډول رېل ګاډي جوړ شوي، چې برېښنايي(برقي) ګاډي هم په کې شامل دي. داسې رېل ګاډي هم شته،چې په یوه ساعت کې تر(۳۰۰) کیلومترو زیات واټن وهي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحري ترانسپورت

بحري ترانسپورت یا لېږدوونکې واسطې هغه دي، چې په اوبو کې دانسان د کالیو د لېږد لپاره ورځخه ګټه اخیستل کېږي.

تاسو به خبر یئ، چې د نړۍ له څلورو برخو څخه درې برخې اوبو نیولې دي. په نړۍ کې داسې هېوادونه هم شته، چې ټول د اوبو ترمنځ پراته دي او وچې پورې هېڅ نښلېدلي نه دي. داسې هېوادونه هم شته، چې یوه برخه یې په بحر پورې وصل ده او نوره په وچې پورې نښتې ده. ځینې داسې هېوادونه هم شته، چې په وچه کې پراته دي او د دویم او یا درېیم هېواد له لارې بحر ته لار لري. بحري ترانسپورت یو بل سره ددغو هېوادونو په همکارۍ، تجارتي پیوستون او د شیانو په لېږد رالېږد کې ډېره مرسته کوي او په زرګونه کیلو متره واټن لنډوي. د اوږد واټن لپاره بحري ترانسپورت تر نوور ترانسپورتي واسطو ارزان، اسان او دزیاتو شیانو د لېږد رالېږد ځواک لري، ځکه خو هغه هېوادونه چې بحر ته لار لري، تر هغو نورو، چې نه یې لري، په تجارت او ځینې نورو برخو کې ډېر پرمختللي دي.

دلته به د بحري ټرانسپورټ پر څو بېلګو لنډه رڼا واچوو او تاسو ته به یې دروپېژنو!

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښتۍ یا بحري بېړۍ

کښتۍ یا بېړۍ د بحري ترانسپورت اساسي برخه ده. د اسلامي رواياتو له مخې نوح (ع) لومړنی شخص و، چې د يوې کښتۍ پر جوړولو يې لاس پورې کړ. تر نوح (ع) وروسته بيا انسانانو د خپلې اړتيا د پوره کولو او په اوبو کې د تګ راتګ لپاره د لرګيو د وړو وړو کښتيو پر جوړولو پيل وکړ. وروسته بيا همدا کښتۍ لويې شوې اود څو تنو په قوت به يې د لرګيو په څپېړو حرکت کاوه. کله چې د بخار ماشين رامنځته شو، نو بيا په کښتيو کې هم له همدې ماشين څخه ګټه واخيستل شوه او کښتيو به د انساني قوې پر ځای د بخار د فشار په وسيله حرکت کاوه. د بخار تر انجن وورسته د کښتيو لپاره لکه دموټرو په شان داسې انجن جوړ شو، چې په نفتو به په حرکت راته. اوس په نړۍ کې په سلګونو ډوله لويې او وړې کښتۍ جوړېږي، چې له لرګينې يو نفري کښتۍ څخه نيولې تر داسې کښتۍ پورې ، چې لسګونو الوتکې په کې ناستې وي، جوړېږي. داسې کښتۍ هم شته، چې هوايي ډګرونه لري او دسلګونو الوتکو د لېږد وس لري، په کې ناستې وي. له همدې کښتۍ څخه پرواز کوي او بېرته همدلته کېني، په همدې يوې کښتۍ کې له هوټل او سينما نيولې د ژوند تر نورو اړتيا وړ شيانو پورې، هر ډول وسايل شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

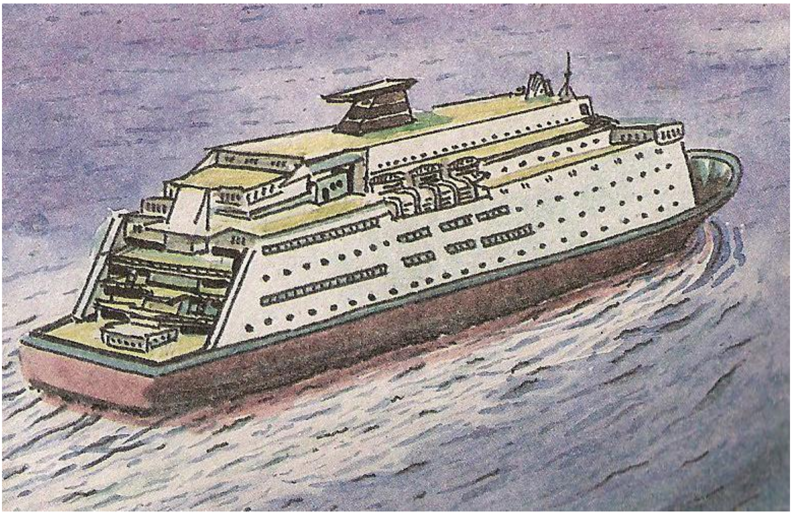

۱۱شکل: کښتۍ

د سرعت له مخې هم په کښتیو کې زیات بدلون راغلی اوداسې کښتۍ هم شته، چې په ډېر چټک سرعت سره حرکت کولای شي. له بېړیو څخه نه یوازې د ټرانسپورټ د یوې وسیلې په توګه کار اخلي، بلکې د بحري ځېړنو، لارښوونې او نورو چارو لپاره هم ورڅخه ګټه پورته کوي.

د افغانستان او تاجکستان ترمنځه سوداګري هم په امو سیند کې د بېړیو په واسطه تر سره کېږي او همدا بېړۍ شېرخان بندر ته، چې د افغانستان په شمال کې د تاجکستان پولې ته ځېرمه پروت دی، مالونه راوړي..

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوبتل

اوبتل یا تحت البحري هغه ډول بېړۍ ده، چې په بحر کې تر اوبو لاندې حرکت کوي. دا ډول بېړۍ تر نورو بېړیو ډېره وروسته جوړه شوې ده.

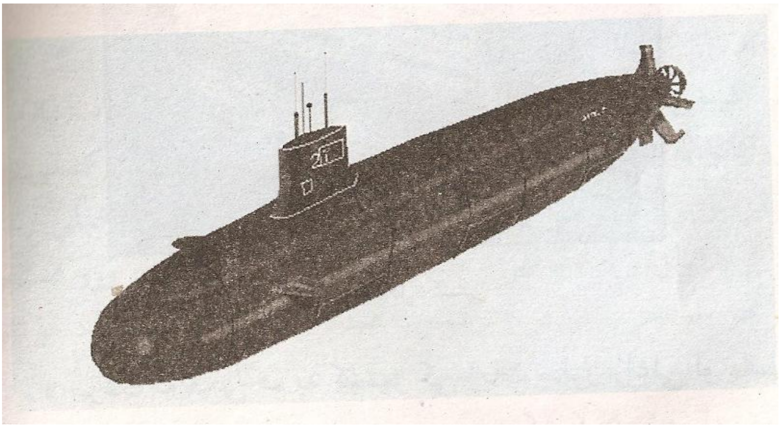

۱۲شکل: اوبتل

په دې بېړ ۍ کې داسې وسایل او سامان الات ځای پر ځای شوي، چې تر اوبو لاندې ټوله ځمکه، شیان، حیوانات، نباتات او ټولې لارې گودرې لیدلای شي. له دې بېړیو څخه د بحري موجوداتو د څېړنې او پلټنې لپاره کار اخلي، خو زیاتره دپوځي او سیاسي هدفونو لپاره کارول کېږي او ان داسې اوبتلونه هم شته، چې د اټومي وسلو د وړلو قابلیت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوايي ترانسپورت

هوايي ترانسپورت يا لېږد رالېږد وسايط هغه دي، چې د هوا له لارې د انسانانو او شيانو په لېږدولوکې مرسته کوي، چې هوايي بالون، الوتکې، فضايي بېړۍ او مصنوعي سپوږمۍ په کې شامل دي.

بشر د الوتکو په جوړولو سره وکړای شول، فضايي لارې تر خپل کنټرول لاندې راولي. د هېوادونو او ټولنو تر منځ په زرگونو کيلومتره واټن له منځه يوسي اود مياشتو مياشتو سخت او له خطره ډک سفرونه څو گړيو او ورځو ته رالنډ او د داسې سفر زمينه برابره کړي،چې دانسان لپاره ارام وي.

په هوايي ترانسپورت وکولای شول، خپل توليدات په ډېر لږ وخت کې له يوه ځای څخه بل ځای ته ولېږدوي او زياته گټه ترلاسه کړي، په تېره بيا د قيمتي شيانو او تازه مېوو دانتقال لپاره ډېره ښه وسيله ده. دلته به د هوايي ترانسپورت بېلگې دروپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بالون

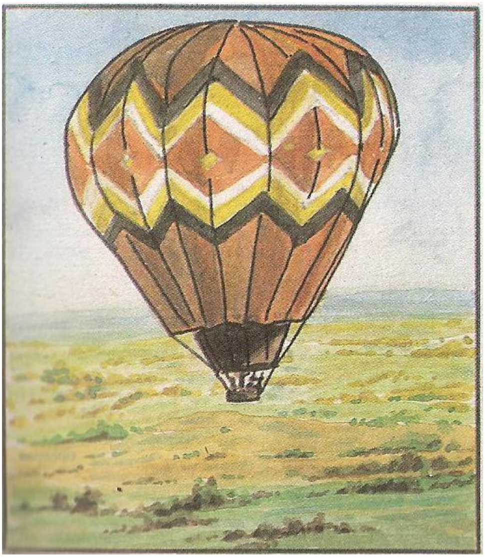

دبالون تخیل د الوتونکو له وزرونو او پروازونو څخه پيداشو. انسان لومړی د مصنوعي وزرونو پر جوړولو پيل وکړ او ويې کولای شول، له یوه کمره څخه ټوپ کړي او تر یوه ځایه ځان ورسوي.

۱۳شکل: بالون

وروسته د یوه بالون د جوړولو په لټه کې شو، پر ۱۷۰۹م کال یې یو بالون جوړ کړ، خو بریالی نه شو، خو پر ۱۹۰۰م کال د بل بالون الوتنه بریالۍ شوه.

فضا ته د بالون د جګېدو لپاره یې د لوګي، بیا د هایدروجن او وروسته د هیلیم په نامه یو ګاز څخه ګټه پورته کړه. نوموړي ګازونه به یې په داسې کلکې پلاستیکي یا تیکه یي کڅوړه کې چې سوری یې نه درلود، ځایول. بالون هم د هیلیم ګاز په مرسته، چې په بالون یانې پلاستیکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کڅوړه کې خوشې کېږي، هوا ته پورته کېږي او یو شخص کولای شي،د هغو تنستو په مرسته، چې بالون له ټوکرۍ سره نښلوي او د مسافرینو یا سپرلیو د وړلو راوړلو لپاره وي، د هغه تګلوري ته بدلون ورکړي او هرځای ته یې، چې زړه غواړي هلته لاړ شي.

بالون یوه ښه تفریحي او لېږدوونکې واسطه ده، چې یو تن یا دوه تنه لېږدولای شي، خو کومه لویه ترانسپورتي واسطه نه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الوتکه

بشر له ډېرې پخوا زمانې راهیسې دا هیله لرله، چې بهرنۍ فضا تسخیر کړي او ځان پرې حاکم کړي. دا خیال د مذهبي کیسو، اساطیرو او افسانو په شکل د دوی په ذهن کې راپیدا شو. خو د الوتکې جوړولو تصور لومړی ځل په ١٦مه پېړۍ کې د (لیوناردو داوینچي) له خوا وړاندې شو، خو عملي بڼه یې ونه نیوله. پر ١٧٠٩م کال یو پرتګالي پوه (ګوسمایو) یو بالون جوړ کړ او هغه یې هوا ته خوشې کړ،خو الوتنه یې بریالۍ نه شوه.

د ١٩مې پېړۍ په پای کې د (فردینادفون زپلین) په نامه یوه الماني پوه یو ډېر لوی بالون جوړ کړ او پر ١٩٠٠م کال یې لومړۍ الوتنه ترسره کړه. پر ١٩٠٣م کال د رایټ ورونو (ویلبور او اوریل) په موټر لرونکې الوتکې، په شمالي کارولینا کې لومړنۍ الوتنه تر سره کړه او په دې کار سره د الوتکې اصلي مخترعین وګڼل شول. لومړۍ او دویمې نړیوالې جګړې د الوتکې جوړونې په پرمختګ کې ستر رول ولوباوه. په دویمه نړیواله جګړه کې المانیان اړ شول، داسې الوتکې جوړې کړي، چې په یوه ساعت کې (٥١٠) کیلومتره واټن ووهي.

دافغانستان حکومت لومړی ځل پر ١٩١٩م کال له جرمني حکومت څخه دوه الوتکې واخیستلې او تر (١٣٠٧ل کال) پورې په افغانستان کې دټولو الوتکو شمېر (٧٠) الوتکو ته ورسېد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

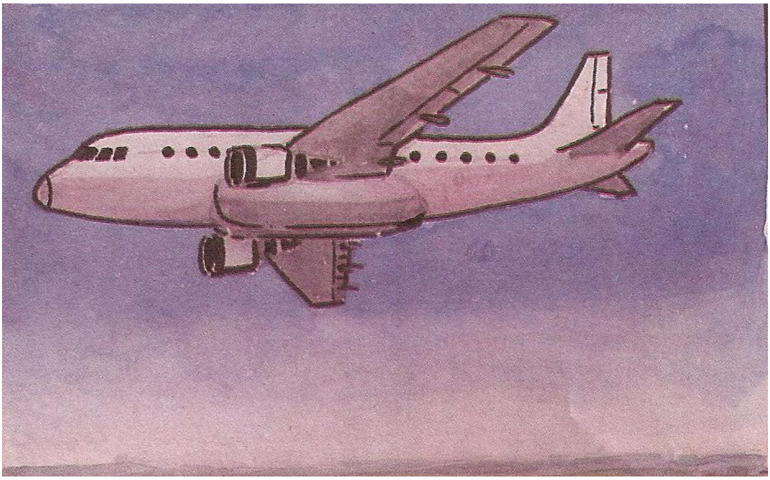

۱٤شکل: الوتکه

اوس په نړۍ کې په لسګونو ډوله الوتکې جوړېږي. چې سپورتي، عسکري، ترانسپورتي او اکتشافي دندې ترسره کوي، داسې الوتکې هم شته، چې سرعت یې تر خپل اواز څخه چټک دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فضايي بېړۍ

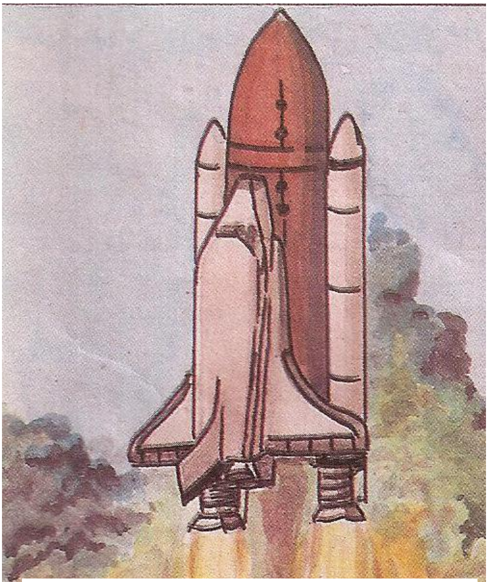

۱۵ شکل: فضايي بېړۍ

انسان د الوتکې تر جوړولو وروسته په دې فکر کې شو، چې داسې یوه وسیله جوړه کړي، چې ډېر ځنډ په هوا کې پاتې شي اود خارجي فضا حال و احوال ځمکې ته راولېږي او هم د ځمکې د لوړو ژورو، سمندرونو او غرونو عکاسي وکړي. د کلونو کلونو څېړنو په نتیجه کې انسان د داسې یوې فضايي بېړۍ پر توغولو بریالی شو، چې یوه ټاکلې موده په خارجي فضا کې پاتې شي. لومړنی شخص، چې خارجي فضا ته یې سفر وکړ، هغه یو روسي کیهانګرځی (یوري ګاګارین)و، چې پر ۱۹٦۱م کال یې خارجي فضا ته سفر وکړ او هلته یو ساعت او ٤۸دقیقې پاتې شو.

تر هغه وروسته بهرنۍ فضا ته سفرونه پیل شول او هلته داسې فضايي بېړۍ او مصنوعي سپوږمۍ ولېږل شوې، چې همهلته پاتې دي او د ځمکې پر مخ له جوړو شویو فضايي څېړنیزو مرکزونو سره همېشه تماس لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډله ییز اړیکي (مخابرات)

مخابرات د خبر، حال و احوال د رسولو وسیله ده. مخابراتو ته دټولنې اعصاب هم وایي، ځکه چې په ټولنه کې د فکر د لېږد رالېږد مهمه وسیله ده. په هره ټولنه او هېواد کې، چې مخابرات ښه فعال وي، داماناليري، چې د ټولنې اعصاب ښه کار کوي. کله چې اعصاب ښه کار وکړي، بدن ښه اداره کېږي او کله چې بدن ښه کار وکړي، نو ټولنه ورسره ښه پرمختګ کوي.

پوسټ، ټیلېګراف، ټلېفون، هرډول مخابرې، فکس او ان انټرنېټ ټول د مخابراتو په څانګې پورې اړه پیدا کوي، چې ټول یې د حال واحوال د لېږلو او رالېږلو دنده سرته رسوي.

په پخوانیو وختونوکې به له یوه ځای څخه بل ځای ته د اشخاصو او سړیوپه واسطه خبر لېږل کېده او رالېږل کېده. خو بشر تر پېړیو پېړیو زیار وروسته لومړنۍ پرمختللې وسیلې جوړې کړې، چې کولای شي، په څو ثانیو کې د نړۍ ګوټ ګوټ ته خبر ورسوي او یایې را ورسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټیلېګراف

تر میلاد (۶۰۰) کاله وړاندې اریایان پر دې بریالي شول، چې په دوو ورځو کې د (۴۰۰) کیلومترو په واټن خپل خبر ورسوي. دوی به په یوه ټاکلې فاصله کې یو یو تن پر جګ ځای ودراوه او بل پر بل ځای، هغه به خبر په لوړ اواز اواراوه او هغه به بیا بل ته رساوه، په دې ډول به فاصله لنډېدله. تر ټولو دمخه د یوه پوه (هوک) په وسیله ځینې علامې جوړې شوې،چې د الفبې ځای یې ونیو. دا علامې به یوه په بلې پسې جنګېدلې او مخابره به ترسره کېده.

وروسته (کلودشاپ) فرانسوي پر (۱۷۹۰م) کال یوه نسبتاً بشپړه وسیله اختراع کړه، چې له پاریس سره یې د فرانسې نور ښارونه وصل کړل.

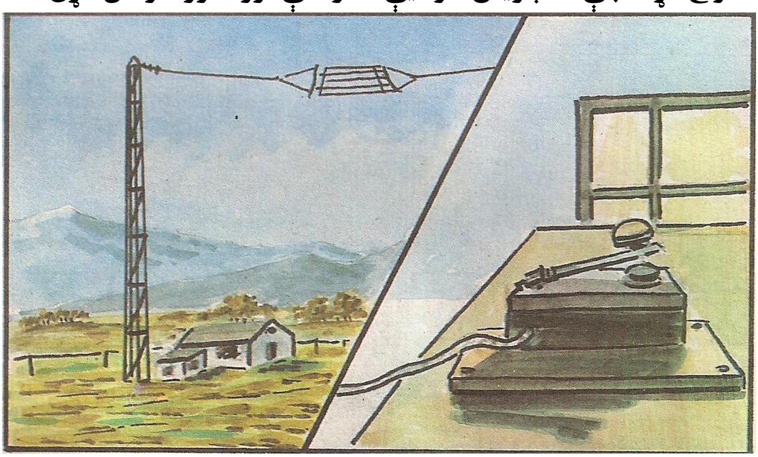

۱۶ شکل: ټیلګراف

د ټیلېګراف یو بل مخترع د(موریس) په نامه یو امریکایي دی، چې پر ۱۸۳۷م کال یې ټیلېګراف پر کار واچوه. ده تورو ته له ټکیو او خطونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه اشارې جوړې کړې، چې په برقي څپو اوښتې. ټیلېګراف لېږونکې (مرسله) او اخیستونکې دستګاه درلوده او بېرته یې په توور اړول او پر کاغذ یې لیکل.

افغانستان ته ټیلېګراف پر ۱۹۱٤م کال راغی او په بابر بڼ کې نصب شو. دا دستګاه په مارکنۍ کمپنۍ جوړه شوې وه او په دوه کیلو واټه قوه یې کار کاوه.

دا دستګاه د څارویو په وسیله له یوه ځای څخه بل ځای ته لېږدول کېده. اساساً د عسکري مخابرې لپاره وه، چې د اړتیا پر وخت له کابل څخه پغمان او جبل السراج ته پرې مخابره کېده. خو سیم لرونکی ټیلګراف تر بېسیم وروسته اختراع شو او افغانستان ته هم وروسته راورسېد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټلیفون

ویل کېږي، چې ټلیفون د انګلیسي پوه (هوک) له خوا اختراع شو. همدا رنګه پر ۱۷۸۲م کال یوتن کشیش یوه غږیزه لوله جوړه کړه، چې تر ۸۰۰متړو پورې یې د ویاند غږ لېږداوه. پر ۱۸۸۳م کال (چالزمیچ) امریکایي د خالصې اوسپنې میلې مقناطیسي کړې او یوه یې د بلې ترڅنګ کېښوده،چې دې کار غږ تولید کړ او وروسته دغه دستګاه نوره هم اصلاح شوه،تر هغه چې (ګراهام بل) امریکایي په خپلو زیاتو هڅو پر ۱۸۸۵ز کال ټلیفون اختراع کړ، خوبیا هم د ګراهام بل ټلیفون بشپړ نه و، وروسته د (اډیسون) او نورو پوهانو له خوا بشپړ شو او تر لرې واټن پورې یې غږ ولېږداوه.

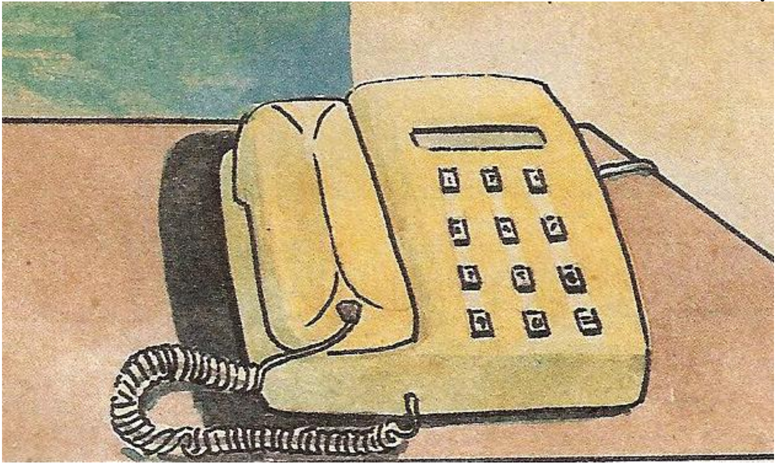

۱۷شکل: ټلیفون

په افغانستان کې د ټلېفون د لین غځول پر ۱۸۹۹م کال پیل شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټلېفون لومړی لین، چې په یولینه مسي سیم یې کار کاوه، د سردار حبیب الله خان او سردار نصرالله خان د استوګنځیو تر منځ چې یو کیلومتر واټن یې درلود، وغځول شو. دویم لین دسردار حبیب الله خان له استوګنځي څخه د کوټوالۍ قوماندانی ته تېر شو. درېیم لین د ارګ له دروازې څخه دبابر تر باغه پورې تمدید شو او په دې ډول د ټلېفون کار وغځېد.اوس په نړۍ کې ټلېفون ډېره وده کړې، بېسیم ټلېفونونه په هرځای کې فعال دي،داسې ټلیفونونه هم جوړېږي، چې د غږ پر انتقال سربېره د تصویر د انتقال قابلیت هم لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکس

د ټیلیګراف او ټلیفون تر اختراع وروسته انسان په دې لټه کې شو،داسې یوه دستګاه جوړه کړې، چې پیغام په لیکلې بڼه کټ مټ انتقال او را انتقال کړي.

انسان تر څو لسیزو پرله پسې هلو ځلو وروسته پر دې بریالی شو، چې د فکس په نامه د خبر رسولو یوه بله عصري وسیله جوړه کړي.

اوس تقریباً د نړۍ ټول هېوادونه او یوزیات شمېر اشخاص له دې وسیلې څخه ګټه پورته کوي.

ددې دستګاه یا ماشین خصوصیات دادي، چې مقابل لوري ته کټ مټ د اصل متن کاپي لېږدوي. فکس ماشین د مهمو اسنادو په لېږد رالېږد او دزیات شمېر ضروري پاڼو او مراسلاتو په لېږدولو کې خورا زیاتې اسانتیاوې راوستي او زیات وخت پرې سپما کېږي.

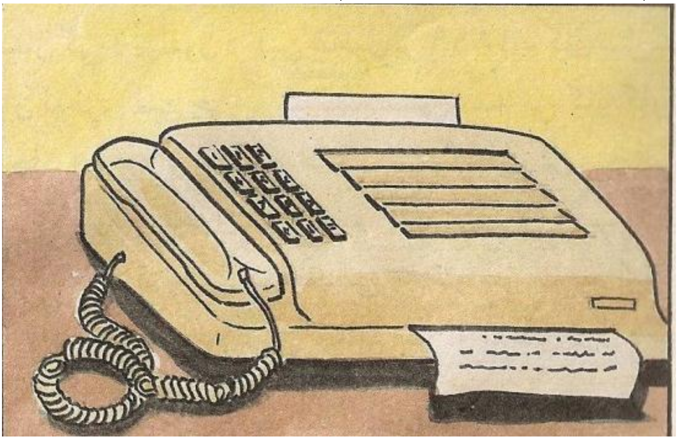

۱۸شکل: فکس

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمپیوټر

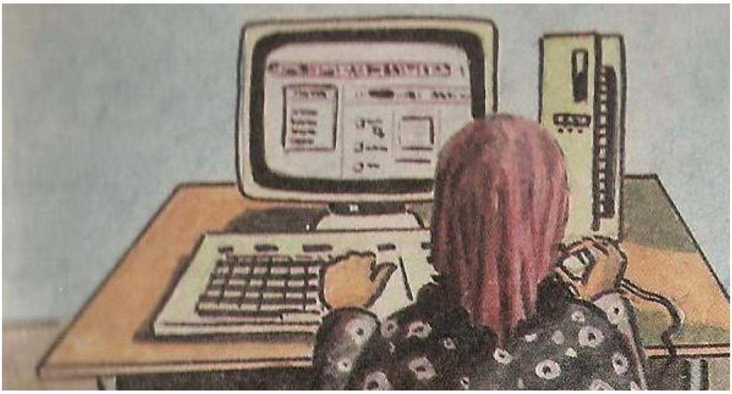

۱۹شکل: کمپیوټر

کمپیوټر هغه پرمختللی ماشین دی، چې د بشر بې شمېره اړتیاوو ته ځواب وایي. کمپیوټر لومړی ځل پر (۱۹٤۲)م کال په امریکا کې د (الاتا سوټ بري) له خوا جوړ شو او تر هغه وروسته یې ډېره ترقي وکړه. کمپیوټر اساساً له څلورو برخو څخه جوړ شوی دی:

یوې برخې ته سکرین یا مانیټر وایي. دویمې برخې ته یې (CPU) وایي، چې د کمپیوټر اساسي برخه ده او بله برخه یې کیبورډ ده،چې توري په کې ځای پر ځای شوي دي. څلورمه برخه یې موس(موږک) دی، چې کمانډونه پرې اجرا کولای شو. کمپیوټر زموږ ټول کار په خپله حافظه کې خوندي کوي او کله چې موپه کار وي، هغه ترلاسه کولای او بدلون په کې راوستلای شو.

اوس معمولاً دوه ډوله کمپیوټرونه زیات کارول کېږي، چې یو ته ډېسکټاپ وایي او بل ته لاسي کمپیوټر یا لپ ټاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انټرنېټ

انټرنېټ د معلوماتو يوه بې شانه نړۍ ده، چې د هر چا لپاره هرڅه لري. انټرنېټ پر ۱۹۶۹م کال د امریکامتحده ایالتونو د دفاع څانګې کمپیوټرونو تر خپلمنځي تړښت اوبیا له یو بل سره د نورو اړوندو ادارو کمپیوټرونود نښلېدو له کبله رامنځته شو.

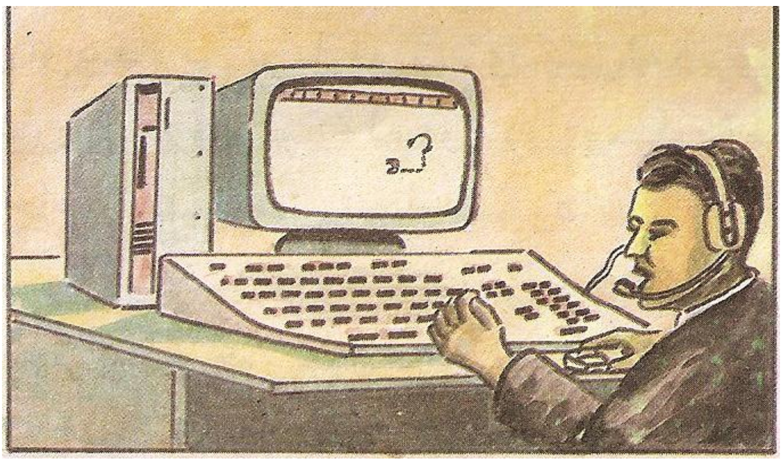

۲۰ شکل: انټرنېټ

انټرنېټ ته تر اوسه پورې ډېر پروګرامونه جوړ شوي او لا جوړېږي، چې ایمېل(برېښنالیک) د انټرنېټ ترټولو لویه سرچینه ګڼل کېږي. وخت پر وخت په انټرنېټ کې نوې اسانتیاوې راځي. څو کاله مخکې (انټرنېټ په پیل کې) یوازې پیغامونه وربانديې لېږل کېدل، اوس خو ټلېفون، ټلویزیون، راډیو او هرڅه وربانديې راځي. انټرنېټ په حقیقت کې د هغه نړیوال سیستم یا شبکې نوم دی، چې د نړۍ ټولې کمپیوټري شبکې یوه له بلې سره تړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انټرنېټ په کم وخت کې له یوه ځای څخه بل ځای ته، خبرونه، انځورونه، معلوماتي لیکنې او پروګرامونه لېږدوي او ډېر کم لګښت پرې راځي. پر انټرنېټ پوهېدل له موږ سره په ژوند، مسلک، اداري او سوداګریزو چارو کې ډېره مرسته کوي.

د انټرنېټ له ګټو څخه یوه ګټه دا ده، هغه لیک چې به مو پخوا نورو هېوادونو ته د پینځه لسو ورځو او یا یوې میاشتې په موده کې د (۳۰-۵۰) زرو افغانیو په قیمت لېږه، اوس به یې په ډېرو کمو پیسو په (۵-۱۰) ثانیو کې لېږو.

پر ۲۰۰۰م کال (۳۰۰) ملیونو خلکو له انټرنېټ څخه ګټه اخیستله او اټکل دی، چې په ۲۰۰۵م کال کې به یو ملیارد خلک له انټرنېټ څخه ګټه واخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسنۍ

(خپرونې او مطبوعات)

رسنۍ(خپرونې یا مطبوعات) په هره ټولنه او هېواد کې د خبرونو، معلوماتو، علمي بریاوو اود خلکو د نظر د خپرولو ډله ییزه وسیله ده، چې په هره ټولنه کې زیات اغېز لري.

ځینې کسان خو رسنیو(خپرونو یا مطبوعاتو) ته په یوه هېواد کې څلورم ځواک یا قوه وایي. په دې مانا چې دولت له درېیو قوو څخه جوړ دی، قضائیه، مقننه او اجرائیه. ځینې ورسره مطبوعات هم یو ځای کوي او دا څلورمه قوه بولي. دا په دې خاطر چې خپرونې د خلکو د ذهني سطحې د لوړتیا او د هغو د فکرونو په وده او روښانتیا کې زیاته برخه لري.د ټولنې او دولت د ودې، استحکام اود خلکو د اصلاح او سمون لپاره وړ لارې چارې، انتقادونه او نظرونه خپروي. د خلکو او حاکم نظام ترمنځ اړیکي ټینګوي او پیغام یې یو بل ته رسوي. بشر له ډېرې پخوا زمانې له حالاتو څخه د نورو دخبرولو لپاره له ډول ډول وسیلو څخه کار اخیست،خو کله چې د چاپ ماشین جوړ شو او مطبوعات رامنځته شول، نو دا خبرتیا ډله ییزه او عامه شوه. وروسته بیا نو خپرنیز وسایل لکه راډیو، ټلویزیون، کمپیوټر او نور جوړ شول،چې دخپرونو کار یې اسانه کړ.

دلته به پورتنې پرمختګونه په لنډ ډول دروپېژنو، خو تر ټولو دمخه د کاغذ جوړونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاغذ

په طباعتي خپرونوکې کاغذترټولو ستر رول او زیاته ونډه لري، ځکه چې هر څه پر همدې کاغذ چاپېږي. که کاغذ نه وي، نو چاپي خپرونې به هم طبعاً نه وي او یا به ډېرې لږې وي.

کاغذ اصلاً چینایانو اختراع او جوړ کړ. له چین څخه د عربو سیمې ته ورسېد او له عربو څخه بیا اروپایانو د هغه د جوړولو طریقه زده کړه. په اسیا کې کاغذ له پنبې څخه جوړېده، خو په اروپا کې د پنبې د کمښت له کبله له زړو کالیو څخه جوړېده، تر هغه پورې چې یو پوه (کرستاشافر) را پیدا شو او کاغذ یې د لرګي له مغز څخه جوړ کړ. اوس په عمومي ډول په ټوله نړۍ کې کاغذ له لرګي څخه جوړېږي.

په جاپان او ځینو نورو اروپایي هېوادونو کې لرګي ډېر زیات دي، دوی له همدې لرګیو څخه ډول ډول کاغذونه جوړوي او نورو هېوادونو ته یې صادروي.کله چې د چاپ ماشین جوړشو،نو له کاغذ څخه یې د خپرونو او کتابونو د چاپ لپاره زیاته ګټه واخیسته او ډول ډول خپرونې رامنځته شوې. دلته به لومړی دچاپ ماشین په اړه درسره وغږېږو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاپ ماشین

د چاپ ډېره لرغونې وسیله مهرونه او ټاپې وې، چې نقشونه به په کې کیندل شوي وو او رختونه به پرې ښکلي کېدل. چینایانوتر ۸٦۸م کال وروسته کتابونه هم د خپلې ژبې په مهر شویو جملو ټاپه کول. پر ۱۰۵٤م کال ((بي سنگ)) نومي چیني ددې ډول چاپ لپاره نوې لاره جوړه کړه. د چیني لیک بېلابېلې تختې یې په لرگیو کې کیندلې وې، څنگ تر څنگه به یې کېښودې. جمله به یې ترې جوړه کړه او بیا به یې پر کاغذ ټاپه کړه. په دې ترتیب یې له یوه متن څخه په اسانۍ ډېر نقلونه ټاپه کولای یا چاپولای شول.

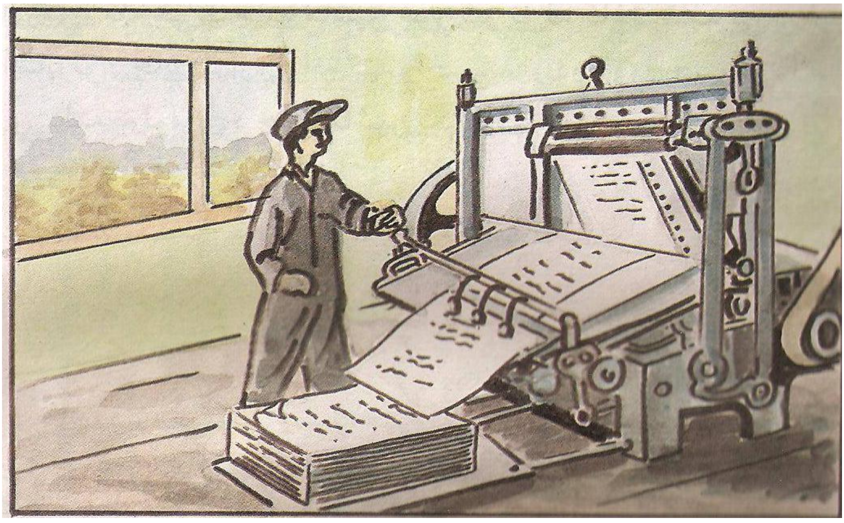

۲۱شکل: چاپ ماشین

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو الماني (گوتنبرگ) پر دې بريالی شو، چې د لرگي پر ځای له فلز څخه چپه توري جوړ کړي او پرکاغذ باندې په چاپولو سره هغه راسته ولولي.

ده لومړی پر ۱٤٤٤م کال انجیل شریف په خپلو جوړو کړو حروفو چاپ کړ او له دې سره په علمي نړۍ کې ژور بدلون راغی. وروسته بیا د چاپ نورې لارې چارې جوړې شوې.

افغانستان ته لومړی ځل پر ۱۸۷۰م کال د امیر شېرعلي خان پر وخت یوه چاپخونه راوړل شوه او یو شمېر کتابونه یې خپاره کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راډيو

د بېسيم ټيلېګراف تر پرمختګ وروسته راډيو رامنځته شوه، الماني (هرتس) د رياضي دمعادلو له مخې ثابته کړه، چې په فضا کې د برېښنا قوه د څپو په بڼه لېږل کېدی شي او د انسان یا نورو غړونو څپې برېښناییزې کولای شي، چې نورو ځایونو ته ورسېږي. د همدې تجربې پر بنسټ بېسيم ټيلېګراف جوړ شو. بیا ایټالوي پوه (مارکني) د همدې تجربې په رڼا کې پر ۱۸۹۵م کال راډيو جوړه او په لندن کې یې د خلکو ننداري ته وړاندې کړه، چې په شلمه پېړۍ کې یې چټکه پراختیا وکړه.

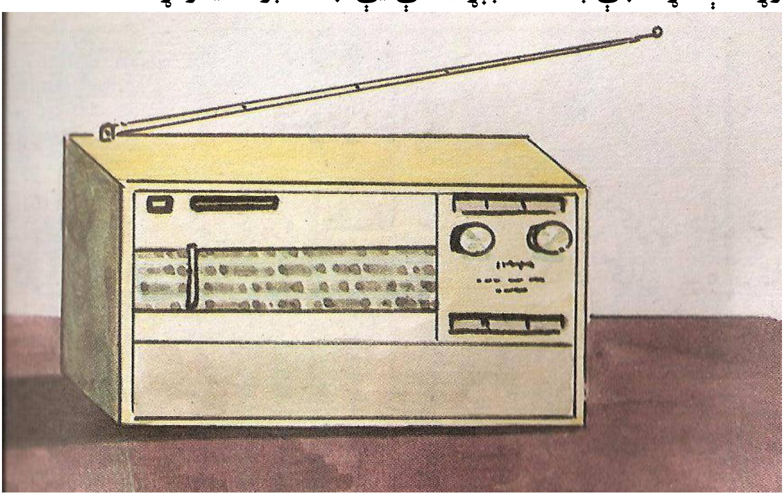

۲۲شکل: راډيو

د اعليحضرت غازي امان الله خان حکومت پر ۱۳۰٤ل کال، عطاالله خان د راډيو تخنیک د زده کړې لپاره المان ته ولېږه، چې پر ۱۳۰۵ل کال له څو تنو المانیانو او د راډيو له دوو لېږدوونکو دستګاوو سره بېرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادته راستون شو. دلته په چټکۍ د راډیو د سټډیو او مرسلې د جوړولو کار پیل شو. د ۱۳۰۶ل کال په تله کې راډیو خپل قانوني پړاوونه ووهل او پر همدې کال یې د خپلې ځانګړې لایحې له مخې پر خپرونو پیل وکړ.

مدیر یې محمد حسن نومېده، وياند یې ښاغلی سرور گویا و او استاد غلام حسین، استاد نتو، قربان علي ربابي او نورو به سندرې په کې ویلې او ربابونه یې په کې غږول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټلویزیون

د ټلویزیون په جوړولو کې ډېرو کسانو ځانونه ستړي کړي دي، تر هغه چې دې پړاو ته یې را ورساوه. لومړی ځل پر ۱۸۷۳ل کال یوه برتانوي ټیلېگرافر (مې) په برېښناییز جریان د رڼا د بدلون مفکوره رامنځته کړه.

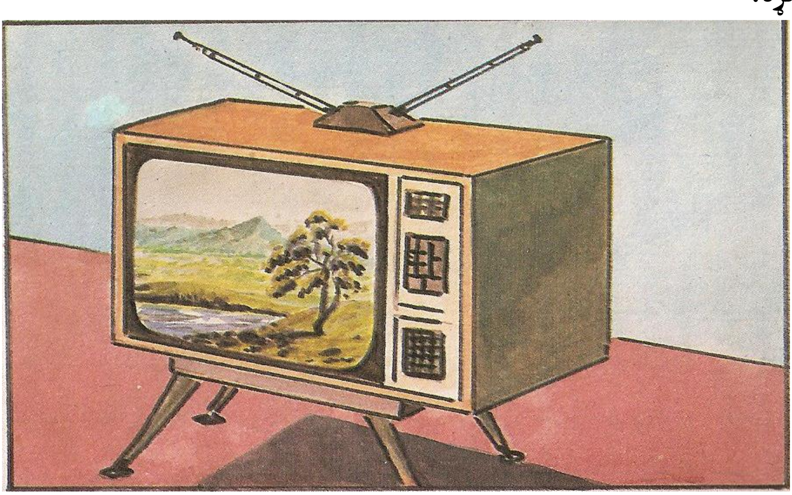

۲۳شکل: ټلویزیون

پر ۱۸۸۸م کال (هالواچس) د فوټو برېښنا پر اغېزو تجربې وکړې او د انگلیسي (برد) او امریکایي(جنکنز) په هڅو پر ۱۹۲۵م کال د برېښنا په څپو کې د عکس لېږدولو تجربه کامیابه شوه او بیا یو شمېر نورو پوهانو ددې کار په بشپړتیا کې هڅې وکړې او لومړنۍ ټلویزیوني تجربې وشوې.

دټلویزیون اساسي او عمومي ننداره لومړی ځل پر ۱۹۳٦ل کال په لندن کې وښودل شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په امريکا کې پر ۱۹۴۱ز کال له يوې دنگې ماڼۍ څخه د ټلويزيوني خپرونې پيل شوې اود رنگه ټلويزيون لومړنۍ خپرونه هم په همدې هېواد کې پر ۱۹۵۱م کال پيل شوه او ورپسې نورو هېوادونو ته ټلويزيوني خپرونې وغځېدې.

په افغانستان کې د ټلويزيون لپاره پر ۱۳۵۰ل کال هڅې پيل شوې، خو اساسي کار يې د سردار محمد داود خان په جمهوريت کې پيل شو. دا کار د جاپان په تخنيکي او علمي مرستو ترسره شو اود ۱۳۵٦ل کال د کب پر ۲۵مه نېټه يې پر امتحاني خپرونو پيل وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انرژي

کله چې انسانانو په خپل ټولنيز ژوندانه کې پرمختګ وکړ، د طبيعت له سرچينو څخه يې ګټه اخيستنه زياته شوه، نو د داسې انرژۍ په لټه کې شول، چې زياته ګټه او کار ترې واخيستل شي او انساني قوه په کې کمه مصرفه شي. ځکه خو يې داسې وسايل جوړ کړل، چې د هغو په واسطه نوې انرژي توليد کړي. د بېلګې په توګه دوی باد ته متوجه شول، بادي ژرندې يې جوړې کړې او تر هغه وروسته يې د هغو په واسطه د برېښنا د توليد هڅه وکړه. دغه راز د اوبو په واسطه د اوبو برېښنا، د لمر په واسطه د لمريزې انرژۍ او ديورانيمو په مرسته د اټومي انرژۍ يا اټومي برېښنا د توليد په لټه کې شول او د کلونو کلونو څېړنو په نتيجه کې پر دې بريالي شول، چې دا ډول انرژي لاسته راوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بادي برېښنا

بادي برېښنا دبادي ژرندو په و اسطه تولیدېږي. بادي ژرندې د غمنو وړو کولو لپاره په لرغونو زمانو کې رامنځته شوي او له ۱۲-۱۸ پېړۍ پورې په ټول غرب کې دود شوې دي. څرنګه چې په هالنډ کې زیات باد لګېږي، زیاتې بادي ژرندې په کې جوړې شوې دي، نو ځکه خو دې هېواد ته د بادي ژرندو هېواد وایي. د ۱۹مې پېړۍ په پیل کې په انګلستان کې (۱۰۰۰۰) بادي ژرندې وې.

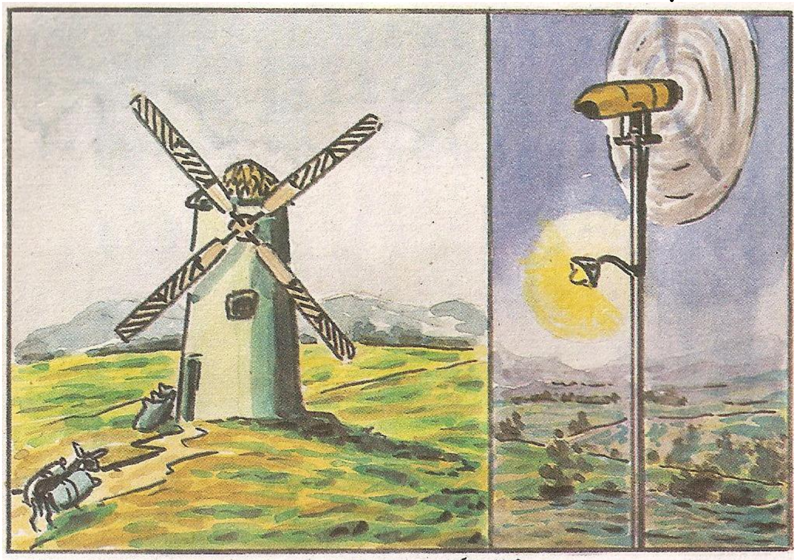

۲٤شکل: بادي ژرنده او برېښنا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته يې دې ژرندو ته توربينونه ولګول او دبادي قوې په واسطه دا توربينونه په حرکت راغلل او د برق د توليد سبب شول. تر څو کلونو وړاندې هم په انګلستان کې (۱۰۰۰) بادي ژرندې وې، چې د برېښنا له پلوه د ټول هېواد په سلو کې يوه برخه اړتيا يې پوره کوله.

د امريکا د متحده ايالتونو په لوړو سيمو کې هم داسې بادي ژرندو ته ماشينونه نصب شوي وو او دټول هېواد دبرېښنا په سلو کې پينځه برخې اسانتياوې يې پوره کولې.

بادي ژرندې ډېرې پخوا د افغانستان د هرات په ولايت کې هم جوړې شوې وې او خلکو به غنم او جوار په کې اوړه کول. په هرات ولايت کې د کال په څلورو مياشتو کې ډېر باد لګېږي، چې د ۱۲۰ ورځنيو بادونو په نامه يادېږي. دغه بادونه د بادي ژرندو د فعاليت لپاره ښه منبع ګڼل کېږي، خو د هرات د ولايت بادي ژرندې د برېښنا د توليد لپاره نه وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوبو برېښنا

په اتلسمه پېړۍ کې د اسماني برېښنا(برق) او مقناطیس د اغېزو کشفېدلو، پر برېښنا باندې علمي تجربې چټکې کړې. د نولسمې پېړۍ په درېیمه لسیزه کې دبرېښنا له ځواک څخه په پراخه کچه ګټه واخیستل شوه او راز راز ماشینونه پرې وڅرخېدل او هم د برېښنا دتولید ماشینونه جوړ شول او بیا (اډیسون) د برېښنا د ځواک په وسیله د ګروپ روښانه کول هم ایجاد کړل. دې کار سره د برېښنا ارزښت نور هم زیات شو اود ګټې اخیستلو ساحه یې هم ورځ پر ورځ پراخه شوه.

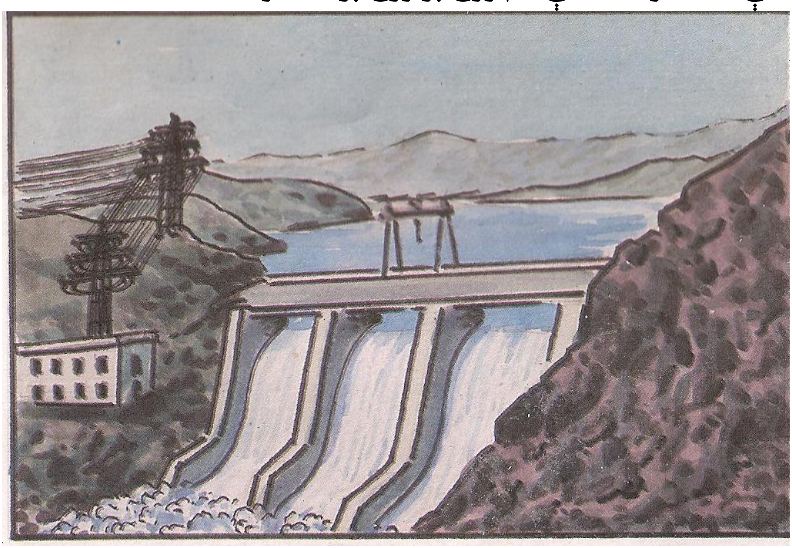

۲۵شکل: اوبو برېښنا

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان ته برېښنا څه وخت راغله؟

امیرعبدالرحمن خان د برېښنا لپاره لومړنۍ هڅې کړې وې او یوه داسې ډاینمو یې پر کاراچولی و، چې څلوېښت څراغونه یې بلولای شول. د امیرحبیب الله خان پر وخت له بټریو څخه دومره برېښنا تر لاسه کېده،چې د شپې به یې ارګ روښانه کاوه.

پر ۱۲۹۲ل کال(۱۹۱۳م کال) په جبل السراج کې د برېښنا د فابریکې کار پیل شو اوپر ۱۹۱۹ز کال بشپړ شو.

بیا د برېښنا دتولید لپاره دکجکي، دهلې، نغلو، سروبي، درونټې، ماهیپر، د وردګو دچک او پلخمري بندونه جوړ شول اود کابل، کندهار، جلال اباد، پلخمري، چاریکارو، ګرشک او سروبي ښارونو او ښارګوټو ته یې برېښنا ورسوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمریزه برېښنا یا انرژي

له لمریزې انرژۍ څخه دګټې اخیستنې ابتدایي بڼه دا ده، چې یو ځو نلونه په داسې بڼه سره څنګ تر څنګ ایښودل کېږي،چې په هغو کې اوبه جریان ولري. دا نلونه لمر ته ایښودل کېږي، د یوې ځانګړې ښیښې له لارې لمر د حرارت په نتیجه کې دا اوبه ګرمېږي. ددې ډول لمریزو اوبو ګرموونکو شمېر یو وخت یوازې د امریکا په فلوریډا ایالت کې (۵۰۰۰۰) کوره وو، چې خپلې ګرمې اوبه یې په دې ډول تر لاسه کولې. په اسرائیلوکې خو ان په ډېرو نویو ودانیو کې هم له همدې ډول وسیلو څخه کار اخیستل کېده.

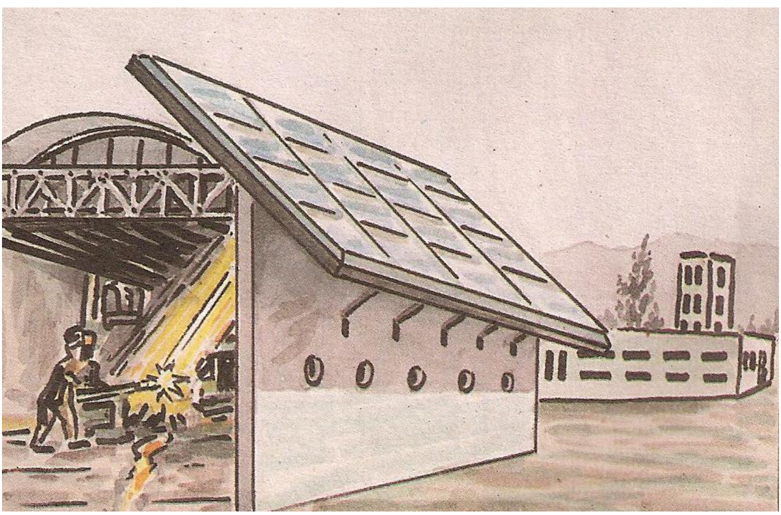

۲٦شکل: لمریزه انرژي

له لمریزې انرژۍ څخه د ګټې بله لاره دا ده، چې په نلونو کې پر اوبو باندې د لمر دزیات حرارت په نتیجه کې اوبه پر بخار بدلېږي. دا اوبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېرته خپل حرارت خوشې کوي او پر مایع بدلېږي. په همدې ډول هم اوبه گرمېدی شي او هم کور.

لمریزه انرژي پر برقي انرژي هم بدلېدی شي. ۱۹۵۰م کال امریکا د لومړي ځل لپاره یوه لمریزه بټرۍ جوړه کړه. خو انجنیرانو وروسته داسې یوه مصنوعي سپوږمۍ جوړه کړه،چې په فضا کې دځمکې پر مدار څرخي او دلمر له انرژۍ څخه تولید شوی برق ځمکې ته لېږدوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اټومي برېښنا یا انرژي

ټول اجسام له ډېرې ووړو ووړو ذرو څخه جوړ شوي، چې هغو ته اټوم وايي، پخوا داسې فکر کېده،چې اټوم د وېش وړ نه دی، خو اوس یې وېش امکان لري.

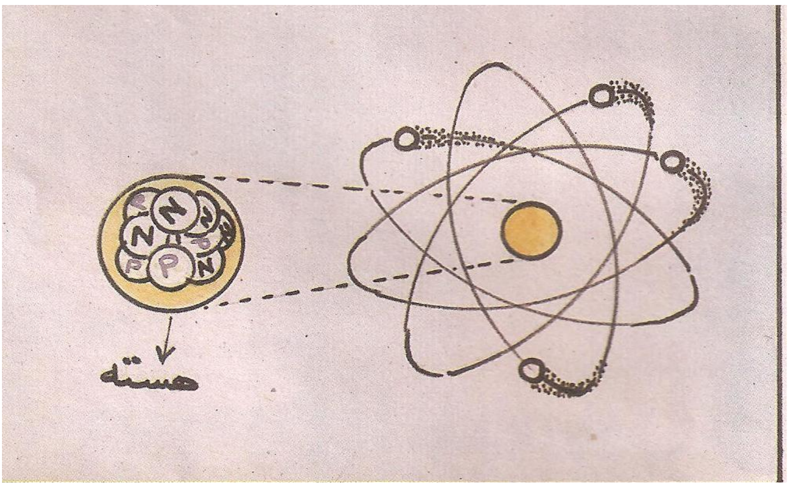

۲۷شکل: اټومي برېښنا

کله چې اټوم ووېشل شي، له هغه څخه ډېره انرژي ازادېږي.

اټومي انرژي له یوې ډېرې قوي سرچینې (غني شویو یوارنیمو) څخه جوړېږي. دا په طبعیت کې د انرژۍ تر ټولو قوي ماده ده. له اټومي انرژۍ څخه د زیاتې برېښنا د تولید لپاره کار اخلي،چې د همدې برېښنا په واسطه ګڼ شمېر فابریکې چلېږي او ښارونه روښانه کېږي، خو له اټومي انرژۍ څخه ځینې هېوادونه د پوځي موخو(مقصدونو) لپاره هم کار اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله

د خپلو سریزو په لمن کې

محمد اسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د کتاب ځانگړنې

نوم: هیله د خپلو سریزو په لمن کې

لیکوال: محمد اسمعیل یون

خپرندوی: یون کلتوري یون

لیککال: ۱۳۸۰ل

چاپکال: ۱۳۸۷ل

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

د لیکوال

پرله پسې نومره: (۲۲)

د خپرندوی

پرله پسې نومره: (۲۲)

کمپوزر: ضیاالرحمن ضیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

((هیله)) د ملت جوړونې فکري ځواک

د هیلې مجلې چلوونکو ددې مجلې د لومړۍ ګڼې د چاپ پر مهال له خپل ولس سره ژمنه کړې وه، چې دوی به د هېواد پالنې، اسلامپالنې، ژبپالنې او انسانپالنې لپاره هلې ځلې کوي، دوی د ډول ډول کړاوونو، ستونزو او ناخوالو په ګاللو سره مخ پر وړاندې لاړل او د خپل ټاکلي هدف لپاره یې داسې قوي او ټینګ ګامونه واخیستل چې په رښتیا هم خپلو شعارونو ته یې د عمل جامه ور واغوستله او د ملت جوړونې او استحکام لپاره یې د یو واقعي فکري ځواک په توګه پر ټولنې خپل اغېز پرېښود. د هیلې دوه میاشتینۍ مجلې ادارې د اوو کلونو په موده کې په مسلسل ډول د هیلې ګڼې خپرې کړې او ددې بېلابېلو ګڼو په پاڼوکې یې د ټولنیزو، سیاسي، علمي او کلتوري مسایلو په باب په سلګونو لیکنې چاپ کړې.

په دې لیکنو کې د هېواد د وتلو لیکوالو او نوماندو متخصصینو لیکنې شاملې دي، هیلې مجلې ډېرو نورو پښتو خپرونو ته لاره پرانیستله، د ځوان کهول په روزنه کې یې کارنده ونډه واخیسته او د ځوانانو په هڅونه او ځلونه کې یې خپل اساسي رول ولوباوه. تر هیلې مجلې وړاندې په منظم او سیستماتیک ډول په ملي روحیه سمبال داسې خپرونې نه وې چې دومره اغېز دې ولري، که کومه یوه نیمه چاپ شوې هم وه، د وخت په تېرېدو سره یې مخه ډب شوې او له منځه تللې وه، خو د هیلې مجلې ادارې او چلوونکو په ډېرو سختو شرایطو او حالاتو کې خپلو خپرونو ته دوام ورکړ او هیله یې خپلو مینه والو ته ورسوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افراط او تفریط پر وړاندې یې یو قوي فرهنګي مورچل جوړ کړ او د اصیل افغاني فرهنګ د بډاینې او ځلونې لپاره یې نه ستړي کېدونکې هلې ځلې وکړې. د هېواد د وروستیو دوه نیمو لسیزو ناخوالو او ربړو څخه یې په زغرده پرده پورته کړه، په اوسني نظام کې یې د نا انډولۍ او بې غورۍ په باب وخت پر وخت لیکنې خپرې کړې او د ولس په ویښونې (بیدارۍ) کې یې خپل رول ولوباوه.

د ټولنې د ذهني تګلوري په بدلون، جوړښت او رغښت کې هیله مجله ځانګړی ځای او مقام لري، د قبیله یي ذهنیت د له منځه وړلو او واحد ملت د جوړونې لپاره یې فعالیت، کار او زیار له هېچا پټ نه دی.

په دې بهیر کې هیلوال له ډېرو چلنجونو، ګواښونو او ستونزو سره مخ شوي، خوله دې ټولو ستونزو سره سره خپل هدف او موخې ته ژمن پاتې شوي او د ذهني بیا رغونې اوږدې لارې یې وهلې ، ان تر دې چې د هیلې مجلې تر خپراوي وروسته د نړه پښتو خپرونو په شمېر کې خورا زیاتوالی رامنځته شو.

د هیلې مجلې هره سرلیکنه د ځانګړې ارزښت او اهمیت لرونکې ده، دا سریزې چې پر هره موضوع لیکل شوي، شته ستونزې یې راسپړلې، وړاندیزونه او حل لارې یې ورته په ګوته کړي، یانې دا چې (هیلې) مجلې یوازې انتقادي شکل نه درلود، په هره برخه کې یې د انتقاد او نیوکې تر څنګ د حل لارې هم په ګوته کړي دي. هیلې په خپلو پاڼو کې ملي او اسلامي ارزښتونه وپالل او په دې برخه کې یې موثر ګامونه پورته کړل.

ډېری ځوانان یې په سیاسي، فکري او فرهنګي لحاظ روزلي، چې وروسته ټولنې ته د خدمت جوګه شوي. د هیلې مجلې ډېری سرلیکنې د هېواد وروستیو سیاسي حالاتو ته ځانګړې شوي او ځینې یې پر فرهنګي مسایلو لیکل شوي، چې په دواړو برخو کې یې د افراط او تفریط ترمنځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

انډول ساتلی او هره موضوع یې په جرئت سره په علمي او منطقي ډول څېړلې ده. د هیلې مجلې سرلیکنې، د سرلیکنې د فن لپاره دیو بنسټ او اساس حیثیت لري، چې زما له انده د هیلې مجلې سرلیکنو (سرمقالو) په کتابي بڼه چاپ څخه هدف هم همدا دی چې اوسنیو ځوانانو او راتلونکي نسل ته دا وروښودل شي، چې سرلیکنه څه ډول ولیکو؟ علمي او سیاسي سرلیکنه باید څومره قوي وي اوڅومره جرئت ورته پکار دی؟

هیلوالو د افغاني فرهنګ د ودې او بډاینې لپاره تر خپل وس او توان زیات زیار ګاللی دی، هیله مجله پر خپل وخت د هېواد د مطبوعاتو په افق کې یوه ځلنده مجله وه، چې د زرګونو افغانانو د پوهې په زیاتونه کې اغېزناکه تمامه شوې ده. هیلوالو د زورواکو د زور او زر په مقابل کې د تسلیمۍ سر نه دی ټیټ کړی، تل یې په مېړانه او جرئت غله ته غل او حق ته حق ویلي، ځکه خو یې تر نورو خپرونو په ټولنه کې ګرانښت او منښت زیات و.

هیلې مجلې په هېواد کې د ملي فکر د غوړونې لپاره روزونکی رول درلود، د ملي یووالي او واحد ملت د جوړېدو، پیاوړتیا او غښتلتیا کې یې تاثیر ډېر زیات او مهم و، ځکه چې د هیلوالو هیلې، غوښتنې، اندېښنې، وړاندوینې او فکر د ولس له هیلو او فکر سره سم او برابر وو.

د پردیپالو پر وړاندې په مبارزه کې د هیلې مجلې د ادارې او کارکوونکو هڅې او فعالیتونه د ستاینې او یادونې وړ دي. په دې برخه کې هیلوال تر نورو وړاندې اومخکښ وو او په هر وخت کې یې په پوره شجاعت او زړورتوب سره دپردیپالو او پردیو پر وړاندې قلمي او علمي مبارزه کړې او پوره باور دی چې دې مبارزې ته به د ژوند تر پایه دوام ورکوي، د هیلوالو هوډونه هدفمند او ژمن دي، هیله من یو په راتلونکي کې تر دې هم خورا غښتلې چارې او کارونه ترسره کړي. د هیلې مجلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرلیکنې د سرلیکنې له آرونو سره برابرې او کره دي او دا ټولګه به د سرلیکنې د فن په غوړېدو کې موثره تمامه شي او هغو لوستونکو ته چې دا سرلیکنې او هیله مجله یې نه ده لوستې هغوی ته به هم د یوه لارښود حیثیت ولري،دا به هم په ډاګه شي چې د هیلې چلوونکو په څه ډول حالاتو کې څومره مهمې او قوي سرمقالې لیکلې دي. دا مجموعه د هیلې مجلې له سرلیکنو جوړه ده، دا سرلیکنې له ۱۳۷٦ل کال څخه تر ۱۳۸۲ل کال پورې لیکل شوي، د همدې وخت او تر هغه څخه د وړاندې حالاتو روښانه انځور لرونکې ده.

درنو لوستونکو!

ستاسې او د دې کتاب ترمنځ نه دیوال کېږم، تاسې قدرمن ددې کتاب لوستلو ته رابولم،د دې سریزو لیکوال، د هیلې هیلوال او د کابل پوهنتون استاد پوهندوی محمد اسمعیل یون ته د نورو فرهنګي خدمتونو، فعالیتونو او بریاوو هیله کوم.

په مینه او درناوي

شېرعلم امله وال

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ((هیلې)) پر سریزو یوه سریزه

هره ادبي، علمي، ټولنیزه او سیاسي خپرونه، پر خپل وخت او مهال خپل خپل تاثیرات لري، خو ځینې بیا داسې وي، چې د خپلو مهالنیو اغېزو تر څنگ یې، الهام او پیغام، فکر او پانگه نورو نسلونو ته هم انتقالېږي او په ټولنه کې د یو مثبت او ژور فکري بدلانه سبب گرځي. هیله مجله هم دداسې خپرونو له جملې څخه یوه ده. سره له دې چې څه د پاسه پنځه کاله کېږي، هیله مجله نه خپرېږي، خو هغه چا چې پخوا دا مجله لوستله او یایې لوستې، اوس یې هم پر فکري ژوندانه اغېز محسوس دی. هیله پر داسې یو مهال (۱۳۷٦ل کال لومړیو کې) پیل شوه، چې په ټول هېواد کې د ټولو رسنیو پر ستوني د بندیز خپسه ناسته وه، پر تلویزیون بندیز و، رادیو یوازې د جنگ ترانې، نعتونه او دهغې دنیا خبرونه خپرول او د جگړې خبر د خبرونو ((سرخي)) جوړوله، موسیقي اود ښکلا نورې نغمې خو د کفر د تمثیل سمبولونه وو. د زیروح تصویر اخیستل څه چې گرځول یې هم حرام وو، پر ټول هېواد د چوپتیاسیلۍ خپره وه، پر داسې یو مهال د یوې ازادې او بیا بشپړې ازادې خپرونې خپرول، نه د چا په وس پوره وه او نه حالاتو چا ته ددې جرئت ورکاوه، چې څوک دې د داسې یوې حاکمې فضا پر وړاندې پټ او ښکاره بغاوت وکړي.

خو دهیلې، هیلوالو ددغسې اغزن چاپېریال له ستونزو سره سره د یوې کره، نږه او معیاري پښتو مجلې(هیلې) د چاپ او خپراوي تکل وکړ. دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوډ د یو متساوي الاضلاع مثلث له دریو غړو (عبدالمالک بېکسیارپه ډنمارک، صفیه صدیقي په پېښور او محمد اسمعیل یون په کابل کې) څخه جوړ شو. د مجلې د لومړۍ ګڼې تر چاپ دمخه یوازې د ګوتو په شمېر څو لیکوال د مجلې پر خپراوي خبر وو او نور په چوپه خوله کار و. ددې یو علت دا و چې دا وخت ان په پېښور کې د یوې ربښتینې، ازادې او نړه پښتو مجلې پر وړاندې ستونزې وې. ستونزې نه یوازې د کینلاسو او ښیلاسو او سرو او سپینو سیاسي ډلګیو له خوا احساسېدلې، بلکې خپله زموږ د یو شمېر هغو لیکوالو له خوا هم وې، چې د یو ((مضر احتیاط)) پر ناروغۍ اخته وو، دوی لکه د ګاډۍ اسونه له پخوا نه د ژوندانه د یوه سولیدلي میتود په اسارت کې وو، دا ورته بېخي جرم (!) او عجیبه ښکاره کېدله، چې څوک دې مجله ټوله په پښتو ژبه چاپ کړي، خود هیلوالو یو ځواکمن هوډ د مضر احتیاط او دودیزو لیکوالو دا بریدونه مات کړل او تر هغه وروسته بیا د لوی خدای (ج) په فضل په لسګونو لیکوالو د نړه پښتو مجلو چاپ او خپراوي ته په ارام زړه او خلاصه فضا را ودانګل او دا لړۍ لا تر اوسه دوام لري. تر هیلې دمخه هم ځینې پښتو خپرونې خپرې شوي، خو د هیلې کوم فکري موثریت او جذابیت چې دا وخت د نورو چاپي خپرونو د نشتوالي او کموالي له امله په ټولنه کې و، دې موثریت نورو ته هم لاره خلاصه کړه.

دهیلې لومړۍ ګڼه د ۱۳۷٦ ل کال پر ثور میاشت چاپ شوه، پر لومړي مخ یې د میرویس نیکه او پر دویم مخ یې د احمدشاه بابا تصویرونه چاپ شوي وو، دا هغه مهال و چې پر کابل د طالبانو د واکمنۍ لا کال پوره نه و او طالبانو د موسیقۍ او هر ډول زیروح تصویر پر وړاندې جهاد اعلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې و، دا مجله په کابل کې، لومړی، دولتي طالب چارواکو ته ورسېده، هغوی که له یوې خوا له عکس سره مخالف و، نو له بلې خوا یې د میرویس نیکه او احمدشاه بابا د عکسونو پر وړاندې د مخالفت جرئت نه شو کولای، نو په دې ډول دا مجله د طالبانو د بندیز تر دایرې بهر شوه، دا کار څه تصادف نه و، هیلوالو مخکې تر مخکې فکر کړی و چې په هېواد کې د حاکم قید او بند نه د خلاصون یوه لاره داده، چې په پیل کې د مجلې پر پښتۍ د داسې یو چا عکس راوړل شي، چې د طالبانو دُره یې د قیدولو توان ونه لري. مجله په دې ډول په ټول افغانستان کې خوره شوه او ورو ورو دې لړۍ دوام وکړ او په دې کار سره یې په هېواد کې او تر هېواده بهر خپل ګڼ شمېر مینه وال، لوستوال او ملګري پیدا کړل، هیلې له پیل نه د خپل ملي ارمان لپاره کار ته کار ویلای و، نو ځکه خو یې د موسمي حکومتونو او سیمه ییزو چارواکو له واک نه کوم باک نه درلود. د هغه وخت سیاسي، فرهنګي او ټولنیز حالت چې څرنګه وو، همغسې یې خپرول، په دې توګه د هیلې مجلې په لمن کې په لسګونو، علمي، ادبي، ټولنیزې، دیني، سیاسي او نورې لیکنې چاپ شوې او په دې ډول یې د ځوان نسل په روزنه، د ملي تصور په اوچتونه او د معیاري پښتو غورځنګ په پرمخبیونه کې خپله کارنده ونډه واخیسته، په هیله کې د بېلابېلو لیکوالو د ګټورو او ژورو لیکنو تر څنګ د ((هیلې سریزې)) هم د لوستونکو خوښې شوې او څو څو ځله یې له موږ څخه هیله وکړه چې دا سریزې د یوه ځانګړ ي اثر په بڼه چاپ کړو. څرنګه چې د هیلې سریزې له پیله بیا تر وروستۍ چاپي ګڼې په یوه قلم (زما په قلم) لیکل شوي، نو په دې ډول، زه تر هر چا زیات د هغو په فکري مسئولیت کې شریک یم

(c) ketabton.com: The Digital Library

او زما د شخصیت او فکر یوه برخه په کې ځلېږي، که څوک غواړي ما وپېژني دا سریزې ورسره مرسته کولای شي، د هیلې د سریزو راټولونې او چاپ ته مې ځکه زړه ښه کړ، لکه څنګه چې د هیلې د خپراوي په پیل کې مو هېواد، ملت او ژبې ته د خدمت تعهد کړی و، زموږ له سریزو به څرګنده شي، چې موږ څه ویلي او څه مو کړي دي؟ هغو په اصطلاح لیکوالو ته به هم دا په ډاګه شي چې کله کله به یې په هیلوالو پسې ((سوی تبسم)) کاوه، خبرې به یې پسې کولې او بل کار به یې نه و، کاشکې هر لیکوال د هرې لسیزې په پای کې، په تېرې لسیزې کې دخپل کړي کار ریکارډ چاپ کړي، په دې ډول به دهغه د علمي، سیاسي او کلتوري شخصیت متزلزلې او باثباته خواوې خلکو ته څرګندې شي او بیا به په چا پسې د ((سوی تبسم)) جرئت ونه لري.

د هیلې په دې سریزو کې اوس ما هېڅ ډول بدلون نه دی راوستی، لوستونکي کولای شي د شک په حالت کې یې د لوستلو پر مهال چک کړي، یوازې کومه یوه کلمه چې املایي او انشایي تېروتنه په کې وه، هغه مې سمه کړې ده، نورې نو دا لیکنې د هیلې پانګه ده او دهمغو شرایطو محصول، هر ډول مصنوعي بدلون راوستل په کې دهیلې له تېر تاریخ سره درغلي ده.

دلته ډېره لازمه او ضروري ده، د هغو کسانو د خیر یادونه وشي چې (هیله) یې له لومړۍ بیا تر وروستۍ چاپي ګڼې را رسولې؛ که د عبدالمالک بېکسیار، صفیه صدیقي، حفیظ-الله غښتلي، احمد ویس وردګ، صالح محد صالح، عزت الله شمسزي، بریالي ویاړ او دغه راز د نورو هیلوالو پرله پسې هلې ځلې او د فکر او تندي خولې نه وای، نو خدای

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبر چې هیله به له یوې ګڼې بلې ته خوځېدلې وای، نو تاسو چې دا سریزې او یا د هیلې نورې لیکنې لولئ، ددې ښاغلو زیار او زحمت باید هېڅکله له یاده ونه ایستل شي،ګران ورور شېرعالم امله وال هم د ستاینې وړ دی چې وخت پر وخت به یې په زیات ټینګار سره راته ویل چې د هیلې سریزې باید راټولې او چاپ کړو، نور نو دا سریزې ستاسو مخې ته ږدم، هیله ده چې خوند ورڅخه واخلئ او په نږدې ماضي کې د هېواد د ځو تنو فرهنګیانو له کار او زیار څخه تر یوه بریده خبر شئ.

په درناوي

پوهندوی محمد اسمعیل یون

دهیلې یو هیلوال

ارګ، د جمهوري ریاست ودانۍ،کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

((هيله)) د کومو هيلو په هيله خپرېږي؟

د هېواد روانه غميزه د خپل ژوند دويمې لسيزې پوره کېدو ته نږدې کېږي. په همدې تېرو شلو کلونو کې چې څه پر هېواد او زموږ پر ولس راغلل په ذهن کې دهغو بيا تېرول او يادول انساني ذهن له ستړياوو سره مخامخوي. په تېرو پنځو کلونو کې د ولس د ژوند پر رګونو د جګړو او غمونو يوه بله روې هم کېناسته.

د پخوانيو زورواکو رژيمونو په پرتله او اندېول ددې (۱۳۷۱ غويي- ۱۳۷۵ تله) ترينګلي نظام نادودې او ظلمونه ډېر دردوونکي وو. نه يوازې دا چې زموږ د ولس د کړي جهاد مېوه يې وپلورله، بلکې ځينو داسې قومي، ژبنيو، تاريخي، سيمه ييزو مسايلو ته يې لمن ووهله چې د يو موټي افغان ملت د روغې ستې لپاره ډېر خطرناک تمامېدل. د کابل ښار چې د تېرو جګړو له ګوزارونو سلامت پاتې شوی و، نه يوازې د هېواد سياسي مرکز، بلکې د سيمې يو ستر فرهنګي مرکز هم و، نو په همدې وجه خو د هېواد تاريخي دښمنان چې کابو څلوېښت کاله يو ناروا غلچکي او نيتبدي عمل ته منتظر وو، دا هيله چې ((کابل بايد وسوځي)) د همدې کورنيو او بهرنيو لوبغاړو په لاس، ترسره کړه.

د همدې لوبې په پايله کې د هېواد پلازمېنه په وينو ولمبول شوه او زياته فرهنګي او مادي شتمني يا لوټ او يا له مينځه يوړل شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس نو موږ نه یوازې په اقتصادي ډګر کې له یو ویجاړ او سوځېدلي هېواد سره مخامخ یو، بلکې په فرهنګي او مانیزه برخه کې هم یو ړنګ بنګ فرهنګ راپاتې دی.

دا چې چا، چا موږ پر دې برخلیک اخته کړو، پورته مو په ضمني توګه ورته اشاره وکړه، اکثره افغانان یې لاملونه او ټول لوري پېژني. د پښتو متل دی ((اوبه چې تر ورخه تېرې شوې بیا نه راګرځي)) اوس چې هر چا هرڅه زموږ د هېواد پر خلکو وکړل، هغه وشول. اوس دا فکر پکار دی چې څنګه پر خپلو زخمونو پټۍ کېږدو؟ څنګه خپل هېواد بېرته زرغون او ښېراز کړو؟ څنګه خپل فرهنګ له سره ښېراز او څنګه په راتلونکي کې ددې ډول غمیزو مخه ونیسو؟

اوس اوس په کابل، پېښور او تر هېواده دباندې یو زیات شمېر افغانان دژوند دبار د اوچتولو ترڅنګ د خپل هېواد د راتلونکي او حال په باب ډېر اندېښمن او فکر وړي دي. یو شمېر فرهنګیانو د خپل وس او امکان تر بریده دخپل هېواد د فرهنګ لپاره نېکې هڅې کړي او کوي یې. دا فرهنګي هڅې زیاتره دمجلو، اخبارونو او کتابونو دچاپ په برخه کې زیاتې متمرکزې دي.

په ډنمارک کې دمېشته افغانانو له جملې څخه یو شمېر فرهنګیانو او فرهنګپالو هم دا وپتېیله چې خپل ځانونه په دې هڅو کې شریک کړي. د خپلې ژبې، هېواد او فرهنګ دخدمت لپاره یې اوس تر ټولو غوره دا وګڼله چې خپل فکر او هیلې به د یوې خپرونې له لارې بیانوي او بیا که د وس او امکان پولې وغځېدلې، پر نورو لارو به هم فکر کوي او عملي ګام به پورته کوي. ((هیله)) زموږ د هڅو لومړی پیل دی، هیله ده چې دا پیل زموږ د ملي او اسلامي فرهنګ په وده او د افغان ولس د ذهن په روښانولو کې اغېزمن ثابت شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((هیله)) به اوس اوس یوازې په پښتو ژبه د لیکوالو لیکنې چاپوي ځکه چې اوس پښتو ژبې او ادب ته دخدمت ضرورت زیات محسوس دی. که په راتلونکې کې وخت، امکان او اړتیا ددې ایجاب وکړ، کېدی شي په نورو ژبو هم د لیکوالو لیکنې خپرې کړي.

((هیله)) به د هېواد دملي او اسلامي فرهنګ د بډاینې او زرغونتیا لپاره خپلې پاڼې د لیکوالو په لیکنو ډکوي، هر هغه فکر چې زموږ د هېواد دلوړو ملي او اسلامي ګټو لپاره وقف شوی وي، د (هیلې)) په پاڼو کې به ځلېږي.

((هیله)) به دلیکنو دخپراوي او چاپ په واسطه تر هېواد دننه او تر هېواده د باندې افغان لیکوالو ترمنځ فکري او قلمي رابطه ټینګوي.

په ((هیله)) کې به پر، هر هغه فکر، ذوق او خیال بندیز او سانسور نه وي چې له اسلامي فکر او د هېواد له ملي ګټو سره په ټکر کې رانه شي.

((هیله)) به په کره لیکنی، ګړنۍ او معیاري پښتو لیکنې خپروي، د فرهنګي لیکنو ترڅنګ به هغه سیاسي لیکنې هم خپروي چې په رښتینې بڼه د هېواد د سیاسي پېښو او سیاسي څېړو انځور ګري کولای شي.

دپښتو د ځوان پښت د ځوان ادب د سمسورتیا په هیله به د ځوانو لیکوالو د لیکنو خپراوي ته ځانګړې پاملرنه کوي. ((هیله)) غواړي د سالم انتقاد او کره کتنې روحیه پیل او دود شي، هر هغه انتقاد په ورین تندي خپروي چې تر ضرره یې ګټې زیاتې وي.

((هیله)) به د هېواد د ټولو وګړو له هغې جملې د ښځو د حقوقو کلک ملاتړ کوي او په دې اړه به لیکنې خپروي.

کله کله که د ((هیله)) په پاڼو کې کوم داسې مطلب راغی چې د واقعیت پر بنسټ لیکل شوي وي، خو په هېواد کې د کوم سیاسي ګوند او یا سیاسي څېرې له ذوق، شوق او سلیقې سره متضاد وي، دا به په دې مانا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وي چې له هغې ډلې او يا شخص سره دکينې او يا د بلې ډلې د پلوۍ له کبله چاپ شوی وي. بلکې آره وجه به يې هغه درد، وي چې د ليکوال د زړه رګونه يې سېځلي او هغه يې دې ليکنې ته اړ کړی دی.

خو په لنډه توګه د ((هيله)) ټوليزه موخه خپل هېواد، ولس، ژبې، فرهنګ او انساني کراماتو ته خدمت کول دي. هيله ده له موږ څخه په دې برخه کې خپلې هېڅ ډول مانيزې او مادي مرستې ونه سپموئ.

په درنښت

د هيلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ((هیله)) کې د هېوادوالو هیلې انعکاس شوې او که نه؟

کله چې موږ د ((هیلې)) لومړۍ ګڼه خپروله، نو دا وېره راسره وه چې خدای(ج) مه کړه موږ به خپل دې نېک نیت او فرهنګي هڅې کې پاتې راشو، زموږ هېوادوال چې نور نو د ژوند په اکثرو ډګرونو کې له زیاتو ستونزو سره لاس او ګرېوان دي، ایا موږ به په دې بریالي شو چې د هغو د هیلو او رنځونو تصویر وړاندې کړو؟ ایا دا به دهغو لسګونو افغاني خپرونو په منځ کې چې هره یوه ځانته ځانګړې ((پالیسي)) لري او تر بېلابېلو به پلمو لاندې د لیکوالو لیکنو ته د سانسور زندۍ ور اچوي، په خپلواک ډول سره راپورته او د ناوړه سانسور کړۍ به ماتې کړي؟ له دې سره سره دا وېره هم وه چې د لوستونکي ذهني شتمني او رابطه به راخپله کړي او که نه؟ خو له نېکه مرغه کله چې د ((هیلې)) لومړۍ ګڼه چاپ او خپره شوه، نو زیاتو لوستونکو یې په ډېره مینه هر کلی وکړ. له زیاتو لوستونکو څخه مو مقصد ټول لوستونکي نه دي، بلکې اکثریت مو مقصد دی. هغو افغانانو چې په جرمني، امریکا، روسیې، سویډن، ناروې او ډنمارک کې استوګن دي او ((هیله)) مجله ورته ور رسېدلې وه، ځینو یې د لیکونو او ځینو هم د ټلیفون له لارې دمجلې ستاینه وکړه. په کابل، ننګرهار او پېښور کې هم لوستونکو او لیکوالو د مجلې ډېره ستاینه وکړه، خو له ستاینو سره سره ځینې انتقادونه او وړاندېزونه هم وشول. د ځینو انتقاد دا و چې ولې ټوله په پښتو ژبه ده، ځینو ویل چې سیاسي برخه یې تونده ده، ځینو ویل چې ټوله باید ادبي وي، ځینو ویل چې په مجله کې باید هېڅ ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکري سانسور نه وي، یو شمېر ویل چې د مجلې د ژبې د معیار په برخه کې باید نور هم زیات کوښښ وشي، ځینو ویل چې د مطالبو په خپراوي خصوصاً په فکري برخه کې له ډېر احتیاط نه کار واخیستل شي، ځینو ویل چې لیکني هیئت کې باید لوی لوی پوهان او لیکوال شامل شي. ځینو دا خبره کوله چې پښتو ژبې ته د خدمت ضرورت او اړتیا ډېره زیاته ده، نو باید ټوله مجله تر پایه په پښتو چاپ شي، یو شمېر ویل چې د هغو سیاسي اشخاصو او ملي خاینینو څېرې باید رسوا شي چې زموږ پر هېواد یې دا ناورین راوستی او اوس یې هم جاري ساتي. په دې ډول د مجلې اداري او کارکوونکو ته په لیکني او ګړني ډول ډېر زیات نظرونه راورسېدل. سره له دې چې د لوستونکو په نظرونو کې زیات اختلاف و، خو یو شی چې د مجلې اداري ته ثابت شو هغه دا و چې اکثره نظرونه د مجلې د ښه والي لپاره د ښه نیت له مخې څرګند شوي وو. هر چا چې هر نظر رالېږلی و مقصد یې دا و چې د مجلې په ښه والي کې مثبت ثابت شي، خو تر کومه ځایه چې د مجلې اداري ته ددې ټولو نظریو د تطبیق پوښتنه راولاړېږي، نو په دې باب باید ووایو چې د مجلې اداره کوښښ کوي چې د امکان تر حده د اکثرو لوستونکو نظریو او غوښتنو ته دعمل جامه ور واغوندي، خو دا هم څرګنده ده چې هېڅ داسې خپرونه به نه وي چې هغه دې د ټولو لوستونکو، د فکر او ذوق له پلوه یوشان خوښه شي.

موږ لکه څنګه چې په لومړۍ ګڼه کې ددې مجلې تګلوری په ګوته کړی، په لنډېز سره وایو چې زموږ موخه او مقصد خپل ملي او اسلامي فرهنګ، ملي ژبې (پښتو) ته خدمت کول او د هېواد د ملي واکمنۍ د دښمنانو، ملي خاینینو او نورو ملت ضد اشخاصو پر ضد په قلمي او فرهنګي مبارزه کې برخه اخیستل دي. دې سره سره به موږ د ټولنیز ژوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بېلابېلو ډګرونو او د هغو د سمون په اړه لیکنې خپروو او د لوستونکو ذوق او فکر به هم تر ډېره حده په پام کې نیسو.

موږ له هغو ټولو لوستونکو او لیکوالو څخه د زړه له کومې مننه څرګندوو چې موږ ته یې خپل رغوونکي نظرونه، انتقادونه او وړاندیزونه راولېږل، او د نورو مشورو په انتظار یې یو.

د مجلې اداره یو ځل بیا یادونه کوي چې کله که د مجلې په پاڼو کې کوم داسې سیاسي او یا انتقادي مطلب چاپ شو، چې په هېواد کې د کوم مشخص سیاسي ګروپ او یا شخص په ضرر وي، نو دا ددې مانا نه لري، چې موږ ګنې له هغه شخص سره شخصي کینه لرو، بلکې د لیکوال د هغه درد په انعکاس کې برخه اخلو، چې هغه یې دې لیکنې ته اړ کړی دی، خو که مخالف لوری او یا شخص د خپل ځان د سپیناوي او دفاع لپاره داسې لیکنه راولېږي چې د قلم عفت او عزت پکې ساتل شوی وي، نو هغه به هم د هغه شخص د ځواب په توګه خپروو.

ستاسو د نورو نېکو نظریو، لیکنو، انتقادونو او وړاندیزونو په هیله

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

((هیله)) د کومو ستونزو له پېچومو تېرېږي؟

په هغو ټولنو کې چې د پوهې او قلم پرځای د ټوپک منطق حکومت کوي، سوال او ځواب ټول د تورو په سرونو کېږي، دکتاب، مجلې او نور خپرونو فرهنګ لا د ټولنې اکثرو برخو ته نه وي خور شوی، د لوږې، فقر، تنګلاسۍ او نورو ستونزو د سیلۍ شمال د ژوند غوټۍ شېرازېدو ته نه پرېږدي، په هغو ټولنو کې چې روڼ اندي (روشنفکر) قشر پر بېلابېلو ذهني تمایلاتو وېشل شوی وي او ډول ډول سیاسي، اقتصادي، سیمه ییزو او نورو ناروغیو یې د ذهنونو ټولې برخې نیولې وي، د افراط او تفریط او مضر احتیاط روحیې د اکثرو ذهنونه او فکرونه تسخیر کړي وي، د یوې ازادې، خپلواکې، رښتینې مجلې، اخبار او یا بلې خپرونې خپرول او دخپلواکو قلمونو چلول په رښتیا سره یو ډېر ستونزمن او له ذهني، رواني او فزیکي خطره ډک کار دی.

له بده مرغه باید ووایو، چې زموږ ټولنه اوس اوس له پورتنیو ستونزو او اندېښنو سره لاس او ګرېوان ده، خو ایا د ټولو خپرونو پاڼو او د قلم نوکې ته د یو ((مضراحتیاط)) دلومې ور اچول د یو روڼفکر، لیکوال او شاعر انساني او هېوادنی مسوولیت تر پوښتنې لاندې نه راولي؟ او یا هم د بې تفاوتۍ ارام او شنه خوبونه زموږ د ټولنې د رنځور حالت درمل کېدلای شي؟ دهمدغو بد مرغیو دجاج اخیستلو له کبله موږ د یوې داسې خپرونې پر خپرونو لاس پورې کړ چې لږ تر لږه د یادو ستونزو د ځینو برخو په انعکاس کې برخه واخلي او د هېواد د ټپي فرهنګ د بیا رغونې او بډاینې لپاره په ذهني فعالیت کې ځان شریک کړو، خو ایا موږ له ستونزو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخامخ نه یو؟ هغه کسان چې پر خپرنیو فعالیتونو بوخت دي، هغه په اوسني وخت کې دیوې ازادې خپرونې، هغه هم د داسې یوې خپرونې چې د یو چا د لاس د خولو په زور چلېږي پر ستونزو ښه پوهېږي. ((هیله)) مجله دهمدغسې ستونزو او مشکلاتو، سترياوو او هلو ځلو له بتېی ځخه راوتلې وروستۍ ثمره ده، د دې په خاطر چې راتلونکی پښت او اوسنیو لیکوالو ته د مجلې د اوسني ستونزمن حالت لږ جاج معلوم شي، په لنډيز سره ویلای شو چې دا اوسنۍ ((هیله)) د څو کسانو د منډو تړړو او د یوه واحد مقصد لپاره د څو کسانو د زیارونو او هلو ځلو د شریکېدنې پایله ده، یو تن په ډنمارک کې د خپل ژوند د هوساینې شرایط پرځان راتنګ کړي او د خپلو لاسونو، فکر او قلم د زیارونو د خولو ثمر رالېږي، یو بل تن په پېښور کې دې هلو ځلو ته اوډنه او انتظام ورکوي او د اړیکو مزي ټینګوي او بل تن له جنګ ځپلي کابل او نورو سیمو نه لیکنې او مضمونونه راټولوي او بیا یې د چاپونې زیار ګالي، په حقیقت کې له دغه مثلث څخه د ((هیلې)) مېوه لاسته راځي، خو اوس راځو دې ته چې دا زیار د ټولو لپاره د ستاینې او مننې وړ دی او که نه؟ که اختلافونه هم ورسره مله دي؟

رښتیا خبره خو داده، ((هیله)) چې د کوم مقصد لپاره خپرېږي د همدې فکر درلودونکو اشخاصو لپاره هم د مننې وړ ده او هم د ستاینې، خو په طبیعي ډول د مخالف لوري لپاره نه یوازې دا چې د مننې وړ نه ده، بلکې د غندنې سبب یې هم ده. دې منځ کې یو ډله نور خلک هم دي چې هغوی ټول عمر د مضر احتیاط په ډنډ کې ډوب دي او مضر احتیاط په ټولنه کې هغه زهر دي چې د ټولنې د پرمختګ رګونه سیزي، استاد الفت په خپل یو نثر کې د مضر احتیاط کیسه داسې بیانوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((شمی اکا په کلي کې په احتیاط ډېر زیات مشهور و، هر چا چې به په کلي کې کوم کار کاوه نو یو ځل به یې هغه ته مراجعه کوله، دده د احتیاط یوه نښه دا وه چې ټول عمر په موټر کې نه سورېده، ځکه چې ده ویل کېدی شي موټر چپه شي او ژوند ته یې خطر پېښ شي، کور ته یې برق نه راوسته، ویل یې کېدی شي برق شارټ شي او ټول کور اور واخلي، هو، دی له عقله پیاده و، ځکه یې ټول عمر کور کې تیاره وه.))
له بده مرغه باید ووایو چې اوس هم زموږ په ټولنه کې د دې ډول اشخاصو ډېرې بېلګې شته. تراوسه پورې موږ ته یو شمېر لیکوالو او نالیکوالو چې پر همدې رنځ اخته دي، دمجلې د خپرنیو مطالبو په باب همداسې نظر راکړی، د دوی یو ستر انتقاد دا دی چې ولې تاسو ټوله مجله په پښتو ژبه خپروئ، او دا به ستاسو لپاره ((ښه راتلونکی ونه لري)).
خو که موږ هر څو ورته ویلي چې د خپلې ژبې او فرهنګ خدمت نه یوازې دا چې کوم خیانت نه دی، بلکې د ویاړ او د ډېرې نېکنومۍ خبره هم ده او دا د نړۍ د ټولو انسانانو طبیعي حق دی، نورو ته چې د خپلې ژبې د خدمت حق حاصل دی، موږ هم غواړو چې له همداسې یو حق نه ګټه پورته کړو.
بله خبره داده چې دا به د چا وجدان ومني چې یو پښتون دې د هېواد له مورنۍ غېږې نه په لرې هېوادو کې د خپل زیار د خولو په بیه د خپل فرهنګ او ژبې لپاره یوه مالي بسپنه برابره کړي او موږ هغه د بل چا د ژبې او فرهنګ د بډاینې لپاره مصرف کړو.
حقیقت دادی چې موږ د نورو فرهنګونو او ژبو ته ډېر زیات خدمتونه کړي دي، د نورو ژبه مو په خپل دربار کې ساتلې او پاللې ده او بې شمېره خدمتونه مو ورته کړي دي، د افغانستان نومیالي لیکوال استاد پوهاند عبدالشکور رشاد په دې برخه کې دوه ټوکه مهم کتابونه لیکلي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو یې (پښتانه شعرا په فارسي کې) او بل یې (پښتانه شعرا په اردو کې) نومېږي، په هر اثر کې یې تر دوو سوو زیات شاعران معرفي کړي، چې په نوموړو ژبو یې شعرونه لیکلي او خدمتونه یې ورته کړي دي، همداسې نور په سوونو پښتانه لیکوال چې د نورو د فرهنګ او ژبې لپاره یې قلمونه چلولي دي، هم در واخله!

په ټولیز ډول که موږ د هغو پښتنو شمېر چې اردو او فارسي ژبو ته یې خدمتونه کړي دي یوازې (۷۰۰) تنه لیکوال محاسبه کړو او د هر یوه دکتابونو شمېر په منځني حد (لس عنوانه) کتابونه محاسبه کړ، نو د ټولو کتابونو شمېر به (۷۰۰۰) عنوانه کتابونه شي او دا هغه شمېر دی چې تقریباً دپښتو ژبې د ټولو کتابونو له شمېر سره د انډول وړ دی، ایا همدا خدمت کفایت نه کوي؟

په نړۍ کې به هېڅوک داسې قوم پیدا نه کړي، چې د بل چا ژبې او فرهنګ ته یې دومره خدمتونه کړي وي، اوس نو که په دې خدمتونو هم له پښتنو څخه څوک خوشاله نه وي، نو خدای(ج) دې هغوی خوشاله کړي.

درنو لوستونکو!

((هیله)) مجله دهمدغسې نظرونو له ګوزارونو تېرېږي او خپله لار جوتوي. له ژبنیو نظرونو پرته، دې او هغې ډلې ته دمجلې د انتساب اوازې هم زموږ تر غوږونو راورسېدې، خو وخت به دا ثابته کړي چې ((مجله)) یوازې د افغانستان ملي ګټې په پام کې نیسي، نه دکومې ځانګړې ډلې خیال او سلیقه، خو له ستونزو سره سره د زیات شمېر هېوادوالو او په بهر کې د مېشتو افغانانو تشویق او ستاینې او په دې برخه کې همکاري هم د مننې وړه ده، په ځانګړي ډول د هغو لیکوالو همکاري چې له کوم مادي امتیاز پرته یې د خپلو قلمونو مېوه موږ ته د خپراوي لپاره راسپارلې ده او موږ سره یې په ګډه په دې فرهنګي او ملي کار کې ونډه اخیستې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((هیله)) مجله به هڅه وکړي چې په خپلو پاڼو کې د دوو تېرو ګڼو په شان زموږ د ټولنیز او فرهنګي ژوند د بېلابېلو ټپونو د علاج لپاره د درنو لیکوالو افکار خپاره کړي، له درنو لوستونکو او لیکوالو څخه هم هیله لرو، چې د هېواد د هغو ناویلو او نالیدلو ټپونو او رنځونو په باب چې لا اوس هم زموږ د ولس دژوند د بېلابېلو ډګرونو شیره زبېښي، ارزښتمنې لیکنې راولېږي.

د مجلې اداره کوښښ کوي، چې تر زیاته بریده په ژبني او لیکني معیار کره لیکنې درنو لوستونکو ته وړاندې کړي، په لیکنو کې به د هېواد ملي او اسلامي ګټې او د ملي فرهنګ د ښېرازۍ او بډاینې مساله ضرور په پام کې نیول کېږي، خو هېڅکله به دمنفي ځان ساتنې، ورځ چارۍ او د احتیاط په پلمه له ورځني فرهنګ نه شاتګ ته غاړه کېنږدي او نه به تر دې بهانو لاندې د لیکوالو رښتیني مطالب له چاپ وغورځوي، د مجلې او درنو لیکوالو ترمنځ غټ او د پیوستون پُل همدا دی چې د هېواد ملي او اسلامي ګټې په پام کې ونیسي او د پښتو ژبې د بډاینې لپاره خپل قلمونه نور هم ګړندي کړي. له ځوانو لیکوالو نه هم په درنښت هیله کوو چې ((هیله)) د خپلو فرهنګي لیکنو او هیلو د غوړېدو چینه او تمه ځای وګڼي او په خلاص مټ او زغرده توګه د مجلې ادارې ته خپلې لیکنې او شعرونه راواستوي.

دغه راز د مجلې اداره ټولو درنو لیکوالو ته یو ځل بیا په درنښت سر بلنه ورکوي، چې د افغاني ټولنې د ژوندانه د بېلابېلو ډګرونو او اړخونو په باب موږ ته خپلې ګټورې لیکنې راولېږي.

په درناوي

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهنګي رغونه د لومړیتوب حق لري

د شلو کلونو په بهیر کې د هېواد د ژوند د بېلابېلو خواوو د ودانیو برجونه نړول شوي، د هېواد فرهنګي شتمني د بهرنیو او کورنیو دښمنانو له خوا په شعوري او ناشعوري ډول چور او تباه کړای شوې ده. د ټول هېواد رغنده خواوې او ودانۍ ویجاړې شوي دي، هره برخه بیا رغونې او ابادۍ ته اړتیا لري، خو دا خبره د یادولو وړ ده چې په هره ټولنه او هر ځای او وخت کې تر ضرور نه ډېر ضرور کارونه موجود وي. د اړتیا په اندول باید لومړی هغه کار تر سره شي، چې ډېره زیاته اړتیا یې محسوسه وي، په دویم ګام کې ضروري او بیا همداسې نور کارونه او هڅې، خو اوس راځو دې ته چې زموږ په ټولنه کې تر ټولو لومړی، کوم کار او چارې ته اړتیا ده؟ هغه څوک چې په هېواد کې اوسېږي او ډول ډول اقتصادي فقر او ناخوالو ځپلي، هغوی ته که دا پوښتنه وړاندې کړې، نو هغوی بې درنګه دا خبره کوي، چې تر ټولو لومړی باید د اقتصاد (ډوډۍ) غم وخوړل شي، چې یو ځل ګېډه مړه شي بیا هر څه کېږي، د دوی په فکر اقتصادي ستونزې ددې سبب کېږي، چې سړی له خپل فرهنګه لرې او ان پردی کړي، دوی وایي یو څوک چې د خپل ورځني ژوند د خړوب او تېرولو وس نه لري، نو فرهنګ خو لا پرېږده چې عادي سالم فکر هم نه شي کولای او ټول ذهن ان فکري ځواک یې د اقتصادي فقر په وربېځو کې ډوب وي. ددې یادې ستونزې عملي او څرګندې بېلګې همدا اوس زموږ په هېواد کې ډېرې زیاتې دي. که د پخوانیو شمېرنو له مخې زموږ هېواد دیوې پنځه لس ملیوني بشري ټولنې په توګه په پام کې ونیسو او ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنې د مطالعې جاج واخلو، نو دا به ښه څرګنده شي چې دلته اولس د سواد او اقتصادي فقر تر څنګ له نورو ستونزو سره هم مخ دی. اوس په پښتو ژبه ډېر کتابونه چاپېږي، تقریباً د هر عنوان شمېر (۵۰۰) او یا (۱۰۰۰) ټوکه وي، خو ډېرې کمې بېلګې به پیدا کړو چې دا کتابونه دې د خرڅلاو له لارې ببرته خپل لګښت پوره کړي، نور اکثره یا خلکو ته وړیا ورکول کېږي او یا هم په کتابتونونو کې پاتې کېږي. اوس سړی له دې خبرې پوهېدلای شي، چې په یوه پنځلس ملیوني بشري ټولنه کې زر آن پنځه سوه تنه هم منظمه مطالعه نه کوي، دلته بیا همغه د کتاب پلور خبره سړي ته رایادېږي: ((هغه څوک چې پیسې لري هغه کتاب نه اخلي او هغه څوک چې مطالعه کوي هغه پیسې نه لري)) اکثره کسان اقتصادي ناخوالې زموږ د فرهنګي ودې د مخنیوي ستر عامل بولي. دهمدې اقتصادي فقر په پایله (نتیجه) کې داسې حالات پېښ شول چې زموږ د فرهنګ لپاره نا مطلوب وو. غوره بېلګه یې د کابل ښار دی، دلته د همدې ستونزو په نتیجه کې هغه فرهنګیان چې پخوا یې په ښه مینه او خلاص مټ، فرهنګي هلې ځلې کولې، د وخت په تېرېدو سره د ژوندانه پر ستونزو پر ځانګړي ډول په اقتصادي مشکلاتو اخته شول. فرهنګ او فرهنګي کار هم خپل مادي ملاتړ له لاسه ورکړ او د فعالیت کړۍ یې تنګه شوه، نو دا فرهنګیان هم په ذهني او هم په فزیکي ډول استهلاک شول او اوس یې له اکثرو د کوم نوښت او لوی فرهنګي کار هیله نه شي کېدلای.

د نوي ځوان فرهنګي کهول د ټوکېدو زمینه هم نه شته، ځکه چې مخکې پلونه ټول نړېدونکي او نړول شوي دي. ان داسې وخت هم راغی چې لیکوال د خپلو کتابتونو خرڅلاو ته کېناست. دې سره سره ځینې داسې کسان هم شته چې د هغوی فرهنګي مینه او د زړه زور تراوسه اوبه شوي نه دي او د خپل هېواد د فرهنګ ډیوه یې نیم ژواندې ساتلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس که د هېواد دننه په کابل او نورو سیمو کې د فرهنګي کار لړۍ ښه ګرمه نه ده، نو په پېښور او تر هېواده بهر ځینو نورو سیمو کې د ګڼو فرهنګیانو او افغانانو له خوا په خپلو شخصي هاند او هڅو ګڼ شمېر فرهنګي خدمتونه او کارونه ترسره کېږي. یوازې په پېښور کې دومره ګڼ شمېر بېلابېلو پښتو کتابونه چاپېږي، چې په شمېره کې ان هېواد د پخوانیو حکومتونو تر کلنیو چاپي کتابونو زیات دي، له څو کلونو راهیسې چې په هېواد کې دولتي سیستم رنګ شوی، نو شخصي او ځاني فرهنګي تشبثاتو، د دولتي فرهنګي کړنو ځای نیولی او ورو ورو زموږ هېوادوال له کتاب سره د خپلې مینې او ملګرتیا مزي ټینګوي.

د پیداګوژۍ پوهان عقیده لري چې په یوه ټولنه کې باید د ښوونې او روزنې (فرهنګي) او اقتصادي چارې دواړه سره څنګ په څنګ وده وکړي، ځکه چې دا یو له بل سره لازم او ملزوم دي. اقتصادي پرمختیا د یوې ټولنې د فرهنګ د ښېرازۍ او فرهنګي وده د یوې ټولنې د اقتصادي پرمختیا او پیاوړتیا لپاره لارې اواروي.

اوس چې زموږ هېواد له ډول ډول ستونزو سره مخامخ دی، نو زموږ هېوادوال باید کومې ستونزې لومړی حل کړي؟ څرنګه چې انسان لومړی فکر کوي او بیا عمل (کړنه)، نو کله چې د فکر خبره منځته راغله، نو دلته د ټولنې د ذهني اعمار مساله رامنځته کېږي او دا هم څرګنده خبره ده چې ذهني اعمار د فرهنګ په واسطه منځته راځي، ځکه چې فرهنګ د ټولنې مغز دی، که چېرې دا مغز سالم او نورمال وي، ټولنه د خپل ژوند تګلورې په ښه توګه تنظیمولای شي او که چېرې مغز ناروغه وي، نو ټولنیز ژوند له ګډوډۍ سره مخامخېږي، نو اوس چې موږ د خپلې دردېدلې، کړېدلې او سوځېدلې ټولنې د بیا رغونې او سوکالۍ په هیله یو، نو لومړی باید ذهني اعمار پیل کړو، کله چې د ټولنې د افرادو ذهنونه رڼا شول نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی کولای شي د همدې ذهني او فکري رڼا په غشو د لوږې، اقتصادي فقر او نورو ستونزو توره بلا وولي او ځان ترې خلاص کړي. دلته بیا هم پوښتنه راولاړېږي، چې ذهني اعمار او فرهنګي کار خو هم لګښت او پیسو ته اړتیا لري، دا پیسې به له کومه شي؟ د دې پوښتنې په ځواب کې باید ووایو، له نېکه مرغه یو شمېر افغانان له اقتصادي پلوه ښه ژوند کوي، دوی باید د خپلې پانګې یوه برخه فرهنګیانو ته د فرهنګي خدمتونو لپاره ورکړي چې هغوی پرې هم خپل ژوند وژغوري او هم فرهنګي خدمتونه ترسره کړي. دهمدې فرهنګي خدمتونو په پایله کې به د ټولنې د وګړیو ذهنونه روښانه شي، خپل دوست او دښمن په ښه کړي، د خپل ژوند تګلوري به په دقیق ډول وپېژني، ټولنیز فکر او هېوادنۍ مینه به یې په زړونو کې په ولولو شي او په پای کې به له ټولو ستونزو څخه مخ سور او بریمن راووزي.

په درنښت

د همداسې یوې هیلې د برې په هیله

اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فرهنګي چارو او اړتیاوو په باب څو وړاندیزونه

د شل کلنې جګړې په ترخ کې بېلابېلو بهرنیو او کورنیو لاملونو او بېلابېلو ډلو هر یو په خپل وار سره د افغانستان فرهنګ او معنوي ژوند ته درانه زیانونه واړول.

دملي موزیم بېلابېل یو لک اثار چور شول، سیمه ییز موزیمونه وران شول، په زرګونو ښوونځي ړنګ شول، د لوړو زده کړو په لسګونو مرکزونه وران شول، په لسګونو ملیونه ټوکه بېلابېل کتابونه چور او وسېزل شول، د راډیو او ټلویزیون دستګاوې ورانې شوې، هر کلتوري او علمي مرکز ته له یو نه یو لوري زیانونه او خطرونه متوجه شول او د دې ترڅنګ دهېواد نوره کلتوري شتمني چې په فزیکي ډول نه ترسترګو کېږي او یوازې په مانیزه توګه او دودیز ډول لکه د زړونو سپېڅلتیا، ساده ښکلا، ننګ، مېلمه پالنه، مینه، غیرت او داسې نور، زموږ په ټولنه کې موجود وو، هم له جدي ګواښ سره مخامخ شول. څومره چې جګړه غځېدله، نو بیا هماغومره اقتصادي ناورین ورو ورو دومره زیات شو، چې د ټولنو د وګړو پر ستوني یې خپسې کېنولې، کله چې پر ۱۳۷۱ل کال د یوې توطیې له مخې د افغانستان دولتي جوړښت ړنګ او په هېواد کې بېلابېلې ډلې پر بېلابېلو سیمو واکمنې شوې، نو د هېواد فني او مسلکي کدرونه په تېره بیا فرهنګیان لاس تر زنې کېناستل، هغو کسانو چې فزیکي کار یې له مسلک سره اړخ لګولای شو، فزیکي خواریو او درنو کارونو او ځینو نورو یې ازاد کار او کسب ته مخه کړه، مسلک او رسمي زده کړه د ډوډۍ دګټلو له وسیلې نه ووتل او هر چا له خپلې تحصیلي څانګې جلا پر یو بل نوي کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس پورې کړ، خو لیکوال، شاعران، قلموال او په یوه مانا فرهنگیان بیا ددې کار هم نه وو، له یوې خوا له اقتصادي ناورین سره مخامخ شول، له بلې خوا یې د هنر دمینه والو او لېوالو ډگر تش کړای شو او ان د هغوی د کلونو زیار او لاسته راوړنې، کلتوري او هنري پانگې ته د بې ارزښتی په سترگو وکتل شول. لیکوالو او فرهنگیانو په ټولنه کې د خپل درنښت، حقوقي شخصیت او ثابت نوم په وجه هم نه شو کولای د ژوند د تغذیې یو درېیم یا دویم کار ته لاس واچوي او نه هم له ذهني، رواني او ان فزیکي پلوه د دې جوگه وو چې په دې ناوړه بیړنیو شرایطو کې د ژوند خړوبېدنې یوه بله لار ومومي. په پایله کې د ټولنې د نورو وگړو په انډول د فرهنگیانو ژوند له زیاتو ستونزو سره مخامخ شو، ډول ډول ذهني او رواني ناروغیو یې هم د ذهن رگونه ونیول، بیا داسې وخت راغی چې نه دژوند شول او نه هم د فرهنگي او پوهنیز کار.

کله چې په افغانستان کې دولت ړنگ کړای شو، فرهنگي مسوولیت او فرهنگي کار یوازې دملتپالو او فرهنگپالو افغانانو پر غاړه پرېوت. دوی دامکان او خپل وس تر بریده تر هېواد دننه او تر هېواده بهر پر فرهنگي او علمي کړنو لاس پورې کړ، تر یوه حده د دوی هڅو مثبته نتیجه او ثمره ورکړه. اوس تر هېواد بهر یوازې په خپرنی برخه کې په لسگونو عنوانه بېلابېلې ازادې خپرونې خپرېږي او هم تر هېواد دننه د واکمنو تر واکمنی لاندې یو شمېر خپرونې کېږي. خو دا دواړه حالته په خپل ځای برياوې او نیمگړتیاوې لري. تر هېواد دننه خپرونې یوازې د واکمنو د اند ښکارندویي کوي او یو ټاکلی تگلوری تعقیبوي او د ټولنې د اکثرو وگړو ذهن او ذوق نه شي خړوبولای.

تر هېواده د باندې خپرونو یوه برخه پر ځینو ملي، سیمه ییزو او تنظیمي ناروغیو اخته ده او ځینې یې د سوداگرۍ او یوازې د ډوډۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیدا کولو وسیلې دي، د دې خپرونو بله نیمګړتیا دا ده چې ډېره کمه برخه یې هم د هېواد داخل ته نه رسېږي.

تر هېواده بهر د خپرېدونکو خپرونو په باب د یاد وړ بل ټکی دا دی چې د دې یو زیات شمېر خپرونې د افغان فرهنګپالو په مالي لګښت او زیار خپرېږي، نو داسې هیله کېږي، چې دا خپرونې باید زموږ په ټولنه او کلتوري بهیر کې مثبته اغېزه وکړي. دا خپرونې چې په کوم نېک نیت او هیله خپرېږي، په عمل کې په پوره ډول همدا هیله نه پوره کوي. کله کله د دې ډول خپرونو د مالي تمویلوونکو او فني چلوونکو په نیتونو او اندودونو (د فکر طرزونو) ترمنځ واټن منځته راځي او دا خپرونې یوازې د فني چلوونکو تر انحصار لاندې راځي. ځینې وخت دا چلوونکي د دې پرځای چې زموږ د فرهنګي بهیر، ټولنیز ژوند او فرهنګیانو ورځنۍ ستونزې په پام کې ونیسي او هغو ته ځواب ورکړي. خپله ځاني سلیقه او ستونزمن فرهنګي ژوند او د دې ډول فرهنګیانو ترمنځ د احساس او اند واټن رامنځته کېږي.

ښه خبره به دا وي چې تر هر څه دمخه باید زموږ فرهنګي اړتیاوې او ستونزې په ګوته او د حل لارې یې ولټول شي، لومړی، دویم، درېیم، ضرورت باید وټاکل شي او حل یې له لومړي نه پیل شي.

زموږ د فرهنګیانو ستونزې هم یو ډول نه دي،په کابل کې د فرهنګیانو لویې ستونزې دا دي، چې د ژوند تر پېټي لاندې خپلو فرهنګي کارونو او هڅو ته وده نه شي ورکولای، د لیکوالو ذهني او فزیکي ځواک د ژوند د پایدنې په لاره کې مصروف دی، له اقتصادي ستونزو راپیدا شوي ذهني فشارونه هم د لیکوالو د فرهنګي کار ستر خنډ دی.

په پېښور کې بیا بېل کلتور حاکم دی، دلته زموږ لیکوال که د اوسني کابل په انډول له اقتصادي پلوه تر ډېر فشار لاندې نه دي، خو له ذهني

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلوه پر خپل اقتصادي ژوند ډاډه نه دي. ځینې فرهنګیان کوښښ کوي چې د خپل ورځیني ژوند د خړوب تر څنګه د سبا غمه هم وخوري، نو په دې وجه څو ځایه فرهنګي او نا فرهنګي کارونو ته لاس اچوي. د لیکوالو انرژي او فکري ځواک پر بېلابېلو کارونو وېشل کېږي او د هیلې وړ فرهنګي کار ثمره ترې لاسته نه راځي.

یو زیات شمېر فرهنګیان دلته هم د وزګارتیا په وجه له ډول ډول ستونزو سره مخامخ دي. یو شمېر نور یې له خپل مسلک نه لرې دویم او درېیم ورځیني ګټندوی کار ته لاس اچوي او په دې ډول دخپل ژوند پېټی اوچتوي. یو شمېر نور چې په ځینو موسسو او په پیسو مالامال ادارو کې د کار په پیدا کولو بریالي شوي، د پیسو په مینه کې یې ورو ورو خپل فرهنګي هویت او ارزښت ډوبېږي او د وخت په تېرېدو سره کېدی شي، لیکوال پر سوداګر واوړي.

یو شمېر نور کاري لیکوال د ژوند د مجبوریتونو له کبله د څېړنیز او تخلیقي کار پر ځای د خپرونو پر تخنیکي چارو مصروف دي، چې د دوی اصلي کار ته زیان ورپېښوي. تر ټولو د یاد وړ خبره داده چې په پېښور کې داسې یو نا مطلوب پانګوالي کلتور واکمن او واکمنېږي چې معیار یې له مشروعو او نامشروع لارو د پیسو ګټل دي. هغه ټولنیز کلتور چې په هېواد کې د فرهنګیانو او فرهنګي حلقو تر منځ موجود و، د هغو ډېره برخه دلته په پېښور کې د افغان لیکوالو او فرهنګیانو ترمنځ نه شته او لا د مسخه کېدو په حال کې دی.

یو شمېر افغان لیکوالو او فرهنګیانو چې لویدیځ او ځینې نورو هېوادو ته یې پناه ور وړې، تراوسه پورې یې تر ډېره بریده له خپل هېواد، اولس او کلتور سره خپله مینه او ذهني اړیکي ساتلي، په همدې وجه هلته هم ګڼ شمېر افغاني خپرونې او اثار خپروي. د دوی د مرستو لړۍ ان تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښوره هم رارسي او دلته پرې ګڼ شمېر فرهنګي او علمي اثار خپرېږي. دا لیکوال او فرهنګیان کېدی شي د ژوند تر پایه له خپل هېواد او کلتور سره خپله دا مینه همداسې ګرمه وساتي، خو د هغو له راتلونکي نسل نه دا هیله کېدی نه شي.

له لویدیځ څخه د فرهنګي کار لپاره د افغانانو رالېږلې مرستې که په دقیق ډول او مناسبه توګه ونه کارول شي نو په دې برخه کې هم ستونزې راولاړېدلای شي، اوس پېښور او غرب کې د مېشتو افغان فرهنګیانو ترمنځ د فرهنګي همکارۍ ښه ګرمه لړۍ روانه ده، خو اوس دا پوښتنه راولاړېږي چې ایا دا فرهنګي هڅې ځومره اغېزمنې دي او زموږ په ټولنه کې د فرهنګي خلا د ډکولو جوګه کېدی شي او که نه؟

اساسي خبره داده چې فرهنګي خلا تر هېواد دننه رامنځته شوې ده، باید داسې هڅې تر سره شي چې په یو نه یو ډول دا خلا ډکه شي، ترټولو لومړی باید د هغو فرهنګیانو غم وخوړل شي چې په هېواد کې اوسېږي. فرهنګي کار یې یا کمزوری شوی، یا پر ټپه ولاړ دی او یا هم دمسخه کېدو پر لوري روان دی، هغه اغېز چې یو فرهنګي کار یې زموږ د ټولنې په دننه کې شیندلای شي، د ټولنې د باندې یې نه شي ترسره کولای. دا خبره هم د یاد وړ ده چې که یو فرهنګي کار زموږ د ټولنې لپاره وي، نو باید کوښښ وشي چې زموږ ټولنې ته انتقال شي.

دلته کېدی شي ځینو کسانو ته دا پوښتنه راپیدا شي چې د هېواد په داخل کې خو د واکمنو دسختو او تنګو شرایطو او نورو ستونزو له امله ازاد فرهنګي کار ترسره کېدی نه شي. باید وویل شي چې یو واکمن که هر څومره د لنډ او تنګ فکر خاوند هم وي، بیا هم په څرګند ډول د یو ګټور ټولنیز او فرهنګي کار مخه نه نیسي، بله خبره دا ده چې له همدې واکمنو سره په دې اړه غږېدل او د هغوی قانع کول په خپله یو فرهنګي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار دی. که چېرې تر هېواده د باندې افغان فرهنګپال، فرهنګیال او ملي سوداګر هغه ګټور علمي او کلتوري فعالیتونه چې تر هېواده د باندې یې پیل کړي، په یوه نه یو ډول د هېواد داخل ته ولېږدوي، نو ګټه به یې تر اوسني حالته څو ځله زیاته شي. یو خو به یو شمېر فرهنګیانو ته چې اوس هلته له وزګارتیا او ستونزو سره مخامخ دي، یوه فرهنګي بوختیا پیداشي. له هېواده به د نورو فرهنګیانو د راوتلو او لېږد مخه ونیول شي، د افغانانو پانګه به بېرته د افغانستان غېږې ته ورشي. په دواړو خواوو کې به زموږ هېواد ګټه وکړي؛ هم به زموږ ټولنې ته کتاب وړاندې شي او هم به یې لګښت بېرته زموږ هېواد ته پاتې شي.

اوس چې په پاکستان او نورو ځایونو کې څه خپرونې کېږي، نو له مالي ګټې سره سره یې لګښت ټول د پاکستان او نورو هېوادو لمن ته لوېږي. کله چې یوازې کتاب موږ ته راپاتې شي نو بیا مجبور یو چې یوه برخه یې هېواد ته ولېږدوو، دهغو د پوست لګښت هم د همدې هېواد په ګټه پرېوزي او نورې ستونزې خو یې لا پرېږده.

تر هېواده د باندې د افغانانو له خوا چاپېدونکې خپرونې او اثار که له یوې خوا د ورځیني چاپ په ګاڼه ښکلي شوي، نوله بلې خوا باید د خپل لوستونکي او ملت دژوند اقتصادي کچه هم په پام کې ونیسي. که یو اثر ډېر مانیز ارزښت هم ولري، خو چې د اقتصادي ستونزو په وجه یې لوستونکی د اخیستو وس ونه لري، نو بیا یې هم چاپ ډېر ګټور نه پرېوزي. په تېرو دوو لسیزو کې زموږ په هېواد کې تر شل ملیونو ټوکو، زیات کتابونه له منځه وړل شوي دي، نو اوس د کتابونو د زیات شمېر چاپ ته اړتیا ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته باید دلومړۍ درجې کاغذ پرڅای، دویمه درجه او درېیمه درجه کاغذ څخه کار واخیستل شي، چې د یو پرځای دوه ټوکه کتابونه چاپ شي او د یو تن پرځای دوو تنو ته ورسېږي.

په پای کې یو ځل بیا وایو چې موږ باید خپلې فرهنگي اړتیاوې تشخیص او د ضرورت په انډول دهغو د حل لپاره په مینه او ولوله، اند او ځواک هلې ځلې وکړو.

د همدې ارمان د پلي کېدو په هیله

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله یو کلنه شوه

د ۱۳۷۵ کال په بهیر کې د هیلې مجلې د چاپ او خپراوي لپاره د ځو تنو پښتنو لیکوالو له خوا هلې ځلې پیل شوې، ددې هلو ځلو مقصد دا و چې په پښتو ژبه یوه داسې خپلواکه، ناپېیلې، فرهنګي او ټولنیزه مجله چاپ شي، چې هغه په رښتیا سره هم خپلواکه او ناپېیلې وي، په پای کې دا هلې ځلې یوې مثمرې پایلې (نتیجې) ته ورسېدې او د ۱۳۷٦ل کال د (وري-غويي) پر میاشت، د هیلې مجلې لومړنۍ ګڼه چاپ شوه، له هغه راهیسې شپږ ګڼې چاپ شوې چې په ټولیز ډول یې د هېواد د لیکوالو تر دوه سوو عنوانونو زیات ډول ډول لیکنې او شعرونه خپاره کړي دي.

هیله د یو کال په بهیر کې ښه وځلېده، ډېر لوستونکي یې پیدا کړل او ډېر مینه وال، ډېرو لیکوالو له هیلې مجلې سره له کوم مادي امتیاز پرته همکاري وکړه او د نورې ملګرتیا ډاډ یې څرګند کړ. یو شمېر کسانو له بهر او یو شمېر نورو په پېښور او نورو سیمو کې په مجله کې کلنۍ ګډون وکړ.

هیلې مجلې له خپلو بریاوو سره سره نمیګړتیاوې هم لرلې او انتقادونه هم پرې راخواره وو. د انتقادونو زیاته برخه د مجلې فني، مسلکي او علمي چارو ته متوجه نه وه، بلکې اکثرو یې ژبني تومنه لرله او د دې ډول انتقاد کوونکو نیوکه همدا وه چې تاسو ولې دا مجله ټوله په پښتو چاپوئ! دا انتقادونه یوازې د انتقاد او نیوکې تر پولې نه پاتې کېدل، بلکې د دښمنۍ، کینې او تعصب تر بریده هم رسېدل، ددې ډول انتقادونو په مقابل لوري کې بیا ډېرې ستاینې او مننې هم رارسېدلې، هغوی پر همدې خبره ټینګار کاوه، چې ټوله مجله باید پښتو وي او همدا مجله ده چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د زړه باد ایستلای او د زړونو غوټې مو اوارولای شي، دوی دا خبره هم کوله چې خپلې ژبې ته خدمت کول او د خپل فرهنګ پالنه د نورو د فرهنګ د دښمنۍ مانا نه لري. هر څوک حق لري چې خپل فرهنګ ته په خپله کار وکړي، په داسې حال کې چې زموږ ژبه او فرهنګ دې ډېر زړه سوي، لاس نیوي او خدمت ته اړتیا ولري او موږ دې د نورو د ژبې او فرهنګ په چوپړ لګیا یو، دا نه یوازې خپل فرهنګ سره بې پروایي ده، بلکې له هغه سره لوی خیانت هم دی. خدای پاک پښتانه لیکوال د پښتو او پښتني فرهنګ د خدمت لپاره خلق کړي او همدارنګه د نورو ژبو فرهنګیان د خپلو ژبو لپاره، خو څوک که ددې وس لري چې د خپلې ژبې تر څنګ د نورو فرهنګي بار هم اوچت کړي نو دا د هغه په نړۍ لید او ځواک پورې اړه لري، خو موږ نه غواړو ې زموږ د لیکوالو په ځواک او انرژۍ دې د نورو فرهنګ وپړسېږي او بیا دې زموږ ژبه او فرهنګ تر ستوني تېر کړي. هیلې مجلې د همدغسې متضادو نظرونو په کړلېچونو کې خپله لاره پرانیستله او هغه څه چې وږ وو هغه یې په خپلو پاڼو کې ځای کړل. د ژورنالیستیکو او علمي معیارونو په اړه یې د لوستونکو نظریې او وړاندیزونه په ځیرتیا سره وڅېړل او د امکان تر حده یې عملي کړل او هغه نظرونه او انتقادونه چې د ځانګړې کینې او تعصب له مورچله راګوزار شوي وو، پر هغوی یې غټه تیره کېښوده.

د اداري پرسونل د ډېر کم حد په پام کې نیولو سره موږ پر دې بریالي نه شولو چې د مجلې ټولو مینوالو او لېوالو ته مجله پر ټاکلي وخت ورسوو، خو بیا هم اداره تر یوه بریده په دې برخه کې بریمنه وه، موږ هیله لرله چې په بهر کې به د ځینو افغانانو د ګډون له لارې د مجلې د مالي ستونزو زیاته برخه حل کړو، خو تراوسه پورې کم شمېر کسانو په مجله کې ګډون کړی، سره له دې چې د تېر یو کال په بهیر کې د مجلې ټول لګښت د هېواد ځوان نوښتګر شاعر عبدالمالک بېکسیار له خوا ورکړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی او اوس یې هم خپل ډاډلیک رالېږلی او پکې لیکلي یې دي ((که نور هېڅوک هم له مجلې سره مالي مرسته ونه کړي نو زه خو درته لکه غر هسې ولاړ یم)).

د ښاغلي بېکسیار دا خوشال خانی هوډ د قدر وړ دی، خو ښه به دا وي چې په لویدیځ کې زموږ فرهنگیان هم د ده په شان هوډ وکړي او یا د ده مټ پیاوړی کړي.

د هیلې مجلې اداره غواړي تر وروستي بریده له ټولو مشکلاتو سره مقابله وکړي او مجله د ۱۳۷٦ کال په شان او ان تر دې لا هم ښه لوستونکو ته وړاندې کړي. خدای(ج) دې وکړي، چې د مشکلاتو بېلابېل ډولونه زموږ قلمونو، هڅو او هیلو ته زندۍ وا نه چوي تر څو زموږ هیله ناهیلې نه شي او گران لوستونکي او غمځپلي هېوادوال له خپلې کوچنۍ، خو له هیلو ډکې ((هیلې)) بې برخې نه شي.

په پای کې له ټولو هغو درنو لیکوالو، شاعرانو او پوهانو نه د زړه له کومې مننه کوو، چې په تېر یوه کال کې یې له هېڅ ډول امتیاز پرته د هیلې مجلې ادارې ته خپلې لیکنې، شعرونه او رغوونکې نظریې او وړاندیزونه رالېږلي دي.

کور مو ودان او هیلې مو له هیلو ډکې اوسه

په درناوي

اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فرهنګي چارو سمون او ملګرتیا ته اړتیا ده

که له یوې خوا زموږ د هېواد کلتور په تېرو شلو کلونو کې له سترو ناورینونو سره مخامخ شوی او ګڼ شمېر فرهنګي بنسټونه او مرکزونه له منځه وړل شوي دي،نو له بلې خوا زموږ د هېواد لیکوال، شاعران، قلموال او په ټولیزه مانا فرهنګیان هم غلي او ارام ناست نه دي. دوی د خپل وس تر بریده خپلو فرهنګي هڅو ته دوام ورکړی، په ډېر زړه چاودون و زیارېې علمي اوفرهنګي هڅې سرته رسولي دي، دا فرهنګي هڅې په هېواد کې هم ترسره شوي او تر هېواده بهر هم.

تر ۱۳۷۱ل کاله پورې چې په افغانستان کې ښارونه او په تېره لوی ښارونه او د دولت فزیکي جوړښت اوساختمان څه ناڅه روغ وو، نو یو لړ علمي او کلتوري کارونه هم تر سره کېدل، داچې له فکري پلوه واکمنو کومه ایډیالوژي تعقیبوله اود هغو لپاره یې له څه ډول دولتي امکاناتو نه ګټه پورته کوله، دا یو بېل بحث دی، خو د دولت د چوکاټ د سلامتیا له کبله ډېرو زیاتو فرهنګي مرکزونو چې له سیاست سره یې تړاو نه درلود او یوه اندازه ناتنظیمي فرهنګي کارونه په پېښور کې هم په نسبي توګه په عادي ډول تر سره کېدل.

کله چې د ۱۳۷۱ل کال په لومړیو کې د ګاونډیو هېوادونو په مرسته د افغانانو د کلونو کلونو حکومتي رغښت او بنسټونه ونړول شول، نو هر څه یو پناه شول، له هېواد نه د علمي کدرونو د وتلو لړۍ نوره هم ګړندۍ او زیاته شوه.

څرنګه چې دولتي دستګاه سخته زیانمنه شوه، نو یو شمېر فرهنګیانو په خپلو شخصي تشبثاتو او هلو ځلو د فرهنګي کارونو ترسره کولوته ملا وتړله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هڅې د دولت په اندول هېڅ د یادونې او پرتلې وړ نه دي، خو بیا هم د دوی د ځاني احساس او نیکو هلو ځلو ښکارندویي کوي.

یو شمېر نورو لیکوالو، فرهنګیانو او فرهنګپالو تر هېواده د باندې فرهنګي هڅې پیل کړې، دا فرهنګي هڅې تر یوه حده برېمنې وې، اوس ګڼ شمېر اخبارونه، مجلې او بېلابېل کتابونه چاپېږي، پېښور اوس د یو فرهنګي جهاد مرکز دی، هغه اخبارونه او مجلې چې تر هېواده دباندې خپرېږي، د هغوی شکلي جوړښت او کچه ښکلې وي، خو د ځینو لیکنو کمی په کې احساسېږي، په ځانګړي ډول د هېواد د ورځني ژوند د پېښو، فرهنګي فعالیتونو او د خلکو د ټولنیز ژوند د کړاوونو په باب ډېر زیات مطالب نه لري، د دې وجه داده چې هغوی ته په ډېرې سختۍ سره د هېواد دننه پېښو په اړه د لومړي لاس لیکنې ورسېږي.

د دې خپرونو بله ستونزه داده چې ډېر کم شمېر یې د هېواد داخل ته رسېږي، د هېواد داخل کې چې کومې خپرونې کېږي هغه هم بهر کې د ګوتو په شمېر افغانانو ته ور رسېږي، نو په دې وجه د یو بل له خپرونو او د هغو له محتویاتو څخه پوره نه خبرېږي، تر هېواده بهر چې کومې خپرونې کېږي، د هغو یوه بله ستونزه داده چې ځینې یې تکراري لیکنې خپروي، ددې تر څنګ بیابهر کې د خپرېدونکو افغاني خپرونو یوه لویه ښېګڼه دا ده چې دوی د نورې نړۍ نوی ژوند او نوې تخنیکپوهنې په اړه په زړه پورې لیکنې خپروي، چې تر اوسه د هېواد کورنۍ خپرونې ترې بې برخې دي. همدغه ستونزې او ځینې نور عوامل د دې غوښتنه کوي چې ټول افغان فرهنګیان باید خپلو فرهنګي چارو ته سمون ورکړي، دا کار د یوې فرهنګي ملګرتیا له لارې ترسره کېدی شي، داسې چې څو تنه فرهنګیان دا دنده پر غاړه واخلي چې د افغاني خپرونو د یو رنګۍ او سمون لپاره کار وکړي او نور فرهنګیان باید له دوی سره مرسته وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کسانو دنده به دا وي چې دوی په هېواد کې دننه لیکوالو او فرهنگیانو هغه لیکنې چې د هېواد داخل کې یې د چاپ او خپراوي امکان نه وي، تر هېواد بهر خپرونو ته ورسوي او هغه لیکنې چې د نوې تخنیکپوهنې او متمدنې نړۍ د ژوند او تجربو په اړه لیکل کېږي او ځینې وخت په تکراري ډول خپرېږي، هغه دې د هېواد کورنیو خپرونو ته چې تر اوسه لا دا ډول مطالب نه لري، ورکړي، همدا راز د ژوند په نورو ډگرونو کې دې د هېواد مېشتو فرهنگیانو او په بهر کې مېشتو افغان فرهنگیانو تر منځ اړیکي ټینگ شي، چې د یو بل له ستونزو خبر شي، یو بل سره قلمي او فرهنگي همکاري وکړي او په پای کې ټولې افغاني خپرونې پر داسې لیکې روانې شي، چې هغه د هېواد د ملي واکمنۍ او ملي یو والي د ټینگښت، د اولس د ذهني کچې د اوچتیا او د خلکو د سوکالۍ په یوې اغېزمنې وسیلې بدلې شي.

د همداسې یوې فرهنگي ملگرتیا په هیله

په درنښت

اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د ازادو خپرونو ستونزې

په هره ټولنه کې ازادې خپرونې د ژوند د یو لړ مهمو اړتیاوو د پوره کولو لپاره رامنځته کېږي. د ولس په ذهني، کلتوري، اقتصادي او د ژوند د نورو برخو په لوړتیا او پرمختیا کې برخه اخلي. هغه ټولنې چې پرمختللې دي او د لوستوالو شمېر یې زیات دی په هغو کې په ټولیز ډول ټول مطبوعات او په ځانګړي ډول خپلواک مطبوعات د خلکو په ذهني پیوستون کې ستره برخه لري. دا خپرونې د خپل لګښت د دوراني حرکت په نتیجه کې نه یوازې دا چې خپل ژوند تضمینوي، بلکې ډېرې مالي ګټې هم ترلاسه کوي. د امریکا متحده ایالاتونه به د بېلګې په توګه یاد کړو. اوس په دې هېواد کې په هره میاشت کې ((یوولس زره عنوانه)) بېلابېلې دولتي او خپلواکې خپرونې خپرېږي، چې دهرې یوې مهالنۍ تېراژ ملیونونو ټوکو ته رسېږي او همدارنګه په سلګونو خپلواک تلویزیوني چینلونه پر خپرونو بوخت دي.

یوه ورځپاڼه به په پام کې ونیسو چې هره ورځ یې په ملیونو ګڼې چاپېږي، که په هره ګڼه کې لږ تر لږه پینځه ویشت سېنټه ګټه وکړي، هغه ورځپاڼه چې هره ورځ د دوو ملیونو په تیراژ چاپېږي نو ورځنۍ ګټه به یې پینځه لکه امریکایي ډالره شي او هغه بې شمېره پیسې چې دوی په هره ګڼه کې له ګڼو اعلانونو څخه ترلاسه کوي، هغه خو لاپرځای پرېږده. د دې وجه داده چې هلته اکثره خلک اخبار لولي او د ژوند یو نه یو ضرورت یې په ورځپاڼې او یا خپرونې پورې تړلی وي. پانګوال، صنعتکاران او سوداګر اخبار د خپلو اقتصادي معاملو او ګټې د تبلیغ لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه وسیله ګڼي. هغه کسان چې په دې خپرونو کې کار کوي هغوی نه یوازې دا چې کولای شي له دې لارې خپل ورځینی ژوند ښه خړوب کړي، بلکې له فکري پلوه هم خپلواک او هڅاند پاتې کېدی شي، خو په وروسته پاتې ټولنو کې بیا داسې نه ده؛ په وروسته پاتې ټولنو کې د ژوند اکثره کارونه وروسته پاتې وي. په داسې ټولنو کې خپرونې او ډله ییز ارتباطي وسایل اکثره د واکمنو تر واک لاندې وي او د هغو خپلواکي، د خپل واک د کاواکه کولو په لاره کې یو مهم فکتور ګڼي، نو تر خپله وسه کوښښ کوي چې خپرونې په خپل واک کې وساتي.

په دې کار او چار کې یوازې واکمن ملامت نه دي، هغه ټولنه چې نالوستې وي په هغه کې خپله مطبوعات هم څه دروند اغېز نه شي ښندلای؛ نالوسته شخص ته اخبار یا مجله ورکول، کڼو ته د ډول وهلو مثال لري. وروسته پاتې ټولنې د لوستوالو د کمښت تر څنګ پر اقتصادي ستونزو هم اخته وي. د دوی لومړی اړتیا دا وي چې څنګه د ژوند د اړتیا وړ لومړني مواد لاسته راوړي، چې ژوندي پاتې شي. د ژوند د دویم، دریېم او څلورم ضرورت د پوره کولو لپاره ورته ډېره لار پاتې وي. له همدې کبله په داسې ټولنو کې خپرونې ښه وده نه شي کولای. هغه خپرونې چې د واکمنو په لاس کې وي، لګښت یې د حکومت له خوا ورکول کېږي، پرته له دې چې خلک یې لولي او که نه؟ پیسې پرې ورکوي او که نه؟ خپل لګښت بېرته ترلاسه کوي او که نه؟ واکمن مجبور دي چې د خپلو هیلو د پوره کولو لپاره د هغو لګښت ورکړي، په دې منځ کې که یوې نیمې خپلواکې خپرونې ته هم اجازه ورکړي، نو هغه به هم د واکمنو مالي مرستې ته اړه وي، ځکه چې دا خپرونې د خرڅلاو له لارې خپل شوی لګښت نه پوره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په ټولنه کې هم مطبوعات پر همدې رنځ اخته دي. لومړی دا چې د ټولنې ډېره زیاته برخه نالوستې ده، دویم دا چې څوک دولتي خپرونې چندانې نه لولي او په ازادو خپرونو پیسې نه ورکوي او یا یې نه شي ورکولای، نو ځکه دلته مطبوعات له سخت خنډ سره مخ دي.

اوس اوس تر هېواده بهر د یو شمېر اشخاصو او فرهنګیانو په مرسته یو شمېر خپلواکې مهالنۍ مجلې او اخبارونه چاپېږي، خو یو یې هم د خرڅلاو له لارې بېرته خپل لګښت نه شي پوره کولای. اکثره دا خپرونې په وړیا ډول وېشل کېږي او د خرڅلاو بازار یې نه یوازې دا چې ډېر سوړ دی، بلکې اصلاً بېخي نه شته.

دا خپرونې که څه هم د چاپ تېراژ یې کم وي، خو دا چې لګښت یې د یو او یا هم دوو دریو تنو له خوا ورکول کېږي، نو پر تمویلوونکو باندې ډېر دروند مالي بار پرېوزي او نه شي کولای تر پایه پورې په یوازې ځان دومره مالي بار وزغمي.

((هیله)) مجله هم یوه له هغو ازادو خپرونو څخه ده، چې ټول لګښت یې تراوسه پورې د یو شخص (د هېواد تکړه لیکوال او شاعر عبدالمالک بېکسیار) له خوا ورکول کېږي او تراوسه پورې د هغه د لاس په خولو چلېږي.

((هیله)) (۵۰۰) ګڼې چاپېږي چې یو شمېر یې کابل، جلال اباد، پېښور کې وېشل کېږي، یو شمېر یې بهر ته لېږل کېږي او یو شمېر یې خرڅلاو ته وړاندې کېږي.

څرنګه چې د ((هیلې)) مجلې اصلي او اساسي موخه خپل افغاني فرهنګ ته خدمت کول دي او غواړي په دې وسیله د خپل فرهنګ د ژوندي ساتلو لپاره هېوادوالو ته لږ تر لږه یو فکر شانې ورکړي، نو که په هېواد کې وړیا وېشل کېږي، دا کار د یو ضرورت له مخې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه کسان چې تر هېواده د باندې اوسېږي او اقتصادي وس لري، له هغو څخه موږ ډېره هیله لرو، چې له مجلې سره به مالي مرسته وکړي، خو تراوسه پورې یوازې څو تنو په هیله کې کلنی ګډون کړی دی. اوس له هرځایه د مجلې د ستاینې په باب ګڼ شمېر لیکونه راځي، خو د هغه چا چې مالي وس رسېږي، تر اوسه یې دمجلې د ادارې مالي لاسنیوی نه دی کړی، نو په همدې وجه مجله له مالي ستونزو سره مخ ده او دا خبره هم مشکله ده چې د یوې مجلې ټول لګښت دې تر پایه پورې د یو شخص پر غاړه وي.

له هغو کسانو څخه چې مالي پانګه لري، دا هیله لرو چې پر خپل فرهنګ زړه وسېزي او د خپل فرهنګ د غوړېدنې لپاره د هیلې مجلې مالي ستونزې غوڅې کړي او که نه ددې وېره شته چې ((هیله)) نهیلې شي.

د هېواد د ړنګ شوي او سېزل شوي
فرهنګ د رغونې او غوړېدنې په هیله
دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېواد ملي یووالی او د فرهنګیانو نوې هیلې

په تېرو څو میاشتو کې په هېواد کې سیاسي او پوځي بدلونونو دا په ډاګه کړه چې افغانستان یو نه تجزیه کېدونکی هېواد دی او هېڅکله به هم د دې هېواد بهرني او کورني دښمنان پر دې بریالي نه شي، چې تجزیه غوښتونکي خوبونه او پلانونه عملي کړي.

هغوی چې پرون د ځینو نورو په لمسه په هېواد کې د تجزیې د لومړي ګام په توګه د فدرېشن یا فدرالیزم شعارونه پورته کول، نن یې هیلې شعارونه او پلانونه تر خاورو لاندې شول او پردي ملاتړي یې هم په شرمونو وشرمېدل او لا شرمېږي.

دا څرګنده خبره ده چې له ځینو پلورل شویو افغانانو پرته نور ټول افغانان له خپل هېواد سره دومره مینه لري، چې د نړۍ په ټول تاریخ کې به یې بېلګه کمه پیدا شي. افغانانو په خپلو بې ساري قربانیو او اتلولیو سره د نړۍ په سیاسي او ملي پېښلیک کې یو بې مثاله ریکارډ ټینګ کړی دی. هر وخت چې زموږ هېواد له کوم کورني ناورین او بهرني ناتار سره مخامخ شوی، نو د فرهنګیانو او قلم د خاوندانو ذهنونه او زړونه یې تر ټولو زیات متاثر کړي دي. دوی خپل درد او احساس د قلم په روح کې پو کړی. د خلکو ولولې یې راپارولي او په پایله کې یې ټول ولس د یو ستر فکري، ذهني، فزیکي او ولولیز ځواک په توګه د دښمن د مقابلې جوګه کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تېرو شلو کلونو په لومړۍ لسیزه کې چې هېواد نېغ په نېغه د سره استعمار له یرغل، ښکېلاک او ناورین سره مخ و، نو د هېواد د فرهنگیانو له زړونو څه، چې له قلمونو څخه هم وینې څڅېدلې، کله چې سره ښکېلاک زبردسته ماتې وخوړه او بیا د پاڼې بڼه بدله شوه، نو ظاهراً خو داسې برېښېده چې موخه ترلاسه شوې، خو دا لا ډېرو ته څرگنده نه وه چې ((لوبه)) ختمه نه ده، بیا د دې ((لویې لوبې)) بل پړاو پیل شو. په دې پړاو کې د هېواد اکثره هغه مادي او مانیزه شتمني چې تر دې دمه له تېرو ناتارونو څخه خوندي وه، هم تباه کړای شوه. سربېره پر دې داسې ډلې او ډلگۍ هم د سیاست ډگر ته راووتلې، چې په ښکاره او څرگند ډول یې افغانستان ضد او افغان ضد شعارونه ورکول او د پردیپالنې په لباس پوښل شوي وو. دې ډلو ته دومره ځواک او حرکت ورکړای شو چې هره یوه د هېواد ملي رغښت د ویجاړتیا او بربادۍ لپاره په ښکاره او پټه خپل پلانونه د عمل ډگر ته وړاندې کول. دوی په بهر کې هم زیات بهرني ملاتړي درلودل، په ځانگړي ډول ځینو هغو هېوادونو چې د زمانې په اوږدوکې یې یو وخت له افغانانو څخه ماتې خوړلې وه. له رواني پلوه په هغو کې یو شمېر داسې واکمنې کړۍ او انفرادي اشخاص وو چې د افغانستان له ورانۍ او د کابل له ړنگېدو نه یې خوند اخیسته او له روحي پلوه یې د خپلو هېوادونو د تېرې ماتې د تداعۍ جبران کاوه. دلته به له دې هېوادونو څخه د یوه هېواد بېلگه راوړو. یو افغان قلموال په لندن کې استوگن دی او په یوه داسې اداره کې کار کوي چې هلته ډېر قلموال انگرېزان چې خپل تاریخ او د افغانانو پېښلیک ورته ښه معلوم دی، هم کار کوي، په دې اداره کې داسې یو انگرېز هم کار کوي چې له افغانانو سره خپله ځانگړې کینه ساتي، دا افغان وایي: ((کله چې به په کابل کې خونړي جنگونه ونښتل او په سلگونو افغانان به په وینو لیت پیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

شول او دنگې ماڼۍ به ړنگې شوې او د انگرېزانو د خوښې تنظیم به د ښار په منځ یا څنډه کې کومه ویجاړه ودانۍ ونیوله، نو کله چې به دی (انگرېز) ماته مخامخ شو، نو موسکی به شو، که پر هغې ورځ به د ده له ماسره هېڅ کار هم نه و، نو ده به ضرور یو ځل له ما سره ځان مخامخوه، چې د کابل د ویجاړتیا او د افغانانو په وینو رنگ ژوند تصویر زما ذهن ته انتقال کړي، خپل ځان پرې خوشاله او ما پرې غمجن کړي، په دې منځ کې چې به چا اویا کومې ډلې د هېواد د تجزیې خبره وکړه، نو پر هغه به ډېره ښه ولگېده او بیا به یې په ټوله اداره کې هغه نوره پسې هم غټه کړه. دغه انگرېز د افغانستان دملي یووالي ضد ډلو ټپلو سره دومره مینه، لېوالتیا او اړیکي درلودل چې ان د هغو د ځینو مشرانو عکسونه هم ورسره وو او یو یې لا د خپل کار په خونه کې ځوړند کړی هم و. انگرېز به په هغه خبره ډېر خوښېده چې چا به د افغانستان دتجزیې خبره مطرح کړه. دې انگرېز ته کېدلای شي د خپل نیکه ((ډیورنډ)) هغه عمل په زړه کې گرځېدلی وي چې د لوی افغانستان واحد وجود یې پر دوو برخو ووېشه او زموږ ستر هېواد یې د اوږدې مودې له رنځونو سره مخامخ کړ، دا هم کېدی شي چې د دې ډول انگرېزانو ډېر زیات مقصدونه وي، خو ماته داسې ښکارېدله چې هر کله به دا انگرېز ماته زموږ په هېواد کې د وینو او اوښکو د رودونو د بهېدو له کبله موسکی شو، نو ماته به داسې ښکاره شوه چې دی له ما څخه د میوند، تل او د کابل-جلال اباد په لویه لار کې د انگرېزي لښکرو د ماتې غچ اخلي، ده ته کېدی شي خپل ((مکناټن)) ور په یادېده، خو ما ته خپل ((اکبرخان)) په ذهن کې گرځېده، ده کېدی شي د خپلې ماتې مایوسه سندره زمزمه کوله، خو ماته د خپلې ((ملالۍ) ټپه رایادېده، خو زما د دې ټولو رواني لاسبریو سره سره بیاهم پرما د خواشینۍ څپې خورېدلې او د انگرېز په څېره کې د خوښۍ رڼا ځلېدله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو وخت بیا داسې راغی چې په کابل کې د شوکمارو، غلو او ملت ضد ډلو ټپلو ټغر ټول شو او دا خبر د نړۍ اکثرو خپرونو خپور کړ، خو دا ځل د انگرېز پرځای زما وار و، سهار چې کله دفتر ته لاړم، نو لومړۍ هڅه مې دا وه چې انگرېز ته دا خبر ورکړم او خپل غچ ور څخه واخلم، تصادفاً انگرېز په دهلیز کې مخې ته راغی، خو نن یې په تندي کې موسکا نه وه، د پرېشانۍ یو گرد پرې خور و، دواړه سره مخامخ شوو، پرته له دې چې خبرې سره وکړو، څو شېبې مو یو بل ته وکتل، د تورو او شنو سترگو ترمنځ یو سخت رواني جنگ پیل شو، څو شېبې لا تېرې نه وې چې انگرېز سترگې ټیټې کړې او زما له څنگه تېر شو. انگرېزان ډېر مغرور خلک دي، دا زما لپاره لومړی ځل و چې یو انگرېز په خپل وطن کې د یو افغان سترگو ته ونه شو کتلای. کله چې انگرېز سترگې ټیټې کړې، نو زما پر شونډو د موسکا یوه څپه راغله. د انگرېز له څېرې نه ما ته دهغه د زړه حالات څرگندېدل، ما د هغو لمبو او وینو رواني غچ له انگرېز نه واخیست، چې هره ورځ به یې ماته د یو پېغور په بڼه مطرح کاوه.))

درنو لوستونکو! دا د یو افغان او انگرېز د رواني، ذهني او پټ جنگ هغه تصویر و چې دلته یې څرگندونه وشوه. حقیقت دادی چې ربښتیني افغانان چې په هر ځای کې وي، له خپل هېواد سره مینه لري او د هېواد دښمنان که د هېواد په داخل کې وي او که په بهر کې، د هېواد د ورانۍ هڅې کوي، خو دا څرگنده ده چې لوی خدای(ج) تل حق پر باطل بریالی کړی. د بهرنیو او کورنیو دښمنانو هغه هڅې چې له دوه لسیزو راهیسې یې د هېواد د تجزیې او ورانۍ لپاره تر سره کولې دادی اوس د له منځه تگ په حالت کې دي، د هېواد ملي یووالی د شمال او جنوب، ختیځ او لویدیځ دچغو او نارو سورو پورته کول نورې په ختمېدو دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترشلو کلونو وروسته دادی یو ځل بیا د یو واحد، سرلوړي او غښتلي افغانستان د رازرغونېدو زېری ترسترګو کېږي.

کله چې زموږ د ټولو افغانانو دا ستر ارمان (د واحد او غښتلي افغانستان دجوړېدو هیله) پوره کېږي، نو ددې ترڅنګ دهمدې ارمان د ساتنې، پالنې او ځلونې لپاره زموږ په زړونو کې نوې هیلې هم راټوکېږي. په دې هیلو کې یوه هم د فرهنګي کار ترسره کول او د هېواد سمسورول دي.

اوس چې د هېواد ملي یووالی د ټینګېدو په حال کی دی او افغانستان ته د یو نورمال او سوکاله ژوند د رارسېدو هیلې راټوکېږي، نو ورسره جوخت زموږ د فرهنګیانو په زړونو کې هم نوې فرهنګي هیلې غوړېږي. په فرهنګي هیلو کې دفرهنګي کار د څرنګوالي مسئله ډېره د غور وړ ده. په هېواد کې د بشپړې سولې په ټینګښت سره تر هرڅه لومړی د کلتوري کار پیل ته زیاته اړتیا لیدل کېږي، ځکه چې په ټولنه کې تر فزیکي اعمار څخه دمخه ذهني اعمار ته زیاته اړتیا احساسېږي. که چېرې ټولنه له علمي او فرهنګي پلوه شتمنه شي، نو د خپل هېواد زېرمې او ناڅرګندې ملي شتمنۍ په ښه توګه پر کار اچولی شي او د ټولنې د سوکالۍ لپاره لاره برابرېږي. تر هر څه دمخه د ټول هېواد لپاره یو ټاکلي تعلیمي او تحصیلي نصاب ته اړتیا ده. دا نصاب باید په ملي او اسلامي روحیې اعیار شي، چې زموږ ځوان پښت په همدې روحیه وروزل شي، که چېرې د هېواد واکمن، د وخت عصري او ضروري پوهنو ته پام ونه کړي، نو بیا خو به د هر لرې او نږدې هېواد ګوابنونو ته بې ځوابه پاتې وي او د هېواد دفاع او ساتنه به په ډېرو زیاتو قربانیو تمامېږي.

د تعلیمي او تحصیلي نصاب ترڅنګ لازمه ده، چې د ټول هېواد په کچه د خپرونو د سیستم بیارغونې او پرمختګ ته پام وشي، دغه راز که ازادو خپرونو ته اجازه ورکړای شي، نو ډېره به ښه شي، خو که بیاهم په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس وخت کې ازادو خپرونو ته د ځینو ((کتنو)) له کبله اجازه نه ورکول کېږي، نو لږ تر لږه خو دې د دولتي خپرونو ساحه او امکانات پراخ شي او هم دې د ډېرو هغو لیکنو د خپرونو جوګه شي، چې د هېواد، ملي او اسلامي ګټو پرضد نه دي خو اصلاحي او انتقادي بڼه لري او د ټولنیزو، سیاسي او حقوقي ربړو په باب لیکل کېږي. د ټول هېواد مطبوعات باید د څو تنو تر ذهني او فکري سانسور لاندې نه وي، د مطبوعاتو معیار باید ملي او اسلامي ګټې وې، نه د اشخاصو د سلیقه یي، ذوقي او ذهني غوښتنو انعکاس. که چېرې د هېواد دولتي خپرونې د دې جوګه شي چې د ټول ولس ټولنیزې، سیاسي او حقوقي غوښتنې انعکاس کړي، نو ازادو خپرونو ته بېخي اړتیا نه پیداکېږي. که په دولتي خپرونو کې ازاده ساه وچلېږي، په شمېر کې یې زیاتون راشي او همدارنګه مطبوعات ټاکلې مادي ملاتړ او ګټه ترلاسه کړي، نو یو زیات شمېر لیکوال به په خپلو لیکو کې تنظیم کړي؛ د هغو د ژوند چارې به هم له همدې لارې خړوبې شي. دولت باید دمطبوعاتو عصري کولو او د نویو چاپخونو جوړولو ته جدي پاملرنه وکړي، د هېواد په داخل کې دې د علمي، ادبي، او نورو مسلکي اثارو چاپ ته ژور پام واړوي، که دولت په ځینو برخو کې پوره مالي امکانات نه لري، نو هغه اشخاص چې غواړي په خپل لګښت ادبي او علمي اثار چاپ کړي، دولت باید نه یوازې دا چې هېڅ بندیز پرې ونه لګوي، بلکې لازمه مرسته هم باید ورسره وکړي، هغوی وهڅوي چې خپل اثار د هېواد په داخل کې چاپ کړي، اوس په پېښور او ځینو نورو ښارونو کې د افغانانو له خوا ډېر زیات اثار چاپېږي او په میلیونو کلدارې پرې مصرفېږي، نو که چېرې دا کتابونه په هېواد کې چاپ شي دا ټولې پیسې به بېرته افغانستان ته پاتې شي او هم به زموږ ولس ته کتابونه ورسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرنګه چې لیکوال دخپل هېواد د برخلیک په اړه ډېر حساس دی، نو کله چې یې هېواد د ښېرازۍ پر لوري ګام پورته کړي، نو د دوی زړونه باغ باغ شي، لازمه ده چې دولت د لیکوالو ډېر زیات قدر وکړي، نه یوازې دا چې د هغو د کار په مخ کې ستونزې رامنځته نه کړي، بلکې له ټولو هغو ممکنه امکاناتو څخه کار واخلي، چې د لیکوالو او فرهنګیانو ستونزې حلولای شي.

په درنښت

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویدیځ مېشتي افغان فرهنګیان او فرهنګي هیلې

ددې دوو لسیزو په بهیر کې د بېلابېلو لاملونو له کبله زموږ د ټولنې یو شمېر علمي کدرونه او تحصیل کړي اشخاص له هېواده وتلو ته اړ شوي او یا ایستل شوي دي. اوس په هېواد کې د پخوا په انډول ډېر کم داسې اشخاص پاتې دي، چې ډېرې لوړې زده کړې دې ولري.

د لوړو زده کړو اشخاص او په ځانګړي ډول کوم فرهنګي کدرونه چې په هېواد کې پاتې دي، د ژوند د ستونزو او د مسلکي، علمي او کلتوري کارونو د مادي ارزښت د له منځه تلو له امله له خپل آر علمي کار نه ورو ورو لرې کېږي. د ژوند تنګسیا هم د دوی پر ستوني داسې یوه خپسه کېنولې چې ارام تنفس او خوځون ته یې نه پرېږدي. کوم علمي- مسلکي کدرونه او په ځانګړي ډول فرهنګیان چې له هېواده مهاجرت ته اړ شوي او په لرې هېوادونو کې خواره واره شوي دي، داسې اټکل کېده چې د همغو ټولنو او هېوادونو په کلتور او جوړښت کې به جذب او حل شي او د ټول عمر لپاره به یې له خپل هېواد، ولس او کلتور سره اړیکي پرې شي، خو ددې اټکل د ځینو برخو د عملي کېدو ترڅنګ ځینو افغانانو، په ځانګړي ډول فرهنګیانو داسې یوه فرهنګي اتلولي څرګنده کړه چې اټکل یې نه کېده. دوی له فزیکي پلوه په همغو ټولنو کې اوسي خو روح او روان، مینه او عشق یې له خپل هېواد، ولس او کلتور سره دي. دوی پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه وخت د ژوند پر دوو سختو لارو مبارزې ته د انګلې، یو خو دا چې دوی په یوه بله ټولنه کې د خپل ژوند د خړوب لپاره مجبور دي چې ډېرې سختې وزغمي، ډېر کار او ډېره هڅه وکړي او دویم دا چې د خپلې همدوغو لاسګټلو مادي شتو له لارې د خپل فرهنګ د ژوندي ساتلو او زرغونولو لپاره کار وکړي؛ د دوی فکري ځواک هم پر یوه وخت دوه ځایه مصروف وي، د خپل هېواد غم او په همغو ټولنو کې له سره د خپل ژوند برابرول او عیارول. دا ډول افغانان اوس د نړۍ په ګوټ ګوټ کې د ژوند شپې تېروي، ځینو په پوره مینې او فکر د فرهنګي کار لپاره ملاتړلې ده، فرهنګي ټولنې یې جوړې کړې دي، جریدې او مجلې خپروي او نوې هلې ځلې کوي. د دوی هلې ځلې په ډله ییز ډول هم دوام لري او په ځاني ډول هم. د همدې افغان فرهنګیانو په مالي او مانیزه مرسته د تېرو نږدې څلورو کلونو په ترڅ کې ډېر زیات علمي، ادبي، تاریخي او نور کتابونه چاپ شوي دي، خو دا لړۍ په دې وروستیو کې نوره هم ګرمه او فعاله شوې ده. د دې ټولنو په باب به، چې لا نوې جوړې شوې دي، یو څه څرګندونه وکړو:

((د پښتني فرهنګ د ودې او پراختیا ټولنه)) چې په جرمني کې د افغان فرهنګیانو له خوا جوړه شوې، د ښاغلو خلیل الرحمن رسولي، جمال الرحمن، خوشال روهي او نورو فرهنګیانو هلې ځلې پکې د ډېرې ستاینې وړ دي. دې ټولنې د خپل یو کلن فعالیت په بهیر کې درې مهم آثار خپاره کړي او دا لړۍ لا دوام لري. دوی د داسې آثارو خپرولو ته زیاته پاملرنه کوي، چې علمي، ټولنیز او سیاسي ارزښت یې زیات وي او زموږ د ټولنې لپاره یې چاپ ضروري وي.

دوی د یو اوږدلي پلان له مخې د هغو تاریخي، علمي او ادبي اثارو د چاپ لړ ترتیب کړی، چې تراوسه د قلمي نسخو په توګه د هېواد په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتابتونو کې او یا له ځانګړو اشخاصو او لیکوالو سره خوندي دي. د دې ټولنې یو بل کار دادی چې مهم نړیوال ادبي شهکارونه، غوره اثار د بېلابېلو لیکوالو په واسطه وژباړي او بیا یې چاپ کړي.

دوی په اوسنیو سختو او ستونزمنو شرایطو کې د افغان لیکوالو ستونزمن ژوند ته هم پاملرنه کوي او د خپلو مالي امکاناتو تر بریده دلیکوال د اثر تر چاپ وروسته د کتاب د خرڅلاو او بسپنو له لارې له هغو سره مالي مرسته کوي. د دوی کار د یو منظم پلان له مخې پر مخ ځي.

بله ټولنه چې هغه هم په جرمني کې جوړه شوې ده، هغه د هېواد د پیاوړي لیکوال او کره کتونکي زرین انځور په مشرۍ ((د افغانستان کلتوري ودې ټولنه)) ده. دا ټولنه هم نوې جوړه شوې ده، په دې ټولنه کې هم ګڼ شمېر افغان فرهنګیان راټول شوي دي. شېرولي شېر د دې ټولنې یو هڅاند غړی دی چې په نه ستړي کېدونکي ډول د خپل فرهنګ او ژبې لپاره کار کوي. دې ټولنې هم په ډېر منظم ډول کار پیل کړی دی او په ډېر لږ وخت کې د څو عنوانونو مهمو اثارو د خپراوي جوګه کېدونکې ده.

دوی هم غواړي، لومړی هغه مهم کتابونه چې په نړیواله کچه ارزښت لري او یا زموږ له ټولنې سره تړاو لري او یا ورته علمي، سیاسي او روزنیزه ګټه رسولای شي، چاپ کړي. دا ټولنه دا هڅه هم کوي چې په لویدیځو هېوادونو کې نه یوازې دا چې افغاني کلتور او ژبه ژوندۍ وساتي، بلکې غواړي چې هغو ته لا ځلا او ښکلا ورکړي او ګڼ شمېر افغانان په فرهنګي خوځون راولي. دوی په دې کار کې د ټولنې د جوړېدو د وخت په اندول ډېر بریمن دي. څو راتلونکو میاشتو کې به لوستونکي ددې ټولنې له خوا نوي خپاره شوي اثار ترلاسه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه شان ملي او فرهنګي هڅې په ځینو نورو لویدیځو هېوادو کې هم روانې دي، په ډنمارک کې خو یې عبدالمالک بېکسیار یوه ژوندۍ او ځلنده بېلګه ده، نو دا مثبت ملي او فرهنګي کارونه سړي ته داسې هیلې ورکوي، چې څوک زموږ فرهنګ او ژبه نه شي وژلای، ځکه چې اوس مغزونه او ضمیرونه دواړه ویښ شوي او لا ویښېږي.

په ډېر درنښت

د افغاني فرهنګ د لا غوړېدو په هیله

اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ژبې او ادبياتو يو طلايي پړاو

له هغه وخت راهيسې چې په هېواد کې د چاپ او خپرونو ماشين آلات رامنځته شوي او يا د کتابونو د چاپ لړۍ پيل شوې، نو د کتاب د چاپ او خپرولو پازوالي د حکومتونو پر غاړه وه، حکومتونو ازادو خپرونو او کتابونو ته چندان زړه نه ښه کاوه، د ولس او ليکوالو هم دومره مالي وس نه و، چې کتابونه پرې چاپ او خپاره کړي، کتابونو هم داسې بازار نه درلود، چې د خرڅلاو له لارې بېرته خپل لګښت پوره کړي.

ځينې نور لاملونه هم وو چې په ورو ورو ډول يې زموږ د ژبې او ادب د پرمختګ مخې ته خنډونه پېښ کړي وو، دا ټول لاملونه د دې سبب شول چې زموږ ژبه ډ ېره ونه غوړېږي او ادبيات مو زيات بډايه نه شي، خو اوس د ډېرې خوښۍ ځای دی چې ټول پخواني ديوالونه او بنديزونه يو په بل پسې نړېږي، حکومتونه هم د پخوا په شان د کتابونو او د اثارو چاپ ته د زندۍ اچولو جوګه نه دي، ستر او اساسي پرمختګ دادی چې اوس په خپله زموږ ليکوالو او فرهنګپالو د ژبې او ادبياتو پرمختګ او بډاينې ته دانګلي دي، نور نو حکومتونو ته لاس تر زنې ناست نه دي، خپله اثار ليکي، چاپوي يې او اولس ته يې رسوي.

په اوسني فرهګي بهيرکې د هغو افغان ليکوالو او فرهنګيانو ونډه ډېره درنه ده چې لويديځو پرمختللو او پانګوالو هېوادونو ته يې پناه ور وړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده، دوی د خپل ورځني ژوند له لګښت څخه یو څه پسې سپما کوي او بیا یې د خپل هېواد د فرهنګ او ملي ژبې د ښېرازۍ لپاره لګوي، د همدې فرهنګیانو او فرهنګپالو له خوا اوس په پېښور کې ګڼ شېر اثار خپرېږي، د تېرو دوو درېو کلونو په بهیر کې په پېښور کې دومره علمي، ادبي، تاریخي او هنري کتابونه په داسې ښکلې کچه او صحافت چاپ شوي، چې د هېواد په تاریخ کې یې ساری کم لیدل کېږي.

ډېره هیله منه خبره دا ده چې اوس د کتاب بازار ورځ پر ورځ ګرمېږي، او د کتاب لېوال ورځ پر ورځ زیاتېږي، اوس په مصنوعي ډول نه، بلکې په طبیعي ډول خپله فرهنګیان او فرهنګپال خپل کلتوري مسولیت ته متوجه شوي دي، د فرهنګي هڅو لپاره د پانګې شته والی او په تدریجې ډول د هغو زیاتوالی هغه بله هیله ده چې پر فرهنګي کار خپله مثبته اغېزمني ښندي.

اوس په روسیې، هندوستان، جرمني، ډنمارک، هالنډ، د امریکا متحده ایالاتونو، انګلستان، ناروې او نورو هېوادونو کې خواره واره افغان فرهنګیان او فرهنګپال پر ډېرو علمي کارونو بوخت دي، اوس هره میاشت د همدغو فرهنګیانو یا خپل اثار چاپېږي او یا د نورو لیکوالو اثارو ته د چاپ امکان برابر وي.

ددې هڅو مثبتو پایلو ته ځکه زیاته هیله پیدا کېدی شي چې دا فعالیتونه د رښتینولۍ پر بنسټ ولاړ دي، اوس د اولس بچیان په خپله د فرهنګي خدمتونو جوګه دي، هر کله چې اولس پر خپل ذهن او ځواک متکي وي نو د ستړیا او خواشینۍ احساس نه پیدا کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که موږ بوازې د تېرو دوه درې کلونو د فرهنگي کارونو او اثارو د چاپ جاج واخلو، نو ويلای شو چې دا په هېواد کې د اثارو د چاپ له مخې يو ډېر طلايي پړاو دی، که چېرې د هېواد ننني او سباني واکمن په ښه ډول له دې فرهنگي هڅو سره خپله لېوالتيا او ملگرتيا وښيي، نو په ټول هېواد کې به يو ځل بيا د مړاوي فرهنگ غوټۍ وغوړېږي او هغه وخت به واکوالو ، فرهنگيانو او هم فرهنگپالو خپله دنده او پازوالي نوره هم په ښه ډول تر سره کړې، او کلتوري کار به لا گټوره نتيجه ورکړي وي.

په درناوي

د همداسې کلتور ملگرتيا په هيله

دهيلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله دوه کلنه شوه

له هغې ورځې چې د هیلې لومړۍ ګڼه چاپ او د لوستونکو تنده پرې ماته شوه، دادی پوره دوه کاله تېرېږي.

له بده مرغه زموږ په ټولنه کې د ملي ا و خپلواکو خپرونو عمر خورا کم او لنډ مهاله وي، بېلابېل لاملونه ددې سبب کېږي، چې خپلواکې خپرونې خپلواکی ته نه پرېږدي، او ژر یې د ژوند پر ستوني د چوپتیا خپسی کېنوي، ځکه خو د هرې خپلواکې او ملي خپرونې د ژوند په پیل سره د هغې د مرګ پوښتنې هم د سړي ذهن ته را دمخه کېږي، له دې کبله د دې ډول خپرونو راتلونکی چندان ډاډمن نه برېښي، لوستونکي، لیکوال او قلمي ملګري یې هم په شک کې وي، چې دا خپرونه به څومره دوام وکړي، ځینې خو یې لا له یوې ګڼې نه بلې ته هم د پاتې کېدو هیله نه لري.

((هیله)) مجله هم د همدغسې وهم او ابهام ، ګومان او شک د ورېځو په فضا کې راوټوکېده، خو چلوونکو یې د یو ټینګ هوډ مزي نیولي وو، سره له دې چې سختو او ستونزمنو حالاتو هېلې ته هم ټکانونه ورکول، خو ستر ملي او هېوادني ارمان ته د خدمت اند او ولولو د چلوونکو متې او قلمونه غښتلي کړي وو، نیوکې، ستاینې، مننې، غندنې، لاسنیوی، مرستې، خنډونه او پاټکونه،لنډ فکری او پراخ نظری دا ټول د هیلې په دوه کلن ژوند کې د هغې مخې ته یو په بل پسې څرګند شول، خو هیلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله هیله منه لار وهله، د لوستونکو، مخالفینو او موافقینو ټول اصولي او رغنده وړاندیزونه او نیوکې یې د خپلو امکاناتو تر بریده په پام کې ونیول او له هغو څخه یې د مجلې په ښکلا کې پر ځای کار واخیست.

هیلې په خپل دوه کلن ژوند کې د لوستونکو ذهني رابطه او مینه خپله کړه او دهغو په زړونو کې یې ځای ونیو، ځکه خو نو لوستونکو، لیکوالو، فرهنگپالو او مینه والو ټولو خپله مرسته ونه سپموله او د هیلې په ښکلا او اغېزمنۍ کې یې برخه واخیسته.

د هیلې د سږ کال په پنځو گڼو کې په ټولیز ډول (۲۰۰) سرلیکه بېلابېل څېړنیز، تحلیلي، سیاسي، ټولنیز،طبي، علمي، تاریخي، هنري مطالب او شعرونه خپاره شوي، چې د تېر کال په انډول په سلو کې (دولس) برخې زیاتون ښیي، د تېر کال په پرتله یې مینه وال، لېوال، لیکوال او گډونوال زیات شوي چې دا هم د هیلې د گرانښت او منښت څرگندوی دي.

په اداري برخه کې د تېر کال په شان سږ کال هم د هیلې اداري ستونزې پر ځای وې، د دفتر، پرسونل او نورو امکاناتو د نشتوالي له کبله موږ پر دې بریالي نه شو، چې د ټولو مینه والو او د مجلې د لېوالو ذوق او هیله خړوب کړو؛ هغوی ته پر خپل وخت مجله ور ورسوو.

د مجلې د شمېر(۵۰۰) ټوکو مقدار هم بله ستونزه وه، د لوستونکو او مینه والو په انډول دا شمېر خورا کم دی، که د مجلې له اداري سره د ځینو فرهنگپالو مالي او مانیزې مرستې تر دې لږ څه نورې زیاتې شي، نو کېدی شي، د مجلې شمېر په راتلونکي کال کې (۱۰۰۰) ټوکو ته لوړ شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولیز ډول سړی ویلای شي چې د ځینو نیمګړتیاوو، کمزوریو، مجبوریو او تنګلاسیو سره سره (هیله) په تېرو دوو کلونو کې یوه بریمنه او هیله منه مجله وه. هیله له درنو قلموالو، لوستونکو، مینه والو، او لېوالو څخه هیله کوي، چې خپله هیله لا هیله منه کړي، نهیلۍ ته یې پرې نه ږدي، په خپلو رغنده وړاندیزونو او نیوکو دهیلې پاڼې لا پسې ښکلې او سینګار کړي او د خپلې ملي ژبې د خدمت دا راټوکېدلی ګل مړاوي کېدو ته پر نه ږدي، اخر هیله خو نو همداستاسې هیله ده.

د همدغسې رغنده هیلو او وړاندیزونو په هیله

په درناوي

دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېواد دننه فرهنګي یون او خوځون

تر اوږده ویرجن او قهرجن ناتار وروسته دادی زموږ ټولنه ورو ورو خپل ټپونه کوشېروي او د ارامۍ پر لوري ګامونه اخلي.

اوس زموږ د هېواد په زیاتو سیمو کې سوله ټینګه شوې او د ژوند بېلابېلو خواو کې نوې هیلې د راټوکېدو په حال کې دي.

د فرهنګي ښېرازۍ نوي څرکونه لیدل کېږي، څومره چې د جګړې لمبې سړېږي،هومره د ټولنې نوې اړتیاوې راڅرګندېږي، اوس اوس تر بل هر وخت څخه فرهنګي رغونه، بډاینه او پرمختګ دټولنې د یو ستر ضرورت په توګه ځان ښکاره کوي، له نېکه مرغه زموږ د ټولنې ددغې سترې اړتیا د پوره کولو لپاره اوس فکرونه او ګامونه ګړندي شوي دي، اوس چې په هېواد کې څومره لیکوال او شاعران د راټوکېدو او ځلېدو په حال کې دي دا یو بې سارې ریکارډ دی، ژوندۍ بېلګه به یې د پکتیا او خوست ولایتونه وګڼو چې پخوا په کې د هېواد د ځینو نورو سیمو په انډول د لیکوالو او شاعرانو شمېر کم و، خو اوس په کې یوازې د ځوانو شاعرانو شمېر لسګونو څه چې سلګونو ته رسېږي، دغې ډله ییزې راټوکېدنې په خوست کې د فرهنګي ټولنې د جوړېدا اړتیا احساس کړه، نو ځکه خو په لنډ وخت کې د دوو ټولنو د جوړېدو امکانات برابر شول، په خوست کې د یو بډایه کتابتون جوړېدل د فرهنګي کار یو بل زېری دی، د پکتیا ولایت په ګردېز ښار او ځینو ولسوالیو کې هم د اطلاعات او کلتور وزرات دشعر او ادب د څانګې له خوا د ځینو فرهنګي ټولنو او کتابتونو د جوړولو لپاره هڅې روانې دي، په لوګر ولایت کې د مشاعرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیل د یو نوي فرهنګي کار ښه پیلامه ګڼل کېدی شي، دلته هم لیکوال او شاعران په ډله ییزه توګه د راټوکېدو په حال کې دي، په وردګو ولایت کې خو اوس لیکوال او شاعران تر شمېره وتلي دي، هغوی هم د یوې فرهنګي ټولنې او خپرونې د جوړېدو په تکل کې دي، په غزني کې هم ګڼ شمېر ځوان لیکوال او شاعران چې پخوا هډو چا تصور هم نشو کولای، راټوکېدلي، اوس یې د سنایي جریدې له لارې ځینې فعالیتونه ځرګندېږي، خو راتلونکي کې ترې د ډېر کار د ترسره کولو اټکل کېدی شي، کابل کې خو بېخي د چا خبره د شاعرانو او لیکوالو ګڼه ګوڼه زیاته شوې ده، د شعر او ادب اداره په هرو پنځلسو ورځو کې غونډه کوي، کله کله خو ټاکلی ځای د لیکوالو لپاره تنګ شي، د یو نوي کتابتون جوړول یې یو بل فرهنګي کار دی، د ننګرهار هره دره او ولسوالۍ له شاعرانو ډکه ده، داسې ښکاري چې ننګرهار اوس د کوکنارو د ګلونو تر څنګ د شعر او شاعرۍ بوزغلي کرلي دي، له مرکزه نیولی بیا تر سپین غره پورې له هرې ترې د شعر د ګلونو ورمې خورېږي.

که ننګرهار کې اوس څوک قلم راواخلي او پوازې تش د اولسي اولوستو شاعرانو او لیکوالو نوموونه ولیکي، نو شمېر به یې تر سلو څه چې ان تر زرو هم واوړي، د ننګرهار د لیکوالو او شاعرانو ځینې هڅې په رسمي خپرونو لکه ننګرهار مجله او ورځپاڼه کې خپرېږي، خو تر رسمي خپرونو د ځینو لیکوالو شخصي تشبثات څو ځله زیات دي، ددې لیکوالو له خوا ګڼ شمېر اثار پېښور کې خپرېږي او بیا ننګرهار او د هېواد د نورو سیمو لیکوالو ته په وړیا ډول او یا هم د ډېرې کمې بیې په مقابل کې ورکول کېږي، کونړونه هم تر چا شاته پاتې نه دي، د یوې مجلې په خپرولو سره یې خپله فرهنګې مینه زبات کړه، په کونړ کې هم په لسګونوځوان لیکوال او شاعران راټوکېدلي او په خاصه ولوله خپل کلتور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته کار کوي، د اطلاعات او کلتور ادارې هڅې د ستایلو وړ دي چې د یو ښکلي او بډایه کتابتون په جوړولو سره یې د فرهنګیانو تنده ماته کړه، په کونړ کې هم داسې فرهنګي شازلمي شته چې په خپلو منډو ترړو یې فرهنګې کار ته اوږه ورکړې، تر پېښوره او نورو سیمو پورې منډې ترړې کوي، کتابونه ټولوي او کونړ ته یې رسوي، چې د ځوانو لیکوالو د مطالعې کچه اوچته کړي، په خپله هم ګڼ شمېر لیکنې چاپوي.

له کونړه که ورتېر شو، اخوا ښکلي او شینکي لغمان ته ولاړ شو، هلته نو بېخي د بلبلانو اوازونه دي، په لغمان کې نو د لیکوالو او شاعرانو شمېر دومره زیات دی چې د لغمان ولایت هېڅ اوسېدونکی به نه وي، چې هغه لوستی وي او که نالوستی چې د هغه دې یو یا څو شعرونه له یادو زده نه وي او یا دې له شعر سره اشنا نه وي، یو شاعر له کابله لغمان ته مېلمه تللی و، هغه چې د لغمان ښکلې او شنې درې، ولیدلې چې دالینګار او الیشنګ سیندونه په کې بهېدل، پر غرونو، رغونو او سیمو ټولو یې شین فرش غوړېدلی و، نوده د خندا په ترڅ کې وویل((زه اوس پوه شوم چې د لغمان خلک ولې له پوې مخې شاعران دي، دلته خو چې هر څوک راولې شاعر کېږي.)) که لغمان د خپلو جغرافیایي حدودو په رڼا کې مطالعه کړو او له لږ جرئت څخه کار واخلو نو سړی ویلای شي، چې د نړۍ په کوم ګوټ کې به داسې شاعر خېزه سیمه پیدا نه شي، لکه لغمان چې دی. د لغمان ولایت د اطلاعات او کلتور ریاست امکانات د حساب وړ نه دي، خو خپله د لیکوالو فرهنګي هڅې د یادونې وړ دي، ددې فرهنګیانو په مرسته د لغمان ولایت په مهترلام ښار کې یو ښکلی کتابتون جوړ شو او ګڼ شمېر کتابونه ورته راټول شول. په لغمان ولایت کې به یوازې د الینګار ولسوالۍ د بېلګې په توګه یاده کړو: په دې ولسوالۍ کې د اطلاعاتو او کلتور وزارت دشعر او ادب ادارې په چوکاټ کې یوه فرهنګي ټولنه ((الینګار فرهنګي

(c) ketabton.com: The Digital Library

یون)) جوړه شوه، چې په یوه کال کې یې د غړو شمېر تر سلو تنو پورې ورسېده او دا لړۍ لا دوام لري. ګڼ شمېر ولسي فرهنګیالو یې هم ملاتړ وکړ او د یوه کال په موده کې یې تر لسو زیاتې لویې او وړې فرهنګي غونډې جوړې کړې. الینګار فرهنګي یون تر اوسه یو مرکزي کتابتون هم جوړ کړی، چې ګڼ شمېر علمي، هنري، ادبي اثار په کې دمطالعې لپاره ایښودل شوي دي. له لغمان نه که ورتېر شو او بیا د ملالې د ټپو سیمې (کندهار) ته لاړ شو، نو هلته هم نوې فرهنګي غوټۍ په راټوکېدو دي. په کندهار کې که څه هم د سیاسي بریاوو په انډول یې فرهنګي بریاوې لږ ښکاري، خو بیا هم په وروستیو وختونو کې فرهنګي کاروانه په ګړندي ډول پرمخ روان دي. په کندهار کې د اطلاعاتو او کلتور ریاست هڅې د زیاتې ستاینې وړ دي.

دوی د کندهار د ښکلې مجلې او همدارنګه د خلافت مجلې او د طلوع افغان جریدې دچاپ له لارې په کندهار کې فرهنګي خلا ډکه کړې، خو د کندهار د عظمت له پلوه دا کار پوره نه برېښي، خو کله چې موږ په کندهار کې د اوسنیو ګڼشمېر ځوانو شاعرانو او لیکوالو د شمېر زیاتون ته ګورو، نو دا هیله مو زړه کې رازرغونېږي چې که خدای(ج) کول د کندهار فرهنګي عظمت به هم ان شاالله دهغه سیاسي عظمت ته ورسېږي. په کندهار کې د ځینو ځوانو شاعرانو ملي او اسلامي ولولې او فکري استعداد سړي ته دا هیله پیدا کوي، چې کندهار به بیا دملي ژبې ملي دربار جوړېږي او ډېرې پټې خزانې به پکې راڅرګندېږي.

له کندهار لرې په هرات کې چې له لسګونو افغان قبیلو یې خپله ژبه هېره کړې ده، دادی یو ځل بیا دفکري او ژبنۍ تداعۍ په حال کې دي او د خپل هویت د لاسته راوړلو په لټه کې دي، دهرات د اطلاعاتو او کلتور ریاست، دیوې خپرونې له لارې خپل فرهنګي فعالیت څرګندوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

له هغو ليکوالو او شاعرانو څخه چې اثار چاپوي، هيله کړې چې دوی ته خپل اثار ولېږي چې په خپل فرهنګي کار کې ورڅخه ګټه واخلي.

د بلخ ولايت چې په وروستيو دوو کلونو کې د خونړيو پېښو شاهد و او په زرګونو هېوادمينو افغانانو يې دښتې په خپلو وينو رنګينې کړې او دهغه په ګټلو سره يې هېواد له تجزيې وژغوره، هلته هم دفرهنګي کار هيلې راټوکېدلي دي. په مزارشريف کې پوهنتون شروع دی او د نورو فرهنګي کارونو لپاره هڅې روانې دي. د بلخ ولايت يوه فرهنګي چارواکي په کابل کې له فرهنګيانو سره وويل: په يوه مناسب وخت کې به د امو درياب پرغاړه دهېواد له بېلابېلو سيمو څخه ګڼ شمېر شاعران او ليکوال رابولو او د هېواد د تجزيې د مخنيوي په وياړ او د ملي يووالي د تامين په مناسبت به داسې لويه او ستره مشاعره جوړوو چې تراوسه پورې د افغانستان په تاريخ کې چا نه وي جوړه کړې او دا به دهېواد د يووالي په وياړ د يوه فرهنګي يادګار په توګه پاتې شي.

د بلخ په بل ګاونډي ولايت کندوز کې هم د فرهنګي کار څرکونه لګېدلي، هلته هم ګڼ شمېر شاعران راټوکېدلي او په دې وروستيو وختو کې يې د يوې مشاعرې په ترڅ کې خپل شتوالی ثابت کړ او چارواکو هم هغوی په مانيزو او مادي لورېينو ونازول. دغه راز د هېواد په ځينو نورو سيمو کې هم دې ته ورته فرهنګي فعاليتونه ترسره شوي ، چې موږ دا پورتني فعاليتونه يوازې د څرګندو بېلګو په توګه ياد کړل. د يادونې وړ ده چې اکثره پورتني فعاليتونه د اطلاعاتو او کلتور وزارت د شعر او ادب د ادارې په چوکاټ کې چې پر فرهنګي کار او هڅو کلک ټينګار کوي ترسره شوي، دوی فکر کوي چې په دې ډول به يو انتظام منځته راشي او د انارشی مخه به ونيول شي، د اطلاعاتو او کلتور مسوولين وايي چې موږ د ازاد فرهنګي کار او فرهنګي ټولنو مخالف نه يو، خو د دې خطر احساس

(c) ketabton.com: The Digital Library

شته چې یو څوک دې لومړی ازاد فرهنګي کار پیل کړي او یا دې ټولنه جوړه کړي، خو وروسته دې بیا دا فرهنګي ټولنه پر سیاسي ټولنه بدله کړي او هېواد ته بیا یو سردرد جوړ کړي، لکه چې مخکې هم داسې شوي دي. دوی وایي چې هر څوک غواړي فرهنګي کار وکړي نو رادې شي د اطلاعاتو او کلتو ر وزارت د ادارو په چوکاټ کې دې کار وکړي، او یا دې په رسمي ډول ځان د اطلاعات او کلتور وزارت سره ثبت کړي او کار دې وکړي، دوی وایي هر هغه فرهنګي کار چې د اسلام او محمدي شریعت او د افغانستان ملي ګټو ضدنه وي پر هغه هېڅ ډول بندیز نه شته، خو ځینې ازاد فرهنګیان بیا دا ډول فکر کوي او وایي طالبان له شرعي اصولو او احکامو نه یو خاص تعبیر لري او نور خلک بل ډول دي، فرهنګي کار یوازې د یو تنظیم او یا حکومت مسولیت نه دی، بلکې د ټول ولس ګډ کار دی، نو دا څه جبري مسله نه ده، چې حتمي دې د یو مثبت فرهنګي کار لپاره سړی یو ځل د دولت ټولې دروازې وټکوي، له هغو دې اجازه واخلي او بیا دې کار وکړي، دوی استدلال کوي چې په دولتونو یا حکومتونو کې زیاته بېروکراسي موجوده وي، څو چې له یوې شعبې نه بلې شعبې ته او له بلې نه بلې ته یو کار خلاصوې نو په دې کې به وربانديې میاشتې تېرې وي، که حکومتونو ټول مشکلات خپله حلولای شول، نوحل کړي به یې وو، بیا خو د ولس کار او ازادو فرهنګي هڅو ته هېڅ اړتیا نه پیدا کېدله، که په وروستیو څو کلونو کې دولتي فرهنګي هڅې له شخصي او ازادو فرهنګي هڅو سره پرتله کړو، نو ریښتیا هم چې د ازادو فرهنګي هڅو تله ډېره درنه خېژي.

دلته بیا دا پوښتنه را ولاړېږي چې ایا ټولې ازادې فرهنګي هڅې زموږ د هېواد په ګټه دي او که نه د ازادۍ په نامه یې د ښکېلاک او زبېښاک

(c) ketabton.com: The Digital Library

پټ مرموز زهر هم زموږ د ولس ذهن ته تېر کړي دي؟ دلته باید سړی ووايي چې ددې دواړو احتمال او شواهد شته.

اوسني واکمن استدلال کوي، زموږ ټولنه تر یوه اوږده ناتار وروسته د فکري، سیاسي، ملي یووالي او ثبات پر لور روانه ده او په دې نازک پېر کې هره نامطلوبه فرهنګي هڅه ډېر زیات زیان پېښولای شي، که سړی پورتنیو دواړو دلایلو ته انصافاً نظر وکړي، نو دواړه دلایل پر ځای دي، خو خبره داده چې څنګه به دا ستونزه حلېږي، او څنګه به دواړه لوري ګوزارې ته کېني؟ چې داسې یو کار وشي چې نه سیخ وسوځي او نه کباب. اټکل کېږي چې همداسې یوه لاره به پیدا شي، د روان کال د غويي په میاشت کې د اطلاعاتو او کلتود وزارت د وزیر امیر خان متقي په نوښت په کابل ښار کې د هېواد ګڼ شمېر لیکوالو، شاعرانو او د فرهنګي برخې د پوهانو په ګډون یوه غونډه جوړه شوې وه، په غونډه کې ښاغلي امیر خان متقي د اسلامي امارت پرکړیو کارونو او ستونزو رڼا واچوله او له لیکوالو او فرهنګیانو نه یې وغوښتل چې د کارونو په ښه والي او د ستونزو په حل کې له اسلامي امارت سره مرسته وکړي، وروسته بیا بېلابېلو لیکوالو او پوهانو نظر څرګند کړ او ځینو په ښکاره ډول د اسلامي امارت د فرهنګي کارونو پر نیمګړتیاوو انتقاد وکړ او د هغو د حل لارې یې په ګوته کړې او ځینو بیا د همکارۍ ژمنه وکړه، د غونډې فضا ډېره صمیمي او ازاده وه، هر چا خپل انتقاد او نظر څرګندولای شو، له دې غونډې څخه داسې پایله اخیستل کېږي چې اوسني واکمن هم ورو ورو دیموکراسۍ پر لوري درومي، کومې خبرې چې په دې غونډه کې وشوې، یو کال وړاندې یې کېدل امکان نه درلود او همداسې نوره هیله هم کېدی شي، چې واکمن به نور هم انتقاد او نیوکې ته تیار شي، خو دا هم په دې مانا نه ده چې هر څوک به انتقاد کوي او ټول مسولیت به حکومت ته راجع

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، بلکې اصلي خبره دا ده چې څوک د انتقاد وړ وي هغو ته باید د نیوکې گوته ونیول شي، که په ټولیز ډول خپلې خبرې راټولې کړو، نو سړی ویلای شي چې د واکمنو او ازادو فرهنگیانو ترمنځ د تفاهم او همکارۍ روحیه ورځ پر ورځ پیاوړې کېږي او دا اوسنی مثبت فرهنگي خوځون چې په هېواد کې روان دی د دواړو د کړي فرهنگي کار ثمر بلل کېدی شي، که د هېواد له بهر څخه هېواد ته گڼ شمېر علمي او ادبي کتابونه نه وای ورغلي او هلته په گڼو کتابتونونو کې نه وای ایښودل شوي اویا په انفرادي ډول د لیکوالو اوشاعرانو لاسته نه وای ورغلي او یا هم په دې کې واکمنو همکاري نه وای کړې، دا اوسني فرهنگي یون به دومره گړندی او بریمن نه وای.

د هېواد د نورو فرهنگي بریو په هیله

په درناوي

اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

((چغې مه وهئ کار وکړئ!))

تېره میاشت د هېواد څو تنو ځوانو لیکوالو د افغانستان د اسلامي امارت د فرهنګي چارو له یو تن جګپوړي چارواکي سره وکتل او د هېواد د اوسني فرهنګي بهیر ستونزو، بریاوو او تګلارو په باب یې ورسره خبرې وکړې.

د کتنې په بهیر کې د بحث ډېره برخه د اسلامي امارت او د ازادو فرهنګیانو د فرهنګي تګلارو او چلند په باب متمرکزه وه، لیکوالو دا خبره څرګندوله چې پر فرهنګي کار ډول ډول بندیزونه د فرهنګي یون او پرمختګ مخه نیسي او د استعدادونو غوړېدو ته لاره چاره نه برابرېږي، د اسلامي امارت مسول فرهنګي چارواکي ویل چې په هره تولنه او هېواد کې د هر کار لپاره ټاکلي قوانین موجود وي، د هغو درناوی او منل د ټولو وګړو دنده او مسولیت ګڼل کېږي، موږ د چا د فرهنګي کار مخالف نه یو، بلکې دا زموږ مسولیت دی، چې فرهنګیان تشویق او وهڅوو چې خپل اسلامي او ملي فرهنګ ته کار وکړي، خوموږ له ځینو فرهنګیانو ګیله لرو اودا ګیله دانتقاد تر بریده ده اوکېدی شي چې خبره د هغو د کار او چلند د بندیز تر پولې هم ورسېږي.

اصلي خبره دا ده، چې ځینې کسان د دې پر ځای چې کار وکړي چغې وهي، نور راوپاروي، خپل محکومیت او مظلویت څرګندوي او د تېرو شویو نارواوو څرګندونه کوي، فرهنګي چاوراکي زیاته کړه: ((په دې چغو او نارو نه فرهنګي کار کېږي، نه پخواني ټپونه درملېږي او نه هم مړي په ژړا باندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوندي کېږي، بلکې مقابل لوری او نور هم راپارېږي او په پای کې د ذهني کړکېچ تر څنګ خبره آن فزیکي ټکر ته سره ور رسېږي)) د اسلامي امارت د چارواکي نغوته هغو پښتنو لیکوالو ته وه چې د کار پر ځای یې چغې او فریادونه ډېر دي. چارواکي وویل: ((د اسلامي امارت د پالیسۍ له مخې د افغانستان ټول قومونه سره ورونه دي او د خپل څومره والي له پلوه د هېواد د برخلیک په ټاکلو کې حق لري، اسلامي امارت غواړي د ټولو کلتور ته وده ورکړي، نه یو خاص قوم او د هغه کلتور ته.

موږ هېڅ ته اجازه نه ورکوو چې د ژبې، قوم او سیمې په نوم تحرکاتو، لمسونو او کینو ته لمنې ووهي، خو ځینې پښتانه لیکوال ددې پر ځای چې خپلې ژبې او کلتور ته کار وکړي، نورو ته بد رد وایي او د کار پر ځای خپله ژبه او خپل قوم وړاندې کوي، وګورئ په افغانستان کې نور قومونه هم شته هېڅ هم د خپلې ژبې او قوم نوم نه دی اخیستی، چې زما داسې غیرتي ژبه ده او زما داسې توریالی قوم دی، بلکې غلي دي؛ خپل کلتوري کار کوي خو یو شمېر پښتنو لیکوالو د پښتو ژبې او پښتني کلتور شعار دومره ببرغي کړی چې د فرهنګي کار پر ځای نورې ستونزې ترې را ولاړېږي او آن قومي تفرقه ورڅخه راپیدا کېږي، اسلامي امارت قومي تفرقه نه شي زغملای، بلکې د افغانستان ملي یووالي او د ټولو قومونو وروري زموږ موخه ده.)) د اسلامي امارت فرهنګي چارواکي دا هم وویل: ((زما دا خبره د هېواد د اکثریت له ژبې او کلتور سره د بې تفاوتۍ په مانا نه ده، زه هم په سینه کې د زړه په نوم د غوښې یوه ټوټه لرم، دا څه بې حسه ټوټه نه ده، هرڅه احساسولای او درک کولای شي، خو پښتنو لیکوالو نه دومره هیله لرم چې ښه به وي د چغو پر ځای کار وکړي، د تشو نارو سورو له کبله به ډېر څه له لاسه ورکړئ، خو هېڅ به تر لاسه نه کړئ اخر په چغو خو کار نه کېږي.)) د اسلامي امارت له فرهنګي چارواکي سره د څوتنو لیکوالو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرې ډېرې اوږدې وې، په ځینو برخو کې د لیکوالو له خوا د اسلامي امارت پر فرهنګي پالیسۍ ځینې نیوکې هم وشوې خو پر دې خبره ټول موافق وو، چې «چغې مه وهئ کار وکړئ!»

اوس نو ټولو هغو پښتنو فرهنګیانو ته چې د فرهنګي کار او ولولو تر منځ یې پوره انډول نه شته، یانې د ولولو برخه یې درنه برېښي دا خبره راجع کېږي چې دوی هم باید د خپل کار په کړنلاره کې بدلون راولي، د فرهنګي چارواکي دا خبره له ځان سره وارزوئ چې «چغې مه وهئ کار وکړئ!».

په درنښت

د ډېرو فرهنګي کارونو د سرته رسولو په هیله

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېواد د تحصیل کړو اشخاصو بهیر به همداسې روان وي؟

له هغې ورځې چې په افغانستان کې روانه غمیزه پیل شوې، نو ورسره د خلکو د ځاني او ډله ییز لېږد لړۍ هم پیل شوې ده، هر واکمن او د هغه ډلې په خپلو مخالفینو پسې اورلړوني را اخیستي او د غم په تناره کې الوهی کړي دي، څوک چې له دې چپاوه ژوندي پاتې شوي، نو د کډوالۍ لمن یې نیولې ده.

د کډوالو په ډله کې ګڼ شمېر روڼ اندي او تحصیل کړي افغانان هم وو، د وخت په تېرېدو سره د افغانستان دننه جګړې خپل هغه لومړي ارزښتونه له لاسه ورکړل، د جګړې معیارونه او ارزښتونه بدل شول،ځکه خو له افغانانو او ان تحصیل کړو افرادو څخه لاره ورکه شوه او هغه هیله یې په زړه کې مړاوې او وچه شوه چې د پردیو یرغلګرو تر ماتې وروسته به خپل هېواد ته ستنېږي، د روسي یرغلګرو تر ماتې او وتلو وروسته غمیزه نوره هم اوږده شوه، د تحصیل کړي قشر د لېږد لړۍ نوره هم وغزېده اوتر ننه دوام لري.

پېښور له افغانستانه د راوتونکو تحصیل کړو اشخاصو لومړی دمه ځای دی. لومړی دلته د کار په لټه کې شي اوبیا نورو هېوادو ته د تللو لارې چارې برابرې کړي، په همدې ډول په لسګونو زره تحصیل کړي افغانان د نړۍ په ګوټ ګوټ کې خواره شول، اوس هم داسې اوونۍ به نه وي، چې د روڼ اندو افغانانو یوه ډله دې بهر ته ولاړه نه شي، دې لړۍ هغه نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

تحصیل کړي افغانان هم وارخطا کړي چې په پېښور کې اوسېږي او یا لا تر اوسه په هېواد کې دننه پاتې دي.

د ټولو تحصیل کړو اشخاصو پر ذهن د هېواد د راتلونکي په باب د نهیلۍ او بې باورۍ یوه توره پرده پرته ده او د یو سیلاب په شان بهرنیو هېوادونو ته روان دي، که چېرې دا لړۍ همداسې دوام ولري، نو په راتلونکو څو کلونو کې به د هېواد په کچه د لوړو زده کړو لرونکو شمېره خورا کمه شي او د یو ولایت فني او مسلکي پرسونل به هم پوره نه کړای شي، د هېواد د اوسنیو تحصیلي موسسو ظرفیت هم دومره نه دی چې هېواد ته د اړتیا وړ علمي کدرونه وړاندې کړي او اوس هم که څوک له پوهنتونه فارغېږي نوبهر ته د تلو نیت ضرور ورسره وي.

دا چې بهرنیو هېوادو ته تللي افغانان په تېره بیا د لوړو زده کړو خاوندان به راتلونکي کې د افغانستان لپاره په ګټه وي که په زیان؟ دابېل بحث دی، خو د اوس لپاره دومره ویلای شو چې دا د هېواد لپاره یو دروند زیان دی او ستره تشه(خلا) یې را منځته کړې ده، د دې خلا د ډکولو لپاره څه هیلې او امیدونه هم شته، سره له دې چې د افغانستان اسلامي امارت دهېواد د پوهنتونو دبیا رغونې لپاره څه هڅې کړي دي، د اکثرو پوهنتونو لیلیې یې فعالې کړي او د پخوا په شان یې نارینه محصلینو ته د زده کړې یو لړ اسانتیاوې برابرې کړي، خوبیا هم ډېر مزل لا په مخ کې پاتې دی، د لوړو زده کړو وزیر څو ځله بهرنیو هېواونو ته سفرونه وکړل او د هغو په ترڅ کې یې له تحصیل کړو افغانانو او د پوهنتونو له استادانو نه وغوښتل چې بېرته خپل هېواد ته راستانه شي، د هېواد خدمت او د نوي پښت په روزنه کې برخه وخلي.

خو تر اوسه پورې په عملي ډول دغو تخصیل کړو افغانانو کومه ډله هېواد ته ستنه نه شوه، لامل یې دا و چې د اسلامي امارت د پالیسۍ او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې ډول اشخاصو د ذهني چاپېریال تر منځ ډېر زیات واټن و او دوی دواړو ته د یو بل شرایط، امکانات، بندیزونه او ازادۍ د منلو وړ نه برېښېدل، نو ځکه خو یې تر اوسه کومه عملي پایله نه ده څرګنده شوې.

د اسلامي امارت دا پالیسي د قدر وړ ده، چې په بهر کې مېشت تحصیل کړي افغانان بېرته هېواد ته ستنېدنې ته وهڅوي، خو دا هڅونه یوازې د یوې بې ځواکه غوښتنې او توصیې مانا لري، ښه به دا وي کوم څه چې د اسلامي امارت په واک کې دي له هغو نه ګټه واخلي چې د نورو مسلکي کدرونو د فرار مخه ونیسي.

د طالبانو د اسلامي تحریک تر بري وروسته هم، دا لړۍ تمه شوې نه ده، اوس چې هم اکثره تحصیل کړي اشخاص بهر ته ځي، نو د کیس منلو اصلي موضوع یې د اسلامي امارت له پالیسیو سره مخالفت، په افغانستان کې د تحصیل کړي قشر د مسلکي حیثیت بې ارزښتي او د هغوی ژوند ته د خطرونو او ګواښ پېښېدنه وي.

د اسلامي امارت له چارواکو نه د ځینو دردمنو روڼ اندو هیله دا ده چې په اوس وخت کې د هغو تحصیل کړو افغانانو غم وخوري، چې د دوی ټوله پالیسي یې منلې او اوس هم د دهېواد د خدمت لپاره پر کار بوخت دي،د دوی لپاره دې اسانتیاوې برابرې کړي،چې دا یې له لاسه ونه وځي، تحصیل کړي افغانان چې بهر ته تللي، هغوی د هوایي مرغانو په شان دي چې د دوی له لاسه الوتلي دي، هېواد او خپلو ځالو ته یې بېرته راتګ په خپله خوښه دی، نه د اسلامي امارت په غوښتنه.

هېواد ته د ټولو افغانانو دبېرته راتګ په هیله

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

شلمې پېړۍ په مخه دې ښه!

شلمه پېړۍ د افغانانو لپاره د لویو بدمرغیو او لویو ویاړونو پېړۍ وه، د شلمې پېړۍ په سر کې افغانانو ستره زور واکه انګریزي دکتاتوري ړنګه کړه او د همدې پېړۍ په پای کې یې د روسیې کمونیستې امپراتوري د تاریخ کندې ته ټېل وهله. د دې امپراتوریو ړنګول او پرځول څه اسان کارنه و، په ملیونونو افغانانو ورسره خپل سرونه په تله کې کېښودل، د لومړۍ ښکېلاکیزې امپراتورۍ د ړنګولو بشري بیه د دویمې هغې په انډول کمه وه، خو د ټولنې ذهني تخریب یې تر اوسه محسوسېږي، د سرې امپراتورۍ د ړنګولو لپاره یو نیم ملیون افغانانو خپل سرونه نذرانه کړل، یو نیم ملیونه معلول او شپږ ملیونه بې کوره او مهاجر شول، د شل کلنې جګړې په ترخ کې د جګړې ټولو غاړو پر جګړې دومره پیسې ولګولې، چې تر جنګ د مخه د هېواد د عادي بودیجې په انډول د (۸۰۰) کلونو بودجه جوړوي، د ټولنې له هرو پنځو تنو څخه یو تن شهید او معلول شو، په هر کیلو متر مربع کې دافغانانو اټکل (۷۰) لېتره وینه توی شوه، په دې ډول ټول هېواد په وینو رنګ شو.

د انګریزي امپراتورۍ د ړنګولو غچ د لومړۍ سقاوي په راوستو کې په ډاګه شو او د روسیې امپراتورۍ د پرځونې غچ په دویمې سقاوۍ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راڅرګند شو، دواړه ځله کابل او ټول هېواد له سراسري انارشۍ سره مخامخ شو.

د شلمې په پېړۍ په دویمه لسیزه کې په افغانستان کې د عصري ښوونې او روزنې بهیر پیل او د همدې پېړۍ په وروستۍ لسیزه کې په شا وتمبول شو.

دهمدې پېړۍ په بهیر کې د افغانانو د قربانیو له کبله له انګریزي ښکېلاک نه ګڼ شمېر هېوادونه خپلواک او دشوروي روسیې له زنځیره (۱٤) هېوادونه بېل شول،همدارنګه پنځلسو نورو کمونیستي هېوادونو ازادۍ نړۍ ته مخه کړه، د افغانانو د مبارزې له کبله د برلین ډبرین دېوال ونړېد خو د سیاسي بېکفایتۍ له کبله د ډیورنډ سیاسي دېوال د یو ډبرین دېوال بڼه ونیوله.

په ټولیز ډول افغانانو د دې پېړۍ (٦) لسیزې په نسبي سولې او ثبات کې تېرې کړې، خو تقریباً څلور لسیزې یې په لویو درنو جګړو او نا امنه حالاتو کې ژوند وکړ.

په پښتو او دري ژبو د اټکل له مخې (۲٥-۳٥) زره عنوانه کتابونه چاپ شول، (٦۰) کاله راډیویي او (۱٤) کاله ټلویزیوني خپرونې وشوې، د افغانانو ښاري ټولنه له نړیوال تمدن سره اشنا او ان روږدې شوه.

د همدې پېړۍ په بهیر کې تر (۲۰۰) څخه زیاتې لویې او وړې فابریکې، دستګاوې او کارځایونه جوړ چې اکثره یې بېرته تباه شول.

په هرو سلو تنو کې د ټولنې د لوستي قشر سلنه تر (۱۰) تنو پورې لوړه شوه، خو په وروستیو کلونو کې اټکل دوو فیصدو ته راټیټه شوه، د ټولنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمي کدرونو ډېره زیاته برخه تر هېواده بهر ووتله، د مادي او تاریخي شتمنیو په لړ کې د افغانستان ملي موزیم د (۷۳) کلن ژوند او یو لک اثارو په لرلو سره تباه شو، د ملي شتمنۍ (٤٦) ټنه سره زر لوټ شول او په سلګونو تاریخي ودانۍ تباه شوې.

په ټولیز ډول شلمه پېړۍ زموږ د ملت لپاره د سترو بدمرغیو او دوو سترو ویاړونو پېړۍ وه، چې د سترو ویاړونو ګټلو لپاره افغانان دل خو اکثره نړیوال پرې سوکاله شول، په علمي ډګر کې افغانانو نه خپل ځان او نه هم نړۍ ته څه ورکړای شول، یوازې په سیاسي تاریخ کې یې دوه ستر نړیوال ویاړونه(د دوو نړۍ خورو امپراتوریو ړنګول) وګټل چې د نړۍ په تاریخ کې یې ځان ته د ویاړونو یوه زرینه صفحه پرانیسته، داسې ښکاري چې په (۲۱) پېړۍ کې یوازې نه په تاریخي ویاړونو ژوند کېږي او نه په بشپړو اخلاقي او عقیده ییپ معیارونو؛ (۲۱)مه پېړۍ به د علم او تخنیک او مادیاتو پېړۍ وي، څوک چې دا ونه لري د اخلاقو او ویاړونو پېتې به یې پر سر او د خاورو پر ډېرۍ به ناست او له نورې نړۍ نه به تجرید وي، داسې ښکاري چې افغانان ۲۱مې پېړۍ ته کومه پوهنیزه ډالۍ نه لري، یوازې له ۹۸فیصده نالوستي قشر، خپلو سترو تاریخي، عقیده یي او اخلاقي ویاړونو او د نالوستۍ او اقتصادي ستونزو له درنو پېټو سره ۲۱مې پېړۍ ته داخلېږي، داسې ښکاري چې د دې پېړۍ په پیل کې به یو ځل بیا زموږ هېواد له یو ستر ښکېلاک (امریکایي ښکېلاک) سره مقابلې ته وځي او ټول جهان به یې نندارې ته حیران ولاړ وي، خدای خبر چې بیا به خپل ژوندبایلي او نور به سوکالوي، که څنګه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

که په (۲۱)مه پېړۍ کې د نړۍ جلبل او د افغانانو اسکېرلي ژوند ته سړی وګوري، نو د ارزونې تله به يې د افراط او تفريط حالت ته ورسېږي، خو کله کله داسې هم وي چې:

«خرقه پوه شو په خرقه کې دی موندلی- هغه حظ چې په دنيا يې دنيادار کا»

افغانان به د پخوا په شان په دې پېړۍ کې هم، يو ځل بيا د هغه ذات پر مينې او لورېينې تکيه وکړي، چې خپل سرونه او زړونه يې د هغه لپاره نذرانه کړي او د خپل نيکه په شان «د خوشال خان خټک تکيه پر ذوالجلال ده» دوی به هم پر ذوالجلال ډډه ولګوي.

موږ په دې هيله شلمې پېړۍ ته مخه ښه وايو چې د شلمې پېړۍ بدمرغې پېښې زموږ په هېواد کې بيا تکرار نه شي او ۲۱مه پېړۍ زموږ د هېواد او خلکو لپاره د سولې، نېکمرغۍ او پرمختګ پېړۍ وي.

د همداسې هيلې د پوره کېدو په هيله.

د هيلې داره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلک له خاوندانو یوه هیله

کله کله چې له ځینو افغانانو سره د خپل سوي لوي هېواد د بیا رغونې او درملونې سوچ او اند پیدا کېږي، نو دا پوښتنې هم ورسره راولاړېږي، چې څه ډول، چېرې او پر کوم وخت خپل هېواد ته خدمت وکړي او د هغه په بیا رغونه کې برخه واخلي؟

ځینې کسان چې کارونو ته یې ذهن جوړ کړی وي، د عملي امکان لاره ترې ورکه وي، ځینې چې امکان لري، مینه او هېواد پالنه یې ډېر اورني نه وي، ځینې بیا سیاسي حالات پلمه کړي، ځینو ته جګړه دېوال شي، ځینو ته ددغې یا هغې ډلې یا واکمن واک او سلیقه او ځینو ته هم نورې نورې پلمې. همدغه ټول لاملونه ددې سبب شوي، چې ټول افغانان که تر هېواد دننه دي که بهر، په پوره ډول د هېواد دخدمت پر چارو بوخت شوي نه دي.

دا منو چې په هېواد کې سیاسي جګړیز کړکېچ لا پایته رسېدلی نه دی، ځینې به له سیاسي واکمنو سره وران وي او له ځینو سره به سیاسي واکمن، ذهني او ذوقي ازادي محدوده لا څه چې ترلې به وي، کار به د کار سړي ته نه وي سپارل شوی او په لسګونو نورې ستونزې به هم وي، خو دې ټولو سره سره هېواد له هېوادوالو څخه د خدمت هیله لري او ستونزو سره مقابله کول په کار دي. که موږ دې ته کېنو چې لومړی دې ستونزې حل شي بیا به کار پیل کړو، نو دا خو هم یو تصور دی؛ ستونزې خو هم په خپله نه اوارېږي، دهغو اوارول هم کار غواړي. ښه به داوي چې موږ د یوعملي کار پر تیورۍ غور وکړو، هغه دا چې ځان حالاتو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

تسليم نه کړو، نه وخت ته انتظار وباسو او نه د واکمنو سياسي چلند پورې خپل کار وتړو. هر څوک چې د هر مسلک خاوند وي که په همغه خپل مسلک کې لږه هڅه هم وکړي، نو په ټوليز ډول به هېواد ته زيات خدمت سبب شوي وي. د بېلگې په توگه، د يوه ليکوال دنده دا ده چې يو اثر وليکي او بيا يې چاپ او هېوادوالو ته يې ورسوي. د يو انجنير دنده داده چې عمراني کارونه وکړي، د ډاکتر دنده داده چې روغتيايي چارې سمبال کړي او ويې پالي. د تېر دوه لسيز ناورين په بهير کې د هېواد گڼ شمېر مسلکي اشخاص له هېواده ووتل او ځينې يې اوس په يو شمېر پانگوالو هېوادو کې ژوند کوي. د افغانستان هېڅ داسې سيمه به نه وي چې له هغې څخه دې ډاکتر، انجنير، ليکوال او د کوم بل مسلک خاوند بهرنيو هېوادو ه نه وي مهاجر شوي. ددې کسانو اقتصادي ژوند اوس د هغو کسانو په انډول ډېر ښه دی چې په خپل هېواد کې اوسېږي.

اوس نو که د هرې سيمې (د يوې ولسوالۍ انډول) څو تنه په کوم بهرني پانگوال هېواد کې ژوند وکړي، نو دوی کولای شي دخپلې سيمې لپاره د يو روغتيايي يا ټولنيز مرکز د جوړېدو او کار لگښت برابر کړي. د بېلگې په توگه د هېواد هغه ډاکتران چې بهرنيو هېوادو ته تللي دي، کولای شي له هغو ډاکترانو سره چې په افغانستان کې اوسېږي، د طبي اړتياوو، درملو، وسايلو، لابراتوارونو، کتابونو، د طبي اثارو په چاپ، د تجربې په لېږد او يو څه مالي برخه کې مرسته وکړي، که چېرې دا کار تر سره شي، نو پوره باور دی چې د افغانستان د طبي اړتياوو يوه درنه برخه به پوره شي، د انجنيرانو برخه هم همداسې محاسبه کېدلای شي.

يو څو عملي بېلگې به هم وړاندې کړو: ښاغلی ډاکټر عبدالوکيل د افغانستان د کرنې يو لوی متخصص دی، ده په خپلو شخصي هلو ځلو د هېواد دکرنې په برخه کې دومره باغونه جوړ کړي او دومره خدمتونه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي دي، چې آن د دولتي خدمتونو انډول دي. دغه راز ښاغلي ډاکټر عبدالولي وردګ له خپلو څو تنو نورو ملګرو سره د (وفا) موسسې په جوړولو سره وکړای شول په وردګو کې د چک برېښناکوټ ترمیم او په ځینو سیمو کې د اوبو لګولو سیستمونه بیا جوړ کړي.

همدغه ښاغلي د کابل پوهنتون مرکزي لیلیې ته برېښنا راوسته چې هره شپه پرې د (۲۸۰۰) تنه محصلینو خونې رڼا کېږي.

د افغانستان دکلتوري ودې ټولنه او د پښتني فرهنګ د ودې او پراختیا ټولنه چې دواړه په جرمني کې د ځینو افغان لیکوالو په منډو تړړو جوړې شوي، د دوو کلونو په ترځ کې یې شل عنوانه علمي، ادبي، تاریخي کتابونه چاپ کړي او ګڼ شمېر یې په هېواد کې علمي مرکزونو او لیکوالو ته په وړیا ډول ورکړي دي.

داسې په لسګونو نورې بېلګې هم شته چې یوه بېلګه یې هم همدا (هیله) مجله ده، چې د یوه افغان لیکوال (عبدالمالک بېکسیار) په مټ دا دی ۱۷ مه ګڼه یې خپرېږي او د هېواد د مطبوعاتو په تاریخ کې یې ځانته جلا پاڼه پرانیستې ده.

که پورتنۍ بېلګې په پام کې ونیسو، نو سړي ته دا هیله پیداکېږي، چې افغانان په تېره د مسلک خاوندان که په خپله حرکت وکړي، نو خدای(ج) پاک په کې زیات برکت اچوي، پورتنیو کسانو چې کوم خدمتونه او کارونه کړي دي، په همدومره وخت کې دولتونو هم نه دي کړي، نو که دوی دې ته فکر کړی وای چې اول باید شرایط ښه شي او بیا کار پیل کړي، نو دا دومره لاسته راوړنې به یې نه درلودې. افغانان په تېره بیا د مسلک خاوندان هر یو که په خپل مسلک کې خدمت ته ملا وتړي او مسلک د سیاست تابع او مربوط نه کړي، نو باور دی چې ډېر کار به وشي، زموږ هیله هم دادہ چې راځئ سیاستونه یوې خواته کړو، مسلکونه مخکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړو، له ستونزو نه ونه ډار شو او ځان ته د ((شرایطو)) په نوم ذهني او رواني ستونزې جوړې نه کړو، بلکې په هر ډول شرایطو کې کار ته ودانگو، د زمانې له سختیو سره ډغره ووهو، وخت له لاسه ور نه کړو، ځکه چې ((وخت لکه سره زر دي)) او چاته انتظار نه باسي.

په درناوي

هېواد ته د مسلکي خدمتونو

د سرته رسولو په هیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله درې کلنه شوه

یو درې کلن مزل او د کلونو واټن
اغــزنــې لارې او گلـوریـنې برياوې

دهمدې گڼې په خپرېدو سره د هیلې مجلې دعمر درېيم پسرلی پوره شو. تېر درې کلونه لکه څنگه چې د هېواد په سیاسي، ټولنیز او فرهنگي ژوندانه کې تاوده او تاوجن کلونه وو، دهیلې مجلې لپاره هم د ازمون، هڅون او پرمخیون کلونه وو. په دې تېرو (۱۰۹۸) ورځو کې د هیلې هیله والو چلوونکو یوه ورځ هم بې تفاوته او ارامه تېره نه کړه او شپه ورځ یې د هیلې پاڼو د ځلا او ښکلا لپاره منډې تررړې وکړې. په دې موده کې په ټولیز ډول (۳۵۰) تنو بېلابېلو لیکوالو د هیلې په پاڼو کې د خپل اند، هیلې او خیال ستوري وځلول او اټکل (۵۰۰) تنو نورو د خپلو لیکونو، نظرونو او وړاندیزونو له لارې د هیلې لاره مستقیمه کړه.

د خوښۍ خبره داده چې د هیلې بنسټوالو هیله والو چې د هیلې د خپرولو لپاره کومه موخه ټاکلې وه، هیلې دهمغې نښې منځ وويشت؛ هېواد پالنه، ملتپالنه، ژبپالنه او انسانپالنه چې د هېواد د شل کلن ناورین په بهیر کې د رالېږل شویو او بیا سره ښکېل شویو ایډیالوژیو له خوا تر گواښ، برید او ستم لاندې وه، هیلې ورته یو ځل بیا د خپل کړېدلي ولس پام راواړوه او هغه یې د خپلې ټولنې د درملونې یوه ښه نسخه وبلله. هیلې د خپلو (۱۸) گڼو او (۱۲۰۰۰) ټوکو ټولیز شمېر په واسطه د لسگونو زرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادوالو ذهنونه روښانه کړل او هغوی یې له خپلې ملي مېنې او مینې سره لاپیوند او روږدي کړل. تر خپله وسه یې د هېواد پېښې د واقعیت او حقیقت په هنداره کې لوستونکو ته څرګندې کړې.

هیلې د یوې رښتینې، ازادې، خپلواکې او ناپېیلې خپرونې په توګه خپل رسالت لکه څنګه چې لازم و ترسره کړ، پر هېواد واکمن سیاسي او ذهني چاپېریال سره یې داسې ځان اعیار کړ چې نه د غومبسو ځالې ته لاس وروړي او نه هم د هغوی له زهرونو او قهرونو څخه سترګې پټې کړي، د یوه متناسب انډول د ساتلو له لارې یې د هڅونې، نیوکې او لازمې ستاینې ټولې چارې وکارولې خو د مضر احتیاط پر سیند یې خپل ارمانونه لاهو نه کړل. هیله د دریو سره لرې ان متضادو فرهنګي چاپېریالونو ترمنځ د وصل کړۍ شوه، داسې چې د هیلې په تېر دريې کلن ژوند کې پر افغانستان باندې یو ډول ذهني، سیاسي او فکري چاپېریال حاکم و، په ټولیز ډول پر کوزه پښتونخوا د یوې متبذلې او اروړه دیموکراسۍ، دملي روح دنشتوالي او بې تفاوتۍ فضا حاکمه وه او ده او هلته په لویدیځه ټولنه کې بیا بل ډول کلتور او ذهني فضا ده چې زموږ له دې دواړو چاپېریالونو سره څرګند او ان متضاد توپیر لري. هغه افغانان او په تېره د هیلې هیله وال او مینه وال چې په دې دریو متضاوتو چاپېریالونو کې اوسېږي، طبعاً دهغوی ذهني، ذوقي، فکري اوو ان سلیقه یې یو والي راوستل یوه هغه ګرانه مسله وه چې هیلې ورته له پیل نه پوخ تکل کړی و.

له نېکه مرغه د هیلې چلوونکي په دې ستر او ستونزمن کار کې د داسې یوې خپرونې په خپرولو تر ډېره حده بریالي شول چې په درې واړو چاپېریالونو کې د چلند وړ وي. دا منو چې کله به په هیله کې داسې لیکنې هم راغلې وي، چې پر هېواد باندې د واکمنو ځینو چارواکو تندی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته تریو شوی وي، خو ددې ترخنګ به یې داسې لیکنې هم تر سترګو شوې وي، چې بېرته یې تندی ورین شوی او د غوسې تاو به یې ناست وي. همداسې به یوه لویدیځ مېشتي افغان ورور ته هم کله کله داسې سرخوږی پیدا شوی وي چې دوی ته لا ګوره؛ خلک یو ویشتمې پېړۍ ته داخل شول او ټول ژوند یې کمپیوټرایز شو، خو دوی لا تراوسه د شاعرۍ او زړو ببولالو له ښکېله نه دي راوتلي او تراوسه لا وعظ او نصیحتونه کوي. په پېښوري چاپېریال کې خو پر اوسېدونکو افغانانو د دواړو چاپېریالو یخ او تود شمال لګېږي.

اساسي خبره داده چې د هیلې چلوونکي د ذهني تصادم او ذوقي اختلاف پر دغسې یوې درې لارې کې ولاړ دي او که چېرې په تلې کې یې لړه ډنډۍ ووهله، نو ضرور به له یو لوري د زیاتې نیوکې تر برید لاندې راځي.

د مجلې چلوونکو په همدغسې متصادمې درې لارې کې تراوسه پورې هم خپل ځان ساتلی او هم یې د هغه ملي ارمان لپاره کار کړی چې زموږ په هېواد کې یې دخدمت اړتیا تر بل هر کار زیاته احساسېږي.

زموږ د بهرنیو افغاني خپرونو یوه اساسي ستونزه داده چې دوی تراوسه پورې د خپلې ټولنې له دردونو او واقعیتونو سره بشپړ منطبق شوي نه دي، زموږ د ولس ځېل شوې هیلې او دهغوی سوي اهونه چې د انعکاس وړ دي په پوره ډول په خپرونو کې نه منعکسېږي او دوی یوازې په خپلو ذهني او ځانګړو یادونو او وړاندیزونو هغو ته د حل لاره ښیي او بس. د ټولنې ترمنځ هم ډېر واټن رامنځته شوی دی، د تخنیکي ستونزو شتوالی بله اساسي مسئله ده چې ددې خپرونو چلوونکي نه شي کولای پر خپل ټاکلي وخت خپله خپرونه هېواد ته ورسوي. په دې ډول په بهر کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغاني خپرونو اود هېوادم مېشتو افغانانو ترمنځ ډېر واټن رامنځته شوی دی.

خو هيله يوازينۍ افغاني خپرونه ده، چې د دريو چاپېريالونو، افغانستان، کوزه پښتونخوا او نورو بهرنيو هېوادونو کې د خپلو لوستونکو هيلې خړوبوي او تراوسه پورې په دې برخه کې ډېره بريمنه ده. (د شيطان غوږونه دې کاڼه وي). د يوې خپرونې لپاره به تر دې زيات برى چېرې وي، چې يوه ګڼه يې شل تنه ولولي. د کابل پوهنتون د محصلينو د ډېرو شکايتونو او غوښتنو او بيا بيا ټينګار له کبله د مجلې ادارې د کابل پوهنتون محصلينو ته د مجلې (٤٠) ګڼې بېلې کړې، خو څو تنو محصلينو څرګنده کړه چې دا مجلې ډېر کمې دي؛ اوس چې موږ ته هره ګڼه راشي، نو په نوبت سره يې لولو، لست ورته جوړوو، يو محصل مجله ځان سره يوسي او بيا يې راوړي، بيا يې بل يوسي، کله داسې هم شوي چې په دې لست کې د راغلو نومونو شمېر (٢٠-٢٥) تنو ته رسېدلی دی. سره له دې چې موږ مجله له (٥٠٠) ګڼو څخه (١٠٠٠) ګڼو ته اوچته کړه ، خو د يوې اټکليزې او ولس ميليوني ټولنې لپاره دا شمېر خورا کم دی.

په اوسنيو شرايطو کې د يوې خپرونې د بري يو بل راز د هغې د چلوونکو په رښتينوالي او صداقت کې نغښتی دی، ايا ددې خپرونې چلوونکي کوم څه چې خپروي له هغو سره رښتيا هم مينه لري که هسې نور ګرموي؟ هر کله چې د صداقت او عمل ترمنځ واټن وي، پر لوستونکي څوک خپله خبره نه شي منلای. خدای پاک د وګړو ترمنځ دومره رازونه پټ کړي؛ چې پوهېدل پرې اسان نه دي، چې د زړه خبره نه وي پر زړه نه لګي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله مجله داسې هم نه ده چې پر یوه اواره لاره روانه وي او دهغې چلوونکي به له هېڅ گواښ، نیوکې او غندنې سره نه وي مخامخ شوي او یوازې همدا ستاینې به وي او بس.

د مجلې د ادارې د شمېرنې او انگېرنې له مخې هیلې ډېره موده د ستاینو او غندنو ترمنځ خپل کار ته دوام ورکاوه.

په لومړیو وختونو کې خو اساسي نیوکه دا وه چې هیله ولې یوازې په پښتو چاپېږي؟ ایا افغانستان کې نور ((ملیتونه)) نه شته، دهغوی حقوق به څنگه شي؟ (دري) باید حتمي په کې ځای شي که نه دا خو رښتیا(!) هم یوه نشنلیستي او فاشیستي هڅه او خپرونه ده!؟ کله چې د هیلې مجلې د ادارې له خوا په دې برخه کې جدي غبرگون وښودل شو، چې وروره خبره داسې نه ده؛ هر څوک حق لري چې خپل غم په خپله وخوري، که مورِ ددې وس ولرو چې نورو ته خدمت وکړو دا خو نو ښه کار دی، خو که نه یې لرو او خپله د رنځونو په دریاب کې ډوب یو، نو ایله دومره وکړو چې خپله بېړۍ له ډوبېدو وژغورو او که خپلې ژبې او قوم ته خدمت کول نشنلیزم یا فاشیزم وي، بیا خو له پښتنو پرته د دنیا ټول قومونه نشنلیستان او فاشیستان دي. څرنگه چې هغه وخت هیله په پېښور کې یوازینۍ افغاني مجله وه چې ټوله پښتو خپرېدله، نو ځکه ژبنی عکس العمل هم زیات و، خو چې د هیلې چلوونکو ورته ځان ټینگ کړ او خلک هم له خپل مسلم حق سره روږدي شول او دا یې خپل روا حق وگاڼه نو یو کال وروسته دا نیوکې غلې شوې. که هیلې دا سپین سترگي (!) نه وای کړې نو نن به یو شمېر نورو نړه پښتو خپرونو ته لاره نه اوارېدله. څه موده وروسته ځینو کسانو بیا خپل ذهنونه سره وجنگول او په هیله کې د عیب پیدا کولو په فکر کې شول او ویې ویل: ((والله نو دې کې خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي لیکنو ته ځای نه ورکول کېږي)) سره له دې چې هر چا کومه اسلامي لیکنه رالېږلې، په هیله کې بې له ځنډه خپره شوې ده.

په کابل کې یو چارواکی هم په دې اند و چې اسلامي لیکنې په کې کمې دي، دهیلې یو چلوونکي ورته وویل چې مهرباني وکړه! هم ملا یې هم چارواکی، هم ښه مبلغ یې او هم د اسلامي شریعت د نفاذ لپاره د چارواکي درسره دي، راځه که نه هرې گڼې ته په منظمه توگه یوه اسلامي لیکنه رالېږه او موږ به یې خپروو، تر هغه وروسته هغه هم دا ډول نیوکه ونه کړه.

ځینو نورو دوستانو ویل: ((یاره دا پښتوبازي په کې ډېره زیاته ده)). دوی ویل ښه به وي که د چغو او خبرو پرځای پښتو ته عملي کار وکړو، ځکه چغې څه گټه نه لري. د دوی خبرې پرځای وې او دي، موږ هم په همدې نظر یو. د هیلې تگلاره اساساً داده چې داسې مطالب خپاره کړي، چې نه یوازې د اسلامي اصولو او زموږ له ملي گټو سره ټکر، ونه کړي، بلکې دهمدغو آرونو په رڼا کې لیکل شوي وي او هم یې دا هیله ده چې د چا مثبته لیکنه د سانسور په زنځیر، ونه تړي. فکر کوو پښتنو باندې په خپرنۍ برخه کې څه ظلم شوی او ټېر ستمي ناورین هم دوی ذهناً وټکل، د ټېر محرومیت د جبران لپاره دوی اړ دي چې پر پښتني مسایلو او پښتنو زیاتې لیکنې وکړي او خپل زړه تش کړي، دا کار هم کېدی شي ډېر دوام ونه کړي کله چې ټولنه نورمال حالت ته راوگرځي. لیکوال یې هم طبعاً د ژوند د نورو اړخونو په باب فکر کوي.

ښه کار خو همدا دی چې زموږ ښاغلي لیکوال د ژوند پر بېلابېلو خواو لیکنې وکړي او دهیلې مجلې پاڼې پرې رنگینې کړي.

د هیلې مجلې داسې لوستونکي هم شته چې د هیلې ټولې گڼې یې گام پر گام څارلي او د کمزورو لیکنو په باب یې خپل نظر په ډېر جرئت

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره څرګند کړی دی. دساري په ډول یو شمېر لوستونکو د هیلې مجلې د ۱۳۷۸ل کال دویمه ګڼه تر نورو کمزورې وبلله او واقعیت هم همداسې و. له ډنمارک نه یو لوستونکي دهیلې مجلې د همدې ګڼې په باب په یوه لیک لیکلي وو : ((له (۷۰) مخونو څخه یې (۳۰) مخونه په لوستلو ارزېدل او نور ټول سولیدلي مطالب وو)). موږ تر خپله وسه د ټولو لوستونکو او لیکوالو نظرونه، نیوکې او لارښوونې منلي او د هغو د عملي کولو لپاره مو عملي هڅې کړې دي. یوه دا خبره ده چې ځینې شیان زموږ په وس کې نه وي او لوستونکي زموږ له ستونزو خبر نه وي او موږ نه د نورې پرمختیا هیله کوي، راځئ چې دا خبره به هم لوستونکو سره شریکه کړو: دا ټوله هیله مجله چې تاسې ګورئ دا په اوس وخت کې د دوو کسانو د زیار او خولو محصول ده.

یو تن عبدالمالک بېکسیار نومېږي چې په ډنمارک کې اوسي او د خپل تندي د خولو په بیه د هیلې پاڼو ته ساه ورکوي او بل تن اسمعیل یون دی چې په کابل او پېښور کې اوسي او د هیلې علمي او تخنیکي چارې پرمخبیایي، پخوا یوه بله میوند واله (صفیه صدیقي) هم د هیلې یو بل مټ و، خو هغه هم اوس پردیسه او له هیلې لرې ده.

ایا څوک به داسې فکر وکړي چې داسې یوه مجله دې (لکه هیله) نه دفتر ولري، نه مېز، نه پرسونل، آن په پېښور کې یې پوستي پته هم د بل چا وي او لنډ مهالې یې رانیولې وي. خو له دغو ټولو ستونزو سره سره موږ د خپلو هیله والو، مینه والو او درنو لیکوالو پر همېشنیو مرستو او لارښوونو ډېره لګولې، هوډ مو سست شوی نه دی او د خپل ملي ارمان لپاره مو چاته کمه هم نه ده ویلې. لکه څنګه چې د هیلې مجلې هیله والو د هیلې خیال ساتلی، داسې موږ هم د خپلو مینه والو هرې مثبتې غوښتنې ته مثبت ځواب ورکړی دی؛ غوره بېلګه یې دهیلې مجلې همدا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼه ده، ښاغلي ډاکټر جاوید وردګ یو نیم کال وړاندې د هیلې مجلې د یونیم کلن عمر د ارزونې په غونډه کې هیله څرګنده کړې وه: ((هیله لرم هیله یو وخت په (۵۰۰) مخونو کې د (۵۰۰۰) ټوکونو په شمېر چاپ شي)). دادی د هیلې مجلې او خپل پښتني فرهنګ د یوه اورني مینه وال او لېوال دا هیله خو پوره شوه، د هیلې دا ګڼه خو (۵۰۰) مخه شوه نور نو خدای(ج) لوی او مهربان دی، که د درنو لوستونکو او قلموالو همکاري تر دې هم زیاته شي، نو موږ به هم تر دې زیات کوښښ وکړو چې د کالګڼې مخونه تر دې هم زیات کړو او هم د عادي ګڼو په مخ شمېر کې زیاتون راولو. دا هم کېدی شي چې دمخونو د شمېر د زیاتون پرځای دهغو د څرنګوالي د ښه والي په اړه فکر وکړو. خو په هر حال هیله مجله خپلو هیله والو ته اړتیا لري او هیله وال یې دمجلې ښه والي ته.

خو په هر ډول لازمه ده چې د یو بل په مرسته خپلې ستونزې غوڅې کړو او نیمګړتیاوې له منځه یوسو او په هېواد کې د یو مثبت فرهنګي اوښتون او خوځون لپاره په ګډه هلې ځلې وکړو. ښه به وي که د سیاسي اوښتونو پر ځای د فرهنګي اوښتون او مثبت بدلون لپاره هڅه او هاند وکړو.

دهیلې د ځلا، ښکلا او د هیلې د هیله والو د بریا اوسوکالۍ په هیله.

په درناوي

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځئ چې سره کېنو په ټغر د روغې جوړې

دوه ویشت کاله وشول چې افغانان له پردیو او هم په خپل منځ کې یو بل سره لاس وګرېوان دي، د جګړې بهرنی لوری ظاهراً د پردې پر مخ نه ښکاري، خو په حقیقت کې اوس هم بهرنۍ لاسوهنه د جګړې اساسي لامل دی، دا چې بهرنیان د افغانستان په جګړې کې څومره ګرم دي او د افغانستان پر وړاندې څومره اخلاقي، انساني او بشري مسولیت لري، دا یو بېل بحث دی اوپه سیاسي ډګر کې څوک چا نه د ګیلې حق هم نه لري، ځکه سیاست د کوم اخلاقي معیار تابع نه دی، زړه خوږی،انسانیت، مینه او وروروليو د اخلاقي کلتور برخې دي، له پردیو ان دښمنانو د ښو هیلو لرل په خپله زموږ فکري ارزونه له پوښتنو سره مخ کوي، ښه به دا وي چې هر څه له ځانه پیل کړو، ځان ګرم وګڼو او له بحرانه د وتلو لار پیدا کړو.

که د افغانستان د جګړې فکري او تدارکي چارې له بهرنیو سرچینو برابرېدلې او برابرېږي، خو د عملي کولو چارې یې په خپله د افغانانو له خوا ترسره کېدې او پر افغانانو عملي کېدې،افغانستان د مختلفو ګروهو او وسلو د ازمونځي حیث غوره کړی دی، ددې ازموینو زهرجن لوګي زموږ ولس تنفس کړي، خو د امتیاز ډیوې یې د نورو خونې روښانه کړي دي.

هرې ډلې او ډلواک چې د ځواک توره ترلاسه کړې او پر واک یې ډډه لګولې نو بیا یې د هېواد د ودانۍ پر ځای د خپلو مخالفانو د کور وراني لپاره توره راکښلې او په وینو یې سره کړې ده ، مقابل لوري بیا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

غچ اخیستنې ځواک راټول کړی او بیا یې دومره افراط کړی چې لومړۍ ډله د خلکو له یاده وتلې ده، د دوه ویشتو کلونو په بهیر کې دا کار او عملیه څو ځله غبرګ شول او اوس یوځل بیا د اوج پوړۍ ته رسیدلې دي، لویه بدمرغي داده چې زموږ د لوستي قشر د یاد وړ یوه برخه د سرو او شنو، سپینو اوتورو، خوړو او رنګینو شعارونو سراب تېر ایستې وه او په همدغه مخالفو ډلو او ډلګیو کې تنظیم شوې وه، د دې ډلو د ټکر په نتیجه کې د دې لوستو کسانو زیات شمېر هم له منځه لاړ او هېواد ته یې درانه کلتوري، اقتصادي او ټولنیز زیانونه هم واړول. نتیجه یې ان دا راووته، هرې ډلې چې دکومې ګروهې د پراختیا او واکمنۍ لپاره چغې وهلې، په پای کې یې عملونه دهمغې ګروهې پر ضد تمام شول او اکثر یې بیا له خپل مخالف موقعیت سره یو ځای شول.

د یوې انګلیزې شمېرنې له مخې دهېواد په سلو کې (۹۵) وګړي نالوستي دي او د لوستي قشر یاد وړ برخه په همدې مخالفو ډلو کې تنظیم شوې وه،د یوې ښېرازې ټولنې د جوړېدو لپاره باید لږ تر لږه د وګړو زیاته برخه لوستواله شي او ټول تر حده زیات کار وکړي، که اوس موږ ټول تنظیمونه راټول کړو او غړي هم ټول لوستوال حساب کړو او بیا یې څو ځله زیات محاسبه کړو، نو بیا به هم د افغان ولس لسمه برخه ترې جوړه نه شي، که چېرې دا لسمه برخه وګړي، له اختلاف پرته شپه او ورځ کار وکړي، نو بیا به هم د هېواد د ټولو وګړو ژوند پوره سوکال نه شي کړای.

مختلفو ډلو نه د ولس هیله داده چې دوی خو د نفاق تجربه وکړه، دا ځل دې اتفاق وازمويي، چې مثبته نتیجه ورکوي او که نه؟ اوس هم وخت شته، که د مختلفو فکري لارو د ټکر اوسیالۍ پر ځای مینه،انسانیت او هېوادپالنه د خپلې مبارزې تګلاره وټاکي، نو کېدی شي د نورې ورانۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخه ونیول شي او ولس ته د دې امکان برابر شي چې د خپلې ناروغۍ درملنه په خپله وکړي او خپل زخمونه په خپله وګنډي.

زموږ سیاستوال باید لږترلږه یو ځل سر په ګرېوان کې ښکته کړي او خپلې تېرې ورانۍ ځان سره تداعي او محاسبه کړي او دادې هم محاسبه کړي چې دوی نور څومره عمر لري چې بېرته د هغو ورانیو عمران ته ملا وتړي؟ ایا هر تنظیم او دهغه مشر چې افغانستان ته کوم زیان اړولی؟ که اوس یې څوک له ګرېوانه ونیسي چې راشه تاوان یې ورکړه! نو دا ډله او ډلواک به یې پوره کړای شي؟

خو زموږ ولس د ډېرې اوسېلې خاوند دی، دوی ته یې ډېر زغم وکړ او د خدای (ج) دربار ته یې د خلاصون په هیله لاسونه پورته کړل، خدای پاک پر مختلفو ډلو او ډلواکو داسې طاعون خپور کړ او د شرم داسې جامې یې ور واغوستلې چې اوس په بهر کې هم له شرمه ډک ژوند تېروي او په داخل کې خو یې هډو ځای نه شته.

له نویو واکمنو هم دا ګیله کېږي، چې د تېرو، ترخې تجربې تکرار نه کړي، ټولو ته یوه د مینې او صمیمیت فضا رامنځته کړي، چې خپل ولس یې سوکاله او ارام شي:

«راځئ چې سره کینو په ټغر د روغې جوړې
په خپل وطن کړو جوړ ملي اختر د روغې جوړې»

په ټول هېواد کې د ملي خوشالۍ او سوکالۍ په هیله
دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دنیا چا شل کړې ده؟

په پښتو کې (شل) له (شمېرنومه) پرته یوه داسې نومونه هم ده چې د یوه سخت اونا شوني کار د بشپړاوي لپاره کارول کېږي، یانې داچې یو چا د یو ستومزمن کار وروستی مورچل وواهه، نو بیا ورته وایي چې ده (شل) کړه، ځکه خو دډېرو دنیایي کارونو او چارو په باب ویل کېږي چې ((نولس کېږي، خو شل کېږي نه)) پښتنو په حقیقت کې (شل عدد) د هر هغه ستونزمن کار لپاره چې ترسره کول یې یو خارق العاده اند وځواک غواړي یو معیار ټاکلی، دې معیار ته رسېدل څه اسان کار نه دی، او هر څوک یې (شل) کولای نه شي.

ډېرو لسو، پنځه لسو، اوولسو او نولسو ته رسولې خو شل کړې یې نه ده، خوداسې خلک هم شته چې نه یوازې شل کړې یې ده ، بلکې تر هغه څخه د لا لوړتابه په تکل دي.

همدا ((هیله)) همدا چې تاسو یې اوس لولئ، همدا به درته بېلګه کړو، یو وخت چې مورد هیلې لومړنی ګڼه د اغزن ذهني چاپېریال له ډول ډول خنډونو او فشارونو سره سره چاپ او خپره کړه، نو سم له لاسه لکه د ځینو نورو پښتنو مهالنیو خپرونو په څېر د هغې د مړینې انځور هم په ذهن کې تېر وبېر شو، خو کله کله به تخیل اوتصور د ذهن پر سترګي ارمان یو خوږ شال را خور کړ او دې ارمان به مو غځونې وکړې: ((یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت به داسې هم راشي چې د مجلې (شلمه) ګڼه خپره شي او موږ ورته د خوښۍ او نمانځنې جشن جوړ کړو)) دا دی له هغې ورځې (۱۱٤۰) ورځې تېرېږي او نن موږ هغه هدف ته رسېدلي یو، چې یوازې په تصور کې مو لاس ورته رسېدی شو او بس، پر دې مهال برې وکه نابرې، ارامۍ وې او که نا ارامۍ، دمې وې که ستړیاوې، منډې وې که ناستې، ټول له یو ډول روحي ډاډ سره ملګري وو، همدغې اروایي خوړلنۍ زموږ متې مضبوطې کړې وې، نو ځکه مو خبره له (صفره) (شلو) ته ورسوله، داچې له مانیز پلوه به شلو ته رسېدلي یو که نه؟ ګرانه به وي خو د عدد له مخې مو هغه شمېره ترلاسه کړه، چې ډېر یې په ترلاسه کولو کې پاتې راغلي دي، د هیلي د شلمې ګڼې خیرېدا موږ ته دا په ډاګه کوي، چې که د هېوادني فرهنګ لپاره مینه، ولوله، اند، مالي ځواک او صداقت ټول سره ملګري شي، نو په هېواد کې د فرهنګې رکود او سقوط مخه نیول کېدی او د بیا رغونې لپاره لارې چارې برابرېدی شي.

اوس مهال چې د ژوند د نورو ډګرونو په شان فرهنګي ډګر هم زیات کار او خدمت ته اړتیا لري، د فرهنګیانو او فرهنګپالو مسولیت هم تر بل هر وخت څخه درنېږي، اوس باید موږ د پخوا په انډول څو برابره کار وکړو، ویجاړ شوی او تالا شوی فرهنګ بېرته تر لاسه کړو، هڅه او هاند وکړو چې له فرهنګي پلوه؛ تر کودتایي او کړکېچنو نظامونو د مخه حالت ته ورسوو او بیا نوره هڅه وکړو چې د هېواد دفرهنګي پرمختیا لپاره لاره چاره برابره شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډه دا چې فرهنگیان او فرهنگپال باید جگړه مارو ته وښيي چې که تاسو د هېواد په ورانۍ او خیانت کې نه ستړي کېږئ، موږ یې په ودانۍ او خدمت کې نه ستړي کېږو، تاریخ به بیا پر دواړو قضاوت کوي.

ډېر تفاوت شته په انسان کې دمانا په لحاظ
واړه مشغول دي ځينې ځان ځينې جهان جوړوي

په درناوي
د زیاتو فرهنگي هڅو او خدمتونو په هیله
دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اوسنیو پښتو خپرونو موضوعي وېش

هغه فرهنګي خپرنیزه تشه چې پخوا د پښتو خپرونو د نشتوالي او کموالي له کبله احساسېدله، دادی د خدای (ج) په لورېینه او د ګڼو فرهنګپالو په همت اوس تر یوه بریده ډکه شوې او ډکېدونکې ده.

اوس د کال له لومړۍ ورځې نه نیولې بیا د کال تر وروستۍ ورځې پورې هېڅ داسې ورځ نه شته چې په هغې کې دې په پښتو ژبه کومه خپرونه چاپ نه شي، له ورځپاڼو نیولې تر کالګڼو او ځانګړو ګڼو پورې، هر ډول جریدې، مجلې او نورې خپرونې خپرېږي، که اوس یوازې د پښتو مجلو شمیر په پام کې ونیسو، نو شمېر یې تر لسو عنوانو اوړي، همدا اوس یا په منظم ډول او یا هم په لږ ځنډ سره ، سباوون، باختر، ګوربت، داستانونه،شمشاد، هیله، ګندهارا، ورځ، کونړ، ننګرهار، خوست، شمله او دوه ژبې لکه مستقبل، وطن، تعاون، معارف، رنګین کمان، سپیده، اسمایي، صدف، روزنه، کابل پوهنتون، صبا ، خلافت، کتاب او ځینې نورې مجلې خپرېږي.

د مجلو دې شمېر او څرنګوالي ته چې سړی ګوري، نو په زړه کې یې ډېرې فرهنګي هیلې راټوکېږي، که دازادو خپرونو دا ګړندی او ګڼشمېره بهیر همداسې ګړندی روان وي، نو بې له شکه به زموږ فرهنګ ته زیاته وده ورکړي، ګڼ شمېر لیکوال، شاعران او د قلم خاوندان به را وټوکېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ډېر به په کې وځلېږي، خو له دې سره سره که ازادۍ او دولتي خپرونې وخت پر وخت ونه ارزول شي او د نیمګړتیاوو له منځه وړلو لپاره یې هڅه ونه شي، نو کېدی شي ځینې یې خپل ارزښت او اغېز وبایلي او ځینې آن د انحراف خواته لاړې شي.

لکه څنګه چې څرګنده ده، اکثره خپرونې ظاهراً د یو نېک کار او خدمت په هیله پر خپرونو پیل کوي او په ټولیز ډول د عقیده یي، هېوادنیو،ملي، فرهنګي، ټولنیزو او پوهنیزو مسایلو د خدمت په نوم او هیله خپرونې کوي.

اوسنۍ پښتو-افغاني خپرونې هم د همدې نومونو او موخو پر چورلیز راڅرخي، په دې کې یوشمېر داسې خپرونې شته چې ټولې یوه موضوعي لیکه تعقیبوي، نه یوازې د لیکنې محتوایي بهیر او رنګ له یوې بلې سره یو شان وي، بلکې د خپرونې ظاهري بڼه، استر او ډیزاین یې هم یوې بلې ته ډېر ورته وي، دا ستونزه په ازادو خپرونو کې ډېره احساسېږي او داسې ښکاري چې د ځینو خپرونو چلوونکي پر موضوعي فقر اخته دي. له موضوعي فقر،پاشلتیا، ګډوډۍ او بې ځایه رنګارنګۍ نه د خلاصون او ژغور لپاره په کار دي چې د یوې مجلې او خپرونې لپاره داسې یوه مشخصه مانیزه او آن شکلي تګلاره او کړنلاره وټاکل شي، چې نورو خپرونو تر اوسه نه وي تعقیب کړې.

په پښتو کې یې غوره بېلګه ((داستانونه)) مجله ده، چې د هېواد د پیاوړو لیکوالو؛ اسدالله غضنفر او اجمل پسرلي په نوښت او هڅو رامنځته شوې ده، دا مجله یوه ځانګړې موخه تعقیبوي او هغې ته ځکه د خدمت

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوګه کېدی شي چې د چلوونکو ذهني او فزیکي ځواک پر یوې واحدې موضوع باندې راټول شوی دی.

هغه مجله چې په ټولیز ډول یو لوی ملي ارمان ته خدمت خپله دنده ګڼي، د ملت جوړونې بهیر ګړندی او پیاوړی کوي او د خلکو د شعور کچه اوچتوي، د هغوی د کار ساحه نسبتاً پراخه ده، ددې مجلو لپاره په کار دي چې د داسې کسانو له خوا ایډېټ او خپرې شي چې د ملي خدمت او خیانت تر منځ ټولې پولې ورته معلومې وي او خپله هم په بنه پوره ډول د ملي ولولې څښتن وي، داسې لیکنې چې دټولنې په هره برخه کې ګټورې وي، ملت رغاندې او هېواد رغاندې وي، خپرې کړي، په دې برخه کې هم د لیکنو موضوعي تسلسل ته پاملرنه په کار ده، خو اوس ځینې داسې خپرونې شته چې یا خو یې موضوعي تګلاره تته ده او یا بېخي نه شته او ځینې په کې د نورو خپرونو کاپي کوونکې دي، پر یوه موضوعي لیکه د ګڼو خپرونو خپرول د لوستونکو په ذهن کې د یو رنګۍ فکر پیاوړی کوي او په نتیجه کې د ذهني سترړیا سبب کېږي، پر ګڼو خپرونو د پخو لیکوالو د لیکنو وېش هم د مجلو مانیز ځواک سره وېشي او د یوې (ښې) پر ځای، ډېرې (کمزورې) مجلې راوځي، البته دلته باید داسې ونه انګېرل شي، چې دخپرونو زیاتون ګټه نه لري، د خپرونو زیاتون یا کمیت په حقیقت کې د هغو د کیفیت سبب کېږي، د ګڼ شمېر لیکوالو د راټوکېدو او ځینو نورو د ځلېدو لامل ګرځي، د څو تنو چلوونکو (ور-ناوړ) انحصارماتېږي، خو اصلي موخه داده چې ګڼې خپرونې باید ګڼې موضوعګانې راونغاړي، نه داچې ټولې یوې موضوع ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړم شي، که چېرې هره خپرونه یوې مشخصې موضوع ته ځانګړې شي، نود خپرونو موضوعي وېش له مخې به د لیکنو وېش هم رامنځته شي، دې سره لیکوال اړ وزي چې هر څوک له خپلې لېوالتیا سره سم په خپله ځانګیزه برخه کې لیکنې وکړي او اړوندې خپرونې ته یې ورکړي.

د خپرونو تر منځ محسوس او نا محسوس رقابت به هم پای ته ورسېږي، ځکه چې د هر چا د کار ساحه به مشخصه شي، د کار د همدغې وېش په پایله کې به د ټولنې ټولې اړتیا وړ خواوې په متوازن او انډولیزه توګه وده وکړي، د افراط او تفریط دېوالونه به ونړول شي او د یوې بې خطره منځنۍ لارې پر لارې به خپلې هیلې ته ورسېږو.

((هیله)) د همداسې هیلې د پوره کېدو په هیله ده

په درناوي

اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فرهنګي کار جغرافيايي موقيعيتونه

ددې څو ورستيو کلونو په بهير کې د يو شمېر فرهنګيالو او فرهنګپالو افغانانو په همت افغاني فرهنګ ته د خدمت کار ښه په خوند او درز کې روان دی، کېدی شي نور هم بډايه او ګړندی شي، دې فرهنګي کار ته ډېرې هيلې شته، خو د اغېز او کار د څرنګوالي په باب يې هم له همغه پيله او هم دا اوس يو لړ پوښتنې وې او شته، بنستيزه خبره داده چې زموږ د کار اساسي موخه افغانستان او افغاني فرهنګ ته خدمت دی، نور هدفونه د همدې اساسي هدف پر شا وخوا راڅرخي، خو اوس راځو دې ته چې زموږ فرهنګي هڅو د خپلې نښې منځ ويشتلی او که نه؟ فرهنګي هڅې په تېره بيا خپرونې افغانستان ته رسېدلي او که نه؟ که چېرې دې موخې ته نه يو رسېدلي، نو ددې مانا دا ده چې موږ په حاشيه کې يو او متن ته دننه شوي نه يو.

اوس د لوی خدای(ج) په فضل او په خپله د افغان فرهنګيانو او خدمتګارانو په همت په بهر کې ګڼشمېر فرهنګي ټولنې جوړې شوي او د ټولو په تګلار کې راغلي چې د خپل هېواد فرهنګ او ژبې ته به خدمت کوي.

دا فرهنګي ټولنې عملاً پر خدمت بوختې دي، خو د ډېرو کمو فرهنګي ټولنو اغېز په هېواد کې محسوس دی، د اغېزمنو ټولنو د بېلګې په توګه د افغانستا د کلتوري ودې ټولنه او د پښتني فرهنګ ودې او پراختيا ټولنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادولای شو، دوی خپل ګڼشمېر خپاره کړي اثار د هېواد داخل ته لېږدولي او هلته یې د هغې فرهنګي تشې په ډکولو کې ونډه اخیستې، چې له اوږده؛ نږدې دوه نیمو لسیز ناورین څخه رازېږېدلې ده، البته یو شمېر نورې ټولنې به هم وي چې په بهر کې به ښه په ځل او بل کې کارونه کوي، هلته به یې اغېز هم زیات وي، خو په هېواد کې یې اغېز زیات محسوس نه دی، البته دا خبرې باید داسې ونه انګېرل شي چې تر هېواد د باندې فرهنګي هڅو او خدمتونو ته اړتیا نه شته، هلته هم د افغانانو د ژبې، کلتوري او ملي ویاړونو د ژوندي ساتلو او ځلولو لپاره او همدا راز د نوي پښت د مسخه کېدو د مخنیوي په خاطر زیاتو فرهنګي هڅو ته اړتیا ده، خو هر وخت او په هر ځای کې باید موږ خپلې مهمې اړتیاوې تشخیص کړو او بیا یې د خړوب لارې ولټوو، افغانستان د ټولو افغانانو لپاره د شمسي نظام په شان دی، په دې شمسي نظام کې افغانستان د لمر په څېر دی او نور افغانان د ستورو او سیارو په شان، که موږ فرض کړو چې په شمسي نظام کې لمر نه وي او یا یې رڼا تته وي، نو نور ستوري به هم له مداره ووځي او رڼا به یې تته شي، نو اوس موږ ټولو ته په کار ده چې تر هر څه لومړی د لمر ځلا ته له ورپېښو خطرونو او ګواښونو سره مقابله وکړو، که چېرې افغانستان کې د فرهنګ ډیوه روښانه وي، نو د دې ډیوې رڼا به د افغانانو خونې تر لرې لرې ځایونو پورې روښانه کړي، خو که چېرې په لوی کور کې تیاره وي، نو پر ووړو خونو به په خپله تیاره واکمنه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چېرې زموږ پر هېواد يو ځل د بل چا ژبه او کلتور واکمن شول او هېواد د نورو تر کلتوري يرغل لاندې راغی بيا خو نو ټول بهر مېشتي افغانان په ډېره اسانۍ د نورو په کلتور کې ډوبېږي، ځکه چې د دوی روحي، ژبني، فرهنگي او مانيز ډاډ ځای له منځه لاړ او دهيلو چينه يې وچه شوه.

اساسي خبره داده چې موږ تر ټولو لومړی د فرهنگي او ملي کار جغرافيايي موقعيتونه تشخيص کړو، د کار زياته برخه خپل هېواد؛ گران افغانستان ته ځانگړې کړو. بيا پاکستان او ځينو نورو گاونډيو هېوادونو کې د اوسېدونکو افغانانو د مسخه کېدو د مخنيوي لپاره هڅې وکړو او د کار دريمه برخه په لويديځو او ځينو نورو هېوادونو کې، د افغانانو لپاره فرهنگي او ملي کار ته بېله کړو.

اوس خو همدا امکانات دي، چې د لويديځمېشتو افغانانو مالي امکانات، په کوزه پښتونخوا کې تخنيکي امکانات او خلاصه فضا او تر هېواد دننه د افغانانو فرهنگيانو فکرونه او قلمونه سره ملگري او مثمره نتيجه تر لاسه کړو، که چېرې د هر جغرافيايي موقعيت د وگړو د شمېر او دهغو د استحقاق له مخې خپله لاسته راغلې ثمره پر همدې جغرافيايي موقعيتونو وويشو نو بيا به مو هم د انصاف پر لوري اساسي گامونه اخيستي وي او ټول افغانان به په متوازنه توگه له فرهنگي برياوو اولاسته راوړنو څخه برخمن شوي وي، د دغو جغرافياي موقيعيتونو ترمنځ ډېر اغېزمن او ذهني دېوالونه او نورې ستونزې شته، خو د هغو د حل لپاره هم بايد له اړتيا سره سم گامونه پورته شي، که چېرې اکثره افغان فرهنگيان

(c) ketabton.com: The Digital Library

(هېوادمېشتې او بهرمېشتي) د قربانۍ او تدبير په يو ځای کولو سره عملي هڅې وکړي، نو پوره باور دی چې هم به فرهنگي برياوې ولرو، هم به په هر جغرافيايي موقعيت کې د اوسېدونکو افغانانو تر منځ فرهنگي اندېول رامنځته شي، هم به دايمي اړيکي ټينگ شي، هم به فرهنگي خلاوې له منځه لاړې شي او هم به له فرهنگي او ژبني پلوه د افغانانو د مسخه کېدو مخه ونيول شي.

د همداسې يو ستر ارمان د بري او همداسې يوې ورځې د را راسېدو په هيله

د هيلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه ملتپاله فرهنګي ستراتیژي

د نړۍ اکثره هېوادونه د خپلې ملي ستراتیژۍ پر بنسټ جوړشوي دي، فرهنګي ستراتیژي او هڅې ملي ستراتیژي او د ملت مټ غښتلي کوي او ځواکمنوي یې. اکثره سیاسي نظامونه او حکومتونه د ملت دبقا، پرمخیون او سوکالۍ لپاره د نورو لاملونو ترڅنګ دا سترعامل تل په پام کې ساتي. زموږ په هېواد کې هم د افغانستان له جوړېدو راهیسې بیا د ثور تر ناورینه پورې اکثرو حکومتونو خپل سیاسي تګلوري دملي ستراتیژۍ او ملي ارمان پر بنسټ عیار کړي وو، خو د ملت جوړونې او دهغه د غښتلتیا لپاره بیا فرهنګي هڅې پوره همغاړې نه وې، په دې مانا چې په ژبنۍ برخه کې د هېواد اکثریت ژبې(ملي ژبې پښتو) ته دویم رول ورکړل شوی او په نورو فرهنګي برخو کې هم د ملت جوړونې لپاره په پاخه تدبیر کار نه کېده. ځکه نو په دې دومره کلونو کې د یو واحد ملت جوړونې بهیر له خنډ وځنډ سره مخامخېده. خو زموږ ګاونډیانو بیا نه یوازې خپلې فرهنګي او ملي ستنې ټینګولې، بلکې زموږ د ګران هېواد د ویجاړونې او د افغان ملت د پاشنې لپاره یې هم یوه ستراتیژي جوړوله. و ګورئ زموږ د یو ګاونډي (ایران) واکمنو پر درېیو سیاسي بنسټونو خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد او ملت تېنګک کړی: ایران پالنه، پارسي پالنه(ژبپالنه) او مذهب پالنه(شیعه مذهبپالنه). په ایران کې چې هر سیاسي نظام راځي، نه یوازې دې درېیو اصولو ته درناوی کوي، بلکې د هغو د لاپیاوړتیا لپاره هم هڅه کوي، ان تر دې حده چې غواړي سیوری یې زموږ پرهېواد هم را خورکړي.

زموږ یو بل ګاونډي چې د اسلام په نامه یې دخپلو ملي ګټو د تضمین لپاره یوه اوږده ستراتیژي جوړه کړې، د افغانستان د کمزورۍ لپاره یې هم یو اوږد پلان جوړ کړی و. نظامونه په کې ډېر بدل رابدل شول، خو یو نظام یې هم نه د اسلام په نامه جوړه کړې پالیسي بدله کړه او نه د افغانستان په باب خپله ستراتیژي.

اوس خو ټول افغانان پردې پوهېږي چې هېڅ ګاونډی بل ته په زړه کې صاف نه دی؛ (هر سړی تر خپل مطلبه پورې یار دی)، نو خپله موږ ته څه په کار دي چې یوڅه باید وکړو؟

کېدی شي ځینو سره دا پوښتنه راولاړه شي چې د افغانستان اساسي بنسټونه او دملت رغنده توکي نړول شوي او له منځه وړل شوي، افغانان ځپل شوي، نتل شوي او اسکېرل شوي، نور نو په چا کې دمه او شیمه نه شته چې بیا دې پورته شي او د یو قوت په توګه دې ځان راڅرګند کړي. ځکه افغانان دومره ځپل شوي چې تش د شعار ورکولو ځواك هم نه لري، اقتصادي تنګسیا او نورو ناوړه چلندونو او ناخوالو دومره پسې اخیستي، چې ځکه هویت، حیثیت او عقیدې ته یې هم خطر دی اود حضرت پیغمبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد(ص) د هغه حدیث :"ډېر خلك به له فقر نه کفر ته متمایل شي." پوره عملي کېدنې ته خبره رسېدلې ده.

خلك د خپل افغاني هویت د بدلون په هیله خیراتونه کوي او نذرونه ورکوي. پر افغانانو خپل هېواد داسې سور تنور شوی چې اوس د اکثرو افغانانو په زړه کې بهر ته د تنګ هوا او فضا ګرځي راګرځي او ځینې خو ورته ان د خپلې عقیدې په قیمت هم حاضر دي.

واکمنو او د هغو مخالفینو لپاره، خو ځان ته ځکه د مشورې او نصیحت حق نه ورکوو، چې څوك کله د ځواك او قدرت په ټال زنګېږي، نو بیا یې د ملت سطحې ته راټیټول ګرانه خبره ده، هغوی خپله ستراتیژي لري او هغه به پلې کوي.

د عام ملت رنځونو ته خو مو وړاندې نغوته وکړه، یوازېنۍ سرچینه چې لږ د امید سترګې ورته اوښتی شي، هغه دهېواد د شعوري قشر همدا څو په شمېر فرهنګیان او فرهنګپال دي اوبس.

لیکوال دټولنې تر ټولو شعوري او اندیال قشر دی، دوی کولای شي په خپلو لیکنو د ټولنې ذهني تګلوری بدل کړي، ان هغه واکمن چې زړونه یې تر کاڼو هم کلك دي، کېدی شي د وخت په تېرېدو سره ډېر نرم کړي او دټولنې ښېرازۍ ته یې پام واوړي.

خو د لیکوالو او فرهنګیانو یوه ډېره غټه ستونزه دا ده چې دوی عاطفي وګړي دي، د حوادثو پروړاندې ډېر ژر غبرګون ښیي، ولوله او جذبه یې ډېره پیاوړې وي، ځینې یې دخپلو عواطفو په چاپېریال کې فکر کوي، ځینې یې لږ څه پراخ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې یې د ټول ملت په کچه. خو اساسي خبره دا ده، لیکوال باید پردې پوه شي چې دقلم خاوندان دټولنې تر ټولو شعوري پاړکی دی، دټولنې دشعوري کولو او هڅونې تر ټولو ستره دنده هم ددوی پر غاړه ده، د لیکوالو ترمنځ هم کله کله د ذوقي،سلیقه یي او یو شمېر نورو لاملونو له امله اختلافونه پیداکېږي ،دا اختلافونه بیا کله دومره ژور شي چې لیکوال له خپل اصلي کار څخه ځنګ ته کړي، پر شخصي سیالیو یې اخته کړي. دې ډول هڅو کې د لیکوال فکري دایره له ورایه ښکاري، چې ډېره تنګه اولنډه ده. اوس نو زموږ د ارمان سرچینه او تمه ځای یوازې همدا فرهنګیان او فرهنګپال دي. که چېرې فرهنګیان د یوه لوی ملي ارمان لپاره کار وکړي او دهغه لپاره له ځان سره یوه فرهنګي ستراتیژي جوړه کړي او تر خپله وسه د هغې د عملي کولو لپاره هڅه و هاند وکړي، نو هم به یې خپل واړه اختلافونه له منځه وړي وي، هم به یې دملت د ملي شعور په پیاوړتیا کې برخه اخیستې وي، هم به یې د خپل ملت او هېواد د پایښت بنسټونه پیاوړي کړي وي او هم به روحي ارامي ورپه برخه شوې وي.

څو دې توان رسي په لوی دریاب کې ګرځه
په ویاله کې دې زوال وینم نهنګه

د ملي ارمان دبري په هیله
د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

((هيله)) د خپل ژوند د نيمې لسيزې په درشل کې

دهمدې ګڼې په خپرېدو سره دهيلې پر ژوند څلور کلونه واوښتل او پنځم کال يې راپيلېدونکی دی. دا تېر څلور کلونه دهيلې لپاره د زياتو بريو، ستړياوو او هيلو کلونه وو.

د هيلې چلوونکو په دې موده کې د خپل ستر ملي ارمان (دهېوادني ملي فرهنګ او ملي ژبې) د پاللو لپاره يوه شېبه هم ارامه تېره نه کړه او د خپل وس او امکان تر وروستي بريده يې لاس او قلم، فکر او خيال پر کار واچول، چې دا بله شوې ډيوه (هيله) مړه او تته نه شي، بلکې لا ځلانده او روښانه شي. ګواښونه اخطارونه، خطرونه، سفرونه، خپګانونه، انتقادونه، لسمونې او سمونې، نقدونه او داغونه ټول يې وزغمل، خو هيله يې پر هغه مستقيمه لاره بوتله چې هدف ته رسېدله.

ښه به وي چې دلته دا ټولې برياوې، نيمګړتياوې او ناخوالې سره ډلبندي کړو:

برياوې:

موږ په تېرو څلورو کلونو کې چې ټولې (١٤٦٤) ورځې کېږي، په خپرنې برخه کې په ټوليز ډول (٢٤) ګڼې چې د ټوکونو شمېر يې (١٨٠٠٠) او د مخونو عمومي شمېر يې (٥٠٠٠) مخونو ته رسېږي، خپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي دي. یانې دا چې موږه هره ورځ خپلو افغانانو ته لږ تر لږه (۳،٤) مخه چاپ کړي او د مجلې د ټوکونو د شمېر له مخې مو هره ورځ (۱۲،۲۹) ټوکه مجله ټولنې ته وړاندې کړې ده. په ویاړ سره ویلای شو چې دا د هیلې یو ستر ملي ریکارډ دی، چې په همدې وخت کې نه تر هېواد دننه او نه بهر، نه حکومتي چارواکو او نه کوم بل چا په دومره څرنګوالي او څومره والي سره او بیا په همدې قید شوي واټن کې په پښتو ژبه داسې خپرونه چلولې ده، نو ځکه ویلای شو چې هیلې د تېرو څلورو کلونو په بهیر کې د څومره والي او څرنګوالي او د چلوونکو د شمېر له پلوه یو ملي ریکارډ ټینګ کړی دی. دهیلې ادارې ته د پورتنۍ خبرې یادونه هم یوه غټه سپین سترګي ښکاري، خو که سړی له حقیقت او واقعیت څخه سترګې پټې کړي، نو دا به هم د اشخاصو له کړي او شوي کار سره بې انصافي وي.

محتوایي برخه:

هیلې مجلې په تېرو څلورو کلونو کې په ټولیز ډول تقریباً (۱٦۰۰) عنوانه بېلابېلې لیکنې او شعرونه خپاره کړي دي. چې ملي، اسلامي، ټولنیز، طبي، اقتصادي، سیاسي، معلوماتي، انتقادي، روزنیز او پوهنیز محتویات یې درلودل، لنډې کیسې، طنزونه او شعرونه هم په کې شامل وو.

د هرې ګڼې دپښتۍ لومړی مخ دهېواد ملي اتلانو او لوړو شخصیتونو ته ځانګړی شوی و، همدا مسله د مجلې د منځپانګې مرکزي ټکی جوړوي، موږ پر ملي مسله او ملي ژبه ځکه زیات ټینګار کوو، چې همدا برخه د ((سرو))، ((شنو))، ((تورو)) او ((سپینو)) ایډیالوژیو تر برید، ګواښ او خطر لاندې ده او د زیات خدمت اړتیا ورته احساسېږي. که

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ ملت او هېواد نه وي نو بیا خو موږ هېڅ ډول ایډیالوژۍ ته اړتیا نه لرو، ځکه ایډیالوژي ((سره)) وي که ((شنه))، ((سپینه)) وي که ((توره)) په هوا او خلا کې خو نه تطبیقېږي. د هغو لپاره انساني ټولنو او ټاکلو جغرافیایي حدودو ته اړتیا وي. که موږ د هیلې مجلې محتویات سره وویشو، نو ملتپالنه، ژبپالنه، اسلامپالنه او انساپالنه یې اساسي توکي دي، خو د ژوند نور ډگرونه مو هم له یاده نه دي اېستلي.

یو ښاغلي کلتوري چارواکي پر موږ دا نیوکه کړې وه چې د هیلې چلوونکي یوازې ژبې او ملت ته اړم شوي او اسلام یې له یاده وتلی دی.

موږ سره له دې چې د اسلام چغې نه وهو، نه مو هغه د ځان لپاره د ډوډۍ، مقام او څوکۍ گټلو وسیله گرځولی، خو له خپل خدای(ج) څخه ډېر خوښ یو چې مسلمانان یې پیدا کړي یو، د دین خدمت پر موږ ټولو فرض دی، خو نه د دین په نامه ځان اوچتونه او ځانښودنه.

موږ په هره گڼه کې ژورو او ضروري اسلامي لیکنو ته ځای ورکړی او هره لیکنه چې موږ ته راغلې هغه مو خپره کړې ده او هم مو ډېرو ربښتینو اسلامپوهانو سره د نورو لیکنو لپاره اړیکي ټینگ کړي دي. موږ په هیله کې داسې اسلامي لیکنې هم خپرې کړې دي، چې تر موږ څو میاشتې وروسته بیا هماغه لیکنې په رسمي مطبوعاتو کې دویم ځل خپرې شوي دي. موږ چې هرڅه خپاره کړي دي، هېڅکله د اسلامي اصولو خلاف نه دي او نه به دا کار وشي. موږ هغه مطالب خپاره کړي او خپروو یې چې زموږ د ټولنې لپاره گټور وي. د یوه ایراني اندیال اسلامپوه ډاکتر علي شریعتي په اند: ((هر څه چې گټور وي، هغه اسلامي دي)). دلته د (گټور) تعبیر داسې دی چې جانبي اضرار ونه لري. موږ د اسلام د همدغه پراخ مفهوم په پام کې نیولو سره گټور مطالب خپاره کړي او خپروو یې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکنۍ برخه:

په لیکنۍ برخه کې هیلې د یوه واحد او معیاري لیکدود پلوي کړې او هغه یې تر خپله وسه پورې کارولی دی. معیاري لیکدود د یوې معیاري ژبې په رامنځته کولو کې ډېره مرسته کوي او معیاري ژبه د ملت جوړونې بهیر ګړندی کوي او قبیله یي ذهنیت ختموي. موږ همدغه لوړ ارمان ته د رسېدو په هیله هڅه کوو، چې معیاري لیکدود وکاروو.

دهیلې مجلې په پیلګڼو کې چې موږ ته له بېلابېلو سیمو څخه لیکنې راتللې، نو په لیکنۍ برخه کې یې ډېر زیات اختلاف او توپیر و، خو کله چې موږ د معیاري لیکدود لړۍ پلې کړه، نو اوس خپله لیکوال د مجلې له هماغه معیاري لیکدود څخه الهام اخلي او اکثره لیکنې په همدغه معیاري لیکدود رالېږي، د ژبې د نړه والي په برخه کې موږ یوه منځنۍ لاره خپله کړې ده.

موږ هڅه کړې د ژبني جوړښت په برخه کې تر ټولو دمخه ګرامري جوړښت په پام کې ونیسو او په دویم ګام کې تر ممکنه بریده د ژبې نړه والی. موږ د ژبې د نړه والي بهیر ته په یوواریز ډول بدلون نه ورکوو، بلکې د انډولونو او نویو ویيي رغاونو تر دودېدو وروسته هڅه کوو، چې پردي ویيونه لرې کړو. که په چورلټ ډول موږ د ژبې د نړه والي پر مسلې ټینګار وکړو، نو مجله به د یوه داسې کتاب بڼه خپله کړي چې د یوه لیکوال له خوا لیکل شوی وي، د بېلابېلو لیکوالو ژبنی سبک او د مجلې رنګارنګي به هم ختمه شي، البته د ژبې نړه والی د ژبې د ساتنې او پالنې لپاره یوه ضروري لاره او چاره ده، خو نه په یو واریز ډول.

روزنیزه برخه:

هیلې په څلورو کلونو کې ګڼ شمېر لیکوال، نویو لیکنو ته وهڅول او یو زیات شمېر ځوان لیکوال او شاعران یې وروزل. دهغوی په ذهن کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د خپل هېواد او ولس وياړلې ماضي تداعي کړه او د نوي ژوند او سوکالۍ لپاره يې ورته فکرونه ورکړل.

دهېواد يو زيات شمېر نومیالي يې له هېرېدو څخه وژغورل او له ملي تاريخ سره يې د ځوانانو مينه زياته کړه.

په ملي کچه يې د ملي شعور په ويښولو کې کارنده ونډه واخيسته او د ډېرو افغانانو پام يې خپل هېواد، خپل ځان، خپل تاريخ، ملت او خپلې ټولنې ته واړاوه. د ملت جوړونې او پايېدنې رغنده توکي يې ولس ته په گوته کړل.

هيلې په پښتنو افغانانو کې پر خپل ځان د باور روحيه پياوړې کړه او هغه طلسم يې مات کړ چې پښتنو به په خپله ژبه په مستقل ډول خپلواکه مجله او يا خپرونه خپرولای نه شوه. دهيلې تر خپرېدو وروسته د نورو ليکوالو روحيه هم پياوړې شوه او په پښتو ژبه يې خپلواکې مجلې راوويستلې چې اوس يې شمېر تر لسو هم اوړي. البته تر هيلې دمخه هم يو شمېر نړه پښتو مجلې خپرې شوي، خو ملي، ژبنيو او فرهنگي مسايلو ته يې په دې کچه پاملرنه نه ده کړې او نه يې د ولس د ملي شعور په اوچتوالي کې دومره ونډه اخيستې، سره له دې چې د هيلې د ټوکېدو پر وخت سياسي فضا هم ډېره تاوجنه او کرکجنه وه خو بيا هم د هيلې د چلوونکو هوډونه پاخه وو.

د ليکوالو همکاري او مالي برخه:

په ټوليز ډول په تېرو څلورو کلونو او په تېره بيا په تېر يوه کال کې په ليکنې برخه کې له مونږ سره زياته مرسته شوې ده. ټولو په ډېره مينه او له هېڅ ډول مالي امتياز پرته مونږ ته ليکنې رالېږلې دي. مونږ ته آن دومره ليکنې رارسېدلي چې مونږ يې د ټولو د خپرونې وس نه درلود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مالي برخه کې موږ په تېرو څلورو کلونو کې د ګډوونډو، بسپنو او نورو مالي مرستو له لارې د مجلې په سلو کې (۳۵) برخې لګښت برابر کړی دی. دمجلې (٦٥%) پاتې لګښت ټول د هېواد د پیاوړي شاعر عبدالمالک بېکسیار له خوا برابر شوی دی. دا هغه بېسارې قرباني ده، چې په ډېرې ستاینې او یادونې ارزي. بېسارې قرباني او اتلولي خو ورته ځکه وایو چې بېکسیار نه پانګوال دی، نه ځمکوال، نه ډېر ګټیالی دی او نه ډېر ګټندوی، یو پردېس افغان شاعر دی چې ایله همدومره ګټي چې خپل ژوند پرې ژغوري او مجله ژوندۍ ساتي. یانې دا چې بېکسیار د خپل ورځني ژوند د اقتصاد پاموړ برخه مجلې ته بېله کړې ده.

ناخوالې:

څرنګه چې ډول ډول ناخوالو زموږ ټولنه زبېښلې او مروړلې ده او اوس یې هم ځپي، نو د خپرونو چلوونکي، لیکوال او فرهنګیان هم له دې ناخوالو سره مخ دي. هیله مجله هم د درېیو متضادو چاپېریالونو لپاره خپرېږي، لیکوال او لوستونکي یې هم له دې ټولنو څخه دي، په داسې یو حالت کې طبعاً د ذوقونو، فکرونو او ګروهو ټکر رامنځته کېږي.

سره له دې چې هیله په دې برخه کې ډېره بریمنه وه، چې په یادو شویو چاپېریالونو کې یې خپل مینه وال، لېوال او ملګري لیکوال پیداکړي، خو بیاهم څرنګه چې په وروسته پاتې ټولنو کې د خدمت معیار معلوم نه وي، نو ځینو کسانو سره به زموږ د کړي فرهنګي کار په باب شک او ګومان پیدا شوی وي او ځینو خو به لا آن (سوی تبسم) هم کړی وي. دګواښ، تردید، تهدید او نورو فشارونو عملي او نظري څرکونه هم وو، خو بیا هم زموږ هوډ او تکل کمزوري نه شول، دتحمیلي سانسور، خپلسري او ذهني سانسور یو ډول سیوری هم و، چې زموږ کار یې ټکنی کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیمګړتیاوې:

هر څوک چې یو کار کوي، طبیعي خبره ده چې که بریاوې ولري، نیمګړتیاوې به هم ولري. موږ هم د بریاوو ترڅنګ یو شمېر نیمګړتیاوې لرلې، چې دلته یې یادونه کوو:

- دچاپ په برخه کې یو څه ځنډ پېښېدل.
- د مجلې د وېش ناسموالی.
- د زیاتو مالي مرستو په راجلبولو کې پاتې راتلل.
- مجلې ته د ټولو راغلو لیکونو پوره نه خپرول او نه ځوابول.
- دمجلې له یوې ګڼې نه بلې ته د چورلټ نوښت نشتوالی.
- د مجلې له یو شمېر استازو څخه د ځینو مینه والو (حق او ناحق شکایت).
- له نړیوالو مطبوعاتو سره په اړیکو ټینګولو او په انټرنټ کې د پاڼې په جوړولو کې پاتې راتلل.

او ځینې نورې نیمګړتیاوې.

اړتیاوې:

د نړۍ په هر هېواد کې هره مجله او یا بله خپرونه ځان ته ټاکلی پرسونل او دفتر لري، تر څلورو کلونو وروسته موږ ایله پر دې بریالي شو، چې له یو بل کلتوري مرکز سره هیلې ته یو دفتر پیدا کړو، په مجله کې لا د څو تنو د شتوالي اړتیا هغسې پرځای پاتې ده. که چېرې هیلې مجلې لږ تر لږه څلور تنه پرسونل او هغو ته ټاکلی معاش لرلای، نو پورتنۍ ټولې نیمګړتیاوې به نه وای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر هېواد دننه د چارواکو یوازې دومره همکاري چې د مجلې په وېش کې مرسته وکړي.

په بهر کې د زیاتو قلمي همکارانو او مالي مرستندویانو راجلبول.

په پای کې د هیلې له ټولو هغه مینه والو، لېوالو، خواخوږو، لیکوالو او مالي مرستندویانو څخه چې په تېرو څلورو کلونو کې یې له موږ سره همکاري کړې او خپله هیله یې تر دې دمه رارسولې، ډېره مننه کوو، زموږ راتلونکې ګڼه به ان شاالله دهیلې د عمر د نیمې لسیزې لومړۍ ګڼه وي، هیله ده هیله په خپلو نوښتونو، وړاندیزونو، رغنده نیوکو او رنګارنګ لیکنو ښکلې کړئ.

ژوند مو هیله من او هیلې مو بریمنې شه!

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار خپله سخت کار دی

زموږ په فرهنګي کړيو او ټوليو کې زيات وخت دفرهنګي کاراوزيار پرخومره والي او څرنګوالي خبرې کېږي. يو شمېر ليکوال په دې کار کې دمهارت تربرېده رسېدلي دي چې څنګه پر نورو تبصره وکړي، دنوروعيب څرګند او نيمګړتياوې يې په ډاګه کړي. ددې ډول ليکوالوچې ليك کم اوخبرې ډېرې کوي، ذهني انرژي او وخت پردې لګېږي چې دنوروکړی کار بې ارزښته او يا کم ارزښته وښيي.ځينو يې بيا دکره کتونکي جامه اغوستې اوهمدې ته منتظرناست دي چې څوك څه وليکي اوياکوم فرهنګي کار ترسره کړي نو بيادوی ته موضوع پيداشي او د نورو دکړي کار په غندلو،ارزولو او بل ډول ښودلو ځان په ټولنه کې مطرح کړي. په دې ډله کې داسې ليکوال هم شته چې په ادبي او فرهنګي کارکې يې ونډه په سلوکې لس برخې ده خو نيوکې يې نوي برخې دي. دوی بيانورو ته د فرهنګي او علمي کار د لارښوونې او سرته رسونې په لسګونو لارې ګودرې هم ښيي چې بايد داسې وکړي ، داسې وکړي او داسې وکړي. خوکله چې ترې وپوښتل شي، ښه به نه وي هغه کارچې نورو ته يې د سرته رسونې نصيحت کوې، په خپله يې وکړې؟ کله چې له دې ډول پوښتنې سره مخامخ شي، نو بيا درته خپلې لس پلمې، عذرونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستونزې را د مخه کړي ، والله نو موږ خو په لسګونو ستونزې لرو ایله همغه غوڅې کړو، دوی خو ښه دي ځان یې همدې کار ته وزګارکړی دی.

دوی د هغو کسانو هغه کار و زیار ته نه ګوري چې د فرهنګي کار په خاطر یې د ژوند نورې ستونزې پر شاتمبولي او ځان ته یې دکار و زیار لاره خلاصه کړې ده. د کار خلك همېشه کارکوي، خبرې او نظرونه یې کم وي خو عملونه یې زیات. (د مبصرینو او کره کتونکیو) بیا کارونه کم دي، خو انتقادونه یې زیات.

په ټولیز ډول زموږ په نني فرهنګي بهیرکې دوه ډله لیکوال لیدل کېږي: یوه ډله هغه لیکوال دي چې کارکوي، زیارکاږي او خپلې ټولنې ته د خپل فکر او خیال ثمره وړاندې کوي او دویمه ډله هغه لیکوال دي، چې خپله یا هېڅ کارنه کوي او یا ډېره کمه فرهنګي هڅه کوي، خو د نورو په کار یا د لومړۍ ډلې د کار پر څرنګوالي زیاتې خبرې کوي، په حقیقت کې دوی د لومړۍ ډلې د کار (ارزونې) ته کارویلی دی.

په دې کې بیاځینې کسان داسې هم دي چې کله دکار له نه پیداکېدلو نه سرټکوي، خو کله چې ورته کار پیداشي بیا ترې په شلو پلمو اوړه تشوي او د خپل ذوق، شوق، شخصیت او سلیقې له شان سره یې برابر نه بولي، خو اصلي خبره داده چې په دې ډول اشخاصوکې د لټۍ هغه تومنه ډېره زیاته وي چې سړي ته لنډ مهالی ارام او خوړلني وربښي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طمعې او حرص یوه بله ناروغي هم په ځینو کسانو کې شته، د ساري په توګه هغه پلانی لیکوال ولې موږ ته کار نه پیداکوي؟ ولې موږ سره کارنه وېشي؟ ولې دومره ډېر کار کوي؟ ولې هرڅه ته لاس اچوي؟ ولې پر هر څه خېټه اچوي؟ ولې زموږ په غم کې نه دی او داسې په لسګونو ډوله ولې ولې....

دا ډول (ولې) چې دوی نورو ته راجع کوي، په خپله دوی ته هم راجع کېدی شي، په حقیقت کې همدا (ولې) د دوی پر کاري سستیا، بې تفاوتۍ او د فرهنګي مبارزې په برخه کې د دوی پرناکامۍ دلالت کوي. څرنګه چې اوسمهال فرهنګي هڅې او کارونه تر زیاتې کچې او برېده له دولت څخه ازادو لیکوالو او فرهنګي ټولنو ته لېږدېدلي دي او هغوی د خپل ملي او فرهنګي رسالت له مخې دا فرهنګي کارونه سرته رسوي، د امتیاز خبره په کې هم تر زیاتې کچې مطرح نه ده، یوازېنی معیار فرهنګي کار دی او زیات فرهنګي کار.

نو اوس که چا کې متره وي او فرهنګي کار سره په رښتیا هم مینه لري د فرهنګي کار د ازمون دې سختې اورنۍ بټۍ ته دې راودانګي، خپل ځان دې وازمویي، که د فکر او احساس له دې سخت ازمونه رابهرشو، نو د ټولو باور به راخپل کړي او که داسې نه وي نو دا هم شونې نه ده چې یو څوك دې نه کارکوي ، نه دې سخته زغمي او نه دې هڅه کوي، یوازې ګیلو، مانو او پر نورو باندې پر تبصرو دې وخت تېروي او بیا دې دا طمع هم کوي چې نور دې دی ونازوي، کار دې ورته پیداکړي پرشا دې وټپوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ځکه خو وايو چې (خپله دکارترسره کول سخت کاردی) او هغه څوك چې د كار نه کولو لپاره پلمې لټوي په حقيقت کې خپله هغه بې کفايتي او کمزوري پټوي چې دی يې د هغه کارپرووړاندې لري، ښه به دا وي چې موږ نورو ته د کار د نصيحت پر ځای خپله کار ته و دانګو او له نورونه دا طمع هم ونه لرو چې موږ ته باید کارونه پیداکړي او يادې نور زموږ کارونه ترسره کړي، ځکه يوه مقوله ده چې (که غواړې کار ترسره شي خپله يې وکړه). د نړۍ يو سياستوال به ويل: "څوك چې کارکوي هغه يې د وسايلو په لټه کې وي او څوك چې کارنه کوي هغه يې د دلايلو"، نوموږ ته هم لازمه ده چې د کار سرته رسولو لپاره وسايل پیداکړو، نه د هغه د مخنیوي لپاره دلايل.

په درناوي

هېواد او ملي فرهنګ ته د زيات او مثبت کار په هيله

د هيلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان، اسلام او پښتو؛ درې ستر ارزښتونه او چوپه خوله خد مت

په وروستیو دربیو لسیزو کې چې په افغانستان کې جگړه ییزو سیاستونو او جگړه مارو گوندونو ته دژوند، شعار او غږ پورته کولو لاره اواره شوې ده، نو دې ډلو ټپلو نه یوازې زموږ هېواد ته ستر مالي تاوانونه اړولي، بلکې ټوله ټولنه یې له ستر بشري ناورین، ذهني او روحي ناروغیو سره مخ کړې ده.

دې گوندونو او ډلو له سترو معنوي ارزښتونو او ایډیالونو سره هم لوبې وکړې، هغو چې ځان یې دخلکو مدافعین گڼل او د"افغانستان خلکو دیموکراتیك گوند" په نامه یې گوند جوړکړی و، دخلکو دگټو، ژوند او هوساینې شعارونه یې ورکول، هغوی تر ټولو لومړی دخلکو په ورکاوي، سپکاوي، وژنې او ترټنې پسې متې رابډ وهلې، خو یو وخت بیا داسې راغی چې دهمدې گوند غړي او مشران دهمدې گوند په نامه شرمېدل، نو ځکه خو یې "دوطن گوند" په نامه ونوموه ، یو چا دپوهنتون له یوه استاد څخه وپوښتل چې دوی ولې خپل گوند د " دوطن گوند" په نامه یادکړ، هغه ورته وویل: ((ځکه چې خلك یې وشرمول اوس دوطن وار دی.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوی پر وړاندې بیا اسلامي ګوندونه راپورته شول، چې په عمل کې په کې اسلام و که نه و، خو په اصولو او نومونو کې ټولو اسلام یاداوه. بیا داسې وخت راغی چې دوی هم داسلام په نامه داسې ناوړه کارونه وکړل چې کفرکې به هم چا نه وي کړي، د هر اسلامي تنظیم نوم چې به چا واخیست ، نو په ذهن کې به یې د غلو او داړه مارانو یوه ډله او دوحشت او بربریت یوه څپه تداعي شوه، د دوی د نوم د مانا او د دوی د عملونو ترمنځ دپېښ شوي تضاد یوه بېلګه به راوړو:

په کابل کې د یو ښاري کور د (اتحاد اسلامي) او (وحدت اسلامي) ګوند ترمنځ دپېښو شویو جګړو له کبه لوټ او تباه شوی و. یوه شپه دکور یو ځوان له خپلې مور او نورو غړو سره دماسخوتن ډوډۍ ترخوړلو وروسته دالله (ج) دربار ته لاسونه پورته کړل او دعایې وکړه چې ای خدایه! زموږ کورته (وحدت) او (اتحاد) راولې چې موږ نور له دې دربد دریو خلاص شو.

په دې وخت کې یې مور په لړزېدلي غږ ورته وویل! وه زویه دادې څه وویل، خدای دې (وحدت) او (اتحاد) زموږ کورته نه راولي، ځکه چې همدغو خو زموږ کور لوټ کړ او موږ یې درپه دره کړو. ددې ښځې په ذهن کې د (وحدت) او (اتحاد) کلمې د (اسلامي وحدت او اسلامي اتحاد) تنظیمونو په مانا تداعي شوې وې. سره له دې چې ددې دواړو تنظیمونو په نومونو کې د یووالي مانا پرته ده، خو په عمل کې دواړه دیووالي او اتحاد پرضد وو. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

" اسلامي" کلمې له مانا سره يې عملي تضاد هم همداسې دروا خله!

همدارنګه نورو لويو وړو ډلو هم کله چې د افغانستان او يا د پښتو ژبې ستاينه او يادونه کړې دعملي خدمت پرځای يې ورته زيان اړولی دی، ځکه چې ددې ډول کسانو دشعار جذبه پياوړې او د عملي کار قوه يې کمزورې او يا هم په نشت حساب وه، دغه راز يو شمېر خلکو دخپل ځان او شخصيت دتبارز لپاره هم ستر ارزښتونه لکه اسلام، وطن، ملت او ژبه(پښتو) په ناوړه بڼه کارولي دي.

داسې خلك هم ليدل شوي چې هېڅ ډول اخلاقي، علمي او هنري شخصيت نه لري، په اصطلاح د دوو خرو اوربشې به نه شي بېلولای، خو له سترو ايډيالونو به يې شعارونه جوړکړي وي او ځان به پرې ځلوي، يو شمېر ژبپالو(پښتوپالو) هم دعملي خدمت پرځای د ګړنيز تبليغ لمن نيولې او غواړي په دې ډول په ټولنه کې ديوه محروميت دانعکاس له کبله ځان تثبيت کړي، ځينې داسې کسان هم شته چې دژبې دپورته کولو اواز يو مقام ته رسولی، خو کله چې دعملي خدمت وخت رارسېدلی ، بيا يې دخپل مقام په خاطر ځان غلی کړی، نو ځکه خو شاعرچې دټولنې تر ټولو ځيرمن موجود دی، دې رمز ته متوجه شوی او وايي:

ځوك چې دپښتو په نوم ښاغلي دي
هغه د پښتو پر مـــری غــلي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینو سیاستوالو بیا دخپلو ناوړو عملونو له کبله دافغانستان نړیوال حیثیت او غرور پیکه کړ. تر نن تقریباً ۲۱کاله وړاندې ښاغلي سلطان کشتمند په یوه مرکه کې څرګنده کړې وه: ((موږ افغانستان ته دومره خدمت وکړ چې دټولې نړۍ په کچه موږ خلکو ته ور وپېژنده، خو تر موږ دمخه افغانستان په نړۍ کې چا نه پېژنده.))

ښاغلي سلطان علي کشتمند او د هغه ګوند پر افغانستان د راغلې وروستۍ غمیزې او پردي ښکېلاك له امله هغه ته دخپلې خپلواکۍ او ناپېیلتوب دقربانۍ په بدل کې یو دردوونکی او غموونکی شهرت ورکړ، نه هغه عزت، شهرت، حیثیت، ژوند او مقام چې پخوایې درلود.

ددې خبرو مانا دا نه ده چې موږ باید ایډیالونه ونه لرو او ملت پر واحدو ایډیالونو راټول نه کړو، بلکې هدف دا دی چې ایډیالونه باید پیکه نه شي او ناوړه ګټه ترې وانه خیستل شي، دسترو ایډیالونو دځلونې، بري او هغو ته درسېدنې لپاره ایډیالو شخصیتونو، سپېڅلو لارښوونکو او رڼو لارویانو ته اړتیا ده، موږ باید په ړندو درنا شننه ونه کړو او نه له کرغېړنو اشخاصو دایډیال نظام دجوړولو هیله ولرو. دسترو ایډیالونو دمسخه کېدو دمخنیوي لپاره یوه لاره داده، هغه څوك چې سترو ارزښتونو او اوچتو ایډیالونو سره دمینې جذبه په زړه او دتدبیر قوه په فکر کې ونه لري، باید د لویو ایډیالونو شعار ته پرې نه ښودل شي، اوس دعمل نړۍ ده، په تشو شعارونو نه کلي ابادېږي، نه ښارونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او نه ایډیالونه پرې برې ته رسي، بلکې دلویو ارزښتونو دسولېدو او پیکه کېدو سبب هم ګرځي، نو ښه لاره دا ده چې موږ دشعار پرځای عمل ته ترجیح ورکړو او څه شی چې غواړو هغه په عمل کې خلکو ته څرګند کړو او دخپل ایډیال مطابق له ځان نه همغسې ایډیال شخصیت جوړکړو. ددې کار ګټه به داوي چې دوچو شعارونو له کبله به دلویو ایډیالونو دپیکه کولو مخه نیول شوې وي، که څوك افغانستان ، اسلام، ملت او پښتو ته خدمت کوي، نو ښه کار دادی چې چغې دې نه وهي، او شعارونه دې نه ورکوي، عملي خدمت دې وکړي او دخدمت په هنداره کې دې خپل ارمان وځلوي، ځکه چې دعمل دخاوند او دوینا دښتن ترمنځ دشخصیت له پلوه ډېر تفاوت وي، هغه د استاد الفت خبره:

د عمل دخاوندانو په حضــور کې
د وینا خاوند ولاړ لاس په سلام دی

افغانستان، اسلام، افغانانو او پښتوته درښتیني او عملي
خدمت په هیله
په درناوي
دهیلې اداره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحراني شرايط او فرهنگي کار

هره ټولنه چې له کوم سياسي، پوځي، ټولنيز بحران او ناورين سره مخامخ شي، نو د ټولنې ډېر ستر ارزښتونه او ايډيالونه هم ورسره له ډول ډول ګواښونو او خطرونو سره مخامخېږي. کله چې دټولنې ستر او مانيز ارزښتونه او ايډيالونه لږ کمزوري شي، نو د ټولنې وګړي له ذهني پلوه سره وېشل کېږي، همدغه وېش ددې سبب ګرځي چې د ټولنې دخلکو ذهني ځواك له يو بل سره په اختلاف کې اوبه شي او دترقۍ او سوکالۍ لپاره ورته څه پاتې نه شي.

زموږ ټولنه هم په تېرو درويشتو کلونو کې له ډول ډول سياسي او پوځي بحرانونو او نورو ډول ډول غميزو سره مخامخ شوې ده. له دې غميزو څخه راپيدا شوي زيانونه دومره زيات دي چې که له هره پلوه يې وسنجوو نو ساری به يې نه زموږ دهېواد په تاريخ او نه دنړۍ دنورو ولسونو په تاريخ کې وليدل شي او که سړی د احساس له زاويې ورته ځير شي نو غوني به يې زېږه شي.

افغاني ټولنې ته د اوښتو زيانونو په اوږدې لړۍ کې فرهنګي زيانونه د ډېرې ويرنې وړ دي. له ملي موزيم، سيمه ييزو موزيمونو، دباميانو دسترو تاريخي مجسمو، علمي مرکزونو او لويو کتابتونونو را نيولې دليکوالو تر شخصي کتابتونو پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول لوټ او تباه شوي دي. دهېواد پر فرهنګ داسې پرله پسې ناتارونه راغلل چې یو تربله دردوونکي وو، ان تر دې بریده چې دټولو لیکوالو، فرهنګپالو او نورو هېوادپالو هیلې یې ومروړلې.

په داسې بحراني شرایطو کې دفرهنګي کار او فرهنګي خدمت خبره مطرح کول یو بابیز او بې اغېزې کار ګڼل کېږي، لامل یې دا دی یو خو دا چې دفرهنګي ویجاړونې لړۍ لا بنده شوې نه ده او بل دا چې دژوند دنورو خواوو اړتیاوې دومره مهمې شوي چې که هغه پوره نه شي، نو خپله ژوند له ګواښ سره مخامخېږي. خو د یاد وړ خبره دا ده دهېواد فرهنګیان چې دفرهنګ درغونې شعور او مسوولیت لري، ددې ډول بحراني شرایطو ناوړو اغېزو ته تسلیم شي؟ او که نه د یوه وقایوي درمل په توګه ورو ورو دخپلې ټولنې فرهنګ ورغوي؟ دې ته مو هم باید پام وي چې زموږ په هېواد کې ډېر ناورینونه دهمدې فرهنګي بنسټونو، ملي ارزښتونو او ایډیالونو دبنسټونو له نړېدو او ښورېدو څخه راپیدا شوي دي.

په هېواد کې د۲۳کلونو په اوږدو کې د (۳۵۰۰) ښوونځیو د نړېدو له امله د اټکل اتو ملیونو وګړو دلوستوالېدو مخه نیول شوې ده. په همدې کلونو کې به دې جګړه مارو وګړو له کومې لارې خپل ژوند خړوبولای او یا به یې خړوبوي؟ ځواب یې څرګند دی، تر زیاتې کچې له جنګ جګړو او نورو نامشروعو لارو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چېرې زموږ په ټولنه کې همدومره نالوستي کسان نه وای، نو د جګړه مارو تنظیمونو لیکې به چا ډکولې؟ او څوک به دلوستو منفي سیاستوالو دښکار سبب ګرځېدل؟ ایا هغو وسله والو سره چې دهېواد ملي شعور وای او له متمدنې نړۍ سره اشنا وای، دهېواد ملي موزیم یې لوټوه؟ هغه یې په نورو پلوره او یا ړنګوه؟ ملي ګالري او ملي ارشیف یې چورول او دنړۍ ستر شهکارونه د(بامیانو تاریخي مجسمې یې نړولې؟) دا ټولې بدمرغۍ زموږ دفرهنګي فقر له کبله او د ملي فرهنګ دروحیې دنشتوالي له امله راپیدا شوي دي. که چېرې زموږ په ټولنه کې دعلمي مرکزونو او فرهنګي بنسټونو د بیا رغونې غم ونه خوړل شي، نو دغلا او لوټ دا لړۍ به همداسې روانه وي او زموږ پاتې فرهنګي شتمنۍ به هم همداسې لوټېږي او نوي غله به د زړو غلو ځای نیسي، نو اوس چې ټولنه له داسې یو بحران سره مخامخ ده، فرهنګي ټولنو او فرهنګپالو ته په کار دي چې د اوږده زغم لاره خپله کړي، دې پسې ونه ګرځي چې اوس ددوی کار ته په ټولنه کې په کومه سترګه کتل کېږي او خلکو ته څه ارزښت لري، دټولنې او دعامو وګړو دبې تفاوتۍ کچه څنګه ده؟ بلکې دوی باید دې ته پام وکړي چې دفرهنګي کار اغېز په یوه ورځ، یو کال او یوه وخت کې نه معلومېږي، فرهنګي کار دسرو زرو او هغو غرنیو غمیو په شان دی چې دکلونو او پېړیو په تېرېدو سره یې دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول ارزښت ګټلی او د وخت په تېرېدو سره یې هره ورځ ارزښت نور هم زیاتېږي. فرهنګي کار هم همداسې در وبوله ځکه چې تر ډېرو کلونو وروسته یې ارزښت څرګندېږي او د وخت په تېرېدو سره یې ارزښت نور هم زیاتېږي، دهمدغه معیار او ارزښت په پام کې ساتلو سره فرهنګیانو ته په کار دي چې د فرهنګي کارلنډ مهالې ګټه په پام کې ونه نیسي، بلکې ددې کار اوږد مهالې ګټې ته پام وکړي او خپل زغم او هیله همداسې زیات کړي.

هېواد ته د زیات فرهنګي خدمت لپاره دفرهنګیانو، دزغم او حوصلې دزیاتېدو په هیله

دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مې سل نصیحتونه ورته وکؤل!

جرگې لاړې، مرکې لاړې، عذرونه وشول، ننواتې وشوې، لوی، واړه، زاړه، ښځې، ځوانان، روښنفکران، مخور، لیکوال، فرهنگپال، سوداگر، استادان او دبېلابېلو مسلکونو پوهان له کور، کلي، هېواد او لرې لرې هېوادونو مشورو او عذرونو ته ورغلل، خو چړیان، طالبان، ملایان، مولیان او واکمن "علما کرام" دخپل جهل پرخره سواره وو، دهېڅا پر خبرې یې سر ونه گراوه، دهېچا یې ونه منله، بل هېڅ شی یې نه و زده، خو یوازې دومره یې زده و چې (نه منم، نه منم) او بس.

د اسلام دسپېڅلي دین د ۱۴ سوه کلن تاریخ په اوږدو کې هېڅکله هم ملا، طالب او یا په بله نومونه روحاني قشر په دومره یو اړخیز او مطلق ډول واك ته نه و رسېدلی، لکه طالبان چې واك ته رسېدلي وو، داسې برېښېده، چې دپېړیو پېړیو محرومیتونو، غریبیو او ډول ډول کینو او عقدو دهغوی زړونه دعام ولس پر وړاندې دکرکې او غوسې برید ته رسولي وو، ځکه یې دقدرت پر مهال دهمغه ولس پر ځورولو، ټکولو او پیکه کولو پیل وکړ، چې دوی یې پاللي، لوی کړي او دکابل د واك ترتخته یې ورسره منډه کړې وه. ترهغه مهاله چې پر ملا او طالب د واك دخوږلنیو وږمې نه وې لگېدلي، نو همدا چغې به یې وهلې، چې "موږ خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشریعت غرای محمدي د نفاذ لپاره راپورته شوي یو، موږ دځوکۍ او مقام غوښتونکي نه یو او کار خپل اهل کار ته سپارو" خو کله چې واك ته ورسېدل، نو ایله دخپلو محرومیتونو دپوره کولو په لټه کې شول، ځوك دځوکۍ، ځوك دموټر او ځوك هم دڅلورو شرعي نکاحو دپوره کولو په هڅه کې شول.

د ټولنیز ژوند دښېرازۍ مخه ډب کړای شوه او یوازې خپل ژوند مطرح شو. دټولنې ټول مجموعي تفکر یوازې (ږیرې) ته راټول شو، ږیرې او نورو سنتونو دفرضو ځای (!) ونیو او فرضو دسنتو. دانسان کرامت تر ږیرې قربان شو او دښځې فرضي زده کړې تر چادرۍ لاندې زندۍ شوې.

دا خبرې په دې مانا نه دي، چې ګڼې اوس طالبان له سیاسي میدانه ګوښه شوي او ځواك یې په اصطلاح اوبه شوی، نوموږ ته خبرې کول اسانه دي. موږ دهیلې په تېر پنځه کلن خپرنیز بهیر کې هر وخت ځینې انتقادي لیکنې کړې او طالبانو ته مو نېکې مشورې ورکړې دي، دبېلګې په توګه به دتېر کال د (طالبان، بتان او بت پالان) لیکنه او دهمدې روان کال په لومړۍ ګڼه کې د(مدرسه او ښوونځی) او همداسې نورې لیکنې یادې کړو.

سربېره پردې (هیله) هغه یوازینۍ پښتو مجله وه چې دطالبانو تر واکمنۍ لږ وروسته خپره شوه او دپنځو کلونو په بهیر کې په منظمه توګه کابل او دهېواد زیات شمېر ولایتونو ته رسېدله. موږ په هیله کې د اصلاحي لیکنو ترڅنګ وخت پر وخت طالبانو ته په ګړني ډول هم دعام ولس او هم د لیکوالو دردونه، نظرونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندیزونه ور رسولي، خو هغوی نه یوازې دا چې منلي يې نه دي، بلکې موږ ته يې ګواښونه هم کړي او اخطارونه يې هم راکړي دي، خو له دې سره سره موږ د عام ولس په شان په دې نظر وو چې که چېرې طالبان له منځه ځي، نو داسې څوك يې باید ځای ونیسي چې لاسونه يې دملت په وینو سره نه وي، که چېرې ستمي او افغان ضد ځواکونه بیا واك ته رسول کېږي، نو تر دوی بیا همدا طالبان ښه دي، ځکه که طالبان تنګنظره دي، له ترقۍ او تمدن سره علاقه نه لري او ان چې مخالف يې دي، خو لږ تر لږه د یوې عقیدې خاوندان دي، دخلکو سر، مال او عزت خو خوندي دی. طالبانو ته مو هم په سوونو ځله دا خبره کړې وه چې افغانستان پرته له هغه هم جګړې ځپلی او نور دجنګ توان نه لري، زموږ له دنیا سره په دښمنۍ کې ګټه نه شته، که امریکا (۵۲) ټوټې هم شي افغانستان ته يې څه ګټه؟ ګټه به يې عربو او نورو عجمو ته رسي، لکه دشوروي د ټوټه کېدو ګټه چې نورو ته ورسېده، هر هېواد ته خپلې ملي ګټې ډېرې مهمې دي، خو هغوی خپله عقیده له افغان ملتپالنې سره مخالفه ګڼله او د چا خبرو ته يې اهمیت نه ورکاوه، هغوی ته ځانونه (علماء) ښکارېدل، نو ځکه د ناعلمۍ په دریاب کې ډوب شول.

زموږ اساسي ربړه دا وه چې دطالبانو مخالف ځواکونه طالبانو سره دمذهب پربنسټ جګړه نه کوي، بلکې د خپلو قومي عقدو له مخې جګړه پرمخ بیايي او هم دهر بهرني هېواد هرې مداخلې ته (لبیك) وايي او ورته ناڅي. هغوی طالبان دپښتنو استازي (!)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼل، خو طالبانو بيا پښتو پالنه او ملتپالنه يو شرك او جرم باله، طالبانو دا زغم هم نه درلود چې پښتنو کې يو شعوري حرکت او قوت رامنځته شي، ځکه چې هغوی دا د خپل واك لپاره خطر ګڼه، نو اکثرو روښنفکرانو سره همدا وېره وه، چې طالبان خو هسې هم له پښتونولۍ سره وران دي، خو ددوی دماتې په غچ کې به ټول پښتانه در په دره شي، پښتانه به دطالبانو دتېروتنو کفاره ورکړي، نو ځکه خو ټولو پښتنو روښنفکرانو ځانونه ستړي کړل او په سوونو ځله يې طالبانو ته وويل چې مه کوئ دا کارونه مه کوئ، تاسو سره ټول قوم بربادېږي. د افغانستان لوی عالم پوهاند عبدالشکور رشاد دطالبانو ډېرو مشرانو ته په وار وار دا وويل: "ستاسو برياليتوب يوازې دملا او طالب برياليتوب دی، خو ماته مو دټولو پښتنو ماته ده".

داستاد دخبرې مانا دا وه چې امتياز يوازې دطالب او ملا دی خو په زيان او تاوان کې ټول پښتانه ورسره شريك دي.

دطالبانو تر سقوط نه څو مياشتې دمخه مو په کندهار کې يو لوړ پوړي چارواکي سره همدا خبرې مطرح کړې، چې ګورئ پښتانه درسره بربادېږي، هغه په يوه زهرجنه خندا موږ ته وويل: ((دا پښتانه روښنفکران دي موږ نه د پښتو په خاطر دفاع نه کوي، موږ مسلمانان يو، پښتانه نه يو، زموږ هدف اسلام دی نه پښتو او پښتانه))، موږ ورته هملته ښه په زغرده وويل چې وروره ستاسو هدف به ستاسو دخپل تعبير اسلام وي، خو پښتانه تاسو ته په دې خاطر مشورې نه درکوي چې تاسو يابه مسلمان ياست

(c) ketabton.com: The Digital Library

او یا ښه پښتانه، تاسو د اسلام په نامه دپښتنو دفاعي ځواك له منځه وړی، اوس چې واك درسره دی، هغه دملا او طالب دی، په نوم پښتون روښنفکر درسره په حکومت کې نه شته او نه هم کوم مخور قومي مشر، میم زرما ټوله د ملا ده، خو کله چې له منځه ځئ، پښتون ولس به ستاسو د اعمالو کفاره ورکوي، موږ دې خبرې ته ډېر ځورېږو، نه دا چې ته عرب مسلمان یې که بل بې قومه مسلمان؟ دا خبرې مو هم ورته وکړې چې تاسو خو پښتانه نه یئ خو دپښتنو مخالفین مو دپښتنو استازي بولي او ستاسو په نامه یې زموږ دپښتنو د وژلو پلان جوړ کړی دی.

موږ ورته وویل چې که موږ ته طالبان او غیر طالبان دا تضمین راکړي چې د طالب تر زوال وروسته به یوازې طالب د طالب د اعمالو سزاویني او موږپښتانه به ورسره نه کړول کېږو، موږ به هېڅکله هم تاسو ته دمشورو لپاره درنه شو، خو که ستاسو د اعمالو ټول زیان زموږ قوم ته متوجه وي، نو هغوی مجبور دي چې ستاسو سر په دې خبره خلاص کړي او ان ګرېوان مو ونیسي.

طالب چارواکي موږ ته وویل: ((یه موږ چاته تضمین نه شو ورکولای، هر سړی پوهېږي خپل کار یې، موږ داسلام خبره کړې نه دقوم)).

اوس له هغه وخته نږدې اته میاشتې وتي او د طالبانو نظام هم رنګ شوی، هغه وېره چې پښتنو روښنفکرانو درلودله کټ مټ عملي شوه، په لسګونو زره پښتانه ووژل شول، کورونه یې لوټ او بمبار شول، طالبانو هم دنږدې (۵۰) زرو طالبانو دقربانۍ ثمر،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ږيرې، حجاب، سر زورۍ او خپل افراطي عمل نه قربان کړ، له همغه پیله بیا تر پایه عروجه او بیا تر زواله د سرتمبګۍ دجهالت پر خره سواره او د چا نصیحتونو لارې ته سم نه کړای شول، هغه دشاعر خبره:

که مې سل نصیحتونه ورته وکـــړل
هغه خدای بې لارې کړی په لار نه شو

په هېواد کې دیو ملي حکومت دجوړېدو او ټولنیز عدالت دتامین په هیله
په درنښت
دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مطبو عات ازاد شي

په افغانستان کې تر یوه۲۳ کلن پرله پسې اختناق وروسته یو ځل بیا په هېواد کې د قانون، قانونیت، ازادۍ او ولسواکۍ، سولې او ښېرازۍ، ټولنیز عدالت او هېوادنۍ پرمختیا خبرې ډېرې اورېدل کېږي، یوځل بیا د شعارونو بازار گرم دی، خوله ور، ژبور، اړیکوال او هغه لوبغاړي بیا ډگر ته راوتلي چې د رنگارنگ لوبو په هر سره، شنه ، سپین او تور ډگر کې د لوبېدو وړتیا او قابلیت لري، په یوه شېبه کې جنایت پر خدمت او خدمت پر جنایت عوضولای شي،پر خپلو ټولو عیبونو د غرونو غوندې پردې را اړولای شي او د نورو د مچ وزر په شان تېروتنه د غره غوندې غټولای شي.

د همدغسې واکوالو په واکمنۍ کې یو ځل بیا د ازادۍ او دیموکراسۍ انگازې خورې دي او ددې انگازو په منځ کې بیا د مطبوعاتو ازادي او د ازادو مطبوعاتو خبرې ډېرې زیاتې تودې دي.

ظاهراً خو ازادي، دموکراسي، ولسواکي، ټولنیز عدالت او پرمختگ،ازاد مطبوعات او د مطبوعاتو ازادي خورا خوږې خبرې دي، آن د سترو ارمانونو په توگه باید ورته وکتل شي، خوله بده مرغه چې په افغانستان کې د شعارونو او عملونو تر منځ زیات واټن وي، نه یوازي واټن وي، بلکې شعار او عمل زیات وخت یو د بل پر ضد واقع شوي دي، چا چې د (خلکو) شعار ورکاوه، هغوی خلک له منځه یوړل، چا چې د اسلام شعار ورکاوه هغوی اکثرو بیا د کفر له گرېوانه سرونه راوکښل او د ځینو عملي جهاد پر فساد بدل شو او د ځینو چې د بهرنیو مداخلو د بندولو چغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وهلې هغوی بیا بهرنیان راوبلل، د همدې ۲۳ کلنې پخې تجربې له مخې په کابل کې د یوې ولسوالۍ د زورواکو قومندانانو د مطلق واک په حدودو کې د مطبو عاتو ازادي یو ځل بیا د همغې تجربې د تکرار تداعي ده، بیا به هم عملونه د شعارونو خلاف وي او په کابل کې خو یې اوس عملي بېلگه هم همداسې ده.

د کابل ټلویزیون او راډیو د پنجشیر ولسوالۍ د وگړو په لاس کې ده، له دولتي راډیو ټلویزیون نه یې د یوې ډلې او یوې ولسوالۍ خپرنۍ وسیله جوړه کړې ده، راډیو ټلویزیون کې چې د احمدشاه مسعود په باب دومره ستاینې او ویرنې خپرېږي، د لنډمهالې ادارې مشر حامد کرزي په باب دومره څه نه شته، که چېرې پر ټلویزیون او راډیو د ټوپک شپېلۍ واکمه نه وي، نو د نارسمي اشخاصو په باب به په رسمي خپرونه کې په دې کچه خپرونې شونې وي؟

څرنگه چې اوس په کابل کې د نړیوال سوله ساتي ځواک سرتېرو حضور شته او د دې هېوادونو حکومتونه د عمل او شعار تر بریده د دیموکراسۍ او مطبوعاتو د ازادۍ خبرې کوي، نو پر کابل باندې د اصلي واکمن گروپ مخور هم غواړي خپل سکتارستي خصلت د مطبوعاتو د ازادۍ تر پردې لاندې پټ کړي، دوی پر دې پوهېږي چې دوی د بهرنیانو په مرسته د هېواد لوی اکثریت(پښتانه) د القاعدې او طالب تر نامه لاندې لږ تر لږه اوس په کابل کې له سیاسي واکه محروم کړي، نو ځکه خو میدان دوی ته تش دی، دوی خو په کابل کې پښتانه آن عادي ژوند ته نه پرېږدي، نو پاتې لا هغوی ته د مطبوعاتو د ازادۍ حقوق، نور نو که څوک څه خپروي هغه یا د دوی خپل خلک وي، یا به ورسره تنظیمي اړیکي لري، یا ژبني، سیمه ییز، قومي او نور روابط، دوی به هڅه وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د دیموکراسۍ تمثیل وکړي، خو د دوی مالي سپورټ او فکري کیلي به واکمنې ډلې سره وي.

اساسي خبره داده چې په لنډ مهاله اداره کې د اساسي واکمن گروپ عملونه او دمطبو عاتو رښتینې ازادي یو دبل خلاف دي، دا واکمن اکثره په جنگي جرمونو کې ککړ دي او د ازادو مطبوعاتو رسالت دادی چې د دا ډول جنگي جنایتکارو له څېرو څخه پرده پورته کړي، خوکله چې واکمن پر دې پوه شي چې زما په اوړو کې شگه ده، نو بیا خو هېڅکله داسې ازادۍ ته اجازه نه ورکوي.

د کابل د لنډمهالې ادارې د دوو واکمنو ډلو تر منځ یو غټ نظري او عملي توپیر پروت دی، د روم د سولې د بهیر اووه تنه وزیران چې ښاغلی حامد کرزي هم له هماغې جملې څخه دی، داسې خلک دي چې په هېڅ ډول جنگي جرمونو ککړ نه دي، ټول داهلیت او مسلک خاوندان دي، دوی په دولت کې حقوقي صلاحیت لري خو عملي واک یې ډېر کم دی، خو په مقابل کې د نظار شورا ډله چې اکثره د یوې ولسوالۍ اوسېدونکي دي او په حکومت کې د مطلقیت تر بریده واک ورسره دی، واقع ده، د دې ډلې زیاتره غړي په جنگي جرمونو ککړ دي، د روم د سولې بهیر غړي وزیران داسې فکر کوي چې دوی خو هسې هم جنایت نه دی کړی، پرېږده چې مطبوعات ازاد شي، چې له دې نورو جنایت کارانو خو بېکې وباسي، خو د نظار شورا غړي بیا فکر کوي چې ظاهراً به د مطبو عاتو په ازادۍ د امریکا متحده ایالات خوشاله کړو، ځانپلوي مطبوعات به ازاد کړو او د مخالفو خولې به وتړو او په دې ډول به پر خپلو بدرنگو عملونو پرده خوره کړو.

په اوسني وخت کې د مطبوعاتو ازادي له دغسې متضادو لارو او واټونو څخه تېرېږي، دلته یو ځل بیا خپله اساسي خبره راغبرگوو چې د یوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسوالۍ په حاکمیت کې د مطبو عاتو ازادۍ مانا د ځان تېر ویستل دي، ددې خبرې اصلي علت دادی چې د مطبوعاتو ازادي د دې خلکو له سیاسي ګټو سره متضاده ده، که مطبوعات ازاد شي نو هغه به ضرور ولیکي چې یوې ولسوالۍ ته د ټول هېواد د برخلیک ټاکلو حق د هغه هېواد له ولس سره چورلټ ظلم او ناروا کار دی.

د ابو حنیفې مدرسې فارغ باید په قضا- څارنوالۍ کې مقرر شي نه د امنیتي او دفاعي چارو د مسول په توګه.

د هر جعلي نوټ ګرځول یو جنایي او سیاسي جرم دی پاتې یې لا چاپول، نو روسیه چې اوس هم نظار شورا اواستاد رباني ته په ټنونو پیسې چاپوي، ددې مسلې ډاګیزول او پوښتنه به څنګه کېږي؟

د امریکا متحده ایالتونو او د نظار شورا د واکمنې ادارې دادعاوو پر بنسټ د یوې فرضي په توګه که طالبان(له Aنه تر Z) پورې ټول جنایتکار وګڼل شي، نو تر طالب د مخه جنایتکاران چې په کابل کې یې (٦٥) زره خلک ووژل، د هغو حساب به څنګه شي؟ د کابل په افشارو، درېیمه کارته او نورو سیمو کې چا هزاره ګان په ډله ییز ډول ووژل؟

هغوی چې په سرونو کې یې میخونه ټک وهل او خلکو ته یې د مړي نڅا ښودله، هغه خلک څه شول؟

د شهیدې ناهیدې په شان د نورو لسګونو شهیدو خویندو قاتلین څه شول؟ چاپېټ کړل او دچا په لیکو کې ننوتل؟

د هېواد په شمال کې د طالب په نامه د هر پښتون سرومال او عزت لوټوونکي د چا وسلوال کسان دي؟ دفاع او کورنیو چارو وزارت، کوم جنایتکار تر اوسه پورې ونیو؟

په مزار شریف کې د جنرال مالک او محقق د جنایتونو دوسیه چاته وړاندې کېږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شمالي سالنګ، بنګي پل، مټک پل او نورو پلونو د الوزولو مسولیت د چا پر غاړه دی؟

په کعبه شریفه کې د قسم خوړونکو پر خبرو به دبیا باور نتیجه څه وي؟ او همداسې نورې هغه په سلګونو او زرګونو (ولې) چې د اوسنیو واکمنو پر وړاندې پرتې دي او ځواب ترې غواړي، خو که دې پورتنیو یادونو سره سره اوسنۍ واکمنۍ کې د زغم روحیه پیاوړې شوې وي، خپلو عیبونو ته یې پام شوی وي، د سمون لپاره یې هڅه کوي، د خپل ځان ترڅنګ نور هم زغمي، په زړونو کې یې د کینې پرځای دمینې او ولولې څپې غالبې شوې وي او رښتیا هم د زړه له تله غواړي مطبوعاتو ته ازادي ورکړي، نو دا به زموږ د هېواد په تاریخ کې د فکري او ژبنۍ ازادۍ په برخه کې یو ځلاند څپرکی وي. د مطبوعاتو ازادي له یو لږ کمو زیانونو پرته بې شمېره ګټې لري، ځکه که مطبوعات ازاد شي، د ولس او حکومت ترمنځ نېغ په نېغه ذهني اړیکي ټینګېږي، د سالم انتقاد روحیه پیاوړې کېږي، پر واکمنو باندې د ولس د باور کچه اوچتېږي، ټولنیز عدالت ورسره تامینېږي، ذهني پرمختیا ورسره رامځته کېږي، که واکمن رښتیني خدمتګاران وي د ازادو مطبوعاتو له لارې په ولس کې نور هم خپل محبوبیت زیاتولای شي، ولس د نړۍ د تمدن له کاروانه خبرولای شي، د ګڼو استعدادونو غوړېدو ته لاره اوارولای شي، خو لنډه دا چې ازاد مطبوعات په سلګونو نه اټکلېدونکې ګټې لري. موږ له اوسنیو واکمنو هیله لرو، لکه شعار یې چې ورکړی همداسې یې په رښتیني ډول عملي هم کړي او یو ځل بیا د شعار د مخالف عمل تېره ترخه تجربه تکرار نه کړي.

په هېواد کې د رښتینو ازادو مطبوعاتو د خپرېدا په هیله

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هېواد کې د واک انحصار څنګه له منځه تللای شي؟

هرکله چې زموږ په هېواد کې یوې سیاسي ډلې واك ترلاسه کړی او هغه یې بیا په خپل انحصار کې ساتلی نو عام ولس ورڅخه خوابدی شوی او بیا یې ورسره کرکه پیدا شوې ده.

هرڅومره چې واکمنو پر خپل واك ټینګار کړی همدومره یې مقابل لوري سخت افراطي غبرګون ښودلی او کله چې یې هغه واکمن سیاسي جریان راپرځولی نو بیا یې دې بل ځای نیولای، دوی بیا هم همغه تجربه تکرار کړې او تر دې اوسه لا دا لړۍ روانه ده.

له ۱۳۵۷ل کال راهیسې چې کوم افراطي حکومتونه راغلي، که ښي اړخي وو که کیڼ اړخي هغه ټول، ولس ته نامعقول وو. تر ۱۳۷۱ل کال وروسته سیاسي واك قومي بڼه خپله کړه. د استاد رباني او جمیعت واکمني مانا د تاجکانو واکمني، دې خبرې وزن او حقیقت هم درلود، ځکه په وروستیو کې ددې تنظیم موخه او هدف خپلې قومي، سیمه ییزې او ژبنۍ ګټې وې او دا یې عملاً ثابته کړې وه. ددې پر وړاندې چې هغه وخت کوم ځواکمن ګوند جنګېده هغه د انجنیر حکمتیار اسلامي ګوند و، چې اسلامپاله ایډیالوژي یې درلودله او ملتپالنه یې د ایډیالوژۍ په حدودو کې نه ځایېدله. حکمتیار د خپلو سیاسي او ایډیالوژیکو ګټو لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

له جمیعت تنظیم سره جګړه کوله، خو څرنګه چې دی په ختهه پښتون و نو جمیعتیانو دده جګړې ته قومي بڼه ورکوله او غوښتل یې په دې ډول خپل قوم پلمه او د خپلو ګټو ساتنه وکړي. نور لړه کې یې هم په همدې نامه راپارول، خو دا ټولو ته معلومه ده چې حکمتیار هېڅکله هم نه په عمل او نه په وینا کې په شعوري توګه د اکثریت د قومي حقوقو د خوندي کولو لپاره مبارزه کړې ده. د استاد رباني د بې کفایته واکمنۍ له امله په هېواد کې د طالبانو د اسلامي تحریك په نامه یو بل سیاسي مذهبي جریان ته ذهني او عملي لاره اواره شوه. دې تحریك د افغانستان له پنځه نوي فیصده خاورې څخه د جمیعت او نظار شورا ټغر ټول کړ او د یوه واحد حاکمیت تمثیل یې وکړ.

د طالبانو اکثره غړي پښتانه وو، خو ددوی مبارزه ددوی د خپل تعبیر مطابق سوچه مذهبي مبارزه وه او پر همدې بنسټ یې د خپل حاکمیت ستنې ټینګې کړې وې. دوی قومیت، ملت پالنه او ژبپالنه یو شرك باله، دا چې په پښتو یې خبرې کولې علت یې دا و چې بله ژبه یې زده نه وه. طالبانو په سلو کې دوه سوه یو مذهبي نظام حاکم کړ، ددوی په نظام کې له ملا او طالب پرته بل هېچا ته اړتیا نه وه او نه ورته د تقرر چانس برابرېده، ان د ترافیکو او روغتونونو د ریاستونو رئیسان یې هم ملایان ټاکل شوي وو. خو جمیعتیانو د طالب واکمني هم د پښتون د واکمنۍ په نامه یادوله او انګېرله او نړۍ ته یې هم دا ښودله چې دا د پښتنو واکمني ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طالبان په پای کې د یو نړیوال ټکر په نتیجه کې له منځه لاړل او د تخت وبخت او کبر جام یې نسکور شو. یو ځل بیا همغو ټوپکسالارانو او پاټکسالارانو ته واك ورسېد چې طالبانو زیاتي د مرګ کومي ته ور ټېلوهل، خو د یو نړیوال تصادف او تصادم له کبله د مرګ له خولې څخه وژغورل شول او د بي ۵۲ الوتکو په زور د کابل پر تخت کېنول شول. دا ځل داسې هیله کېده چې نظار شورا به همغه پخوانۍ نظار شورا نه وي، دا ځل به یې له حالاتو درس او عبرت اخیستی وي، دا ځل به افغان ولس ته دا ثابتوي چې دوی د واك په لټه کې نه دي، دوی ته یوازې همدا انعام بس دی چې د مرګ له کومي را ایستل شوي او همدا شکرانه ورته کفایت کوي، خو دوی یوځل بیا د بل ورکړې واکمنۍ په بهیر کې ثابته کړه چې ددوی په خصلت کې هېڅ ډول بدلون نه دی راغلی؛ څه چې پخوا وو همغسې دي او ان تر هغه لا هم بتر شوي دي.

نظار شورا دا ځل پر واك داسې خېټه واچوله، چې تر دوی د مخه ټولې واکمنۍ یې چلنج کړې، د هېواد په پنځه زره کلن تاریخ کې هېڅکله هم یوې ولسوالۍ ته داسې بشپړ واك نه و ور رسېدلای.

په اوسني وخت کې پنجشېر ولسوالۍ ته شپږ وزارتونه، ۱۷ معینیتونه او (۸۳۲) ریاستونه ورکړل شوي دي. له شپږو وزارتونو پرته څو داسې نور لوی ریاستونه دي چې تر وزارته یې هم واك وځواك زیات دی، لویه څارنوالي، سره میاشت، راډیو ټلویزیون. یوازې د کابل ښار د ۱۶ګونو امنیتي حوزو له جملې د (۱۳) امنیتي حوزو قوماندانان پنجشېریان دي، په بهرنیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سفارتونو کې هم همدا حال دی. په سلو کې اتیا برخې کار کوونکي او سفیران یا پنجشېریان دي او یا هم د نظار شورا پلویان.

د نظار شورا غړي پر واک دومره مین دي چې اوس خپل پخواني موئتلفین؛ جنرال دوستم او وحدت ډله هم نه مني او میم زرما ټوله زما غواړي. ملګري ملتونه او سوله ساتی ځواک هم څه اساسي رول نه لري، دوی نه دا ګیله ده چې د افغانستان د خلکو ساتنه نه کوي، بلکې د نظار شورا واك ساتي. په کابل کې ددې لپاره پراته دي چې څوك پر نظار شورا برید ونه کړي او واك يې ونه لړزوي، یوازې نظار شورا ته د ټوپك ګرځولو اجازه شته نور هېچا ته هم نه شته، دوی اوس هم یوې ډلې ته حکومت وایي، که دا ډله هرڅه کوي، که وزیران وژني، بندیانوي یې، که خلك وژني، موټر تښتوي او یا عامه شتمنۍ لوټوي، دوی ته اجازه شته، خو بل هېچا ته اجازه نه شته، چې پر دوی برید وکړي. که له شمال نه کابل ښار ته په سلګونو زره وسله وال او ټوپکوال داخلېږي، هغوی ته اجازه شته خو که له سوېل ختیځ او لویدیځ څخه څوك له چاقو سره هم ښار ته داخلېږي نو پلټنه او څارنه یې کېږي.

په خواشینۍ سره باید ووایو چې ملګري ملتونه اوس یوازې د نظار شورا د ساتنې دنده سرته رسوي او دې باندې عام افغان ولس سخت ګیله من دی. دې کې شك نه شته، چې که د ملګرو ملتونو پوځونه په کابل کې نه وي، په کابل کې دیوې ولسوالۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت یوه میاشت هم ژوند نه شي کولای، نو که ملګري ملتونه غواړي په رښتیا هم د افغان ولس باور را خپل کړي، باید دیوې خاصې ډلې ملاتړ او ساتنه پرېږدي، بلکې د ټول ولس ساتنه او ملاتړ وکړي. لازمه خو داده چې په کابل کې باید د هېڅ یوې ډلې وسله وال کسان نه وي چې ټول ملت کابل خپل ښار او مرکز وګڼي، که چېرې حالت همداسې روان وي او دیوې ولسوالۍ حکومت جاري وي، نو بیا به ددې ظلم د پرځولو لپاره یاکینډلاسي یا ښیلاسي افراطي حرکت ته ضرورت وي او را پیدا کېږي به. بیا به د جنګونو لړۍ پیلېږي، بیا به کابل محاصره کېږي، بیا به وینې تویېږي او د یوې ولسوالۍ واك به ختمېږي، خو مخکې تر دې چې خبره دې حد ته ورسېږي، ښه به وي چې ملګري ملتونه، د نظار شورا بهرني ملاتړي، د امریکا متحده ایالات او نور پر یوه معقوله طرح غور وکړي، چې هم د افغان ولس غوښتنې او هیلې پوره کړي او هم د نړیوالې ټولنې تشویشونه رفع کړي.

هم زموږ د ولس او هم د ټولې نړیوالې ټولنې باید دې ته پام وي چې په کابل کې داسې یوه ډله واك ته رسول شوې چې هغه د هېواد په زیات شمېر جنګونو او وژنو کې پوره لاس لري، له انساني او سوله ییزو لارو یې لرې کول یو خوب وخیال دی او پرځای پرېښودل یې هم هېواد ته زیات زیان رسوي، نو د محوه کولو ښه لاره یې داده چې نړیواله ټولنه یې له ملاتړه لاس واخلي.

ددوی ډله او عسکر، د دولت او پوځ په نامه په رسمیت ونه پېژني، خپلې مرستې پرې بندې کړي، یا ددوی قوتونه لکه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورو تنظیمونو د ځواکونو په شان له کابله وباسي، که چېرې دا نه کوي، نو نړیوال سوله ساتی ځواك دې له کابله د هېواد نورو لویو ښارونو ته لاړشي، بیا به هلته د یوې ولسوالۍ د عسکرو زور معلوم شي چې څومره وخت په کابل کې پاتې کېدلای شي او خپل واك ته دوام ورکولای شي.

هغه وخت به یا له کابله وځي او یا به د ملت ارادې ته غاړه ږدي، خو که د اوس په شان سوله ساتی ځواك په کابل کې یوازې دیوې ولسوالۍ د واکمنۍ ساتنه کوي او هغوی خپلو کارونو ته خلاص مټ پرېږدي او د نورو لاسونه ورته تړي. نو دا کار خو بیا نه د ملګرو ملتونو له منشور سره سمون خوري او نه د افغانستان له ملي ګټو سره.

په افغانستان کې د انحصاري حکومتونو د پای ته رسېدو او د ملي حکومت د جوړېدو په هیله

په درنښت

دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کابل کې څوک، څوک ساتي؟

د افغانستان د اوسنۍ غمیزې په بهیر کې به تل داسې فکر کېده چې که نړیواله ټولنه (ملګري ملتونه)، د امریکا متحده ایالات او نور ځواکمن هېوادونه د افغانستان حالاتو ته ډېر پام راواړوي، نو د مشورې سر به پیدا شي او مسئله به ژر اواره شي، دا د نظر په توګه دحل یوه ښه لاره وه، خو هر وخت چې یوه نظریه د تطبیق او عمل جامه اغوندي، هغه وخت معلومېږي چې نظریه لویه ده که وړه، نیمګړې ده که پوره، کره ده که ناکره، د پېښې هر اړخ ته د هغې دلید وړانګې ورسېدی شي او که نه، لنډه دا چې ټوله پېښه په بشپړ ډول رانغاړلای او ټولولای شي که نه؟ دغه پوښتنې او خبرې هغه وخت حلېږي او سپېنېږي چې نظریه د عمل ډګر ته وړاندې شي.

اوس دادی په افغانستان کې د ملګرو ملتونو او د نړۍ دسترو ځواکونو د عملي حضور، همکارۍ او مداخلې نظریه د تطبیق ډګر ته وړاندې شوې او دادی نږدې شپږ میاشتې پوره کېږي، خو له دې زماني واټن څخه داسې ښکاري چې اوس لا هم د مشورې سر ورک دی او یا څوك قصداً نه غواړي پیدا یې کړي. یو اساسي او حقیقي خبره خو داده چې نړیواله ټولنه په تېره بیا د امریکا

(c) ketabton.com: The Digital Library

متحده ايالات ديو ځانګړي مجبوريت او واقعيت له مخې افغانستان ته راغلي او د خپلو ځانګړو هدفونو په لټه کې دي، زموږ د خلکو د هيلو او ددوی د هدفونو ترمنځ منحني خط موجود دی، ددې منحني خط هغه برخې چې زموږ د ولس غوښتنې او ددوی هدفونه سره موازي کوي، ګټه يې دواړو غاړو ته رسيږي، له هغه څخه دواړه لوري خوښ دي، خو هغه چې ټکر کوي طبعاً يو لوری به پرې خوشاله وي او په دې برخه کې نو امتياز د هغه چا په برخه دی چې زورور وي.

د امريکا په مشرۍ د نړيوالې ټولنې او زموږ د ولس د ټکر تر ټولو ستر ټکی ديوه ځانګړي جنګي او سياسي جنايتکار ګروپ واك ته رسول دي، دا ډله نه هېوادني ارزښتونه مني، نه ملي، نه انساني او نه هم اسلامي، خو څرنګه چې دې ډلې د طالبانو پرضد هلې ځلې کولې او طالبانو د نړۍ له ډېرو زورورو سره ټکر وکړ، نو نړيوالو د طالبانو د سقوط په بدل کې زموږ پر ولس دا ډله واکمنه کړه، يانې زموږ ولس يې له بارانه ناوې ته ودراوه، دلته اوس امريکا دې پسې نه ګرځي چې ولس دا خلك غواړي که نه؟ خو دې ته ترجيح ورکوي چې بس همدا د کار خلك دي، فرمان اوامر ښه پرځای کولای شي، د نوکرۍ ښه او پخه مسلکي تجربه لري، له ډېرو سره يې سرونه خوځولي او ډېرو نورو ته يې سرونه ټيټ کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې جنګي ډلې بیا دا غنیمت ګڼلای چې د بهرني ځواك تر سیوري لاندې د نړیوال تروریزم ضد شعار په پلمه خپلې بقا ته دوام ورکړي او نور هم خپل ځان وپړسوي، هغه سیروم چې اوس د ګډ دښمن د له منځه وړلو په هیله دوی ته له بهره غځېدلی، ددوی دبقا اصلي عامل دی، دا جنګي ډله پر دې پوهېږي چې که نن بهرني ځواکونه نه وي، نو په کابل کې یې د ژوند شپې د ګوتو په شمار دي، نو هغه سیاسي جنګي ډله چې له ولس سره په یو ځای پاتې کېدو کې د خپل عمر شپې دومره لنډېویني، پرچا به ډډه لګوي؟ طبیعي ده چې پر بهرنیو ځواکونو به تکیه کوي. په بهرنیو لوبغاړو کې هم ټول دیوې لوبډلې خلك نه دي، هرڅوك خپله اجنډا لري، خو یوازې د لوبو ډګر یې یو دی (افغانستان). امریکائیان اوس د طالبانو او القاعدې په لټه کې دي، پر شمال ټلوالې ډېر په زغرده نه راځي، ایران او روس له نظار شورا سره ګډ ستراتیژیك هدفونه لري، دلته یې ښه اوږده مزي غځولي او تر امریکا ښه پخه او پخوانۍ سیاسي سابقه لري، امریکا هم له همدې وېرې د حقیقت پر ځای د "ګوزارې" پالیسي غوره کړې او ددې ترڅنګ پر نظار شورا د ناز لاس هم راتېروي، نړیوال سوله ساتی ځواك چې د کابل پر واټونو او سړکونو ګزمې کوي، هم په اغېزمن ډول د نظار شورا د ساتنې او عمر اوږدونې لامل شوی دی، ددوی د فعالیت له امله د نظار شورا ملېشو ارامه ساه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکنبله، خپل پکولونه، واسکټونه او دسمالونه یې لرې کړل، ږیرې یې وخریلې، عسکري یونیفورم یې پرځان راکاږه، څوك مدیران شول، څوك رئیسان شول، څوك وزیران شول، څوك جنرالان، څوك ستر جنرالان او څوك ان مارشالان.

له محلي قومندانۍ، ټوپکسالارۍ، پاټکسالارۍ، لوټ او تالان څخه ښاري واکمني، عصري درغلۍ او قانوني لوټ او تالان ته داخل شول، قانوني لوټ او تالان خو ورته ځکه وایو چې اوس یې د دولت او قانون ماسك پرمخ راکاږلای، نو اوس به کومه سرچینه او ځواك ددوی مټ تاو کړي او د غلا لاس به یې ونیسي.

اوس ایله جاري ملېشې دیو منظم او په اصطلاح ملي پوځ تمثیل کوي، خلك هماغه دي، خصلتونه هماغه دي، لباسونه او موقعیتونه یې بدل شوي، هماغه پاټکسالاران دي او همغه پاټکسالاري، پخوا به یې په لویو لارو کې لوټ او تالان کاوه، خو په کلیوالي بڼه، اوس یې په ښارونو کې کوي، خو په ښاري بڼه. اوس لا ان هوایي ډګرونه هم ددوی له شرنه په امن کې نه دي، ان وزیران په الوتکو کې په چړو وهي او وژني یې. خو په نویو بڼو. ددې ډول جنایتکارانو یو بل غټ امتیاز په اوس وخت کې دادی چې پخوا به دوی په کلیوالي سیمو او لویو لارو کې کوم ناوړه کار ترسره کاوه، نو په کابل او یا کوم بل ځای کې به ددوی مخالف ځواکونه هم وو، دهیلې یو څرك به و، خو اوس نه په کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

او نه په کوم بل ځای کې کوم ښکاره او اغېزمن مخالف ځواك موجود دی، چې ددوی عملونه وڅېړي، د جنایاتو دوسیه یې بشپړه او دوی محکمې ته راکش کړي، ځکه خو اوس دوی ته دا امتیاز او واك حاصل دی چې هم وزیر ووژني او هم د قتل د دوسیې د څېړلو صلاحیت د ځان کړي، نو کله چې په یوه ټولنه کې څوك خپله هم قاتل شي، هم قاضي او څارنوال، قاتلین به د چا له خوا په ګوته شي؟

البته دا خبرې په دې مانا نه دي چې زموږ ولس ددې وړتیا نه لري چې ددې ډول جنایتکارې ډلې پر وړاندې راپورته شي او د تخت کاسه یې نسکوره کړي او یایې لږ تر لږه د مخالفت لپاره وسلوالې ډلې جوړې کړي، خو دا چې اوس ولې ډېر ژر دا کار نه کېږي، علت یې دادی چې زموږ ولس دیوې جنګي ډلې د سیاسي معاملې او د نړیوالې ټولنې دغلطفهمۍ، بې تفاوتۍ او د ځینو د غچ اخیستنې ښکار شوی دی.

زموږ پر ولس په تېره بیا پر اکثریت اوس د القاعدې او طالب ټاپه لګېدلې. اوس چې هرڅوك په کابل کې د اصلي واکمن ګروپ (نظار شورا) پرضد پاڅون کوي، نو د هغوی له خوا بهرنیو ځواکونو په تېره امریکایانو ته داسې ښودل کېږي چې دا ټول طالب او القاعده دی، مانا دا چې د نظار شورا هر سیاسي مخالف، طالب او القاعده دي، ان هغه ډلې چې د طالبانو تر پیدا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدو د مخه یې دوی سره خونړي جنګونه کړي وو، هم د طالبانو په شمېر کې راولي.

بهرني ځواکونه په تېره بیا امریکائیان د افغاني ټولنې یو دقیق تصویر او تحلیل نه لري او یا هم تر لږه اوس نه غواړي پر واقعیتونو پوه شي، نو ځکه خو د نظار شورا مشورې پرې ډېر اغېز کوي او سر ورته خوځوي، له همدې کبله خو په اوسني وخت کې په افغانستان کې بهرني پوځي ځواکونه او کورنۍ واکمنه پوځي ډله د یو بل ساتنه کوي نه د ولس.

خو اوس پوښتنه داده چې د افغانستان د ملي ګټو خلاف دغسې یو حالت به تر ډېره دوام وکړي او که نه له منځه به لاړ شي؟

حقیقت دادی چې څوك تر پایه پر واقعیتونو خاورې نه شي اړولای، خو دا خبره هم رښتیا ده "څو چې رښتیا راځي دروغو به کلي وران کړي وي"، د امریکائیانو او نظار شورا یارانه ډېره باوري نه ده، ځکه چې د نظار شورا اصلي حامیان روسیه او ایران دي، دا هېوادونه له امریکا سره په ستراتیژۍ کې جوړ نه دي، خو اوس وخت کې د روس او امریکا ځینې هدفونه منطبق شوي او ایران هم د طالبانو له شره ژغورل شوی، پلوي ډلې یې واك ته رسېدلي او د فرهنګي ستراتیژۍ د تطبیق لړۍ یې پیل شوې ده، خو دا حالت ډېر دوام نه کوي، څه موده وروسته کېدی شي ددوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګټې یو ځل بیا په ټکر کې شي، هغه وخت نو بیا نظار شورا نه شي کولای چې درې هندوانې په یو لاس کې ونیسي، د نظار شورا د عمر د لنډون نور عوامل د هغوی خپل ناوړه عملونه، جنګي جرمونه، قومي تعصب او د واك چورلټ انحصار دی، دا هغه لاملونه دي چې د بهرني ملاتړ د نشتوالي او یا لږ تر لږه د ملاتړ کموالي په حالت کې ددوی عمر له کاله، میاشتو او له میاشتو ورځو ته رالنډولای شي.

مانا دا چې په هېواد کې د اوسني واکمن حالت پای ته رسېدو زیات واك د بهرنیو ځواکونو په لاس کې دی، ځکه چې دا حالت هم همدوی واکمن کړی دی، هغه د شاعر خبره:

خومره چې زه یمه خبر له ملکه
د مشورې سردی بهـر له ملکه

په هېواد کې دملي ایډیالوژۍ او ملي ستراتیژۍ پر بنسټ د یو ملي حکومت د جوړېدو په هیله.

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کابل کې قانوني واک او عملي واک

د کاغـــذ پرګل بلبلې نه ټولېږي
بې مېوې دی باغ و بڼ د ریا کار

په هره ټولنه کې د هغې ټولنې د پرمختیا ، سمون او سوکالۍ لپاره پر قانون، قانونیت او د هغو پر واکمنۍ ډېر ټینګار کېږي او دا د ولس د هوساینې اساسي لامل ګڼل کېږي. په ګڼو ټولنو کې کېدی شي همدې کار غوره نتیجه ورکړې او ولس یې د ښېرازۍ پر لوري خوځولای وي، خو زموږ په ټولنه کې لا تر اوسه پورې قانون پوره واکمن شوی نه دی او په تېره بیا د واك د قانوني او عملي بڼې او شکل ترمنځ واټن او تضاد موجود دی. مانا دا چې قانون لا د زور ځای نه دی نیولای، کله خو قانون وي او د عملي کېدو لپاره یې زور نه وي، کله بیا زور وي خو قانون نه وي، کله بیا قانوني واك یو چا سره وي خو عملي واك نه لري، کله بیا عملي واك یو چا سره وي خو قانوني واك نه لري. د افغانستان په لنډمهاله شپږمیاشتنۍ اداره کې هم واك او قانون نا انډوله و او اوسنۍ منځمهاله اداره کې هم د واك عملي او قانوني وېش له همدغسې یو جنجالیز او بحراني حالت څخه تېرېږي. همدغه بحران او نا انډولي ددې سبب شوي چې د کابل اداره بې ثباته شي او ولس ته د خیر پرځای شر ور پېښ شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دساري په توګه په لنډمهاله اداره کې ښاغلي کرزی صیب د اداري د مشر په توګه د قانون له مخې د دولت لومړی او اساسي شخص ګڼل کېږي او باید د واك کیلي وګڼل شي. دا خو د کرزي صیب قانوني واك و، خو په خواشینۍ سره چې په عملي ډول د کرزي صیب د واك کچه ډېره ټیټه وه، ان دده په اداره کې د چارو د اداري د رئیس یوسف اعتبار عملي واك تر ده زیات و.

د بېلګې په توګه په لنډمهاله اداره کې یوسف اعتبار په دې توانېدلای چې له کرزي صیب سره د ګڼو افغان شخصیتونو، قومي مشرانو د کتنې مخه ونیسي او ګڼ شمېر هغه اسناد او غوښتنلیکونه چې د کرزي صیب لاسلیك او حکم پرې لازمي وو، له ځان سره خوندي کړي او کله چې بیا کرزی صیب د کوم سفر په نیت وتلای نو ده ټول اسناد په محمدقسیم فهیم چې د کرزي صیب مرستیال او د فاع وزیرګڼل کېږي، لاسلیك کړي. د باوري او د قیقو سرچینو له مخې په لنډمهاله اداره کې چې یو ځل کرزي صیب یو بهرني هېواد ته سفر درلود، یوسف اعتبار له همدغه ځو ورځني غیابت نه ګټه پورته کړه او په مجموعي ډول یې د (۸۰۰) تنو د تقرر اسناد چې د نظار شورا له خوا یې سپارښتنه شوې وه، په فهیم لاسلیك کړل، په دې کې اکثره کسان د پنجشېر ولسوالۍ وو، چې د دولت په حساسو پوستونو کې مقرر شول. له دې جملې نه د راډیو ټلویزیون د هغه وخت د رئیس تقرر و چې پخوا ځنډول شوی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوسف اعتبار په لسګونو ځله دا کار کړی چې اساسي اسناد له ځان سره ساتي او کله چې کرزی صيب چېرته په کورني او بهرني سفر ووځي نو بيا دې ددې اسنادو دوسيه فهيم صيب ته وړاندې کوي. له همدې کبله په کابل کې د دولت د واك بيلانس داسې نا انډوله دی چې د هېواد په پنځه زره کلن تاريخ کې يې بېلګه نه شته او نه هم په جنوبي افريقا کې چا د اپارتائيد داسې بېلګه ليدلې ده. په کابل کې اساسي واك د افغانستان د ټول نفوس له صفر اعشاريه درې(۳، ۰) فيصده وګړو سره دی او نور نهه نوي اعشاريه اووه (۹۹،۷) سلنه ترې بې برخې ده. که چېرې د ګردې نړۍ د هېوادونو د حکومتونو تشکيلات راوسپړل شي، نو په يقين سره ويلای شو چې هېڅکله به هم داسې نا انډولي په کې ونه ليدل شي، د بيړنۍ لويې جرګې لپاره د انتخاباتو د کړنلارې له مخې په افغانستان کې د ټولو ولسواليو شمېر اوس (۳۶۲) ولسواليو ته رسېږي، خو له دې ټولو (۳۶۲) ولسواليو څخه واك اخيستل شوی او يوازې يوې ولسوالۍ (پنجشېر) ته ورکړل شوی دی. دا ددې خبرې ښکارندويه ده چې په افغانستان کې د قانوني او عملي واك ترمنځ زيات واټن موجود دی، په همدې لنډمهاله اداره کې د قانون له مخې بايد د پيسو ټول واك خپله کرزي صيب، ماليې وزارت او د افغانستان بانك سره وای. خو په عملي ډول داسې نه وه، پيسې په روسيه کې چاپېدې، په کانتينرونو کانتينرونو استاد رباني ته چې دا وخت يې په افغانستان کې هېڅ ډول رسمي دنده او مکلفيت نه درلودل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه جنرال فهیم ته راتللې، نه پرې د کرزي صیب زور رسېده، نه د مالیې وزارت او نه هم د افغانستان بانك.

نړیوالو سوله ساتو ځواکونو او امریکایانو ته هم دا خبره ښه معلومه وه، خو ټولو ځانونه غلي کړي وو. تر ببړنۍ لویې جرګې پورې په افغانستان کې د قانوني او عملي واك ترمنځ هېڅکله هم توازن رانغی او په دې ټوله موده کې عملي واك پرقانوني واك حکومت وکړ، په نتیجه کې په لسګونو زرو نا اهلو کسانو د دولت په اکثرو پوستونو کې ځای ونیو.

کله چې خبره لویې جرګې ته ورسېده، نو داسې هیله وه چې قانون باید واکمن شي، هرڅوك باید د خپلو قانوني حدودو تر بریده واك ولري. لویې جرګې پر کرزي صیب ډېر غټ باور وکړ، له (۱۵۰۰) تنو څخه (۱۲۹۵) تنو کرزي صیب ته په دې خاطر رایې ورکړې چې دولت کې مثبت بدلون راولي او نا مشروع واکمني ختمه کړي، خو کرزي صیب له هرې منفي وجې چې و یو ځل بیا پر ټوپکسالارانو او جنګسالارانو د خپلې مینې او لورینې لاس راکاږه، بیا یې واك همغو کسانو ته وسپاره چې دا ټولې ناخوالې ترې ټوکېدلې وې. یو ځل بیا یې مړې پر ګودام پیره کړې، ان دا چې د خپل ریاست د چارو د ادارې رئیس ښاغلی اعتبار یې هم لرې نه شو کړای، چې د کابل د فاشیستي او تبعیضي ادارې په ترکیب او جوړښت کې ډېر اساسي رول لري او ان د کرزي صیب او ولس ترمنځ حایل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظار شورا ته نه یوازې ددې واك ورکړل شوی چې دحکومت په ټولو اساسي پوستونو کې د شمال ټلوالې غړي په تېره بیا پنجشېر ګروپ مقرر کړي، بلکې ددې حق هم ورکړل شوی چې هغه پاتې یوه نیمه څوکۍ چې پښتنو، هزاره وو او ازبکو او یا نورو قومونو پورې منسوب اشخاصو ته رسېږي، په هغو کې هم د خپلې خوښې غوراوی او چاڼ وکړي، څوك چې بیا دوی ته ډېر نږدې وي، همغه بیا پر دې څوکۍ کېنوي، د بېلګې په توګه به تاج محمد وردګ یاد کړو چې د نظار شورا ډېر نږدې پلوی دی او په امریکا کې د ستمیانو د نشراتي ارګان (امید) جریدې ډېر نږدې همکار او ملګری پاتې شوی، د یادونې وړ ده چې امید جریده او ستمیان اساساً د افغانستان وجود نه مني او د افغان او افغانستان له تصور سره مخالف دي، خو ښاغلی تاج محمد (وردګ) صیب یوازنئ نسلي پښتون دی چې ددې افغان ضد خېرونې همکار او ملګری پاتې شوی دی.

له بل پلوه تاج محمد وردګ صیب له پنجشېریانو سره خپلولي هم لري او عمر یې هم تر اتیا کلونو اوړي (د عمر دومره زیاتوالی په اداري بې کفایتۍ کې ستر رول لري)، د همدغو عواملو له کبله د کابل په اداره کې پنجشېر ګروپ غوره وبلله چې د کورنیو چارو وزارت پوست د پښتنو د سمبولیکې استازۍ په توګه په تاج محمد وردك ډك کړي. په کورنیو چارو وزارت کې له تاج محمد وردګ څخه د همدې وزارت د یو بل لوړ پوړي پنجشېري چارواکي دین محمدجرئت واك ډېر زیات دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عملي واك دا نامشروع برید ان تر دې پورې غځېدلی چې په دې وزارت کې د وزیر د یوه پنجشېري سکرتر واك تر وزیره هم لوړ دی. په بهر کې په افغاني سفارتونو کې په سلو کې نږدې (۹۰) مامورین په پنجشېر ګروپ پورې تړلي دي او په بورسونو کې هم همدا حال دی.

همدغه حال پر اکثرو وزارتونو او ادارو واکمن دی، یانې دا چې هغه وزارتونه چې نېغ په نېغه شمال ټلوالې (پنجشېرګروپ) پورې تړلي، د هغو واك هم سل په سلو کې له پنجشېریانو سره دی او هغه ادارې چې له پنجشېر ګروپ سره نه دي، د هغو واك په سلو کې (۹۰) له پنجشېریانو سره دی، له نورو قانوني واکمنو سره د واك فیصدي ډېره کمه او په نشت حساب ده. په مجموعي ډول ټول واك صفر اعشاریه درې(۳,۰) فیصده وګړو ته سپارل شوی او نهه نوي اعشاریه اووه (۷,۹۹) فیصده خلك ترې محروم دي.

دا افراط پنجشېر ګروپ یوازې په خپل زور او طاقت زموږ پر ولس نه دی واکمن کړی، بلکې په دې کې ورسره روسیه، هند او ایران فعاله ونډه اخلي او د امریکا متحده ایالت هم ورسره سرخوځوي، ملګري ملتونه هم په کې د همکار رول ادا کوي. د همدغه ناقانونه واکمنو حاکمول دي چې د ټولې دنیا له سیاسي، پوځي او اقتصادي ملاتړ سره سره په هېواد کې سوله او ثبات نه رامنځته کېږي او اقتصادي پرمختیا ته زمینه نه برابرېږي. که چېرې په هېواد کې د نړیوالو دغلط افهام او تدبیر تر چتر او سیورې لاندې د صفر اعشاریه درې (۳،۰) فیصده وګړو داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

فاشیستي او افراطي واکمني دوام مومي، نو د پنجشېر ګروپ ملاتړي بهرنیان دې هم داسې فکر نه کوي چې نهه نوي اعشاریه اووه (۹۹،۷) فیصده ولس به لاس تر زنې کېني او یا به پر دوی ګلان شیندي، مجبور دي له هرې ممکنې لارې د خپلو حقه حقوقو د ترلاسه کولو لپاره هڅه وکړي او ځان وسلوال غبرګون ته تیار کړي. دا چې عام ولس دې حد ته رسېږي چې نور یې د صبر کاسه تر مورګو ډکه شي، وسله وال پاڅون او غبرګون ته لاس واچوي، نو تر هغه دمخه په کار ده چې ملګري ملتونه، د امریکا متحده ایالات او په مجموعي ډول ټول هغه بهرني قوتونه چې پنجشېر ګروپ یې پر کابل واکمن کړی پرېکړه وکړي چې د پنجشېر ګروپ دا فاشیستي، سکتاریستي او تبعیضي افراط پای ته ورسوي، په دې ډول به نړیواله ټولنه هم خپل بایللی اعتبار ترلاسه کړي، پنجشېرګروپ به هم د وسلوال غبرګون له سختې او دوی ته له منفي نتیجې څخه وژغورل شي او په هېواد کې به سولې او ثبات ته هم لاره اواره شي.

په هېواد کې د یو با ثباته او رښتیني ملي حکومت د جوړېدو په هیله

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوله، عدالت او که دواړه؟

کله چې د امریکا متحده ایالاتو د طالبانو د رنګولو لپاره ماشې ته ګوته ور وړله، نو هغه وخت ګڼو افغانانو او په تېره دلید او نظر خاوندانو سره دا پوښتنه زیاته مطرح کېدله چې د طالبانو بدیل او ځای ناستی به څوك وي او څوك به د هغوی ځای ډکوي؟ هغه وخت د امریکا غږ راډیو او یو شمېر نورو خپلواکو سرچینو په پټه یوه ټولپوښتنه او نظر غوښتنه کړې وه، ددې نظر غوښتنې نتیجه دا راوتې وه چې په سلو کې (۹۵) افغانانو ویلي وو: "د طالبانو تر سقوط وروسته چې هرڅوك راځي را دې شي خو چې پخوانۍ جنګي ډلې رانه شي". له پخوانیو جنګي ډلو څخه اصلي مقصد د جمیعت تنظیم او په تېره بیا د نظار شورا ډله وه، ځکه دا وخت نورې اکثره پخوانۍ جنګي ډلې د طالبانو له خوا له زوروځواکه غورځول شوې وې، یوازې د جمیعت تنظیم پاتې و، هغه هم د مرګ پر پوله شپې سبا کولې. د خلکو وېره دې وخت کې دا وه چې که بیا هم کابل د نظار شورا لاس ته ورشي، نورې ډلې به یې مخالفت ته را ودانګي او بیا به د جنګونو لړۍ پیل شي، افغاني ټولنې ته د نظار شورا کفایت او ظرفیت، د هغې په تېره څلورنیم کلنه نیمواکه واکمنۍ کې ښه معلوم شوی و، نو ځکه یې د هغې بیا واکمني دیوې ترخې تجربې تکرار ګاڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نړیوال ائتلاف په تېره بیا امریکایان هغه وخت سخت په غوسه وو او دخپل قهر څپې یې نه شوې کېنولای، نو ځکه یې په ډېره بېړه نظامي عملیات پیل کړل، په نتیجه کې سیاسي حل لاره او بهیر تر جګړه ییزې حل لارې شاته پاتې شول او بېرته همغه ځوک پر کابل واکمن کړای شول چې خلکو ورڅخه وېره او کرکه درلودله او ښه یې نه ایسېدل. کله چې نظار شورا واك ته ورسول شوه، نو بیا ځینو داسې تصور او اټکل وکړ چې دا ځل به دا ډله د یو ملي حکومت جوړېدو ته لاره خوشې کړي او له تېرو تجربو څخه به عبرت واخلي، خو تر څو میاشتنۍ واکمنۍ وروسته ښکاره شوه چې د هغوی په فطرت او چلند کې کوم بدلون نه دی راغلی، تر هغه وروسته په هېوادنۍ کچه، سره له دې چې یو لړ بدلونونه راغلل، لویه جرګه جوړه شوه، د زعامت مشکل تریوه حده حل شو، عمراني کارونه پیل شول، ګڼ شمېر مهاجرین بېرته هېواد ته ستانه شول، خو بیا هم اساسي مشکل تر اوسه پر خپل ځای پاتې دی.

په افغانستان کې اساسي ستونزه سیاسي مسئله ده، پوځي ډلې هم دسیاسي عدالت د نشتوالي له امله رامنځته شوي، که چېرې په افغانستان کې په رښتینې بڼه سیاسي عدالت تامین شي او هره سیاسي ډله د خپل کفایت او هر قوم د خپل کمیت او کفایت له مخې د هېواد په سیاسي چارو او برخلیك کې شریك شي، نو نظامي ډلې ورو ورو خپل ارزښت او ماهیت له لاسه ورکوي. د سیاسي عدالت تر تامین وروسته ټولنیز عدالت،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنیز ثبات او هېوادني پرمختګ ته لاره اوارېږي، تر دې ټولو وروسته بیا مدني ټولنه جوړېږي، خو په خواشینۍ سره باید ووایو چې په افغانستان کې اوسنۍ سیاسي پرمختیاوې د ګڼو معاملو د پردې ترشا اوډل کېږي او ترسره کېږي.

اوسنۍ سوله او اوسنی سیاسي ثبات دواړه حقیقي نه دي، هم سوله تصنعي ده هم سیاسي ثبات. په سیاسي برخه کې یوه خاصه ډله واك ته رسول شوې چې دصفر اعشاریه درې (۳,۰) فیصده وګړو استازولي هم نه شي کولای، دا ډله دیو بهرني زبرځواك د الوتکو تر وزرونو لاندې خپل ژوند تېروي، که نن هم په افغانستان کې بهرني ځواکونه نه وي، په کابل کې د نظار شورا واکمني میاشتې لا څه چې څو ورځې هم دوام نه شي کولای، علت یې دا دی چې نهه نوي اعشاریه اووه (۷,۹۹) فیصده خلك له واکه محروم دي. عام ولس اوس ځکه د نظار شورا پر ضد وسلوال بغاوت نه کوي چې مخې ته یې د نړیوال ائتلاف ځواکونه پراته دي او دوی له هغوی سره مخامخېږي، نو ځکه خو غلی مخالفت کوي او عملاً ستر نظامي ټکر نه شته. د ملګرو ملتونو چارواکي داسې فکر کوي چې څه خو (۸۰-۹۰) فیصده خلك خو خپل حقوق نه غواړي، په اصطلاح دا ظلم یې پر ځان منلای، دا یو څو فیصده خلکو ته چې واك ته رسېدلای، که له دوی څخه اوس واك اخلې، نو دوی وسلې ته لاس اچوي، ځکه چې تیارې وسلې هم ورسره دي، کله چې دوی وسلې ته لاس وروړي، نو جګړه پیښېږي، نو ښه داده چې که عدالت هم نه وي، نو لږ تر لږه خو به

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوله تامین شي، همدا هم کفایت کوي. ملګري ملتونه په دې هم خپل نوم نه بدوي چې دوی اوس په افغانستان کې حضور لري او دوی نه غواړي ددوی په شتوالي کې په افغانستان کې لویې جګړې پیل شي، دهمدغسې معاملو په نتیجه کې نسبي سوله راغلې، خو عدالت په کې تر پښو لاندې شوی دی.

ملګري ملتونه او ځینې نور بهرنیان شاید داسې فکر وکړي چې دیوې ناعادلانه سولې ترټینګېدو وروسته به ورو ورو دایمي ټولنیز عدالت او سیاسي ثبات ته هم لاره اواره شي، ځکه چې د خلکو ترمنځ به د سولې کلتور دود شوی وي او د جګړې فرهنګ به کمزوری شوی وي، خو دلته تجربو ښودلې چې هره سیاسي جنګي ډله یو ځل واك ته رسېدلې، نو بیا یې خپله ټوله انرژي د خپل واك په ټینګولو او دخپلو مخالفینو پر ځپلو لګولې ده، جګړې همداسې دوام موندلای ترڅو چې واکمنه ډله له واکه پرځول شوې او تر هغه وروسته بیا همدا لړۍ تکرار شوې ده.

افغان ولس اوس له متمدینو هېوادونو او په تېره بیا له ملګرو ملتونو ګیله کوي چې په نورو ځایونو کې د زورواکۍ، ظلم او تشدد غندنه کوي، خو په افغانستان کې بیا دیوې جنګي ډلې له واکمنۍ سره هغه هم په دې پلمه چې سولې ته خطر پېښ نه شي، مرسته کوي او عمر یې اوږدوي.

څه موده دمخه په افغانستان کې د ملګرو ملتونو ځانګړي استازي ښاغلي لخدربراهیمي په شمال ولایتونو کې د شمال ټلوالې له خوا دشویو ډله ییزو وژنو د څېړنو په باب وویل: "مړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې خدای وبښي موږ باید د ژوندیو غم وخورو" د اصولو له مخې دا خبره، سمه ده ځکه چې مړي هسې هم په ژړا نه را ژوندي کېږي، ښه خبره داده چې دژوندیو غم وخوړل شي خو اصلي خبره دعدالت ده، ترڅو چې عدالت تامین نه شي د نورو کړکېچونو د پېښېدو وېره شته. ښاغلی لخدر براهیمي وایي چې په اوس وخت کې موږ تر عدالته سولې ته زیاته ترجیح ورکوو، مانا دا چې که دیوه جنګسالار تر وزر لاندې هم سوله رامنځته کېږي، موږ دهغه ترخه ماضي هېروو. خو زموږ د ولس هیله بیا داسې نه ده، ولس د جنګسالارانو او ټوپکمارو د چلونو، وعدو، سوګندونو او پرله پسې ژمنو یوه ډېره پخه تجربه او تاریخچه لري. د جنګسالارانو ژمنې او سوګندونه ان د کعبې شریفې تر حرمه هم رسېدلي، خو بیا هم جنګونه او عداوتونه بند شوي نه دي، ملګري ملتونه داسې فکر کوي چې دا ځل نو جنګسالاران اصلاح شوي او تېر عملونه بیا نه تکراروي. جنګسالارانو اوس ځکه ځان غلی کړی چې د امریکایي بي **۵۲** الوتکو څخه د وېرې احساس کوي، دوی وایي تر هغو چې مو امریکایانو او ملګرو ملتونو سره شپې تېرېدلې، هغه به تېروو او کله چې دوی په خیر سره له افغانستانه رخصت شول، نو بیا به بېرته د خپل فطرت او طبیعت له مخې کار کوو. ولس سره دا وېره هم شته چې په افغانستان کې دنړۍ د ګڼو هېوادونو له دومره ستر ځواك سره سره بیا هم چا جنګسالارانو سره حساب ونه کړای شو، نو بیا به وروسته تر دې موږ په تش لاس له هغوی سره څه وکړای شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډه دا چې ولس عدالت غواړي، هم د پخوانیو حسابونو تصفیه غواړي او هم په اوسني وخت کې دپخوانیو جنګسالارانو د واکمنۍ پای ته رسېدل، ځکه دوی وېره لري چې په همدې ډول به د جنګسالارانو د واك لړۍ وغځېږي، بیړنۍ لویه جرګه یې یو ښه مثال دی، چې جنګسالارانو کرزی صیب او نړیواله ټولنه (ملګري ملتونه) مجبور کړل؛ دلویې جرګې له خوښې پرته نوې کابینه جوړه کړي او پخوانیو جنګسالارانو ته بیا غټ غټ امتیازونه ورکړي.

زموږ په اند د ولس دا وېره پرځای ده، که چېرې سوله او عدالت په موازي ډول پرمخ لاړ نه شي او د لویې جرګې په شان عدالت تر سولې قربان شي، نو دایمي سوله او سیاسي ثبات ناشونی کېږي. دلویې جرګې تر پای ته رسېدو وروسته کرزي صیب په یوه خصوصي ناسته کې ویلي وو:"موږ په لویه جرګه کې عدالت تر پښو لاندې کړ او سولې ته مو چیلنج ورکړ"، مانا دا چې په وزارتونو کې د جنګسالارانو ونډه ښه درنه شوه.

همدا علت دی چې له لویې جرګې څخه تر اوسه پورې په هېواد کې د ډاډمنې سولې، سیاسي ثبات، ملي اردو او ملي پولیسو (ځارندوی) د جوړېدلو په لاره کې ډېر کم پرمختګ شوی دی.

موږ هیله لرو چې ملګري ملتونه په خپله افغان پالیسۍ کې بدلون راولي او د جنګسالارانو تر وزرونو لاندې د سولې بهیر همداسې پرمخ بونه ځي، بلکې د ټولنیز او ملي عدالت د تامین لپاره یوه لاره دا ده که جنګسالاران ژر ترژره محکمې ته نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راکاږل کېږي، نو لږ تر لږه خو باید نور امتیازونه ورته ورنه کړل شي. ښه لاره داده چې د واکمنۍ امتیاز باید په خپله ولس ته ورکړل شي، نه جګړه مارو ته.

که چېرې په افغانستان کې دعدالت پر بنسټ سوله او سیاسي ثبات رامنځته شي، نو دابه ډاډمنه سوله او سیاسي ثبات وي، دایمي به وي نه موقتي لکه د اوس په شان.

په هېواد کې دیوې عادلانه سولې او سیاسي ثبات د ټینګېدو په هیله

دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان د ابهام پر لوري

مخکې داسې فکر کېده چې د سترو ځواکونو او د نړیوالې ټولنې په مداخلې او زیات پام سره به د افغانستان ستونزه حل او د افغانانو دې اوږده رنځ ته به درمل پیدا شي، خو له هغه وخته چې د امریکا د پوځي بریدونو په نتیجه کې طالب نظام رنګ او د نړۍ پام افغانستان ته را اوښتی او د جهان ډېرو ځواکمنو هېوادونو دلته پوځي او سیاسي حضور پیدا کړی، د افغانستان د ستونزې دمشورې سر بېخي لادرکه شوی دی.
دا خبره اوس معلومه نه ده چې اصلي اجنډا چا سر ده؟ امریکایانو سره، ملګرو ملتونو سره، ایران، روس، هند، پاکستان، فرانسې او یا ترکیې سره؟ او که نه خپله افغانانو سره؟ په افغانانو کې بیا چا سره ده؟ شمال ټلوالې (نظار شورا سره)؟ د هغو مخالفو جهادي ګروپونو او طالبانو سره او که ملي دیموکراتو اشخاصو سره؟ کله چې ځوك دغسې پوښتنې په ذهن کې را وګرځوي نو له ډېرو ابهاماتو سره مخامخېږي، خو دې ابهاماتو کې بیا هم سړی څه نا څه یوه اټکل ته ګوته نیولای شي.
په افغانستان کې د اوسنیو ابهاماتو په لړ کې د دنیا د ظاهري اسبابو دمنطق په مټ ویلای شو چې د افغانستان د اوسنۍ ستونزې د مشورې سر تر هر چا لومړی دامریکایانو په لاس کې دی او په کورنۍکچه په کې زیات مطرح لوبغاړی همغه شمال

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټلواله (نظارشورا ګروپ) دی، خو کله چې سړی د امریکا او شمال ټلوالې دې نا متجانس پیوستون ته ګوري، نو د سړي ذهن بیا د ابهام خوا ته مخه کوي او وایي چې: "دا وړۍ لکه چې شړۍ نه شي"، ځکه د روس او ایران د ښوونځي زده کوونکي څنګه امریکایي سندرې او ترانې زمزمه کړي، خو په سیاست کې دا هرڅه پېښېدی شي، سیاست څه اخلاقي موضوع نه ده، مخ و څټ، رنګ او چوکاټ نه لري، پروني دښمنان نن دوستانېدلای شي او نني دوستان سبا بیا د دښمنۍ ډګر ته وتلای شي.

سیاست داسې شی دی چې کله کله په کې خلك په کعبه شریفه کې قسم خوړلو ته هم اړکېږي، کله کله سړی ږیرې پرېښودلو ته چې اوږدولو او ځینې وخت یې خریلو ته هم اړ وزي. سړی چې همدغه حالات ګوري نو په ذهن کې یې ابهام راټوکېږي. زموږ د هېواد پر سیاسي ډګر اوس د همداسې یو سیاسي ابهام سیوری خور دی. د حکومت ملکي او قانوني برخه اجرائیوي ځواك نه لري، ترڅنګ یې د جنګي ډلو واکمن استازي د هرڅه د ویټو کولو حق لري، دنن او سبا لپاره کومه رڼه پالیسي او روڼ مهالوېش نه شته، ټول د بهرنیانو مرستو ته په طمع یو. په سیاسي برخه کې مو خپل نوښت او خپله ځواکمني له لاسه ورکړې. ایډیالوژیو او ایډیالونو، د اوږده او زېبښونکي فقر او تنګسیا له امله خپل پخوانی کیف او خوند له لاسه ورکړی، اوس خلك په اسانۍ زړه نه ښه کوي چې دا فاني نړۍ دې بې له هغې و دغې د هغې بلې تلپاتې دنیا لپاره له لاسه ورکړي، اوس د پانګې

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ګټې بازار ګرم دی، غیرت، توره، د پلار ننګه مېړانه اوس عملي لغتونه نه دي، بلکې د ژبني قاموس برخه دي.

اوس خلك خپلو ګټو پسې ګرځي او ګټې هم د هغه چا په لاس کې دي چې ګټې یې زموږ د هېواد له ملي ګټو سره مخالفې دي. ګټې تر لاسه کول هم اسانه کار نه دی، پخوانیو متل کړی چې "ګټې تر ګټو لاندې دي". نو اوس چې څوك ګټې ترلاسه کوي، مجبور ګټونه به اړوي او ګټونه چې اړوي نو مجبور لاسونه به یې ور لاندې کېږي. ننکپلاك اوس افغان سیاسي ګروپونه او د هغو ډلمشران په همدغسې یوې تنګسیا کې راګیر کړي، ګټه ورکوي، خو لاسونه یې تر (ګټو) لاندې کوي. نو هغه کسان چې لاسونه او پښې یې تر ګټو لاندې وي هغوی به څرنګه په هېواد کې ازاد ژوند او فکر وکړای شي او څنګه به ولس پرې راټول شي.

زموږ د ولس د چارو واګې اوس په کورنۍ کچه د همدغسې اشخاصو لاس ته ورغلي، ددوی په شتوالي کې دیو سالم او ملي نظام ټینګښت او پایښت نا شونی دی او له زاړو د کټوري طمع کول دي. اساسي بهرني زبرځواکونه هم همداسې کسان خوښوي چې ولس ته د خپلې راتلونکې، لیدلوری معلوم نه کړي او دوی له دې ابهام څخه خپله ګټه پورته کړي.

اوس نو روښنفکره او ټولو ملتپالو افغانانو او په ټولیز ډول ټول افغان ولس ته په کار ده چې له دې ابهام څخه د خلاصون لپاره لومړی پر دې اوسني حکومت، بیا د ملګرو ملتونو پر سازمان، بیا د امریکا پر متحده ایالتونو او د افغانستان په کشاله کې پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورو اخته هېوادونو هر اړخيز فشار راوړي چې د افغانستان په اړه يوه رڼه، شفافه او څرګنده ليکلې ستراتيژي له وخت او ځای سره سمه، زموږ ولس ته وړاندې کړي چې زموږ د ملت راتلونکی معلوم او تضمين شي او هر سړی د خپل کار په سر وبر پوه شي او که داسې ونه شي له اوږده ابهام سره ديو ملت د برخليك تړل يوه ستره تېروتنه او خطرناکه لوبه ده.

له ابهام او تورتم نه رڼا ته د وتو په هيله

په درنښت

دهيلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دولتي خپرونو تنظیمي انحصار څنګه له منځه تللای شي؟

د طالبانو د نظام تر ړنګېدو وروسته د افغاني ټولنې په بېلابېلو برخو کې ډول ډول بدلونونه رامنځته شول، چې ځینې یې مثبت دي او په ځینو برخو کې خبره تر پخوا هم خرابه شوې ده. د مطبوعاتو او خپرونو ازادي او په دې برخه کې زیات پرمختګ هغه مثبت ګام دی، چې په تېر یو نیم کال کې پورته شوی دی.

اوس د ټول هېواد په کچه تر (۲۲۰) عنوانو زیاتې مهالنۍ خپرونې خپرېږي، چې د شومره والي او څرنګوالي له پلوه یې د هېواد په ټول مطبوعاتي تاریخ کې ساری نه لیدل کېږي.

د ازادو چاپي خپرونو ترڅنګ بله د یاد وړخبره داده، چې ازادو ټلویزیونونو او ازادو راډیوګانو ته هم د فعالیت اجازه شته، تر اوسه پورې ځینو افغانانو د ازادو راډیو ګانو او ازادو ټلویزیونونو د جوړولو لپاره غوښتنلیکونه ورکړي، ځینو خو لا اجازې هم ترلاسه کړي، خو تر اوسه لا کومې دا ډول خپرونې پر عملي فعالیت لاس نه دی پورې کړی. البته یو شمېر نورې داسې راډیویي خپرونې شته چې هغه یامستقیماً د نړیوالو له خوا او یا د هغوی په مرسته له افغانستان څخه خپرېږي او یا هم د راډیو افغانستان د (FM) او نورو څپو له لارې خپرونې کوي. په ټلویزیوني برخه کې هم دالمان ټلویزیون د بهرنیو خپرونو څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل لنډ بهرني خبرونه په پښتو او دري ژبو له کابل ټلویزیون څخه خپروي.

دا ټول پرمختګونه ددې څرګندوی دي چې د هېواد د ډله ییزه خپرونو په برخه کې تر یوه حده مثبت پرمختګ رامنځته شوی دی. خو دا پرمختګ او ازادي دومره هم نه ده، لکه څنګه چې د افغانستان اوسنۍ اداره او نړیواله ټولنه یې تبلیغوي، دا خبره درسته ده چې د افغانستان د خپرونو شمېر زیات شوی او تر یوه حده یې کیفیت هم ښه شوی، خو تر اوسه لا ادعا او واقعیت پوره پوره سمون نه لري. اوس تر بل هر وخت څخه زیات دیوه تنظیم، د یوې ډلې، یوه قوم او یوې سیمې خلك د هېواد پر اساسي خپرونو واکمن دي او دا هڅه هم کوي، چې خپل انحصار ته دوام ورکړي او ددوی تر انحصار بهر خپرونې هم تر ګواښ لاندې راولي، په حقیقت کې اوس اکثره خپرونې داسې ازادې دي چې له اساسي واکمن ګروپ پرته نورې هرې ډلې او تنظیم ته د انتقاد ګوته ونیسي، خو یوازې پر اساسي واکمنې ډلې به انتقاد نه کوي.

دلته به د دولتي او نادولتي خپرونو پر څرنګوالي لنډه رڼا واچوو:

الف- دولتي خپرونې: په دولتي خپرونو کې دوه ډول خپرونې دي:

لومړی:- هغه خپرونې چې په مطلق ډول د نظار شورا په انحصار کې دي. دا ډول خپرونې د دولت له پانګې او بیت المال څخه تمویلېږي، خو دفکر او نظر له پلوه یوازې د یوه ځانګړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګروپ (نظار شورا) د ګټو او نظر څرګندونه کوي، هرڅوك چې دنظار شورا مخالفین دي؛ طالبان دي، که روښنفکران یا د نورو ډول ډول سیاسي افکارو خلك، د همدې دولتي انحصار شویو خپرونو له لارې په بېلابېلو نومونو تورنېږي او بد رد ورته ویل کېږي، ددې خپرونو غوره بېلګه خپله کابل راډیو ټلویزیون دی، چې هېڅوك داسې فکر نه کوي، چې دا د افغانستان راډیو ټلویزیون دی، که د نظار شورا یا د پنجشېر ولسوالۍ د څو تنو اوسېدونکو.د راډیو ټلویزیون له (۱۹) ریاستونو رئیسانو له جملې څخه (۱۷) رئیسان په تاجك قوم پورې اړه لري، دا په کابل کې د مطبوعاتي او قومي انحصار او ځانګړې قوم پالنې هغه بېلګه ده، چې تر اوسه به په جنوبي افریقا کې لا څه، بلکې په ټوله نړۍ او په تېره بیا په داسې یو هېواد کې چې د اکثریت ترخنګ بېلابېل قومي اقلیتونه په کې اوسي، چا نه وي لیدلې.

عام ولس خو څه کړې چې خپله د منځمهالې اداري دیموکرات مشران هم د راډیو ټلویزیون له افراطي حالت نه تر پوزې راغلي او د اطلاعاتو او کلتور وزارت په چوکاټ کې یې د هغو دکنټرول لپاره یو ځانګړی کمیسیون هم جوړ کړی، خو دې کمیسیون هم د خپلې بې کفایتۍ او د راډیو ټلویزیون د چارواکو د ډېرې زیاتې سپین سترګۍ له وجې څه تر سره نه کړای شول.

دویم - هغه دولتي خپرونې دي چې د کابل په اوسنۍ اداره کې ډېرې زیاتې د جنګسالارانو په خدمت کې نه دي، لکه انیس، هېواد ، ملي ارمان او ځینې نورې. خو دا خپرونې هم داسې نه دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په ښکاره یا ضمني ډول دې د کابل پر اوسنۍ ادارې د ځینو اساسي واکمنو جنګسالارانو مخالفت وکړي، یوازې دومره کوي چې په ډېر ښکاره او بربنډ ډول د جنګسالارانو ستاینه نه کوي او د هغوی ډېرې سپارښتنې نه مني. په مجموعي ډول دولتي خپرونې تر زیاته بریده د نظار شورا په خدمت کې دي.

ب - ازادې خپرونې: په ازادو خپرونو کې بیا هم څو ډوله خپرونې دي.

لومړی:- هغه ډول خپرونې چې په ښکاره دیو ځانګړي تنظیم له خوا خپرېږي او د همغه تنظیم د ګټو او نظر ښکارندوی دي، لکه پیام مجاهد او جمیعت تنظیم، وحدت حزب او ځینو نورو تنظیمونو پورې نورې اړوندې خپرونې. دا خپرونې د مشخصو ډلو له خوا تمویلېږي او دهغو د افکارو ځلونه کوي، دا خپرونې حق لري دخپلو ځانګړو تنظیمي لېوالتیاو لپاره کار وکړي، خو ددې حق نه لري، چې د هېواد د ملي ګټو، د خاورې د بشپړتیا او اسلامي ارزښتونو خلاف خپرونې وکړي، خو په دې تنظیمي خپرونو کې داسې خپرونې هم شته، چې ان د هېواد د ملي ګټو، ملي وحدت او د خاورې د بشپړتیا پرضد لیکنې هم خپروي، غوره بېلګه یې خپله د ((پیام مجاهد)) جریده ده.

دویم:- هغه ډول خپرونې دي چې د بېلابېلو تنظیمي او په دولت کې د شاملو اشخاصو له خوا چاپېږي او د ازادو خپرونو تمثیل کوي، ددې ډول خپرونو مالي لګښت د یو شمېر خیریه ټولنو او نړیوالو سازمانونو له خوا په دې نیت ورکول کېږي، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې ازاد مطبوعات تقویه شي، ددې خپرونو چلوونکي له همدغه نیت نه په ناوړه ګټې اخیستنې سره خپل مالي لګښت له همدغو سرچینو څخه ترلاسه کوي، خو خپرنیز کار یې یوازې د یوې مشخصې ډلې، قوم، سیمې او ژبې لپاره وي. دوی ازادي دې ته وایي چې یوازې د هغه تنظیم چې دوی ور پورې اړه لري د هغو له افرادو څخه پرښتې جوړې کړي، د بېلګې په توګه به کابل اوونیزه یاده کړو، چې دنظار شورا د یو اساسي غړي له خوا خپرېږي.

ددې جریدې لګښت په کابل کې د (ایینې) په نامه دیوې ادارې له خوا ورکول کېږي، دا اداره ځان (افغان کلتوري او مطبوعاتي مرکز) ګڼي او غواړي په افغانستان کې ازادو مطبوعاتو ته وده ورکړي، ویل کېږي چې ائینه د ملګرو ملتو دیونیسکو په سازمان پورې تړلې یوه اداره ده، چې په کابل کې پرې یو شمېر فرانسوي اتباع اساساً واکمن دي.

دا اداره د کابل اونیزې، زنبېل غم، ملالۍ او یو شمېر نورو خپرونو لګښت ورکوي. خو اوس راځو دې ته چې ایا کابل اوونیزه، رښتیا هم یوه ازاده جریده ده که نه؟ که دا جریده رښتیا هم یوه ازاده جریده وي، نو ایا تر اوسه یې د کابل د ورانوونکو له جملې څخه د یوه تن اساسي ورانوونکي او د سالنګ د تونل د الوزونکي پر ضد کوم مطلب خپور کړی او یا خپور به یې کړي؟ د نړیوالو مطبوعاتو د رپوټونو له مخې د سالنګ پر بیارغونه نږدې پنځه ملیونه امریکایي ډالره لګښت راځي، ایا کابل اونیزه او یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په کابل کې نورې دولتي او ازادې خپرونې به دا ولیکي چې دا تونل چا الوزولای دی؟

دې کې هېڅ شك نه شته چې کابل اونیزې به ډېر داسې مطالب خپاره کړي وي، چې د نورو تنظیمونو خلاف وي او په دې کې به یې د ولس د هیلو یو څه ژرګندونه هم کړې وي، خو ایا تر اوسه په کې داسې مطلب هم چاپ شوی چې هغه دې د نظار شورا او یا هم د جمیعت تنظیم پر ضد وي؟

نو که چېرې داسې نه وي، نو بیا خو دا جریده یوازې د نظار شورا د ګټو ساتندویه او ژرګندویه خپرونه ده، نو ازاده ورته څنګه ویلای شو؟ د ازادو خپرونو تر ټولو مهم اصل ناپېیلتوب دی، هره خپرونه کې چې دا اصل مراعت شوی نه وي، ازاده ورته نه شو ویلای، نو هغه خپرونې چې ازادې نه وي، ولې بیا پر ځان د ازادو او ناپېیلو خپرونو نوم ږدي او ولې ورته د ائینې په شان یوه اداره چې د ازادو خپرونو د ملاتړ ادعا کوي، داسې تنظیمي او تنظیمي ډوله خپرونو ته مالي لګښت ورکوي او ولې پرې د ازادو خپرونو رنګه پیکه کوي؟ دا ډول خپرونې په کابل کې نورې هم شته چې دلته یې له شنلو تېرېږو.

درېیم:- دپه کابل او ولایتونو کې یو شمېر داسې ازادې خپرونې هم شته چې تر ډېره حده یې د بې طرفۍ اصل ساتلای، ژبني او سیمه ییز توازن او تناسب ته یې پاملرنه کړې او تر یوه حده یې د سالم انتقاد روحیه پیاوړې کړې. په کابل کې یې نسبتاً ښې بېلګې د ((کلید)) اونیزه او د ((ارادې)) ورځپاڼه دي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولایتونو کې هم دا ډول بېلګې شته، خو دا خپروني هم تر اوسه پورې په دې دریغ کې نه دي، چې پر کابل او د هېواد پر نورو سیمو د واکمنو اساسي جنګسالارانو پر وړاندې یوه مطبوعاتي جبهه پرانیزي او یا دې هم د اپوزیش شکل غوره کړي، دوی یوازې دومره کړي چې د جنګسالارانو د ستاینې په باب هېڅ مطلب نه خپروني او کله کله هم یو نیم مالګین انتقاد ته په خپلو پاڼو کې ځای ورکوي.

په هرحال په مجموعي ډول د ازادو خپرونو حالت هرڅنګه چې وي، تر دولتي هغو ډېر ښه دی. خو اوس راځو دې ته چې پر دولتي خپرونو تنظیمي انحصار څنګه له منځه تلای شي؟

اصلي خبره داده چې ددولتي خپرونو په تېره بیا د راډیو او ټلویزیون له دې یورنګي حالت او انحصار نه، نه یوازې عام ولس، بلکې خپله یو زیات شمېر دیموکرات دولتي چارواکي هم تر پوزې راغلي او ټول غواړي چې یو مثبت بدلون په کې راشي. زموږ په نظر په دولتي خپرونو په تېره بیا راډیو ټلویزیون کې مثبت بدلون په دې ډول راتلای شي: لکه څنګه چې دولت د دولتي تصدیو د شخصي کولو لپاره یو ځانګړی کمیسیون جوړ کړی او ښاغلی خالق فضل ددې کمیسیون په داسې حال کې دی، داسې دې د کابل راډیو ټلویزیون او ځینو نورو خپرونو د شخصي کولو لپاره هم یو ځانګړی کمیسیون جوړ کړي، اوس خو د مطبوعاتو د قانون له مخې خلك شخصي ټلویزیونونه او راډیوګانې هم فعالولای شي. نو د کابل راډیو ټلویزیون د شخصي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولو لپاره دي هم د ازادي داوطلبۍ له لارې اخیستونکي پیدا کړي، ددې ګټه به دا وي چې د دولت اکثره مسئولین به له یو ډېر دروند مالي او ستر رواني بار او فشار څخه خلاص شي، یانې دا چې که کابل ټلویزیون او راډیو د هغو داوطلبانو ته ورکړل شي، دولت به د هغو تر (۱۲۰۰) زیاتو مامورینو د معاشونو او نورو لګښتونو له غمه بې غمه شي، چې همدا اوس یې ورکوي. اصلي خبره دا ده چې راډیو ټلویزیون خو په واقعیت کې اوس هم شخصي دی؛ یانې دا چې دیوې مشخصې (ډلې نظار شورا) په لاس کې دی او ځیني خلك لا ورته ان پنجشېر ټلویزیون هم وایي، ټول تبلیغات او نشرات یې د همدې ګروپ لپاره دي، د جمهور رئیس کرزي صیب په باب په کې دومره څه نه وي چې د " شېر پنجشېر"، " امرصاحب"، " سخن سالار"، " سردارجهاد"، " سردارشهدا"، " سیمرغ هندوکش"،"فاتح جنګ سرد"، " سپه سالار مقاومت" په باب په کې خپرونې کېږي، نو چې خپرونې یې د یو شخصي ګروپ او د هغه د قومندان لپاره وي، ښه داده چې لګښت یې هم د همدې ګروپ پر غاړه شي.

دولت که چېرې همدا ټلویزیون او راډیو په یوه مناسب قیمت وپلوري، په همدې پیسو کولای شي ازاد او ملي ټلویزیون او راډیو فعال کړي، چې د ټولو خلکو د هیلو ښکارندویي وکړي.

د ولسمشر ښاغلي کرزي د حکومت دیموکراتو اشخاصو ته د راډیو ټلویزیون د اصلاح بله لاره داده چې دوو میاشتو پورې دې کابل راډیو ټلویزیون ټول نشرات او په موقت ډول دمامورینو

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاشونه بند کړي، که چېرې بیا هم اصلاحات رانغلل د راډیو ټلویزیون ناپېیلو مامورینو ته دې بل ځای کار پیدا کړي او تنظیمي مامورین دې خپل تنظیم ته پربږدي او د راډیو په تېره بیا د ټلویزیون خپرونې دې تر هغه پورې ودروي، چې د اصلاحاتو شرایط برابر شي، ځکه تر زهرجنو، تنظیمي، سمتي او کرکجنو خپرونو او تر هغو خپرونو چې له هغو څخه د ملي نفاق او کرکې بوی راځي، (نه خپرونې) ښې دي، غبرګون خو نه را ولاړوي. اوس د کابل ټلویزیون پر ځای اکثره خلك د نورو هېوادونو ټلویزیونونه ګوري، علت یې همدا دی چې په کابل ټلویزیون کې داسې څه نه شته چې د خلکو ذوق خړوب کړي، نو پر هغو ټلویزیوني خپرونو چې تر ګټې یې زیان زیات دی، ولې بې ځایه لګښت وشي؟ هغه هم دبیت المال لګښت.

په درناوي

په هېواد کې د مطبوعاتو د رښتینې ازادۍ په هیله

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې بهرني ځواکونه ګټې او زیانونه

له اخلاقي، ملي، دودیز اوعقیده یي پلوه دا خبره سړی ته ډېره ګرانه پرېوزي، چې په خپل هېواد کې بهرنې ځواکونه وزغمي، هغه هم داسې بهرني ځواکونه چې د یوه قوي پوځي فشار او یرغل په نتیجه کې هېواد ته داخل شوي وي، خو په اوسنۍ نړۍ کې په تېره بیا د نړۍ له یو قطبه کېدو راهیسې پخواني ارزښتونه اوایډیالونه یو څه بدل شوي او نور هم د بدلېدو په حال کې دي.

اوس د منطق ځای زور او د اخلاقو او ایډیالونو ځای اقتصاد یا پیسو نیولای، د عصري ټکنالوژۍ سیلاب د غیرتونو او کلتورونو ډېر ټینګ دېوالونه نړولي، نو ځکه خو چې مشر لالا(د امریکا متحده ایالات) هره خبره کوي هغه په نړۍ کې د کاڼي کرښه ده او څوک یې د بدلانه حق او جرئت نه لري،د نړۍ په هر ځای هره سیمه او هر هېوادکې یې چې هر سیاسي شخص، هر ګوند او هر حکومت ته طبعه خرابه شي نو لومړی ورته پلمې جوړې کړي او بیا یې د له منځه وړلو لپاره د زور اسونه زین کړي.

کومه داسې خبره یا پېښه چې هغې ته د منطق غاښ نه جوړېږي، هغه بیا ملګرو ملتونو او یا هم نورو هېوادونو ته حواله کړي، چې د دوی له خوښې سره سم یې حل کړي، لنډه داچې زور او اقتصاد زموږ د اوسني عصر کلتور او منطق دی، هغو ټولنو، هېوادونو او ډلو چې له دې کلتور سره ځان عیار کړی، له غیرت او سرلوړۍ پرته د ژوند له خوړلنیو برخمن شوي، خو هغه څوک چې ددې کلتور پرمخالف لوري روان دي له ستونزو سره مخامخېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ هېواد او زموږ ولس په همدغسې یوې دوه لارې کې ولاړ دی، یا به د زور منطق ته غاړه ږدي او یا به هم مخالفت کوي، د مخالفت مانا یوه نا انډوله جګړه ده چې د نړۍ د ټولو زورورو د مجموعې پر وړاندې به د یوه جګړه ځپلي، بې کسه او بې وسه ولس له خوا تر سره کېږي او نتیجه به یې هم زموږ د هېواد لا ویجاړي او د ولس بربادي وي. د همدې بهرنیو ځواکونو پر وړاندې د بري د یو فیصده اټکل په حالت کې به هم زموږ ولس دومره ځپل شوی وي چې د هر ګاونډي لاسوهنې ته به پراخه زمینه برابره شوې وي، د هېواد دفاعي ځواک به کمزوری شوی وي او د هېڅ ګاونډي د یرغل د پر شا تمبولو وس به پاتې نه وي.

په دې حالت کې به د افغانستان ګاونډي دومره زړور شي چې په ښکاره ډول به افغانستان کې مداخله کوي، ان د خاورې د نیولو تر حده، هغه وخت کې د ګاونډیو هېوادونو سترګې نه له نړیوالو زبرځواکونو سوځي اونه هم له ملګرو ملتونو، ځکه چې د قدرت او سیاست دا دواړه سرچینې به په افغانستان کې ماتې شوې وي، افغانستان به بیا په سیاسي انزوا کې وي او دا کار به ګاونډیو هېوادونو ته ښه فرصت په لاس ورکړي، چې خپل ناوړه هدفونه تر لاسه کړي، په ټوله نړۍ کې به داسې کوم هېواد او داسې کوم ځواک نه وي چې هغوی د افغانانو غم وخوري او مرستې ته یې راودانګي، نو په دې ډول به یو ځپل شوی هېواد د ګاونډیو خوښې او ترحم (!) ته پاتې شي او ټول هېواد به له کورنیو جګړو او نا خوالو سره مخ شي.

نو په دواړو حالتونو کې زموږ ولس زیان زغمي، نو د لومړي حالت زیان تر دویم هغه لږ دی، په لومړي حالت کې د هېواد د خاورې بشپړتیاتضمینېږي، د ګاونډیو هېوادونو لاسوهنې کمېږي، یوازې د بهرنیو زبرځواکونو د سیاسي تګلارو سیوری دلته غوړېږي، په دویم حالت کې (

(c) ketabton.com: The Digital Library

له سیاسي او پوځي یرغل سره د مخالفت حالت کې) تر یوه اوږده ستومانوونکي مقاومت وروسته که کومه ثمره هم تر لاسه شي نو دا ثمره به هم د ګاونډیو هېوادونو لاس ته ورځي.

په داسې حالاتو کې نوزموږ ولس د (بدو) او (بدترو) تر منځ په یوه حالت کې واقع دی، که هر څومره هڅه وکړي یو نه یوه سره به مخامخېږي، خو ښه لاره دا ده چې اوس موږ د (بدترو) پر ځای(بد) انتخاب کړو، کله مو چې د بدن غړي کوشېر او ټکور شول بیا به له بد حالت نه د (ښه) حالت پر لور ګامونه اخلو.

د همداسې یو ښه حالت په هیله

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر چتې وتي مطبوعات

زمونږ په ټولنه کې افراط او تفريط د ټولنيز او سياسي ژوندانه يو دود ګرځېدلای،په هره برخه کې کله دومره افراط کوو چې تصور نه کېږي او کله بيا پوره کار کې د تفريط دومره درجې ته راټيټ شو، چې دا هم د چا په خيال کې نه ګرځي، په دې تېرو شل پنځه ويشتو کلونو کې خو دې افراط او تفريط سره ښه غېږه نيولې، کله به يې يو څملوه او کله بل، ښه د مزې سره لوټ په لوټ واوښتل خو بيا هم حالات منځني حد ته نه دي را رسېدلي.

په سياسي ډګر کې يو وخت داسې و چې نه يوازې نا مذهبه، بلکې مذهب ضد لاره خپله شوه، د چا چې به سپينې جامې پر تن وې، خولۍ او لونګۍ به يې پر سر وه او ږيره به يې پر مخ ، نو په زوره به يې ځان د توپ خولې ته ترلی و، آن پر افغاني سکانو هم د اخوانيت ټاپه لګېدله او ((د اسلام په جامه د انګريز د جاسوسانو په نامه)) په زرګونو بې ګناه افغانان تر خاورو لاندې، په زرګونو لادرکه او په زرګونو نور د زندانونو د تورو پنجرو شاته را حصار شول. کله چې د مذهب او دين پتنګانو ته وار راورسېد، نو بيا خو هر سرلوڅی، تحصيل کړی او ان دريشي کړی شخص د تکفير په تور تورن شو، د دين پتنګان په خپل چلند کې تر دې حده پورته شول چې ان کابل مېشتي مليان او قاريان يې هم خلکيان وبلل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې نږدې دوو کلونو کې دوه درې موضوعګانې (د بشر حقوق، د ښځو حقوق او دیموکراسي) داسې دي چې دومره زیاتې په خولو کې اړول کېږي را اړول کېږي چې نور یې نو خوند بېخي پیکه شوی، د بشر د حقوق پلویان وایي د عقېدې او فکر بیان د انسان طبیعي حق دی او دا هېڅ حدود نه لري، په اساسي قانون کې باید د بشر حقوقو دا اصل کټ مټ ځای شي، خو په ناپاکلي برید کې د بشر د حقوقو د ازادۍ او نورو چارو اسلامپال مخالفین بیا وایي: ((انسان نه دی ازاد مګر په چوکاټ د شریعت د اسلام کې)) د دوی نظر دادی چې باید په اساسي قانون کې دا خبره قید شي چې ((په افغانستان کې هېڅ هغه قانون چې د اسلام مخالف او مغایر وي نه شي وضع کېدی)). دوی نه یوازې د اسلام د (مخالف) قانون مخالف دی، بلکې د (مغایر) هم مخالف دي او د انسان ازادي یوازې د اسلامي لارښوونو او ارزښتونو په حدودو کې مجاز ګڼي او بس.

د دیموکراسۍ پلویان هم داسې یو افراط ته رسېدلي چې هره ګډوډۍ، هر بې سروبوله کار، تر مذهبي، کلتوري ارزښتونو پښه اړول، ورته دیموکراسي ښکاري. خو مخالفین یې بیا خپله دیموکراسي سور کفر ګڼي او آن له لفظ سره یې مخالفت کوي. د ښځو د حقوقو پلویان او پلویانې بیا له نارینه و سره په تول پوره او برابره ازادي غواړي او په دې برخه کې هېڅ پوله او برید نه پیژني، ځینې یې لا څو ګامه نور هم وړاندې ځي او په تېره زمانه کې د ښځو د ځپل شویو حقوقو د اعادې او جبران خبرې کوي. په کابل کې د ښځو د حقوقو په باب په یو جوړ شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمینار کې د ښځو د حقوقو په باب، د نارینه وو له خوا پر شوې غوړه مالۍ او سپېروني سربېره، یوې ښځې وویل: ((موږ نه یوازې په اوسنې وخت کې د ښځو او نارینه و د حقوقو پر تساوۍ ټینگار کوو، بلکې موږ په تېره زمانه کې د ښځو پر حقوقو د شویو تېریو د جبران غوښتونکې هم یو، اصلي تساوۍ هغه وخت رامنځته کېدلای شي چې د حقوقو د تلافۍ او جبران مسله سپینه شي....)) ددې مېرمنې په وینا: ((څوارلس سوه کاله کېږي چې د نارینه و له خوا ښځه په اشپزخانې(پخلنځي) وردننه شوې ده، ښځه هلته اسیره ده او نارینه بهر دی، نو اوس باید څوارلس سوه کاله نارینه په اشپژخانه ورداخل شي او ښځې بهر یوه پښه پر بله واړوي نو زموږ به هله زړه یخ شي او هله به د حقوقو د حقیقي تساوۍ خبره رامنځته شي...))

خو په همدې ټولنه کې په همدې ښار او اطراف کې د ښځو د حقوقو مخالفین لا هم د خپلې لاسبرۍ د منطق پر اس سپاره دي، اوس هم ښځې د کو ر او گور موجود گڼي او بس،یو نیم لا د دنیا له وېرې دا خبره کوي چې موږ د ښځو ازادې منو خو ((په شریعت د اسلام کې)) او ((هغه ازادي چې مخالفه د اسلام او یا احکام د شریعت وي هغه د منلو وړ نه ده...))

د افراط او تفریط په دې تاوده بهیر کې بله مهمه مسله د مطبوعاتو ده، مطبوعاتو هم هغه لار خپله کړې چې په دې نورو برخو کې د ټولنې د کلتور یو ه برخه گرځېدلې ده، د طالبانو د نظام تر ړنگېدو وروسته یو دم د مطبوعاتو او مطبوعاتیانو بازار تود شو، داسې لکه له گرمې کټوې څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې برغولې پورته کړې، هرې خواته یې بخار خور شو، یوازې په لومړیو څو میاشتو کې په لسګونو اخبارونه، جریدې، او مجلې چاپ شول، راډیو ټلویزیون فعال شو او خبري اژانسونو پر فعالیت پیل وکړ.

په لومړیو ورځوکې خو ښه او اسانه کار دا و چې د مطبوعاتو تېره توره ټوله د طالبانو او د هغو د نظام غندلو ته متوجه وه، هر چا به د خپل قلم او لیکنې څوکه طالبانو ته اړم کړې وه، ګرمه موضوع طالب او همدا طالب نظام و، دې وخت کې په کابل کې هېڅ خپرونې د دې جرئت ونه کړ چې د پخوانیو جنګسالارانو د بیا واکمنۍ، بیا درغلۍ او بیا ورانۍ په باب د چا غږ او نظر منعکس کړي، د طالب د غیبت پاڼه هم ورځ پر ورځ سرېدله، زړېدله او سولېدله، نور نو مطبوعاتوته موضوع پاتې نه وه، د مطبوعاتو شمېر هم ورځ پر ورځ زیاتېده آن تر دې چې د ټول هېواد په کچه د ټولو خپرونو شمېر تر (۲۵۰) عنوانو هم ورواوښت، یو شمېر راډیوګانې هم فعالې شوې او نړیوالو راډیو ګانو هم د افغانستان لپاره وخت څو برابره زیات کړ، دا وخت نو اکثره مطبوعات د موضوع د فقر او د موضوع له نشتوالي سره مخامخ شول، دیموکراسي، د ښځو او بشر حقوق داسې عامې موضوعګانې وې، چې لیکنې پرې کېدی شوې، که څه هم اکثره تکراري وې، خو خورا ډېر مطالب یې ورکول، په دیموکراسۍ او پراخ نظرۍ کې خو خبره دې حد ته ورسېده چې آن پر اسلام هم برید وشو، یوه جریده او د هغې چلوونکی پرې کاذب شهرت ته ورسېدل، دښځو حقوقو باندې هم ښه زیات شخوند ووهل شو او د بشر حقوق هم همدارنګه، ان تر دې حده چې د ښځو د حقوقو اود بشر د حقوقو پخواني

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرسخته مخالفینو هم دا ځل د هغوی د حقوقو د ملاتړو او مدعیانو رول تر سره کاوه.

کله چې دا ټولې موضوعګانې واړول شوې او هېڅ خپرونې ته په کې نوره د مثبت او منفي شهرت زمینه برابره نه شوه، نو بیا د ملي ارزښتونو، ملي شخصیتونو، ملي نومونو او اصطلاحاتو پر ځای ایراني نومونه وکارېدل، پر هرې هغې کلمې پسې یې اور لړوني را واخیستل چې د ټولو افغانانو په خولو او ذهنونو خواږه لګېدل، له پوهنتون، پوهنځي، ښاروالۍ نه نیولې، بیا تر سترې محکمې پورې د ټولو افغاني نومونو لپاره ایراني ځای ناستي را وکارېدل، د افغانستان پر ملي ترمینالوژۍ دا یرغل د ایران پلوه ډلو له خوا د هغوی په خپرېدونکو خپرونو کې تر سره شو.

ځینې خپرونو خو خپل صحافت هم د ایراني خپرونو په شان رنګ کړ، لنډه دا چې دې ډول خپرونو او د هغو چلوونکو په ((صادقانه ډول)) د دوی د خپلو حامیانو لپاره په اصطلاح ((خودکش بیګانه پرور)) رول تر سره کړ.

د ملي ترمیناوژۍ د ادالانه بدلانه تر څنګ یې د ملت احساس او زړه ته هم ګوتې ووړې، د ((افغانستان)) او ((افغان)) نوم د بدلانه لپاره یې هڅې پیل کړې، په خپلو خپرونوکې یې د ایران د راډیویي خپرونو په شان د ((افغان)) پر ځای د ((افغانستاني)) اصطلاح وکاروله او نورې په لسګونو داسې کلمې او جملې یې استعمال کړې چې په مطلق ډول د هېواد او ملت د ملي ګټو پر ضد وې، په دې ډول یو شمېر خپرونې تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې بریده تر چتې ووتې چې نه یوازې د قلم عفت او د بیان حدود یې تر پښو لاندې کړل، بلکې د هېواد ملي ګټې یې هم زیانمنې کړې.

دې کې هېڅ شک نه شته چې د بیان او قلم ازادي د انسان حق دی، خو دا حق تر هغه وخته محفوظ دی چې د نورو ازادي متضرره نه کړي، اوس په هېواد کې د مطبوعاتو قانون نافذ دی او د مطبو عاتو په قانون کې هېڅ داسې خپرونې ته اجازه نه شته چې د هېواد او د خلکو د لوړو ګټو پر ضد خپرونې وکړي، دا خپرونې دولتي وي او که نادولتي، د هرې ډلې او ارګان له خوا چې خپرېږي، باید د هېواد لوړې ګټې په پام کې ونیسي.

د هېواد له چارواکو او نورو اړوندو ارګانونو څخه چې دا قانون یې نافذ کړی دی، هم په درناوي هیله کېږي لکه څنګه چې یې د مطبوعاتو قانون نافذ کړی باید عملي یې هم کړي، که چېرې د ناقانونیت په حالت کې مطبوعات هره خطا وکړي، نو د قانون نشتوالی به ورته یوه پلمه او مجوز شي، خو که د قانون په شتوالي کې بیا هم سهوه، خطا او هېواد ضد عمل تر سره کېږي، نو مسولیت به یې د چا پر غاړه وي؟ زموږ په نظر د مطبوعاتو قانون باید مطبوعاتي انارشي، مطبوعاتي زهر او مطبوعاتي تېری ټول کنټرول، رفع او دفع کړي، که نه نو تر ((زهرجنو مطبوعاتو)) ((نه)) مطبوعات ډېر ښه دي.

په هېواد کې د سپېڅلو مطبوعاتو د رښتینې ازادۍ په هیله

دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغاني سفارتونه د تنظیمواکۍ مورچلونه

له هغې ورځې چې په افغانستان کې تنظیمې اړیکي د واک و ځواک، څوکۍ اومقام معیارونه گڼل شوي، بیا نو دې هېواد ښه ورځ نه ده لیدلې، هر سیاسي گوند چې واک ته رسېدلای نو که ټول نه وي اکثره مامورین یې خو له سره عوض کړي او پر ځای یې د خپلې فکري لیکې پلویان مقرر کړي دي، د دا ډول تقرر لړۍ دسردار محمد داوود خان له وخته پیل شوه، داوودخان د خپلې واکمنې پر مهال د تاسیس شوي گوند ((ملي غورځنگ)) یو شمېر غړو ته دولتي پوستونه ورکړل، خو دا پوستونه یوازې د گوندي معیارونو له مخې نه، بلکې د اشخاصو خپله مسلکي پوهه او تخصص هم په کې مطرح و، په ټولیز ډول دامهال لږه فیصدي کسان دتنظیمي اړیکو له مخې لوړو پوستونو ته رسېدلي وو.

په زیاته کچه د تنظیمي معیارونو له مخې پر لوړو پوستونو د اشخاصو تقرر، د خلکیانو له واکمنۍ سره سم پیل شو، د گوند رهبر او هر غړي ته د گوند د سابقې، پوړۍ او قرابت له مخې په ترتیب سره لوړې چوکۍ ځانگړې شوې، د خلکیانو د کابینې په سلو کې یوازې ((پنځه سلنه)) وزیران د لوړو زده کړو خاوندانو وو، نورو ټولو یوازې گوندي پوهه او گروهه لرله، په خلکي پړاو کې نه یوازې له لوړو څوکیو گوندي دایره راتاوه شوه، بلکې تر ډېرې ټیټې پوړۍ پورې هم دا لړۍ ورسېدله، د ټیټو پوستونو امران هم د پوره واک او ځواک خاوندان ځکه وو، چې گوندي مشر ویلي وو: ((زما د گوند هر غړی په هر ځای کې چې وي هغومره صلاحیت او واک لري لکه زه)). د دې خبرې عملي مانا دا وه چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

گوند هر غړی په خپله سیمه او ساحه کې د جمهور ریس په اندازه واک او صلاحیت لري او یا هم د جمهور ریس ټولې غوښتنې عملي کولای شي.

په خلکي پړاو کې نه یوازې په کورنۍ کچه، پر دولتي څوکیو د گوندي غړو د واک منگولې ټینگې وې، بلکې په نړیواله کچه د نړۍ په بېلابېلو هېوادونو کې د افغانستان سیاسي نماینده گیو او سفارتونو کې هم همدا حال و او هغه څوک به د سفیر او یا کوم بل مهم کار کوونکي په توگه مقررېده چې یا به گوندي و او یا به هم د گوند سرسخت پلوی و، د شوروي یرغل په کلونو کې هم گوندي اړیکي او شوروي پالنه د تقرر غټ معیارونه وو، په ځانگړي ډول په بهرکې د افغانستان په سیاسي نماینده گیو کې.

د ثور د(۷)مې په سور اوښتون پسې چې کله د ثور (۸)مې شین اوښتون رامنځته شو، نو نه یوازې تېره ترخه تجربه تکرار شوه، بلکې دوی لا په کې څو گامه نور هم پر مخوړاندې لاړل، د ثور(۸)مې ته په حقیقت کې د ثور (۷) مه ځکه ویلای شو، چې مختلفې جهادي لښکرې د ثور پر (٦) مه نېټه کابل ښار ته ورداخل شوې او د یو شمېر جهادي ډلو الحادي موئتلفین لا تر دوی د مخه په کابل کې ځای پر ځای وو، د ثور (٦)مې نېټې تر ماسپښین مهاله د کابل ښار ټولې سیمې د دوی لاس ته ورغلې وې، یوه ورځ وروسته (دثور پر ۷مه) باید پخوانی دولت رسماً ړنگ او د مجاهدینو نوی حکومت جوړ شوی وای، څرنگه چې دا ورځ په افغانستان کې د ټولو جهادي ډلو د مخالفینو (خلکیانو او پرچمیانو)د بري ورځ وه او د ثور د (۷)مې انقلاب په نامه یادېده، نو داسې تصادف پېښ شو چې دا ورځ د دوی د بري ورځ هم شوه، دا بیا ډېره سخته وه، چې دوی اینده کې په خپلو تبلغاتو کې د ثور (۷) مه په بدو الفاظو یاده کړي، ځکه افاده یې سختېدله، د ثور کومه اوومه؟ الحادي که جهادي؟ نو ځکه دوی د

(c) ketabton.com: The Digital Library

واک رسمي انتقال د ثور(۸)مې ته منتقل کړ. په دې پړاو کې سره له دې چې د هېواد په گوټ گوټ په تېره بيا په کابل کې جگړه روانه وه او د دولت اکثره ارگانونه فلج وو، خو په افغاني سفارتونو کې د تنظيمې روابطو له مخې تقرر ښه په زغرده روان و، د تقرر اصلي کيلي د جميعت تنظيم او په تېره بيا د نظار شورا په لاس کې وه، په دې پړاو کې اکثرو افغاني سفارتونو او قونسلگريو کې هغه اشخاص مقرر شول چې د جميعت تنظيم غړي وو او يا هم دې تنظيم ته وفادار وو.

په لومړي پړاو کې د جميعت تنظيم څو نورو موئتلفو تنظيمونو ته هم څه نا څه ونډه ورکړل شوه، خوکله چې دې تنظيمونو له جميعت تنظيم څخه سياسي واټن اختياراوه، د هغوی غړي هم له خپلو دندو گوښه کېدل، په دې پړاو کې نه يوازې تنظيمي معيارونه په پام کې ساتل شوي وو، بلکې قومي انتساب او د خپلولۍ اړيکو ته هم زيات ارزښت ورکول کېده، مسلکي پوهې او تخصص ټاکونکی رول نه درلود، په سلو کې پنځه کسه هم د تخصص له مخې نه وو مقرر شوي. کله چې پر کابل ښار د جميعت تنظيم نيمواکه واکمني پای ته ورسېدله او د طالبانو اسلامي تحريک پر کابل خپل مطلق واک ټينگ کړ، نو داسې تصور کېده، چې نړۍ به د طالبانو حکومت په رسميت وپېژني او په افغاني سفارتونوکې به پخوانۍ تنظيمواکي له منځه ولاړه شي، خود طالبانو د افراطي چال چلند له امله نه يوازې د نړۍ لېوالتيا او خواخوږي راخپله نه شوه، بلکې ټوله نړۍ د طالبانو د مخالفت لپاره يوه خوله شوه.

دا مهال د افغاني سفارتونو يو شمېر کارکوونکو د طالبانو ملاتړ وکړ او داسې تصور يې کاوه چې د طالبانو حکومت به د نړۍ د هېوادونو له خوا په رسميت وپېژندل شي او موږ به پر خپل ځای پاتې شو، يو شمېر نورو د سفارتونو مالونه خرڅ کړل او سفارتونه يې خوشې کړل، د جميعت تنظيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکثره غړي او پلویان لا پر خپلو څوکیو پاتې وو، یوازې سعودي عربستان، متحده عربي اماراتو او پاکستان د طالبانو حکومت په رسمیت وپېژانده.

په نتیجه کې داسې یو حالت رامنځ ته شو چې د نړۍ اکثرو هېوادونو هغه څوک د افغانستان د حکومت په توګه په رسمیت پېژندل چې هغوی په افغانستان کې په سلو کې پر پنځه فیصده خاوره واک درلود او برعکس هغه چا چې پر پنځه نوي فیصده خاوره واک درلود، هغوی یوازې د نړۍ دریو هېوادونو په رسمیت پېژندل، دې حالت افغانستان په خپل ټول تاریخ کې له سختې دیپلوماټیکې انزوا سره مخامخ کړ، هغو کسانو چې دا مهال یې په سفارتونوکې کار کاوه د افغانستان نماینده ګي نه کوله، په ښکاره د تنظیمونو په استازۍ غړېدل، له سفارتونو یې د تنظیمونو تبلیغاتي اونشراتي مرکزونه جوړ کړي وو، په هند کې د افغانستان د سفارت له خوا خپرېدونکې «میزان» جریده چې د افغانستان د ملي پانګې په لګښت خپرېدله، د جمیعت او نظارشورا د یو نشراتي ارګان حیثیت لاره، دې خوا په پاکستان کې د افغانستان سفارت چې د طالبانو په واک کې و، دطالبانو د اسلامي تحریک یو ستر تبلیغاتي مرکز و، په ملګرو ملتونو کې د افغانستان استازی په حقیقت کې د جمیعت د تنظیم استازی و، ښاغلی روان فرهادي د افغانستان په «استازۍ» د ملګرو ملتونو له خوا پر افغانستان لګېدلي بندیزونه تائید کړل.

دا د دنیا د دپلوماسۍ په تاریخ کې تر ټولو یو تور داغ دی چې د یو مملکت استازی دې د خپل مملکت پر ضد لګېدونکي بندیزونه تائید کړي، ښاغلي فرهادي خو طالبانو څخه د جمیعت تنظیم د غچ اخیستلو په نیت دا کار وکړ، خو دې ته یې پام نه و چې دې کار سره به افغان ولس ته څومره زیان رسېږي، دې نه ښکاره معلومېږي چې دې اشخاصو، تنظیمونو ته کار کاوه، نه د افغانستان ملي ګټو ته او اوس هم دا لړۍ روانه ده. په

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېیو سفارتونو (سعودي، اماراتو او پاکستان) کې د طالبانو له خوا له شوي تقرر څخه سړی دا نتیجه اخلي چې که نورو هېوادونو هم، طالبان په رسمیت پېژندلي وای حال به تردې بدتر و، طالبانو په هر ځای کې له یوې مخې طالبان او ملایان مقررول، دوی ته معیار طالبي او ملایي وه، په تنظیمونوکې که تنظیمي او قومي معیارونو ته زیات ارزښت ورکول کېده، نو یو نیم به په کې مسلکي شخص هم ټاکل کېده، خو د طالبانو تقرر د لاس د ورغوي په شان سپین و، له ملا او طالب پرته نور څوک په کې په زره بین هم نه لیدل کېدل.

طالبي پړاو ختم شو، وار یوځل بیا نیم ژواندي جمیعت اونظار شورا ته ورسېده، دا ځل داسې تصور کېده چې دوی به له خپلو تېرو تجربو عبرت اخیستی وي او نرم چال چلند به وکړي، د بن تر کانفرانس د مخه استاد رباني یو ځل بیا د اسلامي دولت د مشر په توګه راڅرګند شو او فرمان یې صادر کړ «هر هغه چا چې د طالبانو د واکمنۍ دمخه پر کومو څوکیو کار کاوه، د خپلو خپلو امتیازاتو په پام کې نیولو سره پر خپلو دندو مقرر دي» دا حکم عام و، په دې ډول په افغاني سفارتونوکې یوازې د جمیعت غړي پر خپل ځای پاتې شول، کله چې د بن د توافقاتو له مخې لنډ مهاله اداره را منځته شوه، نو د بهرنیو چارو وزرات بیا د جمیعت په تېره بیا د نظار شورا لاس ته ورغی او تر ننه یې په لاس کې دی.

د طالبانو د واک تر ړنګېدو وروسته نړیوالې ټولنې زیاته لېوالتیا درلوده چې افغانستان سره بېرته خپل سیاسي روابط ټینګ کړي، یو زیات شمېر هېوادونو په افغانستان کې خپل سفارتونه پرانیستل او افغانستان هم په زیات شمېر هېوادونوکې خپل سفارتونه بیا فعال کړل، اوس په نړۍ کې د افغانستان د سفارتونو شمېر (۳٦) او د قونسلګریو شمېر نږدې (۵۸) ته رسېږي، طبعاً ګڼ شمېر مسلکي اشخاصو ته اړتیا ده چې دا ځایونه ډک

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، خو راځو دې ته چې دا ځایونه د چا له خوا په چا ډک شوي؟ لکه څنګه چې د مخه مو وویل د بهرنیو چارو وزارت یو ځل بیا د جمعیت تنظیم په منګلو کې دی، نو په نویو پرانیستل شویو سفارتونو کې هم اکثره د همدې ډلې غړي یا پلوي اشخاص مقرر دي.

په اوسنیو مقرریو کې نه یوازې تنظیمي اړیکو ته ارزښت ورکول شوی، بلکې د جمعیت تنظیم له همېشنۍ پالیسۍ سره سم قومي او سیمه ییز انتساب او ارتباط ته هم زیات اهمیت ورکړ شوی دی، د افغانستان په اوسنیو ټولو سفارتونو کې د پښتنو سفیرانو شمېر تر شپږو تنو نه زیاتېږي، هزاره، ازبک قومونو ته منسوب ټول څلور پنځه سفیران نه شته، ټول پښتانه، هزاره، ازبک چې سره راټول کړې، نو د تاجکانو په انډول یې په سفارتونو کې ونډه په سلو کې (۲۵) ته نه رسېږي، د قونسلګریو او سفارتونو د نور پرسونل انډول تر دې هم په ټیټه کچه دی، نور ټول سفیران د قونسلګریو مسولین او پرسونل له قومي پلوه په تاجک قوم پورې تړلي دي.

د افغانستان په تاریخ کې تر اوسه پورې هېڅکله داسې حالت نه و راغلی چې قومي انډول او تناسب دې په دومره کچه خراب شي، نو اوس سړی خپله فکر کولای شي چې د افغانستان د اوسنیو چارو سمبالوونکي د ټول افغانستان استازي کوي که په افغانستان کې د یو قوم؟ که د اوسنۍ انتقالي ادارې د مشرتابه مناسبات د نظار شورا یا جمعیت له مشر تابه سره خراب شي، نو ایا په ملګرو ملتونو کې به د افغانستان استازی ښاغلی روان فرهادي او په هند کې د افغانستان سفیر مسعود خلیلي د دولت د مشر اوامر ومني که د جمعیت یا نظار شورا؟ تجربو ښودلې ده چې دا او دې ته ورته اشخاص خپلو تنظیمي ګټو ته ترجیح ورکوي نه ملي ګټو ته!

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه بله د پام وړ خبره داده چې که چېرې په افغاني سفارتونو کې قومي انډول همدومره د پښتنو په گټه وای، نو جمیعت، ستمي گروپونو، د بشر حقوقو سازمانونو او د ملگرو ملتونو اجنسیو به څه حال او څه غالمغال شروع کړی وای، ایا دا حالت به یې«افغاني سفارتونه د فاشېزم په منگولو کې» په نوم نه وای نومولای او ژر تر ژره به یې د سمون لپاره هلې ځلې نه وای پیل کړې؟ طبعاً به یې دا کار کړی وای. موږ له انتقالي ادارې، ملگرو ملتونو او نورو اړوندو ادارو څخه چې په افغانستان کې د حکومتي ادارې د سمون لپاره کار کوي، هیله کوو چې په افغاني سفارتونو کې د تنظیمي او قومي اپارتائید دا بهیر پای ته ورسوي او د مسلکي او تخصصي معیارونو له مخې دې سالمې ادارې ته لاره اواره کړي.

په ټول هېوادکې د یوې سالمې ادارې د جوړېدو په هیله
د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان او د ایډیالوژیو بحران

ټولنپوهان او سیاست پوهان په دې اند دي، د یوې ټولنې او ولس د کنټرول او ادارې لپاره ایډیالوژي یو مهم عنصر دی، ایډیالوژي دیو ولس یا یوې ډلې پاشلي ذهنونه را ټولوي او پر یو واحد چورلیز(محور) یې را څرخوي، په ولس کې د تحرک او خوځون قوه زیاتوي، یوې مستقیمې لارې ته یې سوقوي او د قربانۍ تر بریده یې رسوي، په همدې وجه هغه گوندونه، سیاسي ډلې چې قوي ایډیالوژیک بېز ولري، تر هغو نورو ډلو چې دا بنسټ یې کمزوری وي، په ولس کې زیات منښت او گرانښت لري، عمر یې تر نورو زیات وي او غړي یې د زیاتو فشارونو د زغملو توان لري، په سیاست کې تر ایډیالوژیک عنصر وروسته اقتصاد، وسایل او وسایط هم مهم ځای لري، خو هېڅکله هم د خلکو د ذهنونو د تسخیر لپاره هغومره رول نه شي ادا کولای لکه ایډیالوژي یې چې لري، په نړۍ کې بېلابېلې سیاسي ډلې، بېلابېلې او مختلفې ایډیالوژۍ کاروي، خو مذهبي، قومي او وطني ایډیالوژۍ تر نورو هغو زیاتې کارېږي او ددې غټ علت شاید دا وي چې په دې ایډیالوژیو کې د انسان د دې او هغې دنیا گټې متصورې دي،کمونیستي او کپټالستي نظریې هم شته، چې اکثره پر اقتصادي محور راڅرخي او دې حد ته لا نه دي رسېدلي لکه مذهبي ایډیالوژۍ چې د انسان وینې، احساس، روح او روان سره یو ځای کړي.

په افغانستان کې په ښکاره ډول ایډیالوژیک جنگ د شوروي او امریکا تر منځ د ساړه جنگ په بهیر کې تر څلوېښتمو هجري کلونو وروسته پیل شو، دا وخت په افغانستان کې داسې ډلې را منځته شوې چې کمونیستي افکار یې درلودل او په مقابل کې یې داسې تونده ډلې را وټوکېدې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي افکار یې درلودل او د سوچه اسلامي نظام د جوړولو لپاره یې هڅه کوله، ددې دواړو ایډیالوژیکو لیکو تر منځ نږدې پنځلس کاله فکري جګړه روانه وه، خو تر ۱۳۷۵ ل کال وروسته د یوې لیکې پلویان واک ته ورسېدل، دا فکري او تبلیغاتي جګړه پر پوځي جګړې بدله شوه، دواړو لیکو په ولس کې خپل خپل پلویان لرل، عام ولس، اکثره نالوستی قشر د جهادي ډلو پلویان وو، خو د هېواد د تحصیل کړي قشر اکثره برخه بیا په دې بله لیکه کې ولاړه وه، دواړو ډلو خپل خپل بهرني او سیمه ییز پلویان لرل، چې د ایډیالوژیکو کتابونو او اثارو تر څنګ یې آن د ضرورت تر بریده وسلې او پیسې هم ورته رالېږلې، یانې دواړو لوریو ته د ایډیالوژیکي ملاتړ ترڅنګ پوره مادي او پوځي ملاتړ هم موجود و، کله چې پر ۱۳۵۸ل کال شوروي لښکرو پر افغانستان یرغل وکړ، نو په ملګروملتونو کې د امریکا د متحده ایالتونو سفیر، افغانستان (تر ستوني تېره شوې مړۍ) وګڼله او ویې ویل چې اوس باید د پاکستان د دفاع او ملاتړ غم وخوړل شي. کله چې د انګلستان د بهرنیو چارو وزیر مصر ته سفر وکړ، نو د مصر له حکومت څخه یې هیله وکړه چې افغان مجاهدینو یا مقاومت کوونکو ته روسي مارک وسله ورکړي، د مصر حکومت هغه وخت استدلال کاوه، د وسلې ورکړه بې ګټې ده او مقاومت به نتیجه ورنه کړي، خو د انګلستان د بهرنیو چاور وزیر څرګنده کړه چې افغانستان کې افغانان نه جنګیږي، بلکې عقیده یا ایډیالوژي جنګیږي، ددې خبرې مانا دا ده چې انګرېز سیاستپوهانو د جګړې ایډیالوژیک عنصر ته ډېر ارزښت ورکاوه.

د شوروي یرغل په کلونو کې او تر هغې وروسته د شوروي پلوه حکومت د واکمنۍ په ټول (۱٤) کلن بهیر کې دا ثابته شوه چې ایډیالوژي تر هر بل عنصر زیاته او ښه وجنګېده، د ایډیالوژیک جنګ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلونو کې د ایډیالوژیو کاروونکي له دوو سختو چلنجونو سره مخامخ شول، په دې ننګونو کې یو انحراف او بل مصداق و، یا په بله ژبه وینا او عمل، د جګړې په کلونو کې په سوونو څه په زرګونو داسې زړه بوږنوونکې پېښې را منځته شوې چې د ایډیالوژیو د کاروونکو د شعارونو او عمل تر منځ په تضاد او ټکر کې وې، دې کار د ایډیالوژیو پر کاروونکو باندې د خلکو د باور کچه راټیټه کړه، د مذهبي ایډیالوژیو پر کاروونکو د بې اعتمادۍ روحیه هغه وخت لا پسې پیاوړې شوه، چې مختلفې جهادي او الحادي ډلې په ائتلافي او ائتلافي ضد ډول کابل ښار ته ورننوتې، دې وخت کې د مذهب او دین په نامه شعار او د جګړې مشروعیت خلکو سره ګنې پوښتنې پیدا کړې او دا خبره نوره خلکو ته تقریباً سپینه شوه چې په افغانستان کې د جګړې دوام یوازې د قدرت د ساتنې، پالنې، لاسته راوړنې او ځاني ګټو لپاره دی، نه د مذهبي اصولو د تطبیق او مصداق لپاره.

په کابل کې د جګړې په ګرمو شېبو کې یو «جهادي مشر» په خپل یو خصوصي مجلس کې دا خبره په ډاګه کړه چې «جنګ ایډیالوژي در افغانستان به پایان رسیده حالا بازار قومیت ګرم است». ددې جهادې مشر په اند جنګ له اسلامي ایډیالوژۍ څخه قومي حالت ته اوښتی دی. دې حالت ولس پر دې ډول خلکو نور هم بې باوره کړ. د خپلو ځاني ګټو لپاره له بېلابېلو الحادي ډلو ټېلو سره پټ او ښکاره ائتلاف او معاملې هر څه د لاس د ورغوي په شان روښانه کړل، دې کار آن د الفاظو په مفاهیمو کې بدلون راوست، یو وخت (مجاهد) هغه چاته ویل کېده چې د شوروي یرغلګرو پر وړاندې یې وسلواله مبارزه کوله، بیا داسې وخت راغی چې هر چا وسله لرله او د کوم پخواني جهادي تنظیم په لیکو کې به تنظیم و، نو هغه ته به (مجاهد) ویل کېده، ددې خبرې یو علت دا و چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا وخت د وسلې لېږد رالېږد او استعمال اکثره د پښتانيو مجاهدينو په لاس کې و، وروسته هر وسلوال ته د (مجاهد) خطاب کول دومره عام شول چې ننگرهار کې چا له کوم سپين ږيري شخه پوښتنه وکړه چې ماما زوی دې څه کار کوي؟ هغه ورته په ځوا ب کې وويل: «امريکايانو سره مجاهد دی)).

په واقعيت کې د سپينږيري زوی د امريکايانو په خاصو افغان ساتونکو يا باډيګارډانو کې يو عسکر و، هغوی د ډبلې تنخوا په بدل کې د ځان دساتنې لپاره استخدام کړی و، خو سپين ږيري ته خپل وسله وال زوی په مستعمله مانا (مجاهد) ښکارېده. په همدې ښار او دې ته ورته په څو نورو ښارونو کې داسې پخواني جهادې قومندانان شته چې کورونه يې امريکايانو ته د مياشتې په زرگونو ډالرو کرايه ورکړي دي خو عام ولس کې د جهاد زمزمې کوي، کله چې امريکايي پوځونه د کابل په شمال کې د طالبانو پر مورچلونو بمبارد کاوه، نو يو جهادي مشر په مايوسانه لهجه وويل: «دا بمونه واره واره(واړه، واړه) دي بايد غت غت (غټ، غټ) واچوئ، (کی تاثير کی زيات وکي) (زيات تاثير وکړي) »طالبانو که هر څومره بربريت او وحشت درلود، خو پر اسلام يې هېڅوک شک نه شي کولای، خو د سياسي گټو لپاره د جهاد د نامه همدا کاروونکي، امريکايانو ته لاس غځوي چې خپل مخالفين پرې وځپي، کله چې امريکايانو ددې ډول جهاديانو پرله پسې غوښتنو ته لبيک ووايه او تر اتوم لږ کوچني بمونه يې وکارول، نو بيا ورته دوی موسکي شول او ويې ويل: «حالا ديگر خوب شد».

کله چې د امريکايانو د مرگوني پوځي فشار په نتيجه کې د طالبانو اسلامي امارت ړنگ شو، نو پر ځای يې يو ځل بيا هغه وسله والې ملېشې چې پر ځان يې د اسلام پرده راغوړولې وه، واک ته ورسېدې، دې ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو ته د واک بیا ور رسېدل د بعث بعدالموت حیثیت لاره، یو ځل بیا د پردې پر مخ د افغانستان د اسلامي دولت کلیشه او د هغه دولت پخوانی مشر په نوي فاتحانه انداز کې را څرګند شو او دا وار ته ورسره د دیموکراسۍ،. نړیوال تروریزم او نور... شعارونه هم مله شول. دې کې هېڅ شک نه شته چې د بیړنۍ لویې جرګې ټول لګښت د نااسلامي هېوادونو او امریکایانو له خوا پرې شوی و، د لویې جرګې ټول غړي پر دې واقیعیت پوهېدل چې د ا جرګه د بي ٥٢ الوتکو د وزرونو تر سیوري لاندې په پراخه کېږدۍ کې جوړه شوې او یو لښکر جهادي او الحادي مشرانو ته یې په لومړي لیکه کې ځای ورکړی و،خو دوی بیا هم د جهاد شعار زمزمه کاوه، شیخ محمد اصف محسیني خولا جرګې ته دا وړاندیز هم وکړ چې تر (انتقالي) لفظ وړاندې دې د (اسلامي) کلمه راشي او د دولت جوهر دې اصلاً اسلام وي، هلته هم یو شمېر ازادو کتونکو سره دا پوښتنه وه چې د ا جهاد لکه چې یوازې د روسانو پر ضد کېږي او په اصطلاح د نورو کفارو پر ضد نه کېږي.

کله چې د امریکایانو په راتګ سره نوی حکومت رامنځته شو او لنډ مهاله او منځمهاله پړاوونه یې ووهل، نو دې سره د سیاسي ګوندونو په ایډیالوژیک تګلوري کې هم بدلون راغی، سیاسي ګوندونو هم د انجوګانو بڼه غوره کړه، اوس هر ګوند او ډله کوښښ کوي، چې له هرې ممکنې لارې ځان ته پانګه پیداکړي، هېڅوک هم خپلې ایډیالوژۍ ته وفادار پاتې نه شول، ایډیالوژیو خپل اصلي رنګ بایلود، شعارونه او عنوانونه، رد وبدل شول،ولس اوس نه پوهېږي چې پر چا باور وکړي او کومې ایډیالوژۍ ته پناه یوسي، د دولت د مشرانو زیات وخت په خارجي سفرونو، روابطو او د پانګې په تر لاسه کولو او د مختلفو تنظیمي، رسمي او نارسمي جنګسالارانو او ټوپکسارانو په اقناع او خوشاله ساتلو تېرېږي او د ولس د ذهني انسجام، د پوخ د ذهني تربیې او د هېواد د ځوان نسل د سالمې روزنې لپاره هېڅ ډول مشخص ایډیالوژیک بنسټ نه شته، ملت پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخوانیو سولېدلو او کلیشه شویو ایډیالوژیو د هغو د وړاندې کوونکو د ناسم چلند له امله خپل باور له لاسه ورکړی، هره ایډیالوژي چې اوس ور وړاندې شي، خلک پرې شک کوي، هر کله چې یو ملک له داسې یو حالت سره مخامخ شي، نو د دې نتیجه هغه هېواد ته ډېره دردوونکې پرېوزي، دې کار سره ولس پر بېلابېلو ذهني لارو او تګلارو وېشل کېږي، پر یوې واحدې نقطې یې د فکري تمرکز قوت له منځه ځي، په ولس کې د ملت جوړونې جوهر کمزوری کېږي، په داسې حالت کې که هر بهرنی هېواد یا بهرنۍ قوه پر هېواد یرغل وکړي، نو د هغه هېواد ولس د ذهني وېش له امله خپل دفاعي ځواک له لاسه ورکوي او بهرني ایلوونکي هېوادونه په اسانۍ سره کولای شي دا هېواد ایل کړي، افغانستان اوس د ایډیالوژیو د بحران پر همداسې یوه خطرناکه لیکه ولاړ دی.

د خلاصون په هیله

په مینه

دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مهال له مخې د هیلې د سریزو د چاپ څرنګوالی

ګڼه	سریزه	کال	ګڼه	میاشتې	پرله پسې
۱	هیله د کومو هیلو په هیله خپرېږي؟	لومړی ۱۳۷٦	لومړی	وري- غويي	۱
۲	په هیله کې د هېواودوالو هیلې انعکاس شوي او که نه؟	لومړی ۱۳۷٦	دویمه	غبرګولی-چنګاښ	۲
۳	هیله د کومو ستونزو له پیچومو تېرېږي؟	لومړی ۱۳۷٦	درېیمه	زمری-وږی	۳
٤	فرهنګي بیا رغونه د لومړیتوب حق لري	لومړی ۱۳۷٦	څلورمه	تله-لړم	٤
۵	د فرهنګي چارو او اړتیاوو په باب څو وړاندیزونه	لومړی ۱۳۷٦	پنځمه	لندی-مرغومی	۵
٦	هیله یوه کلنه شوه	لومړی ۱۳۷٦	شپږمه	سلواغه-کب	٦
۷	د فرهنګي چارو سمون او ملګرتیا ته اړتیا ده	دویم ۱۳۷۷	لومړی	وري- غويي	۷
۸	زموږ د ازادو خپرونو ستونزې	دویم ۱۳۷۷	دویمه	غبرګولی-چنګاښ	۸
۹	د هېوادملي یووالی او د فرهنګیانو هیلې	دویم ۱۳۷۷	درېیمه	زمری-وږی	۹
۱۰	لویدیځمېشتي افغان فرهنګیان او فرهنګي هیلې	دویم ۱۳۷۷	څلورمه	تله-لړم	۱۰
۱۱	د پښتو ژبې او ادبیاتو طلايي پړاو	دویم ۱۳۷۷	پنځمه	لېندی-مرغومی	۱۱
۱۲	هیله دوه کلنه شوه	دویم ۱۳۷۷	شپږمه	سلواغه-کب	۱۲
۱۳	دهېواد دننه فرهنګي یون او خوځون	درېیم ۱۳۷۸	لومړی	وري- غويي	۱۳
۱٤	((چغې مه وهئ کار وکړئ!))	درېیم ۱۳۷۸	دویمه	غبرګولی-چنګاښ	۱٤
۱۵	د هېواد د تحصیل کړو اشخاصو بهیر به همداسې روان وي؟	درېیم ۱۳۷۸	درېیمه	زمری-وږی	۱۵
۱٦	شلمې پېړۍ په مخه دې ښه!	درېیم ۱۳۷۸	څلورمه	تله-لړم	۱٦
۱۷	د مسلک له خاوندانو یوه هیله	درېیم ۱۳۷۸	پنځمه	لندی-مرغومی	۱۷
۱۸	هیله درې کلنه شوه	درېیم ۱۳۷۸	شپږمه	سلواغه-کب	۱۸
۱۹	((راځئ چې سره کینو په تګر د روغې جوړې))	څلورم ۱۳۸۹	لومړی	وري- غويي	۱۹
۲۰	دا دنیا چا شل کړې ده؟	څلورم ۱۳۸۹	دویمه	غبرګولی-چنګاښ	۲۰
۲۱	د اوسنیو پښتو خپرونو موضوعي وېش	څلورم ۱۳۸۹	درېیمه	زمری-وږی	۲۱
۲۲	د فرهنګې کار جغرافیایي موقیعیتونه	څلورم ۱۳۸۹	څلورمه	تله-لړم	۲۲
۲۳	یوه ملتپاله فرهنګي ستراتیژي	څلورم ۱۳۸۹	پنځمه	لندی-مرغومی	۲۳
۲٤	هیله د خپل ژوند دنیمې لسیزې په درشل کې	څلورم ۱۳۸۹	شپږمه	سلواغه-کب	۲٤
۲۵	کار خپله سخت کار دی	پنځم ۱۳۸۰	لومړی	وري- غويي	۲۵
۲٦	افغانستان، اسلام او پښتو درې ستر ارزښتونه او...	پنځم ۱۳۸۰	دویمه	غبرګولی-چنګاښ	۲٦
۲۷	بحراني شرایط او فرهنګي کار	پنځم ۱۳۸۰	درېیمه	زمری-وږی	۲۷
۲۸	که مې سل نصیحتونه ورته وکړل	پنځم ۱۳۸۰	څلورمه	تله-لړم	۲۸
۲۹	که مطبو عات ازاد شي	پنځم ۱۳۸۰	پنځمه	لندی-مرغومی	۲۹
۳۰	په هېواد کې د واک انحصار څنګه ...	پنځم ۱۳۸۰	شپږمه	سلواغه-کب	۳۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱	په کابل کې څوک، څوک ساتي؟	شپږم ۱۳۸۱	لومړی	وري- غويي	۳۱
۳۲	په کابل کې قانوني واک او عملي واک	شپږم ۱۳۸۱	دويمه	غبرگولی-چنگاښ	۳۲
۳۳	سوله عدالت او که دواړه؟	شپږم ۱۳۸۱	درېيمه	زمری-وږی	۳۳
۳٤	افغانستان د ابهام پر لوري	شپږم ۱۳۸۱	څلورمه	تله-لړم	۳٤
۳۵	پر دولتي خپرونو تنظيمي انحصار څنگه ...	شپږم ۱۳۸۱	پنځمه	لندی-مرغومی	۳۵
۳٦	په افغانستان کې بهرني ځواکونه گټې او زيانونه	شپږم ۱۳۸۱	شپږمه	سلواغه-کب	۳٦
۳۷	تر چتې وتي مطبوعات	اووم ۱۳۸۲	لومړی	وري- غويي	۳۷
۳۸	افغاني سفارتونه د تنظيمواکۍ مورچلونه	اووم ۱۳۸۲	دويمه	غبرگولی-چنگاښ	۳۸
۳۹	افغانستان او د ايډيالوژيو بحران	اووم ۱۳۸۲	درېيمه	زمری-وږی	۳۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتابونو په وړمو کې

لیکوال

محمد اسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم:	د کتابونو په وړمو کې
لیکوال:	محمد اسمعیل یون
خپرندوی:	یون کلتوري یون
چاپشمېر:	۱۰۰۰ ټوکه
لومړی چاپ:	۱۳۸۷ل کال
د لیکوال	
پرله پسې شمېره:	(۲۷)
د خپرندوی	
پرله پسې نومره:	(۲۷)
کمپوزر:	ضیاالرحمن ضیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې سریزو په باب څو ټکي

تر اوسه پورې ددې هڅو بېلګې ډېرې کمې لیدل شوي، چې یو څوک دې د نورو پر اثارو خپلې لیکلې سریزې د یوې ټولګې په توګه چاپ کړي او یا دې د یوه بل لیکوال هغه سریزې یا یادښتونه راټول کړي، چې د نورو لیکوالو پر اثارو یې لیکلي وي.

یوازې استاد حبیب الله رفیع دا هڅه کړې، چې د بېلابېلو لیکوالو پر اثارو خپلې لیکلې سریزې او یادښتونه سره راټول او په ((کتابونه او دریابونه)) نومي اثر کې یې خوندي کړي دي. ښاغلي افضل شېرزاد بیا د ارواښاد استاد روهي نږدې هغه لس عنوانه سریزې او یادښتونه سره راټول کړل او په پېښور کې یې دیوه ځانګړي اثر په توګه چاپ کړل، چې استاد روهي د بېلابېلو لیکوالو پر اثارو لیکلي وو. نور نو تر دې دمه ماته د کوم بل چا داسې کړی کار معلوم نه دی او که وي هم څو د ګوتو په شمار دا ډول اثار به وي.

په دې ورځو کې چې زه خپلې لیکنې په خپله راټولوم، نو پر دې سریزو او یادښتونو مې هم سترګې ولګېدې، چې ما د نږدې پنځه لسو کلونو په ترڅ کې د هېواد د بېلابېلو لیکوالو پر اثارو لیکلي دي. دې لیکنو ته مې یو ځانګړی باب ورکړ او په یوه ځانګړې ټولګه کې مې راټولې کړې. په خپل لاس د خپلو ټولو یا هم اکثرو لیکنو له راټولولو څخه زما هدف دادی، چې زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه غواړم، زما پر کړي کار په ګانده(اینده) کې نور څوک ستړي شي، یا څوک پرې د راټولولو له امله خپل وخت ضایع کړي او یا هم ورته دا شک پیدا شي چې کومې لیکنې راټولې او خوندي او کومې نه کړي. په افغاني ټولنه کې ژوند ډېر بحراني دی، ان تر دې چې خلک د خپلو کورونو د مالونو خوندیتوب ته حیران دي او ایله د خپل سر په غم کې دي، پاتې خو لا د نورو د فرهنګي کار د خوندیتوب مسئله.

نو هر لیکوال ته په کار دي، چې خپل اثار په خپله خوندي کړي، کوم اثار چې په بیا چاپ او راټولېدو ارزي، هغه راټول او د بیا چاپ له لارې یې د مرګ او ورکېدو له خطره وژغوري. زموږ په فرهنګي ټولنه کې د لیکوال تر مړینې وروسته دا یو غټ بحث وي چې دې مرحوم لیکوال څومره اثار لیکلي؟ څومره چاپ دي؟ څومره ناچاپ؟ څومره یې په خپل نامه دي او څومره په بدل یا مستعار نامه؟ دغه ناندرۍ، ابهامات او کښته پورته خبرې تر ډېره وخته د لیکوالو ترمنځ روانې وي. ددې علت دادی چې لیکوال په خپل عمر کې د خپل کړي کار سم سپیناوی نه وي کړی. دا سمه خبره ده چې مرګ نا خبره راځي او چاته له ډول و سورني سره نه راځي، خو په هر ترتیب لیکوال باید د مرګي همدغه ناخبره خطر په پام کې ونیسي او څه یې چې کړي له سره منظم او د چاپ او خپراوي لپاره یې تیار کړي. پخوا حالات ستونزمن وو، د چاپ او تکثیر شونتیاوې کمې وې او لیکوال د خپلو او نورو لیکوالو د اثارو د خوندیتوب جوګه نه و، اوس خو زمانه بدله ده، د چاپ، کمپیوټر او انټرنیټ اسانتیاوې د اثارو د خوندیتوب تضمین کوي، نو هر لیکوال ته په کار دي چې خپل فرهنګي ژوند شفاف کړي او څه یې چې کړي، هغه د ځینو په اصطلاح پر ریکارډ راولي. په هر څو کلونو کې خپل تېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهنګي کار او اثارو ته د لیکوال بیا نظر او ژوره کتنه هغــه تــه دا مســئله روښانه کوي، چې تېر يې څه کړي او راتلونکي کې ورته څه کول په کار دي؟

خپله د لیکوال اثار د لیکوال د علمــي، سیاســي، کلتــوري او ټــولنیز شخصیت د ارزونې لپاره ښه تله ده، لیکوال باید تر هر څه لومړی د خپلــو اثارو په تله کې ځان وتلي، چې څه يې کړي او څه باید وکړي؟

ما هم دا سریزې په همدې نیت بیا راټولې کړې، چې زه هم خپل ځان د ماضي په هنداره کې وګورم او نور هم ما یو ځل بیا په دې تېره ایینــه کــې وګوري، چې څه مې لیکلي؟ او څرنګه مې لیکلي دي؟ ما په دې سریزو کې کوم بدلون نه دی راوړی، یوازې کوم ځای کې چې چاپي تېروتنه شوې، هغه مې سمه کړې ده. دا اکثره ادبي اثار دي، پر ادبي لیکنو سریزې څه خــاص خطرناک سیاسي عواقب نه لري او که يې ولري هــم، لیکــوال بایــد هغــه وزغمي، ما خپلې سیاسي لیکنې هم راټولې او تر کوم خاص بدلانه پرته مې چاپ ته تیارې کړي، له نورو لیکوالو مې هم هیله ده، چې له کوم ځــانګړي تغییر پرته خپلې لیکنې بیا چاپ کړي. هره لیکنه د یوه مهال د پېښــو او حالاتو انځورنه کوي، اوسمهالې لیکنې باید د اوسني وخت حالات منعکس کړي او د تېر وخت لیکنې د همغه تېر مهال. په دې اثر کې چې تاسو مخې ته پروت دی، پر (۲۴) بېلابېلو اثارو د چاپ پر مهال بحث شوی، ځینې پــه کې واړه یادښتونه دي او ځینې په کې د منځنۍ کچې او یا هــم د اثــر لــه غوښتنې سره سم سریزې. پر دې سریزو کې ما اکثره دا هڅه کړې چې نه یوازې پر دې مشخص اثر بحث وکړم، بلکې څه نا څه مې د لیکوال پر کړي کار هم بحث کړی دی. له دې څخه زما موخه دا ده چې د لیکوال د نورکړي کار د یادونې له لارې، ددې اثر شننه هم څه نا څه اسانه کېږي، خو پر ټولو اثارو داسې نه ده. د اثر او د لیکوال د شخصیت د شننې ترمنځ، د رابطې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخې دا کار شوی دی. پر پورتنیو اثارو سربېره ما پر ځینو نـورو اثـارو هــم سریزې او یادښتونه لیکلي دي، خو تر دې مهاله مې لا ګوتو ته رانغلل، خو پاتې اثار د ګوتو په شمار دي، اکثره هغه اثار چې تر دې مهاله ما پرې لیکنې کړې دي، همدا دي، چې دلته یې سریزې راغلې دي. دغه راز د لیکوالو پــر ځانګړو اثارو مې ځانګړې تبصرې هم کړې، چې په بېلابېلــو خپرونــو کــې خپرې شوې دي. د بېلابېلو فرهنګي ټولنو د استازي په توګــه مــې، ددې ټولنو له خوا په چاپ شوو اثارو هم، د ټولنو په نامه ســریزې او یادښــتونه لیکلي، د هغو راوړل مې هم دلته مناسب ونه ګڼل. دغــه راز پــه لســګونو ځوان شاعران او لیکوال مې د هغو د نثر او نظم له بېلګو سره د تېــرو دوو لسیزو په بهیر کې په ځینو خپرونو کې معرفي کړي، د هغو بیا چاپ مې هم ضرور ځکه ونه ګاڼه، چې هغوی بیا وروسته اکثره یا د خپلو اثارو او یا هم د نورو ادب تذکرو له لارې معرفي شول، نو ځکه خو ددې ډول لیکنو بیا چاپ ته ډېره اړتیا پیدا نه شوه. په پورتنیو سریزو کې د لیکوالو د اثارو پر مثبتو او بریمنو خواو ډېر بحث شوی، ځینې منتقدین کېدی شي له دې ډول سریزو سره موافق نه وي او ووایي چې دې کې د انتقاد مالګه نه شــته، ددې ډول احتمالي نظرونو په باب باید ووایم، چې دا سریزې د لیکوال تر بحث لاندې اثر له تشریح او تعارف سره مرسته کوي، نه دا کره کتنې دي او نه هم د یوه اثر ټوله ارزونه. مونږ باید د هغو منتقدینو په شان عمل ونه کړو چې تیــارې مړۍ ته ناست وي او پر یوه اثر باندې د چاپ تر مهاله ټوله تېره شوې پروسه له یاده وباسي. زمونږ ټولنه د ځینو نورو پرمختللو ټولنو په شان نه ده، چــې لیکوال یوازې د اثر د لیکلو دنده سرته رسوي، دلته چاپېریال ډېر اغزن دی، له سیاسي، کلتوري او نورو تنګسیاوو سره سره د یوه اثر تخنیکي چــارې هم له ګڼو ستونزو سره مخ دي. زمونږ یو پښتون افغان لیکوال هم خپل اثر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکي، هم یې خپله ایډیټ کوي، هم ورته خپله پیسې پیدا کوي، هــم یــې خپله چاپوي، هم یې خلکو ته خپله وېشي او هم یې بیا خلکو ته خپله وړیا ډالۍ کوي، دا ټول بهیر چې په حقیقت کې د څو تنو کار دی، یو زیات شمېر لیکوال یې په یوازې ځان سرته رسوي. نو په دغسې تنګو او اغزنو شرایطو کې چې د لیکوال مخاطبین هم یا لږ وي او یا د کتاب لوستنې معیارونو ته نه وي رسېدلي، پر لیکوال تر توقع پورته انتقادونه، زموږ فرهنګي بهیر تــه ډېر زیان رسوي. زه خپله د یو سالم انتقاد او مثبتې کره کتنې پوره پلــوی یم، خو په داسې حالت کې چې کره کتونکي خپله یو ځل ځان د لیکوال په هنداره کې وویني چې: که دی چېرې د لیکوال پــر ځــای وای، لــه کــوم چاپېریال او ستونزو سره چې لیکوال مخ دی، دی هم ورسره مخامخ وای او تر لیکوال یې ښه اثر پنځولای او چاپولای شوای، نو بیا کره کتونکی حــق لري، چې پر لیکوال د شتو امکاناتو په هنداره کې، په خلاص مــټ انتقــاد وکړي. خو ځینې کره کتونکي په اصطلاح کره کتونکي دي، هغــه دې تــه ناست دی چې کوم لیکوال په ډېر تکلیف د خپل فکر او تندي په خولو یــو اثر چاپ کړي، نو بیا دوی ورته قلمونه تېره کړي، داسې څه پرې ولیکي چې هغه لیکوال د خپل اثر له لیکلو پښېمانه کړي. دا ډول پــه اصــطلاح کــره کتونکي په واقعیت کې د بل لیکوال د اثارو په نقدونه او یا هم ارزونه کــې خپل ژوند او شهرت ویني. که هغوی څه ونه لیکي نو ده ته د کلتوري ژوند او شهرت هېڅ وسیله نه برابرېږي. زما لاره له داسې کره کتونکو بېلــه ده، خو ټولنې ته د ټولنې تر کچې د ټیټو او مبتذلو اثارو د وړاندې کولو ټینــګ مخالف یم. هر اثر چې ټولنې ته وړاندې کېږي، باید د ټولنې اکثره او که نه یو ټاکلي شمېر وګړو ته خو نوی وي او باید د هغوی د ذهني کچې د لــوړاوي سبب شي. په هر حال ددې سریزو چاپ مې له دې پلوه هم ضروري وګاڼه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې لږ تر لږه زموږ هېوادوالو ته د شل پنځه ویشتو بېلابېلو اثارو پــه بــاب معلومات وړاندې کړي، له دې لارې دوی له هغو اثارو سره اشنا شي اوکــه چېرې اړتیا یې ورته احساسوله، نو خپله هغه اثر ترلاسه کړي.

زه په پای کې یو ځل بیا له خپلو ټولو اوسنیو لیکوالو څخه هیلــه کــوم، چې خپل کار په خپله راټول کړي او دا بار راتلونکي نسل ته پرېنږدي، زه د لوی خدای(ج) له درباره هیله من یم، چې زموږ د راتلونکي پښت غمونه او دردونه به تر موږه ډېر کم وي، خدای(ج) به هغوی ته د علم او پرمختــګ زمینه برابره کړي او هغوی به پر داسې ګنو علمي او ورځنیو کارونو مصروف وي، چې د دوی د ژوند د سوکالۍ سبب شي. په همدې هیله پر دې سریزو دا سریزه پایته رسوم.

په ټوله فرهنګي مینه او ادب

محمد اسمعیل یون

ارګ،د جمهوري ریاست ودانۍ،کابل- افغانستان

۱۳۷۸ل کال د مرغومي ۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه: د غشو تنده

د رواني لمریزې پېړۍ شپېتم کلونه او په تېره بیا د یادو کلونو وروستي پنځه کلونه، داسې مهال و چې په کابل کې د (شعر)) او (شعار)) ترمنځ په ډاګه پوله او برید راکښل شول. دا څه ناڅاپي خبره نه وه، تر څو لسیزو واټن وروسته د دې لاره چاره برابره شوه. انساني ذهن، د ګڼ شمېر لیکوالو او د شعر مینه والو فکر له پرله پسې کلیشه یي نظمونو، سپوره منظومو ترانو او د ((شعر)) په نوم له ډانګ پېیلو خبرو څخه ستړی شوی و. یو داسې عاطفي، ادبي بدلون او اوښتون ته سترګې پر لار وو، چې د

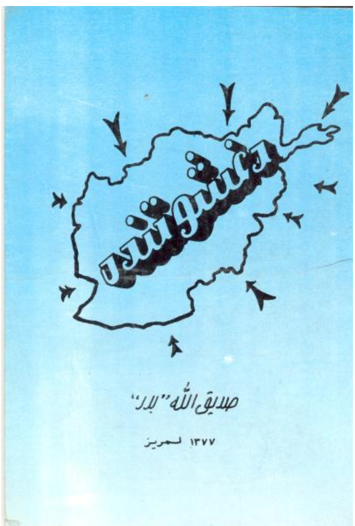

دوی پر ستړي احساس او فکر د کینې او غوسې پرځای د مینې او عاطفې باران ووروي او شعر هم په رښتینې مانا خپل هویت ترلاسه کړي. دا وخت سیاسي فضا هم داسې وه، چې نور نو اکثره له سرو، ګرمو او اورنیو شعارونو ستړي شوي وو او ټولو یو ارام ته اړتیال لرله. د هنر ببلابېلې څانګې په تېره بیا ادبیات او په ادب کې بیا د شعر وزرونه خلاص شول. د ځینو مخورو لیکوالو په تېره بیا د څو تنو کره کتونکو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوا په ډېره ځیرکۍ کار پیل شو او هغه شاعران چې په کلام کې یې د شعریت تومنه زیاته وه، دې ته وهڅول شول چې نور هم د خپل شعر هنري جوهر پیاوړی کړي. د کره کتونکو په ډله کې د هېواد تکړه لیکوال او کره کتونکي زرین انځور او پیاوړي کره کتونکي لطیف بهاند هڅې د زیاتې یادونې او ستاینې وړ دي. پر همدې وخت د کابل په فرهنګي ټولنو او کړیو کې د شاعر او ناظم، شعر او نظم بریدونه له ورایه د بېلېدو او څرګندېدو په حال کې وو. د ۱۳۷۱لمریز کال تر پیله پورې دومره کار شوی و، چې د ادب زیاتو مینه والو د شعر او شعار ترمنځ پوله ټاکلای شوه.

ځوان شاعر صدیق الله بدر یو له هغو ځوانو شاعرانو څخه دی چې د همدغه شعري بهیر له پیل سره یې خپله شاعري پیل کړې ده. د ده د شاعرۍ د پیل پر وخت د ((شعار)) بازار ختم شوی و، ځکه نو ده د شاعرۍ دا پړاو چې له ورایه د ځینو شاعرانو په کلام کې دا وخت محسوس و، تېر نه کړ او ژر یې پر خپل کلام د شعر د هنري جوهر رنګین شال وغوړاوه.

صدیق الله بدر د دولسو کلونو په بهیر کې ښه ډېر شعرونه ولیکل او ډېرې نورې ادبي لیکنې یې وکړې، خو تراوسه یې نه د ادبي او څېړنیزو لیکنو او نه هم د شعرونو کومه ځانګړې مجموعه چاپ شوې ده.

ده خپله شاعري په اوډلي او سیستماتیک ډول پیل کړې ده، د ده د شاعرۍ د لومړیو وختونو شعرونه هم پاخه ښکاري او د ابتدایي شاعرۍ په شان ډېرې کمزورۍ پکې نه لیدل کېږي، خو د دې ترڅنګ د ده د شاعرۍ د پرمختګ سرعت چټک او توپاني نه دی. د څو کلونو په بهیر کې د ده شاعري پر مختللې ده خو دا پرمختګ یو ناڅاپي نه دی، د ده د

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعرۍ وده او پرمختګ هغه پوخ پرمختګ ته ورته دی چې ورو پر مخ ځي او د تجربه کارو پوځیانو په شان تر شا خپله نیمګړتیا او خـلا نـه پرېږدي، بدر د یو پوه معمار په څېر دی چې د خپلې ودانۍ بنسټ په ډېر ښه شکل ږدي، ودانۍ ورو ورو ودانوي، خو ښه یې ودانــوي، ده هـم د خپلې شاعرۍ پیلامه همداسې راپیل کړې، نو ځکه یې شاعرۍ کې د یو مستحکم او پرله پسې پرمختګ څرکونه لیدل کېږي.

په همدې وجه د خپلې شاعرۍ په وروستیو وختو کې یې له زړه نـه دومره شاعرانه غمونه راتاو دي چې ټول زړه یې د خپل ارمان جانان ته سپارلی او یوازې همدا شاعري ده چې د ده غمجن زړه تـه ارام او ډاډ ښښلای شي:

داسې چې ډېـر ډېـر پـر مـاګران دی زړه مـې
زمـــا خـــو نـــه دی د جانـــان دی زړه مـــې
تـــورې چـــړې پـــرې هـــر نظـــر پرېـــوزي
د وینـــو کـــور افغانســـتان دی زړه مـــې
ســـــتا د نظـــــر د برېوکـــــو هنـــــداره
د ښایســـــتونو بیابـــــان دی زړه مـــــې.

ځینې وختونه چې څوک یو ادبي یا هنري اثر لولي نو د هغـه اثـر د لیکوال د شخصیت انځور یې هم سترګو ته کېـږي، کلـه خـو لیکوال په خپله د خپل اثر مرکزي اتل وي نو لوستونکي د اثر له لوستلو څخه د هغه باطني او ظاهري کرکټر څه نا څه مجسم کولای شي، کله بیا د یو اثر د بېلابېلو کرکټرونو پـه څېـرو کـې د لیکـوال د انـدروني شخصیت ځینې څرکونه ښکاري. خو کله کله داســې هــم وي چــې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوال ټولنیز-ځاني او اخلاقي شخصیت د هغه د اثر له مانیزې خوا او فکري پېچلتیا سره یو شان او یو رنګ نه وي، یانې د لیکــوال فزیکــي جوړښت داسې وي لکه د تورو کاڼو غر، خو د دې غره په زړه کې بیــا د ښکلو غمیو یو کان هم وي. یانې داسې چې کلــه د لیکــوال او شــاعر ځاني، ټولنیز او اخلاقي شخصیت د هغه د هنري اثر له مانیز جوهر سره سمون خوري او کله هم نه یوازې دا چې سمون ورسره نه لري، بلکې له هغه سره مغایر او مخالف هم وي.

صدیق الله بدر لکه څنګه چې له نامــه څخــه یــې څرګنــدېږي یــو رښتینی انسان دی، همداسې په عملي ورځني او ټولنیز ژوند کې هم یو سپېڅلی او رښتین شخص دی. دلته د اروا پوهانو هغه خبره هم په یو ډول رښتیا خېږي چې وایي: ((نوم د نومول شوي (اسم لــه مســمی) سره یو نه یو ډول اړیکي لري.))

څرنګه چې صدیق الله بدر په ورځنــي ژونــد کــې یــو ســپېڅلی او رښتینی انسان دی، همداسې یــو هنــري، روڼ، روښــانه او ســپېڅلی شخص دی. د کینې، تکلف او تصنع تورو ګردونو او پــردو یــې د شــعر دملکې مخ د بېځایه ابهام په حجاب کې نه دی پټ کړی. هغه هر څــه چې ویلي د یو سر زوري لېوني په شان یې رښتیا ویلي او که د یار قاتل نظر یې هم انځور کړی، نو ښه صفا او د زړه د هنداري په زور یې انځور کړی دی:

قاتـــــل نظـــــر انځـــــوروم د اشـــــنا
ځکـــــه د زړه ورتــــه هنــــداره نیســــم
زه یمــــه داســــې لېــــونی ملګــــرو
اوښــکه مــې ســترګو کــې ایســاره نیســم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي د شاعر پوټکی ډېر زيات نازک او نری وي، د عادي پېښـــې پـــر وړاندې ډېر ژر عکس العمل ښيي او د زړه، خيال او فکر د خوب ښاپېری يې دومره په زړه بيداره ده، چې په ډېره عادي خبره له خوبه پاڅېږي.

کله چې شاعر د پېښو د عاملينو ګرېوان ته په لاس غځولو کې بېوسه شي، نو مايوسه شي او له سخت رواني او روحي کړکېچ ســره مخــامخ شي، په همدغه حالت کې د شعر عقاب د شاعر پر سر د شــعر وزرونــه وغوړوي او نوی شعر راوټوکېږي. صديق الله بدر هم کله کله له داســې رواني کشمکشونو او ستونزو سره مخامخ شوی دی:

اشـــنا تـــه خاندمـــه دنيـــا تـــه خانـــدم
د غريـــب خولـــه يمـــه هـــر چـــا تـــه خانـــدم
ســـتا مجبـــوری نـــه عشـــقه نـــه پـــوهېږم
چـــې چـــا تـــه ژاړمـــه او چاتـــه خانـــدم
يا:
داسې رنګ بې رنـــګ غمونـــه يـــې خـــوري زړه مـــې
څـــومره کـــــه هـــــم ژاړم ژړا نـــــه راځـــــي.

شاعر که له يوې خوا په خپلو ځاني غمونو کې غوټې وهي نو له بلې خوا ټولنيز دردونه يې هم ارام ته نه پرېږدي، هغه د ټولنې او هېواد د يوه غړي په توګه ټوله ټولنه او هېواد خپل وجـود ګنـي او هـر ټـولنيز او هېوادنی درد تر ټولو دمخه د شاعر پر بدن احساسېږي. سره له دې چې د ده په هېواد او ټولنه کې د مادي شتمنۍ يو څاڅکی هم په برخه نــه وي، خو د استاد الفت په خبره ((که په ټول وطن کې يې يوه کوډله هم نه وي نو دی به وايي چې هله وطن مې)) د ټول وطن دعوه به کوي. نو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر زړه د تخیل خان او باچا دی. ټول کلی، ټوله ټولنه او ټول وطن او د هغو غمونه او دردونه د هغه شتمني جوړوي. د دردونو عوامل او له هغو نه د خلاصون لارې ګودرې په ګوته کوي:

لمـــر چــې زمــــــوږ کــــلي تــه لار نـــه کـــوي
هغــــــه دوه غرونـــــه نږېـــــدلي نــــــه دي
هســــې لـــــه بـخــــته زورور يـــــو اشـــــنا
کـــه نــــه نــــو چــا ستــــرګې نيــولي نـــه دي.

شاعر ته تر هر چا خپله په وینو رنګ ټولنه ښه معلومه ده، ځکه چې د ټولنې د هر فرد څاڅکی وینه تویه شوې، نو شاعر پرې خپلې اوښکې څڅولي دي، نو له دې کبله ده ته تر هر چا د خپل ړنګ بنګ کلي، کور، ټولنې او هېواد په وینو رنګ څېره ښه معلومه ده. بیا نورو ته وايي چې که ((زموږ د کلي پته)) د چا په کار وي نو داسې ده:

زموږ کلی
دا د دنګو غرونو شاته
که دې زړه وي
چې ته راشې
د زړګي پردې دې خلاصې کړه
په ځیر شه
او بیا...
وګوره په مینه:
یوه سره د وینو لیکه
غزېدلې ده له غرونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې تر کلي پورې

رسي.

شاعر دې خبرې نور هم غمجن کړی چې پخوا بــه کلــي کــې ډزې وشوې، نو په کلي کې به کوم نوی ګل (ماشوم) راټوکېدلای و او ملا به یې د تبرک لپاره په ډېره خوښۍ په غوږ کې اذان کاوه، خــو اوس هــر وخت په کلي کې ډزې کېږي خو دا بل ډول ډزې دي او تر ډزو وروسته زموږ د کلي ملا د جنازې مونځونه کوي، (یاس شعر) . شاعر په یوه شعر کې خپله سوې لوې ټولنه له یو سوي ځنګل سره تشبیه کړې ده، چې څو لارورکو د ځان د خلاصون په خاطر ټول ځنګله ته اور واچوه، خو په پای کې همدا اور له دوی څخه هم راتاو شو. شاعر په دې شــعر کــې د خپلې ټولنې د شل کلنې غمیزې د عاملینو یو ډېر دقیق انځور باســي چې څنګه یې د ځان د هوساینې لپاره ټولــه ټولنــه پــه اور وریتــه او وسوځوله، خو په پای کې یې دوی ته هم لمبې ورســېدې (لار ورکــي لاروي) شعر.

صدیق الله بدر د شعري جولو په دو فورمونو (غزل-ازاد) کې زیاتــه شاعري کړې ده، آزاد شعرونه یې هم ښکلي دي، خو د ازاد شــعر پــه اندول یې غزل کې تجربې پخې دي. د ده په غزلو کې د ژوند د بېلابېلو خواوو رنګارنګ نــاخوالې انځــور شــوي او د ژونــد ډول ډول مــانیزه رنګارنګي په کې لیدل کېږي. د څو غزلو دا څو بیتونه به یې د بېلګې په توګه راوړو:

چـــې یارانـــه یـــې ورانـــه کـــړې زمـــوږ
کوم یو غماز مــو پــه ملګــرو کــې شــته

(c) ketabton.com: The Digital Library

بـــدره تـــاوېږي لېـــوني چـــې درنـــه
وایه څه راز ســتا پــه خبــرو کــې شــته
یا:
مـــا د هجـــران خطـــرې وزغملـــې
نور ځان د وصـل پـه خطـر کــې ویــنم
بـدره اخــر بــه شــې رســوا پــه مینــه
د مینـــې راز دې هـــر اثـــر کـــې ویـــنم
یا:
د زړه وینـــه مـــې د هغـــو ګلـــو رنـــګ دی
پـــه ورمـــو یـــې نـــارام زړګـــی قـــرار شـــي
د کابـــل د پېغلـــو زلفـــې شـــي ورمینـــې
چـــې راخـــور د نـــارنج ګـــل د ننګرهـــار شـــي

د صدیق الله بدر شعرونه د نورو شاعرانو پــه شــان د ډېــرو بریــاوو ترڅنګ یو لږ خفیفې نیمګړتیاوې هم لري. بدر د ننګرهار د سره رود د شاعرانه سیمې بلبل دی. کله چې د هر سره رودي شاعر شــاعري تــر نظره تېرېږي، نو سړي ته له ورایه د ژبنۍ ستونزې مسله راتــر ســترګو کېږي.

صدیق الله بدر د ځینو نورو سره رودیانو په شان په کور کې فارســي وایي. ځینې سره رودیان په ځانګړي ډول لیکوال او شاعران داسې دي چې کورنۍ او ګرنۍ ژبه یې فارسي وي، خو لیکنۍ، قلمي او د شــاعرۍ ژبه یې بیا پښتو وي. د بدر په لیک په ځانګړي ډول په شعر کې ژبنـــۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیمگړتیا ډېره کمه ده او ان اوس بېخي رفع شوې، خو د ژبنیو ترکیبونو په برخه کې بیا سرې د ځینو نیمگړتیاوو او کمیو احساس کولای شي.

په ټولیز ډول صدیق الله بدر یو بریمن شاعر او لیکوال دی چې په اوډلي ډول یې شاعري او لیکوالي مخ په بره روانه ده. د ځینو په اصطلاح یو ژمن شاعر او لیکوال دی. دا لاندې شعر یې هم د ده د ټینگې ژمنې څرگندونه کوي:

چې کړو ښکاره د زړگي زور ملگرو
راشئ چې ودانگو په اور ملگرو

له نیمې لارې ستنېدل به څه وي
له دې نه غیر چې شي پېغور ملگرو.

زه ځوان او هڅاند شاعر صدیق الله بدر ته د ده په هڅاند فرهنگي یون کې د لا زیاتو بریاوو او نوښتونو هیله کوم.

په شاعرانه مینه

اسمعیل یون

۹-۶-۱۳۷۷

کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېکسیار

د بې هویتۍ په دریاب کې د هویت ډیوه

د بېکسیار قلمه دومره وکړه
د وخت پر ټنډه انسانیت وکره

په تېرو شلو کلونو کې چې زموږ پر ټولنې کوم دردوونکی ناتـار تېـر شو، نو د ژوند پر ټولو خواو یې خپلې اغېزې وشیندلې. د شعر نړۍ هم له دې ناتاره خوندي پاتې نه شوه. شاعران او ناظمان دواړه په یو نه یـو ډول له یو فکري، سیاسي او عقیده یـي لوري سره وتړل شول. په پایله کې هغـه کشمکش چې په سیاسي برخو او ټګلورو کې موجود و، تر یوه بریده یې پر ادبیاتو او په تېره بیا پر شعر هم خپل سیوری خور کړ. خو په دې منځ کې بیا ځینې داسـې شاعران او لیکوال هم راوټوکېدل، چې د کینې او سیاسي غـرض پـر ځـای یـې عاطفه، احساس او لوړ انساني ارزښت د خپلې ایجادي ښکارندې محور وټاکه او داسې ادبي اثار یـې رامنځتـه کړل چې د څرنګوالي له پلوه یې تر هغو نورو ارزښت او مقام لوړ دی.

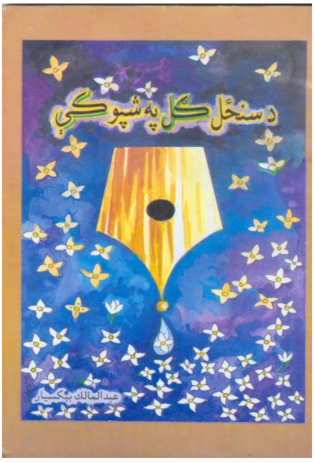

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالمالک بېکسیار د همدغې دویمې کتګورۍ د شاعرانو له جملې څخه دی. ده خپل شعر له همغه پیله د سیاسي شعار تر بریده راټیټ نه کړ او پر خپل شاعر شخصیت یې د وخت د سیاسي غوښتنو تور پورې نه کړ.

شپېتم کلونه د هېواد په دننه کې د شعار او شعر ښه ګـرم پـړاو و. همدغه لسیزه د بېکسیار د شاعرۍ د ټوکېدو کلونه دي، خو ده په دې کلونو کې هېڅکله هم خپله سپېڅلې شاعري د سیاسي شعار ګردونو او بادونو ته پرې نه ښوده. له همدې کبله خو دی په دې کلونو کې د هېواد په دننه کې د یو شهرت ګټلي شاعر په توګه مطرح نه شو؛ یوازې هغـه شاعران او لیکوال چې له ده سره یې فرهنګي اړیکي درلـودل، د ده د شاعرۍ پر ارزښت پوهېدل. همدا یاده لسیزه لا پای ته رسېدلې نه وه، چې شاعر بېکسیار له خپلو شعرونو سره د خپل ټاټوبي په پرېښــودلو محکوم شو؛ پېښور ته راغی، یو کال نیم یې لا تېر کړی نه و چې دلتـه یې هم د (شعاریت) بازار ولید او د ذهني ستړیا احساس یې وکړ، پېښور کې د ده د ازاد هنر وزرونه ونه غوړېدل، ځکه چې دلته هم د کابل پـه شان د ازاد ذوق او اند د شعر د شاهین پر پرواز بندیز لګېدلی و. بیا له دې ځایه لرې ((د رڼاګانو هېواد)) (ډنمارک) ته لاړ او داسې اټکلېده چې نور به نه خپل سوی لوی هېواد ور په یاد وي او نـه بـه هـم د خپلـې جونګړې تیلي څراغ.

د وخت په تېرېدو سره دا اټکل بېخي اوښتې بنه غوره کړه؛ هغـه د رڼاګانو د ښار د سندرو په ګلبڼ کې د خپل ټاټوبي (د سنځل ګل شپې) هېرې نه کړې، تن یې هلته و خو روح او اروا یې دلته. دی په خپل هېواد کې د ذهني بلوغ داسې یو پړاو ته رسېدلای و چې نور نو پردیو سندرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د پردیو ګلونو رنګ یې پر ذهن هغه اغېز نه شو شیندلای چې د خپل هېواد، د سنځلو ګلانو او سوو ټپو پرې خورولای شو.

بېکسیار زموږ د ډېرو کلونو د یو ملي او فرهنګي سفر ملګــری دی، کله چې دی بهر ته لاړ، نو تقریباً اته کاله ماو ده سره ونه شو کتلای، خو بیا مو لیکني اړیکي پیدا شول، ما فکر وکړ چې هلته خو بېله ټولنه ده، کېدی شي د سړي پر ژوند او شخصیت ډېره اغېزه وکړي، خو ده راته په یو لیک کې لیکلي وو: ((... زه همغه مالک یم چې تاسو په کابــل کــې لیدلای وم، ما هېڅ تغیر نه دی کړی...)) تر لیکنیو اړیکو وروسته مې بیا په پېښور کې ولید، همغه بېکسیار و، چې پخوا و، لا کلیوال شوی و، لا صمیمي شوی، تکلف، تصــنع، ځــان ښــودنه او د مصــنوعي تبــارز او شخصیت هېڅ نښې نښانې په کې نه ځرګندېدې، همغه فرهنګي مینه او ولوله یې په زړه کې وه چې پخوا یې درلودله، خو نور یې دا اور په زړه کې نه شو ساتلای، د یوې فرهنګي مجلې (هیلې) د خپرولو په تکل کې شو او دا یې هم وویل چې ((ګوره هېڅ ځوان لیکوال درنه بېنوا او خفه لاړ نه شي او د هېچا لیکنې ته د سانسور زندۍ وانه چوئ، سانسور او د ادب د زنداني کولو ترخه تجربه خو موږ او تاســې لیــدلې ده. تاســې د مجلې د لګښت په اړه هېڅ تشویش مه کوئ، زه شپه ورځ کار کوم خو د مجلې لګښت برابروم...)). ده همداسې وکړل. یو وخت ماته زموږ یو بل فرهنګیال ملګری ممتاز ارمان له مسکو نه ټیلفون وکړ چې: ((تاسو به خبر یئ که نه، چې بېکسیار په څومره ستونزو د مجلې لګښت برابروي؟ هغه د خپلې رخصتۍ په ورځو کې هم کار کوي چې مجلــې تــه مــالي لګښت برابر کړي.)) دې سره ماته دا خبره نوره هم ثابتــه شــوه چــې فرهنګي کار او خدمت د څومره قربانیو په بدل کې سرته رسېږي، خــو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېکسیار په خپلې دې قربانۍ سره د فرهنګي خدمت یو بېساری ریکارډ ټینګ کړی دی. (بېساری ریکارډ) خو ورته ځکه وایم چې تر بېکسیاره نور غښتلي، متور، ژبور او د زیاتې پانګې څښتنان شته، خو په لویدیځ کې چا هم داسې یوې قربانۍ ته ځان ور نه کړ. البته زموږ ډېرو افغـان لیکوالو او فرهنګیانو په ډله ییز او هم په ځاني ډول د یاد وړ کارونه کړي دي، خو هغه د بېکسیار په شان د خپل ځاني او کورني ژوند د قربانۍ په بیه نه دي، یو څه یې ورسره د خپل ژوند خیال هم ساتلای دی.

بېکسیار پر ۱۳۷۶کال د هیلې مجلې تـر څنګـه د خپلـو شـعرونو لومړنۍ مجموعه (سوچونه او کړلېچونه) هم چـاپ کـړه. دې شـعري ټولګې د یوه ښه شاعر په توګه په ادبي کړیو کې د بېکسیار نوم څرګند کړ. تر دې دمخه د هغه د شعرونو د څرنګوالي په اندول د هغه شـهرت کم و.

(د سنځل ګل په شپو کې) د بېکسیار د شعرونو دویمه مجموعه ده. شاعر په خپل شعري یون کې ښه بریمن دی. خدای(ج) ورکړی شعري استعداد او خپله کسبي پوهه یې دواړه سره ډېر ښه اوډلي او د دواړو له ښکلې اوډنې نه یې خـواږه شـعرونه ټوکـولي دي. د شـعر فکـري او ښکلاییزه (لفظي) خوا یې دواړه په تول تللي دي. د شاعر زړه او ذهـن دواړه له شتمنۍ ډک دي، غواړي لوستونکي او ټولنې ته خپل انسـاني رسالت تر سره کړي. د ده شعر د یو ټولنیز او ځـاني درد زېږنـده ده، د خپلو او پردیو غمونو د دواړو انعکاس ته یې اوږه ورکړې ده. د فرانسیس بېکن په وینا ((شاعران پر دریو کټګوریو وېشل کېږي، یو هغه دي چې د مېږي په شان ټول عمر له نورو څخه هر څه راټولوي او خپله هـېڅ نـه لري او بل هغه دي چې د غنې په شان هر څه له خپلې ګېډې باسي له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورو څخه هېڅ نه اخلي او درېیم هغه دي چې د شاتو د مچیو حیثیت لري، پر لرې لرې ګلونو ګرځي، له هغو څخه شیره را اخلي او بیا یې په شاتو بدلوي.)) بېکسیار هم لکه د یو پتنګ په شان د خپلې ټولنې پـر ټپي ګلونو، سویو ساندو، ټولنیزو ناخوالو او نورو ذهني ټپونو ګرځېدلای او هغه ټول یې په روح او روان سره لمس کړي او بیا یې د شعر د شاتو په کندولي کې ټولنې ته وړاندې کړي دي. د ده شعر د همدغو پېښو انځور، د بریو او نابریو او ټکلو زړونو د اهونو هنداره ده. کلـه چـې مـوږ د ده شعرونه لولو نو په ذهن کې مو همغه پېښې او انځورونه راژوندي کېږي. د ده په شعر کې د نورو ځانګړتیاوو تر څنګ دغه لاندې ځانګړنې زیاتې څرګندې دي:

۱- صداقت او رښتینولي: د ده په شعر کې یو سپېڅلی صداقت او رښتینولي ښکاري، دی څه چې وایي رښتیا یې وایي او له خپلې مینې سره رښتینې مینه لري.

د ده شعري صداقت د ده له ځاني صداقت سره هم مستقیم اړیکي لري، په ځاني ژوند کې هم داسې یو انسان دی، چې دروغ، ټګي، بازاري کېدنه، تېر ایستنه او د نورو درغلیو چل نه ورځي. وګورئ دغه شـعر د ده سپېڅلی صداقت په څه ډول انځوروي:

ما یو څلور بنده غزل لیکلی
هغه به وګورو لږ،
په تناره کې مېلمنو نه پاتې شونې وریجې
به سره یوځای وخورو،
ماته تروری وېل دا ستا ډېرې خوښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا د ژوند نورې څه کیسې به وکړو،
شپې به له میندو پټ په بام ویده شو،
تر پېشلمي پورې به ستوري شمارو.

۲- فکري تړون: په شعر کې د شاعر د روحي سپېڅلتیا تر څنګ فکري سپېڅلتیا او له مقدس ارمان سره ټینګ تړون هم د شعر د مانیز ارزښت په لوړولو کې ستره ونډه لـري. د لـوړو اشخاصـو او شـاعرانو ارمانونه لوړ وي. بېکسیار هم یو ستر هېوادني ارمان ته ژمن دی. د هغه د زړه پردې د هر هغه ناتار په شمال رڼې چې د ده په ذهن کـې د ده د سترې هیلې (د هېوادنۍ سوکالۍ) د له منځه تلو سبب کېږي، نو ځکه خو یې په زړه کې وېره وي:

دا شــپه ډېــره اوږده نــه شــي ملګــرو زه ډارېــږم
د وخــت کیســه تــوده نــه شــي ملګــرو زه ډارېــږم
دا مســـته قافلـــه د خـــړ ځـــادرو پښـــې لوځـــو
پــه نیمــه لار ویــده نــه شــي ملګــرو زه ډارېــږم

یا هم دا شعر:

د ځـــول شـــپې ســـرې هـــوا تـــه اور مـــو مـــړ
غـــواړو چغـــې کـــړو دنیـــا تـــه شـــور مـــو مـــړ
پـــه پـــردي نظـــر کـــره یـــې کـــړو بیـــا ډز
چـــې بیـــا ښـــه یـــې ورشـــو خـــوا تـــه ورور مـــو مـــړ.

۳- انتقادي روح: لکه څنګه چې شعر خپله د ټولنیزو ناخوالو پر وړاندې یو غبرګون دی او شاعر د دې پېښو انځور ګر، نو د پېښو د عامل پر وړاندې فکري بغاوت او نیوکه د شاعر حق دی. د پېښو بیان که څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم ډېر تریخ وي خو شاعر یې له بیان څخه ډډه نه کــوي، ځکــه چــې ((شاعران له قید او بنده بې پروا دي)) بېکسیار هم د یو شاعر په توګه دا رسالت تر سره کړی دی:

شـــروع تـــه اخـــرت وایـــي زمـــوږ د کلـــي خلـــک
مرګونـــو تـــه غیـــرت وایـــي زمـــوږ د کلـــي خلـــک
ښـــې دنګـــې کلاګـــانې کـــې بنـــدي پښـــتنې پېغلـــې
بس دې تـــه خپـــل عـــزت وایـــي زمـــوږ د کلـــي خلـــک
برغره کې چېرته پـــټ دي یـــو مـــلا او بـــل یـــې زوم دی
ځـــانونو تـــه دولـــت وایـــي زمـــوږ د کلـــي خلـــک

یا:

د مینـــــې نـــــوم د دې مخلـــــوق لـــــه ژبـــــو مـــــرور
مرګـــــي دي جنـــــازې دي ټـــــول وطـــــن مـــــو هـــــدیره
ورانـــــي کـــــوه، مرګـــــي کـــــوه چـــــې نـــــوم دې وي اتـــــل
د هـــــر څـــــه اجـــــازې دي ټـــــول وطـــــن مـــــو هـــــدیره.

۴- لفظي ښکلا: بېکسیار د خپل شعر مانیز جوهر د ښکلو کلمو په ګلابپاڼو کې تاو کړی. د ده د شعر لفظي خوا خوږه، نرمــه، پســته او روانه ده. په شعر کې یې تکلفي او تصنعي ښکلا نه شته، د شعر الفــاظ یې داسې سره اوډل شوي چې ظاهري ځلا یې دومره ښکاره نه ده چې سړی فکر وکړي شاعر په جبري ډول پرځان فشار راوړی چــې حتمــي باید ښکلې کلمې وکاروي، بلکې په طبیعي ډول د شعر لــه مــانیزې او لفظي ښکلا سره برابرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګورئ دا شعر:

((د پېشلمي په خوب ويدې پېغلې په ښي موټي کې،

ږدي د ديدن خوبونه)).

يا:

سږ کالې بيا فصلونه ښه راغلي

سږ کالې بيا سنځلې ډېرې ډکې

سږ کالې ډېر غريبانان نه يو لږ ډېره راځه.

بل شعر:

دا څنګه يو ناڅاپه راپه ياد شوې لکه هېر

د زړه په کور چې هغسې آباد شوې لکه هېر

دا چا کړې له نظره يه زما خوږه وطنه!

لوګی دې شم دا ولې يو هېواد شوې لکه هېر.

۵- نوښت: د بېکسيار په شعر کې تر زياته بريده نوښت ليدل کېږي. سره له دې چې په ځينو شعرونو کې به يې د پښتو شاعرۍ دوديز رنګ موجود وي او په طبيعي ډول به پکې د دوديزې شاعرۍ اغېز پروت وي، خو په ټوليز ډول د هغه شاعري له نوښته ډکه ده، زيات شعرونه يې له دوديزو شعرونو خپله لار بېلوي؛ هغه پېښې او حالات انځوروي چې تراوسه لا ورته د ډېرو د فکر نيلي وررسېدلي نه دي. د هغه د وينا دود هم له نورو توپير کوي. د ده په شعر کې ډېرې ((قلقلې)) نه شته، يوه ارامه وينا ده، خو دننه په کې بيا يو ((غلی شانته انقلاب دی.)) د ده له هغو شعرونو څخه چې نوی رنګ پکې زيات دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوستونکي په لومړي ځل ډېر خوند نه شي اخیستلای، خو چې دویم درېیم ځل یې ولولي نو زیات خوند ترې اخیستلای شي. ځینې نوي شعرونه یې داسې هم دي چې په آني ډول یې انځور تر سترګو کېږي او سړی ترې ژر خوند اخیستلای شي. دی داسې کلیوالي، څنګزنو مسایلو ته متوجه شوی، چې تراوسه یې پښتو شاعرۍ کې ببلګې کمې وې، دا شعر یې وګورئ:

خپله
راته یې وې
((هغه پرون چې هغه زه، ته روان
د ګاونډي لور رانه وروسته کې
بیا وپوښتل چې
څه دې کېده؟
ما ورته ووې
چې دا ((خپل))؟ دی زما))،
خو زه قسم دی ((خپلې))؟
چې لا تراوسه پورې،
ستا بس په دې ټکي ونه پوهېدم،
چې دا دې ((وینه))
که دې ((مینه)) ښوده؟.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶- معیاریتوب: بېکسیار یو داسې شاعر دی چې د خپل فطـري استعداد تر څنګ د ادبیاتو کسبي زده کړې هم لري. هغه د پښتو ژبې او ادب په څانګه کې خپلې لوړې زده کړې ترسره کړي، د همدغو لوړو زده کړو له کبله د هغه د شعر ژبه کره او معیاري ده. که په شـعر کـې یـې ځینې سیمه ییزې پېښې او د ځاني ژوند ځینې ذهني تاثرات څرګنـد کړي، نو بیا یې هم د معیاري ژبې خیال ساتلی دی. له دې پرته ځینـې نورې ځانګړنې هم شته چې د هغه د شعر ښکلا او ځلا یې زیاته کـړې ده.

د بېکسیار د شعر په کره والي او ښکلا کې دې ټکي هم زیاته ونـډه لرلې چې شاعر زیات عمر له خپل شعر سره ملګری پـاتې شـوی دی، څومره مینه چې ده له شعر سره پاللې، له بل څه سره یې نه ده پاللې، د هغه زیات ذهني ځواک او د زړه زور په همدې شعر کې مصرف شوي دي .

په پښتو کې دا دود دی چې زموږ د ادبي پدیدې زېږنـدوی لـومړی شعر لیکي، کله چې په شعر کې تر یوه ځایه د شهرت پړاو ته ورسېږي، بیا پر لیکنو پیل وکړي، بیا سیاستوال شي او بیا نور...

خو بېکسیار له پیله تر دې دمه یوازې د شعر له ښاپېرۍ سره خپله مینه لوبولې او لوبوي یې. دې کار هم د ده د شعر ښکلا زیاته کړې ده. د یو باثباته شاعر شخصیت ترڅنګ د هغه ټولنیز، ملي او ځاني شخصیت هم د زیاتې ستاینې او یادونې وړ دی. هغه په یو داسې چاپېریـال کـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند کوي چې ډېرو په کې خپل هويتونه او شخصيتونه بايللي او د بې هويتۍ په درياب کې داسې ډوب شوي چې بيا يې پته هم لګېدلې نــه ده.

خو بېکسيار د بې هويتۍ په دې لوی درياب کې د افغاني هويــت او پښتو داسې يوه ډيوه (هيله) لګولې، چې رڼا يې نه يوازې زمونږ د ستم ځپلي هېواد ګوټ ګوټ ته رسېږي، بلکې د هغو افغانانو چې په لوېديزو هېوادو کې د هويت ورکېدنې پر يو نري رنځ اخته دي، د هغو د ويښولو لپاره هم يوه ځلانده ډيوه ده. د اوبو په منځ کې د ډيوې لګول څه اسانه کار نه دی، هغه د بېکسيار په شان اشخاصو د انــدو او ژونــد قربــاني غواړي.

زه ورته د لوی خدای(ج) له درباره همداسې برياليتوب غواړم.

په درناوي

د ادب په خوږه مينه

محمد اسمعيل يون

۱۵-۱۱-۱۳۷۷

پېښور- پښتونخوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازمون په خپل فرهنګي ازمون کې ډېر بریمن دی

را ویـــښومه د مړوند مازیګرۍ سندرې
د رباب مزو کې مې بیا د ګودر تال ګډ دی

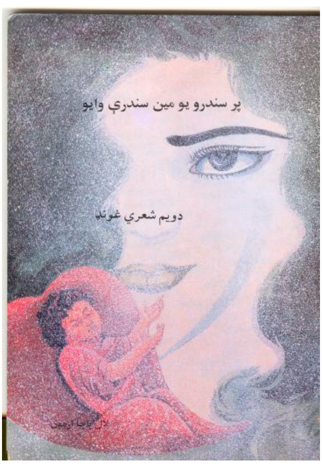

له ډول ډول سیلیو سـره سـره اوس زموږ فرهنګي چاپېریال لـه رنګارنـګ ګلانو ډک دی، خو ازمون بیا په دې نویو ګلانو کې یو ګلاب ګل دی.

هغه د خپل زړه هېنداري د مینـې او عاطفې په اوبو داسې وللـې دي چـې د هېڅ ډول کینې ګرد یې په کـې نـه دی پرې ایښی. هغه سره له دې چـې د دوو سترو کینه ییزو ناتارونو په توپان کې د راګیر شوي پښت یو استازی دی، خو بیا هم د اور په ژبه خبرې نه کوي، هغه د توتکیو ژبه زده کړې او په همدې ژبه یې یوازې د مینې او عاطفې سندرې لیکلي دي.

((دده په ژبه یوازې د جانان د نامه توري شنه دي)) همدغـه مینـه وړي توري د ازمون د ژوند او اند یوه داسې خزانه ده چې نه یې ترېنـه څوک اخستلای شي، نه یې ترې اړولای شي او نه یې هم ترې بېلـولای

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي. ازمون لکه د يو سندريز بلبل په شان پر مينه او سندرو مين دی، ځکه خو ده د مينې له هغو تورو نه چې د ده په ژبه او زړه کې ليک دي، سندرې جوړې کړي او د همدې مينې په مينه پايي:

په ســـــندرو يو مين سندرې وايو
ستا د مينې د کعبې په طواف پايو

×××

موږه د هر چا په زړه کې کور د مينې جوړ کړلو
تنګه پر موږ خير که تش همدا کره خاورينه شوه

له فطري پلوه خدای پاک د شاعر ختته د عاطفې او احساس په اوبــو لمده کړې، ځکه خو نو د هرې پېښې پر وړاندې غبرګون خپل طبيعــي حق ګڼي، ازمون هم په هغو شاعرانو کې راځي چې د شــاعرۍ فطــري جوهر په کې زيات دی، يو وخت هغه ((احساس)) و خــو کلــه چــې د حالاتو په بتۍ کې د احساس د ازمويني شېبې پرې راغلې نو پخپله په ((ازمون)) واوښت او بيا په دې ازموينه کې دومره بريمن شو چې د خپل عمر په انډول يې د اند او هڅو ثمره زياته ده او زياته خو بايد ځکــه وي چې ده له خپل فطري او خدای(ج) ورکړي استعداد سره خپله کســبي پوهه او هڅې هم ملګرې کړي دي.

د ده ښکلې او ګلاب رنګه شاعري د فطري او کسبي استعداد د يــو ځای کېدو نتيجه او ثمره ده. ځکه خو کله چې موږ د ده شعرونه لولو، نو د شعاري نظمونو پرځای له شعرونو او شعري کيفيت سره مخــامخېږو، لکه څنګه چې شاعر پخپله مينه کې د انطباق پړاو ته رســېدلی او لــه خپل جانان سره وصل شوی، داسې يې شعري کيفيت هم ښکلی شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا له مینې مې جـــانانه مینه زده کړه
ایله اوس مې له خپل ځانه مینه زده کړه

×××

ســـــیوری مــــې بـــادوړی تصــــویر نــــه لـــرم
لـــــه ســـــترګو پرېـــوتم تعبیــــر نــــه لـــرم
څـــوک بــــه د اوښـــکو کفـــن راکـــړي راتــــه
بـــې وســـه مـــړی یمــــه ویــــر نــــه لـــرم.

ازمون زموږ د ټولنې یو حساس شاعر دی، زموږ ټولنه اوس لــه ډول ډول روحي، رواني، ټولنیزو او نورو ستونزو سره لاس او ګرېوان ده، شاعر هم د خپلې ټولنې یو انځور ګر او عکاس دی، دی پخپل هنر کې د خپلې ټولنې د اوږدې غمیزې د هغې برخې یو دردونکی، عیني او رواني تصویر وړاندې کوي چې زموږ د ټولنې ګڼ شمېر وګړي د هغې قرباني شوي او نورو پرې د خپلې بېوسۍ او بېکسۍ اوښکې تویې کړي او لــه همــدې اوښکو یې د خپل زړه شهیدو ټوټو ته (کفن) ورکړی دی.

په خپلو اوښکو پټوي ستر د خپلو مړو
خدایه ښښنه له تا غواړي د کفن وړی

خو شاعر له دې سترو ناخوالو سره سره بیا هم دومره مایوسه نه دی، چې د غمونو پېټی پرې دومره دروند وي، چې د ده د هیلو ټولې ځانګې ماتې کړي او ژوند یې د تیارو کومي ته ګوزار شي، لکه څنګه چې یتیم په ژړا پوخ وي دغه راز شاعر له غمونو سره روږدی وي، غــم او تخیــل، درد او عاطفه د شاعر همېشنی ملګري دي. تیارې د ژونــد دښــمنې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر د رڼا پتنګ دی ځکه خو شاعر د رڼا پاللو لپاره د زړه له کومې هوډ او ژمنه کوي:

د رڼا فصل مې خدای(ج) شین که کړ د اوښکو پـه کـر
ورتــه ژړا بــه تــل پــه ســترګو کــې عــادت ســاتمه

څومره چې شاعر پر مینې او رڼا مین دی، دغسې له خپـل هېـواد، ټولنې او خپل ولس سره هم مینه لري، د شاعر د زړه د رباب تارونه ډېر حساس دي، یوازې د غم او خوشالۍ په یوه عادي باد په اهتزاز راځي خو د زړه دنیا یې بیا ډېره پراخه ده هغې کې نه یوازې د خپلې ځاني مینې غمونه، بلکې د ټول ولس دردونه ځایېږي، شاعر په ټولنیزو غمونـو کـې ډوب وي، ژوند یې له ټولنې سره تړلی وي.

چـــې پـــه شـــونډو یـــې پټـــري د وینـــو ښـــکاري
هغـــــه زه هغـــــه وطـــــن، هغـــــه مـــــې قـــــام دی

د ازمون د شاعرۍ مانیز او جولیز جوړښت په طبیعي او شـعوري ډول داسې سره اوډل شوی او اوبدل شوی چې د دواړو د درنښت تله برابـره ده. هغه د خپل شعر جولیز جوړښت ته د ښکلو ګلوییونو له پاڼو دومـره ښکلې جامې جوړې کړې، چې دا لفظي ښکلا له ورایه د سړي په ذهن کې د هغه د شعر د لوستلو د راکښون څواک پیاوړی کوي. ده د خپل شعر د مانا مرغلره د ښکلو وییونو د ګلپاڼو په حجاب کې نغښتې او د شعر د هر درغل له روا او ناروا نیوکې یې خوندي کړې ده، د ده د شعر لفظي ښکلا د ده د مانیز فقر زېږنده نه ده او نه د استاد الفت په وینـا داسـې ده چـې ((شاعر هڅه کړې خپل معنوي فقر د کلمو په ځل بل کې پټ کړي)) بلکې کوښښ کوي چې د خپل شعر ښکلې ښاپېرۍ د تکلف په رنځ رنځوره نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. شاعر په پوره طبيعي او کسبي مهارت هڅه کوي چې د شعر پر حريم باندې د شعار د برید او يرغل مخه ونيسي، ځکه خو يې له ((پر هرونه دي چې خاندي)) څخه تر دې شعري يون د شعاري نظمونو د څرګندېدو مخه نيولې ده.

ازمون هم د هغه شاعرانو په ډله کې راځي چې د شعار ((ازمېښتي)) دوره يې تېره کړې نه ده، د شاعرۍ په پيل کې يې کېدی شي ځينې داسې شعرونه وي چې شعري نيمګړتياوې به ولري، خو کله چې د ده شاعري په مطبوعاتو کې د خپرېدو او بيا د يوې ځانګړې شعري مجموعې د چاپ جوګه شوې، نو له شعاري نظمونو، سپوره پېيلو خبرو او لنډ مهاله نظمونو څخه يې په څرګند ډول خپله لاره بېله کړې ده. د شعر د شعاري کېدو لاملونه يوازې دا نه دي چې د شعر ژبه او استر دې پيکه، سپوره، سولېدلي او بدرنګه وي، بلکې د شعر له مانيز جوهر سره هم اړه پيدا کوي، چې شاعر کومه موضوع، او پېښه او د هغو مانيز جوهر څه ډول د کلمو په شال کې تاو کړی او څه ډول يې د خپل اند د بيان لپاره بېلابېل وييونه استخدام کړي دي. ايا بېلابېل الفاظ د شاعر د فکر د لېږد ځواک لري او که نه؟ او يا هم د شاعر فکر د دې وړ دی او که نه چې ښکلې کلمې ورته وګمارل شي؟ د شاعر د شعر ځواک په همدغه تقاطع کې راڅرګندېږي، چې د شعر دا دوه جوړونکي توکي په څه ډول يو له بل سره اوبدلای، پېيلای او تړلای شي؟

لال پاچا ازمون هغه شاعر دی چې د شاعرۍ په دې اصل کې دقيق او بريمن دی. هغه د شاعرۍ دوه استعدادونه لري، يو دا چې خدای پاک پر ده د شاعرۍ فطري استعداد لوروﻻی او بل د ده کسبي استعداد دی، ده د يو مسلکي تحصيل کړي ليکوال په توګه د شاعرۍ ډېر رغنده تخنيکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

توکي زده کړي او بيا يې د عملي تجربې ترڅنګ دا دواړه اســتعدادونه د خپلې شاعرۍ او ليکوالۍ لپاره کارولي دي، نو ځکه خو يې شــاعري تــر زياته بريده په تول تللې ده.

له مانيز پلوه هم د ده شاعري لنډ مهالې او موسمي نه ده، د ده شاعري داسې نه ده چې په ټولنه کې د سياسي بدلون په رامنځته کېدو سره لــه چلنده ولوېږي او د ((ځينو)) په شان خپله شعري مجموعه بيا له خلکو پټه کړي. د ده د شاعرۍ پر زياتو څانګو د ملي فکر عاطفي کوترې خپــل وزرونه غوړولي دي. د ادبپوهانو په اند که ملي او عقيديي فکر او ارزښتونه د يوې ټولنې د شاعر د شعر مانيز ملاتړ او منځپانګه شي، نو د شعر د ژوند دوام به يې تر زياته وخته تضمين شي. د دې علت دادی چې ملي فکــر، عقيده يي او ملي ارزښتونه د نورو هغو په انډول باثباته او تلپاتې وي، نــو هر څه چې د دې تلپاتې ارزښتونو په ملاتړ رامنځته شي، نو طبيعــي ده چې عمر به يې زيات وي. د ازمون د شاعرۍ د مانيز جوړښت زياته برخه همدا ملي فکر، درد او ناخوالې دي. خو ده يو بله ښــېګنه هــم ورســره يوځای کړې، هغه د خپلې ځاني مينې، درد، عاطفې او احساس وړانګــې دي چې ده له خپل ملي فکر سره تړلي او په پايله کې يې د شعر په بڼه د مينې، فکر، درد، تخيل او احساس يوه رنګينه شفاهي تابلو او ګالري زموږ مخې ته ايښې ده. وګورئ ((زخمونه د کوترو)) شعر چې په ښکلي عاطفي حالت کې ليکل شوی او د زماني واټن، لوړې ژورې يې د عمر د اوږدوالي وزرونه نه شي تړلای:

طــــواف تـــه د ښايســــت راځـــــي ســــيلونه د کـــــوترو
اســـــمانه مبــــــارک شـــــه امېلونـــــه د کـــــــوترو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځمکې د دې لوی اسمان پــه غېــږ کــې څــه کیســه ده
چــې اوړي ګــام پــه ګــام پــه کــې رنګونــه د کــوترو
منبســـوکو کـــې راوړی د غـــنم وږی یـــې یـــوړ
دا ولـــې نـــن اوښـــتي دي فکرونـــه د کـــوترو
په ورانــو ځــالو راشــي بیــا یــې اوښــکو بانــدې نمــانځي
د دمـــې پـــه نیـــت نـــه راځـــي ســـوچونه د کـــوترو
د عشـــق د ژونـــد ســـندره د ربـــاب لـــه تـــارو باســـي
قفـــس مـــاتوي حســـنه چـــې وزرونـــه د کـــوترو
د مینـــې هنګامـــه د زمـــانې پـــه تنـــده لیکـــي
پـــه تـــورو کـــې ګلونـــه ږدي زخمونـــه د کـــوترو.

دا لاندې شعر هم د ځانګړي کیفیت لرونکی دی:

زمــا د ژونــد د فلســفې خــوږلني داده وختــه
د شاعر بخــت یــم د قحطــۍ پــر اوږو بــار تېرېــږم
ځان ته له ســویو اســوېلو کــړی د عشــق جــوړوم
د مین شپه یــم پــه ســوچونو کــې پــه دار تېرېــږم
وړمــه پــه زړه کــې د حــالاتو د رنځونــو انځــور
د افغــان ژونــد یمــه پــه تمــه د بهــار تېرېــږم
غــزل تــه اخلــم ښــکلي تــوري او رنګونــه ترېنــه
ازمونــه ســتا د پرهرونــو پــر دې ښــار تېرېــږم.

د شعر د رغنده عناصرو له جملې څخه یو هم تصویر (انځــور) دی. د ازمون په شاعرۍ کې د انځور برخه هم د پام او یاد وړ ده. په شــعر کــې

(c) ketabton.com: The Digital Library

انځور هم بېلابېلو ډولونه لري. عيني انځورونه، ذهني انځورونه او د دواړو ترکیب. عیني انځور هغه دی چې شاعر په خپل شعر کې داسې یوه پېښه او صحنه انځور کړي چې په عیني ډول موږ په خپل ذهــن کــې د هغــې پېښې تصویر مجسم کړای شو او یا هم که یو رسام یا انځور ګر ته د شاعر د الفاظو دا انځور ورکړای شي، نو هغه یې بیا د کاغذ پر مخ انځور کــړای شي. ذهني انځور هغه ته وايي چې له فزیکي پلوه د هغه ترسیم ناشونی ښکاري، یوازې په ذهن کې کېدی شي د هغه مانا جوړه او ترسیم شي او د لوستونکي او اورېدونکي د ذهني خوند جوګه شي. ترکیبي انځور دې ته وايي چې یوه برخه یې له عیني او بله له ذهني انځور نه جوړه شــوې وي.

د ازمون په شاعرۍ کې دا ډول انځورونه ډېر زیات دي، کله یو بیت یو انځور جوړوي، او کله هم یو ژبنی ترکیب یو انځور.

ستا د کافر نظر د تورې تېره سیوري لاندې

زما ماشومه مینه لاس په دعا خوب وړې ده

دلته (نظر) او (مینه) داسې کلمې او ماناوې دي چې هغه په ذهن پورې اړه لري او عیني تصویر نه جوړوي، خو کله چې له (نظر) سره د (تورې) او (ماشومه) کلمې یوځای کېږي خبره له ذهنیت نه عینیت ته راوځــي، او سړي ته له عیني پلوه داسې یو تصویر وړاندې کوي چې یو کافر له تورې سره ولاړ دی او ماشوم په شنه جامه کې ویده دی او دی پرې د ګوزار په حالت کې دی، دغسې یو عاطفي حالت د سړي پر ذهــن اثــر ښــندي او سترګو سترګو ته یې کېږي. اوس که دا بیت انځورګر ته ورکړو پــه ډېــره اسانۍ یې تصویر رسمولای شي.

دا بیتونه هم وګورئ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاولي دې پرې چې په ټټر کې دي اتڼ واچوي
د غـــــنم وړي په غزا کې څو شملو اخیستي

×××

د چنار څانگې له ښارو سره موسکېږي لږ ورو
سترې اروا مې شینکې دډ ته دا ستا خوب وړې ده

×××

په مزاري تندي دې خال د کابل وځلېده
که خړ طالب په تېره غاښي د شیبر ختلی

×××

ټپو د غنم لو ته د مرغیو سیل رانغی
ټټر کې د پاولیو انقلاب کړي غځوني

د ذهني انځور په باب به دا لاندې بیت وگورو:

د سبا زېری د شپو له زندۍ خلاص کړه
د سپـــېدو په گلاب توی د رڼا جام کړه

دلته د (سبا زېری) او (د شپو زندۍ) ذهني انځور جـوړوي او عینــي تصویر کښل یې مشکل دي، د سپېدو گلاب او د ((رڼا جام)) د ذهنــي او عیني تصویر یو ترکیب دی.

د میني هــنگامه دزماني پر ټنډه لیکي
په تورو کې گلونه رېدي زخمونه د کوترو

لومړی نیم بیتی ذهني تصویر او دویم عیني تصویر جوړوي.

د بشپړو بیتونو ترڅنگ د ازمون په شاعرۍ کې زیات شــمېر داســې ژبني ترکیبونه راغلي چې ډېر ښکلي شاعرانه مفاهیم، عیني او ذهنــي

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصویرونه جوړوي لکه (د رڼا فصل، د اوښکو کفن، د زړه شپېلۍ، د څڼو سینګار، د وږمو وزرونه، د اور په ذهن، د عطرونو څلی، د ګودر تال، زما په ژبه د جانان د نامه توري شنه دي، د شفق جام، د سهار پګړۍ، د کــوترو فکر، سندریزه فضا، د دیدن فصل، د سهار اوښکه، د شراب په خم کې) او داسې نور... که په ټولیز ډول د ازمون د شاعرۍ ارزونه کوو نو ویلای شو چې د ده شاعري تر ډېره بریده د پښتو د اوسنۍ شاعرۍ پــر معیــارونو برابره ختلای شي. که د ازمون د عمر په اندول د هغه د شاعرۍ ارزونــه وکړو، نو بیا خو دی ډېر پرمختللی دی. د ده شاعري د جولې او مانــا لــه مخې ډېره پخه نه ده، ځکه چې ازمون تراوسه پورې ډېر ځوان دی، له ده نه د نور فکري یا جولیز نوښت هیله کېــدی شــي. د ازمــون د اوســنۍ شاعرۍ له مخې سړی ویلای شي چې د ده راتلونکې شاعري به په اټکلیز ډول تر دې اوسنۍ شاعرۍ د څرنګوالي له مخې خوږه او پخه وي.

کله چې څوک د یو شاعر د شعر په باب ګړېږي او یا یې لولي نو د هغه خپل تصویرو ورته تر سترګو شي او دې سره سره د هغه ځاني شخصیت. څرنګه چې ازمون له ډېرو کلونو راپدېخوا زما د فرهنګــي ســفر نــږدې ملګری دی او د فرهنګي ژوند ډېر رازونه یې ماته معلــوم دي، نــو دلتــه لازمه بولم چې د هغه د شخصیت او فرهنګي هڅو په باب هــم یــو څــو څرګندونې وکړم:

لال پاچا ازمون ته خدای(ج) ښه روغتیا او ښه ځواني په برخه کړې ده او دې سره سره سرشاره ادبي استعداد هم لري.

د ده طبیعي استعداد او کسبي زده کړې د دې سبب شوي چې د ده د فرهنګي شخصیت په تبارز کې مثبت رول ولوبوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نورمال اقتصاد او د يو روښنفکره پلار شتوالي په فرهنګي چارو کې د ده مټ نور هم پياوړی کړی دی.

زه چې له څوارلسو کلونو راهيسې له ازمون سره فرهنګي ملګرتيا لرم، نو دا راته ښه څرګنــده شــوې ده چــې د ده فرهنګيــال پــلار ښــاغلي (وطنخپل صاحب) پر خپل فرهنګيــالي زوی ازمــون بانــدې د کورنيــو ستونزو، اقتصادي ربړو او د ژوند د نورو ورځنيو چارو د مشــکلاتو د بــار جال نه دی خور کړی، بلکې دې ډول اکثرو ستونزو تــه يــې خپلــه اوږه ورکړې ده. دې کار د ازمون په فرهنګي وده کې ډېر رول لرلای دی، پــه حقيقت کې ازمون په هغو فرهنګي اشخاصو کې راځي چې د وجود زيات ځواک يې فرهنګي کار ته متوجه دی. داسې هم نه ده چې دی د خپــل ورځيني ژوند له چارو نه ياغي دی او په خپله د ژوند چارې پرمخ نه شي وړلای، بلکې اوس دی له رواني پلــوه پــه دې ډاډه دی چــې شــاته يــو مستحکم ډاډ ځای او ملاتړ لري، نو کومې برياوې چې دی پــه فرهنګــي ډګر کې ترلاسه کوي په حقيقت کې دا د هغه ملاتړ برکت دی چې دی يې لري.

څرنګه چې ازمون په کورني ژوند کې له سختو رواني، اقتصادي او نورو کړکېچونو سره نه دی مخامخ شوی، نو ځکه خو د اروا پوهنې له مخــې هغه يو عقده يي انسان نه دی، د هغه شخصيت له صــميميت نــه جــوړ شوی دی. کله چې دی له هر چا سره مخامخ شي ان که لومړی کتنه يې هم وي نو د ((ګپ شپ)) محفل پيل شي، دی په خپل صميميت کې کله دومره ډوب وي چې ځينې وخت خپل احساسات هم نه شي کابو کولای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له فکري او د حافظې د ذهني ځواک له پلوه د هغه قــوت زیــات دی ځکه خو د پوهنځي په ټولو سمسترونو کې له پیله تر پایه اول نمره بریالی شوی دی.

د غیرت او زړورتوب له کبله هم د یاد وړ صفتونه لري. هغه په خپلــه ټاکلې فرهنګي او ملي لاره کې د خطرونو پروا نه لري او نه لکه د ځینــو نورو په شان ((د مضر احتیاط)) په لومو کې ګیر دی.

هغه د خپل کلتور ډېر وړ ارزښتونه ساتلي او پاللي دي او لا یې پــالي. مېلمه پالنه، ښه چلند او له ټاکلو فرهنګي، اداري، او سیاسي اشخاصــو سره ژر پېژندنه د هغه د شخصیت نورې ځانګړنې دي.

هغه تر زیاته حده د نورو پر وړاندې له کینې او لنډ فکرۍ نه پاک دی، خو د نورو د کینې او تنګنظرۍ ګوزار ته هم خپل فرهنګي برخلیک نــه پرېږدي.

له دې پرته ازمون یو هڅاند او تپاند شخص هم دی او د استاد زیار په اصطلاح ((بیړندویه ژوند لوښی او ژوند دود لري)) د هغه اکثره فرهنګي کارونه په منډو او هلو ځلو کې ترسره شوي، له همدې کبله خو تــر ننــه پورې د ده په زیار هڅو او نوښت تر پنځوسو پورې لوېې او وړې مشاعرې او ادبي غونډې جوړې شوي دي. دغــه راز ده تراوســه پــورې د ځوانــو شاعرانو (تر خپل عمر کښته) همزولي او ان د عمر په انډول تر ځان نــه څه نا څه مشرانو شاعرانو او لیکوالانو په روزنه، پالنه او هڅونه کې زیاتې هلې ځلې کړي او د ده دې هلو ځلو ټاکلې نتیجې هم ورکړي دي. همدغو هلو ځلو او فرهنګي خدمتونو د ده د شخصیت په وده او تبارز کې کارنده رول ولوباوه، نو ځکه خو په ځینو ځایونو کې د ((ځینو اشخاصو)) له خوا د ده پر وړاندې یو ډول ښکاره او پټو عقدو او کینو د څرګندېدو څرکونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولیدل شول، خو ازمون بیا هم خپلو هلو ځلو ته دوام ورکړ او ورکوي یې. په نتیجه کې ده د خپل کار او هلو ځلو فرهنګي ثمره ټولنې ته وړانــدې کړه چې په لاندې ډول یې یادونه کېږي:

۱- د ملنګ جان خوږې نغمې، له نویو زیاتونو سره، کابل، ۱۳۷۰ل کال چاپ

۲- د سین غاړې ګلونه، د لغمان د ولسي شاعر محمــد نــور شــعري ټولګه، پېښور ۱۳۷۲.

۳- پګړۍ کې کم نه یې له کاکله ګله، د نارنج ګل په ویاړ ګــډ شــعري غوړچاڼ، اوډنه او سریزه ۱۳۷۴ل، ننګرهار، جلالکوټ.

۴- په څله کې ګلابونه، د ننګرهار د یوولسو ځوانو شــاعرانو شــعري غوړچاڼ، اوډنه او سریزه، پېښور ۱۳۷۷ل کال چاپ.

۵- کابل د وینو او لمبو په سین کې، ګډ شعري غونډ، اوډنــه، پېښــور ۱۳۷۳ل کال چاپ.

۶- پر هرونه دي چې خاندي، لومړۍ شعري ټولګه، پېښور ۱۳۷۲.

۷- بر ګودر، د ننګرهار د ولسي شاعر توکل شعري ټولګه، راټولونه او سریزه، ۱۳۷۷ل کال پېښور.

۸- د شګې ګل، د ننګرهار د ولسي شاعر سید کمال شــعري ټولګــه، راټولونه اوس ریزه. ۱۳۷۷ پېښور.

۹- قلم او قیام، د لغمان د ولسي شاعر عبدالرحمن الینګاري شــعري ټولګه، راټولونه او سریزه.

۱۰- نمجنې سترګې، د لغمان د ولسي شاعر بسم الله ګلکاریوال شعري ټولګه، راټولونه او سریزه. ۱۳۷۷ پېښور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱- سندریزې کیسې، د لغمان د ولسي شاعر شیخ احمدخان شعري ټولګه، راټولونه او سریزه. ۱۳۷۷ پېښور.

۱۲- منګولې، د لغمان د ولسي شاعر سید باووجـان شـعري ټولګـه، راټولونه او سریزه. ۱۳۷۷پېښور.

له دې پرته یې په ولسي ادبیاتو کې نورې ګڼ شـمېر علمـي او ادبـي پروژې هم ترلاس لاندې دي، چې په راتلونکي کې به یې د خپلې ژبې او ادب مینوالو ته وړاندې کړي.

د پښتو ولسي ادبیاتو په برخه کې د ده هڅې ځکه د زیاتې ستاینې وړ دي چې ولسي ادب زموږ د ادبیاتو یوه درنه برخه جـوړوي. د حـالاتو او وخت په تېرېدو سره کېدی شي د ولسي ادب یـوه برخـه د خلکـو لـه ذهنونو څخه ووځي او یا د زمانې تر ګردونو لاندې شي، نو دا د دغسـې هڅاندو لیکوالو کار دی چې د خپل ادب غوره پانګې له احتمالي مرګ او خطرونو څخه وژغوري. زه ځوان، هڅاند او نوښتګر لیکوال او شاعر لال پاچا ازمون ته په فرهنګي چارو کې نور هم همداسې بریالیتوبونه غواړم او خپلو خبرو ته د ده په دې لاندې بیت د پای ټکی ږدم.

اغزي به پاڅي خلاصوي به د وړمو وزرونه
د اور پـــه ذهـــن نـــڅوي بـه د عـطرونـو څلي

په ټوله فرهنګي مینه
اسمعیل یون
۱۳۷۷- وږی- ۲۴
جلال کوټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادون

((سیندونه هم مري))

د تېرو دوو لسیزو په بهیر کې د پښتو شاعرۍ د څو مطرح څېرو لــه جملې څخه یو هم خدای بښلی اسحق ننګیال و. ده د ځوانۍ په شپږو (پنځوسمو کلونو په بهیر) کې شاعري پیل کړې وه، خو د ژوند تر پایه پورې له هېڅ شي سره دومره خواخوږی او نږدې پاتې نه شو لکه له خپلې شاعرۍ سره. شعر په حقیقت کې د هغه د ټکلي روح او روان د ټکورولو اغېزمنه وسیله وه. ننګیال لږ تر لږه د خپلې څلېرویشت کلنې شاعرۍ په بهیر کې د شاعرۍ دومره پخــې تجربــې ترلاسه کړې او بیا یې د همدې تجربو له

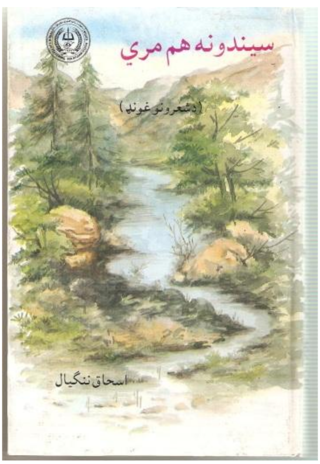

کبله دومره ښکلي شعرونه وزېږول چې په پښتو شاعرۍ کې د ښــکلو غمیو حیثیت لري او کولای شي د ننګیال نوم زموږ د ولس په ذهن کې تر ډېر وخته ژوندی وساتي. شاعر هم د بل هر انسان په شان په ټولنیزو، سیاسي، فکري او نورو مسایلو او چارو کې د بریو ترڅنــګ لــه یــو لــړ ښویېدنو، تېروتنو، هیلو او نهیلو سره مخامخېږي. کله چې پر ننګیال او دده پر شاعرۍ خبرې کېږي، نو ځینو ته ضرور د هغه د شاعرۍ ترڅنګ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه د ټولنیز، سیاسي او اخلاقي شخصیت انځور هم تر سترګو کېږي. د هنرمند د پېژندنې لپاره خو تر ټولو غوره لاره داده چې د هغه خپل هنر وکتل شي. د هنرمند تخلیق او زېږونه پخپله د هغه د ظاهري او تر زیاتې کچې د باطني شخصیت هنداره ده. نو کله چې د ننګیال پر شخصیت خبرې کېږي، مجبور یو د هغه د شعر نړۍ وګورو او هغه کلمه یوه یوه تر سترګو او فکره تېره کړو چې د ننګیال له ضمیره یې سرچینه اخیستې او بیا د شعر پرښتې په خپلو اوښکو مینځلې او د مینې د نړۍ د ابدیت غېږې ته یې سپارلې ده. دا خبره د منلو وړ ده شاعر تر هغه پورې چې د فکري بلوغ پړاو ته رسېږي، د فکر ستنې به یې یو او بل فکري لور ته کږېږي. تر هغه پورې چې شاعر خپله ذهني او فکري شتمني بشپړوي تر هغه وخت پورې یې د فکري ښویېدنو اټکل کېدی شي.

ننګیال د خپلې ځوانۍ په درشل کې پر شاعرۍ پیل وکړ او دا هغه مهال و چې نور نو ټول هېواد د ((عقیدې د بحران او د معنویت د سقوط)) پر لور روان و. ګڼو فکرونو د بېلابېلو شعارونو تر پردې لاندې د هېواد د ځوان پښت د ذهنونو د خپلونې هڅه کوله. شعارونه یې خواږه وو، خو وروستي عملونه یې ترخه...

د ننګیال د ذهن یوه برخه هم د یو سیاسي فکر د جال په کړۍ کې ګیر شوه، خو دې فکر لا د شاعرۍ پر بې تکلفې ښکلا خپل سیوری نه وغوړولی چې د ناورین لومړی پړاو پیل شو. بیا د ناورین دپاسه بل ناورین او غمیزه راغلل چې نه یوازې زموږ د هېواد او ولس د هر ډول شتمنۍ ستنې یې ولړزولې، بلکې له ګڼ شمېر متفکرو مغزونو څخه یې هم لاره ورکه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې پړاو ډېر زیات دوام وموند او ننګیال هم په داسې یو جغرافیایي او مسلکي چاپېریال کې ژوند تېراوه چې هلته د یو داسې فکر واکمني وه چې د ننګیال د اصلي شاعرۍ له سپېڅلي روح سره یې ټګلوری په ټکر کې و. ننګیال په دې کلونو کې لکه د نــورو ګنــو لیکوالــو او د فکــر د خاوندانو په څېر په داسې یو جال کې راګیر و، چې تر دې دمه یې لا نه پوره سترګې رڼې شوې وې او نه یې د شعر د ښاپېرۍ وزرونو خپلــواک پروازونه کولای شول. په دې پړاو کې د ننګیال فکري بلوغ هم د خپــل پوخوالي پړاو ته رسېدلی نه و، نو ځکه خو یې د هغه وخت په نظمونو (نه په شعرونو) کې یو لړ فکري ښویېدنې لیدل کېږي، خــو پــر همــدې وخت بیا هم دده په شاعرۍ کې د فکري او انساني بغاوت او د عاطفي سیند د څپو یو پټ شور پروت و او داسې اټکلېده چې یوه ورځ به دده ددې فکري تېروتنې پر ځای دده د فکر او ضــمیر هغــه دنننــی نــړۍ راڅرګنده او د خپل شعر ناوې به پرې سینګار کړي.

کله چې شاعر د فکري او شعري بلوغ پر لوري بریمن ګامونه اخلي، نو تپل شوی، تصنعي او ناشعوري اندود یې هم ورو ورو له منځه ځي. کله چې لړ نوره رڼایي هم راغله او په کابل کې د یو زیــات شــمېر لیکوالــو سترګې رڼې شوې، نو هر چا د خپل هېوادني اند اصلي جوهر میندلو ته هڅه وکړه. ننګیال چې په پټ ضمیر کې یې همدا راز پټ و، له ځینو نورو څخه په دې لار کې څو ګامه دمخه شو. جرئت او رښتینولي یــې ددې مرغلرې د ځلونې او خپلونې لپاره امېل کړل. تر ۱۳۶۲- ۱۳۶۴ کلونــو وروسته وختونو کې په کابل کې د مقاومت د ادبیاتو او د شعر د شــعري جوهر د پیاوړتیا لپاره په څرګند ډول هڅې پیل شوې. په همدې کلونو کې په څرګند ډول د شعر او شعار ترمنځ پوله ډاګیزه شوه. د ادبي مبارزې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې تاوده ډګر کې د هېواد د پیاوړي کره کتونکي او کیسه لیکونکي زرین انځور او بیا د تکړه کره کتونکي لطیف بهاند او نور زیار او هڅې د یادونې او ستاینې وړ دي. دوی یو زیات شمېر هغه ځوان شاعران چې په شاعرۍ کې یې د ((شعاریت)) پر ځای د ((شعریت)) جوهر پیاوړی برېښېده او یا په کې د شاعرۍ تومنه څرګندېدله، دېته راوبلل چې له شعارونو څخه خپله لاره بېله کړي. ننګیال یو له هغو ځوانو شاعرانو څخه و، چې تر ټولو لومړی له همدې پیل شوي بهیر سره یوځای شو. دا د شعر د پوخوالي پر لوري د ننګیال د بریمنو هڅو د پیل کلونه دي. دې بهیر تر ۱۳۷۱ل کال پورې خپل عمر ته دوام ورکړ.

په همدې واټن کې د ننګیال شاعري، دومره خوږه، سپېڅلې او عاطفي شوه، چې د هغه محبوبیت یې د هېواد د یو ستر عاطفي شاعر تر بریده ورساوه. ننګیال د همدې کلونو په بهیر کې د خپلو شعرونو څلور مجموعې (ډالۍ، سپېره ډاګونه او غوړېدلي بزغلي، هغه شېبې هغه کلونه او ځاځکي ځاځکي)) چاپ کړل. څرنګه چې دده شعر ورځ پر ورځ د خوږوالي او کره والي پړاوونه وهل، نو په (۷۰) کلونو کې دی د خپلو شعرونو له ځینو چاپي مجموعو په ځانګړي ډول (ډالۍ او سپېره ډاګونه او غوړېدلي بزغلي) څخه څه ناڅه پښېمان و او هغه یې ((شعرونه)) نه ګڼل. د ده شاعرۍ د پرمختګ بهیر دومره ګړندی و، چې د خپلې د مخنۍ شاعرۍ زیاتو شعرونو ته به یې خندل، سره له دې چې دده په شاعرۍ کې د شعر اصلي تومنه او جوهر له پیله ښکاره کېده، خو وروسته وروسته یې د خوږو کلمو یو زرین شال ور په سر کړ. کله چې د ۱۳۷۱ل کال د غويي میاشتې پر ۸ نېټه په کابل کې د اسلامي انقلاب (!) په نوم یو ستر ستمي ناورین او غمیزه پر افغانانو ور وتپل شول او د هېواد ټول نظام ګډ وډ شو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ننګیال ژوند او ان دده فرهنګي کارونه هم لــه ســختو ســتونزو ســره مخامخ شول. د سرو ګولیو په باران کې یې ایله دومره وکړای شول چــې خپله کورنۍ تر لغمانه پورې ورسوي، د کور شته یې ټول تیت و پرک شول او څو ځله په یوه ښار کې له یوه ځایه بل ځای ته مهاجر شو. د کور دکالیو په کیسه کې خو نه و، خو د کتابتون د چور او تالان له غمه یې له سترګو لمبې پورته کېدلې او همدا یې ویل: ((یاره پیرجانه افسوس چې دا کتابونه یې راځخه نه وای وړي)). د کتابونو غم لا نه و سوړ شوی چې د یوې درنې ګولۍ ګوزار هم ورته ور ورسېد؛ د توپ یوه ګولۍ یې څنګ ته ولګېــده او څو ټوټو یې د بدن ځینې برخې غلبېل کړې. له ناروغۍ لا پوره ښه شوی نه و، چې بېرته یې د لیکوالو په ټولنه کې خپلې دندې ته ځان ورســاوه. شپه او ورځ به همالته په ټولنه کې و. د لیکوالو انجمن یې هم کور و او هم د دندې ځای. څو میاشتې لا وتې نه وې چې کوم چا ورته کوم پنجشېری ولمساوه. تیاره ماښام و، ډیوه یې لا لګولې نه وه، چې د وره له ټک ټــک پرته دا شخص له خپلو نورو ملګرو سره یوځای په کوټه ور ننوت. خدای (ج) خبر هغه په کوم فکر کې ډوب و، چې یو ناڅاپــه یــې پــر دوی ســترګې ولګېدې. ده لا هغو ته د ناستې او ست هیله لرله چې یو ګوزار دده ترمخه داسې راورسېد، چې دده یو غوږ یې هم د څه وخت لپاره بې حسه کړ او دا یې ورته وویل چې: ((ما چرم کن استم، سبا تا یي وقت این اتاقه ایلــه می کنی، دیگر ده اینجا نبینم ات، ای اتاق را ما برای چرم کنی کار دارم)). څو ورځې د هغه په سترګو کې له اوښکو او په څېره کې یې له یوې سترې نهیلۍ پرته بل څه نه لیدل کېدل او داسې یو حالت ته په هیله و چې بیا په دې هېواد کې د یو ملي فکر د حکومت وزرې خپرې شي او د یو سوله ییز ژوند وړانګې هره خوا رڼا کړي. کال دوه لا وتي نه وو چــې د طالبــانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي غورځنګ پر کابل سپین بیرغونه ورپول. سهار د وخته، چې لا ډېر خلک د کابل پر فتحې خبر نه وو، زمونږ د کور ور یې ټک ټک کړ او په بېړني ډول یې وویل: ((پیرجانه راوځه، طالبانو کابل نیـولای او سـقاوي ختمه شوه)). هغه د یو سپین سباوون په هیله و، خو شاعر لکه چې ازلي بدمرغه وي. ننګیال بیا خپلې دندې ته لاړ، خو دا ځل دا دنده بل ډول وه؛ نوي نظام د لیکوالو د ټولنې پخواني تشکیل ته بدلون ورکړ، خو ننګیـال بیا هم په همدې تشکیل کې پاتې شو. دا تشکیل د دولت لوړ مقام تـه د منظورۍ لپاره ولېږل شو. تر هغه وخته چې د ننګیال د مقررۍ امر راته، په دې کې یوولس میاشتې تېرې شوې، خو په دې یوولسو میاشـتو کـې ننګیال هره ورځ د پخوا په څېر خپله دنده پرمخ وړله، یو ځل بیا یې شپې په همغه ټولنه کې شوې چې ده ته ترې د وتلو امر شوی و. ننګیال دنـده سرته رسوله خو بې معاشه او بې امتیازه. ګڼ شـمېر ځـوان لیکـوال او شاعران به ترې راتاو وو، خو یو وخت یې اقتصادي حالت دومره ویجاړ شو چې د چا خبره د پولۍ ټک ته کېناست. څو ځله یې دا خبره زما تر غـوږ تېره کړه: ((یاره پیرجانه د ماشومانو غمه مې که نه وای ما په نهـره هـم شپې سبا کولې، خو له کابله نه وتلم، کابل خو زما د دردونو، غمونو، برپاوو او ماتو کور دی، زه دا کله یوازې پرېږدم. خو افسوس چې د ماشومانو غم دی)). بیا به یې یو سوړ اسویلی وکېښ او یوه ترخه موسکا بـه یـې پـر شونډو تېره کړه. نور یې د دندې د ساتلو لپاره پیسې او مالي لګښت نـه درلود، چې دی پرې خپله دنده وساتي. لغمان ته راغی او بیا یې د پېښور مخه ونیوله. په پېښور کې هم تر ډېرو انتظارونو او کړاوونو وروسته ورته د بي بي سي د روزنیزې ډرامې د لیکوال په توګه دنـده وسـپارل شـوه. د کلدارې معاش مزه یې لا څکلې نه وه، چې د مرګ پرښتو یې روح پخپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزرونو کې د ابدیت پر لوري یووړ او بیا د بي بي سي راډیو له لارې داسې یو خبر خپور شو: ((په خواشینۍ سره مو خبر ترلاسه کړی چې د هېواد نامتو شاعر اسحق ننګیال نن په پېښور کې د ۴۲ کلونو په عمــر د زړه د درېدو له کبله په حق ورسېد)). ددې خبر په اورېدو سره د هېــواد ټولــو فرهنګیانو که په داخل کې وو او که په بهر کې داسې یو دردونکی ټکــان وخوړ، چې د ټولو زړونو ته یــې د غــم لمبــې ورســولې. دا د ننګیــال د سرګردانه ژوند په باب څو یادونې وې چې دلته یې لنډیز راوړل شو. سره له دې چې ننګیال د ژوند په اوږدو کې له ډول ډول کړاوونو سره مخامخ شوی، خو د تېرو شپږو کلونو کړاوونو هغه دومره ځــورولی او ټکلــی دی چې نور په هېڅ وخت کې هغه دومره روحي، رواني، سیاسي، اقتصادي او نور فشارونه نه دي زغملي. د یو لیکوال په اند: ((غوره ادبیات د اختناق په حالت کې رامنځته کېږي)) او شاعر یا لیکوال د اختناق په مقابل کې له ادبیاتو څخه د یو روحي او رواني غبرګون په توګه کار اخلي.

هر څومره چې دا فشار او اختناق پیاوړی وي، عکس العمل یــې هــم هماغسې وي. د ننګیال د تېرو شپږو کلونو شاعري د همــدغو ډول ډول ظلمونو او اختناق زېږنده ده، نو ځکه پکې سوز او درد دده تــر پخوانیــو شعرونو څه زیات دی.

د غم او درد په دې تېرو څو کلونو کې د ننګیال د شعر ښاپېرۍ لا پسې سینګار شوې ده. دده د فکري تګلوري لیکې او ستنې محکمې شوي او شاعر د شعر د پوخوالي، فکري ثبات او د بشپړو انســاني ارزښــتونو پــه پېژندنه او ځلونه کې بریالی شــوی دی. پــه حقیقــت کــې د ننګیــال د وروستیو کلونو شعرونه د هغه د ښکلې او اوچتې شاعرۍ رنګین او مانیز ګلابونه دي. (ښکاري ته) دده یو ښکلی عاطفي او انساني شعر دی چې ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۶۵ل کال د غبرګولي د میاشتې پر لومړۍ نېټه لیکلی دی. دې شعر نه یوازې په هېوادنۍ کچه زیات منښت پیداکړ او ډېر اغېز یې وشـــینده، بلکې د شمالي کوریا په هېواد کې د ځوانانو د یو نړیوال فیستوال په ترڅ کې چې د افغاني سندرغاړو له خوا د موسیقۍ په څپو کې په سندریزه بڼه ولوستل شو، نو د ټولو اورېدونکو او مینوالو د منښت وړ وګرځېـد او دې شعر هلته لومړی مقام وګټه، خو د ننګیال د شعري بهیر د پرمختګ پـه وجه د مړینې په نږدې وختونو کې هغه دا شعر ((پوره شعر)) نــه ګڼلــه او ویل یې چې د ((شعاریت)) نښې په کې لیدل کېږي. ننګیال د تېرو اوو اتو کلونو په موده کې ښه ډېر شعرونه ولیکل، خو د ځانګړو مجموعــو او یــا مجموعې د چاپ امکانات ورته برابر نــه شــول. لــه دې کبلــه د هغــه د وروستیو کلونو شاعري د شعر د زیاتو مینوالو او لوستونکو له لیده لــرې پاتې شوه. ځکه نو کله چې به کوم لیکــوال او یــا کــره کتــونکي دده د شاعرۍ په باب ناسم نظر ورکاوه، نو دی به ډېر په قهرېده او ویل به یــې: ((دی نو زما له اوسنۍ شاعرۍ څخه څه خبر دی هغه خو ټوله له ما سره په کتابچو کې پرته ده...)).

د ده یوه ستره هیله همدا وه چې د خپلو شعرونو ټولې مجموعې چاپ او په خپلو سترګو ووینې. د ننګیال په ژوند خو د هغه هیله پوره نه شوه، خو دادی د هغه تر مړینې وروسته، په جرمني کې د افغان فرهنګیــانو او فرهنګپالو په مالي مرسته د هغه دا ارمان پوره شو. ما چې کله د هغــه د ناچاپه شعري مجموعو د چاپ پر کار پیل وکړ، نو ننګیال مې یوه شپه په خوب کې ولید، خوله یې له خندا شنه وه او همداسې په خوشالۍ یې راته وویل: ((پیرجانه! زما مجموعې چاپېږي؟آ؟ بېشکه والله...)) ما ورته ویل هو ستا ټول شعرونه چاپېږي. په هغه شپه له خوبه راویښ شوم، تــر ســهاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوب رانغی، لاتین مې ولګاوه او د ننګیال په چورت کې لاړم- یو ځل مې د هغه ټولې خاطرې تر نظر تېرې شوې.

کله چې مې د هغه د شعرونو توري لوستل، نو په هر توري، هر شعر او د شعر په هره پاڼه کې راته د ننګیال تصویر تر سترګو سترګو کېده. زه ددې شعرونو تر پایه په دې پوه نه شوم، چې زه په کوم حالت کې یم، لکه یو څوک چې په خلا کې روان وي.

د ننګیال د وروستیو کلونو، فکري او عاطفي شخصیت کټ مټ د هغه د اوسنیو شعرونو له مانیزې او عاطفي خوا سره منطبق و. هره پاڼه کې ننګیال و، په هر توري کې ننګیال و، دا هغه ننګیال نه و چې د خپلې شاعرۍ په پیل کې او یا تر هغه وروسته د څو کلونو په شاعرۍ کې ځلېده. دلته یو بېل ننګیال و. هغه د خپلې مینې او عاطفي پر سپین آس سور او د ښاپېریو ښار ته روان و او لکه له هغه ځایه یې د خپل ستي او ټپي ولس د درملونې لپاره د ښکلاوو ټکورونه راوړل. ما هره شېبه له ننګیال سره خبرې کولې او دومره خبرې چې د هغه په ژوند به مې ورسره نه وې کړې او کېدی شي لوستونکي هم زما پر برخلیک اخته شي.

خو ددې سوچونو او فکرونو په منځ کې خوشاله په دې وم، چې د هغه د ټولو ناچاپه شعرونو غټ جونګ چاپېږي. کله چې دا مجموعه چاپ شوه، نو زه به یې د الینګار د ښکلې شاعرانه درې د بسرام په کلي کې د ننګیال پر قبر کېدم او مبارکي به ورته ورکړم. د هغه روح به څومره خوشاله شي او هغه ارمان چې دده پر ژوند پوره نه شو، وروسته تر مرګه به پوره شي. په همدې هیله مې د هغه شعري مجموعې چې په کور کې وې ترلاسه کړې. هغه یوه شعري مجموعه چې کاپي یې ده سره په کور کې وه انځور صاحب ته هم لېږلې وه، هغه هم ترلاسه شوه. دا شعرونه چې ما وکتل زما په نظر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کم ښکاره شول ځکه ننګیال چې به کوم شعر ولیکه نو د نورو شاعرانو په شان به یې خپلو ملګرو ته ضرور اوراوه.

حفیظ الله ګردش، صدیق الله بدر، نورمحمد لاهو او عبدالغفور لېوال ته مو د ننګیال صاحب د هغو شعرونو په باب چې په دې مجموعو کې نه وو او په ځینو اخبارونو کې په متفرقه ډول چاپ شوي وو، وویل موږ ټولو په اخبارونو او نورو خپرونو کې د ننګیال صاحب هغه شعرونه پیدا کړل چې په تیت و پرک ډول چاپ شوي وو او په دې مجموعو کې نه وو راغلي، بیا هم ماته د خپل اټکل له مخې دا شعرونه پوره نه برېښېدل. د کتاب د تورو لوستل بشپړېدو ته نږدې شوي وو، چې یوځل بیا په لغمان کې د ننګیال صاحب کور ته لاړم. د هغه مشر زوی (ارش) ته مې د ننګیال صاحب د یو داسې عکس یادونه وکړه، چې تراوسه په خپرونو کې چاپ شوی نه وي او هم مې ورته وویل چې د ننګیال صاحب کتابونه او پاڼې یو ځل بیا وګوري، ګوندې څه شعرونه یې ترلاسه شي. هغه ماته وویل: ((موږ څو ځله د خپل پلار کتابونه او یادښتونه واړول راواړول، څه چې وو هغه مو تاسو ته درکړل خو موږ به یوځل بیا هم ټول کور وګورو)). په پېښور کې د مجموعې کار د بشپړېدو په وروستیو شېبو کې و، چې د ننګیال صاحب زوی (ارش) پــه ډېرې بیړې له لغمان نه ځان راورساوه او د ننګیال د شــعرونو یــوه بلــه کتابچه یې هم راوړه. ما چې د ننګیال صاحب دا شعرونه وکتــل، دومــره خوشاله شوم چې د ټولو ستړیاوو بار مې یو ځل له اوږو لرې شو. بیا مې دا ټولې کتابچې له اخبارونو او خپرونو او په متفرقه ډول راټول شوي شعرونه سره پرتله کړې، تکراري شعرونه مې ترې لرې کړل، دغه راز مې دده لــه دوو چاپ شویو شعري مجموعو (هغه شــېبې هغــه کلونــه او څــاڅکي څاڅکي) څخه یو شمېر شعرونه ورسره یوځای کړل. اوس تر زیاته بریده

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دې باوري يم چې د ننګيال نور شعرونه به نه وي پــاتې. ده لــه خپــل ناوډلي (نامنظم) ژوند دود سره سره د خپلو شعرونو د ثبت انتظام ته ډېره پاملرنه کړې وه. له دې څخه دا څرګندېږي چې ننګيال تر خپــل ځــاني ژونده هم له شعر سره ډېره مينه درلوده، ځکه چې هغه د خپل ژونــد د ښېرازۍ مېړنی نه و، خو د ښکلې شعري شــتمنۍ څښــتن و. ده انځــور صاحب ته د يو ليک په ترڅ کې ليکلي وو: ((څو شعرونه مې له ((سپنتا)) سپين ږيري سره پاتې شول او له ماسره يې اوس کوم نقل نه شته، هغــه غوښتل څه پرې وليکي خو حالاتو وخت ورنه کړ، کــه چېــرې مــې بيــا وموندل نو در وبه يې لېږم)). له ((سپين ږيري)) څخه يې مقصد (ښاغلی سليمان لايق) دی چې ننګيال ورسره د شاعرۍ ښه ملګرتيا لرله. دا چې دا شعرونه به پياوړي شاعر سليمان لايق سره وي او که نه؟ زه خبر نه يم. د ننګيال صاحب د شعرونو د کتابچو او د شعرونو د نېټه ليک له تسلسل نه داسې ښکاري چې د ننګيال صاحب نور شعرونه به نه وي پاتې. دا ليک هغه انځور صاحب ته له کابل نه د ۱۳۷۱ل کال د زمري پر ۱۲ نېټه ليکلی و. تر هغه وروسته د څو کلونو په ترڅ کې هغه خپل شعرونه له سره په نويو کتابچو کې ليکلي وو او د هغو شعرونو بل نقل هم ورسره موجود و، چــې انځور صاحب ته يې لېږلي وو، نو کله چې انځور صاحب ته د لېږلو شعرونو نقل وروسته ترتيب شوی نو دغه راز به ښاغلي سليمان لايق ته ورکــړل شوي شعرونه هم بيا له سره په کتابچو کې ليکل شوي وي. بيا هــم کــه ښاغلي لايق سره دا شعرونه موجود وي او هغه ددې مجموعې له شعرونو سره پرتله کړي او کوم چې په دې مجموعه کې راغلي نــه وي، ترچــاپ وروسته د هغو د خوندي کولو هڅه وشي، نو دا به پښتو ادب ته يــو ډېــر ګټور کار وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ننگیال دا مجموعه (سیندونه هم مري) د هغه د (ښېرې په مالت کې، نه جام نه څادر، دا جل دا برسات، سیندونه هم مـري، ځینــې متفرقـه شعرونو او د چاپ شویو دوو مجموعو هغه شېبې هغه کلونه او څـاڅکي څاڅکي) له څو شعرونو څخه جوړه ده. ددې مجموعې چاپ د پښتو شعر په ځانگړي ډول ازاد شعر په برخه کې یوه ډېره پــه زړه پــورې، درنــه او ارزښتمنه ډالۍ ده. خو له دې درنې ډالۍ سره سره به مو دا ارمان تل پــه زړه کې پاتې وي چې: ((کاشکې ننگیال ژوندی وای چــې داســې نــورې ښکلې او ارزښتمنې ډالۍ یې خپلې ژبې ته وړاندې کړی وای)). ننگیال ته دعاگانې.

په مینه او درناوي

محمد اسمعیل یون

۱۳۷۷ل کال- لیندۍ

پېښور- پښتونخوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ((ځیرې ګرېوانه)) تر ((کوثر جامه)) د اوښکو او اسوېلیو مزل

تـــل مـــې لـــه ځانـــه دا پوښـــتنه کـــوم
طـــــواف بـــه کـــله لـــه وطـــنه کـــوم
زمـــــا کـعبـــه زمـــا جنـــت وطـــــن دی
لـمـونـــځ بـــه یـــې کـــله پـــه لمنـــه کـوم.

کله چې پر افغانستان دا تېر شلکلن ناورین خور شو او بیا یې بېل بېل بشپړتیایي پړاوونه ووهل، نو په هر پړاو کې د هېواد زیاته علمي پانګه تباه شوه، د ((مغزونو فرار)) پیل او د وخت په تېرېدو سره پـه هېـواد کـې یـو فرهنګي تشیال (خلا) رامنځتـه شــو. شاعران او لیکوال چې د ټولنې ذهني مخکښان دي، هېواد پرې سـور تنـور شو، زیات شمېر یې نورو هېوادونو تـه مهاجر شول.

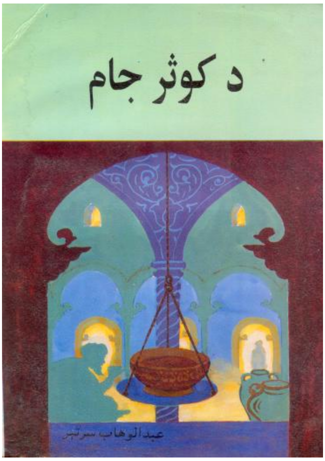

جرمني هم یو له هغو هېوادونو څخه دی، چې ګڼ شـمېر افغـان لیکوالو او شاعرانو ته یې پناه ورکړې ده. داسې اټکل کېده چـې دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان لیکوال به هم د وخت په تېرېدو سره د همغو ټولنو پــه ژونــد لوښي کې حل شي او خپل رنګ او اند به بایلي.

خو شاعران او لیکوال د غم پر ورځ پیدا وي، خدای پاک که له یوې خوا د ژوند د سختو ازمېښتونو په بټیو کې ازمویلي وي، نو له بلــې خوا یې پرې د مینې او عاطفې خوږ او نرم باران ورولی وي، زړونو کې یې د مینې خزانه او یوه بهانده چینه وي چې هېڅ وچېدا نه لري. بل ستر نعمت دا دی چې خدای(ج) شاعر د خپل ټاټوبي، ولس او هېواد له مینې سره داسې روږدی کړی وي، چې هر مهال او هر ځای کــې چې اوسي، د خپلې مینې لمنه یې نیولې وي. ځکه نو افغان لیکوال او شاعران که پردي وطن ته هم لاړل، خو پردي نه شول.

دوی اوس هم د ګلو په بستر کې پر لمبو ژوند تېروي، جسم یــې هلتــه خــو انــد او روح یــې دلتــه دی. اوس پــر هــره میاشــت د لویدیځمېشتو افغان لیکوالو، شاعرانو او فرهنګپالو له خوا په بېلابېلو برخو کې دومره علمي، ادبي او تاریخي کتابونه چاپېږي، چې په هېواد کې تر حکومتي سطحې څو ځله زیات دي. یوازې همدا جرمني به د بېلګې په توګه راوړو.

اوس په جرمني کې ګڼ شمېر افغان لیکوال او فرهنګپال د افغاني فرهنګ د خدمت لپاره هلې ځلې کوي. په جرمني کې ((د پښــتني فرهنګ د ودې او پراختیا)) ټولنه چې ښاغلی خلیل الرحمن رسولي، جمال الرحمن او ډاکټر خوشال روهي یې مخکښ هڅندویان دي، نور ګڼ شمېر لیکوال او فرهنګیان یې سره راټول کړي، ځینې مهم آثار یې چاپ کړي او چاپوي یې. ((د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه)) چې د هېواد تکړه لیکوال زرین انځور یې مشر دی- د شېرولي شېر،

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد محب، شېرین ګردیوال او نورو ګڼ شمېر لیکوالو هڅې یې سره یوځای کړي. مهم آثار یې چاپ کړي او چاپوي یــې. د ډاکتــر یحــی وردګ په مشرۍ ((د افغانستان معلوماتي مرکز)) د افغانستان په اړه افغانانو او نورو ته په زړه پورې معلوماتي آثار وړاندې کوي. ښــاغلی امام الدین ساپی په پېښور کې ((د پښتو څېړنو مرکز)) پرانیستی او هېواد ته د سترو فرهنګي خدمتونو جوګه دی. ښاغلی کبیر ستوري د خپلو سیاسي هڅو ترڅنګ یو لړ فرهنګي خدمتونه هم تــر ســره کړي او تر سره کوي یې. عبدالقادر ودان د کمپیوټري خدمتونو لــه لارې د هېواد ملي ژبه له تخنیک او علمي چارو سره غاړه غړۍ کړې. محمداجان یار، مبارز ځاپي او ځینو نورو لیکوالو د خپلــو او نــورو شعري مجموعو د چاپ له کبله خپله فرهنګي مینه په زبات رسولې. ښاغلی محمد اعظم عبیدي د ((اسمایي)) په شان د یــوې ښــکلې مجلې د چاپ له کبله خپله هېوادنۍ او فرهنګي مینه په ډاګه کړې. ښاغلي رمضان، اجمل روهي او نورو افغان ځوانانو په خپلو منډو ترړو له هېواد سره خپله مینه زبات کړې او داسې نورې ډېرې بېلګې چې دلته یې د ټولو راوړل د دې لیکنې اړتیا نه بولو.

ښاغلی عبدالوهاب سرتېر هم د دغه مهاجر فرهنګي بهیر یو بلبل دی. سرتېر په دې موده کې ګڼ شمېر شعرونه لیکلــي، چــې زیــات شمېر یې تر هېواده بهر په افغاني خپرونــو کــې خپــاره شــوي دي. ((څیرې ګرېوان)) د هغه د شعرونو لومړۍ ټولګه ده چې د همدې کال په پیل کې په پېښور کې چاپ شوه او دا دی د همدې کال په پای کې ((د کوثر جام)) په نوم د هغه د شعرونو دویمه ټولګه چاپېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرتېر يو رند، بې پروا، سرزوری او مستانه شاعر دی، هغه تــل د حالاتو پر وړاندې ودرېدلی او په خپل کلام کې يې هغه څه انځور کړي چې ده ليدلي، حس کړي او درک کړي دي، د وخت واکمــن ده تــه ګواښېدلي او دی د شعر په وسله سمبال هغو ته. ده له هرې شپې او هرې تيارې سره ډغره وهلې او دا يې له خپلې مينې سره لوړه کړې ده:

زما ډغرې چې له شپې سره دي وجه داده
ميـــــنې زما را اچولی دی قسم غاړه کې.

سرتېر په رښتيا هم يو سرتېری انسان دی، هغه د ژوند زياته موده له حالاتو سره مخالف پاتې شوی، هر وخت يې د يو مست لېوني په شان د زمانې ګرېوان نيولی او د نورو خلکو په څېر دومره هوښيار نه دی، چې پر هر وخت له وختونو سره غاړه غړی شي. هغه څوک چې سرتېر له نږدې نه پېژني، هغه ته څرګنده ده، چې دی يو سرغندوی انسان دی؛ د تنګو او سختو شرايطو پر وړاندې د بغاوت جذبــه يــې ډېره پياوړې ده. له همدې کبله خو بېلابېلو رنګونو بدل نه کړ او د هر زورواک او بې باک پر وړاندې د خپل مسووليت تر بريده ودرېد. ده په هېوادنۍ کچه د وخت هر ګوډاګی د خپل قلم په تېره ژبه وغنده او د هغه د منفي شخصيت څرنګوالی يې خلکو ته څرګند کړ؛ لــه تېــرو ګوډاګيو رانيولې تر دې دمه پورې:

يـــو د اخونـــد بـــل د چـــودري ګـــوډاګی
کـــه داســـې ونـــه کـــړي خـــو مـــري ګـــوډاګی
ربـــه پنـــاه ورکـــړه ملـــت تـــه زمـــوږ
مـــرض نيـــولی دی ســـاري ګـــوډاګی

(c) ketabton.com: The Digital Library

قـــــانون او ســــــوله پـــــه توپونـــــــو ولــــــي
غــــــواړي لــــــه زړه نــــا کــــــراري گـــــوډاگی
خالقــــه خدایـــــه تــــه خــــو وینـــــې دا ټـــول
زمـــــورږ خـــــو ســــترگې نــــه لـــري گـــــوډاگی
د ځـــــان او خپـــــل بـــــادار پـــــه گټـــــه بـــــولي
دا گــــــــډوډي او خودســــــــري گـــــــــوډاگی...

عبدالوهاب سرتېر د جگړې زیاته موده په خپل هېواد کې پـاتې شوی، د کرکې، کینې، اور، وینو او ټولو ناخوالو ټپونه یې هم لیدلي او هم حس کړي، نو ځکه خو د جگړې د اورنیو شېبو د پای ته رسېدو هیله من دی. هغه مینه او عاطفه د انسان د ذهني سترړیا د له منځه وړو یوه اساسي وسیله او دمه ځای گڼي. د مینې غېږه داسې یو لامل گڼي، چې په هغه سره د بشر د ژوند دوا تضمینېږي، ډېـرې روانــې غوټې پرې اوارېږي او بیا په دې مینه کې ژوند کول او پر هغې کړېدل یو خوند او لذت گڼي:

ســــــاقي جــــام را جــــام د مینـــــې
کــــــړه نظـــــر او پـــــام د مینـــــې
چــــې ترلـــــی پــــورې ژونـــــد دی
دی لازم دوام د مینـــــــــــــــــــــې
ســــــاقي بیـــــا ســــرتېر اخیســـــتی
نـــــن لــــه تــــا الهــــام د مینـــې...

×××

(c) ketabton.com: The Digital Library

يمــــه لېـــوال مصــــيرانه د مينـــــې
زړه چـــې زمــا دی خزانـــه د مينـــې
لـــه محتســـبه ګيلـــه نـــه ده پكـــار
چـــې شـــوه دښـــمنه زمانـــه د مينـــې
كړاو په مينه كې پـــه خپلـــه كيـــف دی
پـــه اور چـــې ســـوزي پروانـــه د مينـــې
په چا به ښـــه پـــه چـــا بـــه بـــده لګـــي
خـــو ماســـُر كـــړې ترانـــه د مينـــې
له مـــا ســـرتېر ســـره يـــو زړه دی مـــنم
چـــې لـــه پخـــوا دی نذارنـــه د مينـــې.

سرتېر پر ۱۹۹۳م کال د هېواد له غېږې لرې؛ جرمني ته مساپر شو، دغه پرديس ژوند له هېواد او خپلو خلكو سره د هغه د مينې سوز او ولوله لا پسې زيات كړل. ده په همدې څو كلونو كـــې زيـــات شـــمېر شعرونه او نظمونه وليكل، چې زياته برخه يې د هېواد او ولس مينې او درد نيولې ده. په دې ټولګه (د كوثر جام) كې داســـې شـــعرونه او نظمونه راغلي چې له خپل ولس او هېواد سره د شاعر رښتينې، بې تكلفه سپېڅلې او رښه مينه په ډاګه څرګندوي. هغه هېڅ شي هـــم، دومره ځورولی نه دی لكه له خپل هېواد څخه لرېوالي. كله كله ځينو ته داسې فكر پيدا كېږي ((چې څه دوی خو ښه دي، ځانونه يې د اور او وينو له څپو څخه ايستلي او د ګلونو ديار ته يې پناه ور وړې ده))، خو په حقيقت كې ډېر كم خلك پوهېږي، چې شاعر او ليكوال دننه پر زړه داغلی وي؛ كه په ظاهره هر څومره روغ رمټ ښكاري، خو زړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او روح یې تکلی وي. سرتېر هم له همدغو پر زړه داغلو شاعرانو څخه دی، چې یوه شېبه یې هم خپل هېواد له یاده وتلی نه دی. هغه وايي: ما چې په المان کې څه ګټلي هغه یوازې همدا یو څو شعرونه دي او بس:

دا یو څو ساده شعرونه یې حاصل دي
ما سرتېر چې په المان کې ګټه کړې

هغه پر اروپا مین نه دی، خو مجبوریت او قسمت پسې اخیستی، دی د خپل وطن اغزي د نورو په ګلانو نه بدلوي:

ســـــرتېــــــر مــــــین په اروپا نه یمه
څو ورځې ژوند مې په قسمت دلته دی

×××

خلکو زما یې له المان سره څه
سرتېر وطن لرم افغان یم ځمه

×××

زما د خپل وطن اغزي ښکلي دي
د جرمني او د فرنګ له ګــــــلو

×××

وطنه ډېر هره خوا وګرځېدم
بله خوږه نه وه له تا نه غېږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې درد سره کله کله بیا یو بل داسې درد هم مل شي، چې په زوره دې یو څوک مجبوروي، چې ولولې دې راوپارېږي او غبرگـون وښیي، دا درد د ملي ژبې او هېواد گډ درد دی:

مخاطـب چـې پـــه پښــتو ژبـــه غلــیم کـــړم
اورېـــــدو د خـــــپلې ژبـــــې مــې حلــیم کـــړم
خـــــپل وطــن زمــا د میـــــنې مـــــدرسه ده
زه ســــــرتېر پـــــکې ســبق وایــم تعلــیم کــړم.

((د کوثر جام)) شعري ټولگه کې داسې نــور ښــکلي غزلونــه او نظمونه شته چې لوستونکي به یې په خوند ولولي. شاعر د خپل اند مرغلره د تخیل په وزرونو وړې، ((د کوثر په جام)) کې یې غوټه کړې، پرېوللې یې ده او بیا یې د الفاظو جامه ور اغوستې، ده هغه څه په دې جام کې میندلي، لیدلي او نور یې لا هم په لټه کې دی، چې ده ته د یوې ښکلې محبوبې حیثیت لري او نور څوک پرې نه پوهېږي.

خلــــک پـــه دې حقـــــیقت پـــوه نـــه دي لا
کــــــوم چـــــې لـــــټه د دلـــــبر پــه جــام کــې
د لــــــوړو څـــــوکو او اســــــمان پـــــه لــــوري
کـــــومـــه الـــوزم ســـفر پـــــه جــــام کــــــې

نـــــړۍ او ژونـــــد چــــې دواړه ښـــــکلي گـــــوري
ســــرتېر لمبلـــــي د کـــــوثر پـــــه جـــام کـــې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څنګه چې دمخه مو وویل، سرتېر داسې یو انسان دی چې د حالاتو او واکمنو هېڅ ډول پروا یې نه ده کړې، د بغاوت او بې پروایۍ یو ځانګړی ژوند لوښی او ژوند دود لري او د اوډلي (منظم) ژوند ډېر جوګه نه دی، همداسې یې په شاعرۍ کې هم د ځینو کره کتونکو د شعري حدودو او پولو پروا ساتلې نه ده. هغه له ۳۶ کلونو راهیســې شعرونه لیکي او د دې مودې په شاعرۍ کې هم د خپل زړه پــر لاره تللی دی. زه چې دا لیکنه کوم، نو ټول عمر مې ۳۱ کلونو ته رسېږي، یانې د سرتېر شاعري زما له عمر څخه ۵ کاله مشره ده. زه نه غواړم د هغه د شاعرۍ د جولیز اړخ څه شننه وکړم او یا هم پرې نیوکه! خو دومره وایم کېدی شي لکه څنګه چې په سیاسي او ټولنیزه برخه کې د سرتېر، حالاتو او د وخت د واکمنو ترمنځ د نظر اختلاف و، دغسې دده د شعرونو پر جولیز اړخ د ځینو کره کتونکو له خوا نیوکې وشي. خو څنګه چې سرتېر په خپله یو بې تکلفه انسان دی او له هر ډول تصنع او ځان ښودنې څخه لرې دی، همداسې یې شعرونه او نظمونه هم بې تکلفه دي.

د ده کلام ساده، روان او ټولو ته د پوهېدو وړ دی، هر څوک یې په لومړي ځل لوستلو او اورېدلو پر مانا پوهېږي، په ځانګړي ډول هغه وخت چې سرتېر صاحب یې په خپله اوروي. د ده د کلام مانا په آني ډول د لوستونکي ذهن ته پرېوزي او ژر ترې خوند اخیستلای شي.

ځینې شعر پوهان فکر کوي، هغه شعرونه چې مانیز بار یې درونډ او یا څرګند وي، هغې ونې ته ورته دي چې ژر رسېږي، ژر مېوه کوي، خو ژر بېرته له منځه ځي. مانا دا چې ونه دومره مېوه نیسي، چې یا د هغې شاخونه ماتوي او یا یې ژر زړوي، خو هغه شعرونه چې د مانا له

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزن سره يې د لباس يانې الفاظو ظرفيت، ښکلا او قوت برابر وي هغه ونې ته ورته دي چې د خپل ځواک په اندازه مېوه نيسي او ډېر عمر کوي. هر کله چې پر الفاظو باندې مانيز بار زيات شي، نو د مانا هغه برخه چې بايد پټه او په پرده کې وساتل شي، د الفاظو د لباس له يوې څنډې څخه ځان څرګندوي، همدغه ځای کې تر ((شعريته)) د ((شعاريت)) تله درنېږي.

د سرتېر صاحب په يو شمېر غزلونو کې د شعر شعريت ته ښه پاملرنه شوې، د شعر د هنري اړخ او مانا تول يې برابر دی لکه دا غزل:

تورې مې لړې د خپګان ګرځي په غرونو د زړه
لکه باران مې را اورېږي په داغونو د زړه
د مايوسۍ د ماتو اوښکو له کاروانه سره
اوړي مې خاورې په ناکامو ارمانونو د زړه
يو څو بې وسه اسوېلي به مې خواخوږي کړي خپل
که مې خبر چېرته ياران شول په رازونو د زړه...

خو په ځينو نورو نظمونو کې بيا د مانا بار يو څه دروند شوی دی، خبره نېغ په نېغه او ډانګ پېيلي ډول بيان شوې ده. زه خپلې خبرې نور نه اوږدوم او د سرتېر صاحب د ((وړانګې)) په نوم د يو غزل په څو بيتونو خپلې خبرې پای ته رسوم.

د لمر له سترګو راورېږي وړانګې
د شپې رګو کې چې بهېږي وړانګې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکـــــه چـــې پـــــای د انتظـــــار وي زمــــوږ
لمـــــر غزونـــــې کـــــړي ويښـــــېږي وړانگـــــې
پـــــه مـــــوږ کـــــې گـــــوري تلوســـــه د مينـــــې
چـــــې مـــــو څېـــــرو تـــــه هوســـــېږي وړانگـــــې
زمـــــا ســـــرتېر تـــــورتم لوټلـــــو خلکـــــو
پـــــه تاســـــو ټولـــــو مـــــې لـــــوربږي وړانگـــــې...

دا هم درانه لوستونکي او دا هم د کوثر جام.

په مینه او درناوي

محمد اسمعیل یون

۱۳۷۷-۱۱-۲۰

پېښور- پښتونخوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د واقعیتونو یوه هنداره

دا خبره رښتیا ده چې تر جګړې وروسته له جنایاتو نه پرده پورته کېږي، په افغانستان کې د شوروي د ټولو ځواکونو د لوی پوځي سلاکار ستر جنرال الکساندر مایوروف دا اثر (په افغانستان کې رښتیا څه تېرېدل؟) هم د افغان او روس د جګړې د واقعیتونو، رښتیاوو، دردوونکو او زړه بوږنوونکو پېښو یوه هنداره ده.

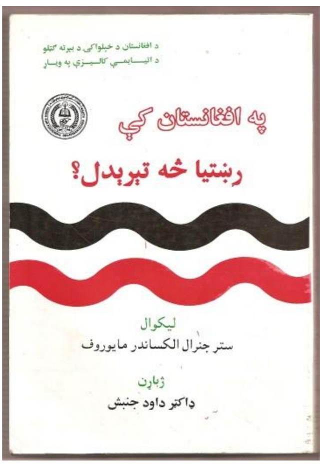

په دې اثر کې دا خبره څرګندېږي، چې څنګه یوه لوی لښکر په ډېر غرور، تکبر او ښکېلاکګر اند سره زموږ پر هېواد یرغل وکړ او بیا دومره نتلې، کمزوری او ذلیل شو، چې د خپل ځان د راټولولو وس یې هم پیدا نه کړ. مایوروف د ځینو نورو روسي لیکوالو خلاف په دې اثر کې پر افغانستان، د شوروي یرغل له بنسټیزو موخو پرده پورته کوي او هم د هغو روس پلوه افغان چارواکو او سیاسي شخصیتونو څېرې بربنډوي چې له شورویانو سره یو ځای یې د خپل هېواد په ورانۍ، ویجاړۍ او عامه وژنه کې برخه اخیستې ده.

شوروي ځواکونو څه غوښتل؟ د څه لپاره راغلل؟ څه یې وکړل؟ او څه پرې وشول؟ دې ټولو پوښتنو ته په دې کتاب کې ځواب ویل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوال اعتراف کوي، چې د شوروي یرغل موخه دا وه چې افغانستان د شوروي اتحاد شپاړلسم جمهوریت کړي او روسان د هند سمندر گرمو اوبو ته ځان ورورسوي، خو د افغانانو سپېڅلي جهاد او ملي مبارزې دا هر څه په سیند لاهو کړل. لیکوال د جگړې پایله داسې ارزوي: ((د افغانستان جگړه د شوروي اتحاد له خوا ترسره شوې وروستۍ جگړه ده. دا له هغو وروستیو ځان وژونکو ماینو څخه یوه را وختله چې یو لوی دولت پرې والوت او درې وړې شو...))

په ټولیز ډول دا کتاب د شوروي یرغل او دهغه پر وړاندې د افغانانو د مبارزې د څرنگوالي او څومره والي په باب د لومړي لاس اسنادو یوه غوره سرچینه گڼل کېدی شي.

ژباړن ته یې د نورو زیاتو بریو هیله کوو.

په فرهرهنگي مینه

محمد اسمعیل یون

۱۳۷۸ل کال پېښور، پښتونخوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لویدیځمېشتي فرهنګي بهیر یو ((یار))

د هېواد احصایې د مرکزي ادارې د یوې شمېرنې له مخې په تېرو دوو لسیزو کې د افغانستان په دولتي ادارو کې تر (۵۰) زرو تنو څخه زیـاتو

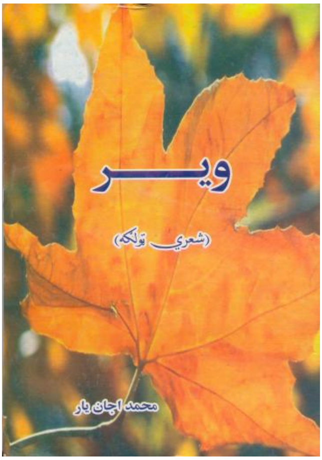

هغو کسانو کار کړی چې تــر ځوارلســم ټولګي څخه یې لوړې زده کړې ترســره کړې وې. خو د همــدې دوو لســیزو پــه بهیر کې د ډول ډول سیاسي سیلابونو او رنګارنګ غمیزو له امله تر هېواد دننــه کدریزه اډانه دړې وړې او وپاشل شوه.

د بېلابېلو فني، پوهنیزو او فرهنګــي څانګو کدرونه، کارپوهان او متخصصین هېواد پرېښــودلو تــه اړ او پــه بېلابېلــو هېوادونو کې مېشته شول. داسې انګېرل کېدله او اټکېدله چې دا ټول کدرونه او د هغوی بل پښت به د همغو اســتوګنو ټولنــو پــه انــدود او ژوندود کې رنګ شي، خپله ملي او هېوادنۍ ځانګړنه به وبایلي، د بــې هویتۍ په دریاب کې به ډوب شي او بیا به خپل هېواد ته مخ هم راونه ګرځوي. د دې ډول بهر مېشتو افغانانو دویم او په تېره بیا درېیم پښت په باب دا پورتنۍ اندېښنه او انګېرنه کېدی شي، عملي شــي، خــو د اوسني پښت په باب دا اټکل او انګېرنه درست ونه ختل. اکثره افغانان په تېره بیا لیکوال، فرهنګیان، فرهنګپال او په یوه نومونه د پــوهې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

قلم خاوندان له یوې لړې دمې او ساه ایستو وروسته یو ځل بیا د خپل هېواد په مینه رامات شول. سره له دې چې دوی له فزیکي پلوه له خپل هېواده لرې دي، خو له اروایي او ذهني پلوه یې ځان له خپل هېـواد او خلکو څخه لرې کړی نه دی. تر یوې ټاکلې وقفې (ځنډ) وروسته دوی یو ځل بیا مینه، تخیل، ولوله او ملي اند سره یوځای کړل او د فرهنګي مبارزې ډګر یې تود کړ. اوس به هېڅ داسې اوونۍ او ان ورځ نه وي چې د هېواد په ملي ژبه یوه خپرونه یا کتاب چاپ نه شي. نننـی فرهنګـي بهیر په تېره بیا خپرنۍ برخه چې په کوم ګړندي ډول روان دي، دا زموږ په تېر فرهنګي او خپرنیز تاریخ کې ساری نه لري.

ښاغلی محمداجان ((یار)) هم د همدغه بهر مېشـتي فرهنګـي او خپرنیز بهیر یو هڅاند غړی او یار دی چې تراوسه یې په خپـل مـټ د خپل اند و اند (فکر او خیال) درې ثمرې (کوکارې) شعري ټولګه، (سره ډولۍ) د لنډو کیسو مجموعه او (د کونړ تـاترې) څېړنیـز اثـر زمــوږ رنځېدلې افغاني ټولنې ته ډالۍ کړي او دا دی (ویر) یې د شعرونو دویمه ټولګه ده چې د ادب مینوالو ته یې وړاندې کوي. دا چې د (یار) برخلیک له (کوکارو) او (ویر) سره تړلی دا څه ناڅاپي خبره نـه ده، بلکـې دا د هغې شلکلنې غمیزې زېږنده او پایله ده چې زموږ ټوله ټولنه کړوي، پر اور یې اړوي را اړوي او دادی اوس یې لا عمر درېیمې لسیزې تـه هــم اوړدېږي.

شاعر د ټولنې د یو ذهني ساتندوی او پالندوی په توګه کله چـې د خپلې ټولنې جنازه په خپلو سترګو ویني او مړی یې دده پر وړانــدې پروت وي، نو پرته له چغو، کوکارو او ویرونو نور څه کولای شي؟ خپلــه خو شاعر له ویر، فریاد او چغو پرته څه نه شي کولای، خو دده چغـې ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

فریادونه او کوکارې بیا کرار کرار مړو اروااوو او ویدو ذهنونــو تــه ســاه ورکوي او له خوبه یې راویښوي.

د همدغې تودوخې په پایله کې د ټولنې غړي خوځون ته چمتو کېږي بیا ټولنه حرکت کوي او خپل ژوند خوندي کوي. یار صاحب هم د خپلې ټولنې د هغه سوي لوي بلبل په شان دی چې بڼ او چمن یې چــا تــرې تروړلای، مروړلای او سېزلای دی او دی یې ترې فراري کړی دی. سره له دې چې دی ډېرو ښو چمنونو او ښونو ته تللی، خو پردیو ګلونو ته یــې تېږې نه راځي، ځکه چې د ده د روحي او جسمي ژونــد تــرمنځ واټــن رامنځته شوی دی. د هغه په روح کې خپل طبیعت او طبیعــي منظــرو داسې غزونې کړي چې د چا مصنوعي ښکلا او لاس جوړي چمنونه یې ذهن نه شي خړوبولای. څوک چې د یار صاحب دا شعري ټولګه ولولي نو له یو داسې کونړي پښتون افغان سره به مخامخ شي، چې اوس هم د کونړ په (وټه پور) کې مېشته دی او د کونړ په غرو رغونو کــې ګرځــي راګرځي.

ده په خپل کلام کې له هېڅ ډول تکلف او تصنع څخه کــار نــه دی اخیستی، بلکې څه یې چې زړه غوښتي هغه یې په ســاده او صــمیمي ډول مطرح کړي دي. صمیمیت او ساده ګي د کلام د ښکلا یوه برخه ده، که په ظرافت سره وپېیل شي نو کلام به ډېر ښکلی کړي.

یار صاحب د یو رښتیني انسان په توګه ځان د تکلف او تصــنع پــه زولنو نه دی تړلی، بلکې خپله خبره او موخه یې نېغه بیــان کــړې ده. ساده بیان سره له دې چې د یو شمېر کره کتونکو نه خوښېږي، هغوی یې د کلام هنري جوهر ته زیان رسوونکی بولي او وایي چــې د هنــري کلام عمر را لنډوي، خو د ساده کلام ګټه داده چې د عــام و خــاص د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهې ور وي، په سملاسي ډول د لوستونکي او اورېدونکي مانیزه او ښکلاییزه تنده خړوبوي او هغوی یې د مانیزې مرغلرې د پیدا کولو لپاره فکري هڅې او پلټنې ته نه اړ وزي، د یار صاحب کلام په ساده رنګ کې یو ښکلی ارمان رانغښتی، د ده د کلام مرکزي ټکی هېواد پالنه، ملت پالنه او له هغو سره مینه ده. که ده ژړلي نو هم د همدغه ارمان لپاره یې ژړلي او که کله خندېدلی هم دی، نو هم د همدغې هیلې ځلا خندولی دی. هغه څوک چې د یار صاحب له دې ملي او هېوادني ارمان سره ګډ درد ولري، نو هغه دده له کلام څخه ډېر خوند اخیستلای شي.

سندرې په ژړا شوې چې سازونه لېوني شول
مطرب شو لاس تر زنې چې تارونه لېوني شول
دا ډېره موده چوپ دي په دې کلي کې سازونه
ټپې شولې سرسامې مجلسونه لېوني شول
کړې وړې ځوانی تر خاورو لاندې شولې غلې
خالونه ځوانیمرګ شول وربلونه لېوني شول...

یار صاحب د هغې اوږدې غمیزې انځور باسي، چې زموږ ټول ولس یې نهیلی کړی، خو چاته یې لا تراوسه د خلاصون څرک نه لګي.

د زلفو توري شپې اخیستی یم سبا نه راځي
توره تیاره ده پر وطن باندې رڼا نه راځي
لاړې سرې شوې دي چلېږي پرې تل سرې جنازې
ساندو وچ کړي ستوني، هېچاته خندا نه راځي
وینو کې وزېږېده لوی شو او تباه شو نسل

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحـــم پـــر دې غريـــب ولـــس بانـــدې د چـــا نـــه راځـــي
وطن تالا شو خيـــر کـــړې (يـــاره) نـــور بـــه کېـــږي لا څـــه
پـــر ســـيند لاهـــو شـــولو عـــزت چاتـــه حيـــا نـــه راځـــي.

کله چې پر شاعر د ژوند د ارمانونو د پوره کولو ټولې لارې بندې شي، نو يوازينۍ لاره چې پاتې کېږي، هغه الهي ځواک تــه پنــاه وروړل دي. شاعر هم خپل وروستی دمه ځای او تمځای همدغه الهي دربار ګڼلی او د خپل هېواد د ښېرازۍ، ښکلا او سوکالۍ هيله ورڅخه لري:

ای د ټولـــو ربـــه دا وطـــن راتـــه بيـــا ښـــکلی کـــړه
لمـــر د نـــوي ژونـــد زمـــوږ اســـمان کـــې راختلـــی کـــړه
لړه شـــان موســـکا خـــو هـــم زمـــوږ پـــر شـــونډو راولـــه
هغـــه د پښـــتون شـــان او شـــوکت راتـــه ښـــاغلی کـــړه
يو ځـــل خـــو زمـــوږه دغـــه ســـتر ارمـــان ترســـره کـــړه
دا کنډوالـــه ملـــک راتـــه ناڅاپـــه غوړېـــدلی کـــړه
تللـــې غرڅنـــۍ درســـره غرونـــو تـــه بيـــا راولـــه
هـــر غـــدار زمـــوږه پـــه نـــړۍ کـــې شـــرمېدلی کـــړه
تـــول پـــه خنـــدا راولـــه چـــې مينـــه محبـــت وکـــړي
بس دی هر غماز د (يار) له کلـــي نـــه نـــور غلـــی کـــړه.

يار صاحب سره له دې چې د پښتو ادب د اوسني پېر د نورو شاعرانو په شان حالاتو سخت ځپلی او اسکيرلی دی او دې دردونې او ځپنې له (کوکارو) نه تر (ويره) رارسولی، خو د دې وير له څپاندو څپو سره سره بيا هم د زړه په تل کې يوه پټه شان مثبته هيله لري او په دې اميد دی چې تيارې به لاړې شي او زموږ پر مالت به بيا سحر وځلېږي، د شـــاعر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه لوړ او پټ ارمان د سړي په ذهن او زړه کې د راتلــونکي ســوکالۍ هیلې راټوکوي او پر ژوند مو باوري کوي.

زمـــوږه پـــر مالـــت بـــه بیـــا ســـحر راوخیـــږي
ســـپوږمۍ بـــه پـــر کنـــډو لـــوړ مـــازیګر راوخیـــږي
منګیـــه دا زمـــا تنـــده خـــو ســـتا پـــه زړه کـــې لامبـــي
کتـــار بـــه هـــم د پېغلـــو پـــه ګـــودر راوخیـــږي
دا تللـــې قـــافلې بـــه بیـــا وطـــن تـــه راســـتنې شـــي
د دې وربېځـــو تـــورتم کـــې بـــه لمـــر راوخیـــږي
خندا بـه د هـر چـا پـر وچـو شـونډو راخـوره شـي
ګلونـــه بـــه پـــه دښـــتو ســـمه او غـــر راوخیـــږي
په شوخو شانو ســترګو کـې بـه مـاتې تلوســې شــي
د (یـار) زخمـی سـینې نـه بـه خنجـر راوخیـږي.

زه د یار صاحب په پورتني هیله من شعر پورې خپلې هیلې تړم، پـه داسې حال کې چې دده په (ویر) کې ځان شریک ګڼم، کلام ته یې لـه مثبت لید لوري ګورم او د هر ډول کره کتنې غشي پرې نه را وروم، دا هم د یار صاحب نوې شعري ټولګه او دا هم تاسې درانه لوستونکي.

په ډېره زیاته فرهنګي مینه
محمد اسمعیل یون
پېښور-پښتونخوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اروا پوهنې ښوونځي

د پوهنیزو اثارو خپرول، د یوې ژبې او ملت د ودې او پرمختګ لپاره ډېر مهم دي. هغه وخت چې پر کابل پوهنتون د جګړې ناتار نه و خور شوی، نو ګڼ شمېر درسي او مرستندوی درسي کتابونه، مجلې او نور پوهنیز کتابونه یې خپرول. دغو اثارو پر خپل وخت د پوهنتون د محصلینو درسي ستونزې خروبولې او د استادانو د پوهنیزو تجربو او معلوماتو په زیاتون کې یې کارنده رول درلود. د جګړې له

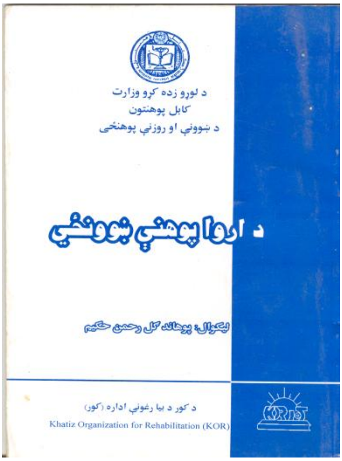

کبله د کتابونو او پوهنیزو اثارو خپرول پر ټپه ودرېدل. د پوهاند صاحب ګل رحمن حکیم دا علمي اثر هم لږ تر لږه د اتو کلونو په بهیر کې د چاپ جوګه نه شو.

دا اثر چې د اراواپوهنې بېلابېل ښوونځي راپېژني او پر یو شمېر نورو، ارواییي مسایلو بحث کوي، د کابل پوهنتون په ښوونې او روزنې پوهنځي کې د یو درسي کتاب په بڼه تدریسېده، چاپ یې د نوموړي پوهنځي محصلینو ته خورا مهم و. د دغې اړتیا له کبله ما له پوهاند صاحب ګل رحمن حکیم سره د دغه اثر د چاپ په باب خبرې وکړې. استاد د دې کتاب یوه لاسکښلې نسخه ماته راکړه. ما د هېواد ځوان لیکوال او

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر ښاغلي صدیق الله بدر ته د خطاطۍ لپاره ورکړه. بدر صاحب پــه ډېره مینه په وړیا ډول دا کتاب خطاطي کړ. د چاپ لپاره مې د هېواد له ډېر تکړه لیکوال او روغتیا پال ښاغلي ډاکتر محمد فرید بزګر څخه چې د علمي کتابونو له خپرولو سره ډېره زیاته مینه لري او تراوسه یې پخپله هم ګڼ شمېر طبي، ادبي او نور پوهنیز کتابونه چاپ کــړي دي، هیلــه وکړه، ښاغلي ډاکتر فرید بزګر زموږ هیله پوره کړه او دا پوهنیز کتاب یې پخپل لګښت چاپ کړ.

زه د کابل پوهنتون د ښوونې او روزنې پوهنځي محصلینو او پوهاند صاحب ګل رحمن حکیم ته د دغه کتاب د چاپ له امله مبارکي وایم او له ښاغلي صدیق الله بدر او ګران ډاکتر فرید بزګر څخه ډېره مننه کوم چې دا کتاب یې د چاپ جوګه کړ.

په مینه او درناوي

د پوهنیزو او ادبي کتابونو د خپراوي او د هېواد د فرهنګي بډاینې لېوال

پوهنیار محمد اسمعیل یون

۱۳۷۸- لړم- ۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

گام پر گام له خوشال سره

لوی څښتن تعالی (ج) دوه لوی ستر نعموتونه پر پښــتو ژبــه او ادب لورولي دي؛ يو پښتو لنډۍ دي، چې د هر ډول اند اوانځور د وړانــدې کولو او جوړولو ځواک لري اود نړۍ هېڅ شعر ورسره د پرتلنې او مقابلې وړتيا نــه لري؛ که دنړۍ د هرې ژبې شعري جولــه له پښتو لنډۍ سره وتلل شي، د لنډۍ د جــذابيت ځــواک، د افــادې قــوت او د انځورونې رنگينې به ترې درنه شي. دويم نعمت خوشال بابا دی چې لوی څښــتن پښتو ژبې او پښتو ادب ته په نصيب کړی دی. لوی خان د پوهې او هنر داســې يــو

کان دی، چې د اند او هنر له غميو ډک دی. په نــړۍ کــې گــڼ شــمېر ليکوال او شاعران تېر شوي، چې سيمه ييزې او ژبنۍ پولې يې ړنگــې کړي، نړيوال شهرت او د انسانيت ستر مقام ته رســېدلي دي، خــو د خوشال لوړتيا يوازې د شاعر او ليکوال تر بريده نه ده. لوی خــان د ذهني ځواک يوه برخه شاعرۍ ته ځانگړې شوې ده او نوره يې د ژوند نورو برخو ته.

ويکتور هوگو او بلزاک د فرانسې لوی ليکوال وو، خو يوازې ليکوال وو، نه قومي مشران وو، نه سياستوال او نه جرنيلان. شکسپير د نړۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نامتو لیکوال و، خو یوازې لیکوال اوبس، پوشکین د روسیې او نـړۍ نامتو شاعر تېر شوی، شخصیت یې یوازې د همدې شاعرۍ په شا او خوا کې مطرح کېږي، خو زموږ د پښتنو خان بیا داسې نــه دی، خـان نــه یوازې شاعر او لیکوال و، بلکې ټولنپوه و، ژبپوه و، رنځپوه و، ارواپوه و، جګــړن و، صــوفي و، فلســفي و، ښــکاري و، نقــاد و، ګرځنــدوی و، سیاستپوه او سیاستوال و، روزنپوه و، ملتپال او ملت رغاند و، تاریخپوه و، خو ((څه نه وو، چې نه و)) د خان ذهني ځواک هم پر همدغو خواو وېشل شوی و، کله چې سړی د بابا هر اثر لولي نو فکر کوي، چې ده به په بله برخه کې څه نه وي لیکلي. د ساري په توګه کلــه چــې ســړی (دستارنامه) لولي، نو فکر کوي چې خان یو سیاستپوه دی، کله چــې (طب نامه) لولي یو رنځپوه او طبیب خوشال مو تر سترګو کېږي او کله چې (بازنامه) لولي نو فکر کوي چې خوشال له ښکار پرته بل هېڅ کار نه دی کړی، لکه چې خپله وایي: ((که د ښکار په چارو اخته نه وای، نو د دنیا هومره علمونه به زما وو)) کله چې د یو شخص ذهني ځواک تــر شلو نه پر زیاتو بېلابېلو ډګرونو ووېشل شي او بیا په هره برخه کې د یوه غوره نظر او مقام خاوند وي، سړي ته پته لګي چې ددې شخص ټولیز ذهني ځواک څومره دی. نو که موږ هم د لوی خان په باب قضــاوت کوو او یا یې له چا سره پرتله کوو، نو د خان ټوله ذهني قوه باید په پام کې ونیسو. یو ایراني لیکوال او کره کتونکی دې ټکي ته متوجه شوی او ددې حقیقت جام یې پر سر را اړولای دی. دا لیکوال وایي: ((فردوسي چې په حماسي، سعدي چې په عرفاني او حافظ چې په غنایي برخه کې سره یو ځای شي، نو یو خوشال خټک ځنې جوړېږي.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوړتې انګرېز د خوشال بابا د اثارو شمېر ۲۵۰ ټوکه (عنوانه) ښودلی دی. کله چې څوک د خوشال بابا ذهني شتمنۍ ته ګوري، نو ددې آثارو پر شمېر پوره باوري کېږي. له نن څخه اټکل درې نیم سوه کاله او ان تر هغه را وروسته به د نړۍ په یوه هېواد کې هم داسې کومه بېلګه پیدا نه شي، چې د ورځني ژوند له سختو بوختیاوو سره سره یې د ژوند په بېلابېلو ډګرونو کې د څومره والي او څرنګوالي له پلوه دومره اثار لیکلي وي.

د خان نبوغ او د ذهني شتمنۍ رنګارنګي له دې څخه هم څرګندېږي، چې د ده د اند و ژوند په باب تر اوسه پورې افغاني او بهرنیو لیکوالو تر یو زر عنوانه پورې بېلابېلې لیکنې کړي، خو بیا هم د خان د هنر په دریاب کې داسې مرغلرې پاتې چې د ډېرو نظر لا ورته نه دی رسېدلای، نو ځکه خو لا د خان اند وژوند او هنري نړۍ نورې څېړنې او پلټنې ته اړتیا لري.

استاد محمد اصف صمیم هغه افغان لیکوال دی، چې هم خوشالپوه دی، هم خوشال مین ، ډېر کلونه کېږي، چې د بابا داثارو پر څېړنه او شننه بوخت دی. اوسنی اثر هم دده د ډېرو کلونو د ژورو څېړنو او پلټنو پایله او ثمره ده. استاد صمیم په دې اثر کې هغه څه راټول کړي، چې تر دې دمه لا د خوشالپوهانو لاس ورته نه و رسېدلای. (ګام پر ګام له خوشال سره) ددې اثر لومړۍ برخه ده، چې په خورا زیار او هڅه ترتیب شوې او داسې تاریخي اوډون یې ورکړی چې د بابا د ژوند سترو پېښو یوه رڼه هنداره ګڼل کېږي. ددې برخې اهمیت په دې کې هم دی چې په خپله د لوی خان له اثارو څخه په کې زیاته ګټه اخیستل شوې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان هم د زمانې د یو ستر اندیال (مفکر) په توګه د خپل ژوند پېښــې لکه د یو تاریخپوه په توګه ثبت کړي دي.

استاد صمیم د بابا د فکر او هنر همغه لارې څارلي او د هغه د ژونــد هره پېښه یې ورڅخه رابهر کړې ده. (خوشال او قران) د دې اثــر بلــه غوره برخه ده چې په خوشالپوهنه کې یو بل څپرکی ګڼل کېږي. د بابا له قران لوستنې او ګروهمنتیا څخه څرګندېږي، چې نه یوازې د قران د مطالعې خاوند و، بلکې پر قران باندې د یو ګروهمن شخص په توګــه د عملي ژوند په ډګر کې هم د الهي لارښوونو پر پلي کولو بریالی شوی و. (د خوشال د ژبې ټوپک) د اثر بله په زړه پورې برخه ده، چې د خوشــال ستروالی اوزړورتوب ورڅخه ښه ترا څرګندېږي. خوشال د خپلې ژبې د ټوپک خوله لومړی ځانته برابره کړې ده، نو هغه څوک چــې د دومــره اخلاقي او فکري جرئت خاوند وي، چې تر هر چا دمخه پر خپــل ځــان نیوکه او ګوزار وکړي، پر ستروالي یې باید څه شک ونه شي.

(خوشال کتابونه او شاعران) هم د دې اثر په زړه پورې برخې دي او څېړنه یې په کار وه. په دې برخه کې د بابــا د خپــل وخــت فرهنګــي چاپېریال، د لیکوال او کتابونو څومره والی او څرنګوالی په ښــه توګــه څرګندېږي، د بابا د لوستنې ساحه هم ورڅخه ښکارېږي، پر هغو فکري واکمنې هم او له هغو څخه د جذب ځواک هم، که په ټولیز ډول د استاد صمیم دا زیار وارزول شي نو په خوشالپوهنه کې یو ډېر ګټور او ځیرمن کار ګڼل کېږي، نه یوازې په خوشالپوهنه کې یوه نوې زیاتونه ده او د بابا د مینوالو او لېوالو لپاره د لوستنې یوه نوې لاره ده، بلکــې د مســلکي لوستونکو یانې د ژبو او ادبیاتو پوهنځیو د محصلینو لپاره هم یو ګټور اثر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی او کېدی شي د خوشالېږندنې مضمون د یو مرستندوی کتاب پـه توګه ور څخه ګټه واخلي.

مور استاد محمد اصف صمیم ته ددې ګټور کتاب د لیکلو او چاپ له امله مبارکي وایو، مننه ورڅخه کوو، ستاینه یې کوو او د لوی خدای(ج) له درباره ورته نورې فرهنګي بریاوې غواړو.

په فرهنګي مینه

اسمعیل یون

۱۳۷۸لمریز کال

پېښور، پښتونخوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

((لاهو)) شاعر

له نن نه پنځه ویشت کاله دمخه لوی څښتن(ج) د کابل د للندر پــه سیمه کې د رڼا یو ستایونکی او پالونکی ګل (نورمحمد) وټوکوه، ورو ورو یې په رنګونو او ښکلاوو کې داسې رنګ کړ چې یو وخت یې ځانته پام کېده، نو بیا د مینې، عاطفې، ښایست او رنګونو په سیند کې ((لاهو)) شوی و. دی د مینې اوبو دومره وړی و چې بیا ترې نه ده خپله ځان را ایستلای شو او نه هم چا لاس ورکولای شو. ((نورمحمد)) د مینې او رڼاګانو، اهونو، اوسپلو، غمونو او دردونو په یو ځای شوي سیند کې دومره غــوټې ووهلې چې د دې سیند لــه تلــه یــې د ښکلو ګړنیو مرغلــرو (شــعرونو) ټولګــه راجوړه کړه.

اوس چې د نور په سیند کې د لاهو شوي ((لاهو)) شعرونه لولو، نو د همدې رڼا، ښکلا، اهــ درد، فریــاد او د خپــل ســوي لــوي چاپېریــال انځورونه مو په سترګو او ذهن کې راټوکېږي. خدای(ج) پر لاهــو ډېــر مهربانه شوی، چې له نازک احساس او خوږمن زړه سره یې ورته د شعر ښاپېرۍ هم په نصیب کړې ده. که د یو بشپړ عاطفي انسان (شــاعر) د احساس غمونه د شعر الهه په خپلو وزرونو کم نه کړي، نو خدای خبــر

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د هغه زړه به څومره حرکت وکړای شي؟. ((لاهو)) د یــوه عــاطفي موجود په توګه د ټولنې هر درد او غم دومره ځورولی چې له نا چارې یې شعر ته پناه وروړې ده. د ټولنې هر دردوونکی او خوشالوونکی انځــور چې د ده په شعرونو کې ګورو، نو هغه یو ځل د ده ذهن او زړه تــه لاره کړې، هغه یې د خپل ذهن او زړه په پردو کې تاو کړی، د احســاس پــه اوښکو یې وینځلی او بیا یې موږ ته په انځوریز ډول وړاندې کړی دی.

((بلال په وینوکې)) د ده د انځوریزې شاعرۍ لومړۍ ټولګه ده. دوه نورې شعري ټولګې یې هم د چاپ انتظار باسي. زه د لوی خدای(ج) له دربار نه هیله لرم، چې ((نورمحمد)) دې نور هم د شعر او ښکلاوو پــه سمندر کې ((لاهو)) وي او د ښکلو مرغلرو د را ایستلو او ځلولو جوګه دې وي، خو داسې نه چې یو وخت د ژوند د مستۍ په سیند کې دومره ډوب شي، چې د ټولنې غمونه هېر کړي او د خوښۍ په څپو کې یې هر څه له یاده ووځي.

د شاعر لاهو د لابري په هیله

اسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

پردېس ژوند او ((پردېسې نغمې))

په تېره لسیزه (۱۳۶۰-۱۳۷۰ کلونو) کې پــه کابــل کــې د شــعر او شاعرۍ بهیر ښه په څپو و. ښاغلی ملکي خزان هم د دې بهیر یو فعال غړی و. دی سره له دې چې یو پــوځي ســړی و، خــو ادبي ذوق او ولوله پرې دومره غالــب وو، چې له سختو عسکري دندو سره سره یې هرې ادبي غونډې او مشاعرې تــه ځــان رسوه. همدغې مینې او لېوالتیا د ده ذهن له اغزن پوځي چاپېریال څخه رابهر کړ او

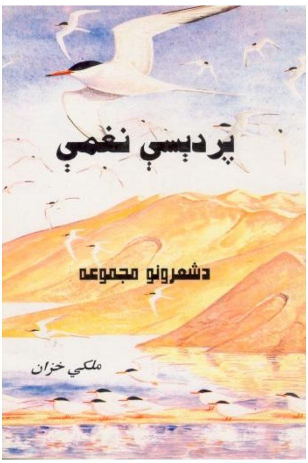

د شعر په ورېښمین ټال یې وزنګوه. ملکي خزان په تېــره لســیزه کــې ښایسته ډېر شعرونه او نظمونه ولیکل، چې ګڼ شمېر یې د هېواد د هغه مهال په خپرونو کې خپاره شوي، خو د ځانګړې شعري ټولګې د چاپ مجال ورته ور نه کړ شو. د روانې لسیزې (۱۳۷۰-۱۳۷۹کلونو) په بهیــر کې چې د کابل ښار او د هېواد د سیاسي او پوځي نظام بنه واړول شوه، نو ملکي خزان هم لکه د ځینو نورو پــه شــان لــومړی پېښــور، بیــا د پاکستان نورو ښارونو او بیا ایران ته مهاجر شو. ملکي خــزان د تېــرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لسیزې د ژوند معکوس دا ځل د قلم او مسلک د روزۍ پر ځای، د لاس مزدورۍ ته کېناست. سره له دې چې د هغه پر ژوند خزان راغلی و او د هیلو ډېر ګلونه یې ورته مروړولي وو، خو د ده پر اند او همت د دې خزان زور ونه رسېده؛ هغه په هجرت کې هم قلم له ګوتــو ونــه غورځــاوه او ښایسته ډېر شعرونه او نظمونه یې ولیکل. ((پردېسې نغمــې)) د ده د همدغې نږدې یوې لسیزې پردېس ژوند شعرونه دي، چې د ده د مهاجر ژوند د ناخوالو انځورنه په کې شوې ده. که چا ملکي خزان له نږدې نه لیدلی وي، نو ډېره ښه به ورته څرګنده وي، چې هغه د سپېڅلو ولولو یوه څپه ده. سپېڅلي خلک خپله ولوله او جذبه نېغ په نېغه بیانوي، نه د وېرې پروا لري او نه د خطر.

ملکي خزان هم په خپل دې کلام کې خپل احساسات نېغ په نېغــه بیان کړي او خپل زړه یې ښه تش کــړی دی. د شــعر کــره کتونکــو د ګواښونو او اخطارونو پروا یې هم نه ده کړې، خو د خپل زړه غوټه یــې ښه اواره کړې ده. د یو شاعر روحي بار د کمولو او رواني ســتړیا د لــه منځه وړلو لپاره ښه لاره داده، چې شاعر خپل زړه کې غوټه نه پرېږدي او وایي چې د خپل اند ناوې باید د ګلوییونو په پاڼو کې تاوه کــړي او د تخیل رنګین شال ور په سر کړي، په ټولیز ډول د استاد الفت په وینا ((شاعران له قید و بنده بې پروا دي.)) ملکي خزان هم داسې یو شــاعر دی، چې د خپل اند په ازادۍ کې له قیده و بنــده بــې پــروا دی. زه دا شعري ټولګه د هجرت په ستونزمن او اغزن چاپېریال کې د ملکي خزان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د همت او بریا غته نښه ګڼم. دانش خپرندویې ټولنې ته چې تل یـــې د چاپ په برخه کې د کموسو او بېوسو لیکوالو او شاعرانو لاسنیوی کړی، د دې شعري ټولګې د چاپ له امله شاباسي ورکوم او خپله شاعر ته یې زیاته زیاته مبارکي وایم. خدای دې وکړي، چې هېڅکله هـــم د خـــزان صاحب پر شعرونو خزان رانه شي او پر شعري یون یې تل پســـرلی وي پسرلی.

په فرهنګي مینه

اسمعیل یون

پېښور ۱۳۷۹ل کال د غبرګولي ۳۰مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې اثر لیکوال او خپرندوی په باب څو خبرې

ښاغلی قدرت الله حداد په اوسنیو څو لسیزو کې د افغانستان د ملي مبارزې د فرهنګي او لیکني ډګر یوه نومیالۍ څېره ده. حداد صاحب د

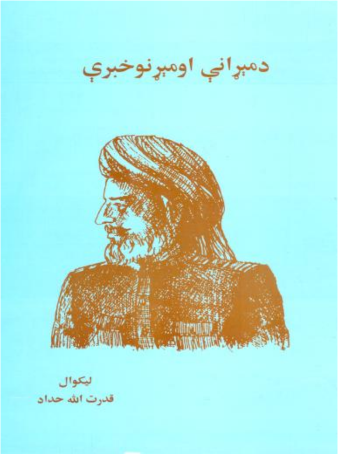

ځوانۍ له شېبو نه بیا تر دې دمه قلم له ګوتو نه دی لرې کړی او د ګڼو لیکنو او ځانګړو اثارو په خپرولو سره یې خپله ملي، هېوادنۍ او فرهنګـي مینـه پـه زبات رسولې ده. د ده په هره لیکنـه د ملي اند و ارمان دښمنانو خپل تنـدی تریو کړی او دوستانو ورین کړی دی. د هېواد او خاورې شعوري دښمنانو او د هغو پلویانو وخت پر وخت د حداد صاحب پر لیکنو نیوکې کړي او هڅه یې کړې چې هغه په افغاني ټولنه کې په ((فاشیستي)) هڅو تورن کړي. د ملتپالو افغانانو د مخالفینو یو مهارت په دې کې دی چې دوی تل هڅه کوي په تبلیغاتي فعالیتونو کې له تعرضي چلند نه کار واخلي. هر کلـه چې یو افغان د خپلې ملي ژبې، ملي حقوقو او د خاورې د بشپړتیا او د ملت د سرلوړۍ خبره پورته کړې ده، نو دوی ژر تر ژره پرې د نشنلیست او فاشیست، ژبپال او ملتپال تور پورې کړی دی. ملتپالنه او ژبپالنه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په ټولنه کې په ځانګړي ډول د پښتنو لپـاره یـو جـرم ګڼلـی او انګېرلی دی. په داسې حال کې چې دوی په خپله د بل چا د ژبـې پـه غوځولو او زبېښلو د فاشیزم د وروستي پړاو پلي کوونکي دي. دې ډول کسانو په خپل تعرضي تبلیغ سره یو زیات شمېر پښتانه روڼ اندي لـه دې کبله چې څوک ورته نشنلیست او یا فاشیست ونه وایي له خپلــې ملي لارې او تګلارې اړولي او د زیات احتیاط سیوري ته یې خوبولي دي. خو داسې روڼ اندي پښتانه هم شته چې زموږ د ملي ژبې او ملي ارمان د دښمنانو د یرغلیزو هڅو د دفاع ځواک هم لري او د متقابـل ګـوزار قوت هم. ښاغلی حداد صاحب د همدغه ډول روڼ اندو پښتنو لیکوالو له جملې څخه دی.

ده په تېرو دریو لسیزو کې د نورو د ژبني او کینه ییز یرغل پر وړاندې هم دفاع کړې او هم یې د خپل قلم څوکه ښه تېره کړې ده. ځکه خـو حداد صاحب لکه د یو شمېر نورو پښتنو لیکوالو په څېر افغان ضد ډلو ټپلو او اشخاصو ته د سترګو اغزی دی.

(د مېړانې او مېړنو خبرې) د حداد صاحب یو بل مېړنی جرئـت دی چې د خپل ملي ارمان لپاره یې ترسره کړ. په دې کتـاب کـې داسـې مسایل راغلي چې مړاوو ارواوو ته ځواک وربښي او د سړي ملي ولوله او جذبه پیاوړې کوي. له تاریخي پلوه هم داسې نـوي مسـایل پـه کـې راسپړل شوي چې تراوسه پورې یې لا ډېرو لیکوالو او مورخینو ته څرک نه و لګېدلای. په ځانګړي ډول د ازاد خان سلېمانخېل او سر خاني خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

الکوزي په باب معلومات او د هغو د مبارزو په باب څرګندونې ډېرې زیاتې په زړه پورې دي. کله چې سړی دا لیکنې لولي خپل ملت سره د سړي مینه زیاتېږي او پر خپلو نیکونو او د هغو پر کړنو یې د باور روحیه پیاوړې کېږي. دا فکر سړي ته پیدا کېږي چې زموږ څومره نور اتلان به د تاریخ د پېښو په ګردونو کې پټ وي، کاشکې زموږ د تورې او قلم، د واک او ځواک اندول برابر وای، بیا به نو زمانې زموږ د اتلانو پر څېرو د هېرېدا ګردونه نه وو خپاره شوي.

د حداد صاحب دې کور ودان وي، د تاریخ تیاره ګوټونو ته ننوت او په خپل ژورلید او لرلید یې په لعلونو سترګې ولګېدلې او هغه یې له ایرو نه ځلا ته راوایستل. (د مېړانې او مېړنو خبرې) کې د مېړنتوب او سړیتوب نورې ډېرې خبرې هم شته، چې د هر مېړني او نیم مېړنـي لپـاره یـې لوستل ډېر ګټور دي. د کتاب پاړکي په بیا بیا لوستلو ارزي.

کله چې د مېړنو خبرې کېږي نو طبعاً مېړنـي د سـړي ذهـن کـې انځورېږي، هو همداسې یو بل مېړنی هم د ستاینې او یـادونې وړ دی. ښاغلی اقبال پښتونیار یادوم چې مینې، ولولې او جذبې یې دی له خپل هېواد، ولس او ملي ژبې سره د مینې د سرتېری او سرغندویی پوړی ته رسولی دی.

ښاغلی پښتونیار د هغو افغانانو له جملې څخه دی چې دا ډېر کلونه کېږي غرب ته تللی خو غربي شوی نه دی. همغه پښتون دی او همغـه پښتونیار. ده نه یوازې له روحي او فکري پلوه له خپل هېواد او خلکـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره خپله مینه پاللې، بلکې په عملي ډول یې هم دخپل ولس د ټپونو په درملونه کې ونډه اخیستې ده. د شوروي-افغان د جګړې په کلونـــو کې پښتونیار ډېرې هلې ځلې کړي چې د افغانانو غږ د نړیوالو غوږونو ته ورسوي. په دې ترڅ کې ده د ملګرو ملتونو د بشر د حقوقو له ځانګړي استازي ارمکورا سره ډېر منډې تړړې کړي او هغه ته یې د افغانستان د خلکو د ژوند ربښتینی انځور وړاندې کړی دی. پښتونیار نــه یــوازې د افغانانو د سیاسي غمونو په درملونه کې تر خپله وسه ونډه اخیســتې، بلکې د خپلو هېوادوالو د فزیکي ټپونو د درملونې لپاره یې هم د خپلو خولو محصول رالېږلی دی. ښاغلی پښتونیار له ۱۹۸۹م کال راهیسې په کندهار، ننګرهار، میدان وردګو، غزني ولایتونــو، کــوټې، پېښــور او د پېښور اسلام اباد د لارې په اوږدو کې د افغان مهاجرو په کمپونو کې یو زیات شمېر مهاجرو ته دارو درمل رسولي او له یو شمېر بېوزلو افغانانو سره یې مالي مرستې کړي دي.

د دغو ملي، اسلامي او انساني هڅو ترڅنګ پښتونیار له څو کلونــو راهیسې په یو لړ فرهنګي هڅو هم لاس پورې کړی دی، له یــو شــمېر فرهنګیانو سره یې مالي مرستې کړي او د ځینو فرهنګي اثارو خپراوي ته یې په یوازې ځان ملا تړلې ده. د دې اثر خپراوی هم د ده د فرهنګي هڅو یوه بېلګه ده. په نږدې وختونو کې به یې نورې بېلګې هم ووینــو. لنډه دا چې پښتونیار د یو ملي هېوادني ارمان او د پښتونولۍ یو ســر

(c) ketabton.com: The Digital Library

غندوی او سوی لوی پتنګ دی او په دې لاره کې یې د عملي او نظري قرباني ثبوت وړاندې کړی دی.

په ټولیز ډول د حداد صاحب او پښتونیار صاحب په باب دا ویلای شو چې دوی دواړه د یوه ملي ارمان او فکر خاوندان، لارویان او هڅوندویان دي. د همدغې مینې مزي یو بل سره داسې تړلي چې یو په امریکا کې او بل په جرمني کې اوسي، خو د زړونو مینې او ولولې یې دا واټن له منځه وړی دی او دا دی د یوه فکر او د بل ملي ولوله په دې کتاب کې سره راټول شوي او لوستونکو ته وړاندې کېږي. زه د همدې ملي لارې یو درېیم لاروی او لېوال په داسې حال کې چې د دې کتاب په لیکلو او خپرولو کې د دواړو هڅې ستایم، د نورو ملي او فرهنګي خدمتونو په لار کې ورته لا زیات بریالیتوب غواړم.

په ټوله افغاني او فرهنګي مینه

اسمعیل یون

۱۳۷۹ل کال

پېښور-پښتونخوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

زرین انځور او دده د لنډو کیسو دا انځوریزه ټولګه

اته کاله کېږي چې د هېواد پیاوړی لیکوال محمد زرین انځور له هجرت نه د یو بل مهاجرت لمن نیولې (له پېښور نه اروپا ته تللی دی.) اصلاً خو هغه پـر ۱۳۶۹ل کـال

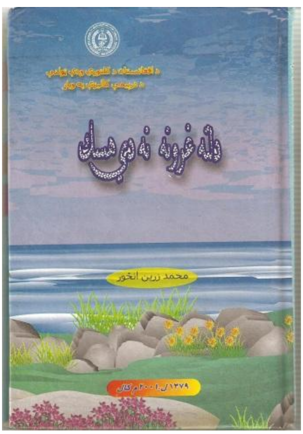

مهاجرت ته اړ شوی او تر پېښوره یـې ځان رارسولی و، خو پېښور له فرهنګي پلوه دومره افغاني ځانګړنې لري، چې سړی په کې نه پردی کېږي. نو ځکـه انځور صاحب د کابل په شان په پېښور کې هم خپلو فرهنګي هڅـو تـه دوام ورکړ او پر لنډ تنګ وخت یـې څلـور عنوانه اثار خپاره کړل. کله چې یې د اوږده سفر لمن ونیوه، د قاف تر غرونو واوښت او جرمني ته ورسېد، نو ښایسته ډېره موده؛ کابو پنځه کاله دده په فرهنګي کار کې خنډ او ځنډ پېښ شو. پـه دې موده کې دده زیاتې تخلیقي او کره کتنیزې لیکنې خپرې نه شوې، نو ځکه خو زموږ له هېواد مېشتې فرهنګي چاپېریال سره داسې اندېښنې او فکرونه پیدا شول، چې خدای(ج) مه کړه ګنې لویدیز

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلتور د جاذبې دومره ځواک لري، چې د انځور غوندې یوه پخه ادبي ستنه یې هم په ځان کې دل او حل کړه(!)

په دې موده کې دده ذهني او فزیکي واک و ځواک، فرهنگي میني او ولولې د لویدیز فرهنگ له خوړو تودو سره یوه ستړې او نا انډوله مبارزه وکړه، خو په پای کې څرگنده شوه چې انځور د خپل فکري، فرهنگي بلوغ او ملي ولولې له کبله د نورو تر فرهنگي یرغل او اغېز لاندې رانغی، بلکې هلته لا زیات خپلې ټولنې ته د فرهنگي خدمت جوگه شو. تر ټولو غوره فرهنگي خدمت یې په جرمني کې د یو شمېر نورو افغان لیکوالو، فرهنگیانو او فرهنگپالو په مرسته د افغانستان د کلتوري ودې ټولنې جوړول و، دا کتاب د همدې فرهنگي ټولنې (۲۵)مه مېوه ده، چې خپلې ټولنې ته یې ډالۍ کوي. ((زموږ د کلي پاڼې)) تر داستاني ټولگې څخه وروسته دا د انځور صاحب د کیسو بله ټولگه ده چې درنو لوستونکو ته وړاندې کېږي. ددې ټولگې په خپرېدو سره لیکوال له خپلې ټولنې سره نور هم خپل ذهني او رواني پیوستون څرگند کړ. هغه که له جسمي پلوه له خپلې ټولنې څخه ډېر لرې دی، خو ذهن او روان یې د خپلې ټولنې غمونه او دردونه شمېري.

په دې لنډو کیسو کې که لیکوال له یوې خوا په زیاته کچه د خپلې ټولنې انځورونه باسي، له بل پلوه د لیکوال ذهني، فزیکي او کیسه ییز چاپېریال او نړۍ لید هم په کې پراخ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اکثرو کیسو لپاره داسې پېښې ټاکل شوي او یا پر داسې پېښو کیسې لیکل شوي، چې هغه زموږ په ټولنه کې ډېر ځله پېښې شوې دي. ددې کیسو پېښې په حقیقت کې د هغو ګنو او بېلابېلو پېښو نچوړ او بېلګې دي، چې زموږ ټولنه یې ځپلې او اسکېرلې ده. که چېرې زموږ کوم هېوادوال ددې ټولګې کومه کیسه ولولي، نو هغې ته ورته ډېرې نورې پېښې به یې په ذهن کې تداعي شي او ان په خپله به هم ځان په هغه پېښه کې د یوه پوره او نیمه ښــکېل، ځپل شوي او استعمال شوي کرکټر په توګه احساس کړي، د یــو لیکوال مهارت هم، په همدې کې دی چې د هغه د اثر په هنــداره کې د ټولنې هر وګړی په یوه نه یو ډول خپل ځان وویني. که یــو بهرنی شخص دا کیسې لولي نو بیا هم زموږ د ټولنې له څو لسیزو ستونزمن او ترخه ژوند څخه یو عیني او ټولیز تصور اخیســتلای شي.

په لویدیزه ټولنه کې د لیکوال مېشتېدنې هغه ددې وړ کړی چې د دوو سره لرې، متفاوتو او ان متضادو کلتــوري ټولنــو کلتــوري قضاوتونو او پر انساني ژوند د هغو اغېزو ته متوجه شي.

هغه د ((ګلونه ګودرونه)) په کیسه کې د یوې پېښې په بــاب د دوو متضادو کلتورونو د چلند تصویر او تصور وړاندې کوي، چــې څنګه د یوې ټولنې خلک په یوه کلتوري چاپېریال یوې پېښې ته د کرکې په سترګه ګوري خو په بل کلتوري چاپېریال کې بیا تر هغې څخه څو ځله سخته پېښه د خوشالۍ په جشن نمانځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((ګلونه ګودرونه کیسه)) کې احمدخان د حیات خــان د یــوې جزیي تېروتنې له کبله خپله توره د هغه په وینو سره کړه، خو په دې یې هم د احساساتو لمبې غلې نه شوې او بیا یې همدا په وینو سره توره د خپلې مېرمنې (مینو) په وینو هم سره کړه او خپــل زوی ((منور)) یې بې موره کړ. یو وخت منور لوی شو، ډاکټر شــو، لویدیزه ټولنه کې د کار او برخې خاوند شو، ډاکټر منور احمدي یوه ورځ یوې داسې خوښۍ غونډې ته بلل شوی و چې ((د کاترین)) د واده په ویاړ جوړه شوې وه، کاترین د ډاکټر احمدي همکاره وه او په یوه طبي موسسه کې یې سره کار کاوه، دا د کاترین دریېم واده و، دا ځلې یې له یو شتمن سره واده کړی و.

د واده د محفل په منځ کې یو څوک جام په لاس درېدلی و، چې ددې واده له امله کاترین او د هغې نوي مېړه ته مبارکي ووایي. دا د کاترین لومړنی مېړه و. دی د کاترین د درېیم مېړه دوست هم و او دواړو په ګډه دې واده ته رابللی و.

ډاکټر منور احمدي هم همدې واده ته رابلل شوی و، خو لکــه ډاکټر منور احمدي ته چې د واده په څوړ، شرنګ او وړمو کې هغه د خپل کور پخوانۍ پېښه وریاده شوه، د خپل پلار د توري ګوزارونه او د خپلې بې ګناه مور چغې او فریادونه، نو د خوښۍ له غونــډې څخه ووت. دا تقریباً د سره ورته پېښو په باب د دوو متضادو ټولنو کلتوري چلند څرګندوي، چې لیکوال په ډېر مهارت سره د هغــو ژور او روڼ تصویر وړاندې کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((دلته غرونه نه دي هسک)) کې هم همداسې د دوو ټولنــو د ارزښتونو پرتلنه شوې او لیکوال په کې د یوې وروسته پاتې ساتل شوې او یوې پرمختللې ټولنې د انساني او کلتوري ارزښتونو ارزونه او تلنه کړې ده. که څوک له لویدیز ژوندانه سره هېڅ اشنا هم نه وي او یوازې دا لنډه کیسه ولولي او پــه هغــې کــې د ((ښــاغلي فیشر)) د ژوند وروستي برخلیک ته نظر وکړي، نو ټوله غربي ټولنه او د هغې انساني ارزښتونه د همدې یوې کیسې له مخې ارزولای شي. ((دلته غرونه نه دي هسک)) کیسه په ټولیز ډول په ښکلې بڼه د یوې لویې ټولنې د ژوندانه د ژورې انځورنې له کبله یو ادبي شهکار ګڼل کېدی شي.

((هډوکي)) لنډه کیسه د جګړه ییز مهال او تر هغه وروسته پېر د یوه جنګیالي انځورنه کوي، چې حالاتو پرې په پای کې د خپــل پلار هډوکي هم وپلورل او په دې ډول د یوې ټولنې ماضي او حال د جګړې تر ستوني تېر شول.

((عریضه)) لنډه کیسه هم زموږ د شل کلنې غمیــزې د یــوې اساسي برخې داسې یو دردوونکی، خو روښانه تصویر باسي چــې څوک په کې په رښتیني مینه د ګروهمنې جګړې په نامه د خاورو تل ته ورسېدل، لکه د (صابرې ترور زامن) او ځینې نور بیا پاریس او نورو ځایونو ته ورسېدل، لکه (یماجان).

په ((ډول د کلي سندربول او غلا)) لنډو کیسو کې هم د ګروهې په نامه د نغمو او سندرو پر ستوني د یو تېر شوي کینه ییز ناتار او

(c) ketabton.com: The Digital Library

يرغل انځور ايستل شوی او د يو يرغمل شوي او تالا شوي كلتور انځورنه ګنل كېږي.

د دې ټولګې زياتره لنډې كيسې ددې ور دي چې ډېرې خبرې پرې وشي، خو دا چې خپله دا ټولګه د درنو لوستونكو مخـې تـه پرته ده، نو زه نه غواړم چې خپلې خبرې تر دې اوږدې كړم، بـاور لرم چې د دې مجموعې زياتره لنډې كيسې به د لوستونكو په ذهن كې تر ډېره وخته پاتې شي او هغه به ښكلې او ښې وارزوي.

قدرمن ليكوال ته يې د لا زياتو برياوو او نورو فرهنګي هڅو هيله كوو.

په مينه او درناوي

محمد اسمعيل يون

۱۳۷۹المريز كال-سلواغه

پېښور

(c) ketabton.com: The Digital Library

((د حقوقو بنسټونه)):

د استاد ستانیکزي یوه ګټوره پوهنیزه هڅه

لکه څنګه چې څرګنده ده د اوږدې جګړې له امله کابل پوهنتون او د هېواد نورو پوهنیزو مرکزونو ته ډېر زیات زیان اړول شوی، زیات شمېر پوهنیز کتابونه یا سیزل شوي او یا لوټ شوي دي. ددغه پوهنیز تشیال (خلا) د ډکولو لپاره د نورو زیاتو پوهنیزو کتابونو چاپ او خپراوي ته ډېره اړتیا ده.

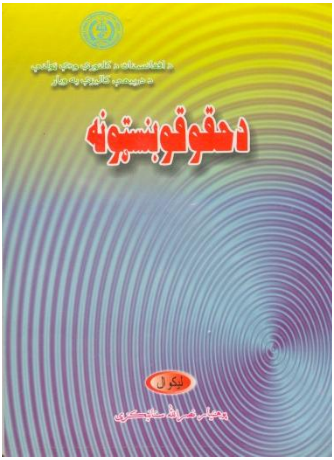

له نېکه مرغه یو شمېر افغانان په تېره بیا فرهنګیان او فرهنګپال که تر هېواد دننه دي که بهر، ددغه پوهنیز تشیال د ډکولو لپاره هاند و هڅه کوي.

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه چې په جرمني کې د یو شمېر افغان لیکوالو او فرهنګیانو له خوا جوړه شوې او یو شمېر غړي یې د همدغه کابل پوهنتون فارغان او استادان دي، په ټینګه پټېیلې چې هېواد ته وړ فرهنګي او پوهنیز خدمتونه وکړي. دې ټولنې تراوسه پورې په لسګونو، پوهنیز، تاریخي او ادبي آثار خپاره کړي دي او دا لړۍ لا دوام لري. کابل پوهنتون سره ددې فرهنګي ټولنې د یادونې وړ مرسته دا وه چې د کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهنتون علمي مجلې د لومړۍ ګڼې تر خپراوي وروسته یې تر دې دمه ددې مجلې چاپ لګښت ته اوږه ورکــړې ده. ددې کتــاب (د حقوقــو بنسټونه) خپراوی ددې ټولنې بله ډالۍ ده چې د کابل او د هېواد د نورو پوهنتونو محصلینو ته یې وړاندې کوي.

څو میاشتې وړاندې د کابل پوهنتون د حقوقو پوهنځي رئیس ښاغلي ملا محمد فاروق جلالزي صاحب او استاد نصرالله ستانیکزي د حقوقــو پوهنځي د محصلینو د یوې مهمې اړتیا په توګه ددې کتاب د چاپ هیله څرګنده کړه. ما د دوی هیله په جرمني کې د افغانستان د کلتوري ودې ټولنې ته د لیک له لارې ولېږله او دا دی تر څو میاشتني ځنډ وروسته دا اثر چاپ شو.

مورږ هیله من یو، ټول افغانان د خپل هېــواد د فرهنګــي رغــونې او بډاینې لپاره همدا شان یو بل ته لاسونه سره ورکړي. یو ځل بیا د خپل هېواد تالا شوې فرهنګي شتمنۍ راټولې او د خپل هېــواد فرهنــګ د بډاینې لپاره ګټور ګامونه پورته کړي. زه د کابل پوهنتون د کدرونو پــه استازولۍ د افغانستان کلتوري ودې ټولنې څخه مننه کوم، کور ودانی ورته وایم او قدرمن استاد پوهنیار نصر الله ستانیکزي ته د کتاب د چاپ له امله مبارکي ورکوم.

په فرهنګي مینه

پوهنیار محمد اسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جنګي جنایتکارانو محاکمه یوه ملي اړتیا ده

کله چې په افغانستان کې د ۱۳۵۷ل کال دثور پر اوومه نېټه سیاسي بې ثباتي پیل شوه، نو ورسره ((عقیده یي بحران او دمعنویت سقوط)) هم رامنځته شول، دټولنې ټولې خواوې

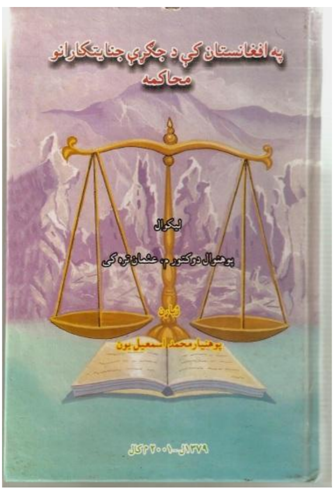

په لړزېدو شوې. د۱۳۵۸ل کال د مرغومي پر شپږمه نېټه دبهرني یرغل په پیل سره، د هېوادکورني کړکېچ نړیواله بڼه ونیوه او نور پراخ اړخونه یې پیدا کړل. لنډه دا چې ټول هېواد پر داسې یور سور تنور او اورنۍ بټۍ بدل شو، چې افغانان په کې لکه د نینې وریتېدل او نورو یې ننداره کوله.

تراوسه پورې چې بشر او په ځانګړي ډول دبشري ټولنې هر ځانګړي ملت څومره جګړې او زیانونه زغملي، د څومره والي، پېچلتیااو څرنګوالي له پلوه د افغانانو له درنې غمیزې سره د پرتلې وړ نه دي. ددې غمیزې او ستر ناورین له امله زموږ اولس خپله زیاته مادي او مانیزه شتمني بایلوده،ان داچې پر هغو ارزښتونو یې هم ډول ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیوري خواره شول چې دوی یې د دومره قربانیو په بیه گټلو ته حاضر شوي وو. دا زیانونه کولای شو په لنډیز سره دلته یاد کړو:

▪اقتصادي: د ۲۲ کلنې جگړې په ترڅ کې په هېواد کې تر (۲۰۰۰) څخه زیاتې لویې او وړې فابریکې، کارځایونه، کارخونې، لاسي صنعتي دستگاوې او نور تولیدي وسایل له منځه وړل شوي دي.

▪ښوونیز: دټول هېواد په کچه (۳۵۰۰) بېلابېل ښوونځي تباه شوي او د لس ملیونه افغانانو د لوستوالېدو مخه نیول شوې ده.

▪پوهنیز: د لوړو زده کړو څوارلس موسسې، پوهنتونونه، پوهنځي او د ښوونکو د روزنې موسسې یا په نسبي او یا بشپړ ډول زیانمن شوي دي. دټول هېواد په کچه تر (۵۰)زرو زیات لوړ زده کړي افغانان د هېواد او مسلک پرېښودلو ته اړ شوي دي.

▪وگړنیز: یو نیم ملیون افغانان شهیدان شوي، یونیم ملیون معیوب او معلول شوي او شپږ ملیونه مهاجرت ته اړ شوي، پاتې تر(۱۵)ملیونه اټکلي نفوس څخه (۹)ملیونه په ښکاره ډول له خپلې ټولنې بېل شوي دي. هغه پاتې هم تر هېواد دننه نتل شوي او ځپل شوي دي.

▪ټولنیز: د همدغو ناتارونو له کبله دټولنې اډانه ښورول شوې، هڅه شوې چې د افغاني ټولنې د ټولنیز نظام د گډوډۍ له

(c) ketabton.com: The Digital Library

لارې د واک د طبيعي او اصلي سرچينو پر ځای نوې او مصنوعي سرچينې د ټولنې لارښوونه وکړي او په دې ډول سياسي-ټولنيز بحران لاپسې سخت کړي، ځکه نو د اقليت او اکثريت پر بنسټ په هېواد کې د سياسي واک وېشلو شعارونه زيات شوي دي.

▪خپرنيز: په خپرنۍ برخه کې د (۱۵) لويو چاپخونو په ګډون د هېواد ټول چاپي امکانات له منځه وړل شوي. تر (۲۰) مليونه زيات کتابونه، لوټ او سېزل شوي دي.

▪تاريخي: د هېواد ملي موزيم ، د اردو موزيم، دهډې موزيم او نور سيمه ييز موزيمونه لوټ شوي او سيزل شوي دي. د ملي موزيم ديولک تاريخي اثارو له جملې څخه په سلو کې اويا قيمتي اثار غلا شوي دي.

▪کلتوري: دهېواد اصيل افغاني فرهنګ د مسخه کولو لپاره ((سره ، شنه او سپين)) شعارونه راولېږل شول، ټوله افغاني ټولنه پرې مسمومه شوه، اوسنی هېواد مېشتی او بهر مېشتی ځوان پښت په ډېره مشکله پر دې پوهېږي، چې: ((زه څوک يم او دکوم توک يم)) د يو هېواد او قوم رغنده فکري توکي؛ هېواد پالنه، ژبپالنه او دينپالنه د اقتصادي ټيکاو د نشتوالي او نورو ستونزو له کبله ډېره ځلا او غوړېدا نه لري.

▪پوځي: دتېرو دوو سوو کلونو به بهير کې په هېواد کې له خپلو ګنو تجربو سره يوه مسلکي اردو رامنځته شوې وه، ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اردو جوړښت او اډانه هم له خپلو ټولو وسایطو سره لــه منځــه ولاړه او نور داسې زیانونه رامنځته شول،چې دیوې واحدې ټولنې د روغې ستې لپاره ناسور ټپ ګڼل کېږي.

خو راځو دېته چې دا ټول کارونه په خپله وشول او که چا وکړل او یا چا دچا په واسطه تر سره کړل؟ پرته له دې چې ددې یا هغې ډلې او یــا ددغه او یا هغه شخص نوم واخیستل شي، هرڅوک چې په دې پورتنیو زیانونو کې په یو نه یو ډول شریک وي، خپلو خلکو، هېواد او انســاني وجدان ته ملامت دي اوباید محاکمه شي.

لکه څرنګه چې څرګنده ده ، په هره ټولنه کې ددې ډول اشخاصــو دسزا او محامکمې لپاره ځانګړي اصول وي، زموږ ټولنه هم غــواړي د ټولې انساني ټولنې دیوه هډ په توګه له دغو اصولو څخه ګټه پورته کړي او جنایتکاران محاکمه کړي،خو په خوا شینۍ سره باید ووایو، چې زموږ ولس د یو داسې ستر ایډیالوژیک جنګ قرباني شو، چې زحمت یې موږ ولید او راحت یې نورو...

زموږ په هېواد کې ددې ۲۳کلنې غمیزې په پیل کې داســې هیلــه کېده چې د هېواد دا جنایتکاران به هېڅکله هم له محاکمې نه خلاص نه شي، خو کله چې جګړه پراخېده او بهرنی یرغلګر پر شا تمبول کېدل، دسیاسي لوبو لیدلوری هم ورسره بدلېده، بیا داسې وخت راغی، چــې نویو ارزښتونو د پخوانیو ارزښتونو ځای وینو او په پای کې په وجدان او ژوند ګټلې هیله د سیاست د بازار ښکار شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د روس پلوي او روسپالي ببرک کارمل په واکمنۍ کې دیو زنداني د خولې خبره ده، چې موږ زندانیانو ته یې (۹۳) ډوله سزاګانې راکولې او موږ یې پرې کړولو، موږ ته یې ((د امپرالیزم ګوډاګیان)) ویل، خو یو وخت بیا داسې راغی، چې همغو ((امپریالیزم دښمنو)) د امپرالیزم غېږې ته پناه یوړه.

زموږ ولس ته د خواشینۍ خبره دا ده چې روس پلوو کمونیستو ډلو لویدیځ ته پناه یوړه اویو شمېرجهادي ډلو بیا دروس غېږې ته ځان ګوزار کړ.

ښاغلی سلطان علي کشتمند چې لس کاله د کارمل د روس پلوي کمونیستې حکومت صدراعظم و، د امپرالیزم(انګلستان) غېږې ته پنا ه یوړه اوښاغلي رباني او ښاغلي احمد شاه مسعود چې دځینو د ادعا او ګومانونو له مخې یې لس کاله د روسانو پر ضد جګړه کړې وه، د کمونېزم مور(روسیې) له ګرېوانه سر راوکښه. دا بېلګې ډېرې زیاتې دي، له دې دوو بېلګو څخه ښکاري، چې د افغانستان د شل کلنې غمیزې اکثرو سیاسي ډلو اودهغوی مشرانو هیڅ ډول سیاسي اخلاق او سپېڅلی بشري وجدان نه درلود او که درلودلای یې نو داسې نه کېدل.

دهېواد ملي مبارز استاد پوهنوال محمدعثمان روستار تره -کې د هغو ملیونو افغانانو یوه بېلګه او استازی دی، چې د سیاسي جنایت قرباني شوی او زیات کلونه یې د سره ښکېلاک سور زندان ګاللی دی. هغه د یو ژور او ځېرمن لیکوال او سیاستپوه په توګه داسې وخت او حالاتو کې خپل ګټور اثر (په افغانستان کې د جګړې جنایتکارانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

محاکمه) ولیکه، چې نـړدې ده د افغانســتان جګــړې او بــدمرغیو د جنایتکارانو موضوع دنړۍ له ذهنه او زموږ د اوسني پښت لــه یــاده ووځي. استاد تره کي د خپل دې اثر په لیکلو سره خپل ملي،هېوادنی او انساني رسالت ترسره کړ او دا ستره موضوع یــې لــه هېرېــدو څخــه وژغورله. استاد خپل اثر د پوهنیزو اصولو له مخې په دومره سره سینه لیکلی، چې هېچاته په کې د کینې له مخې ګوته نه ده نیــول شــوې، بلکې ده د جنایت ځرنګوالی تشریح کــړی دی. هغــه څــوک چــې د جنایتونو د تشریح په دې هنداره کې خپل ځان او څېره دیو عامل په توګه ووینې، طبعاً به جنایتکار وي او دخپل ولس پر وړاندې مسئول. په دې کتاب کې د ناپېیلتوب اصول په ټینګه مراعــت شــوي، دملــي او نړیوالو اصولو او معیارونو له مخې جنایتونه ډلبندي شوي او د جګړې حقوق او د بشر حقوق تشریح شوي دي. هر چا چې دا حقوق تر پښــو لاندې کړي وي، هغه جنایتکار ګڼل کېږي.

ددې کتاب بله ښېګڼه داده، چې د جنایتکارانو د نیونې اویوې ملي او یا نړیوالې محکمې ته د هغوی د سپارنې په باب هم لارې چارې پــه کې په ګوته شوي دي.

که چېرې ددې کتاب پر محتویاتو عمل وشي، پــوره بــاور دی چــې جنایتکاران به د خپل عمل سزا ووینــي، کــه چېــرې دا جنایتکــاران محاکمه نه شي، نو ددې مانا به دا وي چې زموږ په ټولنه کې د نــورو جنایتونو لپاره هم لاره خلاصه ده، ځکه چې راتلونکي جنایتکاران به د خپل ژوند برخلیک له تېرو هغو سره یو شــان وګڼــي او کــه چېــرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

محاکمه شي، نو ګټه به يې دا وي چې د راتلونکو جنايتونو مخــه بــه ونيول شــي او هغــه غصــه او عقــده چــې د ملــت پــه زړه کــې ددې جنايتکارانو له لاسه پيدا شوې، هغه به هم اوراه شي، ټولنه به د نظم او سالم ژوند خواته روانه شي او د سوکاله ژوند هيله او ډاډينه به يې پياوړې شي.

زه د هېواد تکړه ملي مبارز، څېړمن ليکوال او سياســتپوه ښــاغلي استاد پوهنوال محمد عثمان روستار تره کي ته ددې ارزښتمن کتاب د چاپ له امله مبارکي وايم او د نورو برياليتوبونو هيله يې کوم.

ښاغلي محمد حيدر اقبال پښتونيار هم د زياتې مننې او ستاينې وړ بولم، چې ددې کتاب د پښتو او دري دواړو متنونو چاپ لګښت ته يې اوږه ورکړه او خپل ملي او فرهنګي رسالت يې يو ځــل بيــا پــه زبــات ورساوه.

په فرهنګي مينه او درناوي

پوهنيار محمداسمعيل يون

(c) ketabton.com: The Digital Library

لغمان او اوسنی فرهنگي بهیر

کله چې موږ د پښتو ولسي شاعرۍ او په تېره بیا معاصرې شاعرۍ ته گورو، نو د لغمان ونډه مو په کې ډېره زیاته سترگو سترگو ته کېږي، په ولسي شاعرۍ کې له شیخ احمد خان ، ملا عبدالحنان، محمدنور، حیاخان، الینگاري، پټان، حیران، عاشق الله فریاد، عسکرچالاک،مختار،بسم الله گلکاریوال، عارف گادیوان،غمخور، بسم الله چلمټیوال او نورو په سلگونو ولسي شاعرانو له ادبي مرغلرو

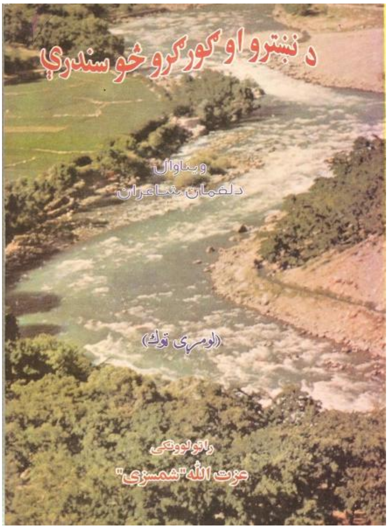

رانیولی، بیا د ښایسته گل تر لوڅو نظمي ټوټو پورې ټول هغه څه دي، چې د کلونو په اوږدو کې یې د لغمان د خلکو زړونه او ذهنونه خړوب کړي او کله چې بیا له دې خوندورې اوبې تکلفه شاعرۍ سره د لغمان د ولسي سندرغاړو، گلکي استاد، ملاگي استاد، پاینده محمد، شا گل، روژه گل، عزیزالله، نصرالله، اشرف او نورو د سندرو شور هم ملگری

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی، نو نه یوازې یې د لغمان ولسي شاعري ځلولې، بلکې د ټول لغمان نوم یې هم ښه ځلولی او روښانه کړی دی. د لغمان د طبیعـي ښـکلا شاعرانه او ښکلاییز چاپېریال تر څنګ ښایي دلغمان د ولسي شاعرۍ او موسیقۍ پاخه بنسټ اوګډ امتزاج علت به وي، چې د لغمان په زیاترو او یاکه ووایو د ټولو اوسېدونکو په ذهن او خیال کې دشـاعرۍ تومنـه پرته ده.

په ټول لغمان کېې به داسې ډېر کم څوک پیدا شي، چې د هغه دې د شاعرانو څوبیتونه له یاده نه وي زده او داسې خلک خو په لسګونو زره دي چې یو ځل یې د شعر لمن نیولې، تر یوه ځایه یې ورسره مزل کړی دی. که دا تېر درې ویشت کلنه غمیزه نه وای راغلې او دلغمان ولسـي شاعرۍ او ولسي موسیقۍ همداسې غاړه غړۍ تر دې دمه رارسېدلې وای، نو پوره باور دی، چې نن به د لغمان شاعري نوره هم ښه شوې وه.

که له ولسي شاعرۍ راتېر شو، نو د پښتو په معاصره شاعرۍ کې هم لغمان ونډه ډېره پخه او درنه ده، د پښتو د معاصرې شاعرۍ لـه پنځـو ستورو یو ستوری (استاد الفت) د لغمان پر اسمان ځلېدلی، لـه غـلام حسن خان ساپي، استاد ګل پاچا الفت، سعید افغاني، منـان ملګـري رانیولې بیا داوسني پړاو تر کاوون تو پاني، اسحق ننګیـال، شهسـوار سنګروال، عزیز تحریک او په سلګونو نورو ټولو د پښتو لمن ډکه کـړې اوښه په مینه او اخلاص یې ورته خدمت کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څېړنې او پلټنې په ډګر کې کــه مــوږ یــوازې د ســرمحقق زلمــي هېوادمل خدمتونه یاد کړو، نو خوله مو پرې ډکېږي او د ویاړ وزرونه مو پرې غوړېږي او کله چې بیا د چاپ او خپرونې خبره کوو،نو هلته خوبیا هم لغمان یو زمری خپرندوی(اسدساپی) لري، چې تــر اوســه یــې پــه لسګونو، نه په سلګونو عنوانه کتابونه خپاره کړي او که خدای کول یو وخت به یې شمېر زرګونو ته‌وکو ته هم ورسېږي.

د تمثیل په هنر کې بیا (ممنون مقصودي) یو بل نوښــت وکــړ او د کونډې زوی په سریال کې د مرکزي رول په لوبولو سره یې په تمثیلــي ډګر کې هم د لغمان تله درنه کړه. که په هنري ډګر کــې د لغمانیــانو د ونډې په باب هر څومره وغږېږو اوډېر څه هم ولیکو بیا به هم کــم وي. اوس زما د قلم څوکه دې خبرې ډېره نیولې، چې زه خپله لغمانی یم او موږ بیا دهغو سپاهیانو په شان نه یو چې خپل ځان خپله ستایي، خو که زه د ګران هېواد د بلې سیمې وای نــو بیــا خــو بــه مــې زمــوږ د پېښوریانو ورونو په اصطلاح د لغمان خلکو د هنري خدمت حق ادا کړی وای ، خو اوس یوازې غواړم په لغمان کې د تانداديي بهیر او ددې تذکرې په اړه څو لنډې څرګندونې وکړم:

څلور کاله د مخه له ډېر اغزن سیاسي اوذهني چاپېریال سره سره د لغمان یو شمېر ځوانو لیکوالو او شاعرانو وپتېیله چې په لغمان کې یــو ازاد او خوځنده ادبي غورځنګ پیل کړي، دوی که هــر څــومره هڅــه وکړه، چې د ټول لغمان په کچه د یو ادبي خوځون هسته جوړه کړي، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغه وخت د لغمان او په تېره بیا د کابل فرهنګي چــارواکو ددې کــار مخه ونیوله او ډېر سخت مخالفت یې وښود، وروسته بیا همدا لیکوال اړ شول چې د یوې ولسوالۍ له کچې خپل ادبي تحریک راپیل کړي، پــه دې کار کې دوی بریالي شول، هماغه و چې د ((الینګار فرهنګي یون)) په نامه یې یوه فرهنګي ټولنه جوړه کړه، په پیل کې واکمنو هم په دوی پسې دومره سر ونه ګراوه او د فعالیت اجازه یې ورکړه، الینګار فرهنګي یون په ډېره لږه موده کې وکړای شول د خپلو غړو شمېر یو سلو شلو تنو ته ورسوي. د یوه کال په بهیر کې یې تر لسو زیاتې فرهنګي، ادبي غونډې ، مشاعرې او څو سپورتي لوبې جوړې کړې، د الینګار ولسوالۍ په کچه یو مناسب کتابتون جوړ شو، چې له پېښور او نورو بېلابېلو سیمو څخه ورسره یو زیات شمېر لیکوالو د کتابونو مرسته وکړه، په ســیمه کې د کتاب لوستلو یو نوی پړاو پیل شو، دې ادبي تحریــک ولســي او اصلاحي بڼه ونیوه او ډېر خلک یې لېوال او مینه وال شول، خو بل کال لا د بره شوی نه و، چې د واکمنو د صبر کاسه نسکوره شوه اوپر الینګار فرهنګي یون یې یرغل وکړ، کتابتون یې لوټ کړ او د الینګار فرهنګي یون د مشرتابه پر نیولو یې پیل وکړ، دمشرتابه جرګې دوه غړي ښاغلی سیدحبیب شاه ملتمل(پاچا صیب) او عمر وفا یې لاس تړلــي بوتلــل، لومړی یې ننګرهار، بیا یې کابل ته انتقــال اود اســتخباراتو پــه اووم ریاست کې یې بندیان کړل،د مشرتابه بل فعال غړی(روښان) پېښور ته پر اوښتو بریالی شو او نورو غړو یې درې میاشــتې جېــل وګالــه اوبیــا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشې شول، تر هغه وروسته په لغمان کې فرهنګي کار یو څه ټکنــی شو، خو بیا هم شخصي هڅې روانې وې، خو کله چې لغمــان کــې مــلا خیرالدین حقپال(یاد دې یې په خیر وي) د لغمان د اطلاعاتو او کلتور د رئیس په توګه وټاکل شو، نو سره له دې چې د واکمنو ذهنونه بیا هم د پخوا په شان وو، خو ده په شخصي او خصوصي توګه د لیکوالو هڅولو اوفرهنګي خدمت ته ملا وتړله، دا ځل د لغمان په کچه یو داسې ادبي انجمن جوړ شو، چې د واکمن نظام تر پالیسۍ دننه یې کار کاوه. خو بیا هم د ځوانو استعدادونو د غوړېدو لپــاره یــوه ګټــوره هڅــه وه، دوی غوښتل چې د لغمان لپاره (دلغمان) په نوم یوه مجله چاپ کړي، خو ترپایه بریالي نه شول.

ښاغلي عزت الله شمسزي د لغمان د همدغه ادبي بهیر یوه مېوه ده، سره له دې چې ده لا د عمر ډېر پسرلي نه دي تېر کړي، خو د فرهنګي زیار او کار تجربه یې ډېره پخه ده، ده درې څلورکاله د مخه هوډ کړی و، چې د لغمان د هغو ځوانو شاعرانو یوه تذکره چاپ کړي، چې تر اوسه یې د ځانګړې مجموعې په توګه شعرونه نه وي خپاره شوي، ځکه نو په دې تذکره کې له یو دوو استثنایي بېلګو(ارشاد صیب او هاشمي صیب) پرته ټول هغه شاعران راټول شوي ، چې تر اوسه یې د شعرونو ځانګړې مجموعه نه ده چاپ شوې.

هسې خو په لغمان کې شاعران تر شمېره وتي او د ټولــو د شــعرونو چاپ هم په یوه تذکره کې ناشونې خبره ده، نو ځکــه خــو شمســزي

(c) ketabton.com: The Digital Library

صیب ددې شاعرانو لپاره یو برید وټاکه، مانا دا چې ولسي شاعر نه وي، عمر یې ډېر لوړ نه وي او ځانګړې شعري مجموعه یې نه وي چاپ شوي. د لغمان دپخوانیو او ځوانو ولسي شاعرانو لپاره ښایي نورې تذکرې په پام کې نیول شوي وي، خو د شاغلي شمسزي ددې برید دننه بیا هم ډېر شاعران پاتې شوي دي، چې دیوې بلې ځانګړې تذکرې د خپراوي غوښتنه کوي، زه هیله من یم چې دی د بلې تذکرې لپاره هم ملا وتړي او هغه شاعران چې له دې تذکرې پاتې وي، هغه په بله کې خوندي کړي.

کله چې شمسزي صیب ددې تذکرې په ترتیب او لیکلو پیل کړی و، نو هماغه وخت موږ ددې تذکرې د چاپ لګښت د راټولولو په فکر کې وو، په پای کې موږ په دې بریالي شو، له دغو ښاغلو سره چې ددې تذکرې د چاپ لګښت یې برابر کړی خپلې اړیکې ټینګ کړو، دوی ته مو ددې تذکرې د چاپ د لګښت یادونه وکړه او دوی په ورین تندي ومنله، نو ځکه زه لومړی د ځان او بیا ددې تذکرې دشاعرانو په استازولۍ لـه دغو ښاغلو څخه د زړه له کومي مننه کوم، چې ددې ګډې شعري ټولګې د چاپ لګښت یې برابر کړ.

لکه څنګه چې مو ددې تذکرې د برېد پــه اړه څرګنــده کــړه، نــو د شعرونو په اړه یې هم دا ټکي د یادونې وړ دي: ددې تذکرې ټول شعرونه دومره لوړ هم نه دي، چې سړی ورته د (خو) ګوته ونه نیسي او دومره کمزوري هم نه دي چې هېڅ په چاپ نه ارزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځینو شاعرانو داسې شعرونه هم په کې راغلـي چـې د پښــتو د اوسنۍ شاعرۍ ښې پخې بېلګې او په اصطلاح لوړ معیـاري شــعرونه دي، خو ځینو شعرونو کې بیا ځینې کمزوري ټکي او نیمګړتیـاوې تــر سترګو کېږي او داطبیعي خبره ده، ځکه چې دې شاعرانو ته لا ډېر مزل پاتې دی او دا یې لومړنۍ تجربې دي، دبېلګو له راوړول څخه ځکه ډډه کوم چې تذکره خپله ستاسو په لاس کې ده.

په ټولیز ډول دې تذکره کې د منځنۍ کچې او معیار شعرونه ډېــر زیات دي.

ښاغلي شمسزي صیب پر داسې وخت ددې تذکرې چاپ او خپراوي ته ملا وتړله چې نور ګڼ شمېر فرهنګي بوختیاوې هم ورترغاړې شوي دي، خو له دې سره سره بیا هم پر دې بریالی شو، چې دهر شــاعر پــر ژوند لیک سربېره دهغه دشعرونو پر څرنګوالي هم یو څه رڼا واچوي.

زه ښاغلي شمسزي اوپه دې تذکره کې ټولو راغلیو شاعرانو ته ددې تذکرې د چاپ له امله مبارکي وایم ، پښتو ادب او تذکره لیکنه کې یې یوه ګټوره زیاتونه بولم.

په فرهنګي مینه

اسمعیل یون

۱۳۸۰ل کال، پېښور–پښتونخوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو غږ پوهنه او ويیپوهنه

استاد پوهنوال محمدصابر خويشکی د کابل پوهنتون دژبــو او ادبيــاتو پوهنځي د پښتو څانګې يو پخوانی او تجربه کار اســتاد او لــه ۲۵ کلونــو راهيسې په پښتو څانګه کــې پــر تــدريس بوخت دی. استاد خويشکي د خپل تدريس په بهير کې زيات وخت پښتو فونولــوژي- مورفولــوژي (غــږ پوهنــه او ويپوهنــه) او (صرف) او (نحو) تدريس کــړي دي. ده نــه يوازې په پښــتو څانګــه، بلکــې د کابــل پوهنتون د نورو پوهنځيو په ځينو څــانګو کې چې پښتو په کې د يو مضمون په توګه تدريسېږي، اوږده موده تدريس کــړی او د پښتو تدريس ښه پخه تجربه ورسره مل ده. دا کتاب يې هم د پوهنــوالۍ علمي رتبې ته تيسس او هم د همدغه ۲۵ کلن تدريس او ګنــو تجربــو نچوړ دی، چې پښتانه او نا پښتانه محصلين ترې ښه ګټه اخيستلای شي.

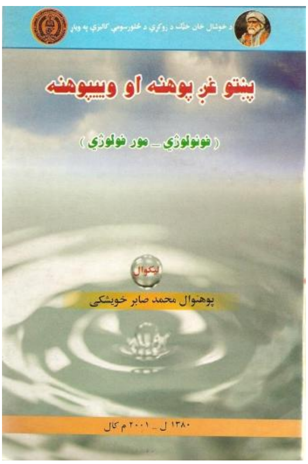

په دې کتاب کې پښتو غږونه، د هغو شکلونه، ويیونه، ويیکي، تــاړي، د نوم ګردان اړخونه، د نومونو وېش، ضميرونه، قيدونه، فعلونــه، د جــنس او زمانې له مخې د فعل حالتونه، لنډه دا چې د (غږ) او (کلمې) ټولې خواوې په ښه مفصله توګه څېړل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ا اثر د پښتو (صرف) په برخه کې یو بل منظم، سســـتماتیک او گټــور کتاب دی، چې په ډېروه روانه او پسته ژبه لیکل شوی او هر چاته ترې گټه اخیستنه شونې ده. هیله ده استاد پوهنوال محمدصابرخویشکی د پښتو گرامر دا لړی د جمله پوهنې(نحو) تــر برخـــې پــورې ورســوي او دپښـــتو گرامرونو په لړی کې یوه بله غوره زیاتونه وکړي.

په فرهنگي مینه

پوهنیار محمد اسمعیل یون

۱۳۸۰ ل کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ((زړه کلا)) کې یو عالم خبرې

په اوسني پښتو ادبي بهیر کې ښاغلی وکیل شینواری د هغو لیکوالو له جملې څخه دی چې قلم یې څواکمن او فکر یې پوخ خو شهرت یې کم دی، د دې کار یو لامل شاید دا وي چې

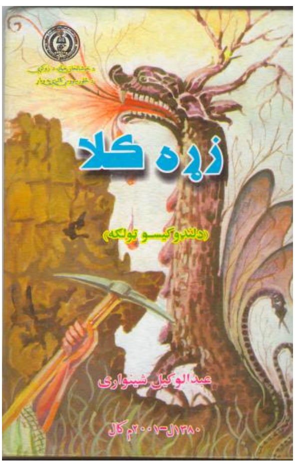

د ده ذهني دایره له ځاني کچې څخه یوې ملي او انساني کچې ته پراخه شوې ده.

د همدغه ملي، هېوادني او فرهنګي ارمان د پالنې او ځلونې لپاره یې له فرهنګي بلهارۍ نه نیولې تر مالي قربانۍ پورې ټولو ته اوږه ورکړې، پېښور مېشتو او هېواد مېشتو لیکوالو د ستونزو کمولو او د هغو د اثارو د خپرولو لپاره یې مالي مرستې کړي، د هیلې مجلې د پرله پسې (۲۳)مې ګڼې چاپ لګښت یې ورکړی، په بهر کې یې افغاني فرهنګي ټولنو د خوځون، پیوستون او د کار د اغېزې لپاره هلې ځلې کړي او د یو شمېر نورو خپرنیزو فرهنګي کارونو په هڅونه کې یې ونډه اخیستې ده. خو تر ټولو ستر او غوره فرهنګي خدمت چې شینواری صاحب د هغه پر تر سره کولو بریالی شوی، هغه د کال غوره ادبي، سیاسي، تاریخي او ټولنیزو دریو عنوانو غوره پښتو کتابونو ته د جایزو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکول دي، دا کالنۍ جایزې (د استاد الفت، استاد حبیبـــي او اســـتاد شېرزاد یعقوبي) په نومونو دي، چې د افغانستان د کلتوري ودې ټولنې له خوا هر کال ورکول کېږي. د دې مانیزو جایزو مادي ملاتړ د همده له خوا برابرېږي، هرې جایزې سره به (۱۲) ملیونه افغـانۍ یـا (لـس زره کلدارې) ملې وي. د استاد الفت په اند په یوه ټولنه کې د یـو انـدیال (مفکر) په اندېول د فکر پالونکي او روزونکي مرتبه څکه لـوړه ده چـې فکر پالونکی د ټولنې نور وګړي هم روزي او ټولنې ته یې وړاندې کوي.

د وکیل شینواري دا روزنیز او هڅندوی کار له دې کبله هم د زیاتې ستاینې وړ دی چې هغه نه کوم لوی پانګوال دی، نه هم کوم سوداګر، یو عادي بهر مېشتی افغان دی چې د خپل تندي د خولو په محصول، خپل ملي فرهنګ پالي او غوړوي یې. په داسې یو اقتصـادي دریـځ کـې د داسې یوه غوره فرهنګي خدمت ترسره کول خپله پر اقتصادي لېوالتیا باندې د لیکوال د فرهنګي مینې او جذبې غلبه او واکمني څرګندوي. دلته یو شمېر لیکوالو سره دا وېره وي، چې لیکوال یو ځـل لـه خپـل چاپېریال څخه لرې او پردی شو، بیا نو بېخي پردی شو او راخپلول یې ډېر ګران دي، خو زموږ یو زیات شمېر لیکوالو لکه عبدالمالک بېکسیار، زرین انځور، لطیف جان بابي او په لسګونو نورو دا ثابته کړه، هغه څوک چې د ملتپالنې او ژبپالنې په خم کې رنګېدلي وي که هغه د دنیـا هـر ګوټ او هرې ټولنې ته لاړ شي، د بلې ټولنې رنګ او خوند یـې د زړه او ذهن چاپېریال، مینه او ولوله نه شي بدلولای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکیل شینواری هم د خپل ذهني بلوغ په داسې یو پـړاو کـې بهـر مېشتی شو، چې پردي کلتور او د هغو مصنوعي ښکلا او ځلا یـې پـر هېوادنۍ مینې او ولولې د بدلون اغېز شیندلای نه شو. ځکه نو همغـه هنرمن او همغه وکیل شینواری چې و همغه پاتې شو.

(زړه کلا) د ده د لنډو کیسو لومړنۍ ټولګه ده چې زمونږ د ټـولنې د بېلابېلو اړخونو په تېره بیا د شلکلنې جګړې او د هغې د بدمرغیو ژوره انځورنه په کې شوې ده.

دا چې د دې لنډو کیسو یو شمېر کرکټرونه رواني ناروغان دي دا هم څه ناڅاپي خبره نه ده، دا هم په ژور او روانـي ډول د هغـې رنځـورې ټولنې تصویر دی، چې په څه کم دونیم لسیز ژونـد کـې لـه هـر ډول ناروغیو سره مخ شوې، وګړي یې د مختلفو ګروهو په ځېل کې راټالـه شوي او یو د بل مرګ ته روزل شوي دي.

لیکوال په ډېر مهارت سره په دې بریالی شوی، چې په (زړه کلا) کې د خپلې ټولنې او خپل هېواد او پر هغو د تېر شوي ناتار تصویر وړاندې کړي. په دې لیکنه کې لیکوال څرګندوي چې کله په ټولنه کې د هغې وګړي پر بېلابېلو متضادو افکارو ووېشل شي، لومړی ذهني او بیا فزیکي ټکر رامنځته کېږي او ټولنه له ګډوډۍ سره مخـامخېږي او د هغــې د ارزښتونو د له منځه تلو سبب کېږي. په (زړه کلا) کې هم د کلي د خلکو او ان د یوې کورنۍ د غړو ذهني اختلاف د دې سبب شو چې ټوله کـلا ونړوي او بیا د یو بل پر ضد مورچلونه جوړ کړي، پـلار د زوی او زوی د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلار پر ضد ودرېږي. په (بدېې) لنډه کیسه کې لیکوال د (احسـاس) او (مجبوریت) ترمنځ د مقابلې انځور وړاندې کړی او دا ښیي چې که پـه ټولنه کې د مجبوریت عامل ختم شي، نو د ټولنیزې ناروغۍ او فسـاد مخه نیول کېدی شي. دی په دې کیسه کې د کیسې د مرکزي کرکټر د احساس وروستی مقاومت ځرګندوي چې له خپل مجبوریت سره سره یې د بدو په مقابل کې ځرګندوي، خو هغه ته هـم پـه ګـران قیمـت پرېوزي.

په (زړه کلا) کې د راغلو لنډو کیسو یوه ښېګڼه دا هم ده چې اکثره لنډې کیسې یې مثبت پیغامونه لري، لیکوال د پېښو کټ مـټ بیـان پسې نه دی تللای، بلکې پېښې یې داسې غځولي چې لوستونکی ترې د ژوند لپاره یو مثبت پیغام ترلاسه کړي. د لیکوال اساسي رسالت او د یوه ادبي اثر ښېګڼه هم په دغه ځای کې ده چې لیکوال په دې بریالی شي چې هم د پېښې انځور وکاږي او هم داسې یوه پایله د لوسـتونکو مخې ته کېږدي چې هغو ته د خلاصون او ژغور لاره وروښیي.

وکیل شینواری په (باران او بنیادمان) لنډه کیسه کې لوستونکي ته دا ځرګندوي، چې د یوې ټولنې خلک که په ډله ییـز ډول پـر ټـولنې باندې د یوه راخور شوي غم او ناتار درملنې ته ورودانګي، نو د خلاصون لاره یې شته او که نه یو د یو هیلې او بل د بلې هیلې ته ناسـت وي، د عمل پر ځای پر خبرو بوخت وي نو د ټولو مخ به د ژوند او کور پر ځای د هدیرې پر لوري شي. په (ماران او بنیادمان) کیسه کې همـدا مفهـوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې شوی، هلته مارانو د کلي باغ کې ځای نیولی او هر کلیوال چې باغ ته ورځي بېرته ترې ژوندی نه شي راوتلای، نو ځکه خو په پای کې د ټولو کلیوالو هدیرې ته مخه شوه.

په (کلي او موټر) کې هم همدا شان یو ستر ټولنیز او هېوادنی ارمان نغښتل شوی او د ټولنې د پرمختیا او هوساینې لپاره یې لاره په ګوتـه کړې ده، په دې لنډه کیسه کې موټر د یو هېواد، موټروان د یو لارښود یا مشر او سورلي د خلکو لپاره سمبول ټاکل شـــوي. د لارې او ســـړکونو ویجاړي د هېواد ناوړه سیاسي حالات ګنل کېږي، چې که چېرې مـــوټر زوړ وي، لارې هم خرابې وي او موټروان هم نوی او تنبل وي او بیا لا دا چې د یوه زاړه موټر لپاره ځو نوي او بې تجربې موټر چلوونکي راټـــول شوي وي او هر یو د موټروانۍ دعوه کوي نو خدای خبر که سورلۍ تـــر خپله ځایه ورسوي. له دې کیسې نه داسې پیغام ترلاسه کېږي چې که پر یو هېواد جګړه تېره شوې وي او هېواد ځپل شوی وي، نو د هغه لپاره یو اندیال (مفکر) او مدبر لارښود ته اړتیا ده چې خپل هېواد له اغـــزن سیاسي چاپېریال او ناخوالو څخه راوباسي.

(تړلې غوټه) او د (ډولۍ) د جګړه ییـــز مهـــال د پېښـــو دردوونکـــي انځورونه وړاندې کوي.

په دې لنډو کیسو کې ځینې داسې لنډې کیسې هم شته چې هغه د انسانانو (وګړو) رواني حالت څرګندوي لکه (خوب، پښېمان، څېرې او اندېښنې). په دې کیسو کې لوستونکي د کیسو د کرکټر د رواني حالت

(c) ketabton.com: The Digital Library

تل ته ورننوزي او له هغه څخه یوه ټولیزه نتیجه او پیغام ترلاسه کوي.
په پښتو ادب کې داسې لنډې کیسې چې د انسان روحي حالت انځورنې ته زیاتې ځانګړې شوې وي، ډېرې نه دي. د دې ټولګې یوه ښېګڼه دا هم ده چې دا برخه هم په کې رانغښتل شوې ده.

ددې ټولګې پر هره لنډه کیسه ډېرې خبرې کېدی شي، د ګڼو ښکلاوو ترڅنګ به ځینې نیمګړتیاوې هم ولري، خو پر هر اړخ به یې درانه لوستونکي او کره کتونکي تر چاپ وروسته خپله قضاوت وکړي او وبه یې ارزوي، خو زه د دې کیسو د یو لوستونکي او د ادب د یوه مینوال په توګه د ژبني بیان، د فکر د پوخوالي او دمثبتو پیغامونو له پلوه دا ټولګه یوه بریمنه او شتمنه مجموعه بولم، لیکوال ته یې مبارکي وایم او د نورو بریو هیله یې کوم.

په ټوله فرهنګي مینه

پوهنیار محمد اسمعیل یون

۱۳۸۰ل کال

پېښور- پښتونخوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

((افغانان په استرالیا کې)):

زموږ د تاریخ یوه بله پاڼه

افغانانو د تاریخ په اوږدو کې له ویاړه ډکه ډېرې کارنامې کړي، خو دا کارنامې لکه څنګه چې دي هغسې د لیک په دایره کې نه دي راغلي او له خپل شان او کیف سره سمې نه دي څلول شوي. نه یوازې تر هېواده بهر د افغانانو د اتلولیو د تاریخ ډېر ګوټونه ناڅرګند پاتې، بلکې په کور دننه کې هم داسې سترې تاریخي پېښې او تاریخي شخصیتونه شته چې پوره او کره څرګندتیا او ځلا یې لا اوس هم ډېر کار او زیار غواړي.

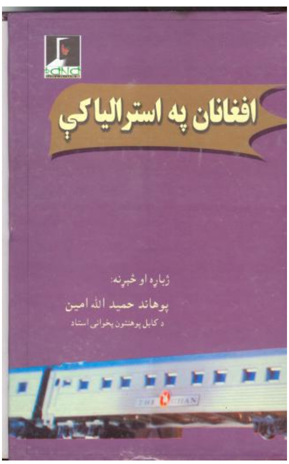

له نېکه مرغه په دې تېرې یوې یوې نیمې لسیزې کې د افغانانو د تاریخ په تېره بیا معاصر تاریخ په باب ګڼ شمېر اثار چاپ شوي، دې اثارو کې د بهرنیو افغانپوهانو او خپله د افغان لیکوالو دواړو اثار شامل دي، چې د افغانستان د تاریخ ډېر تیاره ګوټونه یې روښانه کړي دي. دا دی ((افغانان په استرالیا کې)) تاریخي اثر ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړۍ یوه بله مهمه کړۍ ده، چې د هېواد پیاوړي لیکوال استاد پوهانـد حمیدالله امین لیکلی دی.

دا تاریخي اثر لکه څنګه چې له نامه څخه یې ښکاري په استرالیا کې د افغانانو ژوند، مهاجرتونو، کار، فعالیت او تجارت ته مختص شوی دی. په دې کتاب کې استرالیا ته د افغانـانو د لـومړي مهـاجرت، د لارې د ستونزو، هلته د مېشته کېدنې، په استرالیا کې د دوی پـر وړانـدې د تبعیضي چلند، د افغانانو د کار، فعالیت، تجارت او په مجموعي ډول د افغانانو د کارنامو په باب هر اړخیز معلومات وړاندې شوي.

لیکوال په ډېر دقت سره د هغو بهرنیو لیکوالو اثار چې په اسـترالیا کې د افغانانو په باب لیکل شوي، له نظره تېر کړي او خپله یـې هـم د معلوماتو د راټولولو لپاره استرالیا مېشتو پخوانیو او اوسنیو افغانانو ته د لومړي لاس اخځ په توګه مراجعه کړې او کره معلومات یې ترې راټـول کړي دي. د استرالیا بېلابېلو سیمو ته چې کوم ځای کـې د افغانـانو د ژوند څرک لګېدلی یا ترې د کورونو او مسجدونو په څېر ژونـد نښـې پاتې، ورغلی او په تصویري او نقشه ییز ډول یې دا اسناد په کتاب کې خوندي کړي دي. ددې کتاب له لوستو څخه سړی دا نتیجه اخیستلای شي، لکه څنګه چې افغانان په جنګ، توره او مېړنتوب کې مشهور دي، تر هغه زیات په زغم، تحمل، فرهنګ جوړونه او تمدن جوړونه کې ښـه استعداد لري، خو د افغانانو د استعداد دې اړخ تـه لیکوالـو خصوصـاً بهرنیو لیکوالو ډېره پاملرنه، نه ده کړې. له نېکه مرغه چې په دې اثر کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دې اړ خ باندې هم زیاته رڼا اچول شوې. لیکوال په استرالیا کې د افغانانو په باب لیکي: ((دوی د پینځو کلونو لپاره د استرالیا په لویې وچې کې د ترانسپورتي نظام بشپړ کنترول په لاس درلود، ځکه نو د نولسمې پېړۍ په دویمه نیمایي او د شلمې پېړۍ په لومړیو شلو کلونو کې په استرالیا کې د تجارت او اقتصاد وده او همدا شان د استرالیا په مرکزي برخو کې د علمي څېړنو پرمختتګ ټول د دوی د زیار او هاند نتیجه ده.))

لیکوال زیاتوي:

((اوس د استرالیا حکومت هغه جوماتونه چې دوی (افغانانو) جوړ کړي وو، د دوی یو شمېر کلي او حتی هدیرې د هېواد د تاریخي اثارو په توګه پېژني او د هغو ساتنه کوي، ځینې پارکونه، سړکونه او حتی د غرونو څوکې د دوی په نومونو یادېږي او هغو اورګاډو چې په جنوبي استرالیا کې د دایلاید له ښار څخه په شمالي استرالیا کې د Alice Springs ښار ته په پخوا وختونو کې تګ راتګ کاوه او د افغانانو په نوم یادېده، یو ځل بیا یې (Ghan Express) په نامه چې هماغه تاریخي نوم دی په فعالیت پیل کړی دی.))

((افغانان په استرالیا کې)) اثر پر یوې پیلیزې او سریزې سربېره یوولس څپرکي لري، چې ((اوښان په استرالیا کې)) پر موضوع پیل او د ((افغانانو کلتوري انحلال)) پر موضوع پای ته رسېږي. لیکوال د هرې موضوع په باب مستند شواهد، تصویرونه او اسناد وړاندې کوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوستونکو ته د افغانانو د ژوندانه په هکله یو روښـــانه تصـــویر وړانـــدې کوي.

د کتاب اوچتې معیاري ژبې او کسه ییز بیان د اثر خوږلني نوره هـــم زیاته کړې ده او لوستونکی تر پایه له ځانه سره ساتي.

زه قدرمن استاد پوهاند حمیدالله امین ته د دغه خورا مهم کتاب د لیکلو او چاپ له امله مبارکي وایم او رڼا علمي مرکز ته کورودانی وایم، چې دا قیمتي اثر یې چاپ کړ او درنو لوستونکیو ته هم ددې مهم کتاب د چاپ مبارکي وایم او د لوستو بلنه ورکوم.

په مینه او درنښت

اسمعیل یون

جلال اباد

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فریاد سوي فریادونه

کله چې څوک د افغانستان په تېره بیا ختیزې سیمې او په هغې کې بیا د لغمان ولسي شاعرۍ ته نظر کوي، نو فریاد ورته د یوې نامتو او یادې څېرې په توګه په نظر ورځي.

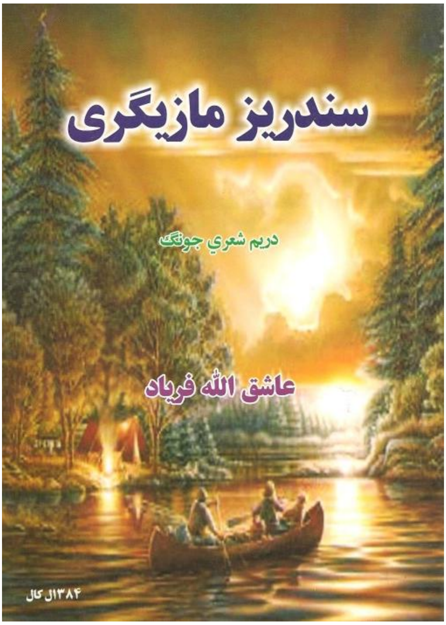

د فریاد شعر له نږدې درې نیمو لسیزو راهیسې د محلي او وطني سندرغاړو له خولې زمزمه کېږي او خپله سندریزه فضا پرې ګرموي. په ختیزو سیمو، د افغانستان په نورو ډېرو برخو، ان په لرې پښتونخوا کې به داسې خلک کم وي، چې هغه دې موسیقي په تېره بیا ولسي موسیقي اوري او د فریاد له نامه سره دې اشنا نه وي. دا خبرې ددې ښکارندویي کوي، چې دفریاد شعرونه د موسیقۍ په تول پوره او کره دي او د ولس ذهن یې منلو او هضمولو ته تیار دی.

د ولسي شاعرۍ یوه غټه ښېګنه همدا ده، چې د ولس له ذهني کچې سره سم حرکت کوي، د هغوی شوق، ذوق، انګېرنې او خوښونې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې منعکس کېږي او د مانا بار يې دومره دروند نه وي، چې د چا پر ذهن بار شي.

ولسي شعر ته ځکه ولسي وايي ، چې دولس په ژبه ويل کېږي اوليکل کېږي، د هرلغت له لغوي او اصطلاحي مانا سره د ولس ذهن روږدی وي، د وزن او اهنگ له پلوه هم ولسي شعر هماغه اهنگ تعقيبوي چې د ولسي ژبې له اصلي سکښت او رغښت څخه راټوکېدلی وي. ولسي شعر ځکه د ولس خوښ وي، چې د تصنع او تکلف بار يې نه وي زغملی لکه څنګه چې په خپله بې تکلفه او بې ريا ژوند کوي، دغسې يې هنري پنځونې هم بې ريا او بې تکلفه وي.

کله چې مورږ د فرياد صيب شاعري مطالعه کوو، نودده شاعرۍ کې هم د رښتينولۍ او ناتکلفۍ دا عنصر له ورايه معلومېږي، فرياد په خپله شاعرۍ کې هېڅ وخت داسې نه دي کړي چې کلمې واړوي راواړوي، مفهوم په کې ورک را ورک کړي، تصنعي وزن او اهنگ جوړ کړي او د خلکو په اصطلاح ځان داسې وښيي چې وګورئ زما شعر دومره ژور او دقيق دی، چې له ډېرې مانا يې څوک پر مانا نه پوهېږي، زمورږ په اوسني روان شعري بهير کې يو شمېر شاعران د مانا دفقر پر رنځ اخته دي، بيا نو کوښښ کوي پر کلمو باندې د فشاري او تحميلي اهنګ له تپلو اودکلمو د نامناسب ادلون بدلون له لارې خپل معنوي فقر پټ کړي او بيا داسې تظاهر کوي، چې ګنې زما شعر خو دومره ژور دی چې هر څوک يې پر مانا نه پوهېږي، حقيقت دا وي چې په دا ډول تکلفي او تصنعي شعرونو کې چې اصلاً د احساس جوهر نه وي، نو څوک به يې پر مانا څنګه پوه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له نیکه مرغه چې د فریاد شعرونو ته دتکلف او تصنع ناروغۍ لاره نه ده پیدا کړې، دده شعر چې سړی لولي نو په یو ځایي ډول یې یوه پوره مانا ذهن ته ورانتقالېږي او چې یې د (بخت زمینې) په شان نامتو سندرغاړې، په سندرو کې وایي نو سړی تړې لا پوره مانا او خوند اخیستلای شي.

زه د فریاد ددې ټولګې د شعرونو په سریزه کې له هماغه پیله په ولسي ادب او له هغه سره په تړاو کې دده پر شعرونو وغړېدم او هغه خوند چې تل ماترې اخیستی دی مجبور یې کړم دا پورته کرښې ولیکم، دا خبره مې له یاده ووتله چې ووایم اوس زما مخې ته دده د غزلونو یوه ټولګه پرته ده، څرنګه چې دده غزلې هم ډېرې د سندرغاړو له خوا له موسیقۍ سره ګډې ویل شویدي، نو کوم رنګ او خوند چې دده په شعرونو کې شته او ما ورڅخه یادونه وکړه، غزل یې هم له هماغو صفاتو یا تر هغه زیات خوندور دی، نو ځکه مې دا یادونه ضروري وبلله چې که ما یې دغه ټولګه لوستلې هم نه وای د نورو ټولګو له مخې مې لیکنه پرې کولای شوه، ځکه دلته زما موخه دده ټوله شاعري ده.

فریاد چې څه شعرونه لیکلي که هغه عشقي بڼه لري یا حماسي او یا یې هم هېوادني مسایل بیان کړي، نو په ټولو کې دی په خپله د یوه کرکټر په توګه صادق او رښتینی دی، ځینې ادبپوهان په دې نظر دی، چې هر هنري اثر په تېره بیا ادبي اثر خپله د لیکوال د ذهني او عیني ژوند یوه تابلوه ده. بریالي لیکوال همغه دي، چې خپل ټاکلی روح، درد او احساس اود ژوند واقعي حالت د الفاظو د اعجاز په زور خپل هنري اثر ته ورانتقال کړي، دا چې فریاد ترکومه حده په دې کې بریالی دی چې د الفاظو ډېرې ښکلې تابلوګانې لوستونکو ته وړاندې کړي، په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخه کې به په خپله لوستونکي قضاوت وکړي، خــود اخبــره ډېــره څرګنده ده،چې فریاد هر څه لیکلي د صداقت او درد له مخــې یــې لیکلي دي، وګورئ د (لور) په نامه یوه غزل یې، دده د فردي ژوند یــو رښتینی انځور وړاندې کوي:

راتـــــه یـــــادېږي ډېـــــره ډېـــــره نـــــازولې لـــــورې
تـــا نـــه مـــې زار کـــړې پـــه زر واره زماښـــکلې لـــورې
دا ستا پـــه یـــاد زه پـــه پـــردي وطـــن کـــې شـــپې تېـــروم
د پســـرلي ښـــکلې ورږمـــه یـــې زمـــا ښـــکلې لـــورې
دلته په دې وطـــن کـــې هـــر څـــه هرڅـــه ډېـــر دي مګـــر
چوپـــه چوپتیـــا ده تـــه بـــه شـــوخه ګرځېـــدلې لـــورې
هر څه به هېر کړم خوستا اوښکې مې شوې داغ د زړګـــي
چـــې د راتلـــو پـــه وخـــت کـــې تـــا راتـــه ژړلـــې لـــورې.

همدارنګه دده هغه بل شعر چې (مور) یانې د ژوند تر ټولـو مقـدس موجود ته یې لیکلی دی، هم له ډېر زیات سوز او درد نه ډک دی:

چـــــــې ظالمـــــــانو ځـــــــورولې مـــــــورې
پـــــه دې حـــــال مانـــــه وای لیـــــدلې مـــــورې
مقـــــام دې لـــــوړ دی تـــــر اســـــمانه رســـــي
ای دردېـــــدلې ځورېـــــدلې مـــــورې
ســـــتا لـــــه زخمـــــي زخمـــــي ټټـــــره لـــــوګی
پـــــه کـــــړاوو کـــــې لوبېـــــدلې مـــــورې
څـــوک بـــه دې وپوښـــتي چـــې څـــه تېـــر شـــوي
لـــــه خپـــــل تقـــــدیره ژړېـــــدلې مـــــورې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فریاد غزلونه نه یوازې د موسیقۍ د اهنگونو په تول پوره او کــره دي او سندرغاړو ته تیار دیوکمپوز شوي شعر بنه لري، لکه څنګه چې مو یادونه وکړه له ځانګړي فردي او اجتماعي سـوز او درده هـم ډک دي، وګورئ دا غزل یې:

ما د ځان پــه ویـر کــې دواړه ســترګې ســرې کــړې
پـــــه ژړا ژړا مـــــې دا ســـــوې نـــــارې کـــــړې
مومنـــــانو کــــه پــــه داد مــــې ورســــېږئ
ظالمـــانو مــــې لـــه تنــه غوښــې پــرې کــړې
نه مې خپل شته، نه مې دوست چــې مــې پکــار شــي
رقیبـــانو ځکـــه ټـــوکې مســـخرې کـــړې
پــه زړګــي مــې د هجــران تــورې تیــارې شــوې
تــا چــې زلفــې پــر ســپین مــخ خــور ورې کــړې
د ګلونـــو پـــه دیـــدار مشـــغول او مســـت وم
هـــره خـــوامې د ګلونـــو ننـــدارې کـــړې
تــور بانــه لکــه خنجــر پــه زړه راښــخ شــو
زړه زخمـــي شـــو تـــورو وینـــو فـــوارې کـــړې
خـــاص د مینـــې تقـــدس او احتـــرام و
چــې مــا ځــان بانــدې قبــولې غرغــرې کــړې
مفلســـــي او بېکســـــي دې دواړه ورک شـــــي
ګنــې یــار بــه پــه مــا کلــه دا نخــرې کــړې
ای فریـــاد عاشـــق الله ســـزا دې همـــدا ده
چــې بــې رحمــه بــې وفــا تــه دې اســرې کــړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله بېلګه يې هم وړاندې کوو:

زه د یــــار پـــه درد و غـــم کـــې لېـــونی شـــوم
کـــور او کلـــی رانـــه پـــاتې ســـاراني شـــوم
محبـــت دې پـــه ماهســـې چـــارې وکـــړې
د مجنـــون غونـــدې د خلکـــو خنـــدني شـــوم
رابښـــکاره شـــه پـــه مکېـــز او پـــه نخـــرو کـــې
د بېلتـــون لـــه لاســـه ســـوی ســـپېلني شـــوم...
همداسې تر پایه...

په دې شعري ټولګه کې د فرياد دشاعرۍ د دېرش کلن بهير متفرقه شعرونه راغلي دي، البته تر دې دمخه هم دفرياد د شعرونو دوه ټولګې چاپ شوي دي. خو دده د ټولې شاعرۍ پرمختيايي بهير ته چې مـوږ وګورو، شعري پرمختيايي بهير يې لکه د سمندرګيو د اوبو د بهير پـه شان ارام ارام روان دی، داسې نه دی لکه د سيلاب د اوبو په څېر چې يو ناڅاپه راپيدا شي، چټک سرعت سره بېرتـه خـتم شـي. دده پـه شاعرۍ کې دده فطري ذکاوت او شاعرانه طبيعت ډېر موثر ښکاري، هغه شاعري چې ورو خو متداوم پرمختګ کوي، عمر يې هم زيات وي نظـر هغې شاعرۍ ته چې يو دم وده وکړي.

فرياد نه يوازې يو شاعر دی، بلکې يو ټولنيز، سياسي او فرهنګيالی شخصيت هم دی، ليکوال دی او اديب، د رزم او بزم د دواړو مجلسونو لېوال او ګډونوال دی. سندريز محفلونه يې تر هرڅا زيـات خوښـېږي، لکه څنګه چې د شعر پر صور او خيال پوهېږي، دغسې د موسيقۍ پـه سُر او تال هم ډېر ښه پوهېږي، روزنيزه خوا يې هم ډېره غښتلې ده او تر اوسه يې په سلګونو ځوان شاعران او ليکوال روزلي او تشويق کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، ملتپالنه يې تر هرچا زياته خوښېږي اوپښتو پالنه کې خو دومــره زړور دی چې ډېر امتيازونه يې د پښتنو له سره قربان کړي دي.

پر ځان متکي او باوري شخص دی، د ژوند هرې ناخوالې ته يې اوږه ورکړې او ورکوي يې او د ژوندانه مايوسۍ ته يې ځان نــه دې تســليم کړی، زه نور د درنو لوستونکو وخت نه نيسم، د هوډمن ژوند او پر ځان باوري شاعر فرياد صيب ته دده د درېيمې شعري ټولګې د چاپ له امله د زړه له کومي مبارکي او د نورو هنري پنځونو په هيله يې يم.

په مينه

اسمعيل يون

کابل

۲۲/۱۱/۱۳۸٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان د مکياويلي په سياسي فورمولونو کې

سياسي او ټولنيزې چارې د سياسي هغو په شان نه دي، چې د رياضي او کيمياوي فورمولونو په واسطه حل او اوارې شي، د سياسي او اجتماعي پېښو په ډلبندۍ او پايلو کې وخت او شېبې، ځای او ځايګی، احساسات او عواطف، ضوابط او روابط، استثنات او واقعات او نور ډېر مسايل خپل خپل اغېز لري، خوساينسي مضامين او مسايل بيا د خپلو ټاکلو علمي فورمولونو تابع دي، چې پورتني ياد شوي مسايل په کې اساسي نقش نه لري، خو هغه ټولنيزې پېښې چې په متواتر ډول د تجربو له لابراتوار راوتلې وي، د يو لړ اجتماعي فورمولونو تابع ګرځي، متلونه او ځينې ولسي اصطلاحګانې، چې د ولسي او ټولنيز ژوند لپاره د پرله پسې تجربو نچوړ دی، د اجتماعي ستونزو ، لانجو او مسايلو د حل او ثبات لپاره غوره اجتماعي فورمولونه دي. سياسي مسايل ، پېښې او کړکېچونه ، چې د ټولنيز ژوند يوه اساسي برخه ده، هم د پرله پسې تکرار او ورته والي له مخې مشخصو فورمولونو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورداخلېږي. سیاستوال د سیاسي پېښو له ورته والي څخه د خپلو سیاسي موخو د ترلاسه کولو لپاره د یوې تجربې په توګه په آني ډول ګټه پورته کوي؛ د پېښو تحلیل، شننې، شالید او مخ لید ته دومره زیات فکر نه کوي، خو سیاستپوهان بیا د پېښو تل ته ورننوزي، ژور فکر کوي او په پای کې د ګڼو سیاسي پېښو له ورته والي څخه د راتلونکو پېښو او لانجو د حل لپاره یو سیاسي فورمول جوړوي. ددې سیاسي پېښو د فورمول ځانګړتیا دا وي چې نه یوازې په یوه واحده ټولنه کې د تطبیق وړ وي، بلکې د نورو ټولنو سیاستوال هم ترې ګټه پورته کولای شي. سیاستپوهان د مقدوني سکندر د بریالیتوب راز په دې کې ګڼي، چې د ارستو په شان د یو ژور فکري سیاستپوه افکار یې تر شا پراته وو، سکندر د ارستو له سیاسي فورمولونه څخه پــه ګټــې اخیستنې، د نړۍ پر فتحې بریالی شوی و، د هر هېواد د نیولو او ایلولو لپاره د لویې بریتانیې د سیاستپوهانو سیاسي فورمول همغه و، چې: ((تفرقه واچوه، حکومت وکړه او یا هم ((بېل یې کړه ایل یې کــړه)) د نړۍ هر بریالی سیاستوال چې ګورئ، د بریالیتوب راز یې په همدې کې دی چې د سترو سیاستپوهانو سیاسي تیورۍ یې عملي کړي دي.

نیکولو مکیاویلي د نړۍ د ډېرو سترو سیاستپوهانو په جمله کــې هغه سیاستپوه دی، چې نوم یې تر هر چا زیات ځلېدلی او د نړۍ پــر سیاسي چاپېریال خور دی.

مکیاویلي د ۱۴۶۹م کال د مې میاشتې پر درېیمه نېټه په فلورینس کې زېږېدلی او د ۱۵۲۷م کال د جون پر ۲۲مې یې د ۵۸ کلونو په عمر له نړۍ څخه سترګې پټې کړي دي، د عمر ډېر کلونه یې په دربار کې په سیاسي چارو، سیاسي مطالعې او درباري لانجو کــې تېــر کــړي دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدې عواملو دی په سیاسي چارو کې د پوره تجربې او ذکاوت خاوند کړ. کله چې یې د درباري غوړه مالانو په وجه خپله دنــده لــه لاســه ورکړه، نو لازیات سیاسي تفکر او ژورتیا ته متوجه شو او په نتیجه کې یې مهم اثر ((ټولواک)) رامنځته کړ، چې نژدې د ۴۸۰ کلونو په بهیــر کې یې د نړۍ پر سیاسي فضا فکري واکمني وکړه او کوي یې. دا کتاب د مکیاویلي د پرله پسې مطالعې او تجربې یو داسې نچوړ او غورچاڼ دی، چې د متن هر پراګراف، هره جمله، هره کلمه او هر توری یې په ډېر دقت لیکل شوی دی. کله چې سړی دا کتاب لولي، نو هېڅ جمله او هېڅ ترکیب ورته زیات نه ښکاري، چې سړی فکر وکړي دا یو زیاتي ترکیب دی او باید نه وای په کې راغلی، داسې لکه د ریاضي د عددنو او فورمولونو په شان چې هر عدد ځانته خپل خپل ځای ډکوي او لــه حذف سره یې مطلوبه نتیجه له منځه ځي.

ددې کتاب د لیکلو یو هدف دا و، چې د ایټالیا د هغه وخت واکمن له سیاسي تېروتنو وژغوري او په ایټالیا کې د یــوه مضــبوط نظــام د جوړولو لارې- چارې په ګوته کړي، خو په دې کتاب کې شنل شوي او افاده شوي سیاسي مسایل دومره ژور، دقیق او پراخ وو، چې نه یوازې د یوې واحدې ټولنې د واکمنو لپاره ښې لارښوونې وې، بلکې په ټوله نړۍ کــې یــې د سیاســي ســتونزو ، کړکېچونــو او نــاروغیو د اوارۍ اودرملنې لپاره د ښو کاري نسخو کار هم ورکړ، په همدې وجه دا اثر د نړۍ په یو زیات شمېر سیاسي کړیو کې مشهور شو، ان تر دې چې یو زیات شمېر سیاستوالو او سیاستپوهانو په سیاسي چارو کې یو شمېر ناعاطفي او جابرانه مسایلو ته د جواز په پلمــه ناســم او د ولســواکۍ خلاف بللی دی، خو بیا هم هغه سیاستوال چې سیاســت ، اخــلاق او

(c) ketabton.com: The Digital Library

عواطف سره ښېلوي او سياست يوازې د ګټو د تر لاسه کولو وسيله ګڼي او د اخلاقي ايډيالونو تابع يې نه ګڼي، دا کتاب يو مهم تيوريـک اثــر ګڼي، ددې اثر يوه لويه ځانګړنه دا ده چې تيوري اونظريات يې د زمان او مکان تابع نه دي؛ دا اثر چې د هر ې ټولنې يو سياسي وګړی په ځير سره لولي، نو دخپلې ټولنې د ګڼو پېښو او ګڼــو سياســي کرکټرونــو انځورونه به په کې وګوري، سړی فکر کوي چې دا پېښې اودا کرکټرونه د دوی په ټولنه کې تېر شوي او ده په خپلو سترګو ليدلي دي. موږ چې کله د خپلې ټولنې سياسي پېښې ګورو او بيا په هغــو کــې بېلابېــل کرکټرونه مطالعه کوو او بيا دا کتاب ګورو، نو فکر کوو لکه مکــياويلي چې دا کتاب د افغاني ټولنې لپاره ليکلی وي، مکياويلي چې د مختلفو واکمنو کوم مختلف خصوصيتونه په ګوتــه کــړي او لــه هغــو څخــه راټوکېدلو پايلو ته يې اشاره کړې، د هغو هره بېلګه موږ په خپله ټولنه کې موندلای شو، مکياويلي وايي:((ناورين به د ډېر لږ وخــت لپــاره د خلکو په ذهنونو کې پاتې شي او ډېر کوچنی بلل کېږي، خوکه ممکن ژر تر ژره ځپلو شويو خلکو ته مرستې ور ورسوي، دا مرستې به تر ډېره د خلکو په ذهن کې پاتې شي او له امله به يې د واکمن نوم پــه ډېــر درنښت يادېږي)).

د پورتنۍ جملې د عملي تطبيق بېلګه موږ په خپله ټولنه کې ګورو، په کابل کې مختلفو تنظيمونو ډېره مرګ ژوبله وکړه او پر خلکو يې يو ستر ناورين خور کړ، د همدې ناورين پــه نتيجــه کــې دوی د زيــاتې شتمنۍ څښتنان شول، کله چې ناورين پای ته ورسېد، همدا ناورينوال اوس پر هغو خلکو د خپلې شتمنۍ په زور حکومت کوي او په پارلماني ټاکنو کې يې هم د همغې نامشروع شتمنۍ په زور تر ټولو زياتې رايې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راخپلې کړي دي. مکیاویلي وایي:((سخاوت او زړه سـوی واکمـن د حقارت او کرکې خواته راکاږي)) دلته له ((سخاوت)) څخه د مکیاویلي مقصد هغه سخاوت دی، چې واکمن یې یا له خپله جېبه اویا هم د بېت المال له کڅوړې کوي، چې دا ډول سخاوت په پای کې واکمن له فقـر سره مخامخوي او کله چې یو واکمن د فقر مرحلې تـه ورسـېد، پـه سخاوت بلد ولس بیا له فقیر واکمن څخه ملاتړ نه کوي. مکیاویلي د یو واکمن لپاره تر حده زیات زړه سوی هم مضر بولي او وایـي لـه هغـه واکمن څخه چې خلک دوېرې احساس ونه کړي، د هغه ملاتړ نه کوي. همدا نظر خوشال بابا هم ورکړی او وایي:((حاکم چې قهر اومار چـې زهر ونه لري)) مانا دا چې خپل جوهر او خصوصیت نه لري.

مکیاویلي هغه واکمن بریالي ګڼي، چې په بېلابېلو لارو لـه خلکـو پانګه راټوله او بېرته یې خلکو ته خېرات کړي. دا ډول سخاوت دوراني حرکت لري، چې تمامی یې نه شته، ځکه نو واکمن ټول عمر د خلکو په زړونو کې محبوب پاتې کېږي، موږ په خپله ټولنه کـې دا ډول ډېـرې بېلګې لرو، چې د خلکو د شتمنۍ لوټوونکي اوبېرته پر خلکو د هغې د یوې برخې مصرفوونکي ته خلک (ځوانمرد) او (ډوډۍ مار) وایي او له ځانګړې درناوي څخه برخمن وي.

مکیاویلي د دې پوښتنې په ځواب کې چې خلک باید لـه واکمـن څخه وېره ولري او که له هغه سره مینه؟ وایي چې وېره تر مینې غوره ده. دده په نظر له واکمن څخه وېره په ټولنه کې د سولې او ثبات سبب ګرځي، عامه شتمني په کې خوندي کېږي او له واکمن سره مینه یـو اختیاري کار دی، چې ورو ورو انارشۍ او ګـډوډۍ تـه لار اواروي، لـه واکمن څخه د وېرې او له هغه سره د مینې بېلګې موږ په خپله ټولنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې لـرو، د امیـر عبـدالرحمن خـان او سـردار محمـد داوود خـان شخصیتونه او حکومتونه هغه بېلګـې دي، چـې خلکـو تـرې وېـره احساسوله، ځکه نو پر دې وخت عامه نظم ټینګ و، داسې حکومتونه او واکمن چې خپل پرستیژ یې له لاسه ورکړی و او خلکو ترې ویره نه احساسوله، ورو ورو په انارشۍ بدل شوي دي، مکیاویلي وایي: ((څوک چې د نویو قوانینو او اصلاحاتو د پلي کولو مشري پر غاړه اخلي، پـه حقیقت کې د هغوخلکو دښمني پر غاړه اخلي، چې په تېرو قوانینو کې سوکاله وو)).

کله چې په افغانستان کې د هر نوي متمدن قانون د تطبیق لپـاره هڅه شوې ده، نو دودیزوالو یې د ځاني ګټو له امله مخالفت کړی دی، او غوره بېلګه یې د غازي امان الله خان اصلاحات وو، چې ارتجـاعي ځواکونو یې مخالفت وکړ.

مکیاویلي وایي: ((د بخت په زور حکومت ته رسېدل اسان دي خو د واکمنۍ ټینګول یې سخت کار دی)).

د استادکاندید اکاډیمیسن محمد صدیق روهي په وینا((افغانستان د استثناتو هېواد دی، دلته د سیاسي پېښو وړاندوینې نه کېږي، یانې ځینې سیاسي پېښې او شخصیتونه په کې په استثنایي ډول رامنځته کېږي، چې د خلکو سیاسي برخلیک ټاکي)).

که مونږ خپله ټولنه د مکیاویلي او استاد روهي په پورتنیو فورمولونو کې واچوو، نو له پوره واقیعت سره به مخ شو، په افغانستان کې د سقاو زوی واک ته رسېدل، ځکه یوه استثنایي پېښه ګڼل کېدی شي، چې دا سې خلک هېڅ ډول تګلاره او فکر نه لري، نو څنګه واک ته رسېدلای شي؟ دغه راز که په امریکې کې د سپټمبر د یوولسمې نېټې پېښه نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

واى رامنځته شوې، کېدى شي پــه افغانســتان کــې د لنــډ مهــالي، منځمهالي او انتخابي حکومت په نامه اوسني سياسي اصلاحات اصلاً هېڅ رامنځته شوي نه واى. د بخت په زور واک ته رسېدلي خلک پــه رښتيا هم تر هغه پورې په واک کې وي، چې بخت ورسره ملګرى وي، ځکه دا ډول خلک تر واک د مخه او وروسته دواک د نيولو او ســاتلو لپاره کوم دقيق پلان او ستراتيژي نه لري. مکياويلي د وينو څښونکو او هغو واکمنو په باب، چې د برچې پر زور حکومت کوي وايي: ((څوک چې تل وينې تويوي، تل دې ځان لپاره توره ولري، ځکه ولس پر ده او دى پر ولس باور نه کوي)).

مور په افغانستان کې د داسې واکمنو بېلګې هم ليدلي، چې ټــول عمر يې د خپلې واکمنۍ لپاره تر ځان د تورو دېوالونه تاو کړي او هــر کله چې دا دېوالونه له منځه تللي، نو واکمني او واکمنان هم له منځه تللي دي.

مکياويلي سياستوالو ته وړانديز کوي او وايي چــې بايــد د خپــل حکومت بنسټ ټينګ جوړ کړي، دى د يو مستحکم حکومت لپاره ښه قانون او ښې لښکرې اساسي عناصر بــولي، دى اجيــرې او مرســتندويې لښکرې د يوه حکومت او واکمن لپاره بې ګټې ګڼي، د مکياويلي په نظر ((اجيرې او مرستندويې لښکرې د دښمن پر وړاندې بــې زړه وي، بــې نظمه وي، د جنګ پر وخت ميدان پرېږدي او د سولې پر مهال خزانــه لوټوي))، مور په خپل هېوادکې مرستندويې (رابلــل شــوې او راغلــې لښکرې) اجيرې ملېشې او نورې ډول ډول لښکرې وليــدې، چــې نــه هېواد او نه هم هغه واکمن ته په ګټه تمامې شوې چې رابللې يــې وې، ببرک کارمل پر شوروي لښکرو ډېره ولګوله، خو يو وخت داسې راغــى

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې همدې شوروي لښکرو په پای کې له واکه څنډې ته کړ، ډاکټر نجیب الله د شمال پر بېلابېلو ملېشو ډډه ولګوله، خو په پـای کــې پــر هغــه برخلیک اخته شو.

مکیاویلي واکمنو ته توصیه کوي چې: ((د ولس شتمنۍ ته لاس ونه غځوي، ځکه خلک د پلار مړینه هېروي خو له پلاره ورپاتې شتمني یې له زړونو نه وزي)).

د پورتنۍ خبرې عملي بېلګې هم موږ په خپل هېواد کې ولیدې، پــه افغانستان کې ډېر مرګونه او ظلمونه وشول، زیــاتره عامــه زیانونــه او ظلمونه د خلکو له یاده ووتل، خو د نور محمد ترکي د (۷) او (۸) ګڼــه فرمانونه، چې د خلکو د شخصي ځمکو د وېش او ولور په بــاب صــادر شوي وو او دواړه د خلکو په شخصي ملکیت او ژوندانه کې د مداخلې ستر عاملونه ګڼل کېدل، تر اوسه پورې د خلکو له یاده نه دي وتلــي او آن یو شمېر سیاستپوهان یې په افغانستان کې د بحران د اوږدېدو ستر لاملونه ګڼي.

د مکیاویلي دا کتاب (ټولواک) د سیاسي او ټولنیزو پېښو د شــنني اوتحلیل په باب ډېرې ژورې او پخې خبرې لري، چې هره یوه یې د کاڼي کرښه ګڼل کېږي، د کتاب د ټولو خبرو تحلیل او بحث پر ځای به ښه دا وي چې خپله د کتاب اصل ته وروګرځو.

په ټولیز ډول دومره ویلای شم لکه څنګه چې د حسابي معــاملاتو د حل لپاره د ریاضي فورمولونو ته اړتیا ده، دغسې ددې کتاب محتویات د سیاسي ستونزو د شنني او حل لپاره د سیاسي فورمولو په توګه کــار کوي، هر څوک چې په سیاسي چارو او معاملاتو کې ګوتې وهي، نو ورته بویه چې دا کتاب یو ځل ضرور ولولي. ځوان او هڅاند لیکوال ښاغلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

داوود حبیبزي چې د هېواد د سیاسي او ټولنیزو پېښو د شننې اودهغو په باب د یوه غوره او دقیق دریځ نیونې ښه لېوال او مینه وال دی، پــه افغانستان کې د سیاستپوهنې دعلمي اثارو کمښت ته متوجه شوی اود همدې تشې د ډکولو په نیت یې دا خورا مهم اثر له انګریزي ژبې څخه پښتو ته ژباړلی دی. دا اثر په خورا معیاري او کره پښتو ژباړل شــوی او سړی یې له لوستلو څخه ډېر خوند اخلي، زه په داسې حال کې چــې د ښاغلي داوود حبیبزي دا کار ستایم او دا په پښتو کې د ژبــاړل شــویو اثارو په جمله کې له ژبني پلوه یو ښه پوره او کره اثر ګڼم، دکتاب د چاپ له امله ده او میوند کلتوري ټولنې ته، چې دا کتاب یې خپورکړ، مبارکي وایم، دغه راز له حبیبزي څخه هیله من یم، چې د نورو دا ډول مهمــو اثارو ژباړې ته هم ملا وتــړي، کــه چېــري دا اثــر د هېــواد راتلــونکي سیاستوال ولولي او له ګڼو سیاسي ستونزو څخه دیوې په حل کې هم ورسره مرستندوی شي او ستونزه په عادلانه ډول حل کړي، نو حبیبزی صېب به یې په ثواب کې شریک وي، د همداسې هیلې د بري په هیله.

په درناوي

اسمعیل یون

کابل پوهنتون

د ۱۳۸۵ ل کال د لړم ۱۰ مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

((یوه شپه دوه خوبونه)) او د هغو تعبیرونه

په هره ټولنه کې چې اختناق خور شي، نو د ټولنې د نورو خواوو تــر څنګ یې هنر او ادبیات هم خپل رنګ بدلوي، عموماً د اختناق د دورې ادبیات د همغه اختناق تصویر انځوروي.

دا ادبیات زیــاتره، د خونــد، خوښــۍ او خوشالۍ لپاره نه وي، بلکې د اکثرو همغو ډول، ډول بدرنګیو انعکاسوونکی وي، چې د همدې ستم له امله راټوکېدلې وي.

((یوه شــپه او دوه خوبونــه)) هــم پــه افغانستان کې د اختنــاق د دورې د یــوه مشخص پېر یا بهیر انځور دی، چې شــاعر یې د خوب په بڼه انځوروي.

شاعر خپل کلی د خپلې ټولنې د حال او ماضي ژوندانه د یو سمبول په توګه کارولی او په هغه کې یې د ژوند دوه بېلابېل پړاوونه او رنګونه (تر اختناق دمخه پړاو، تر اختناق وروسته مرحله) سره پرتله کړي دي، شاعر یا لیکوال په کلي کې دواړه حالته انځور کړي دي او دا یې مجسم کړي، چې پخواني حالت تر اوسني هغه په هر ډول ښکلی او سوکال و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیکوال په نظر په پخواني حالت کې د کلي یا ټولنې مـانیز او نـور مادي ارزښتونه خوندي وو، د مشر او کشر، خان او ملا او نورو دریځونه او صلاحیتونه مشخص وو، د همدغو صلاحیتونو د مناسب وېش له امله د کلي د متوازن پرمختګ او هوساینې چارې سمبالېدې، خو کله چې د یوه اختناق او بهرني فشار په نتیجه کې په کلي کې کشر د مشر، ملا د خان او بې مخه د مخور ځای ونیو، نو په کلي کې ګـډوډي رامنځتـه شوه، د لیکوال هدف له کلي څخه خپل هېواد دی، خو ده خپل کلی د خپل هېواد لپاره د یوه سمبول په توګه کارولی دی.

د خوب ددې کیسې په لړ کې بېلابېل کرکټرونه د سړي ذهـن کـې ژوندي کېږي، چې اکثره یې منفي رنګ لري او ددې علت هم طبیعي دی، دا ځکه چې د اختناق لوبغاړي طبعاً بدرنګ کرکټرونه دي، د کیسې د شخصیتونو د بیان لپاره ولسي یا بزګري ژبه کارول شـوې او داسـې بزګري ترمینالوژي یا اصطلاحات کارېدلي،چې که چاکلیوالي ژوند نـه وي تېر کړی یا یې بزګري نه وي کړې او یا هم له بزګرانو او کرونـدګرو سره نږدې پاتې شوی نه وي، پر مانا یې په اسانۍ سره نه شي پوهېدلای.

((یوه شپه دوه خوبونه)) لیکنه دخپل هنري او کیسه ییـز ارزښـت ترڅنګ دا ارزښت هم لري، چـې ښـه لویـه بزګـري پانګـه ((ژبنـي اصطلاحات)) یې په کې خوندي کړې ده.

د شکل له پلوه اساساً دا ازاد نظم دی، چې داستاني بڼه لري، خو که په لیکنۍ بڼې سره یې سم لیکلای وای، نو کېدی شول هغه بندښت او ماتوالی چې اوس د ځینو مسرو په لوستنه کې رامنځته کېـږي، لـه منځه تللای وای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر لیکنې ناسموالي سر بېره ځینو ځایونو کې وزني تېروتنې هم لري، چې شاعر کېدی شي، په خپل زړه همداسې پرې ایښي وي اوداسې یې گڼلې وي، چې پر خپلې لیکنې وزني قید تحمیل نه کړي.

ښاغلي لیکوال او شاعر محمد حسن حسام د دا ډول نویو لیکنو چې پخوانۍ بېلگې یې ډېرې نه دي لیدل شوي، خپله تجربه لري، تر دې دمخه یې (زه کابل یم) (سپینې وینې) او (سر خلاصي لیکونه) کې هم دا ډول تجربې کړي دي، خو په هر ترتیب نوې زمانه، نوي ادبي بهیرونه، په خپله نوې ادبي تجربې راټوکوي او ((یوه شپه دوه خوبونه)) هم له همدغو نویو تجربو څخه یوه تجربه ده. له ښاغلي لیکوال څخه یې زموږ هیله دا ده چې دا انفرادي تجربې نورې هم پسې وغځوي او لا یې پخې کړي.

زه نور د لوستونکو او د لیکنې تر منځ دېوال کېږم نه، ((یوه شپه دوه خوبونه)) لوستونکو ته پرېږدم، چې له خپلو تعبیرونو سره سم یې تعبیر کړي.

د اختناق د ښامارانو د له منځه تلو په هیله

اسمعیل یون

کابل – افغانستان

لومړی مکروریان

۱۳۸۵ ل کال، د کب میاشت

(c) ketabton.com: The Digital Library

((حقیقت)) او د کوچنیانو ادبیات

لکه څنگه چې زموږ په ټولنه کې کوچنیان له خپلو ډېرو حقونو څخه محروم دي، دغسې له خپلو ادبیاتو څخه هم بې برخې دي. په پښتنو شاعرانو کې یوازې په شمار شاعرانو د کوچنیانو لپاره شاعري کړې ده، مرحوم محمد عثمان نژند او خدای بښلی غلام حضرت روغمن هغه کسان دي چې باید په دې برخه کې ترې په قدردانۍ سره یادونه وشي. د دوی شعرونه په پښتو تعلیمي کتابونو کې راغلي او زموږ د کوچنیانو پر ذهنونو او عواطفو یې ښه تاثیر ښندلی دی. ښاغلی محمد نواز حقیقت په پښتو ادبیاتو کې بله هغه څېره ده چې خپل قلم یې تر هر بل کار زیات د کوچنیانو ادبیاتو ته وقف کړی، حقیقت صاحب تراوسه ((لس شعري ټولگې)) یوازې د کوچنیانو لپاره چمتو کړي، چې له هغو څخه یوازې دوه یې ((سپینه کوتره او د لمر ترانې)) چاپ شوي او نورې یې لا د چاپ انتظار باسي.

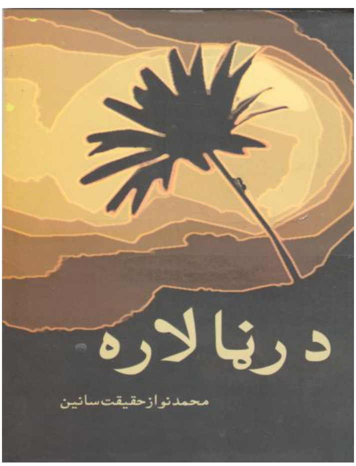

زموږ نرواکه او پلارواکه ټولنه کې ((ښځینه شاعري)) او د ((کوچنیانو لپاره)) شاعري کمه ده. د ((ښځینه شاعرۍ)) د کمښت وجه شاید اقتصادي او علمي شاته پاتېوالی، مذهبي او کلتوري بندیزونه او له هغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه ناسم تعبیرونه وي، خو دا چې دکوچنیانو لپاره ولې کـم ادبیـات رامنځته شوي، په دې برخه کې څه کلتوري او مذهبي بندیزونه او ناسم تعبیرونه نه وو، خو کېدی شي د ټولنې عام شاته پاتېوالی او د تعلیم کچې ټیټوالی یې غټ عامل وي. خو خیر عوامل چې هر څه وي، وي به، خو اوس موږ عملاً د کوچنیانو لپاره د ځانګړو ادبیاتو په برخه کې ډېـر غریب یو.

کله چې سړی په لومړي ځل د کوچنیانو لپاره له ادبیـاتو او یـا هـم شاعرۍ سره مخامخېږي، نو دا خبره ورته ساده او بسـیطه ښـکاري او داسې فکر کوي، چې تر ټولو ساده او اسانه لیکوالي یا شاعري همـدا د کوچنیانو لپاره ده، ځکه چې نه زیاتو تصویرونو، نه نـادرو تشـبهاتو او استعاراتو ته په کې اړتیا شته او نه هم نورې سپېڅلتیا ته، خو که کلـه عملاً د کوچنیانو لپاره پر شاعرۍ پیل وکړي، نو ورته معلـومېږي، چـې څومره سخت کار دی. واقعیت دادی چـې څـوک د کوچنیـانو لپـاره شاعري کوي که هغه خپله یو ځل ځان د کوچني په رول او کرکتر کې وانه چوي، ځان په تخیلي او فکري لحاظ د کوچنیتوب مرحلې ته ونـه رسوي، شاعري به یې د کوچنیانو تر کچې پورته وي، خو هغو ته به خوند ور نه کړي.

د کوچنیانو لپاره شاعري د خپل کوچنیتوب د تجربـو پـه رڼـا کـې کېدلای شي، شفاف، خواږه، بې تکلفه عواطف او نا سیاسي تفکر هم د کوچنیانو د ادبیاتو په رامنځته کولو کې ښه رول لري.

ښاغلی محمد نواز حقیقت که څه هم اساساً یـو سیاسـي سـړی او لیکوال دی، خو د ماشومانو لپاره په شاعرۍ کې یې خپل سیاسي دریځ یوې خواته پرې ایښی او یا هم ډېر کم ترې څرګند شوی دی. ماشومان

(c) ketabton.com: The Digital Library

معمولاً له هغو شیانو سره ډېره علاقه لري چې دوی یې مجسمولای، لمسولای او تشخیصولای شي او عملاً یې په ورځینې ژوند کې ګوري، حقیقت صیب دغه پدیدې ډېرې ښې درک کړي او هغه یې بیا په خپلو نظمونو او شعرونو کې دوی ته تعریف کړي دي. لکه پیشو، هلیکوپټر، طوطي، بلبله، تلیفون، ښکاري سپی، بیزو، مېږی، غوا او نور...

دې ډول مسایلو سره ماشومان په طبیعي او فطري ډول مینه او علاقه لري، نو که ددې شیانو په تعریف کې اخلاقي، روزنیز او ښوونیز عناصر ځای شي، ماشومان یې بې فشاره او په نامستقیم ډول هضموي او د هغوی په وده کې اساسي رول لري. د ښوونې او روزنې د پوهانو په اند بې فشاره زده کړه د ماشومانو لپاره تر ټولو ښه زده کړ ده. ښاغلی حقیقت د کوچنیانو لپاره په خپله کړې شاعرۍ کې په دې بریالی شوی چې یو زیات شمېر روزنیز، اخلاقي، وطني، ټولنیز او نور ژوندني مسایل په خپلو نظمونو او شعرونو کې ځای کړي او کوچنیان پرې وپوهوي.

د کوچنیانو لپاره شعرونه باید زیاتره په تعلیمي کتابونو کې ځای شي، په دې ډول ترې کوچنیان ښه ګټه اخیستلای شي. زه نه غواړم چې پر دې ټولګې خپله لیکنه نوره وغځوم، غواړم د کوچنیانو لپاره د حقیقت صیب دا یو نظم د بېلګې په توګه راوړم، چې د تلیفون پر تعریف سربېره د هغه څومره نورې ګټې بیانوي. نور نظمونه یې هم همدا ګټې لري:

د تلیفون خبرې

ورور مې وکړو تلیفون
ویلې څنګ مو دی ژوندون
ما ویل شکر خیر خیرت دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته به کله شې راستون
خپل ديدن دې راوړه ماته
درپسې يم ځيگرخون
ده ويل زه په خير درځمه
چې رخصت شي پوهنتون
وکړې ما خپله خبرې
ښې خوږې ښې خوندورې
ورور مې شو له ما خوشال
ورکړ ما د کور احوال
ماته وويل زما ورور
کړه سلام په پلار او مور
تليفون يوه ښه اله ده
د خبرو وسيله ده
لنډوي اوږدې مزلې
چې زنګ راغی وايه بلی.

د ګلاليو افغان ماشومانو د نېکمرغه راتلونکي په هيله

په مينه
محمد اسمعيل يون
کابل، ۱/٦/۱۳۸٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترپایلیك پورته هڅه

د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په وروستي سمسترکې د مونوګراف یا (پایلیک) په نامه یو مضمون په درسي نصاب کې شامل دی. محصلین د لیسانس دورې په پای کې، مکلف دي یوه رساله یا کتابګوټی ولیکي .

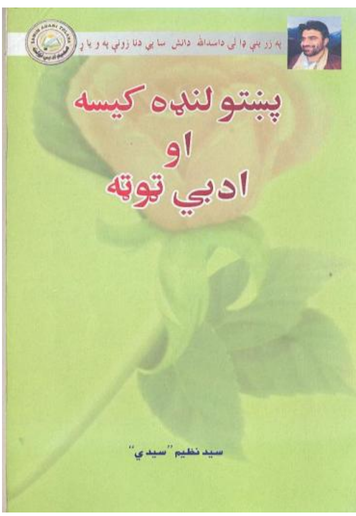

دا کتابګوټی پر یوه مشخصه موضوع د یوه ټاکلي لارښود استاد ترنظرلاندې بشپړېږي، چې مونوګراف ورته وایي. د پایلیک یا مونوګراف د لیکلو مخونو شمېرمعمولاً تر دېرش مخونو کم نه وي. له هغه وخته چې د کابل پوهنتون د ژبواوادبیاتو پوهنځی تاسیس شوی دی، نژدې اویا کاله کېږي، د دې نژدې اوو لسیزو په بهیر کې په زرګونو عنوانه مونوګرافونه لیکل شوي دي . د پښتوڅانګې د محصلینو له خوا د منظمو لیکل شویو پایلیکونو شمېر هم نژدې پنځوسو عنوانونو ته رسېږي . یو وخت ما په پښتو څانګه او د کابل پوهنتون په عامه کتابتون کې د خوندي شویو مونوګرافونو لټون کاوه، هلته مې ولیدل چې یو زیات شمېر مونوګرافونه داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو،چې په خورا زيار او زحمت ليکل شوي وو او لازمه وه، چې چـاپ شي او ګټه يې ټول ولس ته ورسېږي؛ خوداسې مونوګرافونه په کــې هم وو، چې نه يوازې په چاپ نه ارزېدل؛ بلکې د مونوګراف ليکنې پر معيارونو هم برابر نه وو او ځينې يې پر تکراري موضــوعګانو ليکــل شوي وو.

د کابل پوهنتون د ژبو اوادبياتو پوهنځي د پنځوسمې کاليزې په وياړ، ما د نوموړي پوهنځي د پښتو کتابونو او مونوګرافونو يو کتابښود ترتيب او چاپ کړ، له دې کارڅخه زما هدف داو، چې د ژبواوادبياتو پوهنځي کړی کار او شتمني راټوله او خوندي کړم او بل محصلينو ته د ادب پوهنځي د ماضي د مطالعې لپاره يو کتاب په لاس ورکړم او بل هدف مې داو، چې که په راتلونکي کې نور مونوګرافونــه ليکــل کېږي؛ نو پر زړو او تکراري موضوعګانو ونه ليکل شي، سره لــه دې چې اوس هم پر يــو شــمېر ســولېدلو او کليشــه يــي موضــوعګانو مونوګراف ليکل کېږي؛ خو زياتره پايليکونه له دوديزې بڼې راوتلي او نوې موضوعګانې يې څېړلي دي .

((پښتو لنډه کيسه او ادبي ټوټه)) د همــدغو مونوګرافونــو لــه جملې څخه دی، چې دوديزه بڼه نه لري او پر يوې وړې موضوع يانې د کوم شخص د تعريف پر محور نه راڅرخــي او يــوه داســې عامــه موضوع، چې ارزونه او شننه يې زموږ ځوان ليکوال پښت تــه ډېــره ضروري او ګټوره ده څېړل شوې ده .   ((ادبي ټوټه)) زموږ په ادبي ټولنه کې يوه هغه موضوع ده، چې تر اوسه يې پر تعريف او فــورم د ادبپوهانو ترمنځ پوره توافق نه شته، ځينې يې يو ادبي فورم ګڼي او ځينې يې له فورم څخه منکردي او ان وايي له چا څخه، چې لنــډه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیسه خرابه شي او یاهم شعر ترې بې وزنه او کم وزنه شي؛ نو د ادبي ټوټي نوم پرې کېږدي؛ نو د داسې موضوعگانو شـننه او سـپړنه د ادبیاتو نویو لارویانو ته ډېر څه سپینوي .

ښاغلی سیدنظیم (سیدي) پر لنډې کیسې هم هر اړخیزه رڼـا اچولې، له تاریخچې او تعریفه نیولې بیا د هغې رغنده توکونه ټول یې تشریح کړي او شنلي دي . د ده دا کار ځوانو لیکوالو ته سمه او رڼه لاره په گوته کوي.

د دې پایلیک بله غوره ښېگڼه دا ده، چې د لنډو کیسو او ادبـي ټوټو دوارو بېلگې یې راوړي او تحلیل کړي یې دي .

د دې مونوگراف بله ځانگړنه داده، چې تر اوسه پورې د پښتو لنډو کیسو کوم اثار چاپ او یاهم لیکوال ته یې پته لگېدلې ده، د لیکوالو په گډون یې د هغو نومښود هم وړاندې کړی دی، دا کار لـه ځوانـو لیکوالو سره مرسته کوي، چې د پښتو لنډو کیسو له عمومي زېرمې خبرشي اوپه دې اړه یو عام جاج ترلاسه کړي . د لنډې کیسې رغنده عناصر یې، لکه : اډانه څېـره یـا کرکتـر، تلوسـه، زمـان او مکـان (چاپېریال) ډیالوگ، لیدلوری او نور په ساده او روانه ژبه تشریح کړي دي .

د دې اثر عمومي ښېگڼه داده، چې لیکوال ټول پرخپلـې ټـاکلې موضوع راڅرخېدلی، له موضوع څخه لرې شـوی نـه دی، د لنـډې کیسې او ادبي ټوټې ببلگې یې راوړي او تحلیل کړي دي. له موضوع تېښته د لیکوال کمزوري ده او دا کمزوري په دې اثر کې نـه شـته، لیکوال په خپل شـوق خپـل اثربشـپړ کـړی او دې پسـې نـه دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرځېدلی، چې یوازې د پایلیک دېرش مخه پوره کړي او خپل کــار بشپړ وګڼي .

لیکوال دومره زیار ایستلی، چې خپل کړی کار یې د پایلیک تــر دودیزه بریده اوړي او د یو ښه تحلیلي او څېړنیز اثر بڼه خپلوي.

کاشکې پښتو څانګه، خپلې ټولنې ته نور زیات داسې ګلالــي او فرهنګیالي فارغان وړاندې کړي، چې خپلې ټولنې ته ترخپل ټاکلي معیار او بریده زیات کار وکړي او خپل هېواد ته زیات ثمــر وړانــدې کړي .

زه د ښاغلي سیدنظیم سیدي دا پایلیک په پښتو لیکــل شــویو پایلیکونو کې یو غوره پایلیک ګڼم او ان د پایلیک تر معیاره یې لوړ ارزوم او د لوی رب (ج) له درباره ورته د نورو بریمنو فرهنګي هڅــو غوښتنه کوم .

کور یې ودان او ژوند یې سوکال

پوهنمل محمداسمعیل یون

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library